De Navorscher. Een middel tot gedachtenwi... en ...

Nederlands Archief voor Genealogie en Heraldiek, ...

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF
CALIFORNIA

DE NAVORSCHER

DE NAVORSCHER.

EEN MIDDEL TOT

GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER

TUSSCHEN ALLEN

DIE IETS WETEN,

IETS TE VRAGEN HEBBEN OF IETS KUNNEN OPLOSSEN

ONDER REDACTIE VAN

G. FULDAUER.

Vijf en Zestigste jaargang.

AMSTERDAM
ENGELHARD, VAN EMBDEN & Co.
1916.

REGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

GESLACHTEN.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Y.

Z.

GESCHIEDENIS.

WILLEM CUSER, bastaard van Henegouwen
en zijn nakomelingen,

DOOR

H. J. SCHARP.

(Voortzetting en Slot van Nav. LXIV, 480.)

Het Huis te Oosterwijk, later genaamd het Huis te Foreest [1]), lag onder Kennemerland, omtrent de Beverwijk, dicht bij het Huis Meerenstein, op den weg van Haarlem naar Alkmaar. Gedurende den tachtigjarigen oorlog is het verwoest. Jac. Kok, *Vaderlandsch Woordenboek,* deel XV, bladz. 283—284.

Coenraad zou het huis Oosterwijk genoemd hebben naar het ..slot zijner moeder — Oosterwijk in Zuid-Holland — in ..nstemming met de ligging van het huis ten Oosten van ..wijk. J. Craandijk, *Wandelingen door Nederland,* deel I, bladz. 9.

..n 7den Januari 1368 wordt hij Baljuw van Amstelland en bekleedt ..ambt tot 3 Februari 1370. J. ter Gouw, *Amsterdam,* deel II, 260.

..et begin van 1368 heeft men last van zeeroovers, zelfs op ..derzee. Onze Coen, gaat als Baljuw, naar Geertruidenberg, .. den Raad over te spreken, maar deze verwijst hem naar ..m aan *denghenen die daar quamen van den Rade alse te jeghens den Oestvriesen.*

..Mei heeft men een roover gevangen, Bloc Wouter Doyns-.. genaamd, en de Baljuw laat hem op het rad leggen. In

[1]) ..erwijk, bij Beverwijk gelegen, heette zoo naar den bezitter Koenraad Kuser alias ..n Oosterwijk, die op zijn beurt dezen alias ontving naar zijn grootvader van m..ederszijde, Koenraad van Oosterwijk, behoorende tot een geslacht, dat zijn naam aan Oosterwijk in het land van Arkel zal ontleend hebben. Datzelfde huis bij Beverwijk werd later Foreest genoemd, nadat een lid van het geslacht van dien naam het van de Kusers had geërfd; ten onrechte noemt van der Aa dit huis het stamslot der Foreesten, want deze behoorden oorspronkelijk niet in Kennemerland, maar in Rijnland thuis, waar zij in de 13e eeuw het ambachtje Foreest bij Boskoop in leen hadden. Mr. H. J. Koenen in *De Wapenheraut,* 1906, bladz. 15—16.

Het z.g.n. oude register van Graaf Florens *(Bijdragen Historisch Genootschap,* deel XXII, bladz. 90—357) vermeldt op folio 55 verso, no. 258 Hardenbernus de Foreest, als beleend met het ambacht Foreest, een klein ambachtje tusschen Reeuwijk en Boskoop, benevens de tienden en zijn land in genoemd ambacht. In het midden van de 14de eeuw was een Harper van Foreest beleend met het ambacht Middelburg, nabij Alphen. Zie de toevoegingen in genoemd register, folio 62 verso.

Augustus heeft men er weer een: Coentgen van Pruesen, die hetzelfde lot ondergaat. Rekening Amstelland, 7 Jan. 1368—3 Februari 1369, fol. 24, 25, 25 verso, Rijks-archief 's-Gravenhage.

Ook verschijnt Coen, met afgevaardigden van Amsterdam, te Harmelen voor Hertog Aelbrecht, om eene klacht in te dienen tegen Herman van Kuinre, welke kleine potentaat veel neiging toont om van zijne heerschap een roofstaatje aan de Zuiderzee te maken, althans hij heeft de Amsterdammers berooft. Resultaat: eene schriftelijke vermaning van den Hertog aan den Kuinderheer. Rekening als voren, fol 24, 25 verso.

In het midden van September ontvangt hij den »ontzegbrief« (oorlogsverklaring) van Willem van Aemstel, den kleinzoon van den laatsten Gijsbrecht, die toonen wil, dat hij alle aanspraak op de voorouderlijke heerschappij nog niet opgegeven heeft.

Coen neemt den 20sten September den brief naar 's-Gravenhage mede; de Hertog is naar Brabant vertrokken en zijn kapelaan zendt een bode met den ontzegbrief derwaarts. Rekening als voren, fol. 24, 25 verso; J. ter Gouw, *Amsterdam*, deel II, bladz. 38—39.

Op zijn aanraden worden de tegen Aleida van Poelgeest samengespannen Hoeksche edelen ingedaagd. A. C. van Aelst, *Geschiedenis van Oudewater* tot 1575, Gouda 1893, bladz. 48 (zie aldaar óók bladz. 57).

[Vergelijk het hierna onder Willem Cuser van Oosterwijk medegedeelde].

In 1397 is hij Houtvester van Holland. Simon van Leeuwen, *Batavia Illustrata*, tweede stuk, bladz. 980.

Den 25sten Mei 1399, wordt hij door Hertog Aelbrecht beleend met het ambacht van *Amstelreveen* en eenige renten, daartoe behoorende, tegen betaling van een en dertig honderd schilden. Hierbij wordt bepaald, dat, indien Koen — hier genoemd: *Heer* Coene van Oosterwyck, Willem Cusers *soen, onse neve — storve sonder wettige zoon naet hem te laten, soo soude dit ambacht met alle zyne toebehoren, als voorsz. is, komen, en erven op* Harper, Janse van Foreest, *en die hij bij Heere* Coene *dochter heeft; en waer dat* Harper *aflijvig waer voor Heer* Coene, *zoo zout komen op* Jans *ouste zoon van* Foreest. *En alle dese renten voorsz. sal* Clemens, *Vrouwe van* Slooten, *Heer* Coenen *wijf, hebben, die minre* (kleinste) *helft tot haer lijftoght.* Frans van Mieris, *Groot*

Charterboek, deel III, bladz. 697; *Versl. v. d. toestand der gemeente* Nieuwer-Amstel, 1913, bladz. 21.

Het Ambacht Sloten was in 1303 door een lid van het geslacht van Haerlem gekocht van Graaf Jan. P. L. Muller, *Regesta Hannonensia,* bladz. 8. Vervolgens is het bezeten door Hendrik van Haerlem, gezegd van Diepenbein, wiens zoon Simon van Haerlem in 1328 verklaart, dat de Graaf het voor 380 pond kon naasten, doch later blijkt, dat Simons dochter die goederen nog bezit. Craandijk in Nijhoff's *Bijdragen,* 4[de] reeks, I, bladz. 80 en 90; *Regesta Hannonensia,* bladz. 174.

Hoe Sloten in het bezit kwam van Vrouwe Clementia is niet bekend. Mogelijk is het, dat toen de jongere tak van het geslacht van Haerlem was uitgestorven, zijne leenen eenen korten tijd in handen van de Heeren van Polanen zijn geweest. Mr. H. J. Koenen in *De Wapenheraut,* 1904, bladz. 308.

In 1400 is Coenraad kastelein te Teilingen. Simon van Leeuwen, *Batavia Illustrata,* tweede stuk, bladz. 980.

Den 18 Januari 1403, verklaart hij het ambacht van *Amstelreveen* met al zijne renten en toebehooren verkocht te hebben aan Vrouwe Margriete van Cleve, de gemalin van Hertog Aelbrecht, en verzoekt dezen, haar daarmede in zijne plaats te willen beleenen [1]).

3 Februari, wordt dit verzoek ingewilligd. Frans van Mieris, *Groot Charterboek,* deel III, bladz. 774; *Versl. v. d. toestand der gemeente Nieuwer-Amstel,* 1914, bladz. 14.

Ook beleent de Hertog dien dag zijne gemalin met de navolgende goederen, welke, bij tusschenkomst van Jan van Foreest, door hem gekocht zijn van Heer Coen van Oisterwyc, als, het ambacht van Sloten en Oistorp met de visscherijen en het verdere aankleven, het huis te Sloten met de landen, daarbij behoorende, en het Vroenghers [2]) gelegen aan 's-Gravendamme. P. Scheltema, *Oud en Nieuw uit de Vaderlandsche Geschiedenis en Letterkunde,* deel II, bladz. 19.

Coenraad Cuser is zeer bekend in zijnen tijd en wordt nog

---

[1]) Na den dood van Margaretha, komen de Ambachten Sloten, Osdorp en Amstelreveen, *met tynse, tyende ende alle Heerlicheyt daer toe behorende* aan Catharina van Cleve, zuster van Margaretha, aan wie ook het vroegere huis Cuser's te Haarlem toebehoort, hetwelk naar haar »Huis te Kleef« genoemd wordt.

[2]) Vroongers, Vronengeers; een weiland dat den heer behoort. J. Verdam, *Middel-Nederlandsch Handwoordenboek.*

vermeld als Raad van Hertog Aelbrecht en in 1405 bij den Hagesteinschen oorlog.

Hij bereikt eenen hoogen leeftijd en wint bij zijne gemalin Clementia twee kinderen: 1. Willem en 2. Ida. H. G. O. in *De Wapenheraut,* 1901, bladz. 141.

1. Willem Cuser van Oosterwijk.

Als 's Hertogen hofmeester, wordt hij den 21[sten] September 1392, terwijl hij Aleida van Poelgeest op haar avondwandeling vergezelt, op het Buitenhof te 's-Gravenhage, met haar, door Hoekschgezinden om het leven gebracht. P. J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk,* tweede druk, deel I, bladz. 338.

Daer na in den jare M.CCC *ende* XCII *op* S. Mauricius *nacht, doe worde in* den Hage *doot geslagen joncfrou* Alijt van Poelgeest, *Hertoge* Aelbrechts *Boel, ende* Jan van Poelgheest *dochter Schiltknape. Ende doe* Willem Kuser, *des Hertogen hofmeester, haer beschermen wilde, worde hij op haar lyf doot gheslegen, van den selven die dese moort deden: [dit geschiede op de straet opt buytenhof by de ghevanghen poorte, daer noch een blau steenken leyt.] Ende die dit feyt deden, ruymden terstont dat lant ende liepen wegh. Ende van desen dootslagh quam noch na eenen grooten oploop ende rumoer in den lande, ... D' oude Chronijcke ende Historien van Holland, ... van nieus oversien, vermeerdert, verbetert ...., door* W. van Gouthoeven, Dordrecht, 1620, deel 1, blad. 406.

Op Sint-Mauritius-avond, den 21 September 1392, rijden Dirk en Hugo de Bloote, met eenige anderen naar het hof in den Hage. Aleide heeft het paleis verlaten en wandelt over het Buitenhof naar de poort van den Vijverberg. Plotseling wordt de poort met geweld geopend; de saamgezworenen dringen op haar in; de hofmeester Willem Kuser tracht de jonkvrouwe te beschermen; hij wordt neergehouwen. Luid om hulp schreiend poogt Aleide naar hare woning te vluchten: de vervolgers halen haar in, en de ongelukkige zinkt stervend neder, doorboord van hunne onridderlijke zwaarden [1]).

Nog in de vorige eeuw wees een blauwe steen de plek aan waar zij viel [2]). Franz von Löher, *Geschied. van Jacoba van*

[1]) De jeugdige Nicolaas Beets vond in deze droevige geschiedenis stof voor een gedicht *Willem Kuser*, in 1835 verschenen en opgedragen aan zijn boezemvriend J. P. Hasebroek (Jonathan).

[2]) Op de Plaats, vóór de kiosk, ligt een groote kei, vermoedelijk grenssteen, ten onrechte door de overlevering gezegd de plaats aan te wijzen, waar Aleida van Poelgeest is vermoord. *Voorl. lijst der Nederl. monumenten van geschiedenis en kunst,* deel III, 1915, bladz. 89.

Beyeren en haar tijd, vert. door J. Margadant, deel I (1880), bladz. 172.

Hertoge Aelbrecht *die in meeninghe was sijnen soon metten anderen gebannen Edelen uyt sijne landen ende Heerlicheden te verdrijven, dede van stonde aen vergaderen uyt* Hollant, Zeelant *ende* Vrieslant *een groot machtich volck van Edelen ende andere gemeen luyden der steden ende dorpen, ende sende* Coenraet Kuyser *met desen hoope, om te verwoesten die Casteelen ende Sloten der ghebannen heeren.* Coenraet Kuyser *macht hebbende, is met al dit volc getogen, ende destrueerde in den eersten dat huys te* Hodenpijl, Duyvenvoorde, Santhorst, Heemstede, Warmont *ende* Paddenpoel, *den Burchgrave van* Leyden *toebehoorende, buyten* Leyden, *datmen nu hiet dat Clooster te* Nonnenpoel. *D' oude Chronijcke,* door W. van Gouthoeven, deel I, bladz. 408.

De tijding dezer gruweldaad verspreidt schrik door het gansche land.

Hertog Aelbrecht zendt dadelijk brieven aan de getrouwe steden, met vermaning, zonder verwijl haar krijgsvolk naar den Haag te zenden.

Overal zijn de Kabeljauwschen op hunne hoede, want men vreest een algemeenen opstand der Hoekschen. Alles staat in spanning; een ongehoord misdrijf is gepleegd. In 's Hertogs eigen hof, waar niemand zelfs den degen trekken mag, is met geweld ingebroken; zijn eigen hofmeester, zijn dienaar, die in zijn bijzonderen vrede stond, is verraderlijk vermoord. Diep is de Hertog beleedigd, heftig verbitterd. Toch houdt hij zich streng aan de vormen des rechts: men moet niet kunnen zeggen, dat hij van deze zaak eene partijzaak heeft gemaakt. De bloedschuld wegens den moord aan Aleida mogen hare verwanten, de Poelgeesten, de van Tols, de Foreesten, de Spaerwoudes, in openbare veete wreken: de Hertog heeft zich daar, naar recht, niet in te mengen. Maar Coenraad Cuser treedt op en vordert wraak voor zijn zoon: zijn zoon, niet in eerlijke veete, maar des nachts, heimelijk en binnen den vrede van 's Hertogs eigen burcht, verslagen. Als aan de daad schuldig, klaagt hij al de vier-en-vijftig Ridders en Knapen aan, die met den erfprins een verbond gesloten hebben; hunne namen zijn bekend. De Hertog daagt hen te verschijnen ten openbaren rechtsdage. Drie maal in het jaar, wordt dus openlijk gericht gehouden; drie maal moeten zij, naar het oude

recht, gedagvaard worden. Niemand verschijnt: allen zijn gevlucht. De trotsche Wassenaers[1]) en Montfoorts, de machtige Haemstedes, Polanens, Duivenvoordes en andere Hoekschgezinde edelen: zij allen zijn haastig en in stilte uit hunne burchten geweken. Niemand durft den Hertog trotseeren: zoo groot is de schrik voor Aelbrechts toorn. Den 18den October 1393, zit hij voor de derde maal openlijk in zijn paleis ten gerichte [2]), omgeven van zijn adellijke mannen van rade. Het Gerechtshof verklaart, dat lijf en goed der aangeklaagden aan den Hertog is vervallen. Toen spreekt hij over hen den ban uit: binnen de palen van 's Hertogs landen, mag voortaan ieder hen grijpen, binden en voor het Gerecht brengen; en wanneer zij zich daarbij te weer stellen, zijn zij vogelvrij. Ook gebiedt de Hertog zijnen ambtenaren en allen onderzaten in den lande, de veroordeelden, waar zij zich vertoonen, te vatten, hnnne kasteelen en huizen te verbranden en te verwoesten, zoodat er geen steen van overblijft. Franz von Löher, *Geschied. van Jacoba van Beyeren en haar tijd*, vert. door J. Margadant, deel I (1880), bladz. 172—173.

Den 18den October ontbiedt en beveelt Hertog Aelbrecht *onzen Welgeboren Heemraedt van* Delfland, *dat gy eenen andren Heemraedt kiest voor Heeren* Phillips van Polanen. *Want wy kennen, dat hy Ballinck ons lands is van* Willem Cusers *doot mit recht. ende mit vonnissen.* Privilegieboek van het Hoog-Heemraadschap van Delftland, fol. 5 verso; Frans van Mieris. *Groot Charterboek*, deel III, bladz. 600.

Op *St. Martyns dach in den Winter* (11 November), gelast de Hertog *Scout, Scepene. en Rade van* Leiden, *dat ghy treckt mit* Gerne van den Vliet, *onsen Baljuw van* Rhynlant, *en van den lande van* Woerden, *of mit synen Stedehouder, soo wanneer dat ghy's van eenich van hun beiden vermaend word van onsent wege,*

---

[1]) Het blijkt ramelijk, dat ook Philips van Wassenaer, de Burggraaf van Leiden, tot de medeplichtigen aan d ze misdaad behoort. De Hertog roept de getrouwe burgers van Leiden onmiddellijk te hulp naar 's-Gravenhage. Stadsrekening van Leiden, 1392, folio 30 recto; *Kroniek van het Historisch Genootschap*, 2de serie, VII, bladz. 95 en vlg. Zij laten niet op zich wachten; de schepenen handhaven intusschen de rust in permanente zitting. De Burggraaf vlucht met zijn broeder en meer dan 50 andere ernstig gecompromitteerde edelen, mogelijk naar Breda of Utrecht. Johannes a Leydis, *Chronicon*, cap. 42 sq.; *Regestenlijst* Rotterdam, No. 1347.

Het beheer der inkomsten van het Burggraafschap wordt aan den Grafelijken Rentmeester van Noord-Holland, de rechterlijke functiën worden aan den Baljuw van Rijnland opgedragen.

[2]) »Pro tribunali sedens«. De data staan echter niet geheel vast.

binnen der Baljuwschap voorschreve, ende der ballinghuyse van Willem Cuysers *doot, die daer binnen gelegen syn, en sy u noemen sullen, bernt, en nederhouwet, soo dattet stock, noch staeck, noch muyr daer op staende en blijve.* Frans van Mieris, *Groot Charterboek*, deel III, bladz. 601.

Den volgenden dag, *'s Woonsdaech nae S. Maertins dach* (12 November) krijgt Willem, Heynen zoon, *onsen Schout van* Leyden, *bevel, dat ghy sonder vertreck, desen brief ghesien, van onsen weghen doet nederworpen, bernen, ende nederhouwen zulcke huze, als waren Heeren* Philps van Wassenaer. *ende ons toeghewyst zyn met rechte, ende vonnisse van* Willem Cusers *doot, als 't huys op* 't Zant, *huys tot* Pokepoel (Podikenpoel), *ende aller der andere ballinghe huise van* Willem Cusers *doot voorschreven.*

Met de grootste voldoening wordt door de Leidenaars gehoor gegeven aan dit Hertooglijk bevel.

Gelijktijdig krijgt de Schout van Haerlem eenen brief, dat *hy het huys tot* Heemstede, *ende zijnen toebehooren, ende daer toe, dat* Claes de Gruiters *huys sonder vertreck soude doen ter nederleggen, zoo datter stock, noch stuck, noch muyer of staende en blive.*

De Baljuw *van* Kennemerlant, *ende van* Vrieslandt, H. Splinter van Loenresloot,, *dat hy alle de huisen soude doen afbreken, die waren der ballinghe van* Willem Cusers *doot, zoo veel alser huisen waren in zynen bedrive.* Frans van Mieris, *Groot Charterboek*, deel III, bladz. 601—602. Aldaar ook een lijst van *de ghene, die ballinghe gheleyt worden des Woensdaeghs nae Pynster dach, in 't jaer dertien hondert drie en tnegentich in den* Haghe, *wt alle myns Heeren lande, in teghenwoordichheit myns Heeren, ende syns ghemeens Raets, van* Willem Cusers *doot,* welke lijst nog kan worden aangevuld uit de namen op bladz. 617 medegedeeld. Dienzelfden dag (12 November) ontbiedt en beveelt de Hertog Coen Cuser van Oosterwijck, *ernstelik, dat ghy sonder vertrek, desen brief ghesien, doet nederhouwen, bernen, ende nederwerpen sulke huze, als waren de ballinghe van* Willem, *uwes soons doot, ende an ons ghecomen zijn by doode* Willems *voorschreven.*

De Hertog noemt hem *onsen neve, ende Meesterknaep van onser herberghe.* Frans van Mieris, *Groot Charterboek,* deel III, bladz. 602.

Ook vermeldt Van Mieris, deel III, bladz. 603, uit de Privilegiën van Oudewater, pag. 302, nog een brief, waarbij de Hertog belooft aan *onser stede van* Oudewater, *en hoeren poerteren, geen*

zoen te zullen sluiten met Heer Otto van Asperen, *betreffende* Willem Cusers *doot, tenzij* Otto *aan gemelde stad zekere som, die zij den Hertog betaald had, kwijt scholdt.* Deze brief is gedagteekend in den Haghe op Sinte Andries dach (30 November).

Des Vridages nae onser Vrouwendach Annuntiatio, anno XCIII *secundum cursum curiae nostrae* (27 Maart 1394) *laat* Hertog Aelbrecht *weten* Symon Speyaert, *onsen Bailju van den lande van* Woerden, *ende onsen lieven, ende getrouwen Schout, Schepenen, en Raedt van onser stede van* Oudewater, *dat wy verstaan hebben, dat die ballinge van* Willem Cusers, *doot, en oec die voertvluchtich ons landts syn, al bi wilen comen binnen onsen lande van* Woerden, *ende omtrent onser stede van* Oudewater, *wair om wy u, onsen Balju voirsz. ende onsen Scout, Scepenen, ende Rade voersz. ombieden, bevelen, ende maken machtich, ende elken van u bisonder, dat ghi alle die bannelinge voersz. ende die oec voervluchtich syn ons landts, aentast, ende vangt, so wair dat ghise vinden condt binnen onsen lande, of daer buten, ende die brengt in onser vangenisse.* Privilegiën van Oudewater, fol. 309; Frans van Mieris, *Groot Charterboek,* deel III, bladz. 607.

Den 24sten October 1394, blijft Willem, Graaf van Oostervant, borg voor vele ballingen wegens Willems Cusers dood, en belooft, dat zij zijnen vader, Hertog Aelbrecht, diens Raden, dienaars en onderzaten, niet beleedigen zullen. M. S. Handvest Chron. van M. van der Houve, deel IV, op het jaar 1394; Frans van Mieris, *Groot Charterboek,* deel III, bladz. 617.

Des Donderdags nae S. Martens *dagh in den Winter* (12 November), verbinden Johanna, Hertogin van Brabant en Hertog Aelbrecht, Graaf van Holland, zich, elkanders onderzaten recht te doen.

Voort sullen wy Hertoginne voornoemt met ernste bestellen, dat Lipkin, *bastaert* van der Lecke, Foykin, Foykins *zoon,* Philips van Cralingen, Dirck van Groenevelt, Dirck de Bloete, *ende alle andere, die ons liefs neven Hertoge* Aelbregts *voorschreven schade geweest hebben, ende sonderlinge die geene, die Joffer* Aleide van Poelgeest, *ende* Willem Cuser *by nagte doot sloegen in ons liefs neven hove voorschreven.* M. S. Handvest Chron. van M. van der Houve. deel IV, op het jaar 1394; Frans van Mieris, *Groot Charterboek,* deel III, bladz. 618.

Op den 12den April 1396, worden Heer Philips van Wassenaer,

Burggraaf van Leiden, en diens broeder met den Hertog verzoend [1]). onder meer wegens den moord op Aleida van Poelgeest en Willem Cuser. Zij beloven geen wraak te zullen nemen voor het beschadigen, vernielen en verbranden hunner huizen en goederen, noch daarvoor vergoeding te zullen eischen, integendeel bereid te zijn eene boete te betalen voor het misdrijf van 1392. Daartegenover worden zij in al hunne bezittingen hersteld, dus ook de Burggraaf in zijn Burggraafschap, ofschoon het gerecht der stad, d.i. de benoeming van schout en schepenen, nog eenigen tijd aan den Landsheer blijft. Frans van Mieris, *Groot Charterboek*, deel III, bladz. 643.

Bij brief van 10 Mei 1396, krijgt Philips van Polanen weder toestemming om het ambt van Heemraad van Delftland te bekleeden. Frans van Mieris, *Groot Charterboek*, deel III, bladz. 646.

Eerst 14 September 1413 heeft de verzoening plaats, wegens den in 1392 gepleegden dubbelen moord. Frans van Mieris, *Groot Charterboek*, deel IV, 248. Aldaar ook op bladz. 250 de vergiffenis, door Hertog Willem *aan* Huge *en* Dirc die Bloten *en de hoiren erven ende hulperen, van de misdaad aan den dood van Joncfrouw* Aliden van Poelgeest *en van* Willem Cuser, gegeven (10 Januari 1413).

Hugo en Dirk de Bloote moeten met hunne verwanten, ten getale van eenentwintig man, in bedevaart, de heilige plaatsen in Frankrijk bezoeken en achthonderd zielmissen laten lezen. Daarop doen zij met vierhonderd hunner mannen openlijk een voetval in de kerk te 's-Gravenhage. Allen rijzen op; slechts de Blooten blijven met acht hunner naaste verwanten geknield, tot de Poelgeesten toetreden en hen opheffen. Daarmede is de zoen gesloten; Hertog Willem moet echter beloven twee kapellen te stichten voor de zielerust der vermoorden.

2. Ida Cuser, Vrouwe van Oosterwijk.

Na het kinderloos overlijden van haren broeder Willem, wordt zij Vrouwe van Oosterwijk. H. G. O. in *De Wapenheraut*, 1901, bladz. 141.

Zij huwt Jan van Foreest, Herpertzoon, Ridder, Heer van Foreest

---

[1]) Het stuk in *Regestenlijst* Rotterdam. No. 1342, moet in verband met dezen zoen op 1396 gesteld worden. Daarmede staat ook het vrijgeleide voor Philips en Dirk en hunne vrienden naar Breda en Utrecht op 26 Maart in verband (id. No. 1346). P. J. Blok, *Gesch. eener Holl. Stad*, deel I, 1910, bladz. 96, noot 3.

en Middelburg (Rijnland, bij Boskoop) waarmede hij verleid was in het jaar 1342; Hoogheemraad van Rijnland 1392; in 1405 bij het beleg van Hagestein. Jac. Kok, *Vaderlandsch Woordenboek*, deel XV, tafel I, over bladz. 284.

Door dit huwelijk komt de hofstede Oosterwijk in het geslacht van Foreest. *Adelsarchief, Jaarboek Nederl. Adel,* redactie D. G. van Epen, 1900, bladz. 260, noot 1.

De geregelde stamreeks van het thans bloeiende adellijke geslacht van Foreest begint met Dirk van Foreest, die in het begin der 15de eeuw leeft; hoe hij uit het oude geslacht van Foreest in Zuid-Holland stamt, is niet bekend. *Nederland's Adelsboek,* 1913, bladz 342.

De geslachtslijsten in Van Leeuwens *Batavia Illustrata* en Koks *Vaderlandsch Woordenboek* zijn, ten aanzien van dit geslacht, onbetrouwbaar.

„Ordonnantie en Reglement van de Burgerwagt binnen den Dorpe van Maaslandt, gemaakt bij Schout en Setters aldaar." (1711).

ART. I.

De Wacht sal beginnen des avondts de klock neegen uijren, ende eijndigen des morgens ten vier uijren.

II.

Die voor de klocke neegen wijzen niet in de Waght is, sal verbeuren drie stuijvers, een half uijr later ses stuijvers, en niet comparerende eene gulde tien stuijvers, alles ten behoeve van die geene, de welcke de Wacht als dan zijn houdende, doch een ander Persoon booven de twintigh jaar oudt zijnde, in zijn plaats stellende, sal van de voorschreeve boeten vrij zijn.

III.

Dat de geene, dewelcke de eerste is, het commando over de andere sal hebben, die op de Wacht sullen zijn, midt dat niemandt, wie hij zij, de Nachtwaker of Klapperman voor hem sal moogen laaten waaken, op een boete van eene gulde.

IV.

De boetens hier booven, volgens het tweede en derde Articul gespecificeert, sullen door den Boode gevordert, ende bij weijgeringe van dien, daar vooren paratelijck te worden geexcuteert, sonder eenige rechtsvorminge daaromme te doen.

V.

De respective wachthoudende Persoonen sullen voor de klocke neegen wijzen verplicht zijn op de Wacht te weesen, ende daar te blijven tot des morgens ten vier uijren toe, sonder naar huijs te gaan, en de ronde gedaan hebbende, de boeten volgens het derde Articul uijtgedruckt.

VI.

Sal niemandt dan de wachthoudende Persoonen, na de klocke neegen uijren in het Wachthuijs moogen koomen dan den Klapperman, op de boete als in het derde en vijfde Articul staat uytgedruckt.

VII.

De Wacht sal bestaan uijt vier Persoonen, of soo veel meerder als Schout en Setters, na gelegentheijt des tijdts en voorvallen, mochten koomen goedt te vinden, welcke helfte t' elcken half uijre naar het uijtgaan van de Klapperman, de Ronde sullen moeten doen na behooren, uijtgesondert de Weduwen, ende die geene die bij Schout en Setters van de Wacht sullen worden geexcuseert, en vrijgestelt.

VIII.

Dat oock niemandt sal vermoogen droncken op de Wacht te koomen, veel min door den dronck sich onbequaam te maaken van sijn dienst, in het houden van de Wacht niet te konnen waarneemen, op de boeten als in het derde Articul staat gespecificeert.

IX.

Dat de Wacht binnen den Dorpe ronde doende, en eenige quaadtwillige of Boosdaders vernemende, de selve sal moogen aantasten, ende indien de haar niet willende gevangen geeven, de Wacht resisteeren, de Wacht de selve feijtelijck, en met geweldigerhandt sal aantasten, en des noodts eenige Buijren tot haar assistentie roepen, die gehouden sullen zijn, op de boete van ses guldens, ten profijte als vooren, de Wacht te helpen, en de selve quaadtwillige of Boosdoenders gevangen hebbende, in de Wacht sullen brengen, ende indien het gebeurde, dat (in cas van geweldige resistentie) eenige Boosdoenders gequetst of gedoodt wierden, dat de Wacht ofte haare Assistenten daar over niet verders ofte anders verantwoordelijck sullen zijn, als andere Officieren van de Justitie.

X.

Dat de Ronde binnen den Dorpe, ofte Ingezetenen onder de Jurisdictie van dien, eenige quaadtaardige Rebellen quamen te bejegenen, ende de selve gevangen krijgende, het Schout en Setters sal vrij staan deselve te leveren in handen daar het behoort, omme na ondersoeck te werden gestraft.

XI.

Dat de Wachthoudende Persoonen binnen Maaslandt de halve Piecken, die haar bij Schout en Setters ten dien eijnde overgelevert zijn, niet anders sullen moogen gebruijcken, dan ten dienste van de Wacht, sulcks het behoort, sonder met de selve eenige de minste moedtwil te bedrijven, of die onbruijckbaar te maaken, op poene de selve ten haare kosten sullen werden gerepareert, en daarenboven te verbeuren een boete van twintigh stuijvers.

Aldus, &c. den 24 April 1711.

[Uit M.S. Privilegien, enz. van Delfland,
medegedeeld door M. G. W.]

Wat een koetshuis voor Heeren Hoogheemraden van Delfland in 1624 kostte.

Uit de Documenten behoorende bij de rekeningen van Delfland, teekende ik de volgende posten aan, betreffende den aankoop van een loods en het in orde brengen daarvan tot een koetshuis.

›De heeren hoge heemraden van Delfflant ordonneren den Penninckmeester van (den) selven lande te betalen *Jannitgen Claesdr*. weduwe wijlen *Joris Wouterse,* timmerman s(aliger) de somme van twee en(de) tseventich ponden over de coop van *een getimmerde loots,* staende opte gront van de Stat Delft wesende gespannen ende annecx de waterslootse poort en(de) logemente van den Dyckgrave van Delfflant omme deselve loots *te maecken ende gebruycken tot een wagenhuus* voor der heeren coetse ofte wagen .... Actum den lesten aprillis XVIC vyff en(de) twintich.

— — — — — — — — — — — — — — —

.... te betalen *Jan Romboutsz.* leydecker de zomme van sesthien ponden negen schellingen van x l grooten tpond ter saecke vant decken vant wagenhuys ant logement van (den)

Dyckgrave daer der heeren coetswagen tot Delft sal staen soe van arbeytsloon als leveringe van iiij^C xxv pannen, vorsten ende anders .... Actum den xxi^en octob(er) xvi^C vyff en(de) twintich.

— — — — — — — — — — — — — — —

»Ick onderges(chreven) dienaer van den Bailliu van Delffl(an)t bekenne ontfangen te hebben vuyt handen van den Penninckm(eeste)r van (den) v(oor)sz. lande de somme van drie ponden van xl grooten tpont *vant v(er)lagen ende uytcruyden van (de) aerde* vant wagenhuys van de heeren hoge heemraden. Actum onder myn hant den 1^en Novemb(er) 1625.

[De man onderteekent met een merk in de vorm van een 8 puntige ster, waarbij zijn naam wordt vermeld als Dirck P(ieter)sz.]

— — — — — — — — — — — — — — —

..... te betalen *Lenaert Claesz.*, timmerman binnen Delft, de somme van twee en dertich ponden acht schellingen tot xl grooten tpont ter saecke vant maecken van *twee nyeuwe groote dooren* ant wagenhuys van der heeren coetswagens ande watersslootse poorte van Delft mitsgaders van *eyckenhout totte stylen, deelen* ende arbeytsloon int repareren van 't selve geleverd ende verdient...... Actum den xxi^en Octob(er) xvi^C vyff en(de) twintich.

— — — — — — — — — — — — — — —

..... te betalen *Joost van Lodensteyn* de somme van vierthien ponden thien schell(ingen) tot xl grooten tpondt ter saecke van *hondert vyff en(de) veertich ponden loots* tot ij sch. twelck verbesicht es aen des heeren wagenhuys tot Delft .... Actum den xvij^en decembris xvj^C vyff en(de) twintich.

— — — — — — — — — — — — — — —

.... te betalen *Willem Claesz.*, metselaer, de zomme van drie en(de) twintich ponden een sch(elling) vi d., tot xl grooten tpondt ter saecke vant Wagenhuys van de hoge heemraden staende an de Waterslootsche poort *over te plaveyen mit cantelinge plaveysteen,* mitte steen, sant ende lviij voeten eycke plancx daertoe gelevert, volgende de declaratie .... Actum den xviij^en decembris xvi^C vyff ende twintich.

— — — — — — — — — — — — — — —

..... te betalen *Pieter Pietersz. Vromans,* schilder te Delft, de somme van twee ende dertich ponden van xl grooten ter saecke vant schilderen van beyde de heeren coetswagens ende wagen-

huys binnen Delft *mitte wapens van Beyeren achter opte huyffden en(de) opt voorsz. huys*, en(de) anders. Actum opten xii[en] aprillis xi[C] ses ende twintich.

[Hij teekent 17.4.1626 de kwitantie met PP. Fromans, schilder.]

— — — — — — — — — — — — — — —

.... te betalen aen *Claes Roelantsz. van Ravensteyn*, stadts smit de somme van vyff ende dertich ponden iiij sch., tot xl grooten ter saecke van *vier groote hangelessen an de doeren* vant wagenhuys tot Delft mitsgaders een *groot hangend slodt met drie sloten*, voorts van spyckers, gengen ende ander yserwerck by hem gelevert ant voorsz. wagenhuys.... Actum den xxvij[en] aprillis xvi[C] ses ende twintich.

M. G. W.

KUNSTGESCHIEDENIS.

(Voortzetting van Nav. LXIV, 35.)

GOUD- EN ZILVERBEWERKING

door

A. J. Servaas van Rooyen.

Nog enkele losse aanteekeningen ter aanvulling. Ik geef ze in chronologische volgorde.

1640. »Noch een harder met een harderin van silver«.

1648; 22 Jauuari. Kamer te timmeren v.h. Goudsmidsgilde; *met teekening*. (Appointementen van de rekenkamer).

1667; 25 October. Estieune Blondel, diamantslyper neemt een leerling aan. (Prot. Not[s]. Abr. Warmenhuysen, Den Haag).

1671. »Een goude bel, met een Christal daaraan ende een goude ketting annex omtrent twee ellen, min een half vierendel lang?

1671; 20 April. Onder diamanten een »Dicksteen«. (Prot. Not[s]. C V Disponteyn.)

1698; 28 Maart. Een goud- en silversmidshistorie. (Prot. Not[s]. Corn. v. Hoorn).

1690; 22 April. »Silver poppegoet«, beschreven. (Prot. Not[s]. J. Oudaen).

1691; 4 Januari. Over ruil van een diamant tusschen Jacob Dornrose, anders gezegd Leopoldus Saverius D. kapitein, die consteert daartoe gedrongen wegens zijn naderend einde, dat hij in 1682 een diamant geruild heeft met Jan Baptista Everaert, diamantslijper te Antwerpen. (Prot. Not^s. Abraham Wiltens).

1702. S^r. Adriaen Lenbroeck »Mr. Silversmit«.

1716. Zacharias Dixtra, juwelier te Delft.

1721; 10 Maart. Zilveren voorwerpen, o.a. »kanon, enz.« (Prot. Not^s. Jacobus v. d. Beets).

's-Grav. Febr. 1915. A. J. S. v. R.

Schilderijen — Gravures.

Waar berusten geschilderde of gegraveerde portretten van *Herpert Tromp M.Kzn*, indertijd burgemeester van Delft, en van zijne echtenoote *Magdalena Jacobsdr. van Adrichem?*

T. K.

MEMORANDA.

Twee Alba Amicorum, van omstreeks 1761 en 1795.

In het Album Amicorum van Jac. Rocquette, geboren te Haarlem student te Leiden. aangelegd in het jaar 1761 werd door verschillende van zijne vrienden en studiegenooten uiting gegeven van hunne genegenheid en achting voor den bezitter van het album. De meeste der gedichten zijn dan ook aan de vriendschap gewijd.

H. J. de Vroom, medisch student, blijkt een oprecht vriend te zijn als hij schrijft:

Veel eer sal 't waater staan in brandt
Veel eer het vuur van kouw bevriesen
De lugt met boomen zijn geplant
Eer ik U vriendschap wil verliezen.

Uyt vriendtschap zegt *B. Tisson*:

Blijft gij Orestes in de Noot
Ik ben Pilàdes tot in de Doot.

George Jacob Laurrillard dit Tallot le jeune vindt dat ware vrienden niet zoo dik gezaaid zijn, hij dicht:

Les amis de l' heure presente
Ont la nature des melons
Il en faut essayer cinquante
Avant que d' en trouver un bon.

Janus Post, medisch student, geboren te Rotterdam:

Zoo lang van 's Hemeltrans, het zonlicht needer daalt
Zoo lang het lauwe bloed door mijne ad'ren straalt
Zoo lang zal ik op Uw en Uw vriendschap roemen
Zoo lang zal 'k Uw mijn vriend, mijn allerwaardste noemen.

A. H. van Lambaardt.

Al wie met ernst, in 't bloeyen van zijn jengd
En noeste vlijt, de Wetenschap en Deugd
Komt na te jagen
Verrijkt sig met een schat van zijn gewin
En zegt dien op ten goede voorraad in
zijn oude Daagen.

B. H. Wassenaer van Onsenoort.

Laet ons te saem in vriendschap leven
ongeveynst uyt 's Herten grond
en Elkander blijken geven
van ons onderling Verbond.

De zoon van *Jac Rocquette* genaamd *J. J. Rocquette* sluit in 1798 het boekje met het volgende gedicht:

Ni le Temps et la Longeur
Ni les lieux et la distance
'n Auront jamais La puissance
de vous effacer de mon coeur.

Toute fois que vous lirez ces paroles, souvenez vous toujours de votre très aimé et obeissant Fils.

Haarlem, 7 May 1768. J. J. Rocquette.

Nog gaven hun bijdrage in dit boekje:

M. W. Verbeek ('s-Gravenhage).
W. J. van der Goes.
A. A. Mulder.
Pierre Meyer le Jeune.
Samuel Eschauzier.
J. W. Thovarth (Riga-Zivony).

J. F. Griot (Dordrecht).
W. Velingius (Eelde).
J. J. Loke (Sluis-Vlaanderen).
A. Schlapprizi (Amsterdam).
E. P. Bonnonorie (Rotterdam).
A. Ludgers (Rotterdam).
N. J. van Hanswijk.
A. van Hanswijk.
P. J. Noot (Rotterdam).
W. Noot id.
A. B. de la Geneste.
Anthon Mejan.
Joh. Veirac (Gouda).
D. J. Omeling (Gelderland).
D. O. van Riel (Indo-Batavus).
A. Schepman (Rotterdam).
Lucas van Steveninck (Middelburg).
Adrianus Kooy (Gelderland).
Otho Derk Gordon.
Cornelis Veltman.
J. B. de Graaf (Amsterdam).
Jean Paul Soijer (Frankrijk).
Cornelis van der Grijp (Zierikzee).
Joannes van der Grijp id.
Jacob Kempen.
Job Baster (Zierikzee).
Cornelis v. Drepen (Amsterdam).
L. van Ysselsteyn (Zierikzee).
A. de Reuver (Zierikzee).

Album Amicorum van *Jonkvrouwe Elisabeth Constantia Sophia Roëll* te Zwolle.

In deze vriendenrol, aangelegd in 1797 en behoorende aan bovengenoemde Jonkvrouwe Roëll 1777—1835, in 1804 gehuwd met *Johan Frederik Baron van Reede van Oudtshoorn* 1779—1850, werd door verschillende vrienden en vriendinnen betuigingen van vriendschap geschreven. Zooals in dien tijd gebruikelijk, zijn de meeste bijdragen in de Fransche taal gesteld.

Bout rimé opgegeven door Mejuffrouw E. C. S. Roëll.

Daar Minzaamheid en Vergenoegen
de Schoonheid en de Blos der Jeugd
Zich zoo gelukkig 't zamen voegen
met Zuivere Reede en reine Deugd
Welk schoon vooruitzicht moet dit geeven
Tot Heil en Voorspoed in Uw Leeven.

Symb: *qui va droit ne manque*

Dit lezende herinner Uw Uwen Vriend
S. van Nooten Jzn.

A. G. van Meurs

Amsterdam 23 d' Avril 1797

Heureux qui par sa prudence
Au present se peut tenir
et laisse à la Providence
tout le soin de l' Avenir

E. E. van Meurs- née Brandt

Le plus grand plaisir de la vie c' est l' amour
Le plus grand Trésor le contentement
est la plus grande possesion la Santé
est la meilleure medicine c' est une amie sincère.

R. Metelerkamp

Symb: *La Liaison pour but*
et la Constance pour gulde

Harman R. du Moulin

Semblable aux fleurs, qui naïssent sous ses traces
La belle *Betsi* frappe tous les yeux
Son port noble, son air gracieux
Annoncent la plus jeune des Graces.

Agreéz Mademoiselle avec mon plus respectueux hommage, les meilleurs voeux pour *votre* plus parfait bonheur, comme le salaire justement du a *vos* merites. Et daignez lors honorer d' un favorable souvenir *votre* très humble serviteur et entierement effectionné ami

W. C. Saxe née Eckhardt.

O Divine Amitié. Présent cheri des cieux.
Ce n' est que dans ton Temple ou vivent les Heureux.

I. M. Six née Hop.

Ton sort sera sans doute heureux
S' il repond a ton caractère
Aussi s' il repond a mes voeux
Tout sera tel que tu l' espères
N' oubliez pas mon Amitié
Pensez souvent a moi
Certaines que de mon coté
Je penserai à toi.

R. de Prehn.

Sans l' amitié, sans la douce influence
La vie n' est qu' un champ sans fleurs et sans ruisseaux.
L' Amitié est l' espoir de notre existance
Il rend nos jours heureux et nos destins plus beaux.

Dorothée de Voërst.

De ma sincere amitié veuille accepter l' homage
Il n' est ni brillant, ni trompeur.
Mais la simple candeur fut toujours son partage
et son garant est dans mon cœur.

J. A. Röell.

Ma chère Betsy, J'espere qu'avec ces mots vous vous ressou viendrez de votre frère malheureux, qui vous port tous les sentimens possible, de sincere amitié et d'amour fraternel; souhaitant que le Bonheur celeste jamais vous quittera.

Deze regelen zijn geschreven met een dameshand terwijl de onderteekening J. A. Röell geheel door elkander loopt; een en ander in verband brengende met de aanduiding »votre frère malheureux« deed mij veronderstellen dat de onderteekenaar blind moest zijn. Dit vermoeden bleek juist te zijn toen ik het boekje door Jhr. H. H. Röell in 1904 uitgegeven »*de afstammelingen van Herman Alexander Röell en Cornelia Bailli*« nasloeg en daar de volgende interessante beschrijving vond uit het leven van bovengenoemde J. A. Röell.

»Hij trad in dienst bij het Regiment *Oranje-Carabiniers*, werd benoemd tot Cornet Luit. tit. 11 Jan. 1790, in welken rang hij den veldtocht van 1793 mede maakte, met het noodlottige gevolg, zooals dat door zijn broeder *Willem Frederik* beschreven werd:

»Hij is geweest Eerste Luitenant bij het Regiment *Oranje-Carabiniers*, in welke betrekking hij in 1793 met een klein Detachement tegens een veel grooter Detachement Franschen binnen Turcoing vegtende door eenen sabelhouw over het gezicht is gekwetst geworden, na dat de kling van zijnen sabel uit het gevest was gesprongen, en hij daardoor ter zijner verdediging niets anders dan zijn arm over had, waaraan hij ook eene zware wonde heeft bekomen. Door de gevolgen van den toegebragten sabelhouw heeft hij dadelijk het gezigt uit het eene oog verloren, en eenigen tijd daarna ook uit het andere. Kort na het bekomen dier wonden is hij, met rang van kapitein gepensioneerd, en heeft in 1814, na de toenmalige verandering van zaken, dien van Luitenant-Colonel bekomen. Hij is, onder de Regeering van Koning *Lodewijk Napoleon*, om zijne ter voorschr. gelegenheid betoonde bravoure, met de Orde der Unie begiftigd geworden, en, na de oprichting van het Koningrijk der Nederlanden tot Ridder van de derde classe der als toen ingestelde militaire Willems-Orde benoemd.«

»Het hier bovengemelde te Turcoing heeft zig in dezer voege toegedragen:

»Men wist dat de plaats door de fransche troupes verlaten was.

De Generaal *van Geusau*, welke de onze in dien omtrek commandeerde, begaf zig dadelik derwaarts met zijne 2 Ordonnanzofficieren en enkele Cavalleristen. *J. A. Röell* was een van de beide eerste. Geheel onverwagts kwam er uit een straat een aantal agtergebleevene franschen te voorschijn, die het oogmerk hadden, om zig naar hun Corps te begeven, dog, het kleine getal Hollanders met eenen Generaal in derzelver midden ontwarende, de gelegenheid te schoon oordeelden, om zig niet ter loops van die manschappen meester te maken, op welke zij mitsdien eenen aanval deden, dog bij dezelve eenen zo hardnekkigen tegenstand vonden, dat zij, na eenige minuten vegtens, de vlugt namen, waartoe zij ook zekerlijk zullen bewogen geworden zijn, door de verwagting, dat zig weldra nog meer Hollandsche manschappen vertoonen zouden. In het hevigste van het gevegt, waarin het allerbijzonderst op den Generaal *van Geusau* gemunt scheen, dat *J. A. Röell* zig tusschen dezen en een fransch Huzaar geworpen, met wien hij een aantal sabelhouwen gewisseld heeft, tot dat eindelijk de hierbovengemelde noodlottige omstandigheid, die hem schier buiten verdediging stelde, plaats had. Zijne kling is naderhand op de plaats van het gevegt teruggevonden.

Nog schreven in dit album:

A. L. van Harpen, Amsterdam.
Louise Du Moulin, 's Gravenhage.
D. J. M. Borghorst neé van Altena, Amsterdam.
Louise Isabella van der Feltz, Zwolle.
W. F. Röell.
C. C. Klinkert geb. Toll.
M. Fabius, Zwolle.
Sophie Backer.
J. F. Reede, Zwolle.
C. H. Huydecoper neé du Moulin, Utrecht.
J. J. Dabenis.
Louise du Moulin.
B. C. Huydecoper.
Henriette de Voërst, Zwolle.
S. J. Röell neé Hop, Hillegom.
Betsy Rijser.
Jaqueline Clifford, Amsterdam.
C. Saxe.
Henriette Momma, Amsterdam.
M. P. van Visvliet, Amsterdam.
Constance Clifford, Amsterdam.
H. K. Klinkert.
A. S. Fabius, Zwolle.
C. E. Röell, Munster.
J. C. A. van Gheel Röell, Zwolle.
Annette de Voërst, Zwolle.
Jan Rijser de Jonge.
J. M. Cussy, Voorburg.
S. E. Backer.

TH. DE BIJE DÓLLEMAN, AERDENHOUT.

Navorschingen omtrent oude gebouwen te Hoorn

DOOR

J. J. VÜRTHEIM Gz.

I.

Het huis van Truydeman.

(Groote Oost 114).

De gevel van dit in 1658 verbouwde huis bevat drie steenen. Op den eerste ziet men een man en een vrouw die een arme van brood voorzien, op den tweede een anker en op den derde drie hamers, waarvan de middelste door een kroon gedekt wordt.

In het begin der 15de eeuw leefden in dit huis Truydeman en zijn vrouw. Het was een rijk, kinderloos echtpaar, dat zich zeer mild jegens de armen betoonde en hen 's winters brood liet uitreiken. Men heeft nooit geweten vanwaar en waarom deze menschen naar Hoorn zijn gekomen, zelfs verdacht men hen van heuling met den vijand en dat zij door uitdeelingen het volk op hun hand trachtten te krijgen. Doordat in al hun giftbrieven over »Truydeman en sijn Wijf« wordt gesproken, is dit te Hoorn spreekwoordelijk geworden, om aan te duiden dat de vrouw ook iets te zeggen heeft.

Truydeman was bakker van zijn beroep en hij bezat een ezel, die (aldus de legende) alleen de stad doorging en aan de klanten het brood bezorgde. Het brood werd door hen uit de mand genomen en de ezel keek toe, dat het geld er in werd gelegd. Op zekeren dag legde iemand echter valsch geld in de mand en de ezel, die dit bemerkte, keerde zich om en ging naar huis. Zijn meester begreep eerst niet, hoe het kwam, dat grauwtje voor zijn tijd terugkeerde, doch toen hij zag, welk bedrog men gepleegd had, stond hij niet weinig verstomd over de schranderheid van het dier. Natuurlijk maakte dit mirakel in de stad den grootsten indruk.

Niet alleen ten opzichte der armen, doch ook tegenover de kerk toonde het echtpaar Truydeman zich zeer mild. Toen in 1429 de twee achterkerken, ten Zuiden en ten Noorden van het koor van de Groote Kerk gebouwd werden, heeft Truydeman den Noordermuur geheel op zijn kosten laten optrekken.

Ter herinnering aan dit weldadige echtpaar werd in de Groote

kerk, tegenover het portaal aan de »Breede-straat«, een raam geplaatst waarop »Truydeman en sijn Wijf« waren afgebeeld. Dit glas was in de zeventiende eeuw nog in de kerk aanwezig en is waarschijnlijk in 1703 door het springen van den kruitmolen, of reeds eerder, vernield.

Vroeger stond in den gevel van het huis nog een steen, die daar bij de verbouwing in 1658 geplaatst was. Het opschrift luidde:

Truydeman met syn wyf, wilt weten,
Sy hebben den armen niet vergeten,
Wie uyt liefde bloot
Den armen in der noot
Bijstaat
Die sal voorwaar
De Heer der heirschaar
Hebben te baat.
1658.

Onder dezen steen bevond zich nog een oudere met het volgende opschrift:

Deze Hofste heeft bewoont
Truydeman en syn Wyf, wilt dit verstaan
Sy hebben haar eerste deel broot laten uitgaan
Sy backten, haare ezel het broot verkogt
Ontfing quaat gelt, heeft het 't huis gebrogt
Hierom was de burgerij zeer bevaan
Vreesde dat Hoorn soude vergaan.

Dr. C. A. Abbing deelt echter mede (Beknopte Geschiedenis der stad Hoorn, blz. 43) dat het laatstgenoemde opschrift op de luifel van het huis geschilderd stond en dat daarop ook een met brood beladen ezel te zien was.

Voor genoemde gevelsteenen en opschriften zie o.a. in het West-Friesch Museum: P. Jolly »Album van West-Friesland« blz. 24.

Tegenwoordig ontvangen nog honderden armen brood en turf uit het Truydemanfonds (Buurtmoêrsfonds). Het turfpakhuis van dit fonds bevindt zich Veemarkt 19. (Hierop komen we later terug). Dat ook de fondsen van de Noorderkerk van Truydeman afkomstig zijn is niet bewezen.

Een merkwaardige Dierenschedel.

De »Volksstem« van 13 Augustus 1915 schrijft:

Te Graaffreinet wordt de schedel van 'n voorwereldlik dier,

Dicynodon genaamd, tentoongesteld. Deze kuriositeit werd gegraven uit 'n sloot in de bedding van de Broederstroom. 't Dicynoden was 'n hagedis-achtig djer met een hoornachtige snavel; 't leefde op 't land ongeveer 16 miljoen jaren geleden, volgens de wetenschap, en voedde zich met plantaardige kost. Vele eeuwen voordat de mens op de aarde kwam, was 't reeds uitgestorven en sedert die tijd heeft 't onder 'n rotsmassa van 20,000 voet dikte bedolven gelegen totdat deze door weer en wind werd weggevoerd, zodat men de kop van 't Disynodon zien kon, weliswaar in 'n massief gesteente veranderd, maar met de merken van de beenderen enz. nog duidelik zichtbaar.

Een eigenaardige weddenschap in het midden der 17[de] eeuw.

Compareerde voor Schepenen Riemsdijck et de Man Joncker Johan de Rover ende Mattheus van Eck ontvanger ende verclaerde met den anderen geaccoordeert ende overcomen te zijn het navolgende te weeten dat zoo wanneer Jor: Rover voornoemd eerder wettelick getrout is als den Borgem[r] vander Steen sal den voorsz. Ontfanger Eck aen welgemelten Jor: Rover betaelen de somme van tweehondert ende vijftich gul:, ende bij soo verre den bovengen: Borgerm[r] vander Steen eerder wettelick comt te trouwen als den duckgemelten Jor: Rover sal zijn Ed: aen den Ontfanger Eck uytkeeren ende betaelen gelijcke tweehondert vijftich gul:, tot nacominge vant bovenstaende hebben partijen elcx haere ende hare erffgenamen persoonen ende goederen verbonden vel expandabitur met overgifte van niet te bejaren den 5 Decemb. (1659).

Bovenstaande acte vond ik bij het doorsnuffelen van het Schepen-Signaat van Tiel. In de dateering vinden wij mogelijk eene bevestiging dat het St. Nicolaasfeest toen ter tijd al evenmin als tegenwoordig uitsluitend een kinderfeest was.

Degene die belang genoeg stelt in den afloop dezer weddenschap zal zeker zelf wel willen nazoeken, wie van beiden als winnaar uit het strijdperk trad.

Amsterdam. J. W. WIJNDELTS.

Een vraag:

In den noordoostelijken hoek van den Hoogewaardschen polder, gelegen ten oosten der kom van het dorp Koudekerk »aan den

Rijn« (zonder een droppel *Rijn*water), staat een bosch, dat in den volksmond der omwonenden, op oude en nieuwe kaarten *De Burcht* heet. Een naam heb ik evenwel nergens bij »de burcht« aangetroffen en toch zal ook hier de volksoverlevering wel geen bedrog zijn. Want bij onderzoek ter plaatse, heb ik, aan de westzijde in het bosch, eene verhooging aangetroffen, die aan een overblijfsel van een verdwenen gebouw doet denken, en een vlak daarbij wonend groentekweeker vertelde mij: dat bij boomen-rooien, nabij die verhooging, reuzige baksteenen boven gekomen zijn. Er was hélaas niet één exemplaar te vinden, dat door zijn grootte, eenige inlichting, omtrent den ouderdom van den bouw, kon leveren.

Weet een der Navorschende lezers hierover ook eenig licht te verspreiden? J. B. v. L.

Nav. LXIV, 448.

Familieportretten gezocht.

Naar aanleiding van deze vraag over familieportretten vroeger in het bezit van Mr. N. de Roever, kan het zijn nut hebben er op te wijzen, dat de schilderijen en antiquiteiten nagelaten door Mr. N. de Roever, den 1sten Oct. 1894 te Amsterdam zijn verkocht. De catalogus dezer veiling is (o.a.) aanwezig in de Bibliotheek van het Mauritshuis te 's Gravenhage, en kan mogelijk meerder licht verschaffen.

Groningen. C. H. VAN FENEMA.

VOLKSKUNDE.

Amsterdamsch Volksgeloof.

Hoewel met het daaromtrent medegedeelde geen onmiddellijk verband houdende, wil ik hier even meedeeling doen van een ander Amsterdamsch, wellicht specificiek Joodsch Volksgeloof. Het was voor ten minste nog een halve eeuw gewoonte, dat men de Israëlietische bruid, wanneer deze zich in eene opvallende schoonheid mocht verheugen, in den zak van haar bruidskleed, een stukje brood met zout deed, opdat zij niet z.g. »beschriën« zoude worden. Voor oningewijden zij hier opgemerkt dat met »beschriën« bedoeld wordt de werking van veronderstelde booze machten. J. V.

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

DOOR

J. A. R. KYMMELL.

WAPEN: Gevierendeeld: I en IV in zilver eene zwarte dwarsbalk, in den rechterbovenhoek vergezeld van een zwarten roskam, het handvat omlaag (Neukirchen); II en III in rood een gouden dwarsbalk (Nyvenheim). Helm met zwart-zilveren wrong. Dekkleeden: rechts zilver en zwart, links goud en rood. Helmteeken: een zilveren hazewindhondskop en hals met zwarten halsband, geringd van 't zelfde. Schildhouders: twee zilveren hazewindhonden met zwarte halsbanden, geringd van 't zelfde.

Ten grondslag voor deze geslachtslijst is in de eerste plaats gelegd eene genealogie, opgemaakt in 1859 door R. A. Wijnen te Zutphen, of liever een afschrift daarvan, toebehoorende aan nu wijlen Mr. D. Engelberts te Assen, terwijl mij zeer welwillend inzage vergund werd van eene verzameling familiepapieren en -bescheiden, waardoor ik in de gelegenheid was menige dwaling en onduidelijkheid weg te nemen en niet onbelangrijke aanvullingen te geven.

Wordt in Navorscher 1887, bl. 159, door L. v. d. B. gevraagd: »Wat beteekent het, dat sommige geslachten, als *Van Neukirchen* genaamd *Nyvenheim,* zich met dat woordje »genaamd« schrijven, op bl. 308 wordt door C. en A. geantwoord: »Het woordje »genaamd« duidt in den regel aan, dat de eerste naam de »eigenlijke familienaam, doch dat die familie onder een alias be»kend is. *Van Neukirchen* genaamd *Nyvenheim* duidt aan, »dat de persoon behoort tot de familie *Van Neukirchen,* maar »tot den tak, die in de wandeling ook wel *Nyvenheim* wordt »genoemd. De Franschen kennen dat ook; zoo komt in Frankrijk »voor de familie Courier dit Dubeeart«.

In Nederland's Adelsboek voor 1906 wordt op bladz. 316 van het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim gezegd: Protestant. Graafschap Marck en Cleve. Reeds in 1153 komt dit geslacht voor. De eerste generaties worden echter verschillend

opgegeven. De geregelde stamreeks vangt aan met Godard van Neukirchen genaamd Nyvenheim, erfgenaam van Geleen, vermeld in 1527 en gehuwd met Catharina van Spannerbock, dochter van Johan. De oude adel van het geslacht werd bevestigd bij diploma van den keurvorst van Brandenburg d.d. 25 December 1648. Bij besluit van 28 Augustus 1814, No. 14, werden Frederik Willem, Willem en Jan Gysbert Ludolf Adriaan en, bij besluit van 13 Februari 1815, No. 57, Jacob Hendrik van Neukirchen genaamd Nyvenheim benoemd in de Ridderschap van Gelderland. Bij Kon. Besluit d.d. 22 Maart 1822, No. 86, werd voor de wettige afstammelingen van Jan Gijsbert Ludolf Adriaan erkend de hun van ouds competeerende titel van baron. Bij Kon. Besluit d.d. 26 April 1822, No. 244, werd deze titel erkend voor de gebroeders Frederik Willem en Wolter Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim en bij Kon. Besluit van 3 December 1882 werd Adriaan Abraham van Neukirchen genaamd Nyvenheim erkend te behooren tot den Nederlandschen adel met den titel van baron en barones op hem en al zijne wettige, zoo mannelijke als vrouwelijk afstammelingen. De in Pruisen bloeiende tak verkreeg, bij buitengewone kabinetsorder van 21 Augustus 1852, bevestiging van den titel van Freiherr. Een andere tak bloeit in Frankrijk en is katholiek.

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvemheim is, gelijk wij boven reeds zagen, afkomstig uit de graafschappen Marck, Berg en Cleve en wordt algemeen gehouden voor een jongere tak van het geslacht Meulenarck; de geregeld doorloopende stamreeks begint, volgens sommige schrijvers, reeds met Walter von Neukirchen, Herr zu Neurath und Oelen, die in 1288 sneuvelde in den slag bij Woeringen, na drie jaren te voren gehuwd te zijn met Anna van Limborch; zijn achterkleinzoon Zanderen van Neukirchen huwde, 1403, op Gerode of Gierode met Margaretha (of Anna) van Nyvenheim, vrouwe van Gerode, waarop hun zoon en hunne verdere nazaten zich dientengevolge noemden Van Neukirchen genaamd Nyvenheim. Zóó zegt Werner in zijn »Geldersche Kasteelen,« deel II bl. 155, en De Raadt betoogde reeds vroeger (Navorscher XXVIII, 1871, bi. 99), dat de Vrijheeren van Neukirchen genaamd Nyvenheim oorspronkelijk zijn van het dorp dat den laatsten dezer namen draagt en niet ver van Neuss gelegen is. Anspach leverde in Heraldieke

Bibliotheek van 1879 eene »Schets van oorsprong en geschiedenis der aloude heerlijkheid Eck-en-Wiel,« waarin hij op bl. 180 De Raadt's bijdrage aanhaalt en waarin hij spreekt over Gerhard Neukirch, genoemd in eene oorkonde van 1255, van Willem van Nuventheim, vermeld in een dergelijk stuk van 1259, en óók gezegd wordt, dat de naam Nuventheim ontleend zoude zijn aan dien van een dorp bij Neuss, regeeringsdistrict Dusseldorf.

Tot bevestiging van het door Werner opgemerkte en tevens om een overzicht te geven van de afstamming der oudst bekende Nyvenheim's, dus uit den tijd vóór het ontstaan der combinatie Van Neukirchen genaamd Nyvenheim en ook om de eigenlijke Nyvenheim's, die omstreeks 1540 schijnen te zijn uitgestorven, eenigszins nader te leeren kennen, mogen de volgende opmerkingen en aanteekeningen alhier een plaats vinden.

Blijkens de »Publications de la Société historique et archéologique de Limbourg«, deel XXXI (1894) bl. 211, 212, transporteert Johan van Wilre, pastor tot Kaldenkirchen, den hoff to Wilre, met den molen, enz., alles gelegen in het kerspel Tegelen, in 1402 aan de kinderen Gadert's van Nyvenhem.

Johan van Nyvenhem, Gadert's soen, ontfangt dat goedt to Wylre, in den gerichte van Venlo, met syn toebehoren, 1405.

Johan van Yvenum (Nyvenheim), pastoor tot Kaldekercken, ontfangt den hof to Wilre c.a. 1424; zijn broeder Gadert van Yvenum is daarbij, dus in 1424, zijn hulder.

Johan van Nyvenhem, o.m. (onmundig) ontfangt dat huys tot Wylre, met den molen aldaar ende broeck ende kerckegiften te Kaldenkirchen; zijn hulder is Johan Spede Goossenszoon van Langevelt, 1436. Idem (d.i. Johan van Nyvenhem) beleend 1467; eed vernijt 1469.

Geurt van Nuyvenhem beleent 14 Julii 1474 tot V Marcx leen.

Cathrijn van Nyvenhem, Geurt's suster, ontfangt hare tucht aan den huyse van Wylre c.a. (Geurt Vinck is haar hulder, 1509.)

Claes van Nyvenheim pastor tot Caldenkirchen, met syne twee susteren, conventuale juffers in d' abdye to Dalheim, beleent 28 Juni 1531 (hulder Edouard van Boeckholt); 1 November 1538 is hulder Willem Willemszon; idem eed vernyt deur Willem Vinck November 1538; 1540 beleent die stat Venloo, bij transport Claes voorscr.; Rutger van der Horst, erve Claes van Nyvenhem's, 15 December 1546.

In het Necrologium der adellijke Abdij van Onze Lieve Vrouw van Munster te Roermond (Publ. Limbourg 1876, bl. 269, 273, 277), leest men:

Obiit 20 Nov. dominus Nicolaus de Nivenhem, pastor in Kaldekirchen, avunculus domine Agnetis de Barick, nostre abbatisse, a quo habuimus ducatum ad syboriam, in qua reponitur corpus Christi A° xlij (d.i. 1542).

Obiit veneranda domina Eirmgardis de Nivenhem, abbatissa in Dailheim, que prefecit annis multis, regimine bono, matertera Agnetis de Barick, nostre abbatisse, anno xxxvij (d.i. 1537).

Dec. 24 (geen jaartal toegevoegd) obiit Catharina de Nivenhem, monialis in Daelheim, matertera domine Agnetis de Barick, nostre abbatisse.

De drie overledenen zijn kennelijk de straks vermelde »Claes »van Nyvenhem, pastor tot Caldenkirchen, met syne twee susteren »conventuale juffers in d' abdye to Dalheim.«

Uit bovenstaande en uit allerlei andere gegevens, te veel om hier alle afzonderlijk te worden vermeld, meen ik te mogen opmaken en hier te moeten inlasschen deze tabel:

Godfried van Nyvenheim, ridder, heer van Gerode
× 1278
Geertruida van Dorth.

Wernerus van Nyvenheim, heer van Gerode en Wysdorp (Wipsdorf?)
× 1331
Maria van Ellerborn.

Godert van Nyvenheim, ridder, heer van Gerode of Gieradt, overleden in of kort voor 1402, was ook heer van Epsendorff en geheimraad van den hertog van Gulick, komt in 1392 voor als „baenritzer" (bannerheer) in Gulick
× 1380
Catharina van Goesdorp, vrouwe van Gieradt en Keurschenbroeck, in 1430 nog als weduwe in leven.

Johan van Nyvenhem (1405) waarschijnlijk Johan van Nievenheim, die in dienst der stad Keulen, met Ridder Walraven van Merode, voogd te Güsten bij Gülick, de overeenkomst van 7 December 1392 bezegelde tusschen Dirck van Oest, burchtheer van Millenrade en de regeering der stad Keulen (Publ. Limbourg, XXI, 1894, bl. 277).

Anna (Margaretha) van Nyvenhem, vrouwe van Gerode,
× 1403, te Zevenaar, (Zie de Deductie in Wapenheraut 1903, blz. 459)
Alexander of Johan van Neukirchen van Neurath en Oelen, achterkleinzoon van Gualtherus van Neukirchen van Neurath, Oelen etc, en van de met hem in 1285 gehuwde Anna van Limborg.

×
Katharina van Wijlre.

Johan van Yvenum, (Nyvenheim), pastoor te Kaldenkirchen 1424, 1430, overleden nà 14 Juni 1441.	Gadert van Yvenum, 1424, 1430, overleden vóór 1443, huwde, volgens Maasgouw 1895, bl. 39, 43, Margaretha van Spede, overl. vóór 1502, in 1443 hertrouwd met Dirk van Tegelen, overleden vóór 1480.	Willem van Nyvenheim, 1430, × 1441 (14 Juni) Elisabeth van Tegelen, Willemsdochter, overleden nà 1487.	Gerard van Nyvenheim. (1430).

Johan van Nyvenheim, met huis, hof, molen en broek in Wylre onmondig beleend in 1436 en mondig o.a. in 1467 en 1469, overleden vóór 14 Juli 1474 × 1455 Gertrude Roese (Rosen), dochter van wijlen Claes Roese of Rosen en van Irmgard N. (Huwelijksvoorwaarden d.d. 7 December 1455, Maasgouw 1895, bl. 48).	Goossen van Nyvenheim.	Willem van Nyvenheim.	Margriet van Nyvenheim, overleden nà 1524. × Herman van Kriekenbeeck genaamd Baerle.

Catharina van Nyvenheim, non te Daelheim, overleden nà het jaar 1509, vóór 1 November 1538 (24 Dec. 1537 ?).	Geurt (III), Govert of Gadert van Nyvenheim, 1474, overleden 27 December 1508 (Maasgouw 1895, bl. 63) huwt (huwelijksverdrag d.d. 6 Februari 1492, ibidem 1895, bl. 63) Catharina Vinck, dochter van Arnold Vinck en Margaretha van Buren, (5 Juni 1487 verkoopt Margaretha van Spede, weduwe Dirk van Tegelen een lijftocht aan haar enkelkind (kleinkind) Godert (III) van Nyvenheim; Maasgouw 1895 bl. 55).	Claes van Nyvenheim, pastoor te Kaldenkirchen 1531, overleden 20 Nov. 1542.	Ermgard van Nyvenheim, abdis in de Abdij Dalheim, overleden 8 Decem. 1537.

In Maasgouw 1895, bl. 36, wordt opgemerkt, dat Her Goossen (of Gosvin) en Johan van Nyvenheim broeders zijn en dat, daar

eerstgenoemde geestelijke was [1]), pastoor Claes van Nyvenheim en zijn broeders en zusters kinderen moeten wezen van Johan van Nievenheim. De opmerking is, getuige 't geen hier volgt, volkomen juist.

Nicolaas van Nievenheim, pastoor te Kaldenkirchen, schenkt 9 Augustus 1540 150 goudguldens rente aan de armen van Venlo en belast daarmede zijn leengoed Wylre (Maasgouw 1895, bl. 31). Van 10 September 1541 dateert eene stichting van Nicolaas van Nievenheim, waarbij hij, tot heil zijner ziel en die zijner ouders, zijn leengoed Wilre aan de Magistraat van Venlo vermaakt, om de opbrengst daarvan ten behoeve der armen te doen dienen. Zegels: 1°. in het schild een dwarsbalk; gekroonde steekhelm met helmteeken: een vrouwenborstbeeld; randschrift: »Claes van Nievenheim 1499«; 2°. enz. (Maasgouw 1895, bl. 31).

In de familiepapieren vond ik de afbeelding van een gedeeld wapenschild, 1. in rood een gouden dwarsbalk (Nyvenheim); 2. in rood zes gouden rozen, 3, 2, 1, met het onderschrift: »Nicolaus »van Nyvenheim, pastor tot Caldenkirchen, staet to Mulbracht, »zonder jaartal«, dus het wapen der ouders van dien pastoor, gelijk reeds in bovenstaande tabel opgemerkt is: Johan van Nyvenheim en Geertruida Roese of Rosen. Volgens 't Armorial van Rietstap voert Rosen Hoch Rosen (Rijnprovincie) evenwel geen zes, maar in goud slechts drie roode rozen. Voor de bovenbedoelde stichting werden 10 November 1541 bepalingen vastgesteld en werd tevens verklaard: »1540, 16 Decembris .... Item die Heeren »van Wijlre waren ridders en daer waes ein zoon af und heyt »heer Johan van Wylre und waes ein pastor to Kaldenkerken, »und eyn heyt Willem van Wylre, und dye hadden noch meer »broeders und susteren, ind doe was ein die heyt Kathrin, ich »meyn dat sey eyn dochter was des Heeren van Wylre, die »breych« (bracht) »eynen man, und heyt van Nyvenheim, sodat »die Kathrin van Nyvenheim heyt en genoemd waert; die twee »hadden kinder, eynen soen heyt Goert van Nyvenheim und die »was onse alder vaeder« (grootvader) »und heisst die onse alder »moeder« (grootmoeder) »van Tiegelen. Ende dese Goert van

---

[1]) Omtrent hem staat in het Memorieboek van 't voormalig Kapittel van den Heiligen Geest te Roermond (Publications Limbourg XIX, 1884, bl. 92) aangeteekend »8 Jan. »Anniversarium domini Goswini de Nyvenheim, Canonici huius ecclesiae, sepultus in »opposito Chori«. Goossen vau Nyvenhelm was dus kanunnik van den H. Geest en werd begraven in de kerk te Roermond, tegenover het koor.

»Nyvenheim hatte broeders: Gerrit van Nyvenheim, Willem van »Nyvenheim und Her Johan van Nyvenheim, pastor te Kalden-»kirchen, und van Goert van Nyvenheim und Greten van Tiegelen« (Greten of Margaretha stamt uit de familie van Spee of Spede, eigenaren van den Aldenhof in 't kerspel Kaldenkirchen en 't huis Langeveld onder Wanchum; dat zij hier van Tegelen (niet Spede) genoemd wordt, komt door haar tweede huwelijk met Dirk van Tegelen) »sind komen Johan van Nyvenheim und her »Gossen van Nyvenheim und undergetekend Claes van Nyven-»heim pastor te Kaldenkerken. (Was geteekend: »Claes van »Nievenheim).«

In Maasgouw 1895, bl. 43, wordt melding gemaakt van het op St. Anthoniusdag 1441 (14 Juni) gesloten huwelijksverdrag tusschen Willem van Nyvenheim en Elisabeth van Tegelen, waarbij van bruidegomszijde o.a. tegenwoordig is zijn broeder Johan van Nyvenheim, priester en pastoor te Kaldenkirchen. Elisabeth, dochter van Willem van Tegelen, leefde nog in 1487 en had met haren echtgenoot Willem van Nyvenheim een zoon, ook Willem van Nyvenheim genaamd, beleend 1491—1493, benevens eene dochter Margaretha van Nyvenheim, gehuwd aan Herman van Krieckenbeeck genaamd Baerloo. De bedoelde beleeningen worden aldus vermeld in de Geldersche Leenaktenboeken, uitgegeven door Sloet en van Veen: 1491, Willem van Nyvenheim beleend met den hoff Ten Busch en met goed, gelegen bij den Alden-Krieckenbeek bij Leuth; 1493, idem, »soe Willem van »Tegelen, syner moder vader, dat to besitten plach ende hem »van syner vader Willem van Nyvenheim, angevallen is«; 1504, Margriet van Nyvenheim, erve hares brodèrs Willem, consenteert haren man, Herman van Baerle, beleninge ende, so hij geen kinderen crege, synen broder Sibert successie; 1524, Alyt Spee, huysfrouw Johans van Broickhuysen van Oen, by transport harer moeijen Margriet (van Nyvenheim) ende hares mans voornoemd Herman van Baerlo.

Na 1525 komen de Nyvenheims niet meer voor; worden zij genoemd, dan mag vrij stellig gedacht worden aan naamsverwarring met eigenlijke Neukirchen's. Van de Nyvenheim's dienen evenwel nog kortelijk vermeld te worden zekere Goert van Nyvenheim of Nuynheim, overleden voor 1426, zijne verwante Ermgardt en hare kinderen Sietze en Jutte.

Blijkens de Geldersche Leenaktenboeken (Overkwartier 3e stuk), werd in 1426 met Nuynheim beleend »Sietze van Nuyn-»heim, erve syns vaders Goert.« Waarschijnlijk had deze Sietze een zoon, genoemd naar diens grootvader, want anno 1469 wordt een andere Sietze van Nuynheim, als erve zijns vaders Gaert, met den hoff te Nuynheim beleend; Henrich Hoeven van den Pesch behelt syn deel en syn (Sietzen) moder Ermgardt hare tucht.

Sietze van Nuynhem is overleden tusschen 19 November 1473 en 14 October 1475; zijn zuster Jutte kort vóór 28 November 1510, na tusschen 1475 en 1484 gehuwd te zijn met Reiner van Drueten.

Bedoelde Leenaktenboeken zeggen:

Dat leen van Nuynhem onder Vlodorp. A°. 1426. Godart van Nuynhem; A° 1469 Sietze van Nuynheim, erve synes vaders Gaerts, den hoff van Nuynheim; Heinrich Hoeven van den Pesch behelt syn deel ende syn (Sietzen) moder Ermgart hare tucht; A° 1473, 19 November, Sietze van Nuynhem vernyt eedt; A° 1475, 34 October, Jutte van Nuynhem als erve hares broders Seetz beleend (Lodewyk in gen Horst is hulder); A° 1484 Jutte van Nuijnhem, huysfrou Reiners van Druten, by vertich Peters, Gaerts ende Gertruds van Nuynhem, huysfrou Dayme Strayers. (Daar op 25 November 1510 Jonkfrouwe Herman van Druitten beleend wordt, zal Jutte van Nuynhem niet lang te voren overleden zijn.)

Keeren wij thans tot de Neukirchen's terug.

Hoewel bij Fahne o.a. nog vermeld worden: 1153 Adolphus de Nieukirchen, getuige onder de »Freien« in eene oorkonde van het klooster Gehrden; 1230 Hermannus de Nienkirchen, in 't gevolg van Graaf Godfried van Arnsberg; 1255 Gerhard Neukirch, kan de stamreeks moeilijk hooger worden opgevoerd dan tot

I. *Gualtherus* of *Wolter van Neukirchen*, dynasta in Neuradt, Oelen etc., gebleven in den slag by Woeringen St. Bonifaciusdag (5 Juli) 1288, gehuwd in 1285 met *Anna van Limborgh*, en by haar vader van

II. *Adolphus van Neukirchen*, dynasta in Neuradt, etc., beleend in 1329, gehuwd in 1334 met *Elisabeth van Brente*. Haar wapen was: gepaald van groen en goud van acht stukken, met een zilveren schildhoofd, beladen met een roode ster,

zoodat de opgave in sommige der geconsulteerde bescheiden: *Elisabeth van Brempt*, voerende, volgens Rietstap, gedeeld: 1 in zilver vier blauwe dwarsbalken (Brempt); 2 in goud drie blauwe palen en een rood schildhoofd, als onjuist mag worden beschouwd. *Elisabeth* was eene dochter van *Goswijn van Brente*, heer van Verinck of Bernick, en werd moeder van

III. *Gualtherus* of *Wolter van Neukirchen*, heer van Neurath en Oelen. Hij huwde in 1369 *Maria ab Ahr*, dochter van Ridder *Wolter*, erfgezeten van Ahr, en verwekte bij haar:

a. *Siebert van Neukirchen*, in 1403 huwelijksvriend van zijn broeder *Johan* of *Alexander*.

b. *Reiner van Neukirchen*, dorst van Wassenberg.

c. *Johan* of *Alexander*.

(Wordt voortgezet.)

Grafzerken in de Protestantsche Kerk te Tholen.

DOOR STEENKAMP.

No. 1. (In gothische letters in een cirkel.) Hier is begraven Hr. Machielszone sterf anno 1433 veertien dagen in hooimaand.

No. 2. Hier ligt begraven de vrouw van J. Gakheer den 24 Maart 1795 out synde 66 iaer 5 maenden.

No. 3. Hier leyt begraven Jan Cornelis Gommerse. Sterft te Tholen den 14 November anno 1640, daaronder: Hier leyt begraven Dupon, oud 68 iaren, sterft April. (Koor.)

No. 4. Hier leyt begraven Claes Albrechts van Lvbeeck Hovenier sterft den 13 Meye anno 1638 met syn huysvrouw Lventien Cornelis sterf den ****** [1])

No. 31. (Koor.)

No. 5. Hier leyt begraven den Weledelen Heer Mr. Jacobus M. van Vryberghe, Secretaris deser stede obyt den 6 Meert 1670 out 26 iaren.

No. 6. Hier leyt begraven Aert Jansen Schlidegker sterf den 2 Desember 1616.

No. 16. [2])

No. 7. Hier leyt begraven Sr, Cornelis Gyse, geboren 18

---

[1]) Beteekent: oningevuld of onleesbaar.

[2]) Enkele zerken hebben een doorloopend nummer, dat er met groote cijfers later ingehakt is. Behalve No. 22 die van zandsteen is, zijn alle zerken van hardsteen. De wapens zijn alle afgehakt doch hier en daar nog *duidelijk* zichtbaar.

Avgusti 1688 sterft den 13 Mey 1733, en syn huysvrouw juffr. Adriana Mol, geboren den 10 April 1698 sterft den 1 Juny 1749.

No. 3. (Schip.)

No. 8. Hier leyt begraven Cornelys Marinsse in syn leven kerkmeester van dese kercke sterft den 9 Maert anno 1613 oudt geweest 79 iaeren.

Cornelia Marinus syn huysvrouw sterft den 19 October anno 1646 ende Pieter Nelle Keisers syn tweede huysvrouw sterft den ····· [1]) ende syn oudste dochter Marya van de Vliedt gehuwt geweest met Jacob van der Heyde is gestorven op den 22 Meye anno 1657 out 32 iaeren ende Sr. Johannes Greef gewesene man van de Juffr. Peternell Keysers sterft den 22 Juny Ao. 1681.

No. 18. (Schip.)

No. 9. Mors Ia Nvanita. Ruitschild in ovaal met linten, geen helm enz., daaronder: Vryberghe. Een tweede dergelijke zerk ligt half onder de banken.

No. 16. (Schip).

Gewoon schild in ovaal, helm, wrong, dekkleeden, helmteeken: een klaverblad. Hier is begraven de Vooght Cornelissen de Heer Borggemeester van Tolen Balios van de Grafelyckheyt Portvliet sterf de ···· [1]) ovt is geweest 57 iaer Ao. 1652. Daaronder: hier leyt begraven Cornelis de Vooght sterf den XIX Febrvary XVI^C^XLVII.

No. 11. Gewoon schild in cirkel met 3 leliekruisjes? en ···· [1]) Helm, wrong, dekkleeden, helmteeken; antieke vlucht (gebarsten). (Koor). Hier leyt Cornelia Aeriaens de Huysvrouw van L. P. Buyts sterf den 28 Febr. 1669. Haar kint Elena Buyts sterft de ···· [1]) Iannew 1668. Haar moeder Pieternella van der Steen sterf ···· [1]).

No. 15. (Koor).

No. 12. Versierd schild, rustende op een zandlooper in ovaal. Helm $^3/_4$, wrong, dekkleeden, helmteeken een blad met 3 punten. Hier ligt en rust Leendert Iansen Smalheere sterft den 20 Nov. 1656.

No. 13. Gewoon schild met 3 honden (2—1) in cirkel, (Koor). Helm $^3/_4$, wrong, dekkleeden, helmteeken: uitkomende gekroonde hondenkop. Hier leyt begraven Huybrecht van Malsen koopman met 7 kinderen. Hy is gestorven den 2 Iuni Ao. 1654 ovt 55 iaer Daaronder een huismerk vermoedelijk van den steenhouwer H. V. M.

No. 14. Alliantiewapen in cirkel. (Koor). Mannelijk schild 3 schapen (2—1) en schildhoofd met 3 rozen naast elkander. Vrouwelijk (ovaal) met een balk vergezeld van 3 kouwen (2—1) Parelkroon, palmtakken en lint met knoop. Hier leyt begraven de heer Mr. Willem van Vrybergen in syn leven rentmester van Dedele Mogende Heeren Staaten van Seelant sterf den 15 April 1661 met syn Huysvrouw Ionckvrouw Cav sterf ....1)

No. 6. (Schip).

No. 15. Gothische zerk, vermoedelijk vroeger van een ander. Ruitschild met lint de 3 onderste einden met lelien en lint in cirkel. Het randschrift luidt: Hier leyt begraven Hendrik Lievensen die sterf den 23 Angusti 1633 oudt 78 iaren ende Neeltgen Ians syn hvysvrovwe die sterf den 20 September 1634 ovdt 79 iaren.

No. 9. (Koor).

No. 16. Gothische zerk volkomen gaaf. In de hoeken de op alle dergelijke zerken voorkomende figuren, n.m. links boven: en vogel met lint; rechts boven: een engel met lint; links onder: een leeuw met lint; rechts onder: een stier met lint. In het midden een non met gevouwen handen in den steen gegraveerd dus niet relief. Het randschrift voor zoover leesbaar luidt: (in gothische letters) Hier leyt begr. Adriaey ....1) dochter vâ Beyeren die sterf An. 1538 den 17 D. in Meerte.

No. 61. (Koor).

No. 17. Gothische zerk en dito letters. In de hoeken 4 figuren als boven. In het midden een monnik met het hoofd op een kussen en een miskelk onder de gevouwen handen. Daaronder No. 7 de heer rentmeester Iaques haak. Het randschrift in latijn luidt: (Gothische letters) Hic jacet sepúltús magister Cornelis Yoms quartem húyús collegiatae ecclesiae decanús qui obiit anno domini millissimo quadragesimo sexagesimo nona quarta aprilis.

No. 25 (schip).

No. 18. Gothische zerk als No. 17.

In het midden een man die een flesch omhoog houdt en op een mozaik vloer staat. (Een medicijn-man of dokter dus). Daarboven 2 huismerken en er om heen in gewone letters: Henr. Diericksz. sterf An. XV^C XLV de X Iuni en Digne Iacobs van Bleyswijck sijn huijsvrou sterf anno XV^C XLVII op den XII January ende Iacob Dierixen van Bleyswyck die sterf den 29 Iuny

XVCXC. Het randschift luidt: Hier leyt begrave Mester Iasper Quirynse Medicyn sterf Ao. XVc XXXI de XI dagh in Ianvarius en Iacomine Clais dochtr. sterf An. XVc Decemb **** 1).

Mo. 19. Het bekende wapen van Beeckman in een cirkel. Het helmteeken is echter een roos tusschen 2 voorwerpen die op splitspinnen met gat gelijken. (Schip). Het opschrift is grootendeels uitgesleten doch mij door den heer Hollestelle ter plaatse opgegeven en luidt: Hoc. Monvmento . Conditvr . Corpvs . Doctissimi . Ac . Ho . Norandi . Viri . Domini . Mr. Abrahami . Beeckmanni . Rectoris . Gymnasi . Gorcomiensis . Comiensis . Vlissingani Goesani . Roterodamen . Sic . Ac . Tholani . Obyt . Ao . Rectoratis Svi . xxx . Aetatis . Lui . Salvtis . MDCLXIII . Ad . Monas . Ivnias .

Dan in kleinere letters:

Qvem . Rotta . Rhenus . Honda . Vahalis . Et . Schaldis . Colvere . Inarvm . Mvltiformvm . Rervm . Beeckmannvs . Hic . Est . Efferae Jvventvtis . Rector . Severvs . Sed . Monere . Malebat . Docendo Qvam . Potens . Scholasticvs . Regnis . Sceptrvm . Svperb . Paedagogicvm . Ferre.

No. 56 (schip).

No. 20. Fraai gebeedhouwde zerk met wapen van Vrijberghe. Helm aanziende, wrong, dekkleeden, helmteeken een schaap dat uit een mand komt. Het geheel op een mantel die door een engel wordt opgehouden. Daarboven op een lint de spreuk: Morte . Virescit . Viri. Er onder ook op een lint: Vryberghe.

Nog een tweede zerk gelijkvormig aan deze ligt voor de helft onder de banken.

No. 21. Gothische zerk. Het midden stuk is echter in renaissance stijl bijgewerkt met een schild van Italiaansch model, vastgehouden door twee engelen. (Koor). Hier leyt begraven Coenraet Hndricse Toellenis gestorven int iaer 1688 den 20 Jannarius out 50 iaer en sijn huijsvrouw Hemeldina Leenders Bruijs is gestorven int jaer *** 1) ou *** 1) jaer *** 1).

No. 22. Muursteen in het koor. Wapen in een halven cirkel ondersteund door 2 pilaren. Het bekende wapende wapen van Liens. (Drie meerbladen en een leeuw). Hemteeken uitkomende gekroonde leeuw. Viro . Pio . Nobili . Ioachimo . Liens . Eqviti Avrato . Jvris . Vtrisqve . Consvlto . Vrbis . Syndico . Ad . M . Brittania . Regem . Pro . Repvb . Legato . Extraordinario . Moria . Vidva Dolentes . Liber . Pote . Obyt . An . 1625 . 18 . Marty.

Daaronder:

Weent mensen drie maal drie, treurt muzen en naiaden,
Eendracht v. eendrachts best en door hi leefd in daden.
Godtvruchtig, matigh, wys, welspreekend, hooggeleert,
Syn treur-blyeinde blyft danckwaardig en begeert.

Cor Liens.

No. 28 (koor).

No. 23. Fraaie rijk gebeeldhouwde zerk. Alliantie-wapen op mantel. Engel, doodskop, carriatiden, festoenen, enz. Bekende wapens van Vrijberghe en De Huybert. Helmteeken het schaap met mand doch nu tusschen een antieke vlucht. Hier leyt begraven de heer Marynus van Vrybergbe in syn leven Burgemr. deser stat Tholen en aldaar Rentmeester Generaal van de gemeene middelen obyt 20 September Ao. 1652 out 59 jaeren en mevrouw Cornelia de Huybert syn ed huysvronw obyt den 6 October 1667.

No. 12 (Koor).

No. 24. Rijk geornamenteerde zerk als boven. Alliantie-wapen. Helm aanziende. Helmteeken uitkomende bok. Hier ligt de heer Barthol Vermeyden was capteyn van een vendel voetknechten sterf den 4 Avgvsty 1650 ovdt 33 iaeren.

No. 35 (Koor)..

No. 25. Wapen in cirkel zonder versiering. Hier leyt begraven Marynen Janse de Bree gestorven den 17 Jannewari 1648 en syn soon Jan Marynisse de Bree gestorven den 8 Jannuwari 1663. Daaronder: Hier ligt begraven Antony Cornelissen Hicke gestorven den 7 September 16····[1]) (gebarsten).

No. 24.

No. 26. Fraaie renaissance zerk als 28 (schip). In het midden het bekende wapen van Lansberge. Boven en onder een plaat met opschrift de letters en relief. Boven: Hier licht begraven Mr. Daniel van Lansberghen Docteur in der Medicine, Schepen en Ordinairis medicyn deser stede starf Anno MDCIII. Onder: eu Cornelia Cornelis Keysers dochter syn huisvrou sterf Ao. 1628.

No. 34. (Koor.)

No. 27. Groote, prachtig geconserveerde zerk in het koor. Fraai gebeeldhouwd. Alliantie wapen in ovaal waarop twee engelen staan die elk een koord houden waaraan 4 kwartierwapens hangen en wel Heraldisch Rechts: Berchem, Schoonhoven, Hincart, Cou-

teren. Id. Links: Ruijven, Cruningen, Cats, van Buttingen. Helm aanziende. Helmteeken een uitkomenden man met muts en kwast. Rechts en Links daarvan een »Bril«! Onder de wapens een lint met de spreuk: »In trovwe vast«. Het schild met het opschrift wordt vast gehouden door den dood. Dit luidt: Hier leyt begraven Jonckheer Pieter van Berchem heer Jacobs zone die sterft int jaer ons Heeren MDC ende VI op den VI dagh van Mey ende Jonckvrou Elisabeth van Rezen syne huysvrouw die sterf op de VII dagh van November des iaers ons Heeren MDC.

(Koor.)

No. 28. Wapen in ovaal omgeven door 4 Svormige krullen. Hier leyt begraven de heer Nicolaas Haak Burgemeester ende permanente Raadt deser stede Thole etcra oudt synde 66 iaeren sterft den 27 Mey 1681.

No. 13. (Koor.)

No. 29. Geen versiering. Mr. A. Catshoek, in leven vrederechter over het Canton Tholen enz. geboren den 30 October 1759 overleden den 23 Juny 1824.

No. 23. (Koor.)

No. 30. Slordig bewerkte steen. Bovenaan een lint waarop: Sanctificitvr Monvmentvm. Hier leyt begraven Hendric Adriaenssens Struuve Burgemeester der stede en lande va der Tholen sterf Ao XV^C LVII den ierste October ende Neeltien Pieters dochter zy huysvrou sterf Ao XVLVI den .... December. Bidt voor de sielen Marinus GRHIV.... en Struue Burgemees.... deser stede .... sterf den 8 Meert 1611.... ovt 48 iaer Janneke Loghers syn huysvrou sterf den 12.... December 164....

No. 2. (Koor).

No. 31. Wapen in ovaal opgehangen aan een lint, bestaande uit een merk. De bekende 4 met een dwarsstreep en onderaan een M. Opzijde het jaartal 1638. Onbekend van wie.

No. 4. (Koor.)

No. 32. Gothische zerk als voren. Het randschrift is geheel uitgehakt. In het midden een schild aan een boomstronk opgehangen met het wapen van Beeckman: een golvende schuinbalk vergezeld van 2 rozen. Hier leyt begrave Maiken Sys de huisvrou van Engel Beckman sterf den 30 Mey 1657 ovt 80 iaer. Daaronder de letters P en W waartusschen een kruis.

No. 5. (Koor.)

No. 33. Wapen in ovaal. Helm $^3/_4$. Wrong, Dekkleeden, Helmteeken twee pluimen. De figuur (zooals andere uitgehakt) vertoont nog een stuk van een pijl. Hier legt begraven de heer Ian Ianssen Stryt ovt Burgemeester deser stede en rentmeester van de geestelijke en wereldlyke geannoteerde goederen en confiscatien in quartiere van Tholen sterf op 23 November 1656 ovd 80 iaeren ende Iofvr Appolonia Anthonia syne hvysvrovwe ovd 54 iaeren gestorven op 25 Martii 1646.

No. 20. (Koor.)

No. 34. Wapen in cirkel, opgehangen aan een boomstronk en omgeven door vier ledige cirkels. Vermoedelijk een schuinkruis of drie kruisjes op het schild (vergelijk No. 11). Hier leyt begraven Jacobis Bveyts sterf den 2 Ivnij Ao. 1674 out sijnde 34 iaren en Iacob H. Parodijs Bruijts sterft den 27 October 1683 out 74 iaer.

(Koor).

No. 35. Wapen in ovaal. Helm $^3/_4$, Wrong, Dekkleeden, Helmteeken twee hertshoorns. Volgens opgave van den heer Hollestelle voornoemd was het schild beladen met een palingnet, waarvan ook nog iets te zien is. Hier leght Marinvs Hvybrechse Palinck geweest Schepen deser stadt was Pennigm voor de Vorschen *) van der Tolen ovdt 46 iaeren sterf den 7 November 1647 ende Iosina van der Heyden syn huysvrouwe dochter van den ovdt Bvrghem Ioachim Aelb Rechsen van der Heyden sali ovdt 43 iaer sterf 9 November 1648.

*) N.B. Wellicht *Vorsten?*

No. 35 (Koor).

No. 36. Alliantiewapen in cirkel. Helm $^3/_4$, Wrong, Dekkleeden, Helmteeken een eikel. Gewoon en ruitschild. Hier ligt begraven Iacob Boerbergh ovd schepen en Brovwer deser stede sterft den laetsten Ianvarius 1656 out 85 iaer, ende Ivffrovwe Baldina van Storm syne hvysvrouwe ovt 85 iaer sterft den 21 An. 1668. — Hier leyt begraven Ivffrov Maria Boerbergh Hvysvrou van de heer Borgemeester Nicolaas Haack ovt 66 iaeren sterft den 16 Ianvarius 1678.

(Koor).

No. 37. Wapen in ovaal. Helm $^3/_4$, Wrong, Dekkleeden, Helmteeken een uitkomenden man met een pijl in de linkerhand,

de punt omlaag over den schouder gedragen. Hier leyt begraven Catharina van Meylenaar Hvysvrou van Emmanvel Oliphant pensionaris en rekenmeester der steden va······[1]) Ao. 1596.

(Koor).

No. 38. Alliantiewapen in ovaal. Helm 3/4, Wrong, Dekkleeden, Helmteeken uitkomende griffioen. Mannelijk schild 9 lelien (3–3–3), Vrouwelijk id. 3 vogels (2–1). (Putters). Hier leyt begrave de heer Mr. Iohan van Grypskercke in syn leven Rekenmeester der Camer van Seelant en bewinthebber van de Westindische-Compagnie. — Hier leyt begraven vrou Apollonia de Putter, Huysvrou von de heer Mr. Iohan van Grijpskerke Rekem. in de Rekenkamer van Seelant ont···[1]) iaeren sterft den 6 Nov. 1669.

(Schip).

No. 39. De bovenhelft van den steen is versierd met een wapenschild omringd door versieringen, engelkoppen, doodsbeenderen, èen doodshoofd en een urn. Het schild beladen met een keper vergezeld van 3 sterren. N.B. Elders vindt men ook 5 sterren vermeld. Hier leyt begraven de heer Melchior Frans Leidecker in syn leven Dyckgraef stierf den 30 Avgvsti 1657 ovd 68 iaren en Ivffrou Geertruyt Smovt syn eerste hvysvrouwe stierf den 29 September 1628 oud 29 iaren, ende ivffrov Iohanna de Bvcker syn tweede hvysvrouwe die stierf den 31 Ivlii Ano. 1661, ende de heer en Mr. Francois Leidgker Borgem[r] deser stede sterft den 13 Cct. Ao. 1688.

No. 40. Dezelfde steen als de vorige en er naast gelegen. De urn is alleen verwisseld met een zandlooper en het schild beladen met 3 leeuwen (2–1). Hier leyt begraven d' heer Marynus Corvinckx Baillv ende Dyckgraef der stadt ende landt van Tertolen sterft den 19 April Anno 1633.

(Schip).

No. 41. Alliantie-wapen in cirkel. Gewoon en ruit-schild, omgeven door krullen en linten opgehouden door een mannenkop. Op het mannelijk schild is een merk of monogram van de letters N.C.O.C. , Het opschrift zit onder de kerkbanken.

(Koor).

No. 42. Alliantie-wapen in cirkel. Helm links gewend, Parelkroon, Helmteeben : uitkomende leeuw, Dekkleeden. Beide wapens nog zichtbaar v. d. Brande, Daarboven in gewone letters: Wij weten in wien wy gelooft hebben ende syn versekert, dat hy

machtich is ons pant by hem wech gelegt, te bewaren tot den dag onser saliger opstandige. Onder het wapen in gothische letters: Hier light begraven heer Antonivs van den Brande heer Janssoon Monsterheer voor het Crygsvolc te paard en te voet van de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Wethouder en Ouderling deser stede van Tholen sterft Ao. XVIC LXXVIII den 28 December en vrou Adriana Dalens syn wyf sterft Ao, XVICLIII den XVI Mey, en Jonckheer van den Brande haar lieder soon sterft Ao. XVICLXII den XXXI Jani., en d'ed. eerbare en seer devgtsame Jonckvrovw vrou Catarina van den Brande haarlieder dochter, weerdige huysvrouwe en gewesene gemalin van Jonckheer Cornelis van den Brande. H. H. O. verreeleenman(?) van de grafelijkheijt van Zeelandt sterft Ao. 1678 den 17 December.

No. 25 (Koor.)

No. 43. Kleine cirkel met schild zonder versiering. Hier leyt begraven Pieternella Haringcx de hvysvrouwe van Heynderic Servais is gestorve op den 13 Mey Anno 1650 ende syn hvysvrouwe Marya Styds is gestorven op den 22 Febrvary Anno. 1663 ende Heynderick Serva sterft op den 11 December Anno 1665, ende Helena Servaes de hvysvrouw van Cornelis Broer sterft den 15 Iuly Anno. 1668.

N.B. Men lette op de drie schrijfwijzen van *Servaes*.

No. 55 (Koor).

No. 44. Hier leit begraven Johanna Dupont huisvrouw van Nicolaas Haek sterf den 15 Mei 1662 oud 48 jaar, ende haar oudste zoon de heer Nicolaas Haak docter in de medecynen commis van de ammunitie en de fortificatie wercken binnen Steenbergen ende het fort Hendricus etc. sterf den 10 October 1675 out 25 jaren. Daaronder: Hier leggen begraven de kinderen van den rentmeester Jaques Haak. Gestorven: Samuel, den 21 Juni 1676; Jacobus, den 22 Juni 1672; Johanna, den 29 December 1679; Johanna, den 10 September 1683.

No. 45. Gothische zerk (koor). Hier leit begraven Jan Pietersen Haak die sterft int jaer ons Heere MVC en XV XV dage in Meerte. Bidt voor de ziele.

No. 42 (Koor).

No. 46. Gothische zerk met wapen in ornament in het midden Hier leit begraven heer Lavrens Henricvs zoen priester én ca-

nonnik vå dese kercke die sterf Ao. XV^{C}LX de VII in Meye en Maaiken Jacop. Hieronder in de tweede rij: Stampers dochter syn moeie sterft Ao. XV^{C}XLVIII de VIIe dach Merte.

No. 7 (Koor).

No. 47. Hier leggen begraven Margrete Pieters de Lanoi sterft den 8 Juli Anno 1627 ende Marinus Geleinse Hoogewerf haren man sterft den 1 Meij Anno 1633.

No. 27 (koor).

No. 48. Bvrsadae Generis Haec Svnt Monvmenta Vietor
Christi Tholensis Qvi Vice Parat Oves
Qvem Redvce Expectat Fvnera Chrv (?)
Qvi Sva Vita Cvi Dvlcia Nona Mori.

Daaronder:

Hier leyt begraven Domini Jacobus Burs dienaar des Goddelycken Woord binnen Tholen oudt 90 jaren sterf den 21 Aprilis Anno 1650.

De kinderen storven:

Elisabeth		den 29 Novem. 1616.	
Iacob		den 9 Mey 1623.	
Iacob		den 24 Mey 1624.	
Elisabeth		den 14 Iuny	1626.
Gillis		den 8 Iuny	
	BVRS		
Iohanna		den	October 1629.
Elisabeth		den	
Elisabeth		den	Maert 1635.
Iohanna		den	
Gillis		den 12 Febru 1636.	
Cornelis		den 29 Maert 1633.	
Cornelis		den 5 Decemb. 1643.	
Cornelis		den 10 Mey 1644.	

Ende Elisabeth van Hoorebeecke huysvrou van Jacobus Bvrs sterf den 16 Marty anno 1628. Maria Bvrs huisf. van G. C. de Man . sterf den 26 Mey anno 1663.

Hier leyt begraven Johanna Jans dochter weduwe wile Jacob Bvrs ondt 48 iaren sterft den 16 Februarius annoo 1652.

No. 11 (koor).

No. 49. Rengius de Moniel sterft den 14 Mey ...... cosyntken alris ... ons huysvrouwe sterf den 27 January 1631.

No. 33 (koor).

No. 50. Gothische zerk. In het midden een Wapen met een merk als een anker met twee dwarsarmen.

Hier leit begraven Cornelie Ocle dochter huisvrouwe vā Cornelis de Rentmeester die starf ano XVcEN VII oo Sinte Margriet.

No. 51. Hier legt begraven Pieternella Cee Kuyper huysvrouwe van Marinus Janse Joppe is geboren in het jaer 1750 de 2 October en is gestorven de 28 Maart 1800. (Schip).

Eo. 22 (koor).

No. 52. Prachtige Gothische zerk, op een paar kleine beschadigingen na, nog volkomen gaaf. In het midden de Ridder Guy met zyn vrouw, elk met het hoofd op een kussen. Hy, met een roede in de gevouwen handen, staande op een leeuw. Zy op een hond. In het hoofd het wapen van Bloys vergezeld in de hoeken van twee beelden waarvan de koppen af zyn geslagen, men zegt: by den beeldenstorm en daaronder, de acht kwartierwapens, alle afgehakt. Het randschrift op de zykanten luidt: (in Gothische letters): Hier leeyt begraven her Gvy Antonie zonne van Bloys heerschap in Porttfliet die sterf ano XVc XXVII XXVII Decr en Vrouwe Dingena vā Bloys dochtr vā wille Adria Volkers zonne vā Assemans Brvck meede ambachtsvrouwe in den Brouck die sterf ano XVC XVI de XII dach vā Merte.

No. 53.

No. 53. Geheel gebarsten zerk in het koor. Boven aan en links op de randen een randen een randschrift. Eerste rei (Gothische letters). Int iaer ons Heeren als men schreef MCCCC ende XXI op den XVIII dach in October starf Guy de Bastaert van Bloys. Bidt voor sy siel.

Tweede rei: Int iaer ons heere Mcccc ende xxxv de XXste dach in September starf Jocfrou Clare vā Butland Guy de Bastaer vā Bloys wyf was. Bide voor haer.

No. 54. Gothische zerk in het koor.

Hic jacet sepvit doms Johan Wittois (?)
Qvondem in seccle canonius qui
Obiit anno MCCCC XCIX XIIII die
Mensis none Cuis aia requiescet in pace.

No. 1.

No. 55. De grafkelder der Vryberghe's in het schip by het orgel is wel 2 M. hoog en heeft de volgende opschriften:

Anna Maria van Vryberghe out 19 jaeren dochter van heer Johan van Vryberghe sterft op den 22 November anno 1687.

Hier leght begraven vrouw Susanna van Vryberghe huysvrouw van ded^e heer de heer Pieter Carel de Bils heer van Coppens, Damme, etc. gecommitteerde raadt van staten van Zeeland raadtsheer ter admiraliteit aldaar, mitsgaders burgemeester en permanenten raadt der stadt Tholen sterft op den 22 November A° 1679.

Hier lecht begraven ded^e hr de heer L. van Vryberghe hr. van Namen ordinaris raadt van syn doorl. hoocht. den heere Prince van Orange burgemeester en permanenhe raadt der stadt Tholen rentm. van de geestelyke goederen Baillu en Dyckgraef der heerlyckheit van Poortvliet mitsgaders Gecommiteerde tot de Fortificatiewercken van Tholen ende die op de rivier d'Eendracht sterft op den 5 Juni A° 1678. Alsmede syn edele huysvrouw vrouw Catharina Oysel sterft op den 28 Avgvsti A°. 1688 synde 47 iaeren ovdt. Catharina van Vryberghe oudt 19 jaeren dochter van heer Johan van Vryberghe heer van Naemen sterft den .... A°. 1685 . . . Catharina van Vryberghe oudt .... van heer Levinus van .... Naemen sterft op den 18 October . . . .

N.B. De origineele teekeningen van al deze grafzerken zijn voor belangstellenden bij mij te zien.

In No. 1 Acteboek der Kerke van Steenbergen van den jare 1623 tot 1678:

Den 12 January 1624.

De kiesinge van de voornoemde personen is gedaan en bij gemeene stemmen is tot ouderling gekozen *Andries Yosten* en *P. Dingeman Damen* tot Diaken Jacob Willemsen.

Terwiji daarvóór op 5 January staat:

Syn door goedvinden der E broederen tot Ouderlingen en Diakenen voorgestelt de Heer Rentmeester *Jaques Noirot* en *Andries Yosten* tot ouderlingh van binnen. *Jan Six* en *Dingeman Damen* van buiten tot Diaken. *Dirrick Hengels* en *Jacob Willemsen.*

Dingeman *Damen* werd later ook Burgemeester en Burgemeester *Sleenput* was ouderling in 1640 volgens datzelfde boek.

In de kerk te *Leur*.

No. 1. Zerk met wapen in een cirkel.

Een bijenkorf, vergezeld van vier bijen met de koppen naar het midden gericht. Helm 3/4 wrong dekkl. Hier leyt begraven Willem Servaes Swryters in syn leven bvrgemeester ende schepen tot Etten ovt 67 iaer sterft den 7 Ianvari anno 1665 ende Maria Cornellis Corencoper syn hvysvrouw ovt 60 iaer sterft den 31 Mey 1668.

No. 2. Blauwe zerk de wapens, de rand en de letters ingelaten van wit marmer. Vier wapens in den vorm van een keper geplaatst.

1. Cornkoper: een pentalpha. Helmt. een antieke vlucht.
2. Knollaert: gedeeld: A. een knol. B. Cornkoper: Helmt: antieke vlucht.
3. Hermelyn met drie palen. Helmt: antieke vlucht.
4. Een griffioen. Bladerkroon.

Sepulture van Adriaen Cornkoper proponent in de teologie president schepen van beyde de respective banken der vryheyd etten geboren Iuly 1631 sterft den 4 Febrv 1711 ovt 80 iaer ende syn huysvrou Iohanna Knollaert geboren 1650 sterft 19 Febrv 1715 ovt 65 iare Francoyse Tilly vrovwe van den Hovte en in Rvcphen huysvrouwe van Cornelis Cornkoper Heer van den Houten ende Rvcphen Schovtet van Etten Levre en Sprvndel geboren den 14 April 1693 sterft den 31 Octob. 1732 ovt 38½ iare.

No. 3. Geen wapen. Hier rust het stoffelyk deel van Johanna Geertrui Zegerius echtgenoote van A. N. van Pellecom predikant te Prinsenhage en aldaar overleden den XI Maart MDCCXXII.

Hoeven.

1. *Jacoba Cuyperz* Weduwe *Johan Chivoy* gebooren den 1 July 1732 sterft den . . . . Juni 1801.

(Gewone zerk). R. I. P.

2. Gothische zerk, grootendeels versleten in de hoeken de symbolen der evangelisten. In het midden een nog scherp wapen gevierendeeld.

1—4 een kasteel 2—3 een leeuw (toegewend) op de borst door een engel geplaatst.

Van het randschrift is alleen nog leesbaar: Hier leyt Anthonius Roelle va der Dou . . . . sterf in t jaer . . . . . XVIsten dach September.

Rijsbergen.

1. Een miskelk daaronder D. O. M.

Hic sepultus est reverendiss Dnus *Adrianus van Dongen* Jus. Vic. apost. Bredanus obiit in Hoeven 27 : 9 bris A° 1826 act. 73 vic 23.

In een ovaal een huifkar met paard en voerman en een ruiter op den voorgrond er onder: Hier leit begraven *Flores Corneles Flores* aermeester va Reysbergh oudt 44 iaren stierf de 23 October 1696. En *Jennecken Jacops va Gestel* syn huysvrouwe stierf den 15 Aug. oudt 64. 1720 en *Adriaen Adriasen* haren tweeden man oudt Borgemeester en Schepene va Rysburger oudt .... iaren sterf de .....

3. Hier ligt begraven *N. Pronck* in leeven Predikant te Baasingerhorn Nykerk en Goes om te rusten tot den dag der zaalige opstanding. Overlijd te Wouw den 18 Xber 1783: openbaringen 14 : 13. Zalig zijn de dooden die in den Heere sterven.

Rucpken. H. Z. B.

1. *Johannes van Gorp* Burgemeester tot Rucpken geboren 2 Nov. 1724 sterft 24 Maart 1803.

Anna Catharina Voten zijn huisvrouwe geboren 26 July 1723 sterft 17 Mei 1809.

Corneles van Gorg hunnen oudsten zoon geboren den 29 Aug. 1753 sterft 13 July 1785.

2. B. V. D. Z. van Zaliger *Joannes van Zitteren* Weldoender [1]) geboren den 31 Maart 1767 sterf den 13 Aug. 1831. R. I. P.

3. D. O. M. Hic jacet R. O. D. *Joannes Dam* Rosenvallentis (Roosendaal?) per Annos XXVIII huius loci pastoor qui Edes Hasce sacrasesetrui curavit obijt die 26 February Anno Salutis 1826 Et suae 66. R. I. P.

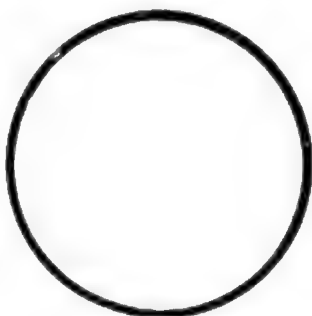
Zundert.

1. Uitgehakt wapen, gebroken zerk. Hier leit begraven eerbare *Peternella Christense van Verhalen* huysvrouwe van *Gheeraedt Havermans* Schouteth ende Meyer van Groot. Cleyn Sundert, Rijsbergen ende Werenhout sterf den 27 Mey 1641 en sterf Havrou boven 17 Sept. 1667.

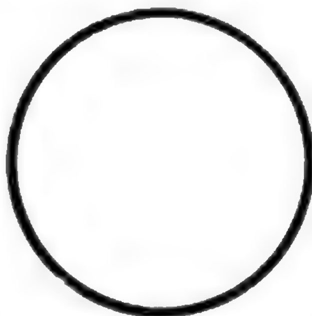
---

[1]) Een mooie betrekking die weinig voorkomt!

Grafzerken Protestantsche kerk te DINTELOORD.

Wapen uitgehakt en gevuld met cement.

Hier leydt begrave ....ella Schonhamer ....uijsvrouwe van Wouter ...ghtenburch gestorven 16 Meert ...99 oudt 71 jaren.

Wapen uitgehakt als boven.

Den 15 April 1693 heeft ..eer Michiel Schouhamer ..thouder Schepen en ....sworen Heemraedt in ....ncelant geleijt den ...rsten steen aan dese ...rck is gestorven in ...rt op den 8 October 1708 ..er begraven den 13 ..o out 67 jaren 5 manden.

Hier leyt begraven Adriaen van der Sanden en is gestorven den 24 November 1723 is sijn leven geswooren van den out .... *(bedekt door zitbanken.)*

STEENKAMP.

Geslacht du Celliée Muller

door

W. L. VAN DEN AKKER.

WAPEN: op keel een faas van vair met 3 quintefeuilles, geplaatst 2 en 1, van zilver. Tot cimier twee vleugels, een van keel en een van zilver, beide gekeerd naar de rechterzijde van het schild.

De titel »Geslacht du Celliée Muller« is wel een weinig te grootsch voor dit artikel. Evenwel geef ik alles wat ik betreffende

genoemd geslacht weet, beleefdelijk verzoekende om aanvullingen en eventueele verbeteringen. Alle mogelijke gegevens, zoowel genealogische als biograpische, zijn welkom.

De eerste waarmede ik aanvang is:

I. Jan Eijses Muller, oud. luitenant-kolonel, oud. militie-commissaris en ridder Nederlandsche Leeuw, geb. 13 Juli 1791 te....; overl. 26 Febr. 1870 te...., zoon van.... en van....; huwde.... te.... Aletta Andréa Spandaw du Celliée, geb. 3 Mei 1798 te....; overl. 19 Mei 1881 te...., dochter van Lucas Johannes Spandaw du Celliée en van Wilhelmina Aboesch.

De voorouders van Aletta Andréa Spandaw du Celliée zijn:

I. Jean Philippe du Celliée, geb...... 1666 te.....; overl....... 1758 te......; huwde te....... Sara Madelaine Patriarche, geb. 1681 te 's-Gravenhage, overl. 1751 te....., dochter van.....

II. Theodore du Celliée, geb. 1 April 1716 te......; overl.... Oct. 1773 te Appingadam, huwde... te... Anna Meinderdina Stroting, geb. 17 Dec. 1720 te...; overl. 1781 te...., dochter van.... en van....

III. Everardus du Gelliée, predikant te Tarnsum. geb. 11 Mei 1745 te......; overl. 10 Juni 1817 te....., huwde...., te..... met Juliana Johanna Spandaw, geb. 10 Mei 1732 te....; overl. 5 Mei 1775 te...., dochter van..... en van..... (Wapen Spandaw: in blauw een steigerend zilveren paard. Dekkleeden zilver en blauw).

IV. Lucas Johannes Spandaw du Celliée, med. doctor en maire van Delfzijl, geb. 5 Mei 1772 te Garelsweerd, overl..... 1818 te....; huwde.... te.... Wilhelmina Aboesch, geb. 18 Nov. 1770...., overl. 3 Maart 1863 te...., dochter van.... en van.... (Zie boven).

Uit bovengenoemd huwelijk werden eenige kinderen geboren, waarvan sommigen den naam hunner moeder Du Celliée voegden voor dien van Muller, en daarbij gelijkertijd het bovenbeschreven wapen aannamen, hetgeen feitelijk het wapen is van het geslacht Du Celliée.

II. 1. Lucas Johannes du Celliée Muller, hoofd-ingenieur van Waterstaat van Noord-Holland en Utrecht, geb. 13 Sept. 1822 te Groningen, overl. 14 October 1903 te Nijmegen (een levensbeschrijving van hem is te vinden in het Nieuw-Ned. Biographisch Woordenboek, deel II, bl. 963); huwde 1°. 27 November 1848 te Gorinchem Johanna Cornelia Hondius, geboren 28 Febr. 1828 te Gorinchem en aldaar 18 Nov. 1857 overleden, dochter van Anthonie Cornelis Hondius en Anna Maria Moerkerk (zie voor geslacht Hondius: Stam- en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën door A. A. Vorsterman van Oyen, deel II, bladz. 76); huwde 2°. 28 Juni 1866 te Amsterdam Jacoba Cornelia Matthes, geboren 4 Juni 1840 te Amsterdam, dochter van Gerard Hendrik Matthes en Johanna Maria Bormeester (zie voor geslacht Matthes genoemd werk van Vorsterman van Oyen, deel II, bladz. 274).

Uit het eerste hnwelijk:

III. 1. een zoon J. C. du Celliée Muller.
2. eene dochter, onbekend.

Uit het tweede huwelijk:

3. één zoon, onbekend.
4. één zoon, onbekend.
5. ééne dochter, onbekend.

II. 2. Willem du Celliée Muller, kapitein der infanterie, geboren .... te ...., overleden .... te ...., huwde 12 Maart 1856 te Gorinchem Elisabeth Petronella van Appeltere, geboren 27 Januari 1833 te Gorinchem, overleden 22 Februari 1861 te 's-Hertogenbosch, dochter van Gijsbertus Cornelis van Appeltere en Sara Everdina Colthoff. (Zie voor geslacht van Appeltere Ned. Patriciaat 3de jaar, bladz. 13, wapen: Gedeeld I in goud twee roode dwarsbalken; II in blauw een zilveren anker en een zilveren schildhoofd beladen met een gouden leeuw over de deeling heen); huwde 2°. .... te .... Adriana Margaretha de Haan, geb. 4 October 1835 te Nijmegen, weduwe van Jhr. Pieter Druijvestein, dochter van Gerhardus Nicolaas Martinus de Haan en Jonkvrouwe Johanna Jacoba Wentholt.

II. 3. Jeremias Frederik Muller, kapitein infanterie, geboren 26 Oct. 1830 te Groningen, overleden 13 Nov. 1907 te 's-Gra-

venhage huwde 30 Aug. 1866 te Gouda Cornelia Wilhelmina van Appeltere (zie wapenbeschrijving boven), geb. 27 December 1842 te Gorinchem, dochter van Gijsbertus Cornelis van Appeltere en Sara Everdina Colthoff.

II. 4. Jan Willem du Celliée Muller, overste, geboren ..... te ...., overleden .... te ...., huwde ..., te .... Johanna Elise Backer, geb. .... te ...., dochter van .... en van .... Uit dit huwelijk eenige kinderen waarvan mij alleen bekend zijn:

III. 6. Jan Eijses du Celliée Muller, vroeger inspecteur van politie te Amsterdam, thāns commissaris te Baarn, geb. .... te ....

7. Wilhelmina Gesine du Celliée Muller, geb. 15 Aug. 1875 te Utrecht, huwde 8 Juni 1899 te Rijswijk (waarbij als getuigen Guillaume Jacques Henri Corneille van den Akker, assuradeur te Amsterdam; Carel Otto Bennewitz, zonder beroep te 's-Gravenhage; Adriën Marie Henri Louis van den Akker, reiziger te Amsterdam; Jan Eijses du Celliée Muller, inspecteur van politie te Amsterdam) met Henri Jean van den Akker, geboren 21 October 1861 te Amsterdam, overleden 15 Juli 1907 te Oestgeest en begraven te Leiden, zoon van Francis van den Akker en Amalia Petronella Eschauzier.

LOSSE GEGEVENS.

Alg. Ned. Familieblad 1884 N°. 124 ^{6A} benoemd tot kolonel-intendant de luit.-kolonel intendant J. C. du Celliée Muller.

Alg. Ned. Familieblad 1884 N°. 687 1 Jan. 1884 benoemd tot ontvanger der directe belastingen en accijnzen te Tubbergen J. M. du Celliée Muller, thans ontvanger derzelfde middelen te Afferden gemeente Bergen.

annonce Alg. Handelsblad dato 28 Juni 1912 te Amsterdam: De Heer en Mevrouw du Cellié Muller-Hannema geven kennis van de geboorte van een levenloos kindje.

Ned. Leeuw 1884 bladz. 26.

25 Jan. 1884 gehuwd te Delft G. B. du Celliée Muller en C. J. van den Berg.

Ned. Leeuw 1885 bladz. 28.

19 Jan. 1885 overleed te Nijmegen L. M. A. Vernee, vrouw van N. du Celliée Muller.

Ned. Leeuw 1888 bladz. 5.

17 Oct. 1887 geb. te Nijmegen Wilhelm Leonora André, zoon van Lambertus Willem du Celliée Muller, gep. kapitein der infanterie en van Elisabeth Jacoba van Coevorden.

GEVRAAGD:

I. Alle mogelijke gegevens betreffende genoemd geslacht benevens die van het stamgeslacht Muller.

II. Bestaat er familierelatie tusschen Jan Eijses Muller (zie I) en den doopsgezinden hoogleeraar Samuel Muller?

III. Bestaat er dito tusschen Jan Eijses Muller en den bekenden Frederik Muller te Amsterdam?

AMSTERDAM, 9 Dec. 1915.

In mijn bezit is een omvangrijk lijkgedicht van Bartholomeus Rekker, 16 September 1808. Herinnering der gedachten bij de laatste beschouwing van het lijk mijner echtgenoote Anne Maria Rekker, geboren Ducelliée, overleden den 10[len] van oogstmaand 1808. Een afschrift van dit gedicht, kan ik bezorgen.

Arnhem. J. H. PERSIJN.

Nav. LXIV, 268.

Geslacht de Roock.

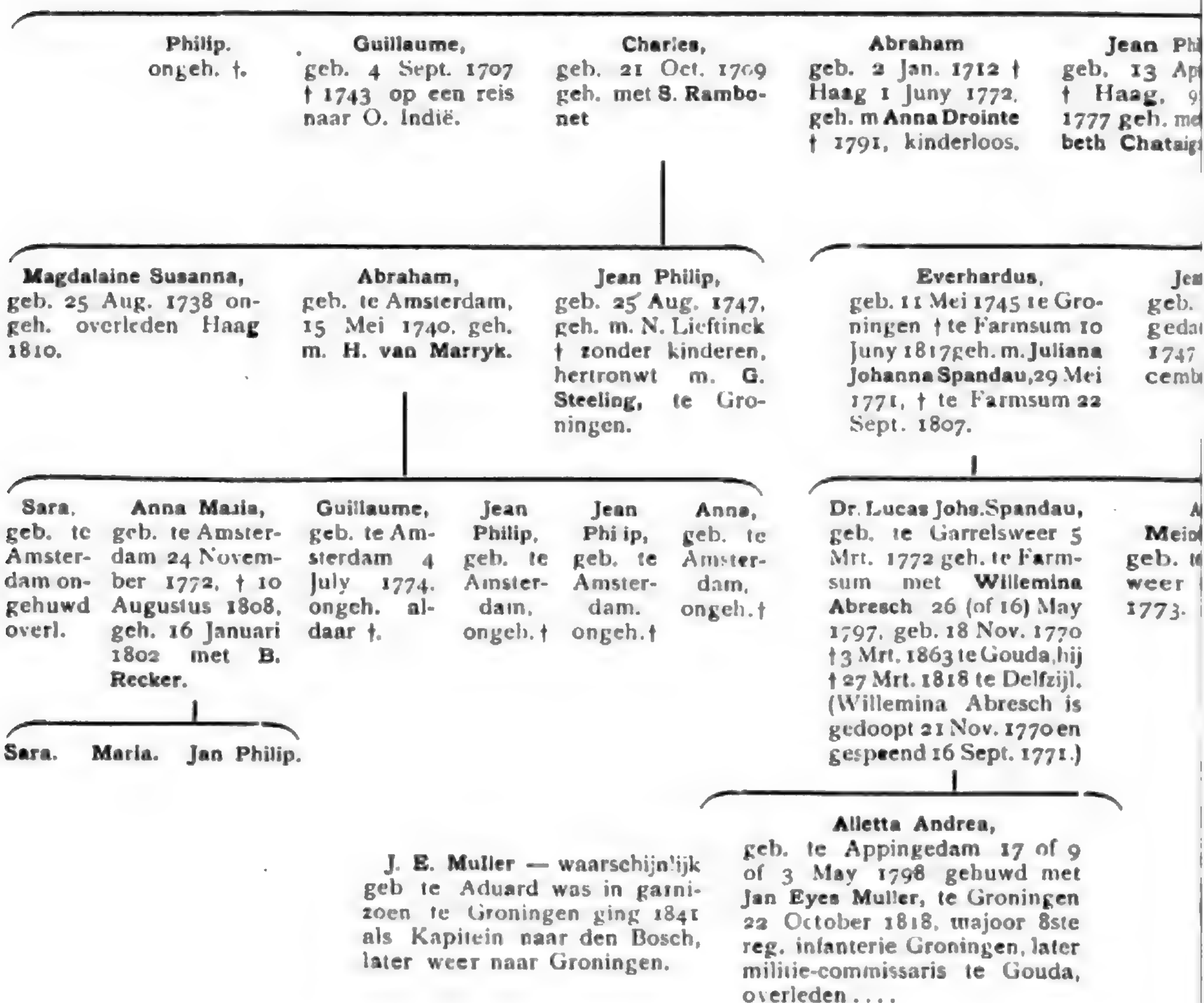
Den heer van Dam kan ik nog uit mijne aanteekeningen berichten: Hester van Malsen (dochter van Adriaan van Malsen, gehuwd 30 April 1713 met Hillegonda van Heiningen) is gehuwd met Mr. Gerhard de Roock, richter en schout te Zalt Bommel.

Arnhem. J. H. PERSIJN.

Nav. LXIV, 397.

JEAN PHILI

geb. te Meauxenbrie 1660 † 11 Jan. 1758 den Haag, geh. te 's Hage 17

Philip, ongeh. †.

Guillaume, geb. 4 Sept. 1707 † 1743 op een reis naar O. Indië.

Charles, geb. 21 Oct. 1709 geh. met **S. Rambonet**

Abraham geb. 2 Jan. 1712 † Haag 1 Juny 1772, geh. m **Anna Drointe** † 1791, kinderloos.

Jean Ph geb. 13 Ap † Haag, 9 1777 geh. me **beth Chataig**

Magdalaine Susanna, geb. 25 Aug. 1738 ongeh. overleden Haag 1810.

Abraham, geb. te Amsterdam, 15 Mei 1740, geh. m. **H. van Marryk.**

Jean Philip, geb. 25 Aug. 1747, geh. m. N. Lieftinck † zonder kinderen, hertrouwt m. **G. Steeling**, te Groningen.

Everhardus, geb. 11 Mei 1745 te Groningen † te Farmsum 10 Juny 1817 geh. m. **Juliana Johanna Spandau**, 29 Mei 1771, † te Farmsum 22 Sept. 1807.

Jea geb. geda 1747 cemb

Sara, geb. te Amsterdam ongehuwd overl.

Anna Maria, geb. te Amsterdam 24 November 1772, † 10 Augustus 1808, geh. 16 Januari 1802 met **B. Recker.**

Guillaume, geb. te Amsterdam 4 July 1774, ongeh. aldaar †.

Jean Philip, geb. te Amsterdam, ongeh. †

Jean Philip, geb. te Amsterdam, ongeh. †

Anna, geb. te Amsterdam, ongeh. †

Dr. Lucas Johs. Spandau, geb. te Garrelsweer 5 Mrt. 1772 geh. te Farmsum met **Willemina Abresch** 26 (of 16) May 1797, geb. 18 Nov. 1770 † 3 Mrt. 1863 te Gouda, hij † 27 Mrt. 1818 te Delfzijl. (Willemina Abresch is gedoopt 21 Nov. 1770 en gespeend 16 Sept. 1771.)

A **Meio** geb. te weer 1773.

Sara. **Maria**. **Jan Philip**.

Alletta Andrea, geb. te Appingedam 17 of 9 of 3 May 1798 gehuwd met **Jan Eyes Muller**, te Groningen 22 October 1818, majoor 8ste reg. infanterie Groningen, later militie-commissaris te Gouda, overleden ....

J. E. Muller — waarschijnlijk geb te Aduard was in garnizoen te Groningen ging 1841 als Kapitein naar den Bosch, later weer naar Groningen.

(N B. De hier vermelde betrekkingen en woonp

Eiso Jan, commiss. politie te Groningen later te Delft.

Willem, Luit. maj. prov. adj. in Noord-Holland te Haarlem.

Lucas Johannes du Celliée, Ingenieur. (Hoofd) te Utrecht.

Julius Everhardus, Luit. Gouda Kwartiermeester ministerie van oorlog. Kap. Kwartiermeester te 's-Hertogenbosch.

Jan Willem, Kap. Kwartiermeester Groningen, onder-intendant 2de kl. administr. te Utrecht.

Jerem **Frede** Luiten. K regem. te Maast

N. B. Een Genealogie van de familie du Celliée moet berusten bij een lid van de familie Muller.

In het Arm. Génér. van Rietstap staat een wapen beschreven van de fam, »du Celliée Muller.«

Van ouds werd aangegeven dat het van de familie du Celliée was een lam g dragende een banier of wimpel een paa »agnus Dei« (het lam Gods.)

DU CELLIÉE

iet **Sara Madelaine Patriarche** geb. den Haag 1686 † aldaar 28 Jan. 1751.

14
ot.
ia-

Theodore
geb. 12 Apr. 1716 † te Appingedam, 9 Apr. 1773 geh. te Groningen 31 Mei 1744 m. **Anna Meinderdina Stratingh**, † te Appingedam 24 Dec. 1781.

Martha,
geb. 3 Febr. 1718, ongeh. † te Scheveningen 5 Apr. 1768 begraven den Haag.

Maria,
geb. 5 Mrt. 1719 ongeh. † te den Haag Januari 1780.

Magdalaina,
geb. 13 Mrt. 1722, ongeh. † den Haag 1800.

---

hilip,
Appin-
3 July
o De-
752.

Sibrandus,
geb. 3 Sept. 1750 overl, 15 Sept. 1750.

Anna,
geb. 14 Juny 1752 overl. 20 Febr. 1753.

Sara Magdalaine,
geb. 12 Mrt. 1754 geh. te Oterdum, 27 Oct. 1784 m. **Hillebrandus Abbring** † te Loppersum 30 January 1807.

dochter,
geb. 11 Jan. 1757 ongedoopt overl.

Jean Philip,
geb. 12 Sept 1758 geh. m. **J. C. Pot**.

Anna,
geb. 30 August. 1761. † 19 Sept. 1761.

---

na.
rels-
laart

Anna Meinderdina,
geb. te Winsum 24 Nov. 1789.

Sara Magdalena,
geb. te Winsum 24 Nov. 1789, geh. te Loppersum 3 September 1814 met **O. S. A. Eckringa**.

Elisabeth,
geb. te Winsum 22 Jan. 1792 geh. m. **J. Nuiver** te Groningen.

Everhardina,
geb. te Winsum 22 Maart 1774. geh, 12 Sept. 1813 m. **H. D. Boer** te ten Boer.

Theodorus,
geb. te Winsum 2 Mei 1898 ongeh. † te Amsterdam 1 Dec. 1817.

I. **Wilhelmina Johanna**,
geb. te Loppersum 25 October 1813.

II. **Hillebrandina Magdalena**,
geb. te Loppersum 6 Juni 1815.

III. **Johanna Catharina**,
geb. te Loppersum 22 Apr. 1817.

IV. **Christina Hermina**,
geb. te Stavoren 4 Sept. 1819.

V. **Anna Meinderdina**,
geb. te Lemmer 1 Maart 1822.

I. **Jean Philip**,
geb. te Groningen, 1 Juny 1816.

II. **Jacob Smeeny**
14 Apr. 1818 geb. te Groningen.

III. **Theodorus**,
geb. te Groningen 1 Apr. 1820. † te Groningen 9 Juny 1820.

IV. **Hillegien Johanna**,
geb. te Groningen 1 Juny 1821.

V. **Theodorus**,
geb. te Groningen 4 Aug. 1823.

Martje,
geb. te Woltersum 12 Maart 1814.

Janna,
geb. te Woltersum 11 Juny 1816.

Derkje,
geb. 14 April 1821 te Woltersum.

Jan Philip,
geb. 12 November 1823 te Woltersum.

---

sen van de 12 kinder Muller zijn van Nov. 1875.)

ze
nt.
t.

Wilhelmina Gezina,
te Oosterbeek.

Theodoor Lambert,
kap. administrateur te Utrecht.

Gerard Jan Philip du Celliée,
kapt. bij het 8e regem. te Arnhem.

Everhard Lambert,
particulier te Nieuw Orleans in N.-Amerika.

Lambert Wilhelm,
1e Luiten. 7e regiment inf. Nijmegen.

Adeline Jannette,
te Oosterbeek.

oen
ide
am

Een oude zegelafdruk vertoont het schild met het paaschlam, boven het schild de woorden »La douceur« om alles de woorden »Sigillum van L. J. S. Du Celliée.«

(Lucas Johannes Spanddau.)

Van de familie Stratingh wonen nog afstammelingen te Groningen met de namen Everhardus en Sibrandus — één Sibrandus Elso Stratingh woont te Stuttgart, Med. Dr.

DE R.

Vergeten Graven.

De Zuid-Afrikaansche »Volkstem« van 13 Augustus 1915 schrijft:

Toen Mevrouw Hilgaard Steyn op die zeer indrukwekkende 4de Augustus l.l. verhaalde van de honderde kistjes, geladen op de wagens, eenzaam ten grave gevoerd, zonder dat vader of moeder konden volgen, toen de ganse schare, in herinneringssmart, de vochte ogen nauw kon drogen, dacht ik aan een even mooie dag, nu ruim 'n jaar geleden. Het was toen honderden vrouwen en kinderen opgingen naar »die plek waar die doringboom nooit word gesnoei«, naar Irene's kampkerkhof.

De Z.A.V.F. wist dat dit kerkhof verwaarloosd was en had de mooie nationale taak op zich genomen, aan deze geschiedkundige plek haar zorg te wijden. En toen aan 't einde van het verenigingsjaar de aftredende presidente, Mevrouw Armstrong, afscheid nam, beval zij 't nieuwe bestuur voor alles dit mooie nationale werk aan: »Bloemfontein heeft zijn vrouwenmonument, en wij hier hebben Irene.« De Irene-kommissie die zo fluks was begonnen, zou aanblijven en de zorg voor 't onderhoud op zich nemen. Wat heeft die kommissie gedaan?

»Eergister het ik na die plek gegaan, »Maar waren daar al ongesnoeide bomen, de aalwijn en de varkblom bloeiden er niet. Door 't stroo-gele, droge gras, door 't menshoge onkruid bedekt, lagen verloren vergeten, bedolven de grafjes. En ons oog las, terwijl onze handen zich aan 't onkruid brandden: Geb. 1900—gestorven 1901; Geb. Maart 1900—gestorven Dec. 1900; Geb. 1899—gestorven 1901, en zo vertelde van enkele treurige levens-uren, -dagen, -weken, -maanden, »elke leiklip wat als 'n grafsteen staan«.

Handbreed naast en achter elkaar de 2300 grafjes en geen aalwijn en geen varkblom, alleen heel ver, te ver om door 't hoge prikkende en knappende gras te bereiken 'n hoge struik, waaraan de fel rode kelkjes als wreed bloedende moederharten, vlamden.

De takken van de kransen, die ene mooie dag 'n jaar geleden gevlochten, lagen als groot open, aanklagende ogen. — Pralend wit stond 'n hoge marmeren grafsteen van 't vroegere kerkhof — brutaal de aandacht eisend, en daaronder en daaromheen, bekneld nog in de dood, de kleine klipgrafjes.

Door Zuidafrika's vrouwen beweend, door Zuidafrika's dichters bezongen, door Zuidafrika's volk 'n monument gewijd en .... door 't welige onkruid overwoekerd ......

ONDER DE STUDEERLAMP.

Oud-Hollandsche Figuurschilders,
door Just. Havelaar.
Haarlem, De Erven F. Bohn, 1915.
Met 20 platen.

Het is te waardeeren, dat in dezen tijd van hervormingen op het gebied van de schilderkunst, terwijl kubisme enz. zich een plaats trachten te veroveren, nog eens de Oud-Hollandsche figurschilders voor den dag worden gehaald en door aardige reproducties en populaire beschrijving nog eens aan het licht worden gesteld, waardoor zij weer komen binnen het bereik van hen, die niet zoo vaak in de gelegenheid zijn om museum-bezoek af te leggen.

In bovengenoemd werkje wordt een kort overzicht gegeven van de Latijnsche, Germaansche en Nederlandshe kunst, daarna komen de Hollandsche primitieven, renaissance en realisme aan beurt, terwijl ten slotte meer in bijzonderheden, Ostade, Dou, Cuyp, Steen, Flinck, Maes, Vermeer en last not least Rembrandt behandeld worden.

Het is een aardig boekje en de platen zijn, voor zoover dat in zwart mogelijk is, goed gelukt.

De ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde
door Ds. J. C. Winkel.
Haarlem — De Erven F. Bohn. — 1915.
Afl. 17.

Dit standaardwerk voor de Nederlandsche letterkunde is met deze aflevering genaderd tot Da Costa, behandelt de werken der Vlaamsche schrijvers van de 19de eeuw, om daarna over te gaan tot Hasebroek van Lennep, Beets, ten Kate, Potgieter, Alberding Thijm, Schimmel enz.

Een aanbevelend woord is voor een uitgave, waarvan Prof. J. Winkel de schrijver is, overbodig — doch wel is het onze innige wensch, dat ieder Nederlander, die belang stelt in zijn taal, zich dit werk aanschaffe. Een studie van de Nederlandsche letterkunde, zonder met deze uitgave rekening te houden, is trouwens onmogelijk.

Nederlandsche Kultuur-geschiedkundige monographieeën.
De Dokter en de geneeskunde.
IV. Maatschappelijk leven. V. De Wetenschap
door DR. E. D. BAUMAN.
(2 deelen)
H. Meulenhoff — Amsterdam 1915.

Als bijdrage voor de geschiedenis der geneeskunde hebben de nummers van de monographieënreeks op kultuurhistorisch gebied ongetwijfeld hun waarde, maar ook voor den leek bezitten ze met hun naar schilderijen en oude platen weergegeven voorstellingen veel aantrekkelijks. De Hollandsche medicijnkunst had en heeft nog steeds een goeden klank, en wanneer men deze boeken eens doorbladert, moet geconstateerd worden, dat de vooruitgang op medisch gebied groot is en dat het nagaan, hoe het vroeger was, veel bekoorlijks heeft.

De uitgave van een kultuurhistorische boekenreeks is een goede gedachte geweest. G. F.

ONTVANGEN:

Electro-technische kalender voor 1916
samengesteld door L. A. S. BOSMAN.
N.V. Uitgevers-Maatschappij v/h Mantgen en de Does - Amsterdam.

Catalogus Heraldische Tentoonstelling
(Toepaste kunst)
gehouden te Rotterdam 28 November — 26 December 1915
door H. H. VAN DAM C. ZN.

Archief.
Vroegere en latere mededeelingen, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap van Wetenschappen. — 1915.
Middelburg. — J. C. en W. Altorffer.

A Turhish Woman's European Impressions
door Zeyeb Hanoum.
Londen — Seeley, Service en Co. L. T. D., 38 Great Russell street.

Pretoria and President Krueger.

DOOR JAMES PENNINCK.

II.

(Voortzetting van Nav. LXIV, 504.)

Before reaching Pretoria, a storm broke loose and the train seemed to crawl through a river. The track had vanished and the station appeared to be floating. The darkness was rendered apart by blinding flashes of lightning and the roar of the thunder was terrific.

Jumping on the station-platform, I hired a couple of kaffir-boys to carry my baggage to a cab and left the choice of a good Hotel to the driver's discretion. His choice proved to be a fortunate one, as the place was clean, confortable, and, considering the standard of living, reasonable, while the table was excellent in cookery, choice of food and appointments.

The residency, a family hotel, managed by a Dutch woman, harbored guests of all sorts, types and nationalities and amongst them I soon became acquainted with Colonel Blake, former captain of United States scouts, lionhunter and all around sportsman and good fellow, and, during the war fighting on the Boerside at the head of the Irish-American Corps.

Shortly afterwards the Club: »The Harmony:« was formed to promote the harmony and sociability between all those various and different elements and cultivate a mutual understanding: the last a necessary provision, as some of the members were unfamiliar with the languages employed by others. But good fellowship reigned supreme, and, superfluous to mention, Colonel Blake unanimously was called upon to assume the leadership as permanent chairman and to extend the Club's hospitality to congenial outsiders, as far as he saw fit.

Discussions of nationality, religion or of apersonal nature were strictly forbidden, as showing lack of good-breeding, in consequence of which we all harmonised famously.

Each member was expected to tend his share of entertainment in whichever form it pleased him best or in any language he chose, and thus most pleasant evenings were enjoyed by all, as there proved to be no lack of talent.

Sometimes we donned our best togs and female visitors graced our parlors, when we gave a ball or concert and had »soupers a la fourchette«: every one doing his utmost to entertain as hosts should. The roomy piazza in front of the house was hidden from view by a neat, little garden, in which centre a miniature fountain splashed merrily. On memorial occasions we had the garden illuminated »a la Giorno«, while the glassdoors, dividing parlor and piazza, were hospitably kept open, affording those seeking privacy a bowery retreat.

Picture: a clear tropical evening sky dotted with numerous brilliant-stars; an abundance of floral decorations dimly outlined by colored lanterns; visions of beautiful maidens flitting to and from (the Africander girls look very sweet and pretty) the brightlylit parlors, sending strams of lights, now and then intercepted by moving couples, into the garden while soft melodies are floating through the perfumed atmosphere. Such were sights for dreaming dreams, for whispering sweet nothings in obscure corners, for unmeaning glances from behind fans for display of courtesies and for anticipating joys of becoming the chosen escort for some fair charmer.

Many illusions were entertained, to which the war proved a rude awakening: separating British and Dutch and all those, who sided with opposing parties. Many a young patriot fought, where duty called him, while his heart remained in some fair enemy's keeping. But we appreciated the present without thinking a future.

A couple of months after my arrival in Pretoria, we celebrated the anniversary of the Residency, and the Harmony Club took charge of the festivities.

A picnic for guests and employees was arranged at the Fonteinen (Fountains): a sort of forest-glade, where the town received its watersupply from; about ten minutes by rail from the Capital. The weather was beautiful and the kaffir-boys were busy carrying large buskets, filled with choice provisions and dainties, prepared by the landlady and her assistants. The picnic deserved its name; the tablecloth was spread out on the grass in the shade of some fine old trees and every one had to squat down in Turkish fashion.

Speeches were made and Colonel Blake acted as toastmaster. He toasted the ladies and the Harmony Club, and responses were duly made.

Innumerable games and sports were next in order, till at last the company broke up in small parties (mostly couples) to disappear amidst the hills and glens, and for a couple of hours the trees hid them from sight and we knew them no more. But in good time the kaffirboys were sent out to hunt up the stragglers and once more the company was complete. However here I should confess, that I belonged to one of the vanishing parties myself.

Supper had been prepared and a tempting array of tarts, puddings, cakes and various sorts of fruit met the eye, flanked by a number of flasks, suggesting stimulating liquids and promising a speedy quenching of the thirst, so easily acquired in dry climates, while indulging in sportive pleasures.

Surrounded by rows of delicate glasses, an imposing punch-bowl formed the centerpiece of this enticing, epicurean display, the contents of which had been prepared by some expert-mixers. Little time was consumed in tasting this glorious beverage and a German doctor, a fullfledged member of the club, emphatically declared in flowery language, that the taste of the nectar reminded him of his University-days in »das liebe Vaterland« on the shores of the historical Rhine.

But a jolly good time comes to an end and shortly afterwards we were on our way home.

Arrived at the house, the ladies bid us goodnight and the men sat on the varanda and smoked and talked a little. But somehow the night was too beautiful for conversational efforts and ordinary talk fell flat. Probably the experiences of the day did not allow much confidential talk.

Besides the South-African night does not invite any loudness or boisterous conduct to an imaginative mind. The intensity of sky and luminaries and the pitchy darkness, which hangs like a low veil over the earth, seems to produce a hush, and on the veldt reigns an uncanny stillness, only interrupted by the barking of a dog or the creaking of an oxen-wagon; often heard but not seen.

Pretoria lies in a valley, surrounded by mountains, sheltering five forts. Within the circle of kopjes two large plateaus extend from East to West and North of the town, where two suburbs have sprung up: Sunnyside and Arcadia. Here the Government-

and City-Officials have their residences, and the wide, well-kopt roads are hedged in by pretty villas, nestling among flowery gardens and surrounded by well preserved grounds.

Pretoria is a distinctly residential town and has retained its Dutch character, in contrast te Johannesburg. The rougher element of adventurers of various nationalities, to be found in all mining countries, generally gives the town a wide berth while the police is very much on the alert for undesirable characters- (a policy sustained by President Krueger.)

Rumor has it, that in two places within the city limits indications of diamond-formation have been found, but the President refused the mininggrants for near of attracting an adventurous element to the Capital.

An old church forms the centre of the principal square of Pretoria, in sharp contrast with two modern, large and stately edifices: the Government Building and the Palace of Justice: occupying successively the northern and southern side of the square. The first contains all the Government-Offices and the Chambers of the Transvaal Parliament.

Parliament or Volksraad, as it is called, consists of two Chambers: the First and second Kamer. Each Kamer has its own hall, and affairs are conducted in the same style as in other constitutional countries. The desks for the members are arranged in a half circle. Within this half circle are tables, somewhat elevated, intended for the use of clerks and stenographers. Back of those stand two high desks, resembling pulpits without canopies, offsetting an immense Transvaal coat-of-arms, carved in wood, and standing out in bold relief from the wainscoated background. A short gallery runs out on either side, where some high-backed chairs are arranged for the use of Executive Council and prominent visitors. On the second floor are several doors, admitting to the galleries, where journalists and ordinary visitors may witness the proceedings of combined session of the Chambers. One morning I secured a seat in the gallery. The Volksraad was present in its entirely, and pages and attendants were noiselessly moving about. The President of the First Chamber occupied the high-backed chair behind the large desk at the left. Various speeches were delivered and listened to in a way, which bespoke little interest in the subject. Suddenly one of the members,

having the floor at that moment, abruptly ceased speaking in the middle of a sentence and everybody rose. Looking for the cause of that commotion, I saw President Krueger leaning on the desk at the righthand side, in the act of acknowledging the courtesy and respect with a slight bow, after which he sat down. He had unostentatiously entered through a door between the two galleries and directly behind his elevated desk, which opened into a corridor, leading to his private cabinet. All the members re-seated themselves, except the former speaker, and the discussions proceeded as before. In a debate, regarding the advisibility of holding a World's Exibition in Johannesburg in the near future, President Krueger took a lively part. At first I could not understand one word of his speech, but gradually I became used to his voice and its intenations and was enabled to follow his arguments. He seemed to think that his country's welfare demanded the world's recognition of the wonderful resources of Transvaal, and to induce capitalists to promote home-industry and not merely to take the gold out of the country. These enterprising money-men should be persuaded and encouraged to benefit the country, whence they acquire their wealth, for which aim strong inducements should be offered to them. However a number of restrictions were attached to this proposition. The dynamite-monopoly proved to be his hobby: gradually he worked himself up into an intense conviction, banging the desk, and seemingly quite exhausted at the end of his speech.

His common sense, shrewdness and clearsightedness appeared to be continually clashing with his natural, prohibitive conservatism. He certainly exercised a wonderful influence on his followers and his sway seemed complete. The opposition appeared to have weakened considerably and the defense was short and spiritless. Shortly after Krueger left the meeting with the same ceremony of his entry. Leaving the gallery, I descended and remained at the principal door of the building to watch the President's departure, A state-carriage, attached to four splendidly caparisoned horses awaited the President. The coach looked very grand, the rest of the accoutrements being in tasteful harmony. The velvet drapery, suspended from the box in graceful folds, the liveried servants, the glass panels, the light-blue satin inside-covering: all this formed a gorgeous spectacle compared

with the simplicity of Boer life and, not the least, with the personality of Krueger himself. The Transvaal coat-of-arms was predominant; the escort consisted of Pretoria mounted Police and a squadron of the State Artillery in full dress: a banner-bearer riding in front.

Very soon the President appeared, walking between a couple of members of the Volksraad and surrounded by Police. He was half lifted into the carriage (not being in the best of health at that time) and with a whirl and a flash of sabers, the State-coach whisked out of sight. There was no demonstration, but nearly all passers by showed respect and raised their hats. The impression of Krueger was that of a large man, heavy and stoop-shouldered, who walked with great difficulty. His broad face and wide forehead showed natural intelligence, while his narrow, dooplying eyes denoted hidden cunning. A struggling beard encircled his fat, double chin. On this occasion his left breast was covered with glittering orders and he wore the broad four-colored sash of Transvaal across his breast. A heavy gold shield, showing the coat-of-arms of the South African Republic, was pinned on the sash. He wore a black dress suit and a black silk hat. When the carriage started to move, he lifted his hat for amoment, looking neither to right nor left.

This was not the first time however that I saw Paul Krueger, but I had met him some years ago and shaken hands with him, after being duly introduced. This incident took place in 1884, when Krueger paid a visit to Holland, accompanied by General Smith and Mr. Dutoit. At that time he was younger and better-looking and a great welcome was extended to him wherever he went, but whether political aim of his mission was reached, remain in doubt. Amongst other places, he also visited the university town of Groningen (situated in the north of the Netherlands) and the Rector of our Student-corps "Vindicat atque Polit," appointed a committee of students to receive and conduct him and his staff to Our Club-buiding. Every student-year was represented in that committee and I happened to be the one chosen of my year, then the second term.

Thus I became acquainted with the man, whose name will live forever in the history of South-Africa. The reception was cordial and honored by the presence of the Rector Magnificus of the

University and several eminent Professors: all products of our Alma Mater. Krueger made a good impression. Casting his eye on the minglin of Transvaal and Dutch colors in the profusely decorated Hall, he replied to the address, delivered by our Rector in a tolerably well-worded speech. He pointed out that his country was young but promisin, that the Boers still had much to learn and lacked education, but that possibilities of the country were well-founded. He finished by remarking that his name was German, that of his spiritual adviser (du Toit) French and that of the Commandant General (Smith) English; and yet, as they stood there, they all were Dutch to the backbone; their language was Dutch, they were proud of their Dutch ancestry and they always would extend their first and best well come to the Dutch, their allied race. The speech struck home and an overwhelming enthusiasme marked its finish. The Transvaal National Air was played and sung amidst a thunder of cheers and waving of colors.

Of course the Transvalers were the heroes of the day and Krueger was the centre of ardent admiration. Before leaving he made another speech, invitting educated, young Hollanders to come to Transvaal and grow up with the country. He promised to secure good positions, corresponding with their abilities and inclinations, while the opportunities in his power to create would open the road to promotion. Very few actually responded, but these few were financially more successful, than they over fancied in their wildest dreams. However those alluring prospects were kept very much under cover at that time and the rumor did not spread till some years after. A sudden rush was the result therof. But although the country still offered exceptional opportunities for high-salaried positions, the Eldorado of former years was gone, never to return. Dr. Leyds was the man chosen by Krueger to counsel him in matters of State. Born in the Dutch-Indies, educated in the Netherlands, he possesses qualities of both East and West. Unreadable, unimpressive, stoical as an Asiatic, he has the unassuming ways, stubbornness and diligence of the Hollander. It became his task to pull the wires of statecraft, but he was satisfied to remain behind the bulky form of the President. Universally acknowledged as a sort of Prime Minister of the Krueger-Administration, he was very exclusive and came

in contact with but few people, while very few knew him personally and none intimately. Succesively occupying various Government-positions as Mines-Commissioner, State Procurator etc., he at last was appointed to represent the Republic abroad.

Being on friendly terms with a Government-Official, I happened to meet Dr. Leyds, who held a short conversation with my friend and then begged to be excused, as his time was limited and he would leave for Brussels (Belgium) with a couple of days. Tall, dark, with an inscructable face and of a slight yellow complexion, Dr. Leyds is a man to be noticed, and when I saw him again at Scheveningen (Holland) about two yaers later, I could not notice the slighest change in him.

He is said to be an atheist and to have informed Krueger to that effect, when the latter offered him a Government position. Krueger pondered for a long time without vouchsafing an answer. At least he replied: "I am very sorry for you, but you may be an honest and capable man for all that. I adhere to my proposition, but never mention religion to me again." An expected liberality in an orthodox churchman like Krueger.

"What sort of a man was Krueger?" has been asked of me times and times over again. Although I saw him several times and heard of him from Boers, who had known Krueger for years: I must confess that such a question is difficult to answer. Uneducated, illiterate, elevated above his station in life (he used to be a transportdriver), he showed remarkable cunning, common sense and wisdom in a great many instances during his Presidential terms. His former life marked him as a brave man, a capable general and a crafty scout in the many Kaffir-wars, a determined patriot at a time, when his country was divided and a good organizer, after he had established the Union under the name of South African Republic. In earlier days, while hunting a rhinoceros, his gun, being overcharged, burst and crushed the thumb of his left hand. Without a single complaint or the slightest hesitation, he took his claspknife and deliberately commenced to severe the offending member with the rough blade. After the thumb has been partly hacked, partly sawed off, he cleaned the remaining stump and besmeared it with wagongrease, after which he roughly bandaget it. During the operation he never once flinched. As a man he was obstinate; extremist in all

matters pertaining to religion; an inventerate pipe-smoker of Boer-tobacco, but strictly moral and temperate. As a President he was autocratic, and acted and spoke more like a Patriarch than as the head of Constitutional Government.

He was uncompromisingly conservative and wanted to exclude from Transvaal all foreign adventurers. He claimed not to understand one single word of English, but his veracity in that respect remains very much to be doubted. Whenever an English speaking deputation sought his presence or he was being interviewed by a reporter, who spoke none but the Anglo-Saxon tongue, Krueger used the services of his interpreter. Whether he but partly understood, what was spoken in English or whether he did not care to commit himself — or whether his antagonism to every thing English forbade him: all these are matters difficult to guess, but it is certain, that he never spoke English and would listen to and answer nothing but Dutch. There was no lack of ability on his part to learn languages however, as he had a fluent command of various kaffir-tongues and dialects.

He often quoted Scripture-texts and was fond of Biblical comparisons. As a matter of course he was severely critisized by the opposition-papers and was often made the butt of sarcasm. As an exemple the following may serve: published in the Standard and Diggers News: an English Newspaper in Johannesburg.

The following extracts are taken from Professor S. J. P. Krueger's: Elements of Geometry and Mechanics:

A Psalm may quoted at any point at any distance from that point.

A State Secretary is that, which hath position, but no part of magnitude.

The Square of a President varies in magnitude according to his duration.

A Franchise Law is lenght without breadth.

Paralel lines are such as will never meet: a Burgher-commando in face of a British Army-corps.

The resultant of two forces is the abolition of the Republic.

A circle of forts may be described about a town, but they can not be inscribed in the Convention.

I am plain figure.

The Republic is a wry tangle.

A ring of which the radius is equal to the President's will, is called Dynamite monopoly.

An explosive cornerstone is an unstable equilibrum.

A Suzerainty despatch is a theorem, which has to be proved.

A British ultimatum is a problem, which has to be done.

Ten Boers are equal to one Englishman.

A President is equal to anything.

The Boundaries of Republic are British lines.

The extremity of a British line is a bayonet-point.

Power in the Executive is the point of the Uitlander agitation.

Book 1. Prop. 1. Divide a Government, which consists (according to Article 70) of two persons, into two parts, so that the square of one partis equal to the square of the whole.

Prop. 2. Turn a Republic base over an apex.

Prop. 3. On a given corner stone to describe a Republic, which shall be equal to an Empire.

Prop. 4. By the aid of the Hollanders: to construct one Republic out of three British colonies.

Prop. 5. Or the Pons Asinorum: The angling at the base of a concession subtends the independence of the country.

Prop. 6. A Boer-battery cannot touch a regiment of cavalry without cutting.

However Krueger never read newspapers and did not understand English, he could hardly write his own name, and seldom bothered about reading documents. If forced to the wall by his political opponents, he more than once threathened to resign, and so powerful was his sway over the old Boers, that a rally of all the patriots of the old stock was effected and a fight ensued, out of which the President came victorious as usual.

He and his wife were simple folks and lived frugally in an one-story house, separated from the street by a deep varanda, where the President used to receive callers, while smoking his pipe and drinking his coffee: the ever-present bible within reach. Like all Boers, he was very hospitable, but if unwelcome, the new-comer was not invited to partake of the coffee: an inmistakle sign in Boer-etiquette of being: »de trop«. Flanking the gate, which led to the street, where two enormous African lions of pure white marble, resting on high pedestals, a present of Barney

Barnato. Two members of the Pretoria mounted Police were guarding the Presidential Mansion: day and night. The Presidential couple were very unpretentious and anybody could call at their house without any ceremony. Besides his salary, the President received a special, large allowance, commenly called coffee-money. Coffee and tobacco were the only refreshments ever served at the President's home: no matter what the occasion might be. Facing the house stood a church, where the President and his wife used to worship and where the former often preached. The church, called Dopperskerk (Dopper standing for orthodox-kerk for church) was frequented by the old, conservative element of the Boers. Several anecdotes are told about Krueger's natural common and shrewd sense: for instance: At one time several old Boers, continually heard of large sums of money being expended on Secret-Service, and so they decided to see the President and reqest some information regarding the meaning and aim of a Secret Service. The answer came readly enough: »Secret service means Service done in Secret, and if I were going to tell the Secret of that Service, it would cease to be Secret Service. As it is of great importance to the Government and the country to keep the Service Secret: I can not tell you any more without endangering the officiency of that Service.«

At another time an old Boer died and left his house, land, horses and cattle to his two sons: to be equally divided between them, without further directions. Each son wanted the house and the adjoining, cultivated grounds, and they could not agree on a fair division. Not caring to appeal to the law, of which they understood but littte, they agreed to see the President, ask his opinion and abide by his decision. Thus appealed to: Krueger, after pondering for awile, slowly answered: »You, Johannes, shall divide all the property into two parts, and you, Cornelis, shall choose first and take whichever part you like best. »The two young Boers understood the fairness of the decision ant went home satisfied. The opposition-candidate for the Presidency was Joubert, Vice-President and Commandant General of the Transvaal Regular and Burgher forces. Some time before the last Presidential election, he returned from punishing some rebellions Kaffir-Chiefs in the North of Transvaal, and did his very best to croate a good impression in the Capital. He drove in a carriage from

the Railway Station to the Governments Building, repeatedly bowing right and left. But he utterly failled: no response nor demonstration of any kind was made on the part of the spectators. The State-Artillery made a good military shaving, and both Krueger and Joubert addressed the gathering from the balcony of the Government Building: after which thanks were rendered to the Lord for having gained a victory over the untutored savage once more. At that period the state of affairs was far from tranquil in Pretoria. Dr. Leyds, the power behind the throne, proved the moving spirit by having the forts around the Capital fortified and guns of a large caliber, accompanied with the necessary ammunitie on, smuggled into the country in the guise of machinery for mining purposes. The transfer was affected without arousing any suspicions and very few were in the secret. No outsider was permitted to enter the forts and the presence of the engines-of-war was not revealed till the war broke out. Long before that happened, and ever since the ill-attempted Jamesson's raid, an intense fooling of unrest had taken possession of the people: a vagueness of unavoidable danger, while a general distrust of uitlanders (Foreigners) prevailed amongst all classes of the white natives; and even the Hollanders, the natural allies of the Boers, and who proved themselves worthy of their ancestry during the war, although little appreciated, were frowned upon as meddling outsiders. Being a Hollander by birth, although a naturalized American citizen, I stood a very small chance to obtain a Government-position. However, not being aware of this, I offered my services to the various Government-Departments and duly was shown the hopelessness of my attempts in official channels. Amongst my credentials I found a letter from a cousin of mine: a civil engineer in Java (Dutch East-Indies) to a certain Mr. De Wildt. Upon inquiry I found that the latter was the Government Commissioner of Railways. After some delay I met Mr. De Wildt and was cordially received, He had been an Academial chum of my cousin and was heartily glad to hear from the latter again. Backed by the influence of the former's official position, I shortly afterwards was appointed Agent of a new Railway still in its course of constuction; and removed my residence to Machadodorp, the connecting point of the Netherland and Ermeloo Railroads.

It was to become the sole administrator of the Coy's affairs, while salay and emoluments were very satisfactory.

(Wordt voortgezet).

Eenige acta betreffende de plantage Zoetendaal in Suriname,

loopende over de jaren 1696—'99.

I. *Acte van procuratie i.d. 7 Nov. 1696.*

»Op huyden den 7 Novemb. 1696 comp(areerde) voor my Jacob van Thiel openbaer Not(ari)s by den Hove van Holl(an)t geadmitteert in s Gravenhage residerende ter præsentie van(de) naergen(oemde) getuygen d' heer *Wouter van Landschot* raed en reekenm(eeste)r der domeynen van holl(an)t als man en(de) voogt van Vrouwe *Justina Catharina du Tour*, en(de) de h(ee)r *Jacob Grave van Aumaele, marcquis van Haucourt*, als man en(de) voogt van Vrouwe *Zusanna Siville du Tour*, in die quali(tey)t soo voor haer selven als v(er)vangende en(de) de rato caverende voor de h(ee)r *David Constantyn du Tour*, raed en rentm(eeste)r gen(erae)l van(de) domeynen van Vriesland, alle kinderen ende erffgen(aemen) van Vrouwe *Zara L' Empereur van Oppyck*, douariere van wyle de h(eer) *Marcus du Tour* in syn leven raed ordinaris in den rade van Brab(ant), Ende v(er)klaerden magtigh gemaekt te hebben, gelijk sij doen by desen den Eersame Cornelis van Wesel secret(ari)s van(de) WelEd. Gestr(engen) Heere Paul(us) van d(e)r Veen gouvern(eu)r gen(erae)l van Zuriname revieren en districten van dien off andersins soodanigen persoon als den welgem(elten) heer Govern(eu)r van Zuriname zal gelieven te nomineren, omme uyt den naem van gem(elt)e Erffgen(amen) van Mevrouw du Tour te mogen transporteren op Mevrouw *Magdalena Maria van Gelre*, wed. wylen de H(ee)r Capiteyn *André Boxel* off andersins aen zoodanige persoon oft persoonen als zy tot meesten nutte en proffyte van (den) voorsz. Erffgen(amen) zal oordeelen dienstigt te syn, seekere plantagie gen(aem)t Zoetendael gelegen in de reviere Mapany in de Colonie Zuriname groot vyftien hond(er)t ackers landt, en(de) alle de bestialen en negers mitsg(ader)s de huysingen en molewerken en(de) verders alle het-

gene daeraen soude mogen dependeren zoo als hetselve aen de gemelde Vrouwe du Tour is getransporteert uyt kragte en in conformite van seekere acte van transport ten behoeve van de gem(eld)e vrouwe du Tour by de Heeren *Gilles* en *Pieter Meunincx* gepasseert voor de Not(ari)s Johan Craen ende seekere getuygen in dato den 19en Juny 1680, de penn(ingen) te ontfangen en(de) verders alle te doen, enz.......

Aldus gedaen en gepasseert in 's-Gravenhage ter praesentie van George Fredrik Middelkamp en Willem Bocan als getuygen hier toe v(er)sogt, die de minute deses geschreven op een zegel van 12 st(uiver)s nevens de heeren Comp(aran)ten en my Notario hebben onderteekent, ten dage maend ende jare uts. Quod Attestor J. van Thiel, Nots. publs. 11/21 1696.«

II. *Transport der plantage Zoetendaal, i.d. 17. 1. 1698.*

»Compareerde voor myn Jan van Stryp beedighde clercq ter secretarye van Zuriname, by indispositie van de heer secretaris de Graaff, ter presentie van de naargenoemde getuygen, de heer Cornelis van Wesel, als last ende procuratie hebbende van de Heer *Wouter van Lantschoot*, Raat en Reeckenmeester van s Gravelickheyts Domeynen van Hollant, als mann ende vooght van vrouwe *Susanna Cecilia du Tour*, soo voor haer selven, als vervangende, ende de rato caverende voor de heer *David Constantin du Tour* Raat en Rentmeester generaal van de Domeynen van Vrieslant alle kinderen ende Erffgenaemen van vrouwe *Sara l' Empereur van Opwyck* douariere van wylen de heer *Marcus du Tour* inn syn leven Raat ordinaris inn den Raade van Brabant synde deselve procuratie gepasseert op den 7 November 1696 voor den Notaris Jacob van Tiel, en seeckere getuygen binnen s Gravenhage, En v(er)claerde in die qualiteyt te hebben gecedeert ende getransporteert gelyck hy cedeert ende inn vryen eygendom transporteert by desen aan mevrouw *Magdalena Maria van Gelre*, wed. wylen de Heer *Andries Boxel*, inn syn leven capt. van een compagnie voetkneghten ten dienste der V(er)eenigde Nederlanden seeckere *plantagie genaemt Soetendaal gelegen inn de Mappany inn de Colonie van Zuriname*, groot vyfftien hondert ackers lant, met vyff en veertigh stucx negrosslaven,

vrij en onbelaest, beestiaelen, huysinghe, moolewerk en verders alle 't geene aan de voorss. plantagie soude mogen dependeeren, sulcx en soodanigh als deselve plantagie door heeren *Gillis* en *Pieter Munnicx* is opgedragen aan de welgemelte Vrouwe du Tour volgens acte van transport by deselve gepasseert voor den Notaris Jan Craan en seeckere getuygen, inn dato den 19 Juny 1686 tot St. Martensdyck gepasseert, En voorts volgens de adjudicatie van 't hoff van Zuriname, wegens de possessie aan de heeren constituanten gedaan; v(er)clarende hy comparant inn syne voorss. qualiteyt geen regt off actie op de voorss. plantagie te hebben, off in eeniger manieren te behouden maer daarvan te renuncieren ende te v(er)tyen aan ende ten behoeve van de opgemelte vrouwe *Magdalena Maria van Gelre.* Aldus gedaan ende gepasseert sonder aergh ofte list inn Paramaribo ter presentie van Hermanus van Barnevelt en Hendrick Schösler als getuygen hier toe v(er)-soght op den 3 January 1698 en was get. Cornelis van Wesel, Testes, Hermanus van Barnevelt, H. Schösler; onder stont Quod Attestor J. van Stryp.«

III. *Acte van contract wegens Zoetendaal tusschen Mevrouw Boxel en de Heer Muenicx i.d. 10. 3. 1698.*

›Compareerde voor myn Johan van Stryp beëdigde clercq ter Secretarye van Suriname (by absentie van de Heer Secretaris de Graaff) ter presentie van de naargenoemde getuygen Vrouwe *Magdalena Maria van Gelre*, wed^e^ wylen de Heer *Andries Boxel*, in syn leeven Capiteyn ten dienste der vereenigde Nederlanden als by coop ende tranporte van de gemeene Erfgenamen van Mevrouwe *Sara l'Empereur* wed. *du Tour*, verkregen hebbende derselver actie ende regt op de plantage Soetendaal, gelegen in Uapani voor desen toebehoort hebbende aan de Heeren *Gilles* en *Pieter Muenicx* aan d' eene zyde, ende de Heeren *Jan Muenicx* Raat van politie, Pieter Harmansen, ende Aarnout van Pamelen, alle in qualiteyt als aangestelde curateuren over de naargelate goederen van meergem(elte) Heeren *Gilles* en *Pieter Muenicx* aan d andere zyde, dewelke tot voorkominge van veele en verscheyde moeyelykheden en schaden die partyen wederzyts soude komen overkomen door een al te rasse en precijpitante scheftinge ende separatie omtrent de voorgemelden plantage te doen; ver-

claarden met den anderen overgecomen ende veraccordeert te zijn,.

Eerstelyk dat gelyk den eygendom van die plantage is overgegaan aan de eerste comp(aran)te alle de oncosten tot reparatie van kook en woonhuysinge molewerck E[a] by haar E: alleen sal worden gedragen ende gesupporteert;

Ten tweeden dat de slaven volgens de laatst gemaakten inventaris op de plantage zynde aan partyen wederzijts half ende half sullen toebehooren, en sal hetzelve getal in cas van afstervinge altoos moeten werden gesuppleert, half en half uyt de suijckeren die een yder voor syn portie uyt de plantage sullen komen te genieten, opdat daardoor het hypotheecq van de vaderlandsche schuldenaren niet en werde vermindert.

Evensoo sal het weesen met de paarden en beesten alle dewelke op het scheyden en schiften wederzyts half ende half genoten ende geproffiteert sullen werden;

Gelyk dan ook alle verdere oncosten op de gemelte plantage vallende, niet uytgesondert, als de gemelte reparatie van kookhuys en molewerk by partyen half ende half gedragen ende gesupporteert sullen moeten werden.

En sullen alle de te maken suijkeren werden verdeelt in drie egale portien waarvan de twee derde parten, sullen werden ge nooten by de eerste comparante, ende een derde part by de gemelte Heeren in hare qnaliteyt als Curateuren.

Alle welk bovenstaande maar wert gecontracteert by provisie ende op approbatie van de crediteuren int vaderlant, dog by aldien deselve niet soude komen resolveeren dit bovenstaande contract aan te gaan, voor een vasten tyd van vier of ses jaren, soo blyft d eerste comparante haar houden aan haar acte van transport sonder dat uyt hoofde deses, eenige de minste illatie ofte argumente tot prejuditie van haar E: verkregen regt sal konnen werden gemaakt.

Het contract eens geapprobeert zynde, sullen partyen niet vermogen te scheyden, tenzij den een en den anderen een jaar of ten minsten ses maanden tevooren kome te waarschouwen, als wanneer de slaven, paarden en beesten met allen haren aanteel wederzyts half ende half sullen werden genooten;

Het riet en cost dat alsdan op de plantage sal werden gevonden, sal geestimeert worden, ende voor een derde part aan de laatste comparanten goet gedaan werden;

Blijvende alle het verdere tot de plantage specteerende, buyten alle verdeelinge en aan de vrouwe eerste comparante in volkomen eygendom toebehooren.

Op alle welke vorenstaande conditien verclaarden partyen over ende weder te zijn veraccordeert ende verdragen, ende belooven het hier vooren gestipuleerde te sullen observeeren ende naarcomen,

Onder verband ende ten bedwang als naar regten. Aldus gedaan ende gepasseert tot Paramaribo ter presentie van Hermanus van Barnevelt en Hendrik Schösler als getuygen hier toe versogt, op den 10 Maert 1698.«

De Minute deses is behoorlyk geteekend en accorderende bevonden dat ik getuyge by indispositie van de Heer Secretaris de Graaff.

(get.) J. v. Strijp,
geswore clercq.

IV. *Acte van protest tegen voorgaand voorloopig contract i.d. 18 Jan. 1699.*

»De Heer Adriaen de Graaff secr[etari]s deser Colonie ofte by absentie ofte indispositie desselfs gesworen clercq wert versogt om uyt den naem ende van wegen myn ongeschr(even) sigh te vervoegen in presentie van twee getuygen aen de persoonen van de heeren Johan Muennix, Aernout van Pamelen ende Pieter Harmanse in qualityt als curateuren over de boedels van de heeren Gillis en Pieter Meunnix zal(ige)r ende aen deselve alvorens voorlesen het contract tussen opgemelte heeren curateuren in die qualityt ende onderges(chreven) gemaekt, op den 10 Maert 1698 alles op approbatie van de vaderlandse crediteuren van deselve boedels of haere gevolmagtigde en naedemael de opgemelte heeren curateuren nu tyts genoeg gehadt hebben omme de intentie van approbatie of inprobatie van gemelte vaderlantse crediteuren of haerer gevolmagtigde ontrent het opgemelte contract te connen verstaen, en vermits deselve ook niet connen ontkennen antwoort ende aenschryvens nopende het meergemelte contract van meergemelte gemagtigde uyt het vaderlant te hebben ontfangen, soo sult gy heer secr(etari)s ofte desselfs gesworen clercq de opgemelte heeren curateuren Johan Munninx, Arrnout van Pamelen en Pieter Harmanse geregtelyck afvraegen

ende sommeeren ten eynde sy haer sullen hebben te declareeren of het meer geseyde contract van den 10 Maert 1698 wert geapprobeert ofte geimprobeert ende by refuys en weijgeringe van soodanige ronde en deugdelyke verclaringe waeruyt de onderges(chreven) soude connen weten waer naer haer positivelyk en secuyr soude connen reguleren, soo sult gy secr(etari)s of gesworen Clercq van weegens de onderges(chreven) protesteren ende verclaren dat deselve van nu voortaan en nae dato deses resilieert van het voors(egde) contract houdende hetselve voor nul ende van onwaerden en soodanigh als of hetselve noyt gemaekt waere geweest sonder dat deselve uyt dien hoofde ergens in wil weesen geobligeert haer eenigh ende alleen houdende aan haere acte van transport ende de adjudicatie ten behoeve van de erfgenamen van mevrouwe Sara l'Empereur van Opwyck, douarière du Tour gedaen, verders sult gy heer secr(etari)s of desselfs geswoore clercq de meer gemelte heeren curateuren insinueren dat sij ten seeckeren bequamen daege daertoe by haer te prefigeren sullen hebben te treeden tot schiftinge ende scheydinge van de Effecten die van haerentwegen op de plantagie Soetendael syn, deselve naer haer ende van de voorsz(egde) plantage weg te nemen omme daer mede te handelen naer haer welgevallen, Ende incas van onwilligheyt of naelatigheyt sal den meer gemelten secretaris of desselfs geswore clercq protesteren van alle costen schaeden ende interesten die de onderges(chreven) daerdoor eenighsints sal comen te leyden, laet copie en relateert u wedervaren by geschrifte, Ende was geteykent Magdalena Maria van Gelre, wedue Boxel.

Uyt cragte van dese bovenstaende insinuatie hebbe ik onderges(chreven) beedigde clercq ter secretarye van Zuriname bij indispositie van de heer secretaris de Graaff ter presentie van de naege(noemde) getuygen uyt naeme van opgem(elte) Mevrouwe Magdalena Maria van Gelre, wed^{e}. wylen de heer Boxel vervoegt aen en by de heeren Jan Meunicx, Aernout van Pamelen en Pieter Harmanse in qualitijt als curateuren over de boedels van wylen de heeren Gilles en Pieter Muenicx sal(ige)r en aen haer Ed. voorgelesen het contract tusschen opgem(elte) Mevrou Boxel ende voorn(oem)de heeren curateuren in haer qualityt gemaeckt in date den 10 Maert 1698 en aen gem(elte) heeren Curateuren by dese positivelyck afgevraegt of het meergem(elt) contract van den 10 Maert 1698 by haer Ed. wert geapprobeert ofte geimpro-

beert ende verders gem(elte) heeren geinsinueert dat sy ten sekeren te prefigeeren dage by haer Ed. daer toe te stellen souden hebben te treeden tot schiftinge ende scheydinge vande effecten die van haerentwegen op de plantage Soetendaal syn, deselve naer haer ende van de plantage weg te nemen omme daermede te handelen, naer haer welgevallen waerop gem(elte) heeren curateur nopende het eerste poinct myn beedigde clercq tot antwoort gaven, dat voor sooveel d' approbatie of improbatie van 't contract aengaet dat de curateuren aen de heeren crediteuren in den vaderlande deswegens op syne tyd hebbe kennisse gegeven wegens het v(oor)s(egde) provisionele contract en nogtans tot dato deses daerop geene positieve antwoort hebbe becomen maar van gem(elte) crediteuren syn versogt alvooren daerop te connen antwoorden een netten staet en inventaris wegens den stant van de plantage Soetendael door gem(elte) curateuren haer mogte werden toegesonden, als wanneer sy haer deswegens dan volkome souden declareren ten welken eynde de voorsz(egde) curateuren versoecken aen welgem(elte) mevrouwe Boxel het voorsz)egde) provisionele contract soo langh gelieft te late continueren totdat gem(elte) curateuren op het cortste doenlycxt daerover aen de crediteuren in den vaderlande sullen hebben ges(chreven) en haere naedere antwoort hebben becomen. Waerop ick onderges(chreven) beeedigde clercq uyt name van welgem(elte) mevrouwe Boxel tegens de voorn(oem)de heeren curateuren Jan Muenicx, Aernout van Pamelen en Pieter Harmanse hebbe geprotesteert nopende het voorsz(egde) eerste point en dat wel gem(elte) mevrouwe resilieert van het voorsz(egde) contract ent selve hout voor nul ende van onwaarde Etc., Ende wat het tweede poinct belangt hebben de heeren curateuren gelieven te antwoorden dat ten opsigte van de te prefigerene tyd tot de separatie van de effecten op den plantage sy insgelycx versoecken de gem(elte) effecten soo langh op de bovengem(elte) plantage mogen overblijven volgens gem(elt) provisioneel accoort tot nader omschrijvens van de voorn(oemde) crediteuren ingevolge van welk antwoort ick onderges(chreven) insgelycx tegens de voorn(oemde) heeren curateuren uyt name als boven hebbe geprotesteert van alle costen, schaeden ende interessen die welgem(elte) mevrouwe Boxel daervoor eenigsints sal komen te lyden, 't welck relatere voor myn wedervaren.

Aldus gedaen ende gepasseert tot Paramaribo ter presentie van Monr. Hendrik Mulder en Hendrick Schösler als getuygen hiertoe special(yck) versogt op den 18 January 1699.«

Medegedeeld door M. G. WILDEMAN.

Oud Geschut.

In *Engelen* (grafschriften enz.) de copie van *Buchell's* beroemd handschrift, treft men het onderstaande aan:

A°. 1629 in augusto wierden op de wallen tot Utrecht gebracht wanneer Amersfoort van de vijant belegert was onder ander stucken geschut twee metale die met Oliver van Noot om de werelt hadden geweest waarop tot gedachtenisse gegraveert stond:

Streecke Mageliana heb ik gepasseert
met den generaal (sic) Oliver onbevreest
't Utrecht ick wederom ben gearriveert
Als ick 3 jaren op de reijs was geweest.

En op het andere stond:

De werelts ronde cloot
Ben ick in drie jaren
Door avonturen groot
Met Olivier omvaren.
Thom. Both me fecit Anno 1578.

STEENKAMP.

GESCHIEDENIS.

Aanteekeningen nopens enkele bronnen voor Prins Maurits' veldtocht van 1599.

I. In de kaartenverzameling van het Algemeen Rijksarchief bevindt zich onder No. 3688 een »Affteeckeninge vande Schantse vande Voorn. 1599.« Op haar bestaan werd mijne aandacht welwillend gevestigd door den Heer Algemeenen Rijks-archivaris.

De geteekende kaart met uitvoerige legende geeft een getrouwe afbeelding van het voormalige eilandje Voorne[1]) in de Waal, met de werken aldaar, bij Heerewaarden (Bommelerwaard) en aan den

[1]) Ook wel „de Vooren", „de Voorn" of „de Voren" geheeten.

Lithsche Ham (Noord-Brabantschen oever) in 1599 door Prins Maurits aangelegd, onder aanduiding van de drie schipbruggen, welke de Prins hier toen voor snelle oeververwisseling en bijeentrekking van zijn troepen heeft gebezigd.[1]) In het eilandje Voorne staat in schrift dier dagen: »Voorne met syn beschansingen, so op als om 't eylant so het lach 19 Julij 1599.«

Eenigen tijd later vond ik in de Lias loopende Staten-Generaal 1599 (Algemeen Rijksarchief) een brief van Anthonis Duyck, den bekenden Advocaat-fiscaal van den Raad van State en schrijver van het Journael, d.d. 20 Juli 1599 op de Voorne aan de Staten-Generaal geschreven, waarbij hij hun een kaart toezond en schrijft: »Hoe U.Ed. Mog[te] leger alhier begraven leyt, sal dselve believen te sien uyt bygaende caerte by my daervan afgemeten ende getogen, waerinne staen alle de retrenchementen tot desen dage toe alhier gemaeckt, ende welcke van dien op de canon gemaeckt syn ende welcke niet.«

Nu vermoedde ik al dadelijk, dat de kaart No. 3688 de door Duyck overgezondene is. Een vergelijking der data maakte dit reeds zeer waarschijnlijk en een vergelijking van het inschrift der kaart met Duyck's handschrift, zooals dat voorkomt tegenover blz. 1 van zijn door Lodewijk Mulder uitgegeven Journael maakte het vermoeden tot zekerheid. Men vergelijke onderscheidenlijk be*sch*ansingen met *sch*eepen; al*s* met wa*s* (tweede zinsnede) en ey*lant* met beyer*lant* (vierde zinsnede), en alle twijfel is uitgesloten. Ook de genoemde brief van 20 Juli en het inschrift van de kaart zijn blijkbaar van dezelfde hand.

Ten slotte toont het op de bewuste kaart in dorso aangebrachte merkteeken »Litt. R. No. 13«, verwijzende naar den in 1656 gemaakten z.g. inventaris loketkast (merkwaardige stukken en kaarten uit het archief der Staten-Generaal), dat de kaart inderdaad uit dit archief afkomstig is.

II. In de door Groen van Prinsterer uitgegeven Archives de la Maison d'Orange, 2ième Serie, T. I, p. 425—6 vindt men een brief, den 15[en] Juni 1599 door Graaf Ernst Casimir van Nassau »au Camp de Kessel« aan zijn Vader geschreven, en waarin eerstgenoemde zijn krijgsverrichtingen aan de Waal, inzonderheid gedurende de maand Mei, tegenover de Spanjaarden mededeelt. Hij verhaalt

[1]) Elders lagen voor een overeenkomstig doel nog twee andere brug. e.a.

daarin o.m., hoe de Spanjaarden bij een poging tot overgang van de rivier reeds schuiten in de Waal begonnen te brengen, toen Graaf Ernst Casimir zich uit eigen initiatief met zijn weinige troepen op twee eilandjes in de Waal »Weselwerdt en Rossumerweerdt« wierp, aldus 's vijands overtocht verhinderend, die bij slagen voor de Tielerwaard en Zalt-Bommel de ernstigste gevolgen had kunnen hebben.

Bij kennisname van dien brief kwam het mij al dadelijk onaannemelijk voor, dat genoemde Graaf zijn hoofdkwartier te Kessel, d.i. op den Brabantschen oever van de Maas en dus aan 's vijands zijde, zou gehad hebben. Daar andere bronnen aangeven, dat Ernst Casimir zijn hoofdkwartier te Hesel (= Heesselt) had, vermoedde ik, dat in de Archives voor: »Kessel« moest worden gelezen: »Hesel.«

Ook het eilandje »Weselwerdt« (= weerd, waard) scheen mij verdacht en de gedachte aan »Heselwerdt«, naar het dorp Hesel (Heesselt) genaamd, was niet ver, vooral omdat het andere, er onmiddellijk naast gelegen eilandje eveneens naar een naburig dorp genoemd en »Rossumerweerdt« geheeten was. [1])

Beschouwing van Ernst Casimir's brief in originali (Koninklijk Huisarchief) toont, dat hij ontwijfelbaar uit het kamp bij Hesel verzonden is, terwijl het bewuste eilandje in den brief Heselwerdt genoemd werd. Mr. S. Muller Fzn., Rijksarchivaris te Utrecht, wiens oordeel ik inwon, stemt hiermede volkomen in.

III. In den bekende catalogus van historie-prenten van F. Muller vindt men nopens het jaar 1599 o.m. de volgende prenten vermeld:

N°. 1092. De Aartshertog laat gedurende het beleg van Bommel op een eiland tegenover de stad, onder bevel van Mendoza, de St. Andriesschans bouwen, enz.

Deze omschrijving is niet juist. De St. Andriesschans lag niet tegenover de stad Bommel, doch nagenoeg 8 K.M. Oostelijk daarvan, tusschen Maas en Waal. En bovendien werd zij niet op een eilandje aangelegd, doch vrijwel op de uiterste O.-punt (buitendijksche land) van de Bommelerwaard.

N°. 1102. Gezigt op de stad en de brug over de Waal. *a*) Met onderschrift: Bommel door den Admirant belegert, enz. Geëtst door J. Luyken.

---

[1]) Rossum aan de O.-punt van de Bommelerwaard en Heesselt liggen recht tegenover elkaar, aan weerszijden van de Waal.

Hierbij vermeldt Muller m.i. ten onrechte: »Op den voorgrond links de Admirant.« Zoowel het portret als de situatie, op de prent aangegeven, geven duidelijk aan, dat men hier Prins Maurits heeft voorgesteld. De prent heeft n.l. het Noorden onder, zoodat men naar 's vijands zijde, 's-Hertogenbosch, ziet. De ruitergroep, waarvan de Prins het midden uitmaakt, bevindt zich op den Noordelijken, geheel door de onzen bezetten Waaloever, en dáár, waar het gros van 's Prinsen krijgsmacht gelegerd was, d.w.z. op dien oever en beoosten Bommel, langs den N. Waaldijk. De Spanjaarden hebben hier geen voet gezet, en het zou dus zeer oneigenlijk van J. Luyken geweest zijn, om daar den afgeslagen belegeraar voor te stellen. Bovendien ligt het voor de hand, om in een prent nopens het beroemde beleg van Zalt-Bommel den held der verdediging op den voorgrond te plaatsen, en dat was Prins Maurits.

Utrecht, 21 Nov. 1915. W. E. van Dam van Isselt.

Prins Maurits' trein en handgranaten (1599).

Begin Maart 1599 trok Prins Maurits van uit 's-Gravenhage te velde om de Spanjaarden te bestrijden, die een aanslag op ons land beoogden (Schenkenschans, later Zalt-Bommel). Den 2en Maart schreef de Prins aan de Staten van Utrecht, hoe er berichten ingekomen waren, dat de vijand vóór Emmerik gekomen was. De Staten-Generaal hadden nu goedgevonden, dat de Prins zich in persoon met »eenige trouppes« naar Gelderland zou begeven. Uit dien brief en een van den volgenden dag blijkt verder, dat de Prins den 4en in den n.m. te Utrecht dacht te komen, om den 5en vroegtijdig naar Arnhem door te reizen. Hij verzocht den Staten nu, omtrent 70 wagens voor hem gereed te houden, teneinde hem met zijn trein naar Arnhem en verder naar het Tolhuis te vervoeren. Het transport zou eenige dagen duren; daarom moesten de wagenluiden tegen f 3 daags worden aangenomen. Het onderschrift van eerstgenoemden brief luidde: »Wilt nyet naelaten met deselve wagenluyden te accorderen op drye guldens sdaeghs, want wy van meyninghe zijn, deselve int Leger te continueren.«

Den 3en drong de Prins nogmaals op zijn verzoek inzake de

wagens aan »alsoo wy van meyninghe zijn, deselve te velde te gebruycken«. Den 16en April, te Aert zijnde, vroeg de Prins nog 40 wagens aan, terwijl hij den 3en Mei, mede vandaar, schreef, weer 46 wagens noodig te hebben. Daarom had hij zijn wagenmeester Aernt Hellinck naar Utrecht gezonden, om ze te lichten, te verzamelen en ten spoedigste naar het leger te zenden. De Prins verzocht den Staten nu, dien persoon te willen steunen.

Uit eene res. van de Staten Generaal d.d. 15 Maart 1599, waarin een schrijven van Prins Maurits wordt aangehaald, blijkt, dat de Staten van Utrecht de voerlieden niet dan op 3 voorwaarden tot den dienst van het land bereid hadden kunnen vinden: 1°. afrekenen over 1598; 2°. indien zij geen fourage vonden, te Arnhem met eenig hooi, aldaar in voorraad zijnde, tegen betaling geholpen te mogen worden; 3°. tijdens den loopenden veldtocht alle 2 maanden afrekenen. De voerlieden waren op die voorwaarden door de Staten van Utrecht aangenomen en verzochten daarop den Staten-Generaal om op een en ander orde te willen stellen. Zulks geschiedde. Alleen werd de provincie Utrecht verplicht om, indien er hooi te Arnhem te kort kwam, daarheen een samoureuse (platboomde schuit) met hooi te zenden. Om de kosten van den trein tot het noodzakelijke te beperken, besloten de Staten-Generaal tezelfder tijd, om aan den Raadsheer Holl, toen ter tijd bij den Prins zijnde, te schrijven, toe te zien, dat er noch schepen noch wagens aldaar in dienst werden gehouden, die niet noodig waren.

De regeling met de voerlieden leidde niet tot een bevredigende uitkomst, want den 23en Maart schreef Prins Maurits uit Nijmegen aan de Staten-Generaal, hoe de leveranciers van de trekpaarden onwillig waren om verder diensten voor het leger te bewijzen. Hunne moeiten en diensten, ten vorigen jare den Lande bewezen en de paarden, toen in den dienst verloren, waren hun nog niet voldaan. De Prins verzocht nu, hierop met het oog op de toekomst ten spoedigste orde te willen stellen.

Geschiedde de vorming van den trein derhalve in Prins Maurits' tijd op geheel andere wijze dan tegenwoordig gebruikelijk is, andere brieven uit 1599 toonen, dat er op het gebied van den destijds gevoerden, voor ons land zoo karakteristieken positieoorlog met zijn loopgravenstrijd weinig nieuws onder de zon is,

ook wat de munitiën betreft, waarmede men elkaar bestreed. De Prins schreef n.l. den 4^{en} Juni uit Bommel aan de genoemde Staten, hoe twee Utrechtsche burgers hem »zekere sorten van vier (= vuur) ballen off granaten« hadden doen toonen, »waeraff wy de ghene, die men metter handt can werpen, de beste ende nutste gevonden hebben«. Prins Maurits vroeg nu er 200 te koopen en gereed te doen houden.

Utrecht, 5 Dec. 1915. W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

De genoemde brieven van Prins Maurits, voor zoover aan de Staten van Utrecht gericht, bevinden zich in het Rijksarchiefdepot te Utrecht. Archief der Staten van Utrecht. N^{0}. 278. Brieven van den Stadhouder, enz.

Nav. LVII, 523; LXIV, 328 en 440.

De rang van sergeant-majoor in den ouden tijd.

Resolutie der Staten-Generaal, dd. 24 April 1599.

Is geresolveert, dat de commissiën van Generaal van de Vlote, der Lieutenantz, Colonnels en de Sergeantz-Maiors, mitsgaders van de capiteynen, over het volck van oorlogen, dat op de vlote sal dienen, gedepescheert zal werden alhier van wegen de Heeren Staten-Generaal.

Brief d.d. 7 Juli 1599 van den Raad van State aan de Staten Generaal (Lias loopende 1599).

Handelt eerst over het tractement van den Luitenant-Kolonel van Generaal François Veer [1]), en vervolgt dan: »ende dat den sergeant-maior ende den Quartiermeester van t'Regiment van Oratio Veer [2]) zoude moghen geaccordeert wordden, te weten den Maior tachentich ende den Quartiermeester tzestich gulden ter maent«.

In de onlangs door het Historisch Genootschap te Utrecht uitgegeven Aanteekeningen en Verbeteringen op het Register op de journaelen van Constantijn Huyghens den Zoon leest men op blz. 16:

Amelisweerd. Jhr. Hendrik van Utenhove, heer van Amelisweerd, geboren in 1630, enz. In 1665 werd hij kapitein en vervolgens sergeant-majoor in het regiment infanterie van den Kolonel De Bye van Albrantsweerd, enz.

Ook uit deze aanhalingen blijkt duidelijk, dat een sergeant-majoor eertijds een hoofdofficier was.

Utrecht, Nov. 1915. W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

---

1) Sir Francis Vere, het meest bekend uit het beleg van Oosteinde.

2) Horatio Vere. Dit moet de broeder zijn, vermeld in den door mij in Nav. 1915. 328/9 medegedeelden brief van Prins Maurits d.d. 15 Mei 1599.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Van Gaasbeek

DOOR

L. P. DE BOER.

Het Geslacht van Gaasbeek te Leiden.

Te Leiden huwde voor de derde maal, den 21sten Februari *1634*. Cornelis Engelszoon van Gaesbeecq, substituyt-schout, deser stede weder. van Cornelia Corsdr. met Leonora Simonsdr. van Pel, wede. van Corn. Willemsz. van Swanenburch.

Te voren was hij ten tweeden male gehuwd, den 20sten Januari 1612, als blijkt uit het volgende:

»Cornelis Engelsz. crudenier, van Leyden, weduwnaer van *Neeltgen Laurens'r*. vergeselschapt met Adriaen Engelsz., syn broeder met:

Cornelia Cornelisdr., jongedochter van Rotterdam. Zijn eerste huwelijk had hij aangegaan den 13den December 1604, als volgt:

»Cornelis Engels, schoenmaecker, *jongman van Leyden*, vergeselschapt met Engel Adriaensz., schoenmaecker, syn vader, met:

, *Neeltgen Laurijs*, jongedochter, mede van Leyden.

Deze citaten uit de huwelijksregisters te Leiden toonen, dat

A. Engel Adriaenszoon van Gaasbeek te Leiden woonde omstreeks 1580, wijl zijn in 1604 huwende zoon aldaar geboren was.

Verder dat deze Engel Adriaensz. van Gaasbeek als zoons

I. had Adriaen (waarschijnlijk de oudste)

II. en Cornelis

Daar de registers van voor 1600 voor dit geslacht slechts de patronimica en niet de geslachtsnaam aangeven, is het niet mogelijk de verdere relatiën van Engel Adriaensz. van Gaasbeek rechtstreeks te bepalen. De patronimica Adriaensz. zijn zeer talrijk, minder die van Engelsz.

Enkele der laatste volgen hier:

Cornelis Engelsz. ondertr. Dirckien Dircx. 12 Sept. 1579.

Jacob Engelsz. ondertr. Christijntie Ellegoot 10 Dec. 1595.

Jan Engelsz. ondertr. Dirckje Jacobus[dr] 5 Juli 1597.
Joris Engelsz. ondertr. Franchyntie Aerts 23 Juni 1601.
Adriaen Engelsz. ondertr. Lysbeth Cornelis 14 Juli 1606,
Adriaen Engelsz. ondertr. Marytgen Thonis 29 Dec. 1616.
Harmen Engelsz. ondertr. Marycken Jansz. 24 Maart 1615.
Jasper Engelsz. ondertr. Cath[a] Verstraeten 20 Nov. 1615.
Jaspar Engelsz. ondertr. Trijntgen Jans[dr] 21 Mei 1613., etc.

Of er onder dezen zoons van Engel Adriaensz. zijn is vooreerst niet uit te maken.

Hoogstwaarschijnlijk is echter zijn zoon, de volgende: ondertrouwd: 24 Oct. 1626.

III. Jan Engelsz. van Gaesbeek, wed[r] van Maryken Corn[dr] met Lysbeth van Aken, Gijsberts[dr] beyde van Leyden.

Tot de familie schijnbaar behooren ook:

B. Govert Adriaens *ondertr. 14 Apr.* 1582 te Leiden.
» » » 3 Aug. 1585.
» » » 10 Febr. 1593.

Volgens leeftijd, patronimicum en doopnaam, kan deze (of een dezer) een broeder zijn van Engel Adriaensz. van Gaasbeek.

Zoo hij een van Gaasbeek is, kan Elisabeth Goverts[dr] van Gaasbeek, (± 1629) vrouw van A. van Riebeek, zijne dochter zijn. Haar geschilderd portret is in het Rijksmuseum te Amsterdam (zie E. W. Moes; »Iconographia Batava« No. 2611).

De volgende te Leiden gehuwde personen waren broeders, 28 Juni (1611) getrouwd:

I*a*. Engel Adriaens van Gaesbeecq, j.m. geb. te L., geassit. met Jan Arentsz. v. Gaesbeecq, syn broeder, etc. en Trijntje Cornelis[dr] van Vossevelt, j.d. geb. te L. etc.

20 Nov. 1633 ondertrouwd:

I*b*. Jan Adriaensz, van Gaesbeecq, j.m. geb. te L. etc., geassist. met Jan Adriaensz. van Raemsvelt, syn oom, en Meynsgen Jacobs[dr] j.d. geb. te Warmont, etc.

20 Aug. 1634 ondertrouwd:

I*c*. Willem Arentsz. van Gaesbeecq, j.m. geb. te Leyden, etc., geassit. met Jan Arentsz. van Raemsvelt, syn oom, en Neeltgen Michiels[dr] geb. te Rijnsburgh, etc.

I. Deze voorgaande zijn gewis kinderen van Adriaen Engelsz.

van Gaesbeeck, voornoemd. Diens dochter is mogelijk ook Trijntie Adriaens van Gaesbeeck, vrouw van Pieter Willems van Bilderbeeck, geb. te Leiden, 24 Jan. 1630. De drie gebroeders waren alle »bleycker» (lakenbleeker) van beroep en woonden buiten de Rijnsburgerpoort.

II. Kinderen van Cornelis Engelsz., zoon van Engel Adriaensz. van Gaesbeeck, zijn wellicht:

a. *Abraham Cornelisz. v. G.* ondertr, te L. 30 Aug. 1628 met Anna Balsinck.

b. *Jan Cornelisz. v. G.* ondertr. te L. 6 Aug. 1636 met Susanna van Massche (of Jan Cornelisz. v. G. ondertr. te L. 16 Dec. 1639 met: Lijsbeth Arents[1] van Hintsbergen.)

c. *Engel v. G.* ondertrouwd te L. 16 Mei 1643 met Anna van Rijswijck.

d. *Govert Cornelisz. v. G.* (dit is zeker) ondertr. 6 Jan. 1644 met Jacomijntie Warmondt.

e. *Adriaen Cornelisz. v. G.*

f. *Cornelis Cornelisz. v. G.*

III. Kinderen van Jan Engelsz. (zoon van Engel Adriaensz. v. G.?) zijn wellicht:

a. *Adriaen Jansz. v. G.* ondertr. te L. 6 Mei 1643 met Meinsgen Claesd[r] van der Lint (of Adriaen Jansz. v. G. ondertr. te L. 5 Maart 1647 met Sara Geraert.)

b. *Elisabeth Jans[r] v. G.* Welke der twee volgende deze is, is niet zeker:

Elisabeth van Gaesbeeck, ondertr. te L. 30 Sept. 1643 met Willem van Vredenburch (of Elisabeth van Gaesbeecq, ondertr. te L. 17 Maart 1656 met Pieter Kellenaer.)

Drie van de zoons van Cornelis Engelsz. van Gaesbeeck, voornoemd, n.l. (II. *b.* *d.* en *f.*)

Jan, Govert en Cornelis, waren backer van beroep, 1644, den 6[den] Jan. getrouwd:

II*d.* *Govert Cornelisz. van Gaesbeeck*, kouckebacker, jongman van Leyden, woonende op den Rhyn, verselt met Cornelis Engelsz. van Gaesbeeck, syn vader op de Bredestraet, met Jacomyntgen Warmont jonged[r] van Leyden, woonende op 't pleyn voor 's-Gravesteyn, verzelt met Dirckgen Bos, haer moeder mede aldaer.

Hij hertrouwt 24 November 1654:

Govert van Gaesbeecq, wedunaar van Jacquemijntgen Laurensd[r] Warmont, woonende op ten Ryn, verselt met Cornelis Engelsz. van Gaesbeecq, syn vader op de Bredestraet, met Elysabeth Chymaer (Gomaer) jonged[r] van Leyden woonende op ten Ryn, vergeselt met Sara de Clercq, haer moeder mede aldaer.

II. Kinderen van Govert Cornelisz., den zoon van Corn. Engelsz. van Gaesbeeck zijn (dit is zeker) uit het 1ste huwlijk:

1. *Daniel van Gaesbeeck*, geh. 28 Mei 1673, met Maria Tiewiele.
2. *Laurentius van Gaesbeeck* geh. 28 Mei 1673 te L. met Laurentia Kellenaer

en mogelijk ook.

3. *Adriaen van Gaesbeeck*, geh. 6 Jan. 1673 te L. met Sara Tiewielden.
4. *Cornelis v. G.* } (zie Familie-Bijbel.)
5. *Cornelia v. G.* }

II*d*. 3. Is deze Adriaen v. G. mogelijk de mede-Redacteur der Amsterdamsche Courant? hij stierf in 1686, (zie: Elias »de Vroetschap van Amsterdam« II 570 noot.)

II*d*. 1. Daniel van Gaesbeeck, voornoemd gaf voor 't eerst uit op »Saterdag 30 Maert 1686« de Ordinaris Leidse Saterdagse Courant. (zie Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde, te Leiden, 1870—1871 aldaar blz. 3—86, artikel over de eerste Courant in Nederland door Mr. W. P. Santijn Kluyt.) Daniel van Gaesbeeck was alrede boekdrukker te Leiden, 1 Oct. 1668 (volgens Algem. Nederl. Familien-blad I. No. 21 1[a].)

II*d*. 2. Laurentius van Gaesbeeck moet in 1644 niet lange na het huwelijk zijner ouderen te Leiden geboren zijn. In het »Album Studiosiorum« Luyd. Bat. p. 446 staat ingeschreven: Laurentius à Gaesbeeck, Leydensis, 12 Feb. 1656, aetate 12. Hij werd Ned. Herv. predikant.

De volgende personen in het Huwelijksregister te Leiden voorkomende, heb ik nog zelfs bij gissing niet kunnen plaatsen. (de datums zijn die van ondertrouw.) Jan Jacobsz. van G. 10 July 1641 met Jannetje Cornelisd[r] van Egmond.

1. Cornelis van G., ondertr. 16 Feb. 1650 met: Mareytgen van Bonvroy.
2. Jan Arentsz v. G. 23 Nov. 1651 met: Weyntgen Cornd[r] van Hogenduyn.
3. Cornelis van G. 17 Apr. 1653 met: Abigail Blanckaertsd[r].
4. Andries Gysbertsz v. G., 3 Mei 1652 met: Marytgen Thonisd[r].
5. Adriaen van G. 1 Sept. 1661 met: (5) Cornelia v. G..
6. Engel v. G. 20 Apr. 1666 met: Tryntje Pietersd[r] van Helburch. (Elburg?)
7. Cornelis v. G. 9 Maart 1675 met: Maria van Houten.
8. Abraham v. G. 12 Jan. 1674 met: Maria Ente.
9. Engel v. G. 16 Oct. 1680 met: Maria van Dam.

Er kunnen hieronder tweede huwelijken van reeds genoemde personen voorkomen.

Deze aanteekeningen heb ik *slechts van de klappers* gemaakt, daar ik de registers niet kon raadplegen wegens gebrek aan tijd.

In de klapper op de Boeken van de Weeskamer te Leiden komen de volgende voor. *(de boeken zelve zijn nog niet geraadpleegd.*

1. Araham v. G. (boeckverkooper,)
2. Abr. Cornsz. v. G.
3. Adriaen Engelsz. v. G.
4. Adriaen Cornsz. v. G.
5. Daniel v. G.
6. Elisabeth v. G.
7. Elisabeth Jansd[r] v. G.
8. Engel v. G.
9. Govert v. G. (brandewijnvercooper.)
10. Govert Cornsz. v. G. (koeckebacker.)
11. Govert Willemsz. v. G., (clerk o/d extra-verpanding.)
12. Isaack v. G. (schippersknecht op Amsterdam.)
13. Jan Arents v. G. (bleycker.)
14. Jan Jacobsz. v. G. (slootemaecker.)
15. Jan Cornsz. v. G. (backer.)
16. Anna v. G.
17. Catharina v. G.
18. Cornelis v. G. (metselaer.)
19. Corn. Adriaensz. v. G.

20. Corn. Engelsz. v. G. (cruydenier, onder-schout.)
21. Corn. Cornsz. v. G. (backer.)
22. Christiaen v. G.
23. Christina Elisabeth v. G.
24. Marytje v. G.
25. Willem Aertsz. v. G.

In den Index van het Album Studiosiorum Lugd. Bat. de volgende:

p. 277. A. C. van Gaesbeek.
» 282. 347. A. van Gaesbeek. (Adiaen, 6 Nov. 1636. [14]. 24 Juni 1649. [28.] Mat.
» 446. L. à Gaesbeek. (Laurentius 12 Feb. 1656. [12] (jaar oud).
» 690. J. van Gaesbeek. (Jodocus (uit Cuylemburg) 6 Mey 1687. [40] Jaar.
» 700. W. van Gaesbeek.
» 1081. B. J. Visscher van Gaesbeek.

Hoewel het aanvankelijk buiten mijn bestek ligt de 17de eeuw te overschrijden voeg ik hier nog aan toe: ondertr. te Leiden: 11 Aug. 1713 getr. te Haerlem Jan van Gaesbeek, j.m., geb. te L. dekendrapier, woonende aan de Heeregracht, en Magdalena van Schoten, geb. en wonende te Haarlem.

Ondertr. te L. 12 Oct., geh. 18 Nov. 1719 Adriaen van Gaasbeek, geb. te L. Mr. Vagteblotter, wonende aan de Oude Cingel, geassist. met Christiaen v. Gaasbeek, syn vader, en Geertruy van Eyck, j.d. geb. te L. wonende aan de Lange gracht, geassist. met haar vader, Jan van Eyck.

Te Ingen in de Betuwe was 30 Mei 1790 doopgetuige: Cornelia van Gaasbeek, bij Anna Petronella, kind van Adrianus van Westrhenen en Helena van Spanje. (Zie: Navorscher XL, p. 315).

Adriaen van Gaesbeek, kunstschilder, geb. te Leiden, werd in 1649 in het schildersgilde aldaar opgenomen en stierf reeds in 1650. (alles ons van hem bekend.)

Is er een tak te Culemborg? Jodocus v. G. (geb. 1647) kwam vandaar. Ook vermeld Algem. Ned. Fam.bl. XIV, p. 200 de naam v. G. onder Culemborg.

Was *Neeltje Willems*^{dr}. *van Gaesbeeck* vrouw van Jan Pietersz. de Raedt, die *in 1580 te Haarlem* woonde verwant met de Leidsche v. Gaesbeeck's? Haar wapen was een gekroonde leeuw (wat meer?) (Zie: Navorscher XXXVII, p. 194).

Wie was *Joost Jacobs van Gaesbeeck*. (Zie »Algem. Ned. Fam.bl.« XIV p. 153). »*In 1374* zegelt hij met een leeuw« (wat meer?)

In de »Ned. Kunstbode« I, p. 50 No. 2610 wordt gemeld: Cornelis van Gaesbeek heeft gestaan op een der Leidsche schuttersstukken van J. van Schoten, maar is weder uitgewischt. (Is deze C. v. G. de onderschout? Waar is deze schilderij?)

Het Geslacht Van Gaesbeeck in Brabant, en in Utrecht en de Heeren van Gaesbeeck.

In »Algem. Ned. Familienblad« II, 78, bij den naam Jan van Gaesbeeck wordt dit geslacht Henegouwsch en Brabantsch genoemd.

Het dorp Gaesbeek ligt enkele mijlen Zuid-West van Brussel.

Het *eerste* en aloude huis.

Govert van Leuven en Gaesbeke, *zoon van Hendrick I, hertog van Brabant* en *broeder van Hendrick II, bouwde het Kasteel Gaesbeeck in* 1277. Zijne vrouw Maria van Oudenaerde was gestorven 21 Jan. 1253.

Hun zoon Hendrick van Leuven, was 2de heer van Gaesbeeck. Hij huwde Isabella van Beveren.

Hun zoon Jan van Leuven, 3de heer van Gaesbeeck, volgde op in 1285. Hij huwde Felicitas van Luxemburg.

Hun zoon Hendrick van Leuven, was 4de heer v. G. Hij huwde Isabella d' Antoing en stierf kinderloos.

Zijn broeder Jan, was 5de heer van Gaesbeeck. Hij stierf kinderloos 23 Aug. 1324.

Hunne zuster *Beatrice*, was *1*^{ste} *vrouwe van Gaesbeeck.* Zij stierf ongehuwd in 1339.

Hare tante *Jenne van Gaesbeeck*, was *2de vrouwe v. G.* Zij was de vrouw van Willem van Horne, die sneuvelde tegen de Friezen bij Warns in 1345.

Het tweede huis. Zijne zuster *Jenne van Horne*, werd toen *3de vrouwe.*

Het derde huis. Zij was gehuwd met Gysbert van Abcoude, heer van Wyck by Duurstede.

Diens zoon Sweder van Abcoude werd in 1381 6de heer van Gaesbeeck. Hij huwde Anna, d. v. Frederick, graaf van Leyningen.

Hun zoon Jacob van Abcoude, 7de heer van Gaesbeeck. Hij huwde Jenne de Ligne. Hun zoon Anton, stierf als een kind.

Jacob van Abcoude's neef Jan van Horne werd tot opvolger over Gaesbeeck benoemd doch stierf in 1436.

Het tweede huis weder. Zijn zoon Philips van Horne, werd 8ste heer van Gaesbeeck in 1458, bij Jacob van Abcoude's dood. Diens oudste zoon, Arnout van Horne, werd 9de heer van Gaesbeeck.

Diens oudste zoon Maximiliaen van Horne, werd 10de heer van Gaesbeeck.

Op hem volgde Marten van Horne, als 11de heer van Gaesbeeck.

Het vierde huis. Deze verkocht Gaesbeeck aan Lamorael, graaf van Egmond, die aldus 12de heer van Gaesbeeck werd. Diens oudste zoon Philips van Egmond volgde hem op na zijne tyrannieke vermoording in, als 13de heer van Gaesbeeck. Hij sneuvelde kinderloos in den slag bij Tury, 1590. Hij was gehuwd met *Maria van Horne*, dochter van Marten v. H., 11de heer v. G.

Het tweede huis weder. Zij werd *4de vrouwe van Gaesbeek.*

Haar tweede echtgenoot was Capar, markies de Lulein. Beide huwelijken bleven kinderloos.

Hare nicht *Sabina van Horne*, werd *5de vrouwe van Gaesbeeck.* Zij was gehuwd met Cleriade de Genève, markies de Lulein, voorzoon van Casper.

Zij verkocht Gaesbeeck in 1621 aan:

Het vijfde huis. Rene van Renesse, graaf de Warsusé, die aldus 14de heer van Gaesbeeck werd, in 1621.

Tot dusverre Christoph Batkens »Trophées sacrés et profanes de Brabant«, Anno 1724, p.p. 599—623.

Als wapen van het geslacht van Gaesbeeck (1ste huis en vervolgens heerlijkheidswapen) geeft Rietstap's »Arm. Gen.«: *Een klimmenden leeuw, sabel op silver, kroon, tong, nagels en klauwen van goud.* Helmteeken: soms: de leeuw tusschen twee torens (rood), soms een zilveren vlucht.

Spreuk: »Levven!«. Dit is zeer zeker eene *variatie op het hertogelijk wapen van Brabant.*

Vraag. In hoeverre kwam *het wapen van* Neeltje (Cornelia) *Willemsd. van Gaesbeeck, te Haarlem 1580,* hiermede overeen? Wie was haar vader Willem v. G.? *(geb. plm. 1520 of 1530.*

Voor oorkonden en verdere stukken betrekkelijk het derde huis van Gaesbeeck, zie:

Frans van Mieris, »Charterboek van Holland, etc.« III en IV;

J. J. Dodt, »Kerkelijk Archief, meest van Utrecht,« Biogr. van Jacob van Abcoude, 7de heer van Gaesbeeck bij *Van der Aa, Biogr. Woordenboek.*

Kasteel van Gaesbeeck, zie: *Em. van Meteren's Nederl. Geschiedenissen, IV 29. 44. 49.*

Het schijnt dat de verschillende transactien der Gaesbeecker goederen niet altijd even geleidelijk gegaan is, voornamelijk in het einde van de 16de eeuw — en dat er vele oude aanspraken door afstammelingen van vorige huizen gemaakt werden.

Wat behelzen »de Gaesbeeksche Leenboeken« vermeld in Algem. Nederl. Familienblad XII. 134—136 en XIV. 82? en waar berusten ze?

Voornaamste vraag:

Vraag. Wie was Adriaen van Gaesbeeck, *(geboren omstreeks 1520 of 1530) vader van Engel en Govert Adriaens van Gaesbeek, te Leiden woonachtig omstreeks 1580?* Dit was ten tijde van de Brabantsche uitwijkingen. Was er eenige verwantschap tusschen hen en Govert van Gaesbeek de 1ste heer in 1277, den zoon van Hendrick I, hertog van Braband?

L. P. DE BOER, Historian,
New York.

De Nederlandsche tak van het Ev. Luth. geslacht LEHMANN

DOOR

J. J. VÜRTHEIM Gz.

WAPEN: In goud een loopende leeuw van rood, vergezeld van twee dwarsbalken van blauw. Helmteeken: een uitkomende mannenromp gekleed van rood met kraag van goud; het hoofd gedekt met een spitsvormigen hoed van blauw met opslag van goud. Dekkleeden blauw en goud. (Men vindt het wapen o.a. afgebeeld in J. Siebmacher, Bürg. Wappenbuch, Fünfter Band, Theil IV, Taf. 70).

Het geslacht Lehmann, waarvan de leden den Evangelisch-Lutherschen godsdienst belijden, is afkomstig uit Sultz am Staden in den Elzas en heeft waarschijnlijk tot stamvader Matthäus Lehmann von Weissenburg, die in 1624 een bijdrage schreef in het Album amicorum van Ludwig Bischoff.

STAMREEKS.

I. Jacob Lehmann, zadelmaker, overl. te Sultz am Staden, was gehuwd met Maria Eva Ketterer, eveneens te Sultz am Staden overl. Zij hadden vijf zonen, één woonde in Polen, één in Rusland, één in Suriname, één in Oostenrijk en één in Holland. Die uit Polen en Rusland waren officieren in Poolschen of Russischen dienst, die in Suriname had een suikerplantage, die in Holland (n.l. Johann Sebastian) was zadelmaker. Op zijn 70sten verjaardag had Jacob zijn zonen voor het laatst bij elkander, en wel, volgens zeggen te Strassburg.

II. Johann Sebastian Lehmann, zadelmaker, geb. te Sultz am Staden 18 November 1767, overl. te Rotterdam 18 December 1823. Hij huwde te Rotterdam 1 November 1795 met Anna Catharina Fröhlich, geb. te Dörnberg (Kur-Hessen) 9 September 1762, overl. te Rotterdam 15 September 1835, dochter van Ludwig Fröhlich en Anna Gertrud.

Uit dit huwelijk:

1. Jacobus Lehmann, houtkooper, geb. te Rotterdam 6 Juni

1796 en aldaar overl. 18 Juni 1830, was gehuwd met Margaretha Fikken, dochter van Nicolaas Fikken en Maria van der Woude.

2. Ludwig Lehmann, die volgt onder III.
3. Catharina Lehmann, geb. te Rotterdam 15 November 1799, overl. te Amsterdam . . Maart 1865. Zij huwde te Rotterdam 6 Juni 1817 met Nicolaas Fikken, koopman en commissionair, gedoopt te Amsterdam 21 Augustus 1790, overl. te Amsterdam 30 Juni 1850, zoon van Nicolaas Fikken en Maria van der Woude.
4. Daniel Lehmann, zonder beroep, geb. te Rotterdam 3 December 1801 en aldaar overl. 23 Juni 1832.
5. Johan Sebastiaan Lehmann, die volgt onder III*bis*.

III. Ludwig Lehmann, commissionair, geb. te Rotterdam 1 December 1797, overl. te Gheel (prov. Antwerpen) 6 November 1838. Hij huwde te Rotterdam 28 April 1819 met Petronella Judith Hoets, geb. te Hillegersberg 9 Juni 1790, overl. te Rotterdam 18 Januari 1850, dochter van Theodorus Casperszoon Hoets en Maria Elisabeth Westerwout.

Kinderen uit dit huwelijk:

1. Johan Sebastiaan Lehmann, geb. te Rotterdam 16 November 1819 en aldaar overleden 19 December 1819.
2. Theodorus Ludwig Lehmann, sergant-majoor N.-I. leger, geb. te Rotterdam 27 December 1820, overleden te Soerabaya 21 April 1852.
3. Johan Sebastiaan Jakob Lehmann, die volgt onder IV.
4. Nicolaas Pieter Lehmann, geb. te Rotterdam 14 Juni 1828 en aldaar overl. 31 Juli 1828.
5. Een levenloos kind van het mannelijk geslacht op 2 Jan. 1830.

IV. Johan Sebastiaan Jakob Lehmann, boekhouder en teekenmeester, geb. te Rotterdam 3 Februari 1823 en aldaar overleden 9 Januari 1890. Hij huwde te Rotterdam 5 September 1849 met Alida van der Wilde, geb. te Delfshaven 10 Januari 1823 en overl. te Rotterdam 18 October 1853, dochter van Lourens Johannes van der Wilde en Alida van Baerle.

Hij hertrouwde te Rotterdam 4 Mei 1859 met Helena Pietronella Ouwehand, geb. te Rotterdam 13 Maart 1838 en aldaar overl. 12 Februari 1866, dochter van Gijsbertus Ouwehand en Helena Maria Kettenis.

Hij huwde voor de derde maal te Rotterdam 7 November 1866 met Catharina de Regt, geb. te Rotterdam 25 November 1836, dochter van Bastiaan de Regt en Neeltje Sophia Ritman. (Rotterdam).

Uit het eerste huwelijk waren drie, uit het tweede eveneens drie en uit het derde zeven kinderen, die allen volgen:

1. Louis Johannes Lehmann, geb. te Rotterdam 25 September 1850 en aldaar overl. 29 September d.a.v.
2. Louis Johannes Lehmann, oud-lid der firma Waltmann & Co., geb. te Rotterdam 13 October 1851. Hij huwde aldaar 9 September 1915 met Elizabeth Petronella Oosterman, geb. te Bodegraven 3 Augustus 1859, dochter van Johannes Theodorus Oosterman en Gerardina Jacoba Resch. (Rotterdam).
3. Johannes Frederik Lehmann, geb. te Rotterdam 19 September 1853 en aldaar overl. 8 October d.a.v.
4. Theodorus Lehmann, die volgt onder V.
5. Gijsbertus Johannes Lehmann, geb. te Rotterdam 15 April 1862 en aldaar overl. 20 Maart 1866.
6, Helena Jacoba Lehmann, geb. te Rotterdam 2 September 1864. Zij huwde te Rotterdam 21 November 1895 met Johannes Gerardus Hendrik Vürtheim, directeur der N.V. Kon. Nederl. Drukkerij v/h J. Vürtheim & Zn., geb. te Rotterdam 6 April 1873, zoon van Julius Johannes Vürtheim en Johanna Adolphina Nieuwkamp ('s-Gravenhage).
7. Neeltje Sophia Lehmann, geb. te Rotterdam 8 Augustus 1867. Zij huwde aldaar 22 Mei 1902 met Casper Adrianus Bontenbal, ambtenaar bij den Burgerlijken Stand, geb. te Rotterdam 23 April 1867, zoon van Johannes Bontenbal en Jannetje van Buul. (Rotterdam).

   Dit huwelijk werd door echtscheiding ontbonden 18 November 1912.
8. Catharina Lehmann, geb. te Rotterdam 14 December 1868 en aldaar overl. 19 Mei 1869.
9. Bastiaan Lehmann, die volgt onder V *bis*.
10. Catharina Adriana Maria Lehmann, geb. te Rotterdam 1 December 1872. Zij huwde te Rotterdam 28 September 1911 met Ludovicus Johannes Pirée, leeraar M.O., geb.

te Bergen op Zoom 22 Juni 1873, zoon van Ludovicus Pirée en Catholina Maria Olivier. (Rotterdam).

11. Pieter Jacobus Lehmann, geb. te Rotterdam 26 Januari 1875 en aldaar overl. 17 November 1879.

12. Catharina Henriëtte Lehmann, geb. te Rotterdam 24 Augustus 1877. Zij huwde te Rotterdam 5 Mei 1904 met Adriaan Vürtheim, hoofd-assistent bij den dienst der Rijkslandbouwproefstations, geb. te Rotterdam 21 December 1877, zoon van Julius Johannes Vürtheim en Johanna Adolphina Nieuwkamp. (Maastricht).

13. Alida Lehmann, geb. te Rotterdam 11 Maart 1879 en aldaar overl. 24 Januari 1880.

V. Theodorus Lehmann, leeraar aan de Zeevaartschool, geb. te Rotterdam 22 Juni 1860. Hij huwde te Rotterdam 10 December 1884 met Femmigje Mourus, geb. te Zwartsluis 4 November 1855, overl. te Rotterdam 3 Februari 1913, dochter van Klaas Mourus en Jochemina Reinders.

Hij hertrouwde te Rotterdam 23 Juli 1914 met Orselina Bakker, geb. te Oost-Mahorn 14 Augustus 1868, dochter van Jan Jogchums Bakker en Antje Jakkeles Douema, eerder weduwe van August Johan Schulz. (Rotterdam).

Uit het eerste huwelijk sproten zeven kinderen.

1 Een levenlooze dochter, geb. te Rotterdam 25 Januari 1885.

2. Helena Pieternella Lehmann, geb. te Rotterdam 20 September 1886 en aldaar overl. 11 Mei 1887.

3. Jochemina Lehmann, geb. te Rotterdam 4 November 1887.

4. Helena Jacoba Lehmann, geb. te Rotterdam 1 Maart 1890.

5. Theodora Emma Lehmann, geb. te Rotterdam 20 Sept. 1891.

6. Lodewijk Johannes Hendrik Lehmann, geb. te Rotterdam 3 Augustus 1893.

7. Johan Sebastiaan Jacob Lehmann, geb. te Rotterdam 22 December 1894 en aldaar overl. 11 September 1898.

VI. Bastiaan Lehmann, hoofd der firma Lehmann & Co., geb. te Rotterdam 25 Augustus 1870. Hij huwde aldaar 30 Mei 1895 met Johanna Maria Peters, geb. te Rotterdam 24 Juli 1870, dochter van Apt Dirks Peters en Gretje Peters Rose. (Rotterdam).

Uit dit huwelijk één zoon:

Johan Lehmann, geb. te Rotterdam 8 Augustus 1901.

IIIbis. Johan Sebastiaan Lehmann, rijtuigfabrikant, geb. te Rotterdam 17 Januari 1804, overl. te Gorsel 21 Januari 1888. Hij huwde te Rotterdam 30 November 1825 met Trijntje Pols, geb. te Rotterdam 17 Juni 1797 en aldaar overl. 27 Januari 1826, dochter van Jan Pols en Catharina Verhagen.

Hij hertrouwde te 's-Gravenhage 22 April 1829 met Dorothea Catharina Frederica Apell, geb. te 's-Gravenhage 24 Mei 1805, overl. te Rotterdam 1 Februari 1876, dochter van Johan Andreas Apell en Helena Maria Frederica Vigelius.

Uit het eerste huwelijk was één, uit het tweede waren zeven kinderen, die allen volgen:

1. Anna Catharina Lehmann, geb. te Rotterdam 27 December 1825 en aldaar overl. 30 December d.a.v.
2. Catharina Helena Lehmann, geb. te Rotterdam 10 Januari 1830 en aldaar overl. 13 Maart 1906. Zij huwde te Rotterdam 13 September 1854 met Henry George Surie, reeder en koopman, geb. te Amsterdam 12 Januari 1824, overl. te Rotterdam 10 October 1905, zoon van Joan Hendrik Willem Surie en Wilhelmina Elizabeth Sievers.
3. Johan Sebastiaan Lehmann, zonder beroep, geb. te Rotterdam 5 December 1836 en aldaar overl. 13 November 1886.
4. Maria Catharina Anna Petronella Lehmann, geb. te Rotterdam 29 Juni 1838 en aldaar overl. 16 September 1839.
5. Anna Elisabeth Lehmann, geb. te Rotterdam 4 Mei 1840. Zij huwde te Gorsel 21 Juni 1888 met Arie Coenraad Bellaart, gep. 1ste Luitenant N. O.-I. leger, geb. te Rotterdam 26 Mei 1831 overl. te Gorsel 3 April 1901, zoon van Jan Bellaart en Helena Schoonhoven. (Gorsel).
6. Jakob Lehmann, rijtuigfabrikant, geb. te Rotterdam 10 December 1842 en aldaar overl. 6 Februari 1871.
7. Johan Andreas Lehmann, geb. te Rotterdam 16 Augustus 1845 en aldaar overl. 30 Januari 1847.
8. Johan Andréas Lehmann, die volgt.

IV. Johan Andréas Lehmann, gep. Luitenant-Kolonel der Artillerie, geb. te Rotterdam 29 Sept. 1848. Hij huwde te 's-Gravenhage 14 April 1875 met Anna Elisabeth Frederika Scholder, geb. te 's-Gravenhage 7 September 1846, dochter van Hermanus Scholder en Anna Elizabeth Frederika Silberzahn. ('s-Gravenhage).

Uit hun huwelijk zijn twee kinderen:

1. Anna Elisabeth Frederika Lehmann, geb. te Delft 31 Juli 1876.
2. Catharina Elisabeth Frederika Lehmann, geb. te Delft 9 October 1879.

Doop-, trouw-, begraaf- e.a. registers te Rockanje (Voorne) met eenige (volledige) afschriften

DOOR

D. W. VAN DAM [1]).

In het Oud-Archief der gemeente Rockanje bevinden zich registers, die inschrijvingen bevatten betreffende doopelingen van 1621—1813, van huwelijken van 1619—1811, van lidmaten van 1619—1663 en 1740—1781, van gestorven of begraven personen van 1725—1775 (1782), 1789—1811.

Ze zijn nader aan te duiden als volgt, met het nummer van den inventaris door Hingman samengesteld:

1. Lidmatenboek 1619—1663, doopboek 1 Jan. 1621—7 Aug. 1661 en trouwboek 1 Sept. 1619—20 Nov. 1661 op elkaar volgend, No. 38.
2. Doopboek 18 Aug. 1661—4 Juni 1702 en trouwboek 5 Febr. 1662—11 Maart 1703 voor- en achterzijde, No. 39.
3. Doopboek 16 Juli 1702—28 Febr. 1745 en trouwboek 11 Mrt. 1703—3 Jan. 1745 voor- en achterzijde, No. 40.
4. Doopboek 14 Mrt. 1745—19 Dec. 1813, No. 41.
5. Trouwboek 14 Jan. 1746 [2])—31 Mei 1795 (nog 8 inschrijvingen 1802—1835, No. 42.
6. Dubbel van doop- en trouwboek begonnen 14 Jan. 1746, No. 43.
7. Dubbel van doopboek begonnen Juli 1792—9 Dec. 1817, No. 44.
8. Dubbel van trouwboek 27 Juli 1792—1795 met eenige inschrijvingen tot 1864, No. 45.
9. Nieuw register ledematen 1740—1781, in dossier No. 47.
10. Stukken betreffende huwelijken voor den Gerechte van Rockanje 1796—1810, voor den Maire 1811, in dossier No. 47

---

[1]) Mobilisatie-vruchten

[2]) Daarvoor dus waarschijnlijk een hiaat van één jaar.

(de ontbrekende jaren 179... en .... zijn waarschijnlijk nog wel aanwezig in een ander dossier).

11. Register van begravenen 1789—1805 (voorafgegaan door eenige aant. van begr. of overl. 1781—'88, los vóór in No. 49.
12. Impost op trouwen en begraven 1 Jan. 1725—16 Apr. 1782, No. 46.
13. Reg. van pers. onder Rockanje en St. Annapolder, gestorven en begraven 1 Febr. 1725—6 Nov. 1775, No. 48.
14, 15. Reg. van overledenen, gehouden bij gequalificeerden tot het recht van successie Jan. 1806—1811; *a*) Rockanje c.a en St. Annapolder en Schapengors, No. 49; *b*), Naters en St. Pancrasgors, No. 50.
16, 17. Reg. van aangegeven lijken Jan. 1806—1811 *a*), Rockanje c.a. mitsg. St Annapolder en Schapegors *b*) Naters en St. Pancrasgors.

Afschriften van de oudste registers tot plm. 1700 volgen hieronder, te beginnen met:

I.

Register van de personen, die haer tot den houlycken staet begeven ingaende den 1 September 1619.

Leendert Jansz. t' Gilde vande Gote weduenaer van *Maryntie Leenders* wonende inden Niewenhoorn met *Neeltie Jobs* JD. van Racanie. Den 22 September met attestatie getrout in Niewenhoorn.

Jan Arentsz. kleermaker wedunaer van *Willemke Mees* met *Marike Crijnen* JD. van Racanie. Den 22 September getrout in Racanie.

Ary Cornelisz. kleermaker weduenaer wonende in Racanie met *Lysbet Hadde* JD. van Niewenhoorn. Den 29 September met attestatie getrout in Niewenhoorn.

Den 8 September. *Jan Jansz.* weduenaer wonende inde parochie van Racanie met *Barbel Pieters* wedue wonende in Hellevoet. Den 6 Octob. met attestatie getrout in Hellevoet.

Den 15 Septemb. *Arent Crijnsz.* JG. van Suytlant met *Josyntie Claes* JD. van Racanie. Den 6 Octob. getrout in Racanie.

Den 20 October. *Moûris Jansz.* JG. van Rocanie met *Wijvetie Crijns* wedûe van *Jan Arentsz.* wonende int Niewelant onder de parochie van Racanie. Den 20 Novemb. getrout in Racanie.

Den 10 Novemb. *Laurens Bouwensz.* JG. van Racanie met *Maertie Arens* wedue van *Yman Cornelisz.* wonende mede in Racanie. Den 1 Decemb. getrout in Racange.

[1620.]

Den 23 Februar. *Roelant Quirinsz.* weduenaer van *Jannetge Jans* tot Racanie met *Maretie Jacobs* JD. van Heenvliet. Den 15 Martij getrout in Racanie *Jacob Ariaensz.* JD. van Racanie met *Jannetge Leenders* wedue van *Stoffel Cornelisz* beyde in Dirxlant. Met attestatie getrout in Dirxlant.

Den 16 Augusti 1620. *Roelant Jacobsz.* JG. van Racange met *Aeltien Arens* JD. uyt het Brielsche Nieulant. Den 20 Septemb. getrout in Racange.

Den 6 Septemb. 1620. *Jan Willemsz.* JG. van Racange met *Coentge(?) Leenders* JD. van Delft tegenwoordich woonachtich in de Gote. Den 4 October met attestatie getrout in Niewenhoorn.

Den 20 Septemb. *Arien Jansz.* JG. van Racange met *Lysbeth Jacobs* JD. van Geervliet, getrout in Racange 11 (?) Oct.

Den 27 Septemb. *Cornelis Cornelisz.* JG. van Racange met *Tryntge Willems* JD. van Oostvoorn. Den 2 November getrout in Oostvoorn.

[1621.]

Den 14 Martii 1621. *Gerrit Jansz.* weduenaer van *Geertgen Benedictus* met *Mayken Willems* wedue van *Bouwen Leendertsz.* beyde wonende in Racange. Den 21 April getrout in Racangie.

Den 21 Martii 1621. *Bette Coryns* JG. van Racange met *Arentge Deumis* JD. mede van Racange. Den 9 Mey getrout in Racange.

Den 28 Martii 1621. *Jan Loztersz(?)* JG. van Ter Neuse in Vlaenderen met *Mayken Jansz.* JD. van Heenvliet beyde wonende in Racange. Den 21 April getrout in Racange.

Den 28 April. *Arent Cornelisz* JG. van Rocange met *Maertgen Claes* JD. vanden N. Hoorn. Den 16 Mey getrout in Racange.

Den 9 Mey. *Engel Willemsz.* weduwenaer van *Aechtge Willems* geboren in Racange met *Lowysgen Pieters* weduwe van *Eduwaert Jansz.* geboren van Niepoort in Vlaenderen. Den 23 Mey getrout in Racange.

Den 25 Julii. *Jan Cornelisz.* JG. van Racange met *Maertgen Arens* JD. mede uyt Racange. Den 5 Sept. getrout in Racange.

Den 5 Septemb. *Mathijs Maertensen* JG. uyt het Brielsche Nieulant met *Maertgen Leenders* JD. uyt Racange. Den 26 September met attestatie getrout in den N. Hoorn.

Den 12 Septemb. *Heyndric Dirricsoon* wagemaker JG. van Maeslant tegenwoordig wonende in den Niewen Hoorn met *Joosgen Willems* JD. uyt Racange. Den 10 October getrout in Racange.

Den 10 October. *Roelant Barentsz.* JG. wonende in het N.lant onder de parochie van Racange met *Jannetge Cornelis* JD. uyt het Brielsche N. lant. Getrout in Rocanje den 14 November.

[1622.]

Den 15 Januarii 1622. *Isaac Jansz. de Bie* JG. van Oostvoorn met *Ple(u)ntge Jans.* weduwe van *Deumis Simonsz.* beide wonende in Racange. Getrout den 27 Februarii Racange.

Den 29 Januarii. *Arent Leendersoon geseyt Trol* JG. met *Neeltge Jans.* beyde wonende in Racange. Getrout den 6 Martii in Rocange.

Den 1 Mey. *Christiaen Huygensen* weduwenaer van *Soetgen Piers(?)* wonende in de parochie van Racànge met *Neeltje Thijs* JD. uyt Spikenisse. Getrout in Heenvliet.

Den 15 Mey 1622. *Leendert Corijnsz.* JG. van Racange met *Pietertgen Arens* JD. uyt Hellevoet tegenwoordich wonende in Racange. Getrout den 12 Junii in Racange.

Den 15 Mey 1622. *Jan Jansz.* JG. uit de Rigge met *Maertgen Cornelis* JD. uit Racange. Getrout den 26 Junii in Racange.

Den 17 September. *Cornelis Cornelisz.* JG. tegenwoordich wonende in Racange met *Joosgen Huygen* JD. uyt den N. Hoorn tegenwoordich wonende in Racange. Den 25 Octob. in Racange.

[1623.]

Den 9 April 1623. *Willem Leendertsz* JG. van Oostvoorn ende *Maertgen Jans* JD. uyt Racange. Getrout in Oostvoorn.

Den 26 (?) April 1623. *Job Arentz.* JG. van Racange ende *Annetge Jochems* JD. van Oostvoorn. Getrout te Oostvoorn.

Den 23 April 1623. *Jacob Jochemsz.* JG. van Oostvoorn ende *Jannetgen Arents* JD. van Racange. Getrout den 7 Mey in Racange.

Den 7 Mey 1623. *Cornelis Barentsz.* weduwenaer van *Maertgen Arens* ende *Ariaenjen Claes* weduwe van *Meus Gillisz.* tegenwoordig wonende in Racange. Getrout den 21 Mey op Hellevoetsluys.

Den 17 Mey 1623. *Jan Jansen* weduwenaer van *Trijntgen Arens* wonende in het Brielsche Nieulant met *Truytgen Cornelis* JD. uit Racange. Getrout in Racange den 12 (?) Junii.

[1624].

Den 18 Mey 1624. *Pieter Jansz.* JG. uyt de Rigge met *Brechtge Barens* JD. uyt Racange. Getrout den 12 Junii in Racange.

[1625].

Den 15 Februarii 1625. *Leendert Arentsz.* JG. uyt Racange met *Arentge Barens* weduwe van *Pieter Aertsz.* wonende inde parochie van Oostvoorn. Getrout den 8 (?) Martii in Rocange.

Den 24 Julii 1625. *Jacob Cornelisz. Hoywagen* en *Ariaentge Leenders* JD. uyt Heenvliet. Getrout den 10 Augusti in Racange.

Den 10 Augusti 1625. *Azarias Justini* V.D.M. in Racange weduwenaer van *Jaquemine van Rentergem(?)* met *Rebecka Valerii* JD. wonende inden Briel. Den 26 Augusti met attestatie getrout inden Briel.

Den 19 October 1625. *Cornelis Arentsz.* JG. van Sommeldyc met *Aeltge Cornelis* weduwe van *Ary Jobsz.* beyde wonende in Racange. Getrout den 9 November in Racange.

[1626.]

Den 10 Februarii 1626. *Leendert Melsz.* JG. uyt Racange met *Maertge Jans* weduwe van *Jan Rogiers* mede wonende te Rocange. Getrout den 28 Februarii in Recange.

Den 19 April 1626. *Jan Willemsz. Decker* weduwenaer ende *Jannetge Jans* JD. beyde woonende in Racange. Getrout in Racange 10 Mey.

Den 25 dito. *Cornelis Jacobsz.* JG. ende *Sanderijntge Arens* JD. beyde woonende in Rocange Getrout in Racange den 28 (?) Mey.

Den selvigen dito. *Jacob Simonsz.* JG. ende *Maritgen Corvings (?)* JD. beyde wonende in Oostvoorn. Met attestatie getrout in Oostvoorn.

Den 5 Julii 1626. *Seger Cornelisz.* wed. wonende in Heenvliet ende *Dignum Cornelis* weduwe van *Gerrit Jansz. Tol* wonende in Racange. Met attestatie getrout in Heenvliet den 2 Augusti.

(Wordt voortgezet.)

Nav. LXI, 480—485.

Early immigrants to New Netherland, 1657—1664; 1628, Juni. In the Brewnfish,

Adam van Santen (Van Zandt) & Wife and two children from Arnhem.

Marriage Record Dutch Church Albany, N, Y:

Note: »April 5, 1659, Isaac Abrahamssen (van Deursen) van N. Amsterdam en Jannetje Jans, w. van Adam Sandt (Van Zandt) van Arnheym.«

From the above it is clearly evident that Adam van Santen (Van Zandt) died soon after his arrival in America, and his widow quickly remarried.

The two children left by Adam Van Zandt (van Santen) were:

Catrina Van Zandt, married Gerrit Wynantse Van der Poel, whom she bore two childeren, both seem to have died young. She died in New York, and Gerrit Wynantse Van der Poel married 2nd Feb. 12, 1697, Miss Deborah Warren, or *Warm,* no issue known.

Johannes Van Zandt, married Margariet Wynantse Van der Poel, October 20, 1681, who bore him 10 children (names later) from which there are a great many descendants now in the United States.

Among the effects of Adam van Santen (Van Zandt) was a credential certificate, a true copy of which I append hereto:

— — — — — — — — — — — — — — —

A. D. 1638

Charles R.

Whereas we understand that Sir Walter Strickland our Ambassador to the States of Holland has thought fit to constitute and appoint Wynant van Zandt, Gentleman, to act as our Agent in the City of Amsterdam for such service as shall hereafter be communicated te him.

These are to signify our approbation thereof unto the said Wynant van Zandt, Gentlemen, giving him full power and authority to doe and perform all such duty as necessary and belonging to our Agent in that place until such times as we shall otherwise declare our pleasure.

And wo doe will and command all our subjects dwelling in or coming to that place that they acknowledge him our said Agent in these respects and also in the dues and benefits belonging unto him by virtue thereof as they will Amswer the contrary at their perill.

Given under our Signes at our

Court of Whitehall

this 16th day of January, 1638.

(Seal.) *Charles Rt*

In Armorial Général, par J. B. Rietstap, we find the following:

Zandt (van) Holl., États-Unis: une potence, acc. de deux boules, 1 en chef et 1 en p; ladite potence adextrée d'une étoile et senestrée d'un lion.

C: une étoile entre un vol.

Was Adam van Santen (Van Zandt) van Arnhem a son of Wynant Van Zandt who acted as King Charles' Agent at Amsterdam? Considering the above certificate and these Arms, Wynant Van Zandt, Gentleman, seems te have been clothed with extraordinary powers . . . for what purpose? Were these Arms a British grant to the said Wynant Van Zandt?

WM. H. VAN DER POEL,
754 Summer Ave., Newark, N. J., U. S. A.

Vürtheim.

Wie kan namen en bijzonderheden verstrekken omtrent de voorouders van Johann Julius (ook wel: Joseph) Vürtheim, geb. te Kleef, 1 Januari 1808, zoon van Jules Vürtheim en Sibille Vürtheim, alsmede van zijn familie? Het geslacht V. was achtereenvolgens waarschijnlijk gevestigd te Paderborn, Arnsberg en Kleef.

Is het wapen van dit geslacht bekend en zoo ja, waar is het te vinden? Het wapen dat door den Nederl. tak gevoerd wordt is vermoedelijk van recenten datum.

Zijn er, behalve in Nederland, nog personen in leven die dezen naam dragen?

J. J. VÜRTHEIM.

ONDER DE STUDEERLAMP.

NEDERLANDSCHE KULTUURGESCHIEDKUNDIGE MONOGRAPHIEËN.

IV.

De Vrouw

door

DR. H. C. H. MOQUETTE.

H. Meulenhoff — Amsterdam — 1915.

Wederom een arbeid van de schrijfster, die zich met haar werk over de Rotterdamsche straatnamen heeft doen kennen als goed historica.

In bovengenoemd boek wordt in verschillende hoofdstukken de maatschappelijke geschiedenis der vrouw in de paar laatste eeuwen behandeld. Wij vinden hierin haar leven op het gebied van den godsdienst, wetenschap, kunst, de vrouw in den strijd om »het bestaan, in zaken van staat en oorlog«, met tal van afbeeldingen, o.a. het merkwaardige portret van Geertruyt ten Bruggen, dienende als dragonder in den Spaanschen successie-oorlog uit Stolk's atlas en Besje van Meurs. Allerbelangrijkst is het hoofstukje, hoewel wat kort, aan de rechtspositie der vrouw gewijd, wellicht kan dit laatste onderwerp de bevoegde schrijfster nog eens aanleiding geven tot een afzonderlijke uitgave. Het is haar toevertrouwd.

Prins Willem II

door

S. I. VAN NOOTEN.

(met portret).

's Gravenhage — Martinus Nijhoff — 1915.

Een historich licht, dat maar kort geflikkerd heeft aan den politieken hemel is Willem II van Oranje. De stadhouder, die een rumoerigen tijd maar kort aan het bewind was, omdat de dood hem vroegtijdig wegrukte, heeft toch al blijk gegeven, dat er iets in hem school van zijn grooten opvolger Willem III, en wie weet hoe anders het geloopen zou zijn in het eind van den

tachtigjarigen oorlog, als hij zijn plannen had kunnen volvoeren.

Ook uit bovengenoemd werk blijkt dat weer afdoende en generaal Van Nooten, die in de gelegenheid was van het huis-archief van H. M. de Koningin gebruik te maken, heeft ongetwijfeld er toe bijgedragen, dat we van zijn figuur een nog meer heldere voorstelling krijgen.

Van bijzondere beteekenis zijn de bijlagen: Instruction pour le Prince Guillaume d' Orange, (1641) en het »Uittreksel uit het register der betalingen« door de regeering van Amsterdam tijdens het bezoek van de koningin van Engeland in Mei 1642. Ook de gebeurtenissen in den zomer van 1650; de gevangenneming van de zes staatsgezinde regenten op Loevestein en den aanslag op Amsterdam verschijnt in dit werk zoo al niet in een nieuw licht, toch worden er bijzonderheden onthuld, die tot nog toe vrijwel in het duister waren.

Voor deze korte periode in het midden der 17[de] eeuw vormt dit werk een goed gegeven.

LEVENSBEELDEN

door L. E.

Utrecht — G. J. A. Ruys — 1915.

Een aardig boekje, bevattende aantrekkelijke verhalen aan zekere feiten in de vroegere en hedendaagsche historie geknoopt. Los van stijl geeft het hier en daar een kijkje in een oud interieur, dat tegen al het gewild hyper-moderne van thans vriendelijk aandoet.

ONTVANGEN:

1813—1913. Le François né Malin . . . . .

suivi de: Stingy Frenchman (2e edition)

par J. C. Claudel. (75 cent).

Zwolle — C. Fastré — libraire. — 1913.

Cambridge public health series.

Red: G. S. Graham—Smith en J. E. Purvis.

Infant Mortality door Hugh T. Ashby.

Cambridge — University Press — 1915.

OUDHEIDKUNDE.

Het Visscherijbord in de Groote Kerk.[1])

Uit de Maassluische Archieven

DOOR

Dr. C. VELTENAAR.

In onderscheiding van de majestueuze St. Catharinakerk in Den Briel — een middeleeuwsch monument — is de Maassluische kerk met haar combinatie van gothischen bouw en renaissance in de meubileering, eene schepping van het opkomend Calvinisme, uit de gouden eeuw van Frederik Hendrik.

Het Protestantsche bedehuis drukt soberheid en stemming uit. Verwonderen kan het ons niet, dat deze fraaie kruiskerk door kunstkenners een der schoonste kerken van ons vaderland wordt genoemd en dat onze vermaarde schilder Bosboom haar telkens koos tot model van zijne kunstproducten.

Een van de aantrekkelijkheden is zonder twijfel het Visscherijbord.

Ieder Maassluizer kent de daarop voorkomende schildering, het zeevisschersbedrijf betreffende, met een gezicht op Maassluis, de stillevens van visschen, de afbeeldingen van schepen.

Niet alleen Maassluizers, ook vele vreemdelingen hebben de modellen op dit bord van een hoeker met zijn éénen grooten mast en heel achterop een klein mastje, naast ratuig ook foktuig voerend en van een buis met zijn drie masten en ratuig, bewonderd.

Tien jaren, na de ingebruikname der kerk, is het vervaardigd, in 1649.

Als schilder wordt genoemd Abraham of Albert Hendrikszoon van Beyeren, geboren te 's Gravenhage 1620 of 1621, overleden te Alkmaar in 1675, een indertijd vermaard stilleven-, bloem- en zeeschilder.[2])

Maar het beeldhouwwerk en het snijwerk, de visschen en de andere attributen van de reederij maken de eigenlijke beteekenis uit van dit werk.[3]) In het midden staat in vergulde gothische

[1]) Een drietal dezer schetsen vonden reeds eene plaats in het »Geref. Weekblad voor Maassluis en Omstreken«. Uitgever J. van Deventer, 's Gravenzande (de maanden October, November en December van 1915.)

[2]) De meening van Van der Aa, dat de schilderingen zouden zijn van den beroemden Ary Bakhuizen, is onjuist.

[3]) »Eigen Haard« Haarlem 1893 p. 692. Het schild der Visscherij in de Nieuwe Kerk te Maassluis door Jo. De Vries. Met teekening van C. Rochussen.

letters een vers, »dat in kunstwaarde wel ver beneden het beeldhouwwerk zal staan«, maar dat toch de moeite van het te ontcijferen wel waard is.

»Gelukkig 't Lant en Lien daer Ziel en Lichaams sege,
Van Gode nederdaelt gelijck een vruchtbaar rege« enz.

Beneden in een schild lezen wij het volgend vierregelig versje:

»D' Visscherij van Maassluis
Hier deez Vereeringh geeft
Ter Eere van Gods huys
Lie 't all gegeven heeft.«

»De bedoeling« zegt J°. de Vries in het geciteerde artikel »is duidelijk«. »Het bord in den jare 1649 vervaardigd en daar geplaatst, is een gift van de Visscherij, waarschijnlijk van het zoogenaamd »Kollegie van Visscherij« en tegelijk een teeken van vroomheid, van oude snij- en beeldhouwkunst en van voorvaderlijke degelijkheid.«

Daar de Acta der Ned. Herv. Kerk over de schenking zwijgen, zouden wij over de tot standkoming van dit fraaie geschenk in het duister verkeeren, indien de »Resolutiën van de Visscherij van Maessluys, beginnende met den Jaere 1652« ons in het ouzekere lieten.

Wel zegt De Vries, »dat het besteld, met overleg ontworpen, met zorg bewerkt« is, »en in alle deelen een voorbeeld van stijl, tegelijk de kerk, de kunst en het kollegie van Visscherij, met zijn vijf boekhouders en twee stuurlui waardig« — maar *wie het besteld heeft* en *welk overleg* er gepleegd is, zegt hij niet.

In de »Resolutiën« van 6 Februari 1653, 6 Mei 1653 en 22 Juni 1654 vinden wij kostelijke gegevens.

»Is voorgedraegen, dat de 4 Stierluyden, die bij provisie het bort dat in de kerck hangt, hebben betaelt, souden versoecken, dat het bort uyt de visserijbeurs mogte werden betaelt, is bij de gecommitteerden eendragtelijck geresolveert, dat men hetselve uyt de visserijbeurs niet sal betalen.« [1])

De boekhouders besluiten dus het bord *niet* te betalen. Den 6en Mei komen zij echter op de betaling terug.

»Doe Corsz. Maeslant heeft voorgedraghen, dat hem was geseyt van Cornelis Gerritsz. Bigge, Stierman, dat Jan Jorisz. Buys hem ende andere Stierluyden hadde aangeweest, dat sij de stuvers

[1]) Vergadering gehouden den 6den Febr. 1653.

van de tonnens de visserij concernerende mogten invorderen tot tijt en wijle toe dat het bort, dat in de kerck is hangende waere betaelt, 't welcke hem all eenige stierluyden souden toegestaen hebben.

De vergaderinge dit ter oore coomende hebben geresolveert, dat de penningmeester Jan Van Lis en Alewijn Van der Hout, Jan Buys daerover souden aenspreecken. Ende belasten sulcx agterweegs te laten ofte anders dat se sullen toonen sulcken onbehoorlijcken werck leet te sijn ende devoir sullen doen om 't selve te weeren.« [1])

Toch zal het bord door het Visscherij-college worden betaald. Kunnen de mannen het niet gedaan krijgen, de vrouwen komen er aan te pas.

»De wed. van Cornelis Jansz. Breugom, de wed. van Dirck Schots, de vrouw van Jan Buys en de vrouw van Leendert 't Peus (?) worden geciteerd om in de vergadering te comen, alsoo sy langh hebben versogt eens te mogen verschijnen.

Binnencomende hebben versogt, dat het bordt, dat in de kerck is gemaeckt mogt worden uyt de visserijbeurs betaelt, gemerkt daer een versoeck leyt van dato 13 Mey 1653 ende bij 45 stierluyden is onderteekent om het selve uit de visserybeurs soude mogen worden betaelt.

Is geresolveert dat men het selve uyt de visserybeurs zal betalen ende de voors. vrouwen aengeseyt, dat alsoo onze beurs tegenwoordich wat swack is, dat wij het soo sullen stellen, dat sy de vissery sullen bedancken, sonder nochtans een tijt gestelt te hebben, wanneer het selve by ons sal worden betaelt, daerop sy antwoorden: mocht het in eene reis niet wesen, dat het dan in twee reysen soude sijn.

Doe Corsz. thuys comende is daermede afgesprocken, heeft hem volcomenlijck met het voorgenomen geconfirmeerd.« [2])

II.

Govert van Wijn en zijne schenking.

Toen Govert van Wijn op 74-jarigen leeftijd als penningmeester van het Visscherijcollege te Maassluis aftrad werd geen opvolger

[1]) Vergadering gehouden den 6den Mei 1653.
[2]) Vergadering gehouden den 22sten Juni 1654.

in zijn plaats gekozen, maar bepaald, dat dit college zelf de zaak in handen zou nemen. »Soo ist, dat voor een jaar als gecommitteerden sullen dienen sonder penningmeester alsoo denselve sijne bediening heeft afgestaan.« [1])

Nog twee en twintig jaren schier werden hem gegund.

In die ruim twintig levensjaren van rust heeft hij zich een monument gesticht »aere perennius«, duurzamer dan metaal.

Niet alleen, dat hij uit eigen middelen de steenen trap, de z.g. »breede trappen« liet bouwen, die helaas bij de verbouwing der Monstersche sluis in 1889 moesten verdwijnen, dat hij »tachtig vrienden dorst verrijken in sijn leven,« »dat de lendenen der armen hem zegenden, als zij van de vellen zijner lammeren werden verwarmt,« [2]) maar bij testamentaire beschikking bepaalde hij zelfs, dat de weezen telken jare op zijn sterfdag [3]) moesten worden onthaald, om dien dag in gepaste vroolijkheid door te brengen, waartoe hij dan ook een som van ƒ 75 beschikte.

Een kloeke, zeventiendeeeuwsche verschijning, zooals de schilderij in de Regentenkamer van het Weeshuis ons hem laat zien!

Voetiaan in merg en been, vriend van Aegidius Francken, een vader der weezen, een vriend en helper der armen, een eereburger van Maassluis.

Hoe heeft hij de lijdenden vertroost, de naakten gekleed!

Toen de Diaconie in September 1726 de behoefte aan rouwmantels uitsprak, bood de man, die met een aalfuikje begonnen, als Zalmvisscher en reeder groot en vermogend geworden was, de betaling van 104 mantels aan »beloopende de som van agt en twintig honderd vier en negentig gulden en (?) stuivers, welke oneffen som sijn Ed. soo goed is geweest om effen te maken, soodat de geheele liberale gifte bedraagt de somme van drie duijsent gulden.« [4])

En welk een hoogachting hij èn om zijn godsvrucht èn om zijn vermogen bij zijn medeburgers genoot, blijkt wel, dat hij nu en dan in de officieele bescheiden »sijn Eerwaarde« wordt genoemd. [5])

---

[1]) Visscherijarchief. Resolutie 27 April 1716.
[2]) Aegidius Francken. Predikatie op de inwijding van het orgel. Ps. 150 : 8—6 p. 100.
[3]) Hij overleed 21 Januari 1738.
[4]) Acta Consist. 28 Nov. 1728.
[5]) Visscherij Archief. Resolutie 3 Oct. 1722.

Wèl mocht de Maassluische dichter H. Schim dan ook van hem zingen:

»Van Wijn, de roem en eer van 't wijd bekend Maassluis,
Die 't heerlijk orgel schonk in 't Heilig Bedehuis,
En tachtig vrienden dorst verrijken in zijn leven,
Ons dorp versierde, wees en armen heeft bedeeld,
En door de kerk der deugd naar d' eerkapel wou streven,
Staat hier naar 't leven door Vollevens uitgebeeld.« [1])

Want »'t heerlijk Orgel,« dat slechts door het Haarlemsche in grootte en schoonheid overtroffen wordt, en het Zwolsche en Rotterdamsche althans evenaart, zoo niet overtreft, is »een meesterstuk van orgelbouwkunst, zoodat het mag gerekend worden onder de grootste en krachtigste orgels van ons vaderland.« [2])

In het mooie boek van Schotel »De Openbare Eeredienst der Nederl. Herv. Kerk in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw« [3]) is van het »plechtig inwijden« van dit orgel sprake.

Maar wat Dr. Schotel ons dienaangaande meedeelt raakt kant noch wal. »Vóór de reformatie werden de orgels aan Heiligen gewijd, na de invoering werd bij het leggen van den eersten steen een kerkelijk feest gevierd, doch van het plechtig inwijden vonden wij vóór het jaar 1734 geen melding gemaakt.

In dat jaar [4]) wijdde Aegidius Franken het orgel te Maassluis, een geschenk van Govert van *Rijn* in, met eene leerrede over *Psalm* 84 : 3—6, en gaf deze leerrede met eene *fraaie afbeelding* van het orgel en gedichten van H. Schim, Rijkje Bubbezon, Arn. Hoogvliet, P. en J. Schim en *F. W. Westhovius* met een toegift op het voorgaande orgelwerk in het licht.« (Delft 1748). [5])

Zooveel regels, zooveel fouten.

Niet in 1734, maar den 4en December 1732, »op dezen dag«, waarop de schenker »een zeldzamen ouderdom van 90 jaren« bereikte, [6]) wijdde Ds. Aegidius Francken het orgel in, met eene leerrede niet over Psalm 84 : 3—6, maar met eene leerrede over Psalm 150 : 3—6.

---

[1]) Dit gedicht staat onder de schilderij van Van Wijn, welke zich in het Weeshuis bevindt.

[2]) »Verleden en Heden van Maassluis.« Gedenkboek bij het 300-jarig bestaan. Maassluis 1914.

[3]) Dr. G. D. J. Schotel. De Openbare Eeredienst enz. (editie Dr. H. C. Rogge) Leiden (z.j.)

[4]) Ik cursiveer hier en vervolgens.

[5]) Schotel p. 72.

[6]) Aeg. Francken. Predikatie over Ps. 150 : 3—6 p. 109.

Zij ligt vóór mij. Opgedragen aan »den WelEdelen Gestrengen Heer en Mr. Mattheus Hubertus van Minninghen, Burgemeester en Raad der stad Zaltbommel, enz.«, schoonzoon van Francken, »beneffens den Heere Govert van Wijn, Oud-Penningmeester van de Visscherije van Maas-Sluijs,« »mitsgaders den Heere Henricus Francken, Advocaat voor den Edelen Hove van Holland geadmitteert, residerende tot 's-Gravenhage, — Mijn beminde Zoon.« telt de preek niet minder dan 112 bladzijden.

In niets onderscheidt zij zich van de gewone prediking der Voetiaansche predikanten, de vorm is gelijk aan dien van den gevierden leermeester.

Streng analytisch, wordt bij voorkeur »de gemeijne volkstaal« gebruikt, zeer schriftuurlijk. Maar waarin deze leerling zich van den meester onderscheidt, is zijn fier opkomen voor het gebruik van het orgel, ter begeleiding van het gezang der gemeente. Zoo is Maassluis de eerste stad in ons vaderland geweest, waardoor een streng en godzalig Voetiaan als Francken het orgel wierd bepleit op grond der Schrift.

Onder de dichters noemt Schotel F. W. Westhovius het laatst. Aan de leerrede gaat echter zijn gedicht »Op het Nieuw Orgel Geschonken aan de Kerk van Maas-Sluys door den Heere Govert van Wijn en ingewijd door den Heere Aegidius Francken« *vooraf*. Daarna volgt de eigenlijke predikatie en vervolgens »Gezangen op de Inwijding van 't Maassluische Orgel.«

Een kort woord »Aen den Lezer« leidt deze Gezangen in.

»Het heerlijk en beroemt Orgel, door den Heere Govert *Pieterszoon* [1]) van Wijn aen de Kerk van Maassluis geschonken, is oorzaak dat meer dan één Liefhebber der dichtkunde zijne snaren heeft willen spannen, om dit kunstig en voltooit Kerkspel met zijne lier te vereren.« Uit die Inleiding vernemen wij, dat Mr. Theodoor van Snakenburg, begunstiger der vrije kunsten, een tweetal opschriften inzond, waarvan het eerste gekozen werd en met vergulde letters op het Orgel te lezen staat.

»Qui lustra caelebs bis novem vixit, pie Deo me consecrat Govardus Wijnius« [2])

---

[1]) G. Pieterszoon van Wijn, in onderscheiding van zijn tijdgenoot Govert Willemszoon, eveneens een gecommitteerde der Visscherij.

[2]) Govert v. Wijn, die als ongehuwd man twee maal negen lustrums godzalig heeft geleefd, wijdt mij Gode.

Het andere Latijnsche Opschrift, insgelijks op het Orgel te vinden, is van de hand van Carolus van Heusden, Praeceptor van de Latijnsche School te 's Gravenhage.

ConCInat aeterno VoXqVe anIMVsqVe Deo«. [1])

De volgende verzen van Hendrik Schim zijn op het Orgel geschilderd.

Nu moogt ge, o Kerk, het kunstgeluit
Des Orgels drinken met uwe Oren
't Geen Salem sticht en d'Englekoren
Bekoort en lokt ten hemel uit
Bazuin Godts lof met tempelpsalmen
Smelt onder 't spel uw hart en stem
En zweef naar 't nieuw Jeruzalem
Op eenen vloer van heme'galmen.
Verhef Van Wijn met keel en snaer:
En wil mer juichende orgelklanken
Hem voor het Spel en Speelloon danken,
En voeren op 't muziek altaar.

»De zang- en speelkunst verheerlijkt enz., begrepen in twee boeken door Hendrik Schim« ga ik met stilzwijgen voorbij, het gedicht van 32 bladzijden bezit geen letterkundige waarde.

Niet veel beter zijn de gedichten van Pieter Schim »Het Orgel gehuwt aan Davids Harp ter inwijding van het Heerlijk Orgel« enz. Het gedicht telt 30 bladzijden. Het gedicht »Ter Inwijding van het Orgel in de Groote Kerk van Maassluys, pleghtig geviert op den 4^en^ December 1732 zijnde de 90^e^ Verjaardag van den Heere Govert van Wijn door Rijkje Bubbezon« is van even weinig waarde als de »Eerkroon voor den Heere Govert Van Wijn op zijn Ed. XC^sten^ Verjaardagh, geviert met d'Inwijdinge van het Orgel, Den IIII van Wintermaand 1732 door Arnold Hoogvliet,« den Vlaardingschen dichter uit de eerste helft der 18^e^ eeuw.

Zij zijn breedsprakig, Catsiaansche poëzie in de zooveelste verdunning. Het »Klinkdicht« en het »Bijschrift« van Pieter Schim zijn korter, maar te zeer gezwollen om ze hier te vermelden.

Een uitzondering maak ik echter voor het gedicht van Jacob Schim, dat kort en snedig ons niet alleen den naam noemt van den schenker Van Wijn, wiens lof in de andere gedichten »zeventig maal zevenmalen« wordt bezongen en van den inwijder, Ds. Francken,

[1] Stem en Gemoed bezingt den eeuwigen God.

maar ook van den Orgel-fabrikant en van den eersten Maassluischen organist.

Dit gedicht heeft inderdaad letterkundige en historische waarde:

Maassluische vrije Kerk, gewoekert uit de zee.
(Gegrondvest in uw schans weleer met poort en wallen
Gesterkt; door Spaansch magt verrast; daarna vervallen
En van den Staet vereert, uw Stigters op hun bee.)
Roem op het Orgel, door Van Wijn aan u geschonken;
Het bromt Gods grootheid en mijn Goverts miltheid uit.
Wij zwemmen luchtig op de golven van 't geluit
Der holle pijpen die in 't snij- en beeltwerk pronken.
En wenschen dat 's Mans naem zal leven zegenrijk,
Alle eeuwen in en uit, door twee paer aerdbooms deelen
Thans wijt het Francken in, *en Jaarsma doet het spelen*
Terwijl Van Wijn, die van zijn rijkdom blijk op blijk
Doet zien, een ring besluit van driemaal dertig jaren.
Zo ooit mijn wensch gelukt, zoo leeft hij nog een kruis
Van jaren, fris en sterk tot luister van Maassluis:
Dan zal hij levens moe van hier ten hemel varen.
En gij, o Garrels, die hier 't Orgel hebt gesticht
Uw naem, o kunstenaer, moet duren door mijn dicht.[1])

Van den zelfden dichter Jacob Schim, wien ik den eerepalm der poëzie reik boven zijne broeders en neven, is er nog een puntdicht waarmee ik besluit.

Dit prachtig Orgel schonk van Wijn de Kerk uit gunst
En loont van jaer tot jaer des speelders edle kunst.

III.

Ds. Petrus Couwenburg Du Bois,

eerste DERDE Predikant.

Toen de Groote Kerk den 9^en October 1639 door Johannes Fenacolius met eene predicatie uit Ps. 122 in gebruik werd genomen, telde de Gereformeerde Kerk reeds meer dan zevenhonderd lidmaten. Daar de »zielezorg« voor zoovelen voor Fenacolius, die bovendien op jaren begon te komen, te zwaar was en de gemeente steeds wassende bleef[2]) — in 1642 kwamen er zoowel door belijdenis als met inkomende attestatiën 345 personen bij,

[1]) Jaarsma was dus de organist en Garrels de bouwmeester.

[2]) Op eenen namiddag werden in de Kleine Kerk niet minder dan 15 kinderen tegelijk gedoopt, 23 September 1635.

— achtten Kerkeraad en Kerkmeesteren het gewenscht een *tweeden* predikant te beroepen.

Het beroep werd in het laatst van 1641 uitgebracht op Henricus Wemmerus, die van Zoelen kwam en den 23^{en} Februari 1642 werd bevestigd.

Ruim tien jaren heeft hij te Maassluis mogen arbeiden. In October 1652 vertrok hij naar Goes. Daar de Notulen der Geref. Kerk van Maassluis zoo goed als geheel over hem zwijgen is het niet onaardig mede te deelen, dat in de Resolutie der Vroedschap van Den Briel 15 Juni 1647 vermeld staat, dat in de Vroedschapsvergadering van dien dag verschenen »de gedeputeerden van den Kerckeraet en de Magistraat van Vlaerdingen, geadsisteerd met Ds. Joannes Swalmium, predicant in de Ketel ende Henricum Wemmerum, predicant op Maessluijs, gecommitteerde van de Classe van Delff, enz.[1])

Die vergadering was belegd naar aanleiding van het beroep van Ds. Hermannus Schuijlius naar Vlaardingen (2 Juni 1647) en in de Kerkeraadsvergaderingen van Den Briel werd door den Kerkeraad[2]) en in de Vroedschapsvergaderingen werd door gedeputeerden er op aangedrongen, dat Schuijlius in zijnen dienst continueerde.

Maar al valt van Ds. H. Wemmerus weinig te zeggen, even moet ik er op wijzen, dat zijne nakomelingen tot de 18^{e} eeuw te Maassluis zijn blijven wonen. In het begin der 18^{e} eeuw lezen wij van een zekeren Wemmerus, die timmerman of timmermansbaas was. Onder de 8 timmerlieden, die in 1705 schreven naar het timmermanswerk van de Groote Visscherij was Gerrit Wemmerus.[3]) Ook in 1707 schreef hij naar het werk in, maar weder te vergeefs.[4]) In de doopboeken van 1662—1717 komen een 23tal geboorten voor met den naam van Wemmerus of Wemmeris.

Maar al werkten sedert de komst van Wemmerus voortaan twee predikanten, zelfs voor een tweetal dienaren **bleek** de gemeente al spoedig te groot.

Reeds in 1668 spraken de broeders van den kerkeraad over de noodzakelijkheid van de komst van een *derden* leeraar en stelden zij zelfs diens »gage« vast.[5])

---

1) „De Navorscher" 1884 p. 109.
2) Acta Consist. 7 en 14 Juni 1647.
3) Visscherij Archief 6 Febr. 1705.
4) Visscherij Archief 16 Juli 1707.
5) Acta Consist 19 Dec. 1668.

Maar al werd toen de wenschelijkheid, ja, de noodzakelijkheid betoogd, dat de Geref. Kerk in het bezit zou komen van een derden predikant, meer dan zestig jaren zou het duren voordat die wensch in vervulling ging.

»Na dagen van teleurstellingen,« zoo zegt de heer Dommisse, »kreeg de Geref. Kerk in 1729 haar derden leeraar.« [1])

Nu, van die »teleurstellingen« zou ik een boekje kunnen open doen, maar ik wil liever mededeelen, hoe en onder welke omstandigheden »die derde leeraar« kwam.

Zijn naam is Petrus Couwenburg Du Bois, die beroepen van Graft, den 25^{en} September 1729 werd bevestigd. Helaas vertrok hij het volgende jaar reeds naar Deventer (15 October 1730).

Voor mij liggen de »Resolutiën der Visscherije op Maessluis« uit de jaren 1728, '29 en '30.

»Is door den presydent voorgestelt dat door de gevoegden met met de Kerkeraet om tot het heylsaem oogmerk te komen om waer het mogelijk een derde predykant te krijgen uyt de Wet sijn gemaekt drie gedeputeerden uyt Kerkmeesters twee, — of mede niet gevoegelijk waere uyt dit College twee gedeputeerde, — waarop eenparig geresolveert wiert: ja en sijn tot gedeputeerden tot dien eynde [verkoren] den presydent en Jacob Verkade.« [2])

In de vergadering van 25 April 1729 vernemen de leden van het Visscherij-College het volgende:

»Also op den 20 November 1728 bij dit College waeren gestelt twee gedeputeerden om sig te voegen bij den Kerckenraet en de Weth om het request te teekenen en een derde predykant ware het mogelijk te bekomen, welk request luyt als volgt:

Aen de Ed. Gr. Mogende Heeren Staten
van Hollant en West-vrieslant.

Geeft met verschuldigde onderdanigheyt te kennen Schout, Burgemeesteren en Schepenen van Maassluys, mitsgaders ouderlingen en dyakenen, alsmede Kerkmeesters van de publieke Kercke en gecommitteerden tot de Visserij aldaer, met voorgaende communikatie, kennisse en goedtvinden van de Ambagtsvrouwe van Maessluys voornoemt,

dat de visserij en scheepvaart, negosye, neringe en hantwerke

---

[1]) Verleden en Heden van Maassluis p. 13.

[2]) Visscherij Archief 20 Nov. 1728.

in de voors. plaetse, sedert eenige jaeren merkelijk sijnde geaccresseert het getal van de ingezetenen en aldaar ook van jaer toeneemt, zulks dat tegenwoordig binnen dese plaetse sijn omtrent 1400 gereformeerde huysgesinnen, dat gelijk de supplyanten redenen hebben sig daerover te verheugen, deselven sig aen de andere sijde moeten beklaegen, dat soo een groote menigte geen bekwaeme gelegentheyt heeft om de godsdienst bij te wonen, doordien de groote Kerk op Maassluys niet wijt genoeg van begrip is om de menigte, die gaerne tot het gehoor van Gods Woort sig soude begeven, te kunnen bevatten, voornaemtlijk de vrouwspersonen voor welke bij gebrek van gront geen sitstoelen kunnen worden geplaetst, sulks dat seer veel mensen genootsaakt zijn of de publieke bijeenkomst van godsdienst nae te laeten of sig te dien eynde na elders te begeven, waerdoor de jonge leden worden verwilt, de oude van de godsdienst afgewent en de armen, die jaerlijks omtrent 7000 gld. [ontvangen] moeten bedelen en merkelijk benadeelt worden; —

dat in alle desen inconvenijenten seer facil en bequaemelijk soude konnen worden voorzien, indien de kleyne Kerk, die op Maassluys is, waerinne bij gebrek van een genoegsaem getal predykanten de godsdienst niet kan worden verrigt, als alleen des namiddags op de feestdagen mede bij continuatie kan worden gepredikt, dog hetwelk niet te verregen is van maer twee predykanten die op Maassluys sijn, die nu al des somers drie en des winters vier predykaties in de week [houden] en dus met de feestdagen in 't jaar meer als 199 X prediken moeten.

Daerenboven en behalve 't besoeken der gemeenten en van kranken waertoe de selven geen assistentie van een krankbezoeker hebben [1]), waerom de supplianten sig wenden tot de Ed Gr. Mogende, seer ootmoedig biddende, dat Hunne Ed. Gr. Mog. een derde predykantsplaetse binnen Maessluys voorn. gelieve te etablisseren ende te dien eynde te accorderen het ordinair jaarlijks traktement van 650 guld. te betalen bij den ontfanger-generael van de kerkelijke goederen in Hollant, blijvende ten lasten van de kerke aldaer hetgene verder tot onderhout van sodanige derde predykant sal werden gerequireert.

't Welk doende. [2])

---

[1]) In 1664 was er een ziekentrooster aangesteld op een traktement van 100 gld. (Acta Consist. 24 Aug. 1665).

[2]) Visscherij Archief 25 April 1729.

Op dit request werd in zooverre goedgunstig beschikt, dat uit het »Comptoir Generael der kerkelijke goederen« een som van vijfhonderd gulden voor »de derde predykantsplaats« werd verstrekt met de bepaling dat tweemaal ter week in »de kleyne Kerke te Maassluys« gepredikt moest worden. [1])

Zoo hield de H. Overheid »de hand aan den H. Kerkedienst.«

Nog eenmaal lezen wij van de bemoeiïngen der Gecommitteerden inzake Ds. du Bois.

Het was naar aanleiding van een beroep. »Alsoo Ds. Petrus Couwenburg du Bois tot Swol als predikant is beroepe is door de kerkmeesteren in konsyderaatz gegeeven aan gekommitteerden van de vissery of de Heer Du Bois niet behoorde versogt te worden om alhier tot Nutte deser gemeente als Leeraar te contynueeren en het voors. beroep van Swol te bedanke, 't welk door de leede der visserye voor goet en nootzakelijk wort gehouden. [2])

IV.

Rijkje Bubbeson.

In een der oudere »Navorschers« staat een artikel: »Wat een Zeeuw anderhalve eeuw geleden in Amsterdam zag. Door F. Nagtglas.« [3]) De schrijver van dit artikel putte zijne mededeelingen uit een zestal boekdeelen in kwarto, tot titel hebbende: Mengeling van antekeningen over zaaken en gevallen van verscheiden aard van den hand van den rekenmeester van Zeeland, Mr. Pieter de la Rue, die in December 1770 op ruim twee en zeventigjarigen leeftijd stierf.

In zijne jonge jaren had de schrijver »destijds ook als dichter geprezen« een paar uitstapjes gemaakt van Middelburg naar Amsterdam en 27^{en} October ook Delft bezocht en tijdens dat bezoek had hij »den beroemden digter H. K. Poot, eerst landman omtrent Schiplui, thans tabakswinkelhouder te Delft, gesproken.« Tevens zag hij op dienzelfden morgen te Delft »in den winkel van den boekhandelaar Boitet den treffelijken zededichter H. Schim

---

[1]) Visscherij Archief 25 April 1729.

[2]) Visscherij Archief 5 Aug. 1730. Van een beroep naar Zwolle las ik in de Acta Consist. niet, wel van een beroep naar Deventer, werwaarts hij den 15 Oct. 1730 vertrok.

[3]) „De Navorscher" 1880 p. 433 v.v.

(geb. te Maassluis 1695 en overl. 1742) met zijne echtgenoote Buys genaamd, dat een welgemaakte, zeer bevallige juffer was, doch hij zelf had uitwendig niets fraais, en is van stijl een koopman in leder of looijer te Maassluis.« Des namiddags begaf hij zich naar Maassluis [1]) »om Rijkje Bubbeson, een der beste dichteressen dezes tijds een bezoek te brengen.«

»Zij woonde op de markt bij haar vader, die een comenyswinkel hield en ook schepen dier bloeiende plaats was, een oud welgedaan man. Pas was zij de bruid geworden met den heer Scipio Oudkerk, beroepen predikant te Haamstede in Schouwen. Ik werd er zeer beleefd ontvangen. Zij schonk mij een kopje thee en liet mij een boekje zien, daar zij sedert haar 17[le] jaar haar rijmpjes in geschreven had. Het was kinderwerk, gelijk ze zelve erkende, bij 't geen ze sedert twee of drie jaar herwaarts gemaakt had, dat gedrukt, en hier niet ingeschreven was. Ook toonde ze mij eenige gedichten van nog twee andere poëtessen, hare vriendinnen, de jufferen Besooyen te Rotterdam en Clara Ghijben te Dordt (de laatste meer bekend en gehuwd met den Vlaardingschen burgemeester Joh. Badon).

Haar onderhoud was zedig, vroolijk en gansch niet plat. Zij was tamelijk rijzig, welbesneden van trekken, frisch van kleur, fraai en geestrijk van gezigt en tusschen de 25 en 26 jaar oud. Van Maassluis naar Delft terugvarende, ontwierp ik, alleen in de roef zijnde, een gedicht op haar huwelijk, dat ik haar drie dagen daarna uit Amsterdam toezond.« [2])

»De toen vermaarde Rijkje Bubbeson,« zoo gaat de schrijver in het geciteerde artikel voort, »is, als ik mij niet bedrieg, tegenwoordig volkomen vergeten en nergens vond ik haar genoemd. Alleen komt zij voor in een door D. Nieuwhof in 1857 uitgegeven zeer uitvoerig Burgerlijk en Kerkelijk gedenkboek van Haamstede. Daaruit blijkt, dat Scipio Oudkerk aldaar van Nov. 1733 tot aan zijn overlijden predikant was; dat hij er veel wederwaardigheden beleefde, o.a. door het aan de pokken sterven van een zeer begaafde 23-jarige dochter, en dat Rijkje, na haar mans dood (20 Maart 1760) weder in Maassluis ging wonen. De ster

[1]) Op Delft vaart alle dagen een trekschuit, des voorm. ten half zes, ten half 8 en ten 12 uren. Van 1 Oct.—31 Maart ten één, 3 en 5 uren. „Ned. Stad- en Dorpsbeschrijver" Delfland. Maassluis p. 13.

[2]) „De Navorscher" 1880 p. 434.

van haar geest schijnt dus maar kort en voor enkelen geschitterd te hebben.«

Tot zoover het artikel. Dat de schrijver Rijkje Bubbeson nergens vond genoemd, is voor een inzender in »de Navorscher« wat curieus.

Vijf jaar vroeger was toch in hetzelfde tijdschrift een genealogische lijst geplaatst van het geslacht van Scipio Oudkerk.

Scipio Oudkerk, geb. te Leeuwarden 1 Nov. 1703, studeerde te Franeker, werd prop. bij de Classis Franeker 6 Sept. 1728, was hulpprediker te Maassluis 1730—'33, beroepen te Haamstede 21 Sept. en bev. 22 Nov. 1733, overleden aldaar 20 Maart 1760.

Getrouwd te Maassluis 8 Nov. 1733 met Rijkje Bubbeson, eenige dochter van Willem B., koopman aldaar en en van Neeltje van den Burg.

Uit dezen echt werden 7 kinderen te Haamstede geboren:

1. Wytske Neeltje, geb. 12 Nov. 1735, overleden 1 April 1759 aan de kinderziekte »de zeer begaafde dochter.«
2. Anna Maria, geb. 14 Juni 1738, later geh. met Philippus de Kanter, pred. te Wissekerke.
3. Willem Haringh, geb. 19 Juli 1741, studeerde te Leiden, 27 Aug. 1765 prop. bij de Classis Schouwen en Duiveland, pred. te Bruchem, Hontenisse, Waarder, Kloetinge, Wemeldinge en Heinkenszand, overl. 1 Dec. 1817.
4. Catharina Adriana, geb. 3 Juni 1744.
5. Amelia Jacoba, geb. 26 Maart 1746.
6. Sibylla Regina, geb. 9 Oct. 1751, overl. 23 Nov. 1751, oud 6 weken en 3 dagen.
7. Isabella Benjamina, geb. 10 April 1755.« [1])

Als hulpprediker te Maassluis had Scipio Oudkerk Rijkje leeren kennen.

Zijn naam komt op »Naamlijst« der predikanten in de Consistorie der Groote Kerk *niet* voor. Maar toen Petrus Couwenburg Du Bois, na slechts een jaar te Maassluis te hebben gestaan reeds in October 1730, [2]) misschien wel om zijne lage bezoldiging, [3]) naar Deventer vertrok, achtte de kerkeraad het gewenscht wegens »het tweemaal prediken per week in de kleyne kerk« en

[1]) „De Navorscher" 1875 p. 571 en p. 572.
[2]) Acta Consist. 15 Oct. 1730.
[3]) Visscherij Archief 25 April 1730. Het traktement van het „Comptoir Generael" voor de derde predikantsplaats was slechts vijfhonderd gld.

met het oog op het bezoeken der gemeenteleden een hulpprediker aan te stellen. Hoe de kerkeraad aan den proponent van Franeker gekomen is, kan ik bij gebrek aan gegevens niet meedeelen.

Maar alleszins verklaarbaar is het, dat de 27-jarige proponent het oog liet vallen op de dochter van den Maassluischen koopman, die niet alleen in 1733 »*schepen* der bloeiende plaats«, maar ouderling der Geref. Kerk was. [1])

»Tamelijk rijzig, welbesneden van trekken, frisch van kleur, fraai en geestrijk van gezigt en tusschen de 25 en 26 jaren oud,« tevens »een der beste dichteressen dezes tijds« — eenige dochter van den Maassluisschen koopman, schepen en ouderling en niet onbemiddeld, — een bruid om van te watertanden!

Daarenboven stond Rijkje in die jaren op het toppunt der eer.

Omstreeks 1730 bloeide te Maassluis de dichtkunst. Mr. Pieter de la Rue maakte kennis met »den treffelijken zededichter Hendrik Schim«, den leerlooier. Bekend is van zijn hand »De Zang- en Speelkunst verheerlijkt.« »Bij gelegenheid, dat het Maassluische Orgel door den Here Govert van Wijn geschonken, op Zijn E. tnegentigste verjaardag wierdt ingewijdt, Begrepen in twee boeken.« [2])

Vooral in 1732 vloeide de dichtader van Pieter Schim »Het Orgel gehuwt aan Davids Harp« en van Jacob Schim, wien ik om zijn snedigheid en kracht den eerepalm reik boven zijne neven, zelfs boven zijn Vlaardingschen collega, den meer bekenden Arnold Hoogvliet, wiens verzen in geen geval beter zijn, dan die van de Maassluische School.

En in die School vertegenwoordigt Rijkje het vrouwelijk element.

Reeds de beide eerste coupletten van haar vers »Ter Inwijdinge van het Orgel in de Groote Kerk van Maessluis« typeeren haar zielstemming en verraden de toekomstige domine's-vrouw uit die dagen.

»Is 't waarheit? is mijn ziel ten hemel ingevoert?
En wert ze daar onthaalt op keur van Englewijzen
Bij 't zalig Geestendom, dat thans de snaren roert
Om 't eeuwig Vréverbond des grooten Gods te prijzen?
O Goddelijk geluit! O ongemeenen val!
'k Verlies mijzelve in dit vroolijk feestgeschal.

---

[1]) Acta Consist. 3 Dec. 1732. Hij werd gekozen tegelijk met Jacob van der Hout, schepen.

[2]) Predikatie van Ds. Aeg. Francken: »Gezangen op de Inwijding« enz. p. 121 v. v. (z.j.)

O neen, ik mis: ik sta in 't godgewijde huis
En niet in Salems stad; de heilrijke orgeltoonen
Vervullen met geklank ons wijdberoemt Maassluis,
Dat heden bezig is om 't grijze Hoofd te kroonen
Van Heer Van Wijn, zoo wel in deugd als schatten rijk
Den milden gever van dit heilig koormuziek.« [1])

Wij verwonderen er ons over, dat dit vier- of vijf-en-twintigjarig levenslustige meisje in zulk een toon dichtte, maar vergeten mogen wij niet, uit welken tijd deze beide en de twee volgende coupletten afkomstig zijn, uit de eerste helft der 18[de] eeuw.

Bovendien was ons Rijkje de dochter van den ouden en welgedanen, goed Gereformeerden Willem Bubbeson, die heel zijn leven ouderling was geweest [2]) en de oud-catechisante van den vromen en geleerden Aegidius Francken, die reeds een twintig jaren te Maassluis stond [3]) en den stempel zijner persoonlijkheid op de gemeente zette.

Dat zij de plaats harer geboorte en harer jeugd liefhad, bewijst, dat zij spoedig na den dood van haar man naar Maassluis terugkeerde.

Het geslacht Bubbeson is te Maassluis uitgestorven, maar was in de 17[de] en 18[de] eeuw talrijk, de familienaam harer moeder, Van den Burg, leeft tot op dezen dag voort.

Voor het eerst vond ik in de Actaboeken der Herv. Gemeente melding gemaakt van Arent Lambrechtse Bubbeson. Het was in 1668. [4])

In het begin der 18de eeuw waren als timmermansbaas te Maassluis werkzaam Claas Bubbeson [5]) en Arent Bubbeson [6]).

Van Schipper Isaäk Bubbeson valt iets meer te zeggen. Vooreerst zijne wonderlijke bewaring, waarvan de »Ned. Jaarboeken« melding maken. »Schipper Isaäk Bubbeson, den 6[den] dezer maand (Januari) van hier (Maassluis) naar Nantes onder zeil gegaan, was eenige dagen daarna zeer reddeloos binnengevallen. Nadat zijn schip door het onstuimige weder veel uitgestaan had, was hetzelve eindelijk op de hoogte van Heizant gekomen, doch hetzelve werd door de zware stormwinden weder teruggedreven naar

[1]) Predikatie enz. p. 189—p. 192.
[2]) Acta Consist. 20 Juli 1695. In de Resolutie is sprake van ouderling Willem Bubbeson.
[3]) Aegidius Francken, die van Rijsoort kwam, werd den 29sten Oct. 1713 bevestigd.
[4]) Acta Consist. 5 Juli 1668.
[5]) Visscherij-Archief 6 Febr. 1705
[6]) Visscherij-Archief 16 Juli 1707.

den kant van het eiland Wight.« Den 22sten Januari werd het schip door den bliksem getroffen. De bliksem sloeg in het boveneinde van den steng, liep naar het combuis, waar het volk zat te schaften. Zelfs was het kompas »twee streken noord-westelings geslagen«. »Zijnde alleen aan 's Heeren wonderdoende goedheid toe te schrijven, dat dit reddeloos schip met het volk door zoovele en langdurige stormwinden en woeste baren behouden gebleven en terecht gekomen is.« [1])

In 1753 voer Isaäk Bubbeson, zijn naamgenoot, met de »Ary en Maria« ten haring op de Noordzee, terwijl de straksgenoemde kapitein Isaäk B. een drietal schepen had, die op de Noordzee en naar IJsland voeren. [2])

Geen wonder, dat onze Rijkje tot den kring harer verwanten en hare maagschap in 1760 terugkeerde.

V.

De Maassluische Visscherij in de eerste maanden van 1781.

In December 1780 verklaarde Engeland ons den oorlog, als casus belli werd het beraamde handelsverdrag tusschen de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en de Republiek genoemd.

Onberekenbaar was de schade, die de Republiek reeds in de eerste maanden van den oorlog leed, zoowel door het verlies van belangrijke koloniën, die door de Engelschen werden veroverd, als door het verlies van verscheidene koopvaardij- en vischschepen, die naar Engeland werden opgebracht.

De Republiek, in de vorige eeuw de eerste zeemogendheid, telde nauwelijks 20 linieschepen, terwijl Engeland eene vloot van 295 schepen in zee had. Van bescherming van koophandel en zeevisscherij was dan ook geen sprake. Daarom mag het ons verwonderen, dat slechts een zevental schepen uit het groot getal, dat Vlaardingen en Maassluis in zee hadden, in handen des vijands viel. Van Vlaardingen gingen 4 en van Maassluis 3 schepen verloren.

Geen wonder, dat onze vaderen daarin de beschermende hand Gods zagen en dat de Vlaardingsche Magistraat den 4en April

[1]) Ned. Jaerboeken. Jan. 1749 p. 146, p. 149.
[2]) Lijst der schepen die in 1753 uitvoeren.

1781 een Dank- en Bedestond uitschreef, wegens het »Onverhoopt behouden binnenvallen der Vlaardinger Visschervloot.«

Maassluis was echter in den dankstond Vlaardingen vóór.

Reeds den 22en Februari werd aan de Vergadering der Gecommitteerden bericht, »dat het laatste Schip van de visvloot Stuurman Hendrik Brakel voor de Maas is, werdende gejaagd door 2 Engelse Kapers en in gevaar om genoomen te werden werd geresolveerd aanstonds daarvan kennis te geven aan den kapitein van den uytlegger, door onse boode, welke na 't Hoofd gegaan zijnde, tevens uitvoering van t zelve tijding brengt het Schip binnen is en t gevaar ontkomen.« [1])

Welk een blijdschap! Van de 65 schepen, die alleen van Maassluis in zee waren, slechts een drietal genomen. Het waren »de Johanna«, schipper Dirk Verhoorn, reeder Pieter Schim, »de Gunstige Verwagting«, schipper Jacob van der Spek, reeder A. van Yperen en »de Jonge Susanna«, schipper Jacob van Rossen, reeder Ary van der End. [2])

Zoo lagen dan 62 schepen in veilige haven. Hoe zal ik u de dankbaarheid schetsen, die er was in de huizen van de schippers Cornelis de Vos, Jacob Zevenhuizen, Yzak de Vos, Willem Kouwenhoven, Ary Zijderveld, Teunis van Vliet, Klaas Levensteyn, Ary Warnaar, Joris Bregman, Jacob Verschoor en tal van anderen, wier kindskinderen nog leven, — Maassluische families! —

Door 's Hoogsten arm 't geweld onttoogen,
Zal ik, genoopt tot dankbaarheid,
Verschijnen voor Zijn heilig' oogen.
Met offers aan Hem toegezeid.

»Verschijnen voor Zijn heilig' oogen,« ja dat was de begeerte van reeder en varensman.

Reeds den 13en Maart kwam de gemeente tezamen in Gods Huis om de »Kerkelijke Redevoering ter dankbaare gedachtenisse van de Gedenkwaardige verlossing aan de Maassluische Zeelieden uit 's vijands handen« [3]) enz. aan te hooren.

De predikant, die den dankstond leidde, was Kornelis van Waenen, door Brouwer »de in Oostersche taalgeleerdheid en Bijbelkennis doorgeoeffende C. van Waenen« genoemd.

---

[1]) Visscherij-Archief. Resolutie 22 Febr. 1781.

[2]) Visscherij-Archief. Resolutie 8 Maart 1781. Vergelijk de »Lijst van alle zodanige Scheepen, die in de laatste maanden van 1780 van Maassluis zijn uitgevaaren« enz.

[3]) Te Maassluis, bij Nicolaas van den Burgh 1781.

Uitnemend was die taak hem toevertrouwd. Beroepen van Noordeloos, bevestigd den 29en April 1764, stond hij reeds bijna 17 jaren te Maassluis en was boven zijne beide ambtsbroeders Daniël van Sprang en Christophorus van Tricht met gaven van verstand en godsvrucht versierd.

Uitnemend Schriftverklaarder, muntte hij uit in kennis der Oostersche talen en was doorkneed in de vaderlandsche geschiedenis.

Zijn geschilderd portret en dat zijner vrouw hangt in de Leerkamer der Groote Kerk.

Reeds vroeger in 1772 had hij eene »Kerkelijke Redevoering« uitgesproken »bij gelegenheid van de gewenschte geboorte en Heilige Doop van Zijne Doorluchtige Hoogheid Willem Frederik« (den lateren Koning Willem I), naar aanleiding van Psalm 132: 11—18: »De Heere heeft David de waarheid gezworen, waarvan hij niet wijken zal: (zeggende) van de vrugt uws buiks zal ik op uwen throon zetten« enz.

Prins Willem I en Maurits en Frederik Hendrik, De Ruyter en Tromp, — 1572 en 1672, zij gaan voor ons aangezicht henen, van geslacht tot geslacht wordt Zijn naam voortgeplant, — Uwe Trouw is groot!

Maar onder heel andere omstandigheden was op dien 13en Maart 1781 de groote schare opgegaan, dan op den 18en September 1772. Daar gaan zij heen, Burgemeester, Schout en Schepenen van Maassluis, de Gecommitteerden uit de Boekhouders: Cornelis Swanenburg, Ary van der End, wiens ééne schip was gebleven, Ary Patijn, Lambert Schellevisvanger, Govert De Hoest, Alexander van Yperen en Cornelis van Yperen.

De Gecommitteerden uit de Stuurlieden: Cornelis de Vos en Ary Warnaar. [1])

Daar stijgen zij de breede trappen op, de reeds bejaarde Dominé Van Sprang, die meer dan vijf en twintig jaren den dienst te Maassluis had vervuld, Christophorus van Tricht, die het volgende jaar naar Leeuwarden vertrekken zou, en Van Waenen, die den dienst zou openen met het zingen van den 124sten Psalm.

»Ik aanriep den Heere, die te prijzen is en werd verlost van mijne vijanden.

Hij zond van de hoogte, hij nam mij, hij trok mij op uit groote wateren.

---

[1]) Visscherij-Archief. Resolutie 1 Mei 1780

Hij verloste mij van mijnen sterken vijand, en van mijne haaters, omdat ze machtiger waren dan ik.

De Heere leeft ende geloofd zij mijn rotssteen; ende verhoogd zij de God mijns heils.« Psalm 18 : 4, 7, 18 en 47.

Welk een tekstkeuze! En welk eene analyseering van dezen tekst!

Welk eene diepte van gedachten. Maar vooral levendig werd de predikatie, toen de redenaar den tekst niet meer zette in de lijst van zijn tijd, maar toen hij Davids woorden toepaste op de pas uitgestane ellende.

»Voorzeker, als ik nogmaals gedenk aan dien akeligen dag op welken wij door de trouweloosheid onzer Britsche Nabuuren op het alleronverwaghst door de oorlogsmaer verschrikt wierden; — als ik mij voorstel de duisternis, die hierdoor over het gansche Vaderland in het gemeen, en over ons Maassluis in het bijzonder zich uitstrekte; — als ik beschouw hoe er op dien tijd 65 van onze vischschepen in zee waren, van welke er ter zelven dage, als het Oorlogsgerucht ter onze ooren kwam, vóór den middag 8 vischhoekers in zee geloopen waren; — als ik mij nogmaals verbeelde het schromelijk gevaar, waarin onze van den oorlog onkundig zijnde zeelieden zich bevonden, en yder oogenblik bloot stonden om in 's Vijands handen te vallen; — als ik overweeg, hoe wij op dien tijd met reden beducht waren, dat onze gansche Zeemagt geheel verbroken en de zenuuw van deze plaatse als in een oogenblik zoude afgesneeden worden; — als ik mij herinner de angstige zuchtingen, die bittere klagten, de zilte traanen, die veele uwer wegens de hachelijke omstandigheden, waarin hunne beminde Vaders, lieve Echtgenooten, onnoozele kinderen, en waarde Bloedverwanten zich bevonden, hebben uitgestort, voorzeker dan werd mijne Ziel nog ontroerd in mij en mijn geest bijna overstelpt van droefheid.« [1])

Beter dan een lange verhandeling typeert deze aanhaling den toestand.

Het eerste schip liep den 31en December 1780 binnen, maar de tijding, dat een Vlaardingsche hoeker op het strand te Scheveningen was gejaagd en een tweede hoeker genomen was, terwijl een Maassluisch vaartuig nauwelijks de vervolging ontkwam, was verre van moedgevend.

De Sluizers zijn altijd goede zeelui geweest, reeds in 1609 bij

[1]) K. van Waenen Ps. 18 : 4, 17, 18 en 47; p. 15 en p. 16.

een geschil met de Briellenaars over het leggen der bakens »vielen zij in de booten.« Was de toegang tot de Maas versperd, zij vonden den weg naar Texel, Enkhuizen en Medemblik. Bijzondere vermelding verdient de behouden thuiskomst van Schipper Jan Jansz. Vallan.

Op de hoogte van Goeree werd hij door drie Engelsche kapers aangevallen, zoodat hij voor de keus gesteld werd, òf zijn schip op het strand te zetten òf zich over te geven. Na een vervolging van anderhalf uur ontkwam hij, — met volle zeilen.

Pieter Goedhart, Andries van Leeuwen, Willem Levensteijn [1]) Meindert Regoort en Robbert de Vos ontkwamen insgelijks.

Maar de behouden thuiskomst van schipper Bokhoven verdient afzonderlijke vermelding. Nadat hij zijn doorschoten marszeil reeds had gestreken, om zich over te geven, verhief zich een storm met sneeuwjacht, — en hij heesch al de zeilen, en als een pijl uit den boog vloog de »Cornelis« heen, en ontkwam! [2])

Zoo zou ik voort kunnen gaan, want iedere schipper had weer zijn bijzondere uitredding: Pieter Daniëlse en Jacob Verschoor, Willem Zevenhuizen en Hendrik Brakel [3]), Joris Kouwenhoven, Klaas Levensteyn, Pieter van Vliet en Teunis van Vliet.

Wat zal er op de haven veel zijn gesproken en in de binnenkamers veel zijn gedankt.

En onder de predikatie: »Ik aanriep den Heere, die te prijzen is en werd verlost van mijne vijanden. Hij zond van der hoogte, hij nam mij, hij trok mij uit groote wateren. Hij verloste mij van mijnen sterken vijand en van mijne haters, omdat zij machtiger waren dan ik. De Heere leeft, ende geloofd zij mijn rotssteen ende verhoogd zij de God mijns heils;« — bogen zij allen het hoofd en van de verweerde, gebruinde aangezichten dier onverschrokken Zeevaarders en IJslanders biggelen tranen van stillen dank aan Hem, Die ze verlost had van alle hunne vijanden.

De wierook des gebeds steeg op tot de hooge gewelven van Gods Huis, — en boven die gewelven tot Zijnen troon!

---

[1]) P. Goedhart stuurde voor C. Zwanenburg, Andries van Leeuwen voor Jacobus Koole en Willem Levesteyn voer A. van Yperen.

[2]) Hij heette Dirk Bokhoven en stuurde voor P. Zwanenburg. Zijn schip heette »Cornelis«.

[3]) Hendrik Brakel was de oudste schipper. Hij stuurde »de Jorina en Adriana« voor Jan Verhoorn.

GESCHIEDENIS.

Verdyngh van 9 Juni 1479
uitgegeven door J. D. WAGNER.

De veede tusschen de Gelderschen en de onderzaten van het land van Arkel, die weigerden Hertog Maximiliaan te erkennen, wordt beschreven in de Beschrijvinge van Gorinchem door C. van Zomeren op blz. 351. De volgende in mijn bezit zijnde oorkonde, vult van Zomeren's voorstelling aan en is tevens merkwaardig omdat daarin voorkomt de Hertog Frederik van Brunswyk-Lunenburg in zijne hoedanigheid van »voerstender des Hertogdoms Gelre en Graafschaps Zutphen«. Zooals bekend is stond hij Catharina, de zuster van Hertog Adolf van Gelre, terzijde in hare pogingen om Gelre voor Adolfs kinderen, Carel en Philippe, te bewaren.

Wy Bartolt her tot Oberghen Ritter Rentmeister [1]) tot Boemell ende in Boemelreweerde, Claes van Haefften ende Johan Klynck Drossz. ende Rentmeister tot Lederdam end wij Burgermeister der stad van Nymegen, wij Burgermeister der stad van Saltbommel end wij Burgermeister der stad van Lederdam bekennen ende belyen mits desen apenen brieve, dat wij van wegen onss genedigen heren heren Fredericks to Bruynswyck end to Lunenborch Hertoghe Voerstenders dess Hertoegesdoms van Gelre end der Greeffschappen van Zutphen, in dijnghtalen [2]) mit sijnen tobehoeren genomen hebben end in een wedersaet [3]) die dorpen end ondersaten slandts van Arkel end Gorinchem buten mueren, tegen tlant van Gelre vander Lede end van Schoenrewoerde, in manieren hierna bescreven. In den yrsten so sullen die dorpen slandt van Arkel te weten Lederbroeck mit sijnen toebehoeren, Blocklant, Hornair, Scheluynen, Arkel, Kedichem, Oesterwijck end alle die ghene die bijnnen den lande van Arkel buten mueren der stat van Gornichem geseten sijn hoer lijve, have end alle hoer guede veylich end onbevaert end onbekommert besitten, bruken end besigen dese tegenwordige vede uyt duerende voer ons end voer allen den ghenen die tot deser veden gekomen sijn end noch komen moegen van wegen onss genedigen heren end slands van Gelre vurs mit hoere tostenderen end oick so

[1]) Er staat duidelijk ritmeester, is overal door mij veranderd in rentmeester.

[2]) De geldsom, waarvoor de ingezetenen bij een vijandelijken inval, verschooning van krijgsgeweld bedingen. Brandschatting. Oorlogsbelasting.

[3]) Onzijdig verklaring.

soelen die gemeyne poerteren end inwonende der stat van Gornichem hoer lyve, have end alle hoer guede gelegen buten der stat van Gornichem bijnnen den lande van Arkel veylich end onbevaert onbekommert bruycken en besigen inder selver veylicheit vurs end moegen komen inden lande vander Lede end van Schoenrewoerde kopen end verkopen sonder enich harnissch off mit gewapender hant, end der gelijcken sal die stede van Lederdam end die ondersaten slants van der Lede end van Schoenrewoerde hoer lijve, have, hoer guede veylich, vry end onbevaert, onbekommert bruken end besitten dese gantze vede uyt, oick kopen end verkopen gelyck die van Gornichem vurs. voer die stede van Gornichem end tlant van Arkel. End oick so sullen die gemeyne poerter end inwonende der stede van Lederdam haer lijve, have end guet liggende bijnnen den lande vander Lede end van Schoenrewoerde vrij, veylich, onbevaert bruycken end besitten dese gantze vede uyt tegen Gornichem end tlant van Arkel. It noch sijnt vurwerde dat die gemeyne poerter, ingeseten en ondersaten dess lants van Arkel end die stede van Gornichem die van hoere lande end guede in dit verdyngh [1]) hoer pennige gegeven hebben, hoer erve, renthen end guede die sy liggende hebben bijnnen den lande vander Lede end van Schoenrewoerde vry, veylich end onbevaert bruycken end besitten sullen end hoer scholt manen in alre manieren als vurs. steet. End der gelijcken so sullen die poerter, ingeseten en ondersaten der stede van Lederdam, slants vander Lede end van Schoenrewoerde wederom doen in allen manieren als vurs. steet end daer en theynden elx te blijven op sijnsselfs eerde end nijmant en sal in dess anders steden vurs. komen dan by enen geleyde. Item noch ist bededingt dat die ingeseten van den lande van Arkel end die ingeseten van den lande van der Lede end van Schoenrewoerd an beyden sijden gheen hoede voer malkanderen dragen en sullen, in andere lande to water off to lande van desen dage voertan. Item offt geboerde dat ymant vanden dorpen end lande van Arkel queme inden lande van Lederdam off Schoenrewoerde om daer te schadigen off te roven end die vanden lande vander Lede off Schoenrewoerde volghden mit oerre machte inden lande van Arkel, om die selve die also beschadigen wouden off be-

---

[1]) Nyhoff noemt »verdinghden luyden«, lieden die schoon in vijandelijk gebied woonachtig, tegen betaling eener geldsom, vrijstelling van plundering, brand en ander krijgsgeweld bedongen hadden.

schadicht hadden die landen vurs. om als die te vangen end te slaen, daer en sullen hem die van Gornichem noch alle die ghene die inden lande van Arkel woneffitich sijn off wonen sullen buten der mueren van Gornichem nyet aff onderwijnden om die mijsdadige te beschudden, het sy mit der hant, off mit rade off mit dade, noch mit enigen klockenslach, noch mit sluten van boemen, end waert dat daer en boven ymant den mijsdadigen enich bijstant dede als vurs., as den en soude asdan dit verdijngh nyet to bathen komen, mer souden staen buten allen verdijngh als sy te voere waeren off daer gheen verdijngh en waer, end sy noch hoer guet en souden nyet beschudt noch vanden dorpen inden landen van Arkel bijstant hebben in gheenrewijs, mer sullen hoere vyanden volgen in andere heren landen also verre als sy kunnen end moegen end onbelast wesen vanden ghenen als vurs. steet. End oick desgelijcks off ymant queme inden lande van Arkel om daer te beschadigen off te roven, so mochten die uten lande van Arkel mit hoere vrienden oick volgen hoere vyanden na om die te vangen end te slaen bijnnen den lande vandar Lede end voert doer tlant van Gelre alsoverre als oen dat gelieven sall, in allen manieren end op alle condicien als boven geschreven steet inder selver dampnacien [1]). Mede sijnt vurwerden, dat alle die hhene uten lande van Arkel mit hoere tostenderen betalen sullen mitten ghenen die in dit verdijngh vurg. onwilich weren end nyet betalen en wouden hoer verdijnghgelt, die sullen die van uten lande van Arkel vurs overleveren die personen genoempt elx by namen, so waer sy wonen end daer to mede hoer guet in geschrifte overleveren Claes van Haefften end Johan Klyncken Drossz. end Rentmeister vurg. mit sulker vurwerden, dat sy nijmant overleveren en sullen sy en sullen wesen goet genoech voer die penningen daer men sy voer overlevert. End in dien dat men bevonde dat sy nyet guet genoech en weren, so soude dat gemeyn lant van Arkel daer voer die selve betalen end dese die aldus onwillich vyelen sal men overleveren tusschen dit end sente lebuyns dach [2]) neestkomende, to weten vanden vierdusent Rijnschen gulden vanden yrsten termijn end vanden anderden vierdusent Rijnschen gulden verschijnende bijnnen dryen weken daerna sal men alsdan opten

[1]) Dit woord niet te begrijpen.
[2]) Bedoeld wordt S. Lebuinus translatio, zijnde den 25 Juni.

selven dach vurs. overleveren die onwilligen in alle alsulken schijn end vurwerden als boven geschreven steet. End weert zake dat men bijnnen desen dagen vurs. die nyet over en leverden als vurs steet, daer en souden die vurs. Drossz. end Rentmeister nyet an gehouden sijn die penningen van hoerre sommen die hoen gelaefft is yet daeraff te korten. Item noch sijnt vurwerden, dat alle die personen die voer dat verdijnghgelt gelaefft hebben, sullen blijven staen inder selver gelaefften, die sy gelaefft hebben, tot den lesten penninck betailt is. Item offt zake ware dat boven dese vurwerden enich gebreck vyel, dat Got verhueden moet, so sal men nemen end kyesen an elke sijde vier gueden mannen end die elx van hoerre sijde te willigen terstont, end wart by also die acht mannen nyet eens en konsten gewerden, so sullen die achte kyesen an elker sijde enen overman so waer die twe dan blijven dat sal van weerden wesen end gheen verdijngh en sal daer gebraken wesen. Alle dinck sonder argclist in kennisse der waerheit dat dit verdijngh aldus geschiet is, so hebben wy Bartolt her tot Oberghen Ritter, Claes van Haefften end Johau Klijnck Drossz. end Rentmeister slands van Lederdam vurg. elc onsen segel hier an gehangen, end wat wy Burgermeister van Nymegen, wy Burgermeister van Saltbomel end Burgermeister der stede van Lederdam mitten gemeynen lande dit vurs. verdijngh gelaefft hebben te houden, hebben wy des elcx onser stede segell ter meerre vestnisse hieran gehangen; end want wy ingeseten slandts van Arkel end alle die ghene die in dit verdijngh begrepen sijn, oick gelaefft hebben te houden in alre manieren als vurs steet, des hebben wy tot vorder vestnisse end orkonde gebeden end bidden onsen lieven Burgermeister der stat van Gornichem dit over ons te willen besegelen mitter vurg. stat segell, dat wy Burgermeister der stat van Gornichem vurg. ter begeerten vanden ingeseten slands van Arkel gerne gedaen hebben end onser stat segel hieran gehangen. End deser brieve sijn twe van woerde to woerde alleens haldende, der wy to elker sijden een hebben gedaen end gegeven inden jaer ons heren dusent vierhondert negen end soeventich opten negensten dach in Junio.

Dit uitstekend bewaard charter is nog voorzien van de zeven zegels (in bruin-groenachtig was) die er aan behooren te hangen.

1. Bartolt her tot Oberghen ridder. Twee aaneengesloten ruiten.

Helmteeken: koker waaruit drie pauwenvederen komen, de koker van onder verbonden aan twee ruiten. Hetzelfde zegel wordt in het Armorial Général gegeven aan Oberg uit Brunswijk.

2. Claas van Haeften. Chastillon met in het schildhoofd een barensteel. Gekr. helm en tot helmteeken: twee van elkander afgewende paardenbeenen.
3. Johan Klynck. Een molenrad en tot helmteeken: het molenrad.
4. Nymegen. Gelijk aan dat beschreven in van den Bergh's Nederl. Gemeentezegels op 1536.
5. Saltbommel. Middellijn: 45 millimeter. Schild beladen met drie mispelbloemen, 2 en 1; de eerste vervangen door een vrijkwartier, waarin een dubbelstaartigen leeuw. Randschrift: ...... burgesiu. opidi .... tboem ...
6. Leerdam. Gelijk aan dat beschreven in van den Bergh's Nederl. Gemeentezegels op 1595.
7. Gorinehem. Als voren op 1477.

Rotterdamsche Akten betreffende Pieter Pietersz. Heyn.

door Mr. R. Bijlsma.

Op 23 Dec. 1612 werd te Rotterdam in de Groote Kerk het huwelijk voltrokken tusschen Pieter Pietersz. Heyn, jonkgezel geboortig van Delfshaven en wonend aldaar, en Anneken Claesdr. weduwe Jan de Wit, wonend op de Blaak te Rotterdam.

Pieter Pietersz. Heyn had den overleden echtgenoot zijner huisvrouw goed gekend. Als schipper in dienst der O. I. Compagnie Kamer Rotterdam was Jan Cornelisz. de Wit in het jaar 1607 met de »Rotterdam«, die deel uitmaakte van de vloot onder Admiraal Verhoeff, naar O. Indië gevaren; op deze vloot bevond zich ook Pieter Pietersz. Heyn, die gedurende de reis bevorderd werd tot schipper van de »Hollandia,« ter vervanging van den tot vice-admiraal aangestelden schipper van dezen Oostindievaarder. [1])

Anneken Claesdr. was de dochter van den schipper ter koopvaardij Claes Cornelisz. Reus; zij was eene volle nicht van den zijdelakenkooper Abraham Jansz. de Reus, die in het jaar 1618 door Prins Maurits tot Vroedschap werd benoemd; na den dood van haar man, schipper Jan Cornelisz. de Wit, was zij blijven

---

[1]) De Jonge Opkomst Ned. Gezag in O.-Indie III 73; not. Sy.monsz. 9 Mei 1602, 4 Juni 1611.

wonen in het haar toebehoorend huis aan de Blaak N. z. (fiche-protocol no 4333).[1])

Bij giftbrief van 28 Mei 1614 werd Pieter Pietersz. Heyn eigenaar van een huis aan de Leuvehaven Wz. (fiche-protocol nº 1402), dat hij metterwoon betrok. Het huis aan de Blaak werd daarop door hem van de hand gedaan bij giftbrief van 3 Mei 1617.

Op 13 Sept. 1616 compareerden Pieter Pietersz. Heyn schipper en zijne huisvrouw Annetge Claesdr. voor notaris Willem Jacobz. om hun testament te passeeren. De testateurs stelden elkander mutueel tot erfgenaam; bovendien bepaalde Pieter Pietersz. Heyn dat, ingeval hij vóór zijn vrouw overleed, zijne huisvrouw 1800 car. gulden zou uitkeeren aan zijne ouders Pieter Cornelisz. Heyn en Maritge Pietersd. wonend op Delfshaven, 100 car. gulden aan de huisarmen van Rotterdam en Delfshaven, en 100 gulden aan legaten voor 3 bekenden te Rotterdam.

Het testament werd gepasseerd ten woonhuize van de comparanten Leuvehaven Westzijde, terwijl o.a. getuige was de buurman, koopman Cornelis Jansz. Hartichsvelt schepen van Rotterdam. Bij eene ampliatie op het testament, denzelfden dag gepasseerd, beschikten de beide erflaters nog, dat hunne kleederen en kleinodiën zouden komen aan ieders bloedverwanten.

Reeds enkele maanden later, op 3 Jan. 1617, compareerden de twee testateurs opnieuw om hun testament te maken, (thans bij notaris Jacob Symonsz.) en herriepen de kort te voren gemaakte wilsbeschikking; zij stelden ieder tot erfgenamen hunne bloedverwanten aan elke zijde.

Bij testament, op 28 Dec. 1623 gepasseerd voor not. Jacob Duyfhuyzen, zijn Pieter Pietersz. Heyn en echtgenoote tot de mutueele erfstelling teruggekeerd. Het testament bepaalt verder, dat de langstlevende 3000 car. gulden zal uitkeeren aan de bloedverwanten van de(n) overledene en aan dezen de kleederen, juweelen, wapenen, enz., zal laten volgen.

Uit den boedelinventaris van Pieter Heyn's vader (gesignaleerd in Oud-Holland 1905 XXIII p. 189), was reeds bekend, dat deze vader, Pieter Cornelisz. Heyn, als kapiteyn dienst deed; eene akte gepasseerd van not. Jacob Duyfhuyzen op 3 Jan. 1623 licht dezen term nader toe en wijst uit, dat Pieter Cornelisz. Heyn te

---

[1]) Boedelinventaris Weeskamer 6 Januari 1606.

Delfshaven een bestaan vond als kapiteyn op een buysconvoyer bij de haringvisscherij. Dat ook andere leden van de familie op het water hun beroep uitoefenden, blijkt uit het Kohier van den 50sten Pennning over de huizen op Delfshaven 1620, waarin Symon Pietersz. Heyn als grootschipper wordt aangeduid.

Het is bekend, dat Piet Heyn, nadat hij in 1628 uit den dienst der W. I. Compagnie getreden was, zich te Delft is gaan vestigen. De akten, door den heer M. H. v. Visvliet in Oud-Holland t.a.p. gepubliceerd, verschaffen daarover nadere inlichting; eveneens doet zulks eene procuratie, door de weduwe van den Admiraal Pieter Pietersz. Heyn, wonend te Delft, op 15 April 1630 voor notaris Jan van Allen te Rotterdam gepasseerd.

Anneke Claesdr. behield het burgerrecht der stad Rotterdam. Wanneer zij op 25 Mei 1639 te Rotterdam voor notaris Duyfhuyzen de Jonge compareert, wordt zij aangeduid als »burgerinne dezer stede«; zij gaf dien dag volmacht aan haar neveu, den zeilmaker Cornelis Pietersz. Reus, tot verkoop van haar huis aan de Leuvehaven.

In de week van 10—17 Nov. 1640 werd de admiraalsweduwe te Rotterdam begraven in een graf op het Hoogkoor in de Groote Kerk; het opschrift op den grafsteen No. 86 noemt haar Anna Niclaesd. de Reus, weduwe van den Ed. Heer Pieter Pietersz. Heyn in zijn leven Admiraal en Luitenant-Generaal van Holland en Westfriesland.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Nav. LXIV, 448; LXV, 24.

Familieportretten REIGERSMAN.

De vraag in Nav. LXV, 448 is op geen positieven grondslag gesteld:

»heeft volgens mededeeling« laat onbeantwoord of mr. N. de R. *werkelijk* die portretten *gehad* heeft. Zijn ze soms *nog* in 't bezit van een der leden van het geslacht Balwé of van een der erfgenamen van het — misschien kinderloos — overleden echtpaar Balwé — ....?

A. B.

Portretlijsten.

Welke degelijke vertrouwbare geïllustreerde werken bestaan er inzake portretlijsten, gesplitst naar tijdperken? Daar beschrijvingen soms moeilijk of niet in teekening zijn te brengen is 't vooral om goede afbeeldingen der toen in zwang zijnde (per $^1/_2$ of per $^1/_4$ eeuw en per grootte) portretlijsten te doen. Minstens één (folio?) werk hierover bestaat. Naam, titel enz. echter wordt gezocht. A.

MEMORANDA.

MACHADODORP.

DOOR JAMES PENNINCK.

III.

(Voortzetting van Nav. LXV, 69.)

Machadodorp is situated in a valley, in a dip of the high veldt: the last but one railroad Station on the high plateau land, after which the trains plunge down toward the low veldt and seeming distruction, the cogged wheels gliding over the hot rails with a whistling sound.

The climate of the high veldt is healthy, the air invigorating. During the summermonths the nights are cool and pleasant; in winter they are cold. The summerdays are hot, those in winter are clear and dry.

The town or rather hamlet is insignificant, and was of no import whatever, till the prospective joining of the Railroads made the place emerge from its customary drowsiness, and cause a stir amogst the hundred or so inhabitants.

The centre of the town is marked by a Hotel, which, with a few stores and a couple of scattered cottages, enclose a rough square, unpaved and broken up in irregular hollows and piles of rock, denying any attempt at roadmaking.

The greater number of whites are Railroademployers and the Kaffir-population finds shelter in a few struggling huts on the outskirts of the town. The neighbouring Boer-farms are few and far between.

When the new Railroad started on iets course of construction, hordes of Kaffirs came from all over Transvaal and kaffircountries, and were concentrated kaffircamps to await transportation in order to make room for others. Contractors arrived with their outfits and the village commenced to hum. The community boasted (a sort of Police Judge and local commandant combined) and one mounted Police-man: a member of the military Police-force of Transvaal. Both proved utterly worthless, when the war broke out, and later, when the British neared the town, the first filed and the other surrendered to the ennemy and obtained a lease on a confiscated Boer farm, sheltered under the protecting arm of the British Militairy Government.

Of white women there were but a few. Occasionally Boergirls from the neighboring farms visited the town as did the wives and female relatives of the çontractors: Italians, Englishman or Americans: the first outnumbering the latter two by far.

The valley is watered and enclosed by two rivers: one skirting the foot of a mountainrange and separating the latter from a a wide stretch of broken ground; the other stream running past a meadow, which gently slopes towards the river and, on the opposite side, touches the low hills of the Swazilandfrontier.

Half way down the slope between the latter river, named Leeuwspruit (Lioncreek), and the railroadtrack, a sulphur-spring has produced a sufficient large pool to bathe in. The water always is cool, clear as crystal and possesses healing and invigorating qualities. As the pool is within walking distance of the village and free to all: it soon became the centre of attraction and at certain hours the men stay away to afford an oportunity to the ladies to indulge in a bath. However early one morning kaffirs were seen to use the pool, and as the owner of the land would not guard the spring nor others allow to do so, the whites ceased to frequent the place.

Of course life in a small town like Machadodorp (meaning the village of Machado: a Portugese setller) proved exceedingly dull, and the hours of leisure were devoted to fishing, swimming, hunting, exploring and paying visits to neighboring farms.

An early morning-stroll over the veldt and a cold bath afterwards gives one a splendid appetite for breakfast and counteracts the monotony of daily routine. However the hunting-expeditions

were least successfull and the dogs received little or no training in that line.

Since the Netherland railroad encroached on the formerly little known, unending stretches of high veldt, large game has become a rarety and is only to be found in the northern part of Transvaal; and even the fish have departed to more remote regions and wider rivers.

Snakes are still very much in evidence, and one morning while taking my constutional, I had an unpleasant experience with one of those slippery customers. During a brisk walk, I accidentally dropped my sjambok (ridding whip, usually made of hippopotamus-hide) and in the act of picking it up' I noticed a three-foot snake lying alongside it perfectly motionless and steadily watching me with its dull gray-green eyes. Naturally I jumped back, but might not have been sufficiently quick, if his snakeship had been on the alert. Fortunately the reptile seemed to in a sort of torper: it never stirred but kept its steady gaze on me, as if awaiting the first action of my part. Of course as I wished to recover my whip and was loath to spare a snake, I looked around for something to use as a weapon. I had plenty of time as snakes never move, while digesting food, unless attacked. This specimen happened to be a ringsnake moreover, se called after the many yellow rings around its round, brownish body and known to be very lazy, never attacking, unless aroused to a rage.

The dogs, romping about as usual, noticed at last my stopping and came running toward me, without seeing the snake till they were in its immediate neighborhood, when a sudden outburst of barks, low growls and yells filled the air.

Having obtained somme ammunition, I hit the snake on the back with a klip (stone), seemingly without producing any effect.

Glancing at the now furiously barking dogs, which kept their distance, but apparently were watching their opportunity to make a sudden dash the snake, with a great effort, shook off its drowsiness and commenced te realize its danger. In a flash it glided between two boulders, and, seeing itself cornered, turned on the yelping dogs, who had leapt after it and now jumped back in time to avoid the venomous fangs, except my petdog Flossio: a beautiful waterspaniel, which let out a yell of fear and pain and ran to the rear, tail between its hindlegs.

The transformation of the snake was now complete: half erect; its head, round and bullet-shaped when in repose, now flat; the greenish eyes spitting fire and glittering with fury; the forked tongue shooting its redflashes rapidly forth and back. The jaws were wide open, displayng the deadly fangs and rows of sharp teeth, ready to fasten upon the first besieger, sufficiently uncautious to risk a near approach, while the body commenced to rock and sway with quick motions: a manner in which ringsnakes agitate themselves into a rage.

By this time I had dropped a large klip on its back, which held it captive within the rocky refuge. Frenzied it struck the boulders on either side with a clicking, metallic sound: leaving traces of the poison vissible in long yellow-brownish streaks on the rocks. The reptile's impotent fury was appalling; the eyes were sparkling with viciousness; and the upperpart of the body was twisting and twirling about with lightning quickness, while a series of hisses, issued forth from its mouth, trembling with a desire to murder and destroy, and causing a sound like the escape of steam. The effect was that of the personification of an evil spirit, expecting his doom but game to the last.

I finally killed it and, calling my dogs, who were unwilling to leave the spot, went home and would have forgotten the incident, if the rapidly swelling throat of Flossie had not reminded me of the snake's last defence.

Calling my boy (personal kaffir-servant) I showed him the dog and promised a reward, if he could save the spaniel. The boy glanced at the fourfooter and said: »slangbyt Inkoos,« ik zal trag beter maak«.

He was as good as his word, but the cure was curious. He took a little skin-pouch from his hut and shook some of its contents into his hand. The stuff was a dark, brown substance and looked like powder. Taking a few grains he forced the dogs mouth wide open and made her swallow the stuff by pushing it way down the troat.

Flossie stenuously objected, but the kaffir proved to strong for her and the next day the dog was in its usual healty condition.

The antidote as far as I understand, is composed of snake-poison and dried herbs. Snakes are killed unexpectedly, so no poison will be spilled in the snake's endeavor to bite, and the

little bag, back of the hollow poison teeth, is cut out. The herbs and the poison are then mixed on a goatskin with te help of sticks, till the mixture results in a sort of dough. The latter is left to dry in the sun and afterwards is rubbed between two stones and pulverized. *(Wordt voortgezet).*

Inschriften op de Avondmaalbekers en borden der Groote Kerk te Maassluis.

I.

1. Op de beide bekers, die bij de viering van het H. Avondmaal werden en nog worden gebruikt en die van 1612 dateeren staan de volgende incripties:

   Coenae Domini
   Ecclesia Slusana
   Sacrum
   D. D. D.
   Joh. Werdeins
   1612.

2. Op de beide andere bekers, die sedert de ingebruikname der Kerk in 1639, dienst deden en doen:

   Coenae Domini
   In Ecclesia
   Slusana ad Mosam
   Sacrum
   1639.

Op het viertal zilveren avondmaalborden staat rondom het kerkzegel: een schip in nood der baren, waarboven het wapen van Maassluis, het volgend randschrift in kapitale letters:

HEERE BEHOED ONS WY VERGAAN.

II.

In »Het Nieuw Maas-Sluysche Hoekertje« [1]) vind ik een vreemde teekening.

In een cirkel staat met kapitale letters: EMANUEL SOROBABEL ALEERNADO.

Wat beteekent dit randschrift en wat wil het vreemde woord »Aleernado« zeggen?

III.

Inscriptie op den pilaar achter den Kansel:

Op den pilaar achter den Kansel trof ik een zeldzaam figuur aan, die ik zoo duidelijk als ik kan zal omschrijven.

---

[1]) Het Nieuwe Maassluysche Hoekertje, voerende eenige zoete aangename Lied kens door C. L. Denik, 10de druk, Amsterdam p. 45.

1. Een verticale lijn van zes centimeter.

2. Een horizontale lijn op $^1/_3$ van boven, door lijn 1 gesneden in twee gelijke deelen.

3. Een lijn van ongeveer 45°, *links*, die de beide eindpunten verbindt.

4. Een kleine verticale lijn van de hoofdlijn ongeveer $1^1/_2$ cM. verwijderd, die met de hoofdlijn paralel loopt.

5. Een lijn van 45°, loopende van $^1/_3$ van de hoogte van beneden tot waterpas bij lijn I, *rechts*.

De figuur wordt omringd door een viertal letters.

Links van boven P
Rechts » » I
Links » onderen V
Rechts » » E, dus:

P I
V E

Deze zelfde figuur komt ook op de eerste grafzerk voor, een graf van 1639. Ook op enkele andere grafzerken vond ik haar, min of meer gewijzigd.

Is het misschien het eigendomsmerk der Kerk? Of van den bouwmeester? Of van den Ambachtsheer?

Wie der »Navorschers« kan en wil mij inlichtingen geven?

Suawoude (Friesland). DR. C. VELTENAAR.

Middeleeuwsch recept voor het vervaardigen van inkt.

Neemt V pinte waeters, better regenwater dan ander, ende doet daerin X loet gallen ende X loet koepperroets, elck all kleyne gestooten, ende VIII loet gunnen off oeck X loet ende doet dit tesaemen in enen pot off kannen ende roert et III off IIII daege lanck wal umme, des daeges V off VI werve, wo meer wo better. Ende nae den III daegen laetet stillestaen claeren enen dach ende ene nacht lanck: dan moecht dy medde schriven.

Item als dat enckt aff is van den dros, soe machdi de helfte van waeter vors. wedder opgieten ende roerent wedder op als vors. is: dat sall oeck guet enckt werden.

Item neemdy wiin, dat is beter dan waeter ende beter is roeden wiin dan de witte, off half wiin ende half waeter is oeck guet.

Kentenissen der stad Zutphen 1454—1461, fol. 241 verso.

J. S. v. V.

Welke gebeurtenis gaf aanleiding tot de volgende ontboezeming?

W.

Gedachten bij het zien eens ezels voor het borstbeeld van Cicero.

Uw weêrga *Cicero!* zien wij na zooveel eeuwen,
In *Kemper* 't pronkjuweel van Hoogeschool en stad,
Terwijl dit domme dier, belachlijk door zijn schreeuwen,
Den redacteur gelijkt van *'t Advertentieblad.*

Leyden, 1 Juny.

Nav. LXIV, 383.

Zwervers.

Uit oude verzenboekjes opgezameld door A. Aarsen.

Schrijvers van Woordenboeken en Registers.

Is 't dat ooit rechter wil een schamper oordeel vellen,
Waardoor hij allermeest kan den misdader kwellen,
Die late hem nimmermeer in 't nare rasphuis gaan,
Noch ook van dag tot dag aan 't zware bergwerk staan;
Maar leg hem op dat hij ga *woordregisters* maken,
Dan zal hij alle soort van straffen teffens smaken.

A. Trommius.

Een gewichtige les.

Men zegt: de kleeding maakt den man.
En zeker, daar is vrij wat van.
Maar om in 's lands dienst wel te treden.
Zoo moet de tabbert van satijn
Van binnen wel gevoerd ook zijn
Met braafheid en verstand en reden.

A. Poirters.

De Kina.

Ik die op dit papier mijn naam in 't net zal schrijven
Verklaar de *Kina* voor: een eerlijke artsenij,
Een middel zonder gade om koortsen te verdrijven;
't Is waar, 'k droeg altijd zorg er buiten heen te blijven,
Maar 't is opdat er des te meer voor andre zieken zij.

Baronesse De Lannoy.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

DOOR

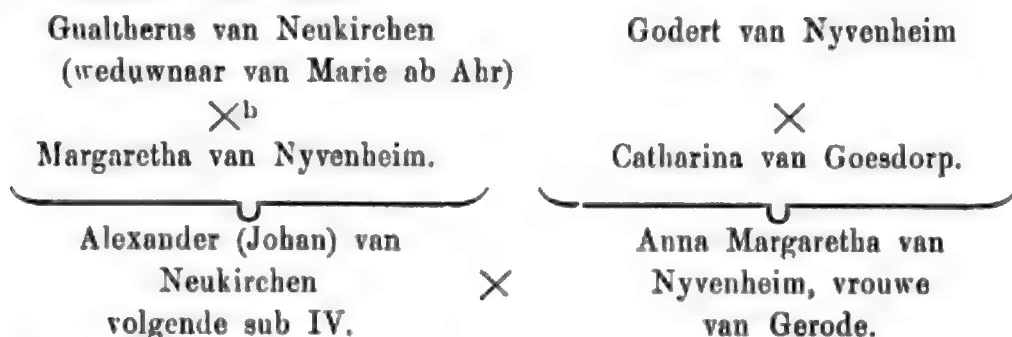
J. A. R. KYMMELL.

(Voortzetting van Nav. LXV, 33).

Gualtherus of Wolter van Neukirchen wordt in het opstel van Anspach in »Heraldieke Bibliotheek van 1879 »De Heerlykheid Eck en Wiel« vermeld als tweemaal gehuwd, voor de eerste maal met Maria ab Ahr, voor de tweede keer (1403) met Margaretha van Nyvenheim, vrouwe van Gerode, dochter van Godert van Nyvenheim te Gerode en van Catherina van Goesdorp. Wanneer er nu slechts zekerheid bestond dat Goesdorp voerde een dwarsbalk met lambel in het schildhoofd, valt uit de vier eerste kwartieren op 't graf van Thomas van Nykercken, den deken van St Jan, overl. 1 Aug. 1556, medegedeeld in Wapenheraut 1905 bl. 79, als te zijn:

I. dwarsbalk met lambel in 't Schildhoofd (Neukirchen);
II. drie dwarsbalken (Nyvenheim);
III. drie dwarsbalken (Nyvenheim);
IV. dwarsbalk met lambel in 't schildhoofd (Goesdorp?);

op te maken deze tabel:

IV. *Johan* volgens M. S. genealogie, doch *Zanderen* of *Alexander van Neukirchen*, heer van Neuradt en Oeien, volgens Werner, Geldersche Kasteelen II, bl. 155, huwende in 1403, te Zevenaar, met *Auna*, ook wel *Margaretha* of *Anna Margaretha van Nyvenheim*, vrouwe van Gieradt of Gerode en Keurschenbroeck, dochter van *Goderd van Nyvenheim,* ridder, heer van Gerode of Gieradt, by *Catharina van Goesdorp,* erfdochter of vrouwe van

Gieradt en Keurschenbroeck, die in 1380 met elkander in den echt verbonden werden, kleindochter van *Wernerus van Nyvenheim*, heer van Gierode en Wipdorff, in 1341 gehuwd met *Maria van Ellerborn*, en achterkleindochter van *Godfried van Nyvenheim*, in 1278 echtgenoot van *Geertruida van Dorth*.

Bij de huwelijksvoorwaarden tusschen *Johan van Neukirchen* en *Anna van Nyvenheim*, opgemaakt in den jare 1403, op den Huize Gierode, dingsdagh na Letare, werd bepaald dat beider geslachtsnamen bij elkaar gevoegd zouden worden.

Deze huwelijksvoorwaarden luiden woordelijk:

»In Goidts namen Amen; kondt inde offenbairlick sey hiermit »allen luyden, die desen hielichsbrieff sullen sien off hoeren lesen, »dat op huyden naebeschreven daigh ind datum tzoe der eiren »Goidts, vermerdering der keirchen ind tzoe erhoildung des »meinschlichen geschleichts, ein christlich hielich, echt ind echt»schap is geteyndigt, gemaickt ind getreft, mit raidt ind daide »van maighen ind teydingsluyden tzoem beyden sieden, tuyschen »den eirbaren ind frommen *Johannen van Neukirchen* ind der »eirsamen *Anna van Nyvenheim*, wielen Herren *Godderten van* »*Nyvenheim* des Rytteren dem Gotts genade, ind vrouw *Cattrynen* »*van Goesdoerp* eilicher doichter, soe dat *Johan Annen* tzoem »eilichen wyve ind *Anna Johannen* tzoem eilichen manne ind »bedtgenoiten sal nemmen, hain und behailden ind ihr echtschap »nae brouch indt oirdtening der keirchen vollenvoeren, ind vortan »leifflich indt vrundtlich tzahmen leeffen sullen, wie dat chreistliche »echtluyden tzoisteit, eygent ind gebuirt; vort sall *Johan* sienen »tzoekommenden wyve tzoem hielichsgoede anbrienghen sien »goedt tzoe Eipsendoerp, mit sienen hoeve tzoer Damen, als »auch syn goedt in der graefeschap van Meurs, mit sinnen goede »in der Voydeyen ind sien beinden tzoe Wiesseinckhoven ind wat »ihm vort mehr aneirven ind ansteirven magh, mit allen sienen »hoff ind houssgereyden daerauiss gekiert. Darentgein sall die »eirsame *Anna Johannem* ihrem tzoekommenden mann tzoebrengen, »nae doyde vrouw *Cattrynen* vurssz. ihr hous ind gericht tzoe »Gieradt, den hoff tzum Haemen, dat goedt im Kuerschenbrouk, »dat men heischt Nyvenheimts goedt, vort den zeinden tzoe »Grieffradt, dat goedt tzoe Margrathen herten ind die eirffpacht »tzoe Kirch herten, van veir mailder roggen an Teylman pastoirges »eirven, mit allen ihren kleinnoeten ind houfs ind hoffgereyden,

»niet daervan ausgeschlossen, auch wat ferner nae doyde ihres »oymen, Heer *Johannes van Nyvenheim*, ammans tzoe Leichenich, »ihr maigh aensteirven ind aneirven. Vorder is verdraghen, dat »*Johannen* ind *Annen* kyndger off naekommelingen den nahmen »*Nyvenheim* mit voeren ind sich *Neukirchen genandt Nyvenheim* »schrieven ind heysschen suillen, in wan der stam *van Nyvenheim* »vort gaentz ausstoerve, dan sullen sey dat schyldt van *Nyvenheim* »mit ind bey den schylde van *Neukirchen* voeren, bijs tzoem eynde »ihres stams. Dat der eirbare ind fromme *Johan van Neukirchen* »ind die eirsame Anna van Nyvenheim vor sich ind ihre eirven »stiedt, vast ind onverbruchlich haindt, geloiffs, geliefft ind tzoe- »gesaegt mit haindt ind mundt, tzoe »oirkondt der waerheyt »ind stieder vasticheit aller der vursez. dingen, sind dieser hielichs- »brief tzwein opgereicht, eynen voer *Johannen* ind einen voer »*Annen*, ind sein hierover ind aen geweist die eirbaren ind vromen, »alls maghen ind teydingsluyde, mit nahmen *Albert van Neukirchen* »*Johans* broder, *Rheiner van Nyvenheim*, drost tzoe Wassenberch, »Johans Hiergen, Johan van Merode, Willem van Kynsweiler inde »Herr Johan Baureitzer van Moelenarck, ind an vrouw *Cattrynen* »ind *Annen* sieden *Johan van Nyvenheim*, ambtman tzoe Leichenich, »Goswyn Brendt, herr tzoe Vernich, Daem van Ellerboern, Heynrich »van Hocherbach ind Johan van Golstein, die alle ihre Siegelen »bey ind neffens siegel *Johannen van Neukirchen* vursz. an diesen »brieff haind gehangen, so gescheit ys in den Jaire oinses Herren »dousent vierhondert ind dry op den Housse tzoe Gierade, dyndaghs »nae Letare.«

Volgens eene M. S. genealogie van Generaal-majoor C. J. Polvliet te 's Gravenhage, door wiens welwillende toezending van die geslachtslijst ik menige verbetering en aanvulling in mijn opstel kon aanbrengen, huwde in 1403 *Alexander Johan van Neukirchen*, heer te Neurath in Orten (Sic.) met *Anna Margaretha van Nyvenheim*, dochter van *Godart van Nyvenheim*, te Gerode, en van *Catharina van Gaesdorp*. Andere vóórnamen, dezelfde personen! Ook in deze genealogie komt voor, dat bij het huwelijk bepaald werd, dat de nakomelingen naam en wapen vereenigd zonden voeren, 't geen allereerst hun zoon heeft gedaan, door zich te noemen *Godart van Neukirchen* genaamd *Nyvenheim*.

In het opstel van Anspach in »Heraldieke Bibliotheek«

van 1879, »De Heerlykheid Eck-en-Wiel«, wordt geen melding gemaakt van *Johan* als zoon van *Gualtherus van Neukirchen* en *Maria ab Ahr*, maar gezegd, dat *Gualtherus*, eerder gehuwd met *Maria ab Ahr*, in 1403 hertrouwde met *Margaretha van Nyvenheim*, vrouwe van Gerode; dat *Godart*, zoon van *Gualtherus van Neukirchen* en van *Margaretha van Nyvenheim*, omstreeks 1435 huwde met *Anna van Broeckhuyzen*, dochter tot Oijen, en dat *Godart* en zijne afstammelingen zich daarna *van Neukirchen* gezegd of genaamd *Nyvenheim* hebben genoemd. Is deze opvatting juist, — de heer Anspach merkte reeds op, dat op den omslag van de door hem gebruikte genealogie te lezen stond, dat zij niet in allen deele betrouwbaar was — dan zou, in aansluiting ook bij hetgeen Werner mededeelt in »Geldersche Kasteelen«, deel II bl. 155, in de stamreeks voor *Johan van Neukirchen*, heer van Neuradt, en zijne gade *Anna van Nyvenheim*, moeten worden gelezen *Sander, Zanderen* of *Alexander van Neukirchen* en *Margaretha* of *Anna van Nyvenheim* en dan zou op de aldus genoemde echtelieden toepasselijk zijn hetgeen in de M. S. genealogie van Wynen, bij *Anna van Nyvenheim*, als vrouw van *Johan van Neukirchen*. medegedeeld is omtrent de bepalingen voor het gecombineerd voeren der geslachtsnamen *Neukirchen* en *Nyvenheim*. Op grond van het aangevoerde, vooral op grond van het in extenso opgenomen huwelijksverdrag, meen ik het bij Anspach en Werner vermelde voor minder juist te mogen verklaren.

De aan het slot van dit opstel ontwikkelde kwartieren en het aldaar besproken *grafschrift van Thomas van Nykercken, den bekenden deken van St. Jan te Utrecht*, wiens juiste plaatsing in de genealogie moeilijkheden opleverde, vooral op grond der onvolledigheid of onduidelijkheid der kwartierwapens op zijn graf in de St. Stevenskapel te Utrecht (Wapenheraut 1905 bl. 79), alsmede de aldus geplaatste wapens op zeker kussen te Dinslaken:

Neukirchen	Dreisch
Nyvenheim	Limburg

maken het aannemelijk, dat de bovenbedoelde *Alexander (of Johan) van Neukirchen* bij *Anna, Margaretha of Anna Margaretha van Nyvenheim*, behalve den sub V volgenden *Godard van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, een tweeden zoon moet hebben verwekt, die bij eene Jonkvrouwe *von Dreisch* vader geworden is van *Johan van Neukirchen (Nuwenkirchen)*, op zijn beurt gehuwd met

Clara van Amelonck (Amlunxen) die in haar huwelijk het leven schonk aan den bovengenoemden deken, overleden in Augustus 1556. Uit het sub IV vermelde huwelijk Neukirchen-Nyvenheim — de vóórnamen der ouders in 't midden gelaten — werd geboren

V. *Godart van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* overleden in 1469, na in 1435 à 1440 (Wapenheraut 1903, bl. 459) gehuwd te zijn met *Anna van Broeckhuysen*, dochter tot Oijen, die hem een zoon schonk, genaamd

VI *Alexander, Sander* of *Zanderen van Neuhirchen genaamd Nyvenheim*, in 1474 gehuwd met *Margaretha van Duicker*, dochter van *Johan van Duicker tot Duicker*, waarbij hij vader is geworden van

VII *Werner van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* gehuwd in 1498 met *Geertruida van Spee van Altenhof,* Willemsdochter.

In de aan Generaal-majoor Polvliet behoorende M. S. genealogie wordt deze *Werner* genoemd *Werner Alexander* (misschien is bedoeld *Werner*, *Alexanders*zoon) *van Neukirchen genaamd Nyvenheim* en tevens als zijne moeder vermeld eene Jonkvrouwe *van Petersheim*, van welke de namen der ouders niet worden opgegeven.

In de Publications de Limbourg XXIII (1897) bl. 401 heet de vader *Sander van Neukirchen genaamd Nyvenheim.* Wat diens adscendenten betreft, doet de schrijver in bedoeld tijdschrift opgaven, die ten eenenmale afwijken van die in de boven aangehaalde genealogie van wijlen R. A. Wynen. De eerstgenoemde genealoog zegt namelijk:

»La maison *de Nyvenheim* a flori à Tegelen et est ainsi décrite »en ligne directe dans les archives du comte de Mirbach, auquel »nous en devons l' obligeante communication:

»I *Pawijn de Neukirchen*, très-âgé en 1373, fut père de

»II *Pawijn de Neukirchen,* qui épousa vers 1370........ *de Esel,* dont

»III *Godard de Neukirchen,* qui épousa vers 1389 *Uda de* »*Nyvenheim*, fille et héritière de *Jean* et de A...... *de Gusdorf* »(Goesdorp?) dont

»IV *Godard de Neukirchen dit Nyvenheim*, 1410—1430, qui »épousa *G...... de Petersheim*, dont

»V *Sander de Neukirchen dit Nyvenheim*, qui épousa, vivant »1449, *Gertrude de Spee d' Aldenhoff,* dont

»VI *Godard de Neukirchen dit Nyvenheim*, qui épousa, vers »1495, *Cathérine de Spannerbock*, dont

»VII *Werner de Neukirchen dit Nyvenheim*, qui épousa 1 .... *de* »*Epsendorf* et 2 *Anna de Wachendoeff*, fille de *Jean* et d' *Elisabeth* »*d' Herzelles*. Bucelinus (A. van Bnchell) leur attribue les quartiers;

»Neukirchen	Spee	Spannerbock	Asselt
»Wachendorff	Petersheim	Herzelles	Nierstorf.

»Fils de *Werner* (VII):

»VIII *Godefroid de Neukirchen dtt Nyvenheim*, qui épousa »1 *Mechtilde de Retraet*; 2 *Agnes de Pallant de Gladbach*, dont

»IX *Constant de Neukirchen dit Nyvenheim*, qui épousa 1561 »(?) *Johanna van Eyl*.«

Fahne geeft dezelfde filiatie; maar hij begint in zijn »Geschichte der Kölnischen, Jülichschen und Bergischen Geschlechter« niet bij Pawijn, zooals de Schrijver in de »Publications,« doch bij .... *van Neukirchen* g[t] *Nyvenheim*, X .... *van Petersheim*, im Lande Valkenberg.

Daaraan laat hij voorafgaan:

»*Neukirchen* g[t] *Nivenheim*.

»Der aelteste dises Nahmens ist *Gerhard Neukirch* 1255, dann »*Wilhelm von Niewentheim* 1289. Nach ihnen finde ich folgende »Abstammung bei dem Gute Elsen im Herzogthum Jülich:

»*Godfried van Nivenheim*, Ritter, siegelt mit einem Querbalken, h. *Gertrud*. Beide verkaufen »mit Zustimmung ihrer Kinder, »den Hof Orcken in der Pfarre »Elsen dem deutschen Orden, »dem die ihr 1297 versetzt hatten; »kaufte 1299 von Gerlach van »Milendonck den Hof Gerode.

»1. *Conrad*, Priester zu Lövenich.
»2. *Gerard*.
»3. *Goswin*.
»4. *Werner*.
»5. *Herman* gent *Otter*.
»6. *Gertrud*, h. Ritter *Gerard von Flohdorp*.
»7. *Aleid*, h. *Rutger van Beckendorff*, Knappe.

Gerard van Nivenheim, h. *Alveradis* (1315 Wittwe); verkaufen 1312, mit Zustimmung ihrer Kinder, dem deutschen Orden zwei Hofe zu Nothausen und Orcken und einen Mansus von $12^1/_2$ Morgen zu Elsen.

1. *Conrad*.
2. *Theodorich*.
3. *Godfried*.
4. *Gerard*.
5. *Johann*.
6. *Henrich*.
7. *Arnold*, Canonicus zu St. Andreas in Cöln, zeugte

»8. *Lysa*	Nonnen	drei uneheliche Töchter, denen
»9. *Hildegard*	zu	er drei Haüser bei St. Clara
»10. *Catharina*	Heinsberg.	schenkte 1357 (Columb.)
		»8. *Herman.*
		»9. *Methilde.*
		»10. *Christina.*
		»11. *Lysa.*
		»12. *Aleid.*
		»13. *Hildegonde.*

Ed. Rosenkranz maakt in de »Maasgouw« van 1895 No. 19 melding van de volgende *Nyvenheims:*

1295, *Gerard van Nyvenheim* en zijn vrouw *Alveradis;*

1307, denzelfden met hunne kinderen *Koenraad, Dirk, Godfried, Gerard, Hendrik* (monnik in de abdy Knechtsteden bij Nuis), *Mechteld*, gehuwd met *Alard van Hemsvurde*, *Beatrix*, gehuwd met *Gerardt Hundt, Lyse, Aleid, Christina, Hildegond*, non in het klooster Weyer bij Keulen; 1308, *Gerard van Nyvenheim* (bovengenoemd, 1315 dood) met zijn' zoon *Koenraad;* 1311 Ridder *Godfried van Nyvenheim*, met zijne echtgenoote *Gertrudis* en hunne kinderen *Koenraad*, pastoor te Loevenich, *Gerard, Goswin, Werner, Herman gen^t Octir*, *Gertrudis*, gehuwd met Ridder *Gerard van Vlodorp*, *Aleydis*, gehuwd met *Wolter van Beckendorff*, wapenknaap, *Lysa Hildegond* en *Catharina*, nonnen in 't klooster te Heinsberg; 1357, de weduwe van *Herman gen^t Octir (Otter)*, vrouwe van Ophoven; 1397, *Meinart van Nyvenheim*, wapenknaap, met zijn zonen *Godfried* of *Godert, Gerard* en *Willem;* 1413, *Godart van Nyvenheim*, zoon van wijlen *Meinart*, rentmeester te Wassenberg, in 1436 borg van Frederik van Mattelar, heer van Tusschenbroeck bij Erkelens; 1369, *Gerard van Nyvenheim (Neyertheim);* 1360—1395, Ridder *Godart van Nyvenheim*, vertrouweling van de Hertogelijke familie van Gülick; 1371, dezelfde met zijne vrouw *Katharina*, van welke wèl twee dochters, maar *geen* zonen bekend zijn; 1400—1418, *Johan van Nyvenheim*, zegelend met »de dwarsbalk«.

Zooals men ziet, aan personen en lezingen geen gebrek; 't is mij niet mogelijk uitvondig te maken, welke lezing de juiste moet zijn.

Ter verduidelijking van het hierboven aangehaalde uit de »Publications« van 1897 (XXIII) bl. 401, lasch ik hier in eene

uitwerking, voor zoover mij die mogelijk was, van de sub VII vermelde kwartieren van »*Werner de Neunkirchen dit Nyvenheim*«, zooals A. van Buchell ze opgaf; eigenlijk, gelijk men zien zal, die van zijn' zoon.

Sander, elders Werner van Neukirchen genaamd Nyvenheim.	Johan van Spannerbock tot Heyen.	Matthias van Wachendorff tot Hocherbach.	Johan van Herzelles (van Herssel tot Vochum)
×	×	×	×
Geertruid van Spee tot Aldenhoft.	Agnes van Asselt tot Asselt.	Petersheim.	Maria van Herstorff (of Nierstorff).
Godart van Neukirchen gend Nyvenheim	Catharina van Spannerbock.	Johan van Wachendorff.	Elisabeth van Herzelles.

Godart van Neukirchen gend Nyvenheim × Catharina van Spannerbock.

Johan van Wachendorff × Elisabeth van Herzelles.

Werner van Neukirchen gd Nyvenheim × Anna van Wachendorff.

Gothard van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van Geleen.

Werner van Neukirchen genaamd Nyvenheim, in 1498 gehuwd met *Geertruid van Spee tot Altenhof*, (zie boven sub VII) lieten dus na:

VIII. *Godart van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, heer van Geleen, die in 1522 huwde met *Catharina van Spannerbock*, dochter van *Johan van Spannerbock tot Heijen*, in Cleve, en van *Agnes van Asselt*, dochter van *Jan van Asselt*, heer van Asselt, bij Roermond.

Volgens de M. S. genealogie van den heer Polvliet, had het huwelijk plaats omtrent 1527 en heette de moeder van *Catharina van Spannerbock* niet *Agnes*, doch *Elisabeth Geertruid van Asselt*. Zij lieten na:

IX. *Werner van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, heer van Geleen en Rath, voorkomende of vermeld in 1545, 1567, overleden 1601, misschien reeds voor 1583, gehuwd 1°. met *Maria van Eipsendorff*, elders *van Eppendorff*, dochter van .... *van Eppendorff* en van .... *van Huls;* 2°. 1566, met *Anna van Wachendorff*, overleden in of na 1601, dochter van *Joost* of *Johan van Wachendorff tot Hockerbach* in 't hertogdom Gülick, en van *Elisabeth van Herssel* of *Herzelles*, dochter van *Johan van* of *von*

Herssel tot Vochum en van *Maria von und zu Herresdorff;* waarbij kinderen; 3°. met .... *van Streithagen*, dochter van .... *van Streithagen* en van .... *van Huls*, die kinderloos overleden is.

Uit Fahne blijkt het volgende:

Epsendorff, (dus niet Eppendorff), Dorf im Kreis Neuss bei Glehon (Geleen). Das Geschlecht führte im blauen Felde ein roth und gold geschachtes stehendes Kreuz, und auf dem Helm einen wachsenden goldenen Hund mit rother Zunge.

.... von Epsendorff h. .... von Hüls.

Tochter, h. gegen 1550 Werner von Neukirchen, Jülichsche Hochzeit, Tafel 10.

(Wordt voortgezet).

In de Nav. LI, 221 komt voor:

4°. Cornelis (van Nederveen) ged. te Dussen. Hij was Heemraad van Dussen Muilkerk. Tweemalen huwde hij:
   1. te Dussen 16 Aug. 1672 met Leentje Janssen Roubosch.
   2. te *Sprang* (ondertr. 29 Oct.) *1689* met Aaltje Franssen *Cleivenaer*.

Daar mijn voorouders, die hun naam schreven of opgaven Cluytenaer, Cleytenaer etc. trok dien naam Clei*v*enaer mijn aandacht en informeerde ik te Sprang. Ik kreeg nu tot antwoord (uit Sprang):

»Het volgende staat woordelijk in het trouwboek aangeteekend:
Den 29 Oct. 1689
Cornelis Janss. van Nederveen, wed^r van Leentje Janss Roubos, geboortig en woonaghtig tot Dussen *Munsterkerk*, ondertrouwt met *Teuniske Cleytenaer* j. D. geboortig en woonaghtig alhier, alhier getrouwt den 20^en November.

De opgave in Nav. LI, 221 is dus te *verbeteren;* de naam moet *Cleytenaer* en niet *Cleyvenaer* zijn. De vóórnaam stemt niet precies, maar zal wel *Aaltje Teunissen* (en *niet Franssen*) moeten zijn, daar Teunis onder de mannel. leden voorkomt.

Nog kan ik hieraan toevoegen, dat in hetzelfde jaar 1689 te Sprang trouwde Govert Gysberts Cleytenaer j.m., ondertrouwd 7 Mei 1689 met *Maria van Nederveen* met attestatie van Waalwijk.

Deze Maria komt niet voor in het stuk van den Heer Fred. Caland voornoemd, doch Maria zal vermoedelijk een zuster zijn van den hier vooraf genoemden Cornelis Janss. van Nederveen.

Kan iemand mij den *datum* van *huwelijk* en *plaats*, alsook *ouders* opgeven van:

Arnout Adriaens Cluytenaer? zich ook noemende: Arnout Aerts of Aert Aertse Cluyt, of ook wel alleen Aert Aertse.

Deze persoon komt voor:

1597. *Arnout Adriaens* van *Delft*, schipper, wordt poorter van Middelburg 11 Febr. 1597.

1601. (2 Dec.) Ged. te Middelburg het kind van Aernout Aertsz *Cluitenaer* genaemt *Sara*.

1610. Arnout Aertsz *Cluyt*, grootschippers twee weesen daer moeder af was Janneke Adriaans (v. Ghijsel) (weeskamer Middelburg) 19 Aug. 1610. Kinderen: Janneke oud 14 jaren, *Sara* oud 8 jaren of daaromtrent.

1610. (Dec.) getr. te Middelburg: Arnout Aertsen weduw. van Arnemuiden en Catelijnsche Bastiaens j.d. van Vere.

1617. Ged. te Middelburg 27 Aug. *Aernout* z. v. Aert Aertse en Catelijne Bastiaans.

Santpoort. H. A. Kl.

Nording.

Bestaat er eene genealogie van dit vermoedelijk uitgestorven geslacht?

Te Harderwijk werd 8.5 1663 als phil. stud. ingeschreven *Johannes Nording*, Zutphanicusis, en 23.6 1797 *Joannes Dodonaeus Nordingh Wilrée* als jur. stud. geboortig van Bovencarspel. Deze woonde in Sept. 1808 te Voorn, blijkens een aan een collega gerichten brief. Vervolgens werd 4 Mei 1708 te Leiden als jur. stud. oud 22 j. ingeschreven *Bernardus Nording*, geb. te Franeker. Ds. *Joannes Doitsma*, rector te Helmond, daarna te Sneek, alwaar hij tevens avondprediker was, in 1708 rector te Hoorn, alwaar hij 23, 12, 1734 overleed, huwde (waar? wanneer?) *Doetje Nording*, uit welk huw. te Hoorn 21, 8, 1708 werd gedoopt *Jacobus Doitsma*.

Alle mededeelingen aangaande deze families, *Nording* voornamelijk betreffende de voorouders van genoemde *Doetje Nording* zullen welkom zijn. M. G. W.

Wapens gevraagd.

Welk wapen werd gevoerd door het Groningsch geslacht *Sighers*, waartoe behoorden Evert Sighers (+ 1631), wiens zoon Jacob S. (g. 1596 + 1646) Gezworene, Weesheer en Luitenant des Burgerlijken Regiments te Gron., tr. 1626 Arendina Frix (g. 1601 + 1643) dr. van Jan en Cornelia Sweerts. Hun dr. Anna S. tr. Samuel Emmius, Burgem. van Gron.

Ondergeteekende meent, dat dit een andere familie is dan de bekende fam. S. van Terborch. Is dit juist?

Zéér zou men den ondergeteekende verplichten door opgave van het wapen der familie van *Methelen*, waartoe behoorde Hendrik v. M. (geh. met Geertruy v. Langen) wiens dochter Eijlarda v. M. als erfdochter van *Nettelhorst* dit huis door haar huwelijk met Evert v. *Heeckeren* (1458) in dit geslacht overbracht (vgl. Herald Bibl. 1873, blz. 339 waar een Bernard v. Methelen voorkomt).

Mr. TH. à TH. v. D. HOOP.

Inlichtingen worden verzocht betreffende den schilder *Jacobus van der Stok*, geb. te Leiden in 1795, leerling van A. J. Besters. (Immerzeel 3e deel blz. 115).

In welk museum is er werk van hem te vinden, zijn er prijzen van de opbrengst zijner stukken bekend en komen deze wel eens op verkoopingen voor? A. CHR. S.

Wie kan mij mededeelen waar een genealogie van het geslacht *Vermeulen* uit Zalt-Bommel te vinden is, of in welke boeken gegevens voorkomen.

Bestaat er familierelatie tusschen wijlen den heer ... Vermeulen uit Nijmegen, gehuwd met mej.... Den Breejen van den Bout, en het geslacht uit Zalt-Bommel? Waar is het wapen van het geslacht D. B. v. d. B. te vinden?

J. VURTHEIM.

Wierts, Wiertz, Wirtz, enz.

De oudst bekende Wierts schijnt te zijn Hilleger W, wiens vader met Prins Willem I uit Duitschland kwam. Hilliger huwde eene... de Bruins en werd 26 Febr. 1686 begraven te Bergen op Zoom (?)

Zijn zoon Johan, begr. Leerdam 9 April 1676 huwde Alida van der Gragt en liet na Hillegard, gehuwd met Catharina Baalendonk Johan Theodoord[r] gest. 15 Nov. 1702.

Hieruit sproten Johan Theodoor Wierts en Alida Agnes Wierts.

Johan Theodoor W., geb. 1674? waar, gest. op Bousigne bij Breda 4 Aug. 1721 of 1722, Directeur der Coutributiers in Staats Vlaanderen en regeerend schepen van Hulst, huwt 1. Hester de Klerk, gest. Hulst 5 Oct. 1701 en huwt 2. te..... 2 Nov. 1703 met Catharina Allegonde Tullenius, dr. van Johannes T. en Sytseke van Coehoorn.

Uit hun zoon Wynand Adriaan, een hunner 8 kinderen, komt de familie Wierts van Coehoorn.

Wie zou nu iets meer kunnen vermelden van de voorouders van Wynand Adriaan?

Hoe zijn de geslachten Wierts, (bijv de Toonkunstenaar, thans in den Haag wonende) of Wirtz (bijv. de Toonkunstenaar en de Oud-Officier in den Haag) aan de bovengenoemde personen verwant en van waar kwam de beroemde veldmaarschalk Paul Wirtz, op wiens nalatenschap van meer dan 500 millioen gulden reeds sedert jaren door zoovelen gehoopt wordt? H.

Wie kan iets naders mededeelen (omtrent *Joseph Scheffer*, die eerst zeeofficier (althans zeeman) was en van 1801—1817 Notaris te Hoorn, waar hij de »blikken Notaris« genoemd werd, omdat hij in zeedienst beide beenen had verloren? Ook voor 1801 woonde hij te Hoorn, daar zijn eenige zoon Rudolph aldaar op 22 Mei 1788 werd geboren.

Gevraagd wordt: afstamming van Joseph Scheffer en zijne echtgenoote Hillegonda Volhober. S.

ONDER DE STUDEERLAMP.

Hohenzollern en Habsburg.

Een Duitsch »Spion» ontmaskerd door Taco H. de Beer.
Uitg. Engelhard, van Embden & Co., Amsterdam.

Tot de oorlogsdocumenten, die later moeten dienen om een juist overzicht te geven van de ontzettende gebeurtenissen van

1915 en verder, tot ..... behoort ook bovenstaand boekje van den schrijver van »De Waarheid aangaande den oorlog«.

Het bevat in de 48 pagina's nog tal van details, die men elders vergeefs zoekt, geeft een zelfstandigen kijk op het gebeurde en is als zoodanig een nuttig boekje voor allen, die zich een zuiver oordeel willen vormen over de feiten. G. F.

IN MEMORIAM.

Jhr. Mr. Victor de Stuers. †

De Navorscher lijdt door den dood van een zijner meest bekwame en oudste medewerkers Jhr. Mr. VICTOR DE STUERS een groot verlies. Ondanks het enorm vele dat hij op politiek- en kunstgebied praesteerde, en waarom hem in de dagbladpers de verdiende hulde is gebracht, vond hij nog tijd en genoegen zijn bijdragen voor de Navorscher te leveren jaren achtereen.

Wij zullen deze nu helaas moeten missen, maar in de verschenen jaargangen van ons tijdschrift blijft zijn naam bewaard en ook in onze herinnering.

Peter Marius Schelling. †

Ook in SCHELLING verliezen wij een ijverig medewerker, een van dezen, die steeds getrouw hun vondsten in ons tijdschrift publiceerden.

Wij zien deze mannen zoo noode heengaan.

G. F.

MACHADODORP.

DOOR JAMES PENNINCK.

III.

(Voortzetting van Nav. LXV, 137.)

Most kaffirs carry that powder as an antidote: once in a while swallowing or inoculating small quantities. Impregnating their bodies with the poison, snakebites have little or no effect on them.

The boy offered me some of the stuff, but although I did not wish to appear sceptical. I felt no desire to try the experiment myself. He had saved my dog and I felt quite satisfied.

I gave the boy half a crown (sixty cents in American money) and a permit of leave for 48 hours and he started on his journey in order to call on his best girl at Carolina, a distance of 114 Kilometer (about 57 miles): a respectable walk, even for a kaffir, used as they are to cover long distances on foot within very short time. The Time-old proverb: »Love hat wings«: proved true again, as the boy did his courting and came back in due time.

The Secretary-bird is the greatest enemy of the snake. Flapping its wings it will dart at the serpent, clasp the latter's back just behind the head in a viselike grip, and, regardless of its wriggles and striggless, with a savage peck or too, will devour the reptile's head a few seconds.

One the most deadly snakes in South-Africa is the mamba (back or green), sometimes called Natalsnake, although also found in Transvaal. Removing a piles of sleepers (railroadties) a kaffir, in the act of lifting the undermost of the pile, dropped it again with a yell of fright. A green mamba wriggled underneath and shot out like a bolt of lightning. In the twinkling of an eye the kaffirs had killed it. Its skin was of beautiful, pale emerald color, while the eyes were of dullish gray, a spot of vivid green in the centre offsetting the sombre background. Its lenght was about one foot and a half.

One of my assistents had a narrow escape. Invented to a party near Komati-river Station, he borrowed a horse of his host, as his own had become lame, while stumbling against a bowlder. One hour should have brought him to Machadodorp, but evidently the horse, new to that part of the country, had left the beaten path. Striking a match DeKock saw by his watch that one hour

and a half had elapsed, since he left Komati-Poort Station behind him, and considering the speed with which he had been traveling, he concluded that he had lost his way.

The night was pitchdark and the stillness of the veldt was intense: no sound to guide himself by or to locate a human habitation. Two ways were open to hem: either to let his horse find the way, which probably would have led him back to Komati Sation, or to sleep on the veldt and proceed on his way by daylight. As he did not trust the horse, he decided to camp out in the open.

The night was warm and, tying the horse's halter to its foreleg to prevent its straying too far, he lay down on the ground, using the saddle for a pillow. He soon fell fast asleep and did not wake up till down.

Feeling somewhat stiff, he slowly got up, stretched himself and was in the act of picking up his saddle, when he saw the large round head of a snake peeping cautiously from under the saddle, slowly uncoiling and leisurely gliding toward him he felt a sensation of horror creeping over him, when realizing that the ugly-looking reptile had been his bedfellow, attracted by the warmth of the human body. Had the man's sleep been restless, he might have angered the snake, when undoubtedly the latter would have struck him, and the man would have been in the troes of agony, when but half awake. Jumping out of the snake's path, the man grabbed the saddle and bolted for his horse, which fortunately had not strayed very far.

Being a newcomer in the country, unused to snakes, at least in such a close proximity and in so familiar a manner, the man was quite unnerved, and although the ride helped him to recover his composure, he still felt very much upset, and for a long time afterwards retained a strong aversion for snakes.

During the war the danger of snake-bites was minimised, as the continual moving of large bodies of troops and the trampling of numerous horses and cattle kept the snakes in their hiding-places between the rocks.

A nuisance, not dangerous to life creatures, but ruinous to the vegetation, Fauna and Flora of South Africa, is the sprinkhaan (locust or grasshopper).

Making an inspection with my assistent one afternoon, the

latter drew my attention to a little cloud on the far off horizon, not bigger than a man's fist. He informed me that the little cloud consisted of sprinkhanen and, although I had read and heard about these destroyers, I could hardly believe it. But soon I was to be convinced.

The cloud rapidly drew closer toward the village, increasing in size the nearer the approach. All the kaffirs, working around, ceased laboring, and, while intently watching the cloud, they commenced to chatter excitedly.

It was by no means certain, that the sprinkhanen would descend on the town and they might swerve off their path at any moment. But, no, they kept on in a straight line and the cloud grew larger till the sky was almost completely darkened.

Suddenly, when right above us, a few of the sprinkhanen dropped down (probably the forerunners) and then, without any further warning, the cloud rapidly descended in a mass and burst loose like a heavy thunderstorm. I felt like putting on a raincoat or hurrying for an umbrella and was rather surprised to find myself still dry.

In the twinkling of an eye, the sprinkhanen hopped all over me; some of the more curious ones even trying to inspect my undergarments, and, although I strenuously resented their familiarity, it cost me a severe struggle to bring my resentment home to them. Evidently they considered their visit on informal one, just a dropping-in, and did not think it necessary to ask" by your leave". Presumably there is a lack of all etiquette in their own country and their law does not recognize the principle of "mine and thine", while their ideas about hospitality must be wide and far-fetched: at least to judge by the breezy way and the unceremonious manner they treated us. The soil as far as my eye could reach, was covered with a moving mass of insects and the air was alive with miniature-flying machines instinctively avoiding each other, as apparently no collisions occurred.

Our live stock had the time of their lives, and enjoyed the rarebit to their heart's content, devouring them by the hundras and bent on a wholesale destruction of their uninvited guests. But no matter how many sprinkhanen disappeared between the hungry jaws of horses and cattle, it did not seem to make slighest difference in their numbers: they kept on coming and accumula-

ting in overwhelming numbers. The kaffirs dropped their tools and ran toward their kraals (huts), bringing forh cooking pots, cans, empty barrels, sacks and any other receptacle, on which they could lay their hands, commenced to gather the winged intruders therein by hands-full. Cooked they form a bit of delicacy, of which te kaffirs are very fond.

To catch sprinkhanen is the easiest matter in the process of providing a feast: they seem very playful and not in the least shy, probably unaware of the fate awaiting them after capture, or, if knowing, careless of the consequence resulting of the intimacy with beings of another world, and willing to have a good time, while their eartly existence lasts.

Some probably of a younger and more progressive generation, became more and more inquisitive and insisted on playing hide-and-seek in my pockets, ears and even nostrils, keeping me quite busy, trying to frustrate their plans. Although very rude from a human point of view, they were so good-natured in their play and kept one so interested, that, apart from the hopelessness of retaliation (as I did not care to eat them) I soon lost my anger and was almost inclined to laugh at their antics, if the fear of my mouth being taken for a hiding place by some ingenious youngster of the flying brigade, had nor prevented me from giving vent to my mirth in an open manner.

Their Bohemian ways; ranging from flirting to daring all consequences (I suppose this to be depending on the sex of the individual); their hopping and flying manoeuvres; their: "veni, vidi, vici" assurance, risking immediate annihilation with the utmost unconcern, while flying to their doom with a whirl and a dash; proved them to the jolly good fellows of the insect empire.

The sprinkhanen were about the size of an ordinary forefinger and of various colors, from a light gray to a mingling of very pretty shades.

Just then a train arrived and in a flash was covered with reckless hoppers, causing a scare amongst the ladies passengers. The train was slowly sliding into the station, crushing thousands of sprinkhanen to death and grounding them into powder, with a creaking, smashing sound. The relatives and fellow beings of those victims, but shortly so many merry jumpers, seemed unaware

of the wholesale massacre going on before their very eyes, and it looked a survival of the luckiest.

My dogs, seeing the oxen swallow the sprinkhanen, made an attempt to fellow their example, but, being unused to the catch-me-quick process and finding the jovial insects too much of a mouthful and too lively a morsel, they desisted in disgust and began to chase them in a spirit of mischief and and resentment.

One of the dogs, Coyote (so named on account of the likeness to a coyote) a born comic and mimic, made the most ludicruous grimaces while exercising all sorts of jumps and even somersaults (a talent hereto unknown to me) in his endeavors to catch the eluding game, and the expression, with which he watched a sprinkhaan, alighting on his nose, was extremely droll and almost made me forget my intention, recently arrived at, and already mentioned, suppress any outburst of merriment on my part. The impertinence of the sprinkhanen' behaviour nearly cost Coyote his usual composure. Altogether my fourfoothers highly enjoyed a to them unknown sport during that afternoon.

This free performance lasted for about twenty minutes, when the dense mas slowly commenced to ascend. Another momentary darkness and gradually the light returned, the sun flashed out again and the cloud, still moving upward, took a westwardly direction. Five minutes later a fast diminishing tiny spot in the western sky represented the last farewell of the sprinkhanen.

But they left plenty of their short visit. As far the eye could reach, there was not a vestige of green color left in the landscape, and leaves, twigs, brushwood, underbrush and blades of grass were things of the past. The trees were left standing, but as bare as a hen's egg.

According them full justice, it should be stated: that the sprinkhanen did full honor to their tastes and appetites and retained the satisfaction to have made a cleanboard, leaving nothing behind, not even their thanks.

However kaffirs and animals had a good supper that evening and the air was full of the aroma of sprinkhanen-soups, stews and roasts.

I now understand how those hordes of insects will cause the destruction of a entire crop within a very short time, ruin the farmers and devastate a country. This was the first and only

time I saw an invasion of sprinkhanen in such immense numbers, although they are a familiar sight in South Africa singly or in detached parties.

THE BOER AND HIS COUNTRY.

Cape-Colony is a large state, half mountainous, and, although Capetown is a typical Britisch community, the Colony has remained and is still to-day distinctly Dutch. The Dutch (language) is spoken as much as the English, if not more, and te Africander Bond, principally composed of Dutch-Africanders (white natives) is a very powerful faction. The local officials as Vrederechter (Justice of the peace) and Landdrost (district-Commissioner) are nearly all Boers. Intermarriage has taken place between Dutch and English, but, although the Cape-Boer speaks fluent English, he uses the Dutch Africander tongue and all his characteristics are pure Dutch. The characteristics give a clear insight into his consertive nature. Although living under the British flag, from generation to generation, and subject to the British constitution, his children often being born of an English-Africander mother — still the difference between him and the Free State or Transvaal Boer is almost imperceptible, although the latter have had their own governments for years, till the late war robbed them from their independence. All Boers possess an innate love of freedom and it is difficult to forecast what the future history of South-Africa will bring forth.

Physically the Boers form a very superior race. By nature they are silent; sparing with their words, when compelled to speak; uncommunicative, almost secretive; good listoners, but hard to convince; grown-up children of the great, wide, silent veldt; hardened by the open air life and the struggle against savage and wild beast; thoroughly independent in their ways and manners; and trusting in their own resources, nerve, skill with fire-arms and physical endurance. The Boers, living in the towns, naturally have become more civilized. They may know, when they are beaten, but whether they ever whill relinquish the hope to regain, what is taken from them, is quite another matter. However they know how to abide their time; are cool, collected very cunning, but lack in foresight; as when during the war they

often made the nocessity for unity subservient to their own individual interest or inclination, forgetting that their own individuality also would be involved in their country's ruin.

Their patriotism took a rather crude form. Some great patriots became prominent during the war, but, after all, they could effect very little. Hundreds were indifferent to the evolution of subsequent events; in fact were tired of warfare after the first two months of fighting; and returned to their farms; while several Africanders fought against their own countrymen in the British service. This vital lack in their country's wellfare on the part of so many Boer appears incomprehensible, and not till after the war was over did it become known, that most of the great Boer-exploits were carried out by a, comparatively speaking, small number of fighters; and often the remnant of victors turned out to be mere a handful of men, less numerous than the number of prisoners taken. The majority of the burgers remained in the laager (camp) or went home and stayed there, occasionally going to the front to return at will. Those who remained to the end and clung with might and main to the last shred of independence: fighting, starving, hunted from place to place, when their country's cause already had become a forlorn hope: these few deserve the most credit and should be accorded their full due in history. Strange to say: between Dutch and British little antagonism seemed to exist and between guards and prisoners no such ill-feeling was manifest, as the circumstances might have warranted. Much alike in character, habits and disposition, much harmony might be created between Dutch and British and easily maintained. Both nations were early pioneers and mariners and closely approached each other as settlers in foreign countries. While Holland called on its neighbor across the channel for help against Spain and France: England offered the Dutche Stadthouder, William of Orange, her crown to maintain the reformed religion, both were forefighters of the Protestant Faith – together they fought Spain's Armada – apart they battled to gain the supremacy of the seas (Holland's Admiral carrying a broom in the foretop), but honors were about even. Where Blake beat the Dutch, Vlissingen's soilor-boy, Admiral Michiel de Ruyter, one of the most famous seafighters, sailed straightway up the Thames, burst through the blockading chainc, and held

London at his mercy. De Ruyter's painting is one of the very few likenesses of foreign commanders, found in the Bristish museum to-day. Naturally a strong spriit of rivalry grew up in each nation and often caused bad feeling between the two races, stimulated by the respective jingo-elements.

If Fate had given William the Third an heir to the throne, England and Holland might have become united, and thus history is made and unmade by small events, and will be till the world's end. This unfulfilled "If" resulted in many a friction. one outcome of which was the late clash between the two races on the South-African continent. The Boer, although far from being of pure Dutch decent, has retained many Dutch characteristics, and, above all, he preserved the Dutch taal. Cape-colony was a Dutch settlement, before it became British, hence its Dutch character. Furthermore thousands of Hollanders emigrated to the Transvaal during the last twenty years or so,. and assisted in upholding the taal and habits of the Dutch, while endowing the officialdom of Transvaal with an entire Dutch character. The Government was based on the same principles as govern all constitutional countries of Republican character. The President was elected, and the members of the Volksraad (Parliament), were divided into two Chambers, and elected by their respective districts. The heads of the various government-departments were appointed in the same manner as the mayors of the town, and so forth: that is by the President, advised by the Executive Council. Justice was carried out and represented by a Supreme Court, sitting in Pretoria, (members of which body were appointed by the President for life and could not be removed, except on charges), the decisions of which were final, regardless of the attitude of the Government. The towns contained lower courts of justice, but in smaller communities the civil authority and jurisdiction were vested in a landdrost: the Government-Representative or District Commissioner. At stated times a circuit court-of-justice held session in the smaller towns.

The regular army or rather troops of the South-African Republic consisted of about 400 men of the Stato-Artillery, garrisoned in the capital. The commandant-General was the Head of all the military and burgher forces in the Republic. He was assisted by Vecht-generaals (fighting-Generals, ranking as Major-

Generals). Next in rank came the Commandants of the various districts and lastly the Fieldcornets and their assistents. Pretoria and Johannesburg had regular mounted Police-forces, which were commanded by their own Chiefs and Lieutenants.

In the towns of lesser size, the one or more policemen were acting under the orders of the local Fieldcornets. In former years an attempt had been made to better land's defense by creating volunteer-corps. These were composed of all nationalities and were to constitute a National Reserve: to be well trained, drilled and disciplined. They were to supply the lack of regular forces, while enabling them to acquire knowledge of military tactics, which would prove very useful and very much needed in times of war. On the other hand in times of peace — besides the training — the volunteers would have gained: a healthy occupation; a familiarity with firearms, a military spirit and the opportunity of studying veldt and kopje, while camping out: an experience of a very essential nature, if ever they would be called upon to fight in defense of the soil. Being volunteers they obtained the privilege to elect their own officiers. Generally the Boer-Commandants looked down upon those pseudo-warriers with a sort of pitying contempt, as they mostly were men of a superior education, but possessed but slight knowledge of the land and life in the open. Still the Commandants would not tolerate an independent military power within their own districts and petitioned the Government to place the volunteers under the military orders and jurisdiction of the respective Districts-Commanders. At that time the Boers had an exaggerated opinion of themselves and considered a foreigner as a being of a lower order. To place a Boer at the head of the body of young-educated and progressive uitlanders would be the death of their asperations and could but end in friction. The volunteer was a production of modern times — the Boer a remnant of old, orthodox conservatism: a clash immediately followed. The volunteers in their turn appealed to the Government: stating their willingness to recognize the authority of the Commandant-General, but earnestly requesting to retain their independent commando's under their own officers in the respective districts. As might be expected: the Boers proved the strongest and the Government refused the request of the volunteers, in consequence of which the latter were disbanded,

and the country deprived of some well-trained fighting material. The war has plainly demonstrated the folly of the Government's decision. Individually the Boers are brave, and, in times of stress, produce very capable men, but collectively they are very unreliable. Their strong physique enables them to endure great hardships. Serious maladies are almost unknown amongst them, although they are given to much complaining, and are inclined te consider them selves extremely ill at the least disorder. The young boy is sent to the boschveldt (bushveldt) with the cattle in charge of a dependable kaffir. There he is constantly in the open; eats plain, wholesome food; takes plenty of exercise; depends on his rifle for meat or in defending himself against or attacking wild animals; while the heavens form his canopy, when asleep. When this barefooted, ragged, hardened boy becomes a man, he possesses the cunning of the native, the unerring aim of the professional hunter and the hardihood of Boer-ancestry. He is slow, but once aroused: he is determined, crafty and tenacious. He is an expert Oxen-driver and travels over the veldt in any direction, leaving his spoor for future guidance and making his own road. When a Boer is going to trek (travel); he informs his kaffir. The latter calls for the voorlooper (Forerunner: generally a kaffir-boy) and orders him to seek out the oxen and drive them to the wagon fortwith. There they are kept in line, abreast of the wagon, and every ox has and knows its own place. Their names are called as from a military roll-call, and by two's they swing into their proper places, amidst the yells of the kaffirs, who beat them, if not prompt in obeying. The yokes (long, wooden bars, fastened in the centre to the wagonpole with leathern straps, which leave them plenty latitude) are placed on the necks of the oxen and are prevented from slipping by short, flat, wooden slats, which fit into the side pieces of the yoke and are fastened underneath by a loose hanging rope. Usually the Boer carries the several foot long whip himself and gives the signal for departure. The head-kaffir shouts a warning; the whip cracks ominuously and lands unmercifully on some sensitive spot; the oxen strain themselves; and slowly and ponderously the creaking wagon commences to move. Trekking is done at stated intervals, four hours at the time, as it is necessary to give the oxen plenty of rest te keep them in good condition; and a Boer prefers to trek on a clear night,

commencing about 7 or 8 p/m. At religious festivals the Boer treks to the earest town with his family, where on the principal square tents are erected between two wagons for the use of the women of his household. Frequent services are held in the churches, when prayers are offered for the souls of those slain in the many wars.

If his home is too far away from the towns, the Boer will be visited by a traveling predikant (minister of the gospel) or he himself will preach for his family. When traveling the wagon is covered with a sort of canopy, which is removed when the wagon is in use for transportriding. While at a halt during the night, the Boer and his family sleep in the wagon, the kaffirs underneath and the oxen rest either standing or lying down in their places: the yokes allowing them sufficient freedom of movement. Oxen are given names in regard to appearance or quality; as: Zwartneus (Blacknose), Langstaart (Long tail), Stijfkop (Stubbornhead), Kwaadbek (bad or hard mouth, or he who tries to bite) and so forth. In the good olden days, when the world was not aware of the wealth of Transvaal, some prominent Boers used to possess a full team of about twenty pure white oxen, but now a white ox in South-Africa is like a white elephant in Siam: exceedingly rare. Modern South Africa commences to use Ostrich- and Zebra's teams. The African ox is bigger than his cousin in other countries and sports heavy long, horns. In a team of oxen — running from six to twenty — there always is a leader, whom the rest will follow blindly. Nearly every young Boer owns a pony, on whose back he feels as much at home as while afoot. The African pony is small but wiry and it is a strange sight to watch a tall, lanky Boer, ranging from six to seven feet, galloping on a seemingly poor specimen in horseflesch, his feet dangling on either side and almost touching the ground. His rifle slung on his back, his double cartridge-belt across his breast. his pipe in his mouth, the Boer will be gallopping for hours without any exertion, either on the part of man or beast.

Given some tobacco, a few handfuls or dry corn and some biltong (dried meat, cut into long strips) the Boer will thrive, where others would perish. In the latter part of the war, the Boers lived entirely on provisions, captured from the enemy, and, at times, they went entire days without food, but for a few grains

of dry corn. The graetest hardship for a Boer is to be deprived of tobacco and coffee. Although he indulges in large measures, the coffee does not seem to have a bad effect on him. He is very hospitable, but the visitor, to whom no coffee is offered, may consider himself unwelcome. During the war the Boer-women burned kaffir-corn in order to provide coffee for the burghers, fighting in the trenches. There the Boer would cease firing for awhile, fill his pipe, drink his coffee and resume his »rooinecks skiet« (shooting of rednecks — Britishers, so called on account of their red uniforms —), as he called an attack on the enemy.

The educational part of the Boer-children was entrusted to a schoolmaster (schoolmeester-generally a Hollander), who received a certain sum for each child and resided with the Boer-family. The school was kept in a barn, if situated at some distance from a town. The schoolmeester, being dependent on the Boer, was compelled to comply with the parents' views on education, and, as a matter of course, the children were not much in advance of their elders and knew little outside Bible texts. However the Boer, living in or near a town, sends his children to officially-instituted State-schools, where they receive a fair education.

The monetary standard of the South African Republic was practically that of Great Britain. Transvaal money was also accepted in the Orange Free State (now Orange River Colony), but in Britise territory it was not considered at face-value. The Boer coin on one side showed the features of Paul Krüeger, encircled by: Zuid Afrikaansche Republiek (South-African Republic) — the other side revealed the cost-of-arms of Transvaal. The latter consisted of an oval shield, flanked by Transvaal flags and resting on a ribbon, which bore the motto: „Eendragt maakt macht" (Union creates power), while an eagle with outspreading wings hovered above. The shield was divided into two parts: the lower half showing a covered Boer-wagon — the upper half again divided into two: the left side representing a Boer, fully armed: the right hand side a crouching lion. Wagon, Boer and lion wehe held together by an anchor in the centre of the shieid. The flag of Transvaal possessed four colors: a green bar, running perpendicular, and thee horizontal bars: red, white and blue: the latter forming the Dutch flag.

The flag of the Orange Free State showed: orange and white

bars interchanhing and in the upper-left-hand corner a miniature Dutch flag: red, white and blue.

The name of Orange is taken from te House of Orange, formerly represented by a long line of Stadtholders and now the reigning royal House of Holland: hence the orange color predominating in the flag, and the naming of the Oranje-rivier (Orange-river): the southern boundary of te Oranje Vrij-Staat (Orange Free State). The Vaal river separates Trans-Vaal (Across the Vaal) from Oranje Vrij-Staat. Vaal in the Dutch language means »faded«: the color of the river being of a light gray, caused by the incessant stirring up of mud: hence the name.

The high veldt possesses a vague attraction, felt by the new-comer, and often is the cause of the return to South-Africa of the successful man. The waves of the kopjes, seomingly unending in all directions — the extreme stillness, seldom interrupted — the nine months of continual sunshine with its glorious colors and beautiful light-effects — the invigorating climate — and the peacable quietude, cowing all petty strife and nervous restleness: all those belong to the veldt: in turns: the feeding place of wild animals, the hunting ground of the savage blacks, the home of the Boer, and, lastly, the El Dorado for the seeker of hidden treasure. From 3000 to 6000 feet above the sealevel, high veldt is healthy and free from fever. Its former submergence is illustrated by numerous seashells, embedded between boulders, and by other indications of salt-water formations.

Transvaal is one of the richest mineral-countries on the globe and produces a fine coal. It is the most prominent diamond-region in the world: te Beer's syndicate, (controled by the house of Rotschild) of the Kimberly-mines (geographically belonging to the Transvaal formerly politically) controling the world's market supply. The veldt is divided into high and low veldt (high land or plateau and low land; tropical or nearly so). The air and atmosphere of the high veldt are pure and dry, and lung — and throat-diseases are unknown. The nights im summer are cool — in winter cold.

In all countries below the Equator the seasons are reversed and December is the hottest month of the year. During nine months not a drop of rain will fall, but the remaining three more than compensate for the lack of water. The African spring

(our autumn) forms the rainy season, when terrific thunderstorms occur every day, usually towards evening.

But the climate compares favorably with extremely tropical countries, where the heat at night does not permit a comfortable sleep. Of course the sun is very powerful at any time during the year and, at eight a.m. in winter, the temperature is quite comfortable, while the afternoon resembles a summer day in the temperate zone.

The sudden disappearance of Father Sol causes an immediate cooling off of the atmosphere and the winterevenings are very cold.

The altitude of the high veldt always tempers the heat of summer.

Several mountain ranges cross the high veldt and kopjes (low hills) are numerous. Without any regularity the latter loom up in all directions in endless varieties and produce a bewildering effect on the uninitiated traveler.

The country is intessected by rivers: insignificant mountain-straems during the dry weather, but raglng torrents and often impassable during the rainy-season. Those, who try to cross a straem at suche a time, do so at their own risk, as man and beast may be swept away to be dashed to pieces on the sharp rocks. Hence the necessity of building high, strong bridges over mere mountain-creeks.

However when the rainy season commences, the sudden, heavy, tropical storms follow one another in quick succession and the creeks begin to swell, overlap their borders, encroach on the nearest land and within a short time form formidable rivers: the swift current running past and dashing against the rocks with a force and turbulance worthy of a mighty stream.

The storms, severe while they last, generally are of a short duration. Numerous bolts of lightning seem to strike in a dozen places at one time, and the thunder rolls incessantly. As in all tropical and semi-tropical climes the artillery of Heaven is more impressive than in Norhtern regions. The rain descends in torrents and causes an ear deafening noise on the galvanized iron roofs of the houses and at times a veritable deluge overwhelms the earth.

But the soil is like a huge sponge, and after the vehemence of the storm is broken and the rain has ceased its downpour, the enormons volumes of water sufficient to flood the surrounding

country are absorbed within a very short time. The names of the rivers are usualy derived from animals, known to have chosen the respective places for drinking-purposes or breeding grounds in the early days of the first settlers. Thus we find an Elandsrivier (Eland: a sort of mountain-goat-river: river) Leeuwspruit (Lion-creek) Groote en Kleine Olifantsriver (Great and Little Elephantsriver) Krokodil-rivier (Crocodileriver) Aapjes-rivier (river of little Apes) and so forth.

Cities and townships often are named after springs: like; Bloemfontein (Flower-fountain) — Modderfontein (Mudfontain) — Wonderfontein (Wonder-fountain) — Elandsfontein (Fountain, where the Elands used to quench their thirst) and so on.

Pretoria is named after a famous Boer-pioneer: Pretorius.

Johannesburg means Castle of Johannes. Dorp stands for village, as in Kruegersdorp — Machadadorp. Berg indicates mountain: like in: Zoutpansberg (mountain, where salt was panned out) — and Drakenberg: (Mountain of Dragons).

The high veldt is almost treeless, but, once planted, trees seem to grow and thrive.

Mealies (corn), the staple food of South-Africa, will grow almost everywhere, as well as sorts of fruit like: apples, oranges, limes and prunes. Howewer the greater part of the land (owned by the Boers) is uncultivated, and left to the horses and cattle to roam abouth at will in charge of a couple of kaffirboys.

The landscape looks dry and dreary and the scenery is monotonous but for the continual broken effects.

In strong contrast to this the low veldt stands out with its wild and rugged nature; whe rocks, piled up in grotesque masses; waterfalls; canyons; ravines; unnavigable rivers: precipices and watergates are found abundantly and produce ail the accessories of a picturesque scenery.

The climate is tropical and during the morning- and evening-hours it is advisable to avoid the neighborhood of the rivers and lower grounds in order to escape the dreaded malaria.

In Lorenzo Marques — the seaport Delagoa Bay, a possession of Portugal — the white population resides on the heights, and horses, unless salted, will soon succumb to the climate.

Machadadorp is the last railroad-station on the high veldt; the next station-Waterval Boven (above the fall) lies on the slope

and the following station-Waterval Onder (bellow the fall) is on the low veldt.

At Waterval Boven the train is guarded in its descent by cog-wheels.

The fall is very pretty and at the entrance of the tunnel: a very difficult piece of engineering, as the road had to be hewn out of a steep mountain. Enormous boulders overhang the track, where it emerges from the tunnel and turns and twists around the mountain. Here the curve is very sharp and, between a deep precipice and a towering mountain, very little latitude is given to the track. However few accidents over happen. thanks to the unceasing vigilance of a chain of trackwatchmen, who patrol and guard the railroad day and night.

The fall, after which the upper and lewer stations are named, closely hugs the rocks, and, with overlasting roar, rush down to meet the sluggish waters of the Crocodile river.

The name is appropriately chosen, as it ever seems watchful, and, although slow in motion, it is extremely treacherous. The hidden, sharp rocks; the slippery stones, embedded in its bottom, and the sudden rise of the water in the rainy season, endow the river with a dangerous character. But in all probabilities the name has little connection with the characteristics of the kaaiman (crocodile or alligator). The early Boers or Voortrekkers (Pioneers) found some of those sealy river-pirates lying around, basking in the heat, and named the river after them.

As the low veldt and its climate is not conductive to military operations, no attempt was made at the outbreak of the war on the British side to invade Transvaal in the north and, although a British army landed at Beira (Portugese port) for that very purpose, it remained idle, fully convinced of the danger of facing fever, sunstroke and barren soil.

The highest railroad bridge in the world is in Rhodesia, over the Zambesi, just below the famous Victoria falls. The bridge is 400 feet above low water level, and 650 feat in length. Over this bridge the ›Cape-to-Cairo‹ trains will pass at some future time.

(Wordt voortgezet),

STIKGASSEN

door

PROF. DR. DAMSTÉ.

In de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 12 November 1915 komt de volgende, aan »Vrij België« ontleende, mededeeling voor:

Hoe zonderling het ook moge klinken: het gebruik van stikgassen en gloeiende stoffen in den loopgravenoorlog is geen uitvinding van den huidigen tijd, al moeten wij toegeven, dat onze voorvaderen er niet op zóó 'n groote schaal mee werkten als 't thans aan de verschillende gevechtsfronten het geval is, en de Duitschers het waren, die aan de vergetelheid oorlogsmiddelen ontrukten, welke best tot het verleden waren blijven behooren.

In 1579 werd Maastricht door de Spanjaarden, onder den Prins van Parma, belegerd. Malahisz van Zwartsenburg voerde het bevel over de Nederlandsche troepen binnen de stad; onder hem stond de hopman en vestingbouwkundige Sabtappin, blijkbaar een Luiker Waal. Trouwens, tijdens den tachtigjarigen oorlog, welke door de Republiek der Vereenigde Nederlanden tot afwerping van het Spaansche juk gevoerd werd, was het hier te lande bestaande korps Mineurs (genie-soldaten) meestal uit Luiker Walen samengesteld, onder het bevel van een meester-mineur, die »de mijnen ordineerde.«

De Spanjaarden vielen Maastricht aan èn op de Tongersche èn op de Brusselsche poort. Aan de zijde der Tongersche poort werden de loopgraven der Spanjaarden door tegenmijnen der belegerden vernield. Alsdan werd door de belegeraars voorgenomen een mijn tot onder het bij de Brusselsche poort gelegen ravelijn te brengen, om zoo mogelijk een gedeelte daarvan te doen springen. De belegerden echter hielden een oog in 't zeil, en de onderaardsche werken van den vijand bleven hun niet verborgen, zoodat zij, door middel van een tegenmijn, de Spanjaarden op hun onderaardsche wandeling ontmoetten.

De Nederlandsche mineurs gebaarden te ontvlieden, maar zoo haast de vijand in menigte met veel moeds naar de plaats door-

drong en zich als het ware betwistte, wie het eerst de poort der overwinning zou openen, was men gereed hem te verwelkomen.

Aan het binnen-grachtsboord hadden de belegerden in groote ketels kokend water, olie, pik en andere fel brandende stoffen bereid, welke eensklaps, op het juist-gekozen oogenblik, in de — naar de diepte hellende — mijngang als een lavastroom werden uitgestort: vuur, rook en zwaveldamp kostten menigen Spanjaard 't leven of verschroeide ledematen. Zij, die 't noodlot nog ontvluchten konden, wierpen de wapens weg en verlieten met schrik de vreeselijke moordspelonk.

Parma koos nu een zeker aantal vrijwilligers, om een nieuwe poging te wagen. De voorsten wèrden voorzien van groote houten schilden van 5 à 6 duim dikte en met kleine schietgaten, waarmede zij, gewapend met lange pistolen, den onderaardschen strijd opnieuw gingen aanbinden. Doch, aangezien de belegerden, door middel van orgelpijpen, die zij daartoe uit de kerken gehaald hadden, den rook van groene takkebossen en zwavelachtige dampen in de galerij dreven, werd de vijand nogmaals verhinderd in het verder doordringen. De aanvallers, uit vrees in deze galarij te worden afgesneden, verlieten de voor hen noodlottige en geheel nutteloos geworden onderaardsche stelling«.

De schrijver van die mededeeling, die zoo verbaasd is over het gebruik van stikgassen en gloeiende stoffen als krijgsmiddelen in den jare 1579, zal zeker niet weinig opkijken, als hij verneemt, dat reeds vóór onze jaartelling die middelen zijn toegepast.

Livius verhaalt in het 38ste boek (hoofdstuk 7) het beleg van de Ambracia door de Romeinen, in het jaar 187 vóór Chr. Ik vertaal daaruit het volgende:

De Romeinen hadden voor Ambracia door de muren op verscheidene plaatsen met den stormram te beuken reeds een heel stuk van de stad blootgelegd, maar vermochten daarin toch niet door te dringen, want even schielijk werd een nieuw stuk muur voor het verwoeste gedeelte opgetrokken en als een rots stonden de belegerden met de wapenen op de bressen. Toen dus de consul zag, dat hij met openlijk geweld weinig vorderde, begon hij een verborgen loopgraaf naar de stad aan de leggen op een plaats, die hij eerst door schutdaken aan de blikken der belegerden onttrokken had. En een tijdlang bleef hun werk, dat zij dag en nacht voortzetten, zoowel het graven onder den grond

als het naar boven brengen der uitgegraven aarde, voor den vijand verborgen. Maar de aardheuvel, die daardoor plotseling verrees, bracht de stedelingen op het spoor van hetgeen geschiedde en bevreesd, dat hunne muren reeds waren ondermijnd en er een weg naar de stad was gebaand, begonnen zij binnen de muren een gracht te graven evenwijdig aan de plaats, die met schutten aan hun oog onttrokken was. Toen zij hiermede zulk een diepte hadden bereikt als de bodem der Romeinsche loopgraaf waarschijnlijk zou hebben, gelastten zij stilte, legden op verscheidene plaatsen het oor tegen den grond en konden weldra het geluid der gravende Romeinen vernemen. Toen zetten zij recht toe recht aan met hunne spaden koers naar de loopgraaf. En zij hadden niet veel meer te doen, want al spoedig kwamen zij uit in den mijngang, waar de vijanden den muur met stutten hadden geschraagd. Toen dus beider gangen ineen liepen en zij zich met een gracht een weg in de loopgraaf hadden geopend, ontspon zich een gevecht, eerst met de werktuigen, die zij juist hanteerden, maar vervolgens snelden van weerszijden gewapenden te hulp, die daar een onderaardschen slag leverden. Die strijd eindigde, toen de Romeinen naar willekeur hun loopgraaf afsloten met dekkleeden of met deuren, die zij in allerijl vóór zich plaatsten. Ook werd toen een nieuw middel, dat niet veel omslag vereischte, tegen de vijanden, die zich in de loopgraaf bevonden, in praktijk gebracht. Zij namen een wijnvat, doorboorden den bodem daarvan, zoodat een tamelijk groote buis in het gat kon worden gestoken; die buis was van ijzer evenals het deksel van het vat, dat op verscheidene plaatsen doorboord was. Dit vat nu, dat zij met dons gevuld hadden, legden zij zóó, dat het deksel in de loopgraaf was gericht. Uit eenige van de gaten staken lange lanspunten om den vijand op een behoorlijken afstand te houden. Nu staken zij den brand in de veeren en wakkerden dien aan met een blaasbalg, die in het uiteinde van de buis werd gestoken. Toen daarop niet slechts een dichte rookmassa, maar meer nog de scherpe walm met zijn ondragelijken stank van het smeulende dons de geheele loopgraaf gevuld had, kon ternauwernood iemand het daarin meer uithouden.

Tot zoover Livius, d.w.z. Polybius, waaraan hij het relaas bijna woordelijk heeft ontleend.

Terloops teeken ik aan, dat Weissenborn, de verdienstelijke uitgever van Livius, de zaak niet goed heeft begrepen.

Bij de woorden *folle fabrili ad caput fistulae* (met een blaasbalg, die in het uiteinde van de buis was gestoken) heeft hij aangeteekend: »*caput*, was vorher *ore* hiess.« Hij bedoelt *ore* in de passage, waarin gezegd is, dat de Ambraciërs het vat legden *ore in cuniculum verso*. Dit beteekent echter: met *het deksel* in de loopgraaf gericht. Wie er Polybius op naslaat, zal de oorzaak van Weissenborn's dwaling spoedig ontdekken. Deze toch zegt, dat zij krachtig het vuur aanbliezen, dat pros tooi stomati in de veêren was gestoken en met dat stoma bedoelt hij natuurlijk de monding van de buis in het vat, terwijl zij telkens de buis zóóver naar binnen drukten als de veêren waren opgebrand. Ook de daarbij door Weissenborn gemaakte opmerking »nach dem Boden des Fasses zu« is foutief; de bodem immers lag aan den binnenkant, aan de zijde der Ambraciërs, en dáár, bij de monding van de buis, staken zij het eerst den brand in het dons.

Uit deze plaats blijkt dus, dat reeds 21 eeuwen geleden verstikkende dampen in den oorlog zijn gebezigd, echter slechts om den vijand op een afstand te houden: giftige gassen aan te wenden om hem een smartelijken dood te berokkenen — dat was eerst weggelegd voor de dragers der hedendaagsche cultuur.

Ten slotte nog wil ik erop wijzen, dat de Duitschers in het toepassen van dit strijdmiddel niet oorspronkelijk zijn.

In een Engelsch maandschrift (The Strand Magazine van Juni 1916 bladz. 620) las ik onlangs een beschrijving van *an insect »gasser«*. Een soort van kevers, in Engeland bekend onder den naam van *bombardiers*, heeft het verdedigingsmiddel van de natuur ontvangen: de *brachinus crepitans*, die daar veel voorkomt, gewoonlijk verscholen onder platte steenen aan de oevers, en de meer zeldzame *b. explodens*. Wanneer dat insekt beangst wordt, heeft het 't vermogen om een eigenaardig vocht af te scheiden, dat, zoodra het met de lucht in aanraking komt, met een bleeke blauwachtig groene vlam ontploft, gevolgd door een rookwalm. Soms worden tamelijk groote steenen daardoor opgeheven en dan volgen die zachte explosies elkaar op allermerkwaardigste wijze op. In de tropen worden grootere exemplaren van die keversoort aangetroffen en de ontlading van hun giftig gas is krachtig genoeg om de huid der hand te ontkleuren. Zij gebruiken het met succes tegen vele soorten van de *carabidae* of grondtorren, die hunne verbitterde vijanden zijn. Wanneer zulk een

grondtor door zijn grootere snelheid een brachinus heeft ingehaald en op het punt staat om hem te grijpen, ontlaadt deze zijn gas en de uitwerking is wonderlijk: het dier schijnt geheel machteloos te zijn geworden door dien onverwachten aanval, verblind en gevoelloos, en er verloopt een geruime tijd voordat het zijn bewustzijn heeft verkregen, maar dan is de bombardier inmiddels een heel eind weg.

Utrecht.

Lang vergeten banden tusschen Holland en Limburg

door

JHR. MR. W. A. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

De droeve tijd, welken wij thans doorleven, is wel geschikt ons de samenhoorigheid onzer elf provinciën nadrukkelijk te doen gevoelen en dit is met name voor dengene, die tot dusverre daarvan niet voldoende overtuigd mocht zijn ten opzichte der provincie Limburg, eene goede les.

Dat men Limburg in de overige provinciën, met uitzondering van Noord-Brabant, wel eens hoort bespreken alsof het een stiefkind ware, heeft verschillende oorzaken en is ten deele een gevolg van hetgeen in de jongstvervlogen eeuwen heeft plaats gehad. Als provincie heeft ons huidige Limburg eigenlijk geene geschiedenis, immers het is eerst in de 19de eeuw ontstaan door samenvoeging van territoren van staatsrechtelijk zeer verschillenden aard. Hierin verschilt Limburg evenwel niet veel van hare zusters, al zijn die in veel vroeger tijden en geleidelijker ontstaan. Een feit is het, dat de bouwstoffen, welke tot de samenstelling van ons Limburg hebben gediend, op zichzelf genomen eene vergelijking met die der andere provinciën, wat ouderdom en geschiedenis betreft, glansrijk kunnen doorstaan.

Van de vroegere geschiedenis van Limburg en bepaaldelijk van de toestanden aldaar in de middeleeuwen wordt ons op school doorgaans niets verteld. De tegenwoordige onwetendheid te dien opzichte is dan ook groot, hetgeen te meer treft, wanneer men ziet, dat die streken oudtijds zelfs in Holland verre van onbekend waren.

De Graven van Holland waren vooral in de veertiende eeuw, evenals alle andere machtige heeren van die dagen, er op uit zich ook in ver van hun gebied afgelegen streken vrienden te verwerven, op wie zij in tijd van nood konden rekenen. Met dat doel werden geene gewone vriendschapsbanden gesloten, maar daartoe diende de leenband. In deze gevallen had de leenband meestentijds echter een ander karakter, dan waar die in eigen gebied onderzaten aan hunnen heer verbond. De band was veel losser en vaak slechts voor den duur van het leven van den leenman, wiens persoonlijke steun werd beoogd. Tot de belofte daartoe werd hij niet zelden bewogen door de verleening van een jaargeld (manleengeld of kortweg mangeld geheeten). Zoo vindt men in de Hollandsche leenregisters ook edelen, meestal ridders, in Limburg gezeten, die op dien voet 's Graven leenman zijn geworden, als bijvoorbeeld heer *Reinoud,* heer *van Valkenburg* omstreeks 1326 voor 600 ponden tourn. 's jaars [1]) en heer *Godfried van Vlodorp,* voogd van Roermond, in 1342 voor 30 schell. gr. per jaar [2]).

Anderen ontvingen eene som in eens onder beding den Graaf daarvoor allodiale goederen op te dragen om die vervolgens van hem in leen te houden, zooals heer *Jan van Valkenburg,* heer van Herke en Borne, in 1326 500 mark Keulsch [3]), heer *Zeger van Zwalmen* in 1333 200 pond tourn. [4]) en in ditzelfde jaar onder meer heer *Arnold van Elsloo* en heer *Willem van Schaesberg,* beiden 200 mark Keulsch [5]). Welke goederen zij daarvoor hebben opgedragen, schijnt niet nauwkeurig te zeggen; wel is bekend, dat heer *Gooswijn van Mithusen* voor 200 pond tourn. in 1327 Hollandsch leenman werd wegens »*vive ende twintich bonre lands legghende toit Oirmont in den gherechte te Bornehem*« en »*twaelf bonre lands legghende int gherechte van Steyne*« [6]). Ook blijkt, dat in 1328 bij opdracht van heer *Willem van Millen,* heer van Wickrade, diens »*halve dorp te Veldem, dat beneden bi Venlo oper Masen gheleghen es*«, met hoog en laag gericht en al wat daartoe behoorde, Hollandsch leen werd [7]), en dat heer *Jacob*

---

1) Hollandsche Leenkamer No. 42, fol. 28.
2) Holl. Leenk. No. 42, fol. 90 vso.
3) Holl. Leenk. No. 42, fol. 29 vso.
4) Holl. Leenk. No. 42, fol. 92.
5) Holl. Leenk. No. 42, fol. 37 en 37 vso.
6) Holl. Leenk. No. 28, fol. 9 vso.
7) Holl. Leenk. No. 28, fol. 9 vso.

van Mierlaer de jonge in 1334 zijnen hof »in der Heyde« in het kerspel van Montfort aan den Graaf van Holland opdroeg [1]). Genoemde voorbeelden kunnen voldoende worden geacht om een blik te geven op dezen aard van 's Graven betrekkingen in ons Limburg.

Er waren echter nog andere, meer particuliere banden, die Hollanders en Limburgers, zooals wij thans zouden zeggen, nader tot elkander brachten. Hiertoe moeten in de eerste plaats worden gerekend de huwelijksbanden. Men denke b.v. aan de huwelijken van heer *Dirk*, heer *van Brederode* en *Beatrix van Valkenburg* in het midden der veertiende eeuw, en van *Johanna van Voorne*, Burggravin van Zeeland, met Beatrix' broeder heer *Johan van Valkenburg*, wiens oudste broeder heer *Dirk*, heer *van Valkenburg* en Montjoie, getrouwd was met *Johanna's* tante *Machteld van Voorne*. Na doode van *Beatrix* verkocht haar man en hunne zonen *Reinoud*, *Willem* en *Walraven van Brederode* 12 Mei 1364 hunne rechten *»aen den sloten, landen ende heerlicheden van Monyouwe, van Valkenboirch, van Butgenbaich, van Serviit, van Euskerken, van Herle, van Ambel ende van Esden«* aan het Hertogelijk paar van Brabant voor een jaargeld van 900 oude gulden schilden [2]).

Aanspraken op bezittingen in den vreemde werden evenwel niet immer te gelde gemaakt. Waren die bezittingen van bijzondere beteekenis, dan had niet zelden zelfs verhuizing voor goed of tijdelijk plaats. Zoo zien wij Hollandsche adellijke geslachten reeds in de veertiende eeuw op Limburgschen bodem en mede eene rol in de plaatselijke geschiedenis aldaar spelen.

Door het huwelijk bijvoorbeeld van eene dochter uit het huis der heeren *van Stein* aan de Maas met den heer *van der Merwede* bij Dordrecht in de tweede helft dier eeuw, is het belangrijke Stein kort vóór 1390 aan hunne kinderen gekomen. De oudste zoon, evenals zijn vader heer *Daniël van der Merwede* geheeten, nam bezit van het slot en de heerlijkheid van Stein, maar zijn jongere broeder *Arnold van der Merwede* alias *van Stein*, die eerst eenige jaren later den ridderslag ontving, betwistte hem dit en zoo ontspon zich een strijd tusschen henbeiden in Limburg [3]). Bij verrassing veroverde *Arnold* het slot te Stein in

---

[1]) Holl. Leenk. No. 42. fol. 90.

[2]) Orig. Algem. Rijksarchief, Limburgsche charters.

[3]) Zie voor dezen strijd P. N. v. Doorninck en P. C. Molhuysen, Briefwisseling der Hertogen van Gelre en van Gulik 1389—1393 blz. 54—73.

1391, en toen zijn broeder hem daar kwam belegeren, werd deze gevangengenomen door Guliksche onderdanen, tot wier hoofden leden van het welbekende geslacht *van Pallandt* behoorden. Op hun slot Bredenbent is heer *Daniël van der Merwede* geruimen tijd gevangen gehouden. Na te zijn geslaakt genoot hij slechts kort van zijne vrijheid, want in 1399 maakten deze zijne vijanden zich andermaal van zijn persoon meester [1]). Tegen een hoog losgeld, ter voldoening waarvan hij aanzienlijke goederen in Holland met toestemming van den Graaf als zijnen leenheer moest verkoopen [2]), kwam hij in 1400 weder op vrije voeten. Hij overleed in 1402 en onmiddellijk stelde zijn broeder, heer *Arnold* voornoemd, zich wederom met geweld in het bezit van het kasteel te Stein, waar toen heer *Daniël's* dochters en erfgenamen, want zonen liet hij niet na, verblijf hielden. Opdat de beteekenisvolle, in Holland gelegen goederen van den overleden heer van der Merwede niet in ongewenschte handen zouden komen door een eventueel huwelijk of overdracht door zijne oudste dochter *Margaretha*, deed de Graaf van Holland laatstgenoemde opeischen en haar vervolgens, toen dit niet mocht baten, door een vertrouwd man in 1403 ontvoeren en van Stein naar Holland brengen [3]). Eenmaal daar aangekomen werd zij zonder dralen uitgehuwelijkt aan *Willem van Brederode*, jongeren zoon van den heer van Brederode [4]). Sedert hoorde Stein aan dit echtpaar en na den dood van hunnen oom heer *Arnold van Merwede* alias *van Stein*, ook diens belangrijke burcht en heerlijkheid van *Limbricht*, destijds Limburg geheeten, bij Sittard. Deze bezitting werd onverwijld van de hand gedaan en ook Stein ging, na nog aan *Margaretha's* zuster *Johanna* te hebben behoord, in andere handen over.

Deze voorbeelden zijn met andere gemakkelijk te vermeerderen. Hier zij nog herinnerd aan de huwelijken der dochters van *Arnold*, voogd *van Stralen*, met heer *Gijsbert van der Lecke* en heer *Otto*, heer *van Buren*, welke in den aanvang der 14[de] eeuw oorlogen op Limburgschen bodem tusschen deze Hollandsch-Geldersche geslachten tengevolge hadden. De bekende kasteelen *Arcen*, *Well*

---

1) Holl. Leenk. No. 304, fol. 59.
2) Ibidem, fol. 80.
3) Holl. Leenk. No. 305, fol. 35.
4) Deze was de boven als zoon van *Beatrix van Valkenburg* genoemde *Reinoud van Brederode*. Door zijn huwelijk met *Jolente*, erfdochter *van Gennep*, is ook het sterke *Gennep* aan de Maas een tijdlang in het bezit der Brederode's geweest.

en *Geysteren*[1]), tusschen Venlo en Maashees aan de Maas gelegen, moeten tot de Stralensche goederen hebben behoord. *Arcen* is sedert dien gedurende bijne twee eeuwen van het geslacht *van Buren* geweest, maar *Well*, hetwelk aan heer *Gijsbert van der Lecke* was gekomen, werd reeds in 1320 door diens oudsten zoon, *Arnold van Stralen* geheeten, van de hand gedaan.

Over het algemeen is er van de Hollandsche geslachten, die zich derwijze in Limburg hebben gevestigd, na een paar generatiën niet veel overgebleven. Of er in Limburg thans nog namen voortleven, welke aan die vroegere nederzettingen herinneren, is mij niet bekend. In Holland wordt de herinnering aan het bovengenoemde Limburgsche Stein nog steeds levendig gehouden, zij het ook, dat bijna niemand zich bewust is, dat het zoogenaamde *Land-van-Stein*, (tot 1870 eene afzonderlijke gemeente, maar sedert dien gesplitst en gevoegd bij Gouda en Reeuwijk) aan het oude Limburgsche *Stein* zijnen naam te danken heeft. Dit land behoorde tot de goederen der heeren *van der Goude* en kwam door het huwelijk der erfdochter *Sophie* met heer *Jan van Renesse* aan hunne erfdochter *Margaretha*, die in de eerste jaren der veertiende eeuw trouwde met *Arnold*, heer *van Stein.* Laatstgenoemd echtpaar verkocht bedoeld land in 1329 aan heer Jan van Beaumont en sedert heeft het steeds het Land-van-Stein geheeten.

Eene deftige begrafenis in het „eerste jaar der Bataafsche vrijheid".

Medegedeeld door Dr. J. S. VAN VEEN.

Vóór eenigen tijd ontving ik van den heer Dr. W. D. Cramer te Twello een pak stukken, betrekking hebbende op zijnen voorvader van moederszijde, den bekenden Tielenaar Mr. J. D. van Leeuwen, met de vergunning om daarvan naar welgevallen gebruik te maken.

Een gedeelte dier stukken heeft betrekking op de plundering van zijn huis in 1787 bij gelegenheid van de anti-patriotsche onlusten, de overige op de begrafenis zijner vrouw. Daar van Leeuwen tot de deftigste ingezetenen van Tiel behoorde, mogen wij gerust aannemen, dat die begrafenis in allen deele heeft beantwoord aan de eischen, die aan eene zoodanige plechtigheid

[1]) Zie Moes en Sluyterman, Nederlandsche Kasteelen en hun historie.

werden gesteld. De groote nauwkeurigheid, waarmede alles is opgeteekend, stelt ons in staat ons daarvan eene volledige voorstelling te vormen. Bijzondere aandacht verdient het verhaal, omdat van Leeuwen de man is geweest, die door de stichting van de begraafplaats »Ter Navolging« te Tiel den stoot heeft gegeven tot het algemeen begraven buiten de kerken.

Ik acht het daarom gewenscht hier in het kort zijnen levensloop mede te deelen; zeer vele bijzonderheden heb ik te danken aan genoemden heer Cramer.

Johan Diederik van Leeuwen, behoorende tot een oud Nederbetuwsch geslacht, werd 26. Februari 1737 te Tiel geboren als zoon van den schepen Arnold v. L. en Cornelia Farret.

Na de Latijnsche school zijner geboortestad te hebben bezocht, werd hij in 1756 te Utrecht als student in de rechten ingeschreven en daar op 20. April 1758 tot meester in de beide rechten bevorderd.

Zes jaren later (4. April 1764) werd hij benoemd tot adjunct-secretaris der stad Tiel, welk ambt hij ruim een jaar later nederlegde ten gevolge van zijne benoeming tot ontvanger der generale middelen des kwartiers van Nymegen over het kantoor Tiel.

Hij was 18. October 1762 te Ochten in het huwelijk getreden met Adriana Gerarda van Altena, die hem 4 kinderen, 2 zonen en 2 dochters, schonk.

Zijne tweede vrouw was Johanna Henrica ab Hoogland, dochter van Samuel ab Hoogland, predikant te Vaassen, met wie hij 7. October 1777 in het huwelijk trad. Uit dit huwelijk had hij twee dochters.

Een derde huwelijk verbond hem op 28. Mei 1799 met Jacoba de Roever, die hem geene kinderen heeft geschonken.

Dat van Leeuwen als vurig Patriot na 1795 eene rol in het politieke leven heeft gespeeld, zal niemand verwonderen: wij vinden hem o.a. als lid der Nationale Vergadering in den Haag en in 1798 als lid der Eerste Kamer.

Maar niet alleen op het veld der staatkunde heeft hij zich bewogen, ook op maatschappelijk en wetenschappelijk gebied heeft hij van zich doen spreken, op het eerstgenoemde door de boven reeds vermelde stichting van het zoogenaamde »Patriotsche kerkhof« [1]), op het laatstgenoemde door zijne uitgave (Utrecht, 1789)

[1] Zie hierover nader Rink, Beschr. van Tiel, blz. 207, en Geld. Volksalm., blz. 139.

van het »Auctoris incerti chronicon Tielense« naar het destijds in het stadsarchief te Tiel berustende handschrift.

Op ruim tachtigjarigen leeftijd is Mr. J. D. van Leeuwen op 8. Maart 1817 overleden.

Verbaal der begravenis van wyle myne dierbare huisvrouw Johanna Henrica van Leeuwen, geb. ab Hoogland, op Teisterbant overleden den 8. Julii 1795 en van daar gebragt en begraven in myne grafkelder op de begraafplaats Ter Navolging buiten de stad Tiel 14. dito.

De aanzegging of bekendmaking van het overlyden geschiedde door den schoolmeester van Avezathen als bidder aldaar op beiden dorpen Kerk- en Kapel-Avezathen, en in de stad Tiel eerst door den knegt by de familie, vrienden en bekenden en daarna door de 3 stadsaansprekers of bidders, met mantels, lamfers en handschoenen voorzien en geadsisteerd met den knegt, ook met mantel, lamfer en handschoenen voorzien en hangende losse hairen [1]) en ronden hoed.

Het lijk wierdt door de twee meyden afgelegd en volgens hare begeerte, welke ook de myne is, over hare aanhebbende klederen een schoon hembd aangedaan, zonder ontkleed te worden.

De doodkist wierdt in de stad by den timmerman H. Brouwer besteld en zijn knegt kwam op Teisterbant de maat nemen.

De kist wierdt den volgende dag met een wagen van daar alhier gebracht. Twee timmermansknegts kwamen mede, ook met het doodkleed, dat over de kist in de koetz gebruikt wordt en by den boekhouder van 't Gasthuis, verhuurders der lijkkoetz, gehaald was, en zy legden het lijk in de kist.

Zy kwamen op nader opontbod den volgende dag, toen men door een verbazende reuk, opzwellen van 't lijk, beginsels van verrotting etc. van de zekerheid van de dood overtuigd was, weder en slooten de kist, welke van boven na beneden gebragt en in het zalet gezet wierdt.

NOTA. Tegen de gewoonte van het sterfhuis digt te sluiten liet ik 'tzelve hier en daar door een open raam luchten, vooral het zalet, waar 't lijk stond, aan weerszyden openzetten, zodat er de wind doorwayen konde en men dus van de rotstank zo weinig letzel als mogelyk had.

---

[1]) Men bedenke, dat destijds pruiken in de mode waren.

De rouwbrieven waren te Utrecht besteld, wierden hier volgens de gemaakte lijst klaargemaakt en van hier gedateerd etc.

De dag der begravenis was bestemd op Dinsdag den 14. middag, terwijl men nog vrienden van de overledene verwagtte, gelijk daarvan Zondag en Maandag twee kwamen.

Daags voor de begravenis wierden door den Avezaatschen bidder de dragers en slippenhouders (naamlyk, zoals hier gewoonlyk is, de tegenwoordige en 't laatst afgegane leden van den kerkenraad als dragers en de tegenwoordige en 't laatst afgegane kerkmeesters van de beide dorpen als slippenhouders, dus 12 dragers en 4 slippenhouders tezamen) verzogt om den anderen dag 's middags voor half twee uren aan zijn, meesters, huis te komen en van daar, waar de mantels en handschoenen bezorgd waren (lamfers voor dragers en slippenhouders zijn niet gegeven; de meester alleen kreeg een lamfer) na 't sterfhuis te gaan. Ten twee uren zoude het lijk uitgedragen worden.

Door de bidders in de stad, geadsisteerd met een knegt als voorschreven, wierden de vrienden in de stad en de koetzen ook verzogt om ten half twee uren buiten op Teisterbant te zijn. De lijkkoetz was ook by den gasthuismeester door mijn zoon besteld.

Op genoemde tijd kwamen de lijkkoetz met de koetzen op Teisterbant. De drie Tielsche bidders waren daarby, dit vrywillig doende. Anders was het besteld, dat ze den train aan de limietpaal opwagten zouden.

De koetzen wierden ter zyde en agter het huis gezet. Den bidders gaf men een glas wijn in de keuken. De dragers en slippenhouders kwamen tezamen aan; de koetzen de een na de andere voor aan het huis. De dragers zetteden het lijk in de lijkkoetz. Men reedt daarmede een eind op den zandweg. De Tielsche bidders gingen voor dezelve. De meester van Avezaath liet de vrienden in de koetzen, de portieren open- en toedoende. Dat gedaan en alle de vrienden present in de koetzen zijnde, ging de meester ook voor de lijkkoetz aan de hooge hand, omdat het op zijn territoir was, dog verwisselde dat aan de limietpaal, gaande toen aan de lage hand.

Een knegt met mantel, lamfer, handschoenen, hangende hoed en losse hairen ging ook naast de lijkkoetz.

De vier slippenhouders gingen er ook naast, houdende de slippen van het doodkleed.

De dragers gingen agter de lijkkoetz paar aan paar. Hierop volgden drie koetzen, waarin in de eerste ik en mijn zoon, in de tweede beide de zwagers van myne vrouw, Erkelens en Kumsius, en in de derde mijn broeder J. G. v. L. en onze vriend en buurman alhier J. van Voorthuysen. Mijn vrouwŝ broeder Ds. ab Hoogland had men ook verwagt en daarom drie koetzen besteld; anders zouden de drie broeders in ééne koetz gezeten hebben, dog per expressen kreeg men tyding, dat belet wierd, en het al laat zijnde om in de stad eën ander te laten verzoeken, ook dit niet gevoeglyk geagt wordende, omdat men er dan, om gene jalouzy te verwekken, meer zoude dienen te verzoeken, en om broer v. L. niet alleen te laten, wierdt goedgevonden den predikant alhier te vragen; dan ook dezen dien dag van huis moetende zijn, was vriend Voorthuysen de naaste er toe en deze heeft dus de overledene ook mede de laatste eer aangedaan als vriend, met lamfer en handschoenen, die hem daartoe aan het sterfhuis gegeven wierden.

De train reedt dus als voorschreven voort. Aan de begraafplaats even over 3 uren gekomen zijnde, wierdt het lijk door de dragers van de lijkkoetz genomen, op de baar gezet, vervolgens een eind wegs op de begraafplaats gedragen en neergezet, totdat de vrienden uit de koetzen en daaragter gekomen waren, helpende eenen der Tielsche bidders door het open- en toemaken der koetzen die er uit.

Dat gedaan zijnde gingen die vier tezamen voor de baar uit tot aan het graf. De dragers namen het lijk van de baar en hielpen het met de doodgravers in het graf, waarna de vrienden met de vier bidders vooraf wederkeerden van het graf af over de begraafplaats tot aan de koetzen, die intusschen omgekeerd waren, blyvende nogtans de lijkkoetz een eind ver na de stad toe staan om weer na de stad te ryden, zonder — gelijk anders in de stad — weder mede na het sterfhuis te ryden, want de statie nu voor geëindigd gehouden wierdt.

Terwijl de drie Tielsche bidders de vrienden weder in de koetzen hielpen, voor dezelve nog goedvonden een eind weg tot aan de limietpaal te gaan, daar salueerden en weder na de stad gingen, latende de koetzen met de vrienden zonder eenige statie, gelijk dit vooraf besteld was, weder na het sterfhuis en wat spoediger als gekomen waren, heenryden.

De Avezaatsche bidder, de dragers en slippenhouders legden

aan de begraafplaats hunne mantels af, die door iemand, daar besteld, aangenomen en by den eigenaar t'huis gebragt wierden.

De dragers en slippenhouders gingen op hun gemak, zonder de koetzen direct te volgen, met den Avezaatschen bidder na het huis van den meester, alwaar zy, als gebruikelyk aldaar, op thee, tabak, wijn etc. onthaald wierden.

De kosters knegt of meid bragt het doodkleed aan het huis van den gasthuismeester t'huis. De fooy aan denzelven daarvoor, aan den lijkkoetzier, aan de dienders en de mantelsbezorger waren aan de Tielsche bidders gegeven en wierden door hen daar uitgereikt; die aan de andere koetziers aan den knegt, die in den rouw mede was gegaan, zijn mantel ook aan de begraafplaats had afgegeven en agter op de koetz mede na Teisterbant reedt, alwaar hy de vrienden uit de koetzen hielp en de fooyen aan de koetziers gaf, die na een poos toevens en een glas wijn gedronken te hebben weder na de stad reeden, blyvende den mynen hier.

Er is ook geen klokkengeluy nog te Tiel nog te Avezathen geweest en hebben wy gene rouwklederen gemaakt, maar wy dragen rouwe over zulk eene waardige vrouw en moeder in het hart met een rouwbant om den arm naar het voorschrift van het genootschap »Tot nut van het algemeen«.

Onkosten tot de begravenis van myne dierbare en teder geliefde echtgenoote Johanna Henrica van Leeuwen, geb. ab Hoogland, overleden op Teisterbant 8. Julii 1795, aetat. 53, en van daar begraven op de begraafplaats Ter navolging buiten Tiel in mijn grafkelder No. 137 den 14. dito.

Aan onze twee meiden voor afleggen en aan twee knegts voor aanzeggen in de stad en extraordinaris moeiten en diensten t'zamen	*f* 14	—	—
Aan een expressen naar Zuilichem aan broêr Hoogland	» 2	12	—
Aan een fooy aan de timmermansknegts, de kisters	» 1	8	—
Aan het wasschen van 't doodgoed	» 1	2	—
Aan A. v. Riemsdijk voor 't hout tot de kist . .	» 18	—	—
Aan G. J. Pitlo voor 't yzerwerk	» 7	10	—
Aan H. Brouwer, timmerman, maken van de kist en verschot l.q.	» 10	13	—
Aan de juffer de Roever voor lamfers en handschoenen l.q.	» 31	8	—

Nog aan Gijsbert Janssen, onzen koetzier, voor dito	*f* 4	—	—
Aan L. de Jong voor mantelshuur, zo voor ons als dragers l.q.	» 4	12	—
Aan de kerk van Tiel jura voor baar en ingang l.q.	» 7	—	—
Aan den koster en doodgraver l.q.	» 6	—	—
Aan de doodbidders te Tiel met hun verschot van lamfers en handschoenen l q.	» 24	—	—
Aan het Gasthuis van Tiel voor de lijkkoetz met 4 paarden	» 24	—	—
Aan een fooy voor den lijkkoetzier	» 2	—	—
Aan 3 andere koetziers, ieder 7 gld.	» 21	—	—
Aan de dienders te Tiel	» 1	20	—
Aan doodkleed t'huis brengen	» 1	10	—
Aan dien, die de mantels der dragers by de begraafplaats afnam en t'huis bezorgde	» 1	10	—
Aan M. J. Omzeele te Avezaath voor 't aanzeggen van 't overlyden op beide Avezathen, Kerk en Kapel, en als bidder voor 't nodigen der dragers	» 3	12	—
Idem voor voor 't lijk gaan, adsisteeren der begravenis tot aan Tiel, receptie der dragers aan zijn huis etc.	» 5	5	—
En voor zijn verschot van pypen, tabak, thee, kandy, krakelingen en beschuit, alles volgens quitantie . .	» 3	6	8
Aan zoon J. v. L. rekening van wijn (1/2 anker rood en 1/2 anker wit aan meesters huis voor de dragers) en 't overige aan 't sterfhuis	» 36	15	—
Aan den accijs betaald, die nu apart ingevorderd wordt	» 4	—	—
Aan A. Schook voor doodkist buiten brengen, voorts nog mantels, wijn etc. buiten brengen, wagenvragt bet.	» 1	8	—
Aan G. van Gameren bruggeld der koetzen etc. .	» 2	—	—
Aan G. van Paddenburg voor de rouwbrieven . .	» 12	4	—
Aan port voor dezelve	» —	4	—
Aan frankeeren van brieven	» —	16	—
Aan een brief van Zuilichem per expresse van Buren ontvangen, waarby hy zyne komst weer opschreef . .	» —	6	—
Aan verder port van brieven weerom	» 2	13	—
Aan Dr. van Lokeren, rekening	» 23	14	—
Aan de rouwbanden	» 7	14	—
	f 288	2	8

TAAL- EN LETTERKUNDE.

Ik bezit blz. 416 van een oud copie-boek, waarop de copie van 't volgende schrijven:

Den 14den der maand December 76
heeft bij Esselaar Nieuwediep,
gelogeerd
ik, Douwes Dekker, den bijnaam
voerende van Multatuli.
En ik, kwam als een herder onder
de schapen, en zij hebben mij
niet gekend. Dus, Anathema, weg
met hen.

Nieuwediep 14 Decr 76.
Douwes Dekker.
(hieronder een groote krul).

Kan een der lezers van »de Navorscher« mij misschien mededeelen, of het origineel van dit schrijven nog bestaat en zoo ja, waar het te vinden is? T. F.

Kan iemand mij ook opgeven waar een der ondergenoemde werken of liever nog waar beide werken te vinden zijn? Is er wellicht iemand, die ze een van beide of beide voor drie dagen in leen zou willen afstaan?

»The Life and Adventures of Common Sense« an historical Allegory London, printed for Montague Lawrence Stationer at the Globe near Durham Yeard in the Strand 1759.

»Vie et Aventures du Sens Commun« (Avignon, 1777).

TACO H. DE BEER,
Koninginneweg 46 (huis), Amsterdam.

VIII.

LYNDE

BEI BILSEN, BELG. LIMBURG.

Die Van der Lynden, heren van Wynde und van Beche oder Beke, in Brabant

1066—1400

LYNDE = WYNDE = WYNGHE

von

BARON ADHÉMAR DE LYNDEN.

Die Beweisführung über die Identität der hier oben erwähnten drei Familiennamen erfolgt hier unten mittelst Benützung der in den Belgischen Archiven deponirten Urkunden und Siegelwappen der Van der Lynden, heren van Wynde und van Beche oder Beke (Brabant).

A.

DIE URKUNDEN.

1263 November 17.

a. Dominus Waltherus de Windhe, dapiferus Brabantie, ist Zeuge in einer Urkunde der Herzogin Aleidis von Brabant.[1]) (Op ingewonnen raad, mede van Otto, graaf van Gelre, beslist Aleidis, hertogin van Brabant, een geschil tusschen de Kanunniken en eenige burgers van Antwerpen).

1283 April 20.

a.[1]) Iohan, Herzog von Lothringen und von Brabant, erklärt, da die *Ritter Franco van Winghe und Iohan van Winde genannt De Tilia oder Van der Lynden* ihm besitzlich überlassen haben den dritten Theil der Mühle von Elixem, dass er, im nämlichen Verhältnisse, die Unterhaltungskosten der Mühle bestreiten, und die Bewohner der Ortschaften Elinxhem, Lara, Overwinde, Nederwinde, Hakendover mit Wulvesem, Mere anhalten werde ihr Korn in dieser Mühle malen zu lassen.[2])

[1]) Sloet, Baron, Oorkondenboek der Graafschappen Gelre en Zutfen No. 869.

[2]) Bruxelles, Arch. Gén., chartes de Brabant, de Limbourg et des pays outre Meuse (Daelhem, Maestricht et Fauquemont). No. 106.

1364 März 10.

b. Diederic Wauters sone Vanderlinden XXX capune ende drie bunder euslses dat men heyt cherudde di hi vercregen heeft opt leen dat Arndt Diedric zoene van Ouderhaen houdende es, relevavit x[a] marchij n[o] mccclxiiij secundum stilum curie cameracensis. Homines Robertus de Glinden, Ioh. van Tudekem, Ian de Koc, Richard Vlec, *Geldolf van Winde.*

Item sine woeninghe met den toe behoerten ghelegen in Ouderaen. [1])

1432 Februar 2.

c. Gielys van den huys wylen Ianssoen vj[a] aprilis xiiij[c] lviiij Jair. By doode wylen Claes van den huys syns brueders Claes van den huys Iansssoen. *By doode wylen heer Plissis ondergescrven* ij[a] februarij Anno xiiij[c]xxxviij, *Plissis van Ouderaen Drierícx soen was.*

d. Dierick wouterssoen van der Lynden geheiten van ouderaen. Houdt dertich capuynen tsjaers *erfchyns* vut ende op die goede ende hove toebehorende *Geldolf van der Linden* bynnen der prochien van beetche gelegen [2])

e. ende iij buenre eussels geheiten tgerudde ende syn gecregen arnde Diederix sone van Ouderaen ende van sinen leen hier vore gespleten ende dese voirscreven iij buenre eussels hout Steven de vilter hieronder. [3])

f. Item noch een halve zille beempts gelegen by den hove tot ouderaen ende was diedericx van ouderaen. [4])

g. Godeverd *heren Ihans sone van der linden van Overwinde* terdedeel der molen van Elissom dat hi her Iohan cochte theghen Thonise van Woutelinghen valet omtrent 1 mudde roggen thiensce syaers. [5])

h. Messire (H.) Librecht van Meldert.

Ian van der linden, Godeverds soon was, Geldolf van Winghe, heeft ontvangen een derdedeel der molen van Aelissen *na doot Godeverd heren Ians soen van der Linden syns vader* was behoudelyck *Ians Godeverds wittich soen* sinen recht oft hi te sinen daghe gname. Hier is twivele, want Ian Godeverds soen leeft, en soude

---

[1]) Bruxelles, Arch. Gén., chartes de Brabant, Slootboek fo. 380[a]

[2]) Ibid., Lebenkammer von Brabant, Hofleenboek, Reg. 17 fo. 157.

[3]) Ibid., Reg. 11 fo. 188.

[4]) Ibid., Hofleenboek, fos. 190 und 191.

[5]) Ibid., Stootboek p. 390 o.

dit leen ontvangen, want *Geldolf syne oeme* voersz. en heeft hier ghene recht toe. [1])

h) Katheline van Kerchem, Goerdt dochter was Gheert van Kerchem syn soen.

Her Adam van Ordingen, ridder, hout die molen van Alissem, mer hier vore ent dorp van Nederwinde steet gescreven dat dese molen is gedeilt want Ian Godeverts sone van der Linden, hout daer een derdedeel.

Item her Adam van Kirchem oec een derdedeel ende de hertoghe van Brabant oec een derdedeel. Nu is te weten oft her Adam van Ordingen ende her Adam van Kirchem een man is eende eene name. Iaer alsoe Goordt syn soen was hier ondergescreven ons seet. [2])

i. Geldolp van der linden heren Geldops zoen, ende Diederic van Ouderhaen zoen was Ians van Hogleven honden dese gronden half ende half bi honre beiden der overdrage.

Dieric van Ouderaen Arnts soen was

Arnt Diederic zoen van Ouderaen hout die heerlicheyt van Beche, den chyns, de renten ende gerotten, daer aff gespleten sy iij buenre eussels die Dyederic Wouters soen hout.

Oec hout die voorscreven Dyedetic XXX capunen van de capuynen. C capuynen een buenre beempts i zille beempts heit de Widenam VI boenre eussels vii boenre lants die men vore van te leen hout. It. noch j halff buenre bamps beden hove van Ouderaen binnen die parochie van Beche.

Nu vindic int donde boeke dat Henri van Ouderaen hielt XXX buenre in lande ende in beempte syn huysende lvj capuynen. Oec is te weten oft dese goede yet comen syn van heren Adaems goede van Erdingen vorsc. [3])

k. Messier (H.) Geldolf van der Linden, ridder, hout dat vierendeel van der molen te Beche mitter visscherien van Buedeghem eyghen tot den her Coelen miel ende hiert toe hoert tvierendeel van een beemdeken daer bi gelegen aldus bi heren Geldolve voerscreven gegoet. Dit houden die van Oudeghem ende dander vierendeel oec als men hier om sien moech. [4])

l. Ian ouderaens by doode syns vaders anno xly (42) hout

[1]) Bruxelles, Arch. Gén., Spechtbock (redigist in 1374). p. 71.
[2]) Ibid., Spechtboeck, p. 77.
[3]) Ibid., Spechtboek, p. 77.
[4]) Ibid, p. 80.

een bunder beempts geheiten de wideman ende leyt op te gheete tusschen erve cornelys van Aa op een zyde ende Ian hertewicx op dandere plach toe te horen Diederic van ouderhaen arts soen. [1])

m. Walterus de le Linde de mischen. II j 1/2 portiones prati in duabus petiis apud beke videlicet pratum dictum hasselt et et dictum spreet A 1312. [2])

n. Walterus de tilia de myssche (im Spechtboek ist für dieses Lehen eingeschrieben: Didderic Wouters zoen van der Lynden geheiten van Ouderaen) jornale cum dimidio terre et xxx capones amun apud beke et fuerunt henrici de oudra etc. .... [3])

o. Walterus de tilia v 1/2 jornalia terre jacentia in beche que acquisivit erga henricum de audriaen de beche [4])

p. Walterus filius Walteri de tilia de beche 1/2 bonarium prati situm prope domum suam ibidem. [5])

q. Aleit dochter Ians besuuts van halen wijf marselijs van lexhi des jongen van sent truden .... Hout . j . half buenre beempts dat *wouters van den linden* was gelegen tot beche bi wouters woeninge. Item noch .... eene halve zelle beemps gelegen biden hove tot ouderaen ende was *didderícx van ouderaen* [6])

In der Urkunde A werden
die Ritter Franco van der Lynden und Iohan van der Linden mit den Namen genannt Franco van Wynghe und Iohan van Wynde geheiten Van der Lynden. Sie bewohnten Wynghe oder Wijnde d.h. Overwinden oder Neerwinden und nennen sich zufolge des Gebrauches der Zeitperiode nach dem Namen ihrer Besitzung, Wynde oder Wynghe, indem sie sich der wallonischen wie auch der vlämischen Schreib- und Sprachform dieser Oertlichkeit als Familiennamen bedienen. Daher

LYNDE = WYNDE = WYNGHE,

Franco wird in dem genannten Akte in erster Reihe genannt folglich war er der ältere der beiden Brüder oder Vetter. Wären sie nicht in diesem verwandtschaftlichen Verhältnisse gestanden, sondern Vater und Sohn, so hätte der ältere den Titel here, dominus führen müssen.

---

1) Bruxelles, Arch. Gén., Lehenkammer von Brabant, Reg. II—1413—fol. 186 *vso.*
2) Ibid. Arch. Gén. R. I., Latynsboek, fol. 115 *rso.*
3) Ibid., fol. 116.
4) Ibid., fol. 119.
5) Ibid., fol. 121 *vso.*
6) Ibid., Lehenkammer von Brabant, R. 4 (Stootboek) fol. 108 *vso.* Gedruckt: Galesloot. Livre des fiefs du duc Jean III de Brabant, p. 279. p. 287. p. 278 und p. 294.

Die Besitzer von Wynde oder Wynghe heissen sich immer Heer van Wynde gezegt Van der Lynden, dominus de Wynde dictus Van der Lynden.

Wynde war somit eine Herrlichheit die den Van der Lynden, in Brabant, als Allod gehörte und zweifellos von denselben gegründet wurde, wie mehrere andere Herrlichheiten des Namens Lynde oder Lynne deren Ursprung auf sie zurückzuführen ist.

Gleicher Familienname, gleiche Titel und die gleiche Oertlichkeit wie sie in der Urkunde van 1283 zum Ausdrucke kommen, könnten zur Annahme führen dass here Iohan van der Linden, van Overwinden, (*c*) welcher $^1/_3$ der Mühle von Elixem von Anton van Woutelingen kaufte mit dem Ritter Johan van der Lynden in der Urkunde von 1283 identisch sein könnte. Man wird aber einwenden, dass wenn der erstere erst um 1350 $^1/_3$ der Mühle kaufte, er nicht um 1283 Besitzer dieses Drittels gewesen sein konnte. Der Iohan von 1283 war aber thatsächlich mit Franco Besitzer der Mühle, da er sonst nicht dem Herzog von Brabant $^1/_3$ derselben hätte überlassen können, und es daher auch nicht, um 1350, zu kaufen Veranlassung gehabt hätte. Trotzdem könnten beide Iohan identisch sein, wenn nicht die Zeitperioden in denen sie lebten gegen diese Annahme wären. Sie können daher nur Vater und Sohn, oder Onkel nnd Neffe sein.

Die Urkunde *b* berichtet dass Diederic Vanderlinden, welcher mit der aus dem Gute des Arndt (Arnold), Sohnes des Diederic van Ouderaen erworbenen Rente belehnt wurde, ein Sohn des Wauters Vanderlinden war. Die Belehnung fand statt am 10 März 1364. *Unter den Lehensmännern:* Geldolf van Winde, *Diederic Vanderlinden trug auch zu Lehen vom Herzoge von Brabant, sein in Ouderaen gelegenes Haus.*

Das in 1312 redigirte und von Galesloot veröffentlichte Lehensbuch des Herzogs Iohan von Brabant sagt dass die Rente zu jener Zeit im Besitze des Wauters van der Linden war, und dass das »Spechtboek« dieses Lehen im Namen des Diederic Sohn des Walter van der Lynden genannt van Onderaen einschrieb.

Nun wurde aber das »Spechtboek« *nach* dem »Stootboek«, in 1374 zusammengestellt.

Diese Aufschlüsse geben daher das folgende genealogische Fragment:

Wauter (Walter) de Tilia oder Van der Lynden

Fragm. A[a]

|

Diedric van der Linden
welcher in 1364 belehnt wird.

Diedric van Ouderaen
|
Arnold van Ouderaen

Fragm. A[b] — Mitte des 14 Jahrhunderts zur Zeit der Redigirung des »Stootboek.«

Die Urkunde *g* gibt:

her Iohan van der Linden wohnend in *Overwinde* welcher von Anton Woutelinghen $^1/_8$ der Mühle von Elixem im Werthe von ungefähr 50 Muid Roggen kaufte.

Fragm. B

|

Godeverd van der linden
(Mitte des 14'en Jahrhunderts).

Her Iohan wird genannt am 10 April 1339: Iohannes de Lynden de Wynde, miles, dem König von England Kriegsdienste leistend gegen Frankreich. Die Umschrift seines Siegels trägt: *Ian van Winde;* diejenige seines Sohes Geldolf van der Linden, 1374: *Geldolf va Winde.* (Siegelwappen 3 und 5).

Die Urkunde *h* berichtet:

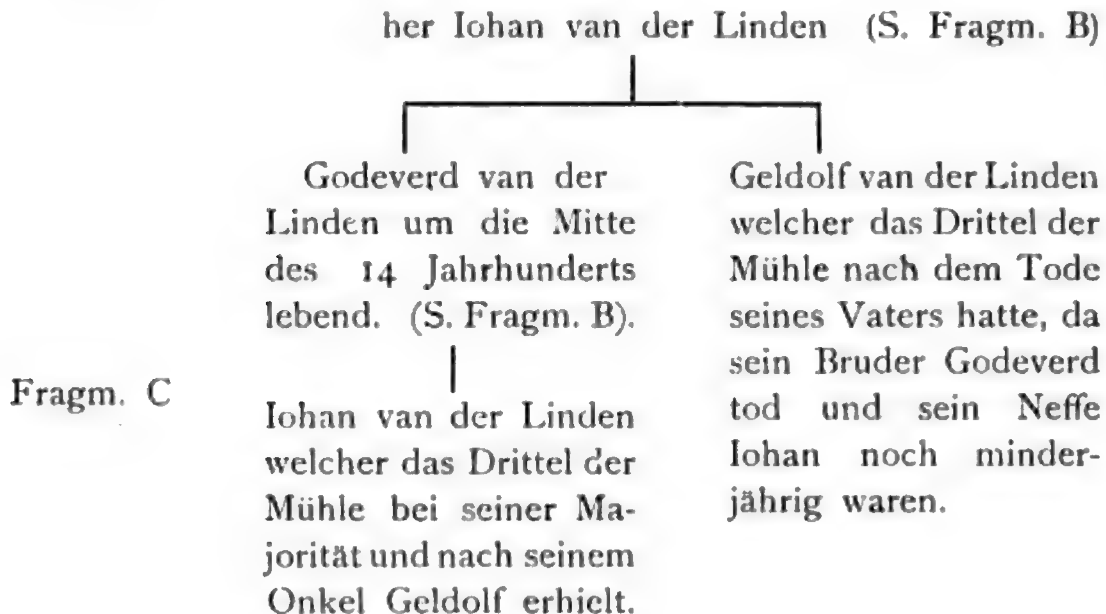
1. *dass* Geldolf van Winghe *Bruder des Godeverd van der Linden war, welcher selbst Sohn des Iohan van der Linden war, Er hiess somit* Geldolf van der Linden *und bewohnte Winghe d.h. Overwinden oder Neerwinden.* Daher

LYNDE = WYNGHE ODER WYNDE

2. dass derselbe Geldolf, Onkel des Iohan, Sohn des Godeverd war.
3. dass Iohan, Sohn des Godeverd, $^1/_8$ der Mühle von welcher es sich handelt erhalten sollte, und dass Geldolf kein Recht auf dieselbe hatte, und dass er sie nur bis zur Majorität des Johan, Sohn des Godeverd, behalten soll. Nun sehen wir thatsächlich dass Iohan van der Linde, Sohn des Godeverd, der Erbe war.

Geldolf, Onkel des Iohan, war somit der Bruder von dessen Vater, d.h. von Godeverd van der Linden. Und da er kein

Recht auf das $^1/_3$ der Mühle hatte, da er es nur bis zur Majorität seines Neffen Iohan behielt, folgt hieraus dass Godeverd zur Zeit der Redigirung des »Spechtboek« tod war und dass sein Sohn Iohan zu dieser Zeitepoche minderjährig war; daraus folgt auch dass Godeverd van der Linden der ältere der beiden Brüder war. Man hat somit:

Die Urkunde *e* sagt:

dass Arnold, Sohn des Didderic van Ouderaen, im Besitze der Herrlichkeit Beche war, von welcher man 3 Bünder Eussels die Diederic, Sohn des Wauters, zu Lehen trug (1374), *abgetrennt hatte. Dieser Diederic, Sohn des Wauters, ist derselbe als Diederic van der Lynden, Sohn des Wauters.* (Fragm. A und Urkunde *b*) wo die 3 Bünder Eussels genau bezeichnet sind.

Auf Arnold folgte Diederic van Ouderaen, sein Sohn. Und Diederic übertrug *die eine Hälfte der in der Urkunde erwähnten Güter auf Geldolf van der Linden, Sohn des heren Geldolf, und die andere Hälfte auf Diederic van Ouderaen, Sohn des Iohan.*

Es ist auch zu bemerken, dass dieser Diederic einen $^1/_2$ Bünder Heuwiesen bei dem Hof von Ouderaen, in Beche, zu Lehen hatte.

Nun gehörte dieser $^1/_2$ Bünder in 1312 dem Wauters (Walter) Sohn des Walter de Tilia oder Van der Lynden.

Die Urkunde *n* berichtet:

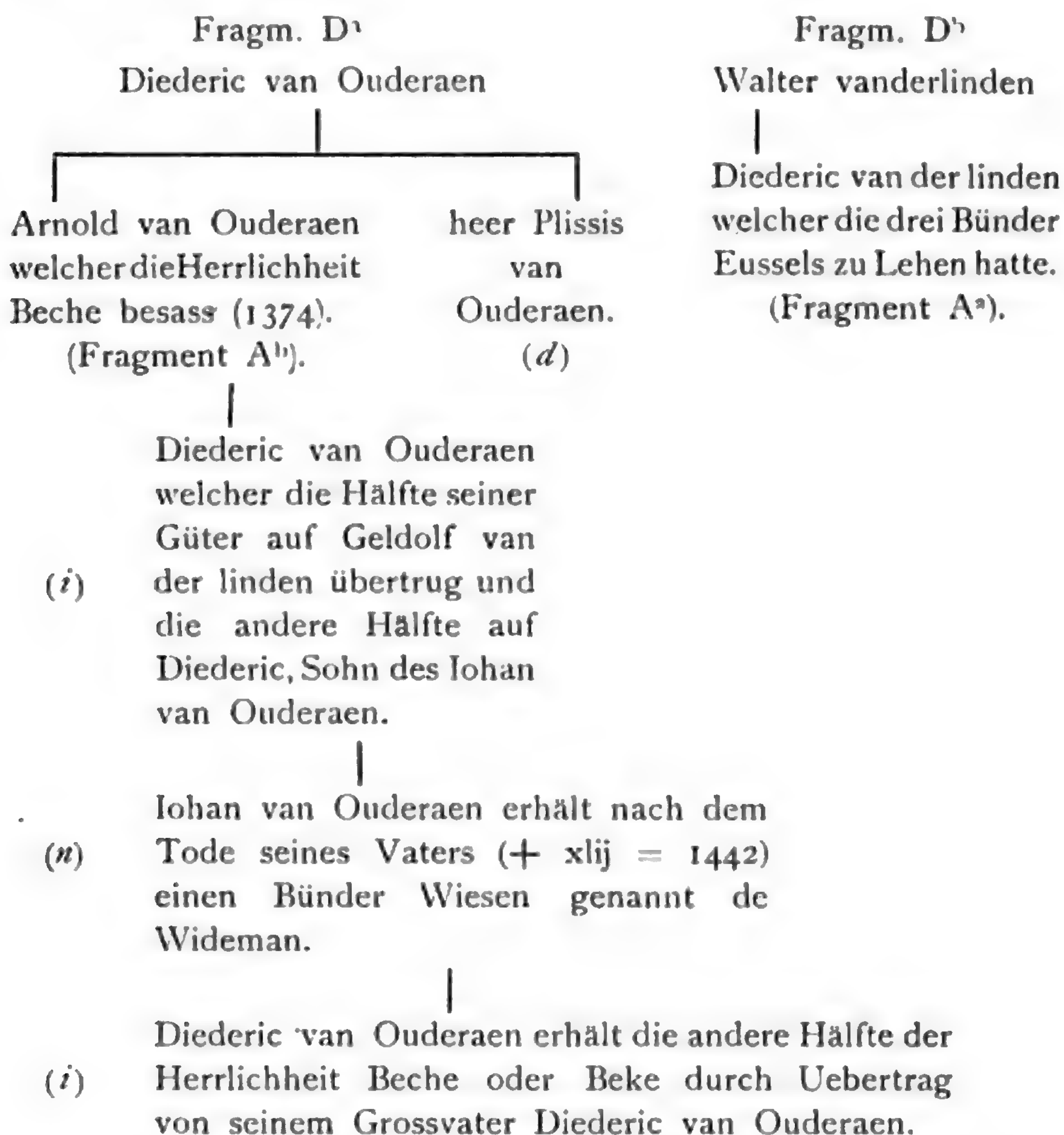
dass der in der Urkunde *i* genannte Iohan van Ouderaen belehnt wird mit einem Bünder beempts, geheiten de Wideman,

nach dem Tode seines Vaters Didderic van Ouderaen, Sohn des Arnold, und aus der Urkunde *i* wissen wir auch, dass Didderic van Ouderaen, der Sohn dieses Iohan, die andere Hälfte der Herrlichheit von Beche oder Beke erhielt.

Die Urkunde *c* sagt:

dass Didderic, Sohn des Walter van der Lynden geheiten van Ouderaen, einen zweiten Sohn hatte, heer Plissis van Ouderaen, der zur Zeit der Belehnung tod war. Didderic erhält 30 Kapaunen jährlichen Erbzins auf die in der Gemeinde Beche gelegenen Güter des Geldolf van der Linden.

Wir haben sonach hier:

Ausserdem haben wir: heren Geldolf vanderlinden (vor 1374).

Geldolf van der Linden wird in der Urkunde *k* Ritter genannt und als Besitzer des $^1/_4$ der Mühle von Becke bezeichnet.

Nach dem Akte *h*, war Adam van Ordingen und Adam van Kerkem ein und dieselbe Persönlichkeit, wie es übrigens das Spechtboek voraussetzt. Thatsächlich hatte

Adam van Ordingen	$^1/_3$ der Mühle.
Johan van der Linden	$^1/_3$
Adam van Kerkem	$^1/_3$
und der Herzog von Brabant	$^1/_3$

Nun gibt es im ganzen nur $^3/_3$, somit ist Adam van Kerkem derselbe wie Adam van Ordingen.

Das hier genannte Ordingen oder Urdingen liegt in unmittelbarer Nähe von Linne (Crefeld). Ein Zweig der heren van Linne hatte sich dort festgesetzt. Ein Wilhelm ter Lynden, war Schöffe daselbst; ebenso wird ein Tilken ter Lynden in Ordingen oder Urdingen erwälnt.

Die Urkunde *p* berichtet:

dass in 1312, in Myssche, nicht weit von Beke, ein Didderic de Tylia, und in Beche oder Beke selbst ein Walter de Tylia (Vanderlynden) lebte[r], alle beide Söhne eines Walter de Tylia, welche somit gegen das Ende des 13. Jahrhunderts gelebt haben und vielleicht noch in 1312 am Leben waren; der Akt sagt thatsächlich nicht filius quondam Walteri, sondern einfach filius Walteri, und da der Akt *p* auch nicht Didderic wilen Wouterszoen sagt, sondern nur Didderic Wouterszoen, so kann man dasselbe wie für den Akt *r* annehmen.

Hieraus geht hervor, dass Didderic van Ouderaen (Fragm. D[1]) und Walter van der Linden Brüder waren, Söhne des Walter de Tilia oder Van der Lynden.

Damit wäre der Beweis über die Identität der 3 Namen Lynde, Wynde, und Wynghe beendet, und es erübrigt die Hauptpunkte welche hiezu geführt haben in gedrängter Form zu wiederholen.

In der Urkunde von 1283 *(a)* werden die Ritter Eranco van Winghe und Iohan van Winde genannt De Tilia oder Van der Lynden erwähnt. Sie hiessen somit Franco van der Linden und Iohan van der Linden und bewohnten Wynghe oder Wynde d.h. Overwinden oder Nederwinden.

In der Urkunde *b* erscheint Geldolf van Winde der in der Urkunde *d* Geldolf van Winghe genannt wird und Bruder ist des

Godeverde van der Linden, welcher selbst Sohn war des Iohan van der Linden. Er hiess somit Geldolf van der Linden und bewohnte Wynghe (Winde) d.h. Overwinden ode Neerwinden, folglich

LYNDE == WYNDE == WYNGHE.

Das Wort Wynghe ist die wallonische Form für das vlämische Wort Wynde und die Van der Linden haben sich aus dem Grunde beider Formen des Namens ihrer Allod-Herrlichheit als Familiennamen bedient weil diese Oertlichkeit an der vlämisch-wallonischen Sprachgrenze gelegen ist.

WALTERUS DE LE LINDE ODER DE TILIA DE MYSSCHE.

Die in den obigen Urkunden erwähnten

Walter I de Tilia oder Van der Lynden genannt Van Ouderaen und her Iohan van der Lynden van Wynde waren Zeitgenossen, und die Uebertragung der Hälfte der Herrlichheit Beche oder Beke von der Linie Van der Lynden genannt van Ouderaen in die Linie der Van der Lynden van Wynde (jüngere Linie) bekundet, dass die genannten zwei Linien nahe verwandt waren. Thatsächlich hatte Didderic, Sohn Walters II van der Lynden geheiten Van Ouderaen, die drei Bünder Waide genannt tgerudde zu Lehen, welche er von Arnold, Sohn des Didderic van Ouderaen kaufte, und einen *jährlichen Erb-zins* von 30 Kapaunen auf die Güter des Geldolf van der Linden, Sohn des heren Geldolf van Wynde genannt Van der Lynden, in der Gemeinde Beche zahlte *(g)*. Nun ist ein jährlicher Erbzins nur unter nahen Verwandten gebräuchlich. Man muss daher schliessen dass Didderic und Geldolf Vetter ersten Grades waren, *folglich waren deren Väter Brüder*, zumal dieses genealogische Verhältniss auch in dem Wappen des jüngeren Bruders, heren Iohan V. d. Lynden van Wynde, zum Ausdruck kommt. Er führt über das ganze heraldische Stück (Löwe) einen Turnierkragen zu drei Latzen [1]) welchen er aus dem Wappen seines Bruders Walter I de Tilia van Ouderaen adoptirt hat [2]) und dieser Turnierkragen ist nicht, wie meistens der Fall, als Beizeichen unter dem Schildrand angebracht, sondern er überdeckt das ganze heraldische Stück (Löwe), als Andeutung des

[1]) Beilagen, Siegelwappen 3.
[2]) Ibid., Siegelw. 6 und 7.

nahen genealogischen Zusammenhangs mit Walter I de Tilia.

Da somit Walter I de Tilia oder Van der Lynden ein Bruder war des Iohan van der Lynden, here van Wynde, so wird er auch einige Zeit auf dem Besitze seines Bruders gelebt haben bevor er in Missche, bei Beche, erschien, und sich, wie sein Bruder Iohan, nach dem Familiensitze genannt und geschrieben haben d.h. Walter de Winde. Er ist daher identisch mit Walterus miles de Winde 1272, der mit dem Löwen, dem Wappenthiere des Lynden'schen Geschlechtes, siegelt, [1]) und der ein Zeitgenosse war des Walter I de Tilia oder Van der Lynden, dessen Sohn, Walter II de Tilia in 1312 mit einem Bünder Landes bei Ouderaen belehnt wird. Es scheint dass Walter de Wynde, 1263, Truchsess in Brabant auch identisch ist mit Walter I de Tilia oder Van der Lynden. [2])

Wir erfahren ferners aus obigen Urkunden dass Wynde oder Wynghe eine Allod-Herrlichheit der Van der Linden bildete, und dass, nach der Urkunde *e*, die Herrlichheit Beche oder Beke [3]) ein Besitz der Van der Linden war. Die Urkunde sagt hierüber dass Arnold, Sohn des Diederic van der Linden genannt Van Ouderaen im Besitz der *Herrlichheit von Beche* (den Zins, die Renten nebst allem Zubehör) war, von welcher man 3 Bünder Eussels die

---

1) Beilagen, Siegelwappen 2.

2) Urkunden, a.

3) Name, Schreibarten, Etymologie.

Das Territorium welches sich nach Osten und gegen Budingen zu ausstreckt führte ursprünglich den Namen Bece oder Beche (Bece, 1044. 1156; Beche, 1231, 1234. 1271, 1295. 1307, 1410, 1427. 1439. 1463, 1483; Beze, 1284; Beeche, 1385—1386. 1440, 1501, 1666), welches sich dann in Bethe verwandelte (1386—1387, 1536; Beethe, 1672). Betche oder Beetche (Betche, 1338, 1501; Beetche, 1501, 1515. 1636, 1590, 1613, 1624, 1651, 1678, 1684, 1731, 1779; Beetsche, 1648, 1651, 1716, 1719). Beetse, Beets, Betze oder Bets (Beetse, 1304, 1312, 1405, 1434, 1461, 1674; Beets, 1307, 1407, 1435, 1592, 1601, 1634, 1671, 1711; Beetze, 1466. 1492, 1493, 1501—1504; Beetz, 1588; Bets, 1652, 1672, 1731, 1745, Van den Stegen; Beetsze, 1673; Betze, 1721, 1759).

Um das Dorf Wals-Betz (Betsica-Gallica oder Bets-le-Wallon) bei Landen zu unterscheiden, hat man seinem Namen verschiedene Bezeichnungen beigefügt. Man hat gesagt: Beche bei Léau (Beche subtus Lewis, XIIItes Jahrhundert). Beets an der Gette (Beets supra Jaccam, 1330) und Beetze bei Rotthem, 1480, aber man hat am häufigsten geschrieben Geet-Betz oder Betz an der Gette, welches schliesslich die Oberhand behielt Geet-Beetse, 1440; Geet-Beetche, 1516, 1537, 1609, 1728; Gheett-Beetche, 1440; Geert-Beetche, 1516, 1537, 1609, 1728; Geert-Beetche, 1565; Geet-Beets, 1615; Geets-Beets Van Gestel; Geet-Bets, 1725, 1752, 1759; Geet-Betze, 1771; Geest-Bets, Oudiette).

Das germanische Volk der Betasier soll, nach den Gelehrten, Geet-Betz und dessen Umgebung bewohnt haben. Die Betz hiessen ursprünglich Beche (in deutsch: Bäche), was einfach *die Bäche* heist; die Schreibarten Bethe, Betche und Beetse erscheinen erst im XIVten Jahrhundert.

Geographische Lage: Die Gemeinde Geet-Betz grenzt an diejenigen von Rummen, von Graesen, von Büdingen von Cortenaken, von Loxbergen (Provinz Limburg), von Haelen (Provinz Limburg) und von Donck (Provinz Limburg), (Wauters, Alphonse, La Belgique Ancienne et Moderne, Canton de Léau, p. 162).

Diederic, Sohn Walters II de Tilia oder Van der Linden, zu Lehen trug (1364), abtrennte.

Auf Arnold folgte Diederic van Ouderaen, sein Sohn. Und dieser Diederic übertrug die eine Hälfte der in der Urkunde erwähnten Güter auf Geldolf van der Linden, Sohn des heren Geldolf, und die andere Hälfte auf Diederic van Ouderaen, Sohn des Iohan [1]). Mit anderen Worten: die eine Hälfte der Herrlichheit Becke oder Beke ging über auf die jüngere Linie der Van der Lynden, in Brabant, auf diejenige die aus heren Iohan van der Lynden van Wynde (Bruder des Walter I de Tilia oder Van der Lynden) hervorgegangen war, während die andere Hälfte der Herrlichheit bei der älteren Linie blieb.

Beche oder Beke, von welchem in den obigen Akten die Rede ist, ist Beche oder Beke, bei Léau, in Brabant, oder, wie es heute genannt wird, Geet-Betz oder Betz de la Gette [2]). Die eine Hälfte der Herrlichheit Beche oder Beke gehörte noch zwischen 1402 und 1427 dem Geldolf van Lynde, Sohn des Geldolf van Lynde oder Van der Linden genannt Van Wynde [3]).

Beke in der Urkunde *g*, und Beche in der Urkunde *h* und in dem folgenden Akte aus Galesloot,

Arnoldus filius domini Theodorici de Beche, de Oudera, de uno bonario prati sito prope Beche [4]).

sind ein und dieselbe Oertlichkeit. Derselbe Zuname und derselbe Vorname für den Lehensmann beweisen dies hinlänglich. Beche oder Beke war somit ein Sitz der Familie Van der Lynden, Vasall des Herzogs von Brabant, aus der älteren Linie der heren van Lynne oder Lynde, hervorggangen aus den heren von Millen, bei Herderen.

Oudraen ist ein Hof in Beche, nach welchem sich ein Zweig der Van der Linden genannt und geschrieben hat [5]).

Der dominus Theodoricus de Beke in der eben angezogenen Urkunde aus Galesloot ist identisch mit Diederic Wouters zoen Van der Lynden, geheiten Van Ouderaen, in der Urkunde *g* und

---

[1]) Bruxelles, Arch. Gen. Lehenkammer von Brabant. Speehtboek, ij. 77. und e.

[2]) Navorscher 1912. Lynde VI. Die De la Lynde und die De Beke, Kampfgenossen des Guillanme de Normandie in der Schlacht von Hastings 1066.

[3]) Wauters, A., La Belgique ancienne et moderne, Canton de Léau, p. 162.

[4]) Navorscher 1911, pp. 174 & 175.

[5]) Galesloot Livre des Fiefs du duc Jean III de Brabant, Bruxelles, Arch. Gén., Lehenkammer von Brabant, Reg. 2, fol. 37.

[6]) Wauters, A., La Belgique ancienne et moderne., Canton de Léau, Geet-Betz.

mit Diederic in der Urkunde *e*, weil er, der Titel dominus sagt es, Besitzer der Herrlichheit Beche war, zu derselben Zeit wie Diederic van der Lynden genannt Van Ouderaen, und weil bei beiden die Herrlichheit Beke auf den Sohn und Nachfolger, Arnold, überging *(c)*, nicht zu sprechen von der Gleichheit der Vornamen (Theodoricus = Diederic), sowie auch der Vorname des Sohnes und Nachfolgers, der bei beiden der gleiche ist (Arnold). Ausserdem stimmt die Nachfolge auf Beke mit der beigelegten Urkunden Genealogie überein.

Es ist hier noch eine Oertlichkeit namens *Beke* in Betracht zu ziehen: *Beek* oder *Beke*, bei Bracht, im Gebiet von Wassenberg, und auch hier sind die Namen Linden und Beke identich, denn in 1627 sind Iohan van Lynen und Iohan van der Beik ein und dieselbe Persönlichkeit: » . . . Later is dit leen (Beek) gereleveerd door Herman Noethens, Diederich Lynen, Iohan Lynen off Van der Beick der Ionghe etc. [1]).

Diese Van Beek oder Beke siegeln mit dem Andreaksreuz im Schild, und dem Rumpf eines Bracken, als Helmzier, d.h. sie siegeln mit dem Concurrenzbild des Lynden'schen Wappenthieres (Löwe).

Beke, bei Léau, und Beke, bei Brach, waren somit Linden' sche Familiensitze, deren Namen die jeweiligen Lynden' schen Besitzer als Zunamen benützt haben, daher

VAN LYNDE = VAN BEKE

Wann und auf welche Weise die ältere Linie der Van Lynde (Bilsen) in den Besitz von Beke, bei Léau, und in denjenigen von Beke, bei Brach, gekommen ist, ob durch Kauf, Schenkung oder Belehnung ist nicht bekannt. Die Besitzergreifung der beiden Herrlichheiten muss jedoch in der ersten Hälfte des 11ten Iahrhunderts stattgefunden haben, weil die Van Lynde und die Van Beke in 1066 Kampfgenossen des Guillaume de Normandie in der Schlacht von Hastings waren d.h. weil die Van Lynde sich bereits in 1066 Van Beke genannt haben, müssen sie die beiden Herrlichheiten schon vor dieser Zeit erworben haben [2]).

Die Van Lynde und die Van Beke sind daher ein und dieselbe

---

[1]) Publications de la Société Historique et Archéologique dans le duché de Limbourg XXIV, p. 79.

[2]) Navorscher 1912, Lynde VI. Die De la Lynde und die De Beke, Kampfgenossen des Guillaume de Normandie in der Schlacht von Hastings, 1066.

Familie. Diese Identität kommt auch in deren Wappen zum Ausdruck:

Linden = In Schwarz, ein goldenes Andreaskreuz;

Beke = In Gold, ein schwarzes Andreaskreuz.

Die vorstehende Wappenscheidung wurde somit durch Verkehrung der Farben bewirkt.

Wir verweisen im Uebrigen auf die dieser Studie beigelegte Geschichte von Geet-Betz von A. Wauters, und auf die Geschichte von Beke, im Navorscher 1912, Lynde VI.

Walter I de Tilia = Van der Lynden = Van der Linden genannt Van Ouderaen, bewohnte Myssche bei Beche oder Beke, kaufte mehrere Lehen von Hendrik van Ouderaen, 1260. (b, e, i) Fragm. *Aa*.

- Diederic I van der Linden, genannt van Ouderaen nach einem in der Gemeinde Beche gelegenen Hof, erhält 30 Kapaunen jährlichen Erbzins auf die Güter und den Hof des Geldolf van der Linden gelegen in der Gemeinde Betz (b, e, c, i.)
  - Ar- (van der linden / nold (van Ouderaen welcher die Herrlichheit Beche besass 1364 (b. i) Fragm. *Ab* und *Da*.
  - heer (van der linden / Plis·is (van Ouderaen † vor 2 Februar 1438 (c).
    - Didderic II (van der Linden / (van Oudraen welcher $^1/_2$ seiner Güter auf Geldolf van der Linden und $^1/_2$ auf Diederic van Ouderaen, Sohn des Iohan, übertrug, unter anderen den $^1/_2$ Bünder bei Ouderaen mit welchem Walter II de Tilia in 1312 belehnt wurde (i, n) Fragm. *Da*.
      - Iohan van Ouderaen erhält nach dem Tode seines Vaters einem Bünder Wiesen genannt de Wideman (i, n) Fragm. *Da*.
        - Didderic III van Ouderaen *erhält die andere Hälfte der Güter seines Grossvaters Didderic van Ouderaen, van der Linden*, unter anderen den $^1/_2$ Bünder bei Ouderaen mit welchem Walter II de Tilia in 1312 belehnt wurde (i) Fragm. *Da*.
- Walter II de Tilia, van der Lynden (Fragm. *Db*) wird mit einem Bünder Landes bei Ouderaen belehnt 1312 (b, c, i) Fragm. *Db*.
  - Didderic van der Linden welcher die 3 Bünder Eussels zu Lehen hatte. Er starb wahrscheinlich ohne Erben, denn der $^1/_2$ Bünder mit dem sein Vater in 1312 belehnt wurde findet sich in 1374 bei der jüngeren Linie. Vielleicht ist er auch ausgewandert (b, c, i) Fragm. *Db*.
  - Walter III de Tylia, van der Linden, Gefangener in der Schlacht von Bastweiler 1371 (De Raadt, J. Th., Sceaux Armoriés des Pays-Bas, II, p. 359). (h).

here Iohan van der Linden, wohnend in Oberwinde, welcher von Anton van Woutelingen $^1/_3$ der Mühle von Elixem, im Werthe von 50 Muids Roggen, kauft (g) Fragm. A und B.

- Godeverd van der Linden um die Mitte des 14 Jahrhundert am Leben Fragm. B. (g, h).
  - Johan v. d. Linden welcher das $^1/_3$ der Mühle von Elixem bei seiner Majorität und nach dem Tode seines Onkels Geldolf erhielt (h).
- Geldolf I van der Linden genannt van Winde welcher das $^1/_3$ der Mühle von Elixem nach dem Tode seines Vaters erhielt da sein älterer Bruder Godeverd tod und sein Neffe minderjährig waren (b, h).
  - Geldolf II van der Linden genannt van Winde, ridder, *auf welchen durch Didderic van Ouderaen die $^1/_2$ der Herlichheit Beche übertragen wurde*, (S. Didderic II van Ouderaen) (t, i, c.).
    - Geldolf III van der Lynden genannt Van Wynde succedirt seinem Vater Geldolf II van der Linden genannt van Winde in der Hälfte der Herrlichheit Beche (t).
  - Ionkfrou Catherina van Wynde genannt van der Lynden = Iohan van Beert (o) Katherina succedirt ihrem Neffen in dem Besitz der Herrlichheit Beche, 1483, nach ihrem Tode succedert ihr Gemahl 1491 (t)
  - N. Tochter = Geldolf Wynnaerts (o) (t).

Urkunden-Genealogie A.

Ausser der Identität der Namen Lynde, Wynde, Wynghe, die wir hier oben nachgewiesen haben, enthüllen die diese Identität bezeugenden Urkunden, wie aus den auf dieselben bezugnehmenden genealogischen Fragmenten ersichtlich ist, eine wichtige Genealogie über die De Tilia oder Van der Lynden, Besitzer der Herrlichheit Beche oder Beke und des in der Gemeinde Beche gelegenen Hofes Oudraen, die ältere Linie der Van der Lynden in Brabant, repräsentirend.

Die jüngere Linie der Van der Lynden, in Brabant, war, wie aus den oben angezogenen Urkunden ersichtlich, Besitzer der Herrlichheit Wynde und der einen Hälfte der Herrlichheit Beche oder Beke, während die andere Hälfte derselben bei der älteren Linie blieb.

Zu der den Akten beigefügten Urkunden-Genealogie fügen wir noch einige Mitglieder der beiden Linien Van der Lynden, in Brabant, hinzu deren Existenz durch die folgenden Akte bezeugt wird.

1151.

r. Schenkung des *Ruther de Lenden* und seines Sohnes *Ywan* der Zehnten von Rode (Rhode Sanct Peter) und von Halderth (Howdert) an die Abtei von Parc, bei Löwen. [1])

1220.

s. Henrik, Sohn des Henrik de Linden und dessen Brüder stiften für eine Seelenmesse einen ihnen gehörigen im Kirchsprengel von Wenghe, bei Löwen, gelegenen Zehnt [2])

t. *Willem van der lynden* hout vj dachwanden lants gelegen te becke die hy cochte jegen *henric van ouderaen* van becke [3]) Peter van der Roeren petersson oudt omtrent xxxiiij jair ultima Aprilis anno xv^c ende een By overgeven *Geldolff wynaerts* hier onder gescreven.

Geldolff wynnaerts xiiij^a may xiiij^c xcvj jair by doode wylen *Jouffrouwen Katherinen van winde synre moeyen* onder gescreven.

Ian van Beert In den name ende tot behoeff van *Iouffrouwe Katherine van wynde geheiten van der lynden syns wyffs* v^a sep-

---

[1]) Bruxelles, Archives Générales du Royaume, Chartular der Abtei von Parc, fol. A vso, Original: Archiv der Abtei von Parc. — Raymakers, Notice historique sur l'ancien abbaye de Parc, p. 17. Gedruckt: Navorscher 1908, Urkundliches über die Van Lynden V.

[2]) Ibid., Arch. Gén., Etablissement religieux, Carton 4724, pière 14, Gedruckt j Navorscher 1908, Urkundl. über die Van Lynden V.

[3]) Bruxelles. Arch. Gen., Hofleenboek fol. 190 und 191.

tembris xiiij^c lxxxviij jair Bij doode *Geldolfs van wynde huers bruenders.*

Geldolff van wynde zyn soen Houdt omtrent drieentwintich capuynen ende eenen cleynen chyns comende op zessenveertich boddrags tsjairs tot Beetche Die ghichte van der costerien ende ghichte van den corenvorster tot Beetche voirscreven mit sekeren anderen cleynen heerlicheyden ende toebehoerten gehouden tot eenen vollen loen. [1])

u. Godert Claes ende Henric Kynder Henricx van der Lynden .... die gaven den hertoge over j leen tot Pellenberch gelegen dat weert was sjaers vij st. ende iiij (Pfennige) ende daer toe behoerden alsuelke mansscape als hierno volgen .... Ende Henric van der Linden steet in doude kake dat hi v manne hadde xij late ende viij st. sjaers. [2])

v. Henricus de Tilia feodum apud Pellemberch de quinque hominibus, XII mansionariis [3]) et VIII solidis annuatim. *Gerardus frater suus,* tenet, sed non relevatit. [3]).

Der Gerichtsschreiber Specht übersetzt homines mit manscapen und mansionarii mit laten. Anstatt zwölf der letzteren schreibt er zwei und zwanzig. (S. fol. 21 v. seines Registers).

w. Hugo de le linde tenet de duce apud Buedinghem XII bonaria terre, que tenentur ab ipso. *Pueri sui* tenent. [4])

Willem van der lynden besass ein Lehen von sechs dachwanden Landes in Beke, das er von Henrik van Ouderaen gekauft hatte. Er war daher ein Zeitgenosse des letzteren, wie auch Walters I van der Lynden (1250). Er ist ferner, ebenso wie Walter, von auswärts in Beke eingewandert. Ob er ein Bruder desselben oder dessen Vetter war, muss eine offene Frage bleiben, da keine direkten Beweise für sein genealogisches Verhältniss vorhanden sind, denn er wird nicht mehr in den Urkunden der Lehnkammer von Brabant erwähst. Heer *Plissis van Ouderaen* (c.) war ein Sohn des Diederic van der Lynden (Sohn Walters II van der Linden), Plissis starb vor den 2 februar 1438.

Iouffrouwe Katherine van Wynde geheiten van der Lynden (   ) war eine Tochter des heren Geldolf II van der Lynden. Sie

---

[1]) Bruxelles, Arch. Gén., Hofleenboek, Reg. 17 fol. 155*vso* und 156.
[2]) Galesloot, Livre de fiefs de Jean III, duc de Brabant.
[3]) Ibid.
[4]) Ibid.

heirathete Iohan van Beert und wird belehnt mit der Herrlichheit Beche oder Beke am 5 September 1483 nach dem Tode ihres Bruders Geldolf. Sie starb vor dem 14 Mai 1496, an welchem Tage Geldolf Wynaerts mit derselben belehnt wird. Catherina scheint eine Schwester gehabt zu haben, die N. Wynaerts geheirathet hatte, denn in dem Akte wird Catherina die Tante des Geldolf Wynaerts genannt (t).

Geldolf III van Wynde genannt Van der Lynden (t) ein Sohn des heren Geldolf II van der Linden hält zu Lehen ungefähr 33 Kapaunen und einen kleinen Zins von 47 boddragens per annum in Betz, die Ernennung des Sakristans und des Feldhüters im genannten Bets, mit noch anderen kleinen herrlichen Rechten, gehalten als Voll-Lehen. Er hält ferners noch einen jährlichen Erbzins von 60 Pfund, 26 Kapaunen, und noch 25 Kapaunen und 17 Schillinge jährlich mit Zubehör, als Voll-Lehen. Er ist gestorben vor Erlangung seiner Majorität, da die Herrlichheit Beke auf seine Tante Catherina übertragen wurde.

Walter III van der Lynden, ein Sohn Walters II. Die Zeitperiode, 1371, sowie die Vereinigung der Wappen Lynden—Ouderaen in dem Siegelwappen Walters III erlauben keine andere Auslegung als diejenige ihn zu einem Sohne Walter II van der Lynden zu machen. [1]) Walter III war Kriegsgefangener in der Schlacht von Bastweiler. Er wird in den Urkunden der Lehenkammer von Brabant nicht mehr genannt, muss daher sich auswärts niedergelassen haben, oder gestorben sein. Das erwähnte Siegelwappen Walters III van der Linden zeigt dessen Abstammung: Geviert; in 1 und 4 ein Turnierkragen (Lynde) vereint mit einem fünfstrahligen Stern (Beche oder Beke); in 2 nnd 3 drei verkürzte Pfähle (Ouderaen). [2])

Iohan van Ouderaen, ein Sohn Diederics van der Lynden genannt van Ouderaen, here van Beche, erhält nach dem Tode seines Vaters im Iahre 1442, einen Bünder Wiesen genannt »de Wideman«, welcher früher dem Diederic van de Lynden genannt van Ouderaen, here van Beke, Sohn des Arnolds, gehörte (n) Diederic übertrug die andere Hälfte seiner Güter auf seinen Enkel.

---

[1]) Navorscher 1894. p. 151; Ibid., 1911, pp. 89 & 90; Ibid., 1912. Lynde VI, Beche, mit Reproduction der Wappen.

[2]) Raadt, Jean Th. de, Sceaux Armoriés des Pays Bas, II, p. 359.

Die Urkunder sagt:

dass *Ruther de Linden 1151* die Zehnten von Rode (Rhode Sanct Peter, gelegen zwischen Löwen und Aerschott) und von Halderth von seinen Vorfahren für sich und seine Nachkommen auf ewige Zeiten (in perpetuum) geerbt hat. Man muss annehmen, da urkundliche Nachrichten fehlen, dass Ywan der Nachfolger seines Vaters in dem Besitz der Zehnten von Rode und Haldert war. Der nächste Besitzer des Zehnt von Rode war Arnold de Rode der, in 1222, um die Summe von 90 Löwener Pfunden, auf 9 Iahre, auf den grossen und kleinen Zehnt von Rode verzichtet. Auf ihn folgte in dem Zehnt sein Sohn, dom. Arnoldus miles de Rode. Ywan, der Sohn Ruther's de Linden, scheint keine Nachkommen gehabt zu haben, da der Zehnt auf seinen Onkel Arnold de Rode überging (Navorscher 1908, Urkundliches über die Van Lynden).

Henrik de Linden, Sohn des Henrik, 1220. Nach der in der Urkunde dargelegten Beschreibung der zur Schenkung gehörenden Güter, waren letztere im Kirchsprengel Winghe, bei Löwen, gelegen. Es handelt sich daher hier um Winghe Saint Georges. Henrik de Linden gehört zu den Vorfahren des heren Iohan van Lynden van Wynde, Besitzer des $^1/_3$ der Mühle von Elixem, Godert (Godeferde) Claes (Nikolaus) und Henric, Kinder des *Henricx van der Lynden*, hielten vom Herzog Iohan III ein Lehen bei *Pellenberg* (u), Henricx hatte einen *Bruder Gerhard* (v).

Buedinghem und Pellenberch, die Oertlichkeiten in deren Nähe die vorgenannten Lehen liegen, gehört zu dem Distrikte in welchem Beche oder Beke liegt. Man kann daher annehmen, dass Hugo de le Lynde und Henricx van der Lynden zu der Familie dieses Namens gehören welche ihren Sitz in Beche hat. Deren genealogischer Zusammenhang dürfte in den Urkunden der Lehen kammer von Brabant zu finden sein.

Diederic van Ouderaen genannt van der Linden, ein Sohn des Iohan wird belehnt mit der anderen Hälfte der Güter seines Grossvaters Diederic van der Lynden genannt van Ouderaen, here van Beke.

x. Marie van Lynde, wahrscheinlich eine Tochter Diederic's, war Beguine in St. Truden, und testirte am 22 August 1545 über ihre in Russon (eine Meile südlich von Tongeren und Millen) ge-

legenen Güter. Dieses Testament ergibt das folgende genealogische Fragment:

Iohan van Lynde

Dierick van Lynde

[1]) Marie van Lynde van Russon 1545.	[2]) Ian Diericx van Lynde 1545.	[3]) Luyte van Lynde 1545.	[4]) Thonis oder Anton van Lynde 1545.
			Marie van Lynde 1545.

Die Filiation zwichen Dierick van Ouderaen genannt Van der Linden und der Marie van Lynde, beruht [1]) auf der Uebereinstimmung der Vornamen ihres Vaters (Diederic) und ihres Grossvaters (Iohan) mit denjenigen der Van der Linden genannt van Ouderaen, deren Existenz in die nämliche Zeitperiode fällt wie die der Ahnen Marie's, [2]) auf den Vornamen Diederic, welcher von keiner anderen Linie der Van der Linden in Limburg und in Brabant gebraucht wird als derjenigen Van Ouderaen in welcher er in jeder Generation vorkommt und [3]) durch die Nähe der Besitzung der Maria van Lynde von derjenigen der Van der Linden von Ouderaen. Das Testament der Marie van Lynde ist in extenso veröffentlicht im Navorscher 1895, Beiträge zur Geschichte des Hauses Lynde.

Filiation der Anna van Winden genannt van Linden, Gattin des Iohan van Rijckel, here van Oirbeek mit Iohan van der Linden. Es ist urkundlich erwiesen, dass die Van Wijnde genannt Van der Linden im Hauptstamme mit Geldolph III Van Wijnde genannt Vau der Lynden erloschen sind, da die Herrlichheit Beche oder Beke, nicht auf ihn, sondern auf seine Tante Catharina van Wynde (Iohan van Beert) übertragen wurde, somit in weiblicher Linie forterbte, weil Geldolf III vor Erlangung seiner Majorität gestorben ist. Von den männlichen Mitgliedern der Van der Lynde van Wynde blieb daher nur noch Iohan übrig. Der Vetter desselben Geldolf III starb vor dem 5 September 1483. Iohan's

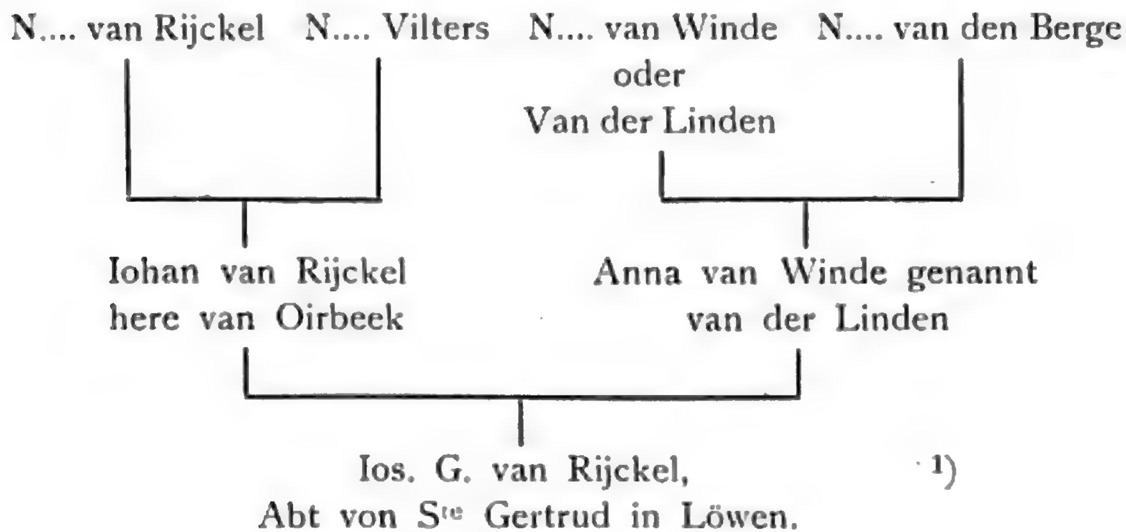
Tod könnte vor diesem Datum, aber auch nach demselben stattgefunden haben. Nimmt man das erstere an, so bleiben bis zur Geburt der Anna van Winden genannt van Linden ungefähr 70 Jahre, d.h. dieselbe fällt ungefähr in das Jahr 1560; Iohan konnte daher weder der Vater noch der Grossvater der Anna sein sondern nur der Urgrossvater.

Dasselbe gilt für Franziska van der Linden, Gattin des Raes, here van Rijckel. Deren Wappen (Löwe) beweist, dass sie auch zu den Van Linden van Winde gehört, und wahrscheinlich eine Schwester der Anna ist, wie in Folgendem ersichtlich ist.

1582—1642. Joseph-Geldolphe van Rijckel, abbé du monastère noble de Ste Gertrude à Louvain, de 1626 à 1642, fut un des personnages les plus remarquables de cette abbaye.

Il naquit au château d' Oirbeek, près de Tirlemont, et était fils de Jean de Rijckel, seigneur d' Oirbeek, et d' Anne *van Winden* dit aussi *Linden*.

Die 4 Ahnen des Abbé Ios.-G van Rijckel:

1597, April 8. Raes, here van Rijckel, † den 28 Februar 1623 und *Franziska* van der Linden † den 8 April 1597. Raes, here van Rijckel und *Franziska van der Linden*, haben hinterlassen Raes, Iohan, Franziska, Elisabeth, Nonne zu Parc-les-Dames, und

[1] Jacobs, Alph., l'abbaye noble de Ste Gertrude à Louvain, pp. 70—74; planche VI. Wappen *van Winde genannt Linden:* ein Löwe, Wappen Van den Berge: geviert; in 1 und 4 ein Löwe und gedornter Schildrand; in 2 und 3 mehrfach quergetheilt, überhöht von drei Kapuzen oder Gugeln.

N..... Nonne zu Herckenrode; die zwei Söhne sind ohne legitime Erben gestorben und Franziska hat Denis van Heynsdael geheirathet (Vlämischer Text). — Wappen: getheilt; oben, Van Rijckel; unten, Van der Linden. [1])

B

DIE SIEGELWAPPEN.

Wie in genealogischer — so auch in heraldisch — sphragistischer Beziehung kommt die Identität der Namen Lynde, Wynde und Wynghe zum Ausdruck, wie aus den Siegelwappen der Van der Lynden, heren van Wynde und van Beche oder Beke hervorgeht. Deren Stammhalter heissen sich in den Urkunden fast immer Heer van Wynde genannt Van der Lynden; dominus de Winde dictus Van der Lynden, während die nachgeborenen Geschwister nur den Namen des Besitzes Wynde als Familiennamen führten. Wir haben für's erstere einen Beweis in der Urkunde a^1 in welcher die Ritter Franco van Winghe und Iohan van Winde geheiten De Tilia oder Van der Lynden genannt werden, und in der Urkunde *g* in welcher die Form here Ihan Van der Linden van Winde gebraucht wird. In einer späteren Urkunde (Siegelwappen 3) finden wir den letzteren als Iohannes de Lynden de Wynde, miles; in der Umschrift dieses Siegels wird er aber Ian van Winde genannt.

Für's zweite haben wir einen Beweis in der Urkunde *b* in welcher der Sohn des heren Iohan Van der Linden van Winde genannt wird, Geldolf van Winde, und in der Urkunde *h* finden wir dieselbe Persönlichkeit unter der Form Geldolf van Winghe. In der Urkunde (o)(i) wird die Tochter des heren Geldolf v. d. Lynden van Wynde genannt Iouffrouwe Katherine Van Winde etc.

Später, als Didderic II Van der Linden / Van Oudernen die Hälfte der Herrlichheit Beche oder Beke auf Geldolf II van der Linden genannt Van Winde, ridder, übertragen hat, hiessen — und schrieben sich die heren van Wynde genannt Van der Linden, auch heren Van Beche oder Beke.

Dominus Walterus de Windhe dapiferus Brabantie erscheint am 17 November 1263 als Zeuge in einer Urkunde der Herzogin Aleidis von Brabant. [2])

---

[1]) Naveau (Léon). Analyse du Receuil d'épitaphes de J. G. et de J. H. Lefort, hérauts d'armes de la princip. de Liège. Lüttich 1899. f° 381, No. 2152.

[2]) Urkunde *a*.

Der gleiche Vorname, der gleiche Zuname, dasselbe Land, dieselbe Lokalität, dieselbe Zeitperiode deuten darauf hin dass Walterus de Windhe identisch ist mit Walterus miles de Winde, 1272, der mit dem Wappenthier des Linden'schen Geschlechtes (Löwe) siegelt,[1]) und der selbst, wie wir oben nachgewiesen haben, identisch ist mit Walter I de Tilia oder Van der Lynden genannt Van Ouderaen.

Der Titel dominus den Walter in 1263 führt ist gleichbedeutend mit Ritter, und das Wort dapifer (Truchsess) bezeichnet ihn als einen Ministrialen, während das Wort miles in der Mitte zwischen den Vornamen und Ortsnamen gestellt (1272) ihn als nachgeborenen Sohn aus Dynasten- oder Herrengeschlechte zeigt.

Zwei Oertlichkeiten des Namens Winde oder Winghe, nicht weit von einander entfernt, sind hier in Betracht zu ziehen: Overwinden und Neerwinden d.h. Wynde oder Wynghe, bei Tirlemont, und Wynghe, bei Löwen. Die Siegelwappen zeigen alle das Lynden'sche Wappenthier, und auch das Andreaskreuz, während die Umschriften der Siegelwappen den Familiennamen Van Wynde bekunden.

Einige Bemerkungen über die hier folgenden Siegelwappen dürften zu deren näheren Verständnisse beitragen.

Iohannes de Winda, miles, 1264, ist Truchsess (dapifer) des Grafen von Iülich[2]). Er führt, wie die Siegelinhaber 2, 3, 4 und 5 das Lynden'sche Wappenthier den Löwen; über das Wappenbild des Iohannes de Lynden de Wynde, miles, 1339 ist ein Turnierkragen gelegt, welcher aus dem Van Ouderaen'schen Wappen stammt, das sein Bruder Walter I de Tilia genannt Van Ouderaen, in Folge Lehensabsonderung adoptirt hat[3]). Die Legende des Siegelwappens zeigt Ian van Winde, da er thatsächlich Herr dieser Herrlichheit war.

Was wir bei Walterus miles de Winde, 1272, gesagt haben über die Stellung des Wortes miles, bezieht sich auf Ywanus miles de Winghe, 1268[4]), dessen Siegelwappen ein Andreaskreuz darstellt, das heraldische Symbol der heren Von Linne (Crefeld), das dieselben als Concurrenzbild des Geschlechts—Wappenthieres

---

1) Siegelwappen 2.
2) Siegelwappen 1.
3) Siegelwappen 3.
4) Siegelwappen 16.

(Löwe) geführt haben, und das auch im Siegelwappen der Schöffen von Linne (Crefeld) repräsentirt ist. Wir finden ferners das Andreaskreuz in den Siegelwappen der heren Van Lynden, im Aachener Reiche, die einen Zweig der Van Linne (Crefeld) repräsentiren, uud Siebmacher, Fahne und Lefort stellen fest, dass des Wappenbild der Van Lynden, in Geldern, ein Andreaskreuz ist. An anderer Stelle haben wir nachgewiesen, dass das Andreaskreuz im Wappen der heren van Lynne = Lynden von den heren Van Millen, bei Herderen, stammt, aus welchen die Van Lynne oder Lynden ihren Ursprung herleiten.

Wer ist der hier genannte Ywan miles de Winghe? Er ist zuerst der Besitzer der Herrlichheit Winghe, und das Wort miles zwischen den Vornamen nnd Ortsnamen gestellt, bezeichnet ihn als nachgeborenen Sohn aus Dynasten oder Herrengeschlechte. Ywan gehört nicht direkt zu der Linie der Van der Linden, heren van Winde und van Beke, ist aber nahe verwandt mit denselben durch deren beiderseitigen gemeinsamen Ursprung von den heren van Millen, bei Herderen.

Ywan war verheiralhet mit Elisabeth, Schwester des Godeferd van Overloo, ridder, und hatte mehrere Söhne.[1]) Einer seiner Nachkommen wird in der Urkunde vom 17 Nov. 1391 Ywanus dictus de Wynde, miles, genannt[2]), woraus abermals die Identität Lynde = Wynde hervorgeht, denn das »dictus de Wynde« beweist dass nicht Wynde, sondern Lynde sein eigentlicher Familiennamen war.

In den Siegelwappen 17, 18, 19, 21 sehen wir im Schildhaupt *drei Pfähle*, welche aus dem Wappen der ältern Linie der Van der Lynden, in Brabant, (De Tilia oder Van der Linden genannt *Vau Ouderaen*) stammen, und dader die Identität mit dieser Linie repräsentiren. Ausserdem wird in denselben die Form *Winde* in der Urkunde gebraucht, während die Siegelumschrift *Winghe* zeigt, die Identität Winde = Winghe repräsentirend.

In dem Siegelwappen 20 begegnen wir die *Rose* mit welcher das Wappenbild belegt ist, und die däs Concurrenzbild des Wappenthieres der Hauptlinie der Van Lynde (Bilsen) darstellt, wie auch den Gebrauch der beiden Formen Winde und Winghe.

In den Siegelwappen 22 und 23 sehen wir den Löwen repräsentirt, das Wappenthier des Lynden'schen Geschlechtes.

---

[1]) Ibid. 16.
[2]) Ibid. 16.

Die Siegelwappen von Winghe Saint Georges beweisen somit geradeso wie diejenigen von Wynde, bei Tirlemond, die Identität Lynde = Wynde; und sie bestätigen ebenso, dass die ältere aus Walter I de Tilia oder Van der Linden hervorgegangene Linie der Van der Linden, in Brabant, geradeso wie die jüngere aus dessen Bruder, here Johan van Lynden van Wynde, hervorgegangene Linie, den Namen Wynde als Familiennamen gebraucht hat, und dass daher die Nachkommen der etwaigen weiteren Brüder oder Vetter des Walter I de Tilia oder Van der Linden diesen Gebrauch auch eingehalten haben, wie aus der hier angezogenen Liste der Siegelinhaber hervorgeht, deren Wappenbilder einen weiteren Beweis für die Identität Lynde = Wynde bilden, und daher in Uebereinstimmung sind mit den eingangs dieses Abschnittes vorgeführten Urkunden.

Ueber den Wappenwechsel der älteren Linie der Van der Linden, in Brabant, wie er in den Siegelwappen 6 und 7 zu Tage tritt, ist Folgendes zu erwähnen.

Der Familie van Ouderaen gehörte ein Theil der Herrlichheit Beche oder Beke, ein Brabanter Lehen. Henrik van Ouderaen, der letzte Besitzter desselben aus seinem Geschlechte, verkaufte, um 1250, einige der Lehen an Walter I de Tilia oder Van der Lynden, welcher in Folge dessen sein Familien-Wappen (Löwe) aufgab, um dasjenige der Van Ouderaen zu adoptiren. Die Siegelwappen 6 und 7 repräsentiren diesen Wappenwechsel: *Didderic van Ouderaen* 1374: geviert; in 1 und 4, einen Turnierkragen; in 2 und 3, drei abgekürzte Pfähle und 6 Kreuzchen, drei oben und drei unten, diese gestellt, 2, 1 im 3ten Viertel. Didderic ist in der Genealogie identisch mit Didderic III van Ouderaen, der die Hälfte der Güter seines Grossvaters Didderic II Van der Lynden Van Ouderaen erbte.

Walter van der Lynden 1374: in 1 und 4, ein Stern, überhöht von einem Turnierkragen; in 2 und 3, drei abgekürzte Pfähle und sechs Kreuzchen, drei oben, drei unten, im 3ten Viertel, 3, 2, 1 gestellt.

Wie ersichtlich, sind die beiden vorgenannten Siegelwappen beinahe identisch; der einzige Unterschied zwischen denselben besteht darin, dass Walter Van der Lynden dem von ihm nun geführten Van Oudraen'schen Wappen einen fünfstrahligen Stern hinzugefügt hat, weil der Stern das heraldische Symbol der

Herrlichheit Beche oder Becke repräsentirt, deren eine Hälfte im Besitze seiner Linie war.

Siegelwappen 8 und 9 führen andere Zunamen (Bremsoen), während die Siegelumschrift »Van Wynde« aufweist, und das Wappenthier der Van Lynde (Löwe) zeigt. 1339 Iohannes dictus Bremsoen, miles. Legende: S Iohis Braso de Winde milit. 1358 Lambrecht Bremsoen, chev., alse gerfhere te Budinghen. Beide Siegelinhaber waren Van Linde genannt van Winde, die den Vornamen des Vaters, zu ihrem Zunamen gemacht haben. Die zweite Urkunde gibt noch die weitere Aufklärung über die Identität der beiden Persönlichkeiten, dass der genannte Lambrecht, Erbherr auf Budinghen war. Nun war diese Oertlichkeit, die in dem Distrikt von Beche oder Beke gelegen ist, ein Sitz der Familie Van Linde, indem Hugo de la Linde, wie wir weiter oben nachgewiesen haben, dort einen Besitz von 12 Bünder hatte. Das Siegelwappen 10 zeigt den Lynden'schen Löwen, über das Ganze ein Querbalken, belegt mit drei Rosen. Wie bekannt, ist die Rose ein Concurrenzbild des Lynden'schen Wappenthieres (Löwe), und wurde geführt von der Urstammlinie der Van Lynde, bei Bilsen.

Das Siegelwappen 11 zeigt den Linden'schen Löwen.

Das Siegelwappen 12 zeigt den Lynden'schen Löwen, mit dem Turnierkragen zu drei Latzen, identisch mit dem Siegelwappen des Iohan van Lynden van Wynde, 1339.

Die Siegelwappen 13, 14, 15 zeigen als heraldisches Stück eine grosse Feh und einen Stern. Das erstere Bild bezieht sich ohne Zweifel auf eine Lehensabsonderung der Siegelinhaber, das zweite, der Stern, ist das Wappenbild der Herrlichheit Beche oder Beke.

Die obigen Siegelwappen beziehen sich auf das bei Tirlemont gelegene Wynde (Overwinden und Neerwinden), und sie beweisen durch deren heraldische Stücke und durch die Siegelumschriften die Idendität Lynde = Wynde.

Und die Ethymologie der Namen Lynde und Wynde, ohne Rücksicht zu nehmen auf Wynghe, da dies nur die Wallonische Form des Namens Wynde ist?

Zur Lösung dieser Frage ist es nöthig etwas überzugreifen in die Geschichte der Länder am Niederrheim, die seit dem neunten Iahrhundert, von den Einfällen der Normannen heimgesucht waren.

Wie bekannt, kommt der Gebrauch von Zunamen in den Nie-

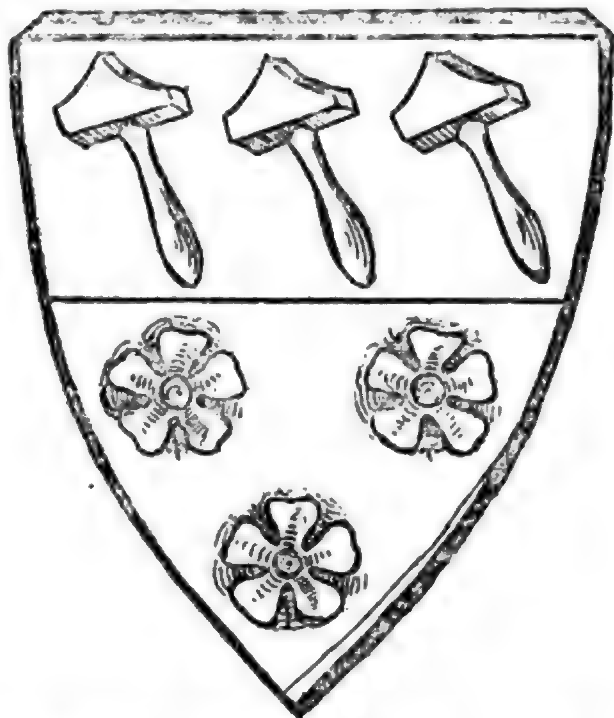
derlanden von den Normannen her, welche solche bereits im zehnten Iahrhundert bei ihren dort gebliebenen Volksgenossen und auch bei denjenigen in der Normandie eingeführt haben, während in Deutschland dieser Gebrauch erst in 1250 aufkommt um in 1300 allgemein zu werden. Einen Beweis hiefür haben wir in der Vergleichung der Exchequer Rolls der Normandie mit denjenigen von England nach dem Jahre der Eroberung des letzeren Landes durch die Normannen (1066), welche eine Uebereinstimmung der Vor- und Zunamen in beiden Ländern zu Tage förderte, und es dadurch ermöglichte den Ursprung von über 750 Englisch-Normannischen Familien festzustellen, wie in dem oben erwähnten Buche »The Battle Abbey Roll,« der Duchess of Cleveland, ersichtlich ist.

In dem vorliegenden Falle wählten die Normannen die sich in den Niederlanden festgesetzt hatten anfänglich nicht die Oertlichkeiten, sondern die Naturelemente als Motive für Zunamen:

Millen = Mühle, Windmühle: vinumoile. (Norwegisch).
Lynde = Lindenbaum: lind.
Wynde = Wind: vind.
Beche oder Beke = Bach, Bäche: Beck.
Rode = Roden des Urwaldes: Wald.

Bei der Eroberung Englands durch die Normannen bauten letztere an den strategischen Punkten stark befestigte Schlösser, deren Ruinen noch heute vorhanden sind, um unter der ihnen feindlich gesinnten Bevölkerung festen Fuss, fassen zu können. Denselben Vorgang beobachteten die in den Niederlanden eingefallenen Norsmänner, und sie werden wohl die hervorragensten Geschlechter aus ihrem Volke zur strategischen Besetzung der Niederlande gewählt haben. Wir haben hier nur die Namen Brabant, Limburg, Wassenberg, Flandern, Geldern und Cleve zu erwähnen, um zu zeigen welche Wahl die Normannen zur Förderung ihres Zweckes getroffen haben, denn die genannten regierenden Häuser waren alle Normannischen Ursprungs. Unter den Gewählten befanden sich aber auch die heren van Millen, bei Herderen, die, wie ober erwähnt, ein stark befestigtes Schloss in Millen erbauten, dessen Ruinen noch heute erhalten sind, und die aus ihnen hervorgegangen Geschlechter Lynde, Beche und Rode, die, anfangend in Lynde, bei Bilsen, sich allmählich über die Länder am Nieder- und am Mittelrhein ausbreiteten. Wir

finden die Lynde in Brabant, in Limburg, in Flandern, in Geldern, in Cleve, in der ehemaligen Markgrafschaft Antwerpen, in Westphalen und am Mittelrhein, und wo die Lynde sich festgesetzt haben, waren, unzertrennlich von ihnen, auch die Beche und die Rode zu finden.

S SCABINORUM DE LINDE
(APUD LOVANII)
1200

Wir erwähnen hier das Siegelwappen der Schöffen von Linden, bei Löwen, von circa 1200: Getheilt; oben drei Hämmer; unten, drei fünfblätterige Rosen.[1]) Wie bekannt, führten die zu einem grösseren Ländercomplex in Beziehung stehenden Schöffen das Wappen des Herrn dieses Gebietes in etwas veränderter Form. In dem vorstehenden hier reproducirten Siegelwappen sehen wir nun nicht nur dass Wappen der heren van Linden, sondern auch das heraldische Stück welches deren Ursprung bekundet: die 3 Hämmer repräsentiren einen Theil des Wappens der Van der Linden—Hooghevorst, heren van Marneff[2]), die 3 Rosen das Wappenbild der Van Lynde, bei Bilsen,[3]) aus welchen demgemäss die esteren hervorgegangen sind.

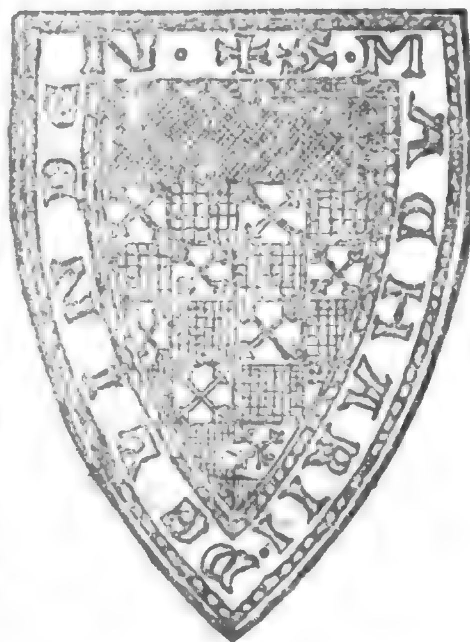
2. Das Siegelwappen der Van Linne (Kirchlinde), Kr. Osnabrück, (Westphalen): 1314 Iuli 1 — Gerlacus miles de Linne: Schild mit Schildeshaupt. Im Schild 3 (2 : 1) Korngarben; im Schildeshaupt: drei sechsblätterige Rosen. Umschrift: S Gerlaci mil[itis di]c[t]i de Lin[n]e.[4])

[1]) Das Original des Siegels ist im Besitze des Autors.
[2]) Raadt I. Th. de, Sceaux armoriés des Pays-Bas II, p. 360.
[3]) Navorscher 1911, IV, p. 67.
[4]) Münster, St. Arch. Wormeln No. 24. Das Siegel abgebildet bei Ilgen, Die Westphälischen Siegel des Mittelalters, IV Tafel 243, No. 2.

Die drei Rosen im Schildhaupt des Siegelwappens des Gerlach, riddere van Linne, bekunden, dass die Linie der Van Linne, in Westphalen ebenfalls von den Van Linne oder Linde, bei Bilsen, ihren Ursprung nimmt, da die Rose das heraldische Symbol dieser Linie ist, die die Hauptlinie des Gesammtgeschlechtes der Van Lynden bildet, in deren Siegelwappen das Concurrenzbild (Rose) des Wappenthieres in Vereinigung mit dem letzteren dargestellt ist: Laurees van Linde, Schöffe von Spauwen, 3 Februar 1482: Ein Schild belegt mit einer fünfblätterigen, unbebarteten unbesamten Rose. Schildhalter: ein aufrecht stehender, gekrönter, doppeltgeschwänzter Löwe. L.: Laurees van Linde. [1])

Wir haben die Genealogie der Linie der Van Linne, in Westphalen, noch nicht untersucht, aber den bis nun bekannten urkundlichen Personalbestand derselben, von 1172—1314, im Navorscher veröffentlicht. [2])

3. Das Siegelwappen der De Tilia oder Van Lynden, am Mittelrhein: 1264 — Macharius de Linden: Schild mit Schildeshaupt. Schild: Vierundzwanzigfach schwarz und silbern geschacht; die silbernen Schachfelder besetzt mit je einem Gleven — oder Lilien–Andreaskreuz. Schildhaupt: leer. Umschrift: † S Macharii de Linden. [3]) Hier folgt die Zeichnung des Siegelwappens.

S. Macharii De Linden.
1264.

Weiter unten berichten wir Regesten und genealogische Fragmente über diese Linie der Van Linden, die sich am Mittelrhein, in Hessen, niedergelassen nebst hat, Bemerkungen über deren Ursprung. Dort erscheint der hier genannte Macharius in einer Urkunde vom März 1255 als Zeuge. Er wird dort genannt Macharius miles de Linden, war daher, da das miles zwischen Vor- und Ortsnamen gestellt ist,

[1]) Navorscher 1894. Sigillographie des Hauses Lynde II, Tafel I Siegel 22, Beilage Q. Die Genealogische Geschichte der Hauptlinie des Gesammtgeschlechts der Van Lynde ist veröffentlicht im Navorscher 1892.

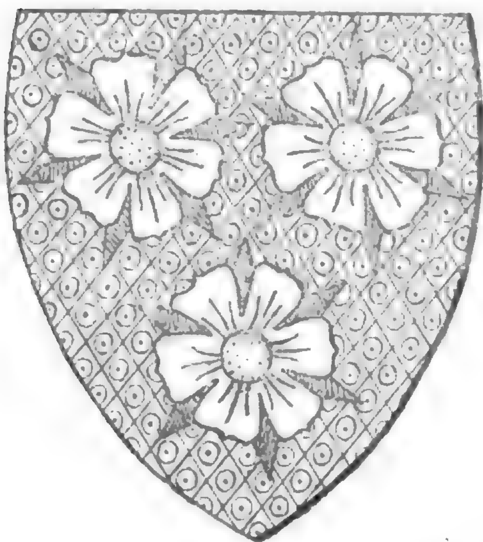
[2]) Navorscher 1908, Urkundliches über die Van Lynden, p.p. 388 und 389.

[3]) Seyler, G. A. Die Siegel, Seite 281 n°. 255.

geradeso wie der obige Gerlach, riddere van Linne, ein nachgeborener Sohn aus Herren oder Dynastenstand.

Das Gleven- oder Lilienkreuz mit dem die silbernen Schachfelder im Siegelwappen des Macharius de Linden besezt sind, bekundet dass er von der Linie der heren van Linne, bei Crefeld, abstammt.

4. Das Siegelwappen der Van der Linden, in Mecheln, 1348 Iuni 22 — here Iohan van der Linden, Lehensmann des Herzogs von Brabant: drei heraldische Rosen (2, 1).[1])

her Iohan van der Linden

1348 IUNI 22

Die Rosen in dem Wappen des heren Iohan zeigen auch bei dieser Linie den Geschlechtszusammenhang mit dem Hauptstamme. Van Lynde, bei Bilsen, dessen Concurrenzbild des Wappenthieres, wie oben ersichtlich, die Rose ist; die Anzahl der *drei* Rosen im Wappen des heren Iohan bedeuten, dass dieselben eine Abzweigung vom Hauptstamme darstellen, der nur *eine* Rose im Wappen führt, denn bei der Blasonirung führt die Dreizahl der Figuren auf die Einheit als ihr Ursprüngliches zurück.

5. Das Siegelwappen der Van der Linden, heren van Wynde und van Beche oder Beke.

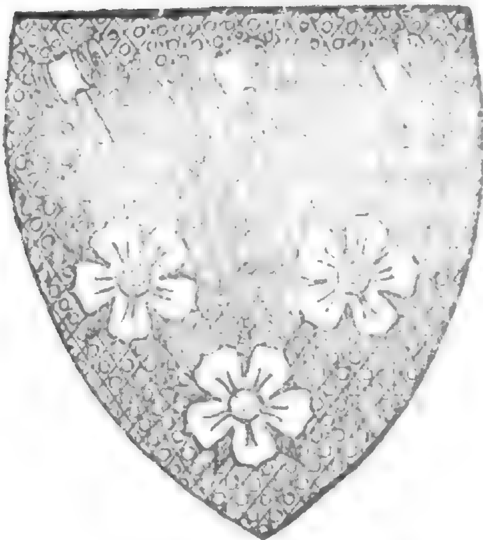
1342 — Franco de Rivo oder Van der Beke, Schöffe zu Léau; Drei heraldische Rosen (2, 1), überhöht von drei hängenden in Balkenform gestellten Hämmern.[2]) Die Reproduktion diesses Siegelwappen folgt auf der nächsten Seite.

Wir haben weiter oben gesehen dass die Van der Linden, heren van Wynde und van Beke, durch die Wappen des heren Iohan van Lynden van Wynde und dessen Sohn Geldolf, deren heraldisches Symbol der Löwe ist, den Geschlechtszusammenhang zwischen ihnen und dem Hauptstamme der Van Lynde, bei Bilsen,

---

[1]) Antwerpen, Staatsarchiv, Urkunden der Deutschordenscommende Pitsenborgh, in Mecheln.

[2]) Raadt I. Th. de, Sceaux Armoirés des Pays-Bas, I, p. 216.

Franco de Rivo oder van der Beke

1342

repräsentiren. Aber nicht nur das Wappenthier des Geschlechtes, sondern auch das Concurrenzbild desselben, die *Rose*, finden wir hier in dem Wappen der Van der Linden, heren van Wynde und van Beke (Franco van der Beke, 1342) repräsentirt, zusammen mit einem weiteren Wappenbild (drei Hämmer), das heraldische Symbol der Van der Linden-Hooghvorst, heren van Marneff, etc., darstellend. Es ist noch mehr. Das Wappen des Franco van der Beke, 1342, ist identisch mit dem Wappen der Schöffen von Linden, bei Löwen, wie oben ersichtlich. Nur ein unbedeutender technischer Unterschied besteht zwischen den beiden Wappen: der Schild des letzteren Wappens ist *getheilt*, während bei dem ersteren, die drei Rosen *überhöht* werden von drei Hämmern.

6. Siegelwappen der Van der Linden van Herenthout, bei Lijere (Lierre).

1564 April 13 — Laureys van der Linden: getheilt; oben, ein wachsender Adler, unten ein Schägbalken, belegt mit drei Sparren. Helm: Ein wachsender Adler. L.: S Laureys van der Linden.[1])

Diese Linie der Van der Linden führt, wie ersichtlich, den Sparren als Concurrenzbild des Wappenthieres (Löwe), nicht ohne dass auch das letztere zu seinem Recht komme, entweder als Schildhalter oder als Helmzierde; so im Wappen des Godeværd van dnr Lynden 1472. Die Schrägbalken, belegt mit drei Sparren; im Ober-und Untereck, je ein fünfstrahliger Stern (Beke). Schildhalter: ein Löwe. L.: Goe v. d. Linden.[2])

Der obgenannte Laureys führte, ausser dem eben beschriebenen Siegelwappen, noch ein zweites: getheilt; oben; vorn, ein Lindenbaum, hinten, ein schreitender Löwe; unten drei Sparren, in

---

[1]) Lyere. Archiv des Civil Spitals, Urkunden des Spitals.
[2]) Bruxelles, Archives Générales, Coll. Sig. No. 12265.

Schrägbalkenform, darüber ein Stab. Helmzier; nicht mehr erkenntlich (wahrscheinlich ein wachsender Adler).[1]) Die Van der Linden van Herenthout benützen somit die beiden Van Millen'schen Wappenthiere in ihrem Wappen. Ferners sehen wir in dem zweiten Wappen des Laureys den Lindenbaum der Aebttissin von Munsterbilsen (für Lynde), und die drei Sparren. Der Ursprung des Sparrens als heraldisches Symbol im Wappenschild der Van der Linden van Herenthout, kann darauf zurück geführt werden dass dieselben, als Schöffen der Stadt Lyer, das Wappenbild dieser Stadt, den Sparren, in ihr Wappen aufgenommen haben, es liegt aber die Annahme näher, dass derselbe von den Van Millen van Mommetstegen, der jüngsten Linie der heren Van Millen, bei Herderen, deren Wappenbild ein Sparren war, herrühre.

Hier muss noch ein hervorragendes Mitglied dieser Linie erwähnt werden: here Abel van der Lynden, der siegelt; 1505: Ein Sparren bis zum Schildhaupte, mit drei Kugeln. L.: Abel van der Linden.[2]) Seine Gemahlin war Hadewich van Düren. Er war Rathsherr der Stadt Cöln und, 1400, Bürgermeister daselbst.

7. Die Siegelwappen der heren van Lynden. im Aachener Reich, sind, in Facsimile, im Navorscher 1908 [3]) abgebildet. Sie führten 1340: Ein *Ast-Andreaskreuz*, zwischen dessen unteren Armen ein Schlüssel gestellt ist, Bart nach unten. Schildhalter: ein rechtsblickender Adler. Ebenso die Wappen des aus denselben hervorgegangenen Zweiges der Van der Linde, welche dem Deutschritterorden in das Ordensland Preussen gefolgt sind, und die auch mit dem *Ast-Andreaskreuz*, das auf den Epitaphen von deren Grabdenkmälern in der Sanct Marienkirche zu Thorn verewigt ist, gesiegelt haben. [3])

Wie bereits oben erwähnt, bildeten die heren Van Lynden, im Aachener Reich, einen Zweig der heren Van Lynne, bei Crefeld, die mit dem Andreaskreuz gesiegelt haben.

Aus den Siegelwappen der hier oben erwähnten Linien des Lynden'schen Gesammtgeschlechtes geht hervor, dass der Löwe und der Adler die Wappenthiere des Geschlechtes sind, während die Rose und das Andreaskreuz die Concurrenzbilder dieser Wappenthiere repräsentiren. Die kleineren heraldischen Stücke in den

---

1) Bruxelles, Arch. Gén., Coll. Sig. No. 9994.
2) Düsseldorf, St. Arch., St. Cunibert-Cöln, No. 309.
3) Navorscher 1908, Urkundliches über die Van Lynden, VII.

Lynden'schen Siegelwappen haben einen nebensächlichen Werth, da sie sich entweder auf eine Lehensabsonderung beziehen, oder als persönliche Beizeichen anzusprechen sind.

(Wordt voortgeset).

Aanteekeningen betreffende het Friesche geslacht ACKER.

Bij de tot dusver verstrekte gegevens kan ik nog de volgende voegen:

1°. »*Dr. Vopiscus Acker*, waarmede de stamboom tot nu toe aanvangt, werd te Leeuwarden begraven 27 April 1747.«

2°. Nav. 1854, blz. 293 wordt naar Dr. Vop. Hor. Acker gevraagd, terwijl uitvoerig antwoord te vinden is in Nav. Bijblad 1855, blz. CXLVI en Nav. 1855, blz. 113.

In het kort geleden verschenen Album Studiosorum der Universiteit van *Groningen*, vinden we:

»*Vopiscus Horatius Acker*. Leov. Frisius. 20 Sept. 1771. rectore Gerardo Kuijpers.« In een noot staat:

»De Rector heeft hierbij geschreven: Hujus nomen expungitur ex albo, ex decreto Senatus acad. 28 Junii 1773«.

3°. De vraag, die ik in de genealogie (Nav. 1915 afl. IX) deed omtrent het verband tusschen *Gosse Acker* (sub II d.) en Dr. *Goswinus Acker Stratingh*, is thans opgelost.

Gosse Acker werd te Leeuwarden gedoopt 24 Maart 1758, verkreeg in 1783 het grootburgerrecht der stad Groningen, waar hij in 1784 huwde, van welk huwelijk we vinden:

»Sabbathi den 7 Februarii 1784. M(artini) K(erk):

Gosewinus Acker, van Leeuwarden, en *Elsina Groeneveld*, weduwe van *Sibrandus Stratingh*, van Weender, in oostfriesland, beide praesent.

Cop: den 23 Februarii 1784, door Dominus de Blau *in pelster straaten gasthuis*.«

Voorts: »Groningen a° 1807.

Den 13 maaij is overleden *Gosewinus Acker*, man van *Elzijn Groeneveld*, oud 50 jaar, gewoond in Heerstraat, nalaatende 4 kinder als Steedevader en moeder en Een kind uit 1 Huwelik.«

Verder:

»Den 29^en April 1818 is te Groningen overleden: *Elsina Groeneveld*, ruim 71 jaar oud, geboren te Kerckborgen in oostvriesland, weduwe van *Gosewinus Acker*, dochter van *Elso Groeneveld*, in leven landbouwer en *Aje Amos*, woonagtig geweest te Kerckborgen«.

Van zijn beroep blijkt dus uit deze gegevens niets.

Waarom het huwelijk voltrokken is in »*pelsterstraaten gasthuis*« begrijp ik niet. Wellicht kan iemand mij hieromtrent inlichten.

Uit het huwelijk van E. Groeneveld en Sibrandus Stratingh is een zoon gesproten: *Everhardus Stratingh*, die een zijner vele kinderen noemde naar den tweeden echtgenoot zijner moeder: *Goswines Acker Stratingh*, den bekenden geleerde.

4°. Als vader van *Wopcke Acker*, met wien de genealogie tot nu toe aanvangt, meen ik aan te kunnen nemen: *Gerhardus Acker*, die in 1679 als notaris genoemd wordt in »S. Koopmans, Het notariaat in Friesland vóór 1811.« Later hoop ik in staat te zijn dit vermoeden te bevestigen, alsook

5°. te ontdekken wie geweest is *Jan Wopkes Acker*, van wien ik het volgende vond in »de Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van alle Volkeren,« Friesland, deel II, blz. 624, waar over de Westerkerk te *Harlingen* wordt gehandeld:

»Bezijden den ingang van deezen vleugel, waarin men de Hoofddeur der Kerk geplaatst vindt, en waarop men van den westkant der Zuiderhaven, langs een ruime en welbeschilde allée, een aangenaam gezigt en gangpad heeft, leest men het volgende: *Van deeze nieuwe aanbouw der Westerkerk lach* Jan Wopkes Acker *de eerste steen, den 14 July 1669.*«

Het bovenstaande geeft antwoord op de vraag, die ik vroeger (Nav. 1915 afl. IX) deed, doch die, daar ik haar naar aanleiding van mondelinge overlevering plaatste, geheel verkeerde gegevens inhield.

Dit voorloopig over de Friesche Acker's.

6°. Wat betreft de *Kaapsche Acker's* (Nav. 1915 blz. 523) vermeldt het doopregister der Evangelische-Luthersche Kerk te Amsterdam:

»16 October 1754 (d^s Mulder) gedoopt: *Nicolaas*, zoon van *Nicolaas Acker* en *Magdaleentje de Vicq*. Getuigen: *Jan de Vicq* en *Magdaleentje Ankers*« (de laatsten waarschijnlijk de ouders der moeder).

Van hun huwelijk vond ik:

»Vrijdag den 3 September 1751, compareerden alsvoren *Nicolaas Akker*, van *Karels Kroon*, oud 30 jaar, op de Boomsloot, oud[s] dood, geadsisteert met *Roelof Roos*, en *Madeleentje de Vick*, van Amsterdam, oud 20 jaar, in de Foelistraat, geadsisteert met haar moeder *Madeleentje de Vick*, versoekende hare drie Sondaagsche uytroepingen.

(get.) *Nicklas Acker*.
» *Madelentie de Vik*.

7°. In de »Illustration« van 27 September 1913 komt, naast een bespreking van het leven en de werken van *Paul Acker*, ook een *portret* van dezen schrijver voor, terwijl in »Un amant de Coeur« (Ed. Mignot, Paris) een korte biografie van hem te lezen is, waaruit blijkt dat hij 14 September 1874 te Saverne (Elzas) uit »deux vieilles familles alsaciennes« werd geboren. Op de lijst van in dezen oorlog gevallen Fransche schrijvers komt, in een bespreking in de N. R. Ct. van de onlangs te Lyon gehouden boekenmarkt, ook zijn naam voor.

8°. Ten slotte is mij gebleken dat we ook van de *Haagsche Acker's* kunnen gaan spreken. Immers het volgende werd mij medegedeeld:

»In 1649 testeert te 's-Gravenhage *Catharina van Wachtendonk*, weduwe *Johan de Mauregnault*. Als getuigen traden op: *Servaes van Panhuys* en Arent Coenraets Acker.« Tusschen de Mauregnault en van Panhuys bestond verwantschap, omtrent *Acker* is mij zulks niet gebleken. Wel ontdekte ik meer Acker's in den Haag, en wel:

20 Oct. 1658. Ondertrouwd: *Victor Acker*, van Benthem en *Jacoba Vlamingh*, j.d.

27 April 1659. Ondertrouwd: *Christiaen Acker*, j.m. met *Anneken van de Vijver*, j.d. beide alhier.

23 Sept. 1667. Verklaring van *Arent Acker* bij eede, »geen duijsent guldens gegoet te sijn.«

6 Mei 1668: *Arent Acker*, weduwnaar, gehuwd met *Cornelia van Immerzeel*, wed. *Jan Bromhal*.

14 Sept. 1681: *Arent Acker*, weduwnaar, ondertrouwd met *Jasperina Vink*, j.d. van hier.

12 Aug. 1685: *Pieter Libreghts*, j.m., ondertrouwd met *Rachell Acker*, j.d., beide geboren en wonende alhier; getrouwd in de Scheveningsche Kerk 26 Augustus 1685.

7 Dec. 1703: Gedoopt *Christiaen*, zoon van *Christiaan Akkers* en *Wilhelmina la Ferme*. Getuige: Joha la Ferme.

9°. Onder nos 3 en 4 der Losse gegevens in afl. IX van de Nav. 1915 sprak ik van *Amerikaansche Acker's*, die, dit blijkt ook uit de dubbele naam *Depeijster Acker* (vgl. Nav. 1859 blz. 233 en 353 en 1873 blz. 317), uit Holland afkomstig zijn. Een afstammeling is o.a. *Charles Ernest Acker*, inventor, geboren te Bourbon Ind., Mar. 19. 1868. Zoon van *William James Acker* en *Mercia Grant*. Hij is gehuwd 26 April 1892 met *Alice Reynolds Beal* van New-York. Was van 1888—'93 electrotechnisch ingenieur te Chicago en is de uitvinder van het z.g. *Acker-process*, bekend in de electrochemie.

Een en ander ontleen ik aan: »Who's who for America«, (Kon. Bibl. 's Hage.)

De persoon, dien ik onder genoemde Losse gegevens vermeldde als: *George N. Acker*, heet: *George Nicholas Acker*, physician, geboren te Washington in 1852.

10°. In »Siebmacher, Wappen bürgerlicher Geslechter« wordt van een wapen *Acker* gesproken.

»Acker (Ackher, auch: zum Ackher) Karl Wilhelm in München 1698. W. durch einen Balken getheilt; oben ein Pfahl, zu beiden Seiten eine Rose, unten eine Rose. K: drei Rosen in einem Topf zwischen einem offenen mit den Schildenfiguren belegten Flug. Farben unbekannt.« (Taf. 41.)

In mijn bezit is, behalve een aantal oude brieven en foto's van familieportretten, slechts een enkele goede lakafdruk, en wel van een cachet, dat de wapens van *Gerardus Acker* en *Catharina Luppus*, aan een gestrikt lint hangende, weergeeft. Tot mijn spijt kan ik er dus den schrijver uit afl. 11 en 12 van 1915 geen doen toekomen, althans voorloopig niet.

Dordrecht, Mei 1916. E. SCHOTMAN.

Gorkumsche Schepenen.

De lijst in Navorscher XLV blz. 14 gegeven, kan ik uit mijn bezit aan oorspronkelijke charters nog op de volgende wijze aanvullen.

1321. Jan van Slinghelant. Twee beurtelings gekanteelde dwars-

balken. Er zou in den rechterbovenhoek een kleine ster (?) kunnen staan. Het omschrift is zeker . . . van Slinghelant.
Laurens Wonts zoen. Een opvliegende vogel.

1326. Ghisebrecht die Veer en Willem Willems Sjoncheren soen.

1375. Jorden van Pufelic. Rechterschuinbalk, in den linkerbovenhoek 6-puntige ster.

Gherijt Mathyszoen. Lelie, klaverblad en lelie in de richting van een rechterschuinbalk; in aen linkerbovenhoek en rechterbenedenhoek een vogel.

1387. Bertout Mathiis soen. Een hart. In den linkerbovenhoek kan een sterretje (?) staan.

Sander Heynrics soen. Hoekig doorsneden.

Gheriit vander Haer Sanders soen. Twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken en een vrykwartier beladen met een vogel (?)

Ghijsbert die Koc. Een zwaan, hebbende op de borst een schildje waarin een leeuw.

1395. Aernt Vos. Dwarsbalk beladen met vos en vergezeld van drie 6-puntige sterren.

Dirc Sceulp. Rechterschuinbalk; in den linkerbovenhoek een staafje of zuiltje.

1401. Florys van Beesde en Peter die Haen.

1412. Sanders Peters sone.

Claes Cnobbout.

Henric Aernts sone. Hoekig doorsneden; in den rechterbovenhoek een jachthoorntje.

Jan vanden Werse. Drie hoefijzers, 2 en 1.

1415. Wouter Wel. Tweehoofdigen adelaar.

Dirc Reynerssoen. Leeuw en een uitgeschulpte zoom.

Henric Aerntssoen. Hoekig doorsneden; in den rechterbovenhoek een jachthoorntje.

Rutgher vander Haer Janssoen. Twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken.

1418. Rutger vander Haer. Twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken.

Willem Zegers soen. Drie leeuwenkoppen, 2 en 1; over alles heen een schuinstreep.

1440. Henric die Haen. Drie dwarsbalken, ieder beladen met drie Sint-Adrieskruisjes.

Jan Dierouth. Dwarsbalk, beladen met een Sint-Andries-kruisje.

Jan Cnobbouth Henricx z^n. Leeuw, over alles heen een dwarsbalk.

Wemmer Wemmers z^n. Kop en hals van een zwaan, vergezeld van drie 8-puntige sterren.

1453. Wemmer Wemmers z^n. Als 1440.

Willem Dircs z^n. Drie palen; in linkenbovenhoek een wassenaar gaande over twee der palen.

1457. Dirck Peters z^n. Doorsneden: 1 6-puntige ster; 2 drie palen van vair.

Claes die Veer. Drie kookpotten met hengsel, 2 en 1.

1536. Jan Doyen Jans soen. Drie leliën met afgesneden voet, 2 en 1.

Mr. Adriaen Liebertss. Achtpuntige ster.

1538. Adriaen Janss. Halve leeuw.

Jan Doyen Jans soen. Als 1536.

1569. Cornelis Vinck Aerdts zoon. Halve leeuw.

Claes Dirout Aerdts zoon. Een vos tegen de linkerzijde van een boom klimmende.

Franchois van Broeckhuysen Daniels zoon. Een op twee rijen geschakeerd kruis. Helm met wrong. Helmteeken: hoofd en hals van een varken.

Servaes Adriaens zoon. Doorsneden in vieren: 1 gedeeld: *a.* drie rechterschuinbalken, *b.* drie ringen met nederwaarts gerichte pinnen, geplaatst 2 en 1; 2. negen liggende blokjes, geplaatst 5 en 4; 3. een gaande leeuw; en 4. vijf liggende blokjes, geplaatst 3 en 2.

1571. Jan Calff Peters zoon, Drie moorenkoppen, 2 en 1.

Claes Dirout Aerdts zoon. Als 1569.

Franchois van Broeckhuysen Daniels zoon. Als 1569.

Anthonis Jansz. van Remmerswael. Negen hermelijnstaartjes, geplaatst 4, 3 en 2 en een schildhoofd waarin 3 naast elkander geplaatste schelpen.

1619. Merten van Aelst Dircx zoon. Drie palen van vair en een schildhoofd waarin een gaande vos. Helm met wrong. Een niet te onderscheiden helmteeken.

Jan van Broechuysen Franchoisz. Als zegel van zijn vader in 1569 en 1571.

1633. Govert van Neercassel. Twee afgewende visschen. Helm met wrong. Helmteeken: de visschen. Tegenzegel: als het zegel, doch als helmteeken: een visch.

Marten van Cuyl. Leeuw; gekroond helm en als helmteeken de leeuw tusschen eene vlucht. Tegenzegel: gevierendeeld: 1. dwarsbalk vergezeld van drie kandelaars (?); 2. niet te onderscheiden; 3. leeuw; 4. twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken. Helm met wrong. Helmteeken: eene vlucht.

's-Gravenhage. J. D. WAGNER.

Grafzerken te Zundert.

In het koor der R.K. Kerk te Zundert liggen achter het altaar 7 zerken naast elkaar. Twee er van zijn aanzienlijk verminkt om daar geplaatst te kunnen worden en daardoor slechts gedeeltelijk ontcijferbaar.

Van Bladel. Hardsteen met ingesloten wit marmeren stuk waarop het wapen gegraveerd was. Nog zichtbaar een vijfblad of een roos. Wr. Dekkl. Helmt. idem. D. O. M. (wit marmer) daaronder:

Hier light begraven 's Heer Johan *van Bladel* in syn leven Schouteth ende Meyer van Groot en Clyn Zundert en Rijsbergen oudt 51 iaeren 53 dagen. Sterf den 7 october 1713.

Damisse, gewone zerk.

Hier ligt begraven den Heere Mr. Antony Johan *Damisse*, Schepen der Stad Breda, Secretaris van Ginneke en Gilse, obiit te Zundert den 15 September 1765.

Van Lanschot. Hardsteen met wapen in cirkel: drie boomen naast elkander op een grasgrond. Wr. Dekkl. Helmt. een boom, nog leesbaar: .... begraven Antoni Ian .... leven Schepen .... tot Sundert sterf .... 4 Sept. 1665 .... oni synen ..., 8 Juny 1635 ..... Antoni van Lans ..... den 19 July 1660 ...., ich Antoni van Lans ..... sterf den 18 July 1637 ..... en Geraerts *Harf* .... sterf den 21 Sept. 1667 .... Die .... 1667.

Rijers. Goed geconserveerd hardsteen met alliantie-wapen in afgerond vierkant. R. Rijers gevierend.: 1. uitk. paard getoomd, 2. doorsn. met een balk over de snijlijn heen, *a*. gedeeld,

b. een paal, 3 gedeeld met een paal over de deellijn heen, *a.* doorsneden *b.* een balk, 4 effen.

L. ovaal schild een boom op een grasgrond getopt met een vogel. *(Meyers).*

Helm aanz.: Wr. Dekkl. Helmt.: het uitk. paard getoomd.

Hier leggen begraven 's Heer Johan *Rijers,* in zijn leven Secret[s] Stockhoud[r] en Not[s] was tot groot en cleyn Sund[t] Rijsbergen Et[e] oudt ..... iaeren sterft den 27 July 1677, Ende juff. Ida *Meyers,* zijne huijsvrouwe out ... iaren sterft den 17 Decemb[r] 1675. Met hunne kinderen Elisabeth Ryers obyt 28 December 1664, Adriana Maria obyt 11 January 1665, Rogier Rijerts obyt 28 December 1665.

d' Heer Michiel *Ryers* in zijn leven Secret[s] ende Stockhoud[r] was tet Groot Klein Sundert en Rijsbergen Et[e]. oudt 33 laeren sterft den 28 April 1686.

(Vergelijk de zerk van Michiel Willemsen Ryers te Breda welke precies hetzelfde wapen heeft).

Tollius, gewone zerk.

Hier leet begraven d' Heer Pieter *Tollius* in syn leven griffier, Secretaris, Stokhouder en Notaris van en tot Weernhout, Sunderd en Rijsbergen, gestorven den 16 November 1739, oud synde ses en vyftig iaeren.

Verhaert. Hardsteen met wapen op cartousche in cirkel omgeven door en opgehangen aan koord. In het hoofd 2 leliën naast elkander en in den voet drie ruiten (2—1).

Er onder: Hier leet begraven Adriaen Cornelis Philips *Verhaert,* sterf den 1 April 1631, Ende Adriaenken Adriaen *Pullekens,* sijn huysvrouw.

Daaronder tusschen: Bidt voor de Siele, een merk bestaande uit een kruis eindigend in een H waarboven een V. Rechts onder een F en onder de armen van het kruis de letters A rechts en C links.

........kens. Hardsteenen zerk met wapen in cirkel. Gedeeld. 1. in het hoofd een ster (6), daaronder 2 toegewende opvliegende vogels en in den voet een hond of schaap op een grasgrond staande. L gewend. 2. drie golvende balken vergezeld in het hoofd van 2 rozen en in den voet van 1 roos.

D. O. M.
...... Ture van Mr. Cornelis
...... enz. Notaris en Procureur
...... Antwerpen sterft den
...... Jof[r] Sara *Wouters* sijn
...... ige huysvrouwe sterf
...... 9 February 1672
...... en jof[r] Sara Adriana
...... kens haarlieder dochter
...... f den 7 October A[o]. 1665.

(N.B. De R. helft ontbreekt).

Origineele afbeeldingen in mijn archief. Binnenkort volgen de zerken te Breda. STEENKAMP.

Overeenkomst tusschen de gebroederen en gezusteren Bouwmeister in dato 1 September 1628 o. st.

Iek Johan Bouwmeister geassistiert met mijnen ohm Dederick van Ommeren und moeder Bertrudis Varwers, vorts Christoffel Bouwmeister und Elsken Bouwmeister broeder und suester, doe kundt und certificiere voer mij und meinen erven, hoe dat ick walbedachteliek und met goeden rijpen gemoede voergenamen heb, mij van hier to begeven om mijn studijrunge vorder te prosequiren und tot ein gewunscht einde, doer die hulpe Gaedes, te brengen, und so die studierung vast veell requirert und eyscht, und mijn lieve ohm und moeder mij alle tgeen wes dieselve dusslange hebben gerijcht soe mildelicken uyt goeden moederlicken gemoede hebben verstreckt und medegedeilt, also dat iek mijn vaderlick patrimonium bekenne well ontfangen tho hebben. Daer met der nu in tocumpstigen tijden geen dispuit onder myne tegenwordige in den leven wesende broedere und sustere van vaeders za. vaeders Jacob Bouwmeister nhalatenschap vallen moege, bin well to vreden, dat 't selve onder hun to weten mijn suesteren Elisabeth Bouwmeisters gehijlickt ahn Dederick van Munster, Elsken und Christoffel Bouwmeister to gelieve, sonder dat ick als d' aldeste sohn eenig prerogatiff, 't sy in leen vrij ofte anders will ofte begere tho reservieren, so well angaat wes mij huet oder morgen van mijn moeder (wiens doot Gott lange tot salicheit will verhoeden) mochte competeren, und considererende die groote costen als mijn moeder und ohm, wie verhaelt, ahn mijn in

studije eenige jahren well mildelicken en goethentelicken hebben angelacht, welcks betrachtende, bekenne voer mij und mienen erven, dat wanner mij noch van mijnen suesteren und broederen, nha dootlicken affganck van moeder und ohm, offte bij derselver leven noch eens verrichtet werden ashthondert guldens tot twintich stuver 't stuck dewelke mij also verricht sinde, solde mij alsdan gecontenteert van mijn moederlicke nhalatenschap und dat alle nhablijvende leen, allodiale vrije, geriede und ongeriede guederen, onder mijne samptlicke broedere und suestere, huide en toecomende in gelicken portien und deelen gelecht und gedeilt sollen worden, warmede die andere broedere und suestere ook tevreden sijn und 't selve hebben geacceptert, die vader Ommeren voer sinen sohn Claes van Ommeren sich sterck maeckende und de rato cavirende. Ten were dus saecke dat iek my in den ecclasiastiquen staat, als iek dus doer Gaedes geroerde voerhebben bin antefurdigen, nit begeve, bij ontstentenisse van dien blijve in mien geheell en in gelicken staate met mijne andere broedere und suesteren; belaeve sonst voor mij und mijnen erven alle 't geene was vorens wall und ten getrouwelixten te sollen und willen achtervolgen bij wahren orconden ehr trouw und gelooven und ahn eedes staet und so oeck noch wordich tot eenigen tijden hiervan wijdere renunciatio und vertichenisse te doen gelaeve dieselve tot allen tijden en up gesinnen te sollen en willen doen. Allet sonder argelist, in orconde der warheit hebbe iek versocht und gebeeden Henrick Lansinck und Jacob Velthoen als neven und mombaren van voirs. kinderen desse benevens mij te willen underteickenen, dessen wij Lansinck und Velthoen bekennen op versoeck und begeren unsers nevens voors. geerne gedaen tho hebben. Geschiet tot Zutphen ten overstaen van Bernhardt Haack Elisabeth Vleusseners weduwe za. Cornelis Biggen opden 1 Septembris Anno 1628. olden stills. Under stundt: Joannes Boumeister, Henrick Lansinck, Jacob Velthoen, Berhardt Haack, Derrick van Ommeren, Bertrut Floessners, als moeder frou van Ommeren, Christophorus Boumeister, Elsken Boumeister, Liesbet Floesners.

Copia concordans ex originali
Jacobus Velthoen Not. Publicus
in fidem scripsit

Velthoen
1628.

Dit document in verband gebracht met beleeningen van het leen 8a in het kwartier van Zutphen, luidende:

Claes Verwer wordt beleend 13 Oct. 1600.

Geertien Fleusseners, huisvr. Dirks van Ommeren, erve haars vaders Claes voern., 18 Maart 1622.

Christoffel Boumeester, erve zyner moeder Geertgen Flusseners [1]), 4 Nov. 1630.

zoude tot het volgend genealogisch fragment kunnen leiden:

Claes Varwer 1600 te Bertrut, weduwe van..... Fleusseners, 1628.

Uit deze twee huwelijken:

1. Geertien Fleusseners 1622 tr. Dirk van Ommeren 1622. 1628. Uit dit huwelijk Claes van Ommeren 1628.
2. Bertrudis Varwer 1628 tr. Jacob Bouwmeester is dood 1628. Hunne kinderen zijn:
   a. Johan Boumeester wil zich in den geestelyken staat begeven 1628;
   b. Elisabeth Boumeester 1628 tr. Dirk van Munster 1628;
   c. Elsken Boumeester 1628;
   d. Christoffel Boumeester 1628. 1630.

's Gravenhage. J. D. Wagner.

Nav. LXV, 25.

Het geslacht van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

Uit de drie volgende acte's blijkt dat de Nivenheim's ook leenmannen van Brabant waren.

Samedi après la fête de sainte Lucie 1313 [2]) lettres données à Louvain par Gérard, comte de Juliers, par lesquelles il se porte garant pour Godefroid de Nivenheim, lequel avait promis que, endéans un an et un jour, il aurait assigné, sur ses biens allodiaux, à son frère Herman, qui avait prèté serment de fidélité au duc de Brabant, jusqu' à concurrence d' une somme de 200 marcs de Hollande au de 20 marcs de rente annuelle, à tenir en fief dudit duc.

(Galesloot. Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant).

Dominus Godefridus de Nivenem, miles, de terra de Wassem-

---

[1]) Hiervoor zal Beertgen moeten worden gelezen, terwijl de familienaam Varwers zal moeten luiden.

[2]) 15 December 1313.

bergh, recepit a duce quedam bona jacentia apud Doevre [1]). Que quidam bona erant Gerardi, sui fratris.

Et si heredes dicti Gerardi dicta bona acquitarent cum illa pecunia, ipse dominus Godefridus teneretur acquirere allodium quod a duce tenebit in feodum.

Actum in Bruxella, in die Marchi ewangeliste, anno Domini XIII^c XXIIII° [2]) (Galesloot. Le livre etc.)

Johannes van Nyvenhem relève du Brabant, par suite de la renonciation domicelle Gertrudis de Vredenaldenhove, matris quondam domini Schenmanni et Gomberti de Auwen, une rente sur le tonlieu de Maestricht. 1388 of 1389 (de Raadt. Sceaux armoriés).

J. D. Wagner.

Kluit.

Wie kan inlichtingen en bijzonderheden verstrekken omtrent de afstammelingen van Ludovicus Kluit, notaris te Mijnsheerenland, geboren 11 Juli 1786, gehuwd 22 April 1810 met Anna Oprel.

Hunne kinderen, voor zoover niet jong overleden, zijn:

Cornelis, geb. 16 Mei 1813.
Maria Jacoba, geb. 20 December 1815.
Lijsje Elisabeth, geb. 20 Maart 1817.
Jacob Johannes, geb. 8 December 1821.
Ludovicus Hermanus, geb. 24 October 1823.

De afstammelingen van Hermanus Casparus Kluit, geboren 6 Augustus 1788, gehuwd 17 October 1810 te Dordrecht met Margretha Maria Sellebra.

Hunne kinderen zijn:

Sophia Martina, geb. 9 November 1812.
Cornelia Jacoba, geb. 21 Juli 1814.
Anna Wilhelmina, geb. 20 November 1816.

De afstammelingen van Samuel Jan Kluit, geb. 29 Juli 1790, gehuwd te Amsterdam 24 December 1809 met Catharina van den Berg.

Hunne kinderen zijn:

Cornelis, geb. 21 December 1810.
Maria Elisabeth, geb. 14 September 1812.
Jan Hermanus, geb. 12 Januari 1815.

---

[1]) Doveren in het land van Wassemberg.

[2]) 25 April 1324.

Elisabeth, geb. 20 November 1816.
Ludovicus, geb. 17 September 1818.
Francina, geb. 19 Juli 1820.
Jacoba, geb. 13 September 1823.
Katharina, geb. 6 April 1826.
Anna, geb. 24 October 1826.
Margretha Maria, geb. 22 Februari 1832.
Hendrika, geb. 31 Mei 1835.

De afstammelingen van Cornelis van Driel Kluit, geboren 4 Mei 1894, gehuwd 5 November 1817 met Aaltje van Wijngaarden.

Hunne kinderen zijn:
Maryke, geb. 8 November 1818.
Cornelis, geb. 13 Maart 1821.
Maria, geb. 6 December 1824.
Anna, geb. 17 Februari 1827.
Aaltje, geb. 19 Juni 1830.
Arie, geb. 10 December 1832.
Cornelia Aaltje, geb. 7 Augustus 1835.

Apeldoorn. H. C. PROVÓ KLUIT.

Poelgeest.

In antwoord op de vraag van J. B. v. L. in Nav. LXV, 23, kan wellicht het volgende dienen:

In den noordoostelijken hoek van den polder Hoogewaard, aan den vroegeren Rijnarm, die dezen polder van den Lagewaardschen polder scheidt, stond tot ± 1830 het kasteel Poelgeest, gewoonlijk Klein-Poelgeest genaamd, niet te verwarren met Groot- of Nieuw-Poelgeest (ook huis te Hoorn genaamd) in de kom van het dorp Koudekerk en met Oud-Poelgeest (soms Alkemade of Boerhaave genoemd) bij Oegstgeest.

Kunnen de bedoelde overblijfselen misschien van Kl.-P. afkomstig zijn? Een afbeelding komt naar ik meen voor in »Buiten« bij het artikel over Oud-Poelgeest. Verder zie men (behalve de verschillende aardrijkskundige woordenboeken) de *Ned. Stad- en Dorpsbeschrijver* (deel Rijnland) en van Leeuwen, *Batavia Illustrata*. Oud-Poelgeest is nog in welstand, Groot- of Nieuw-Poelgeest is, op een ruïne na, verdwenen, evenals Klein-Poelgeest. Tusschen de beide laatsten in lag de voormalige ridderhofstad den Toll.

MR. TH. à TH. V. D. HOOP.

Celosse.

Wat was het wapen van het Groningsche en Oost-Friesche regeeringsgeslacht Celosse, oorspronkelijk afkomstig uit Vlaanderen?

Louys de Geer en Adrienne Gérard.

In de St. Janskerk te Utrecht zijn verschillende kinderen begraven van Louys de Geer en Adrienne Gérard. De 16 kwartieren, die op den grafsteen voorkwamen, zijn niet meer te ontcijferen. Zijn zij wellicht in eenig werk beschreven, of waar kan men anders de bedoelde kwartieren vinden?

A. N. J. TH. à TH. v. D. H.

Handschrift van Losekate.

In de Collectie van Scheltus van Kampferbeke, aanwezig in het gemeente-archief alhier, vind ik gewag gemaakt van een handschrift van Losekate, handelende over genealogie en heraldiek.

Kan iemand mij mededeelen, waar dit handschrift thans berust? Den beantwoorder bij voorbaat beleefd dank.

Rotterdam. R. T. MUSCHART.

Johannes van Halmael.

Hoe zijn de namen der leden der commissie van beheer van het fonds van Johannes van Halmael, overl. te Amsterdam, 4 Febr. 1725? B.

Del Borgo, Van Gelder en De Vree.

Gevraagd: Advertenties en andere courantenberichten, betreffende de Familie Del Borgo, Van Gelder en De Vree.

B.

ONDER DE STUDEERLAMP.

Der Weltkrieg in der Karikatur,

door Eduard Fuchs,

(met circa 100 platen). Afl. 1—10.

Albert Langen — München.

Hoe meer opgewonden een tijd is, des te meer bloeit de

karikatuur. Het is dus begrijpelijk, dat zij in oorlogttijd een aanmerkelijk hoogtepunt bereikt.

Een geschiedenis van den wereldoorlog in karikatuur heeft groote verdienste en deze mag ook bovenstaaad werk toegekend worden, al is de toelichting uit den aard der zaak eenzijdig.

Fuchs heeft naam op dit gebied en hij heeft dien thans weer gehandhaafd.

De teekeningen zijn geestig en goed uitgevoerd. Ook den uitgever alle lof.

Groningen.

Tijdschrift voor de volkstaal; geschiedenis, volksleven enz. van de provincie Groningen. 1916 — afl. 1, onder redactie van J. Tilbusscher en Dr. G. A. Wumkes. Uitg. J. C. Mekel — Winsum.

»Waar de historie zwijgt, spreekt de sage,« schrijft de redactie van bovengenoemd nieuw verschenen tijdschrift, en het is haar goed recht om hier gebruik van te maken, teneinde het echt Groningsch volksleven tot zijn recht te laten komen. Groningen heeft daar alle aanspraak op. De bewoners dezer bloeiende noordelijke provincies te kennen in al de uitingen van hun volksleven, ook in het verleden heeft groot nut ook voor de overige Nederlanders. Evenals de Friezen zijn ze wat stug tegenover »den Hollander« en daardoor is het niet gemakkelijk in het ware volkskarakter door te dringen; wanneer dus dit tijdschrift hierin nieuw licht kan brengen — en het heeft er blijkens de eerste aflevering alle schijn van — dan is dat opzichzelf te waardeeren.

Deze aflevering begint met een alleraardigst gedicht: »Mien Grönnegerland«, waarvan we een enkel vers citeeren, tevens om het karakteristieke van het dialekt even vast te leggen:

Kiendertied — schoulgoan;
Weeldetied — speulboan,
Doar bie ol smederei
Gong 't altied frank en vrei,
Meulen drait nog zoo zwiet
As ien m'n jongenstied;
Loug, al dien vreugd en smaart
Gait mie aan 't haart.

Verder komt er nog in voor: »Jan Soldoat« (Hunsingoër dialect) e.a.

G. F.

ONTVANGEN:

De eerste aflevering van den 3en Jaargang van het **„Repertorium op de Nederlandsche Tijdschriften"**, bewerkt en uitgegeven door de Afdeeling voor Documentatie der Koninklijke Bibliotheek.

Voor de samenstelling van dit Repertorium, dat in maandelijksche afleveringen verschijnt, worden regelmatig *ruim 600 periodieke geschriften* (week- en maandbladen, jaarboeken en -verslagen) nagegaan.

Het abonnement op het Repetorium is gratis; de kosten van verzending, à f 0.50 per jaar, moeten worden vergoed.

Hoewel de uitgave reeds een aanmerkelijke verbreiding bezit, is zij, gelijk meermalen bleek, bij velen nog onbekend.

Alle hens aan dek!

Algemeene oefenplicht met beperkte herhalingsoefeningen en diensttijd, plaatselijke en gewestelijke oefening en organisatie, door G. Polvliet.

Uitgave van het propaganda-comité voor algemeenen oefenplicht der Vereeniging »Volksweerbaarheid«, Keizersgracht 224, Amsterdam.

Darwin's werken.

Het onstaan der soorten, opnieuw bewerkt door Eva de Vries met medewerking van Prof. Hugo de Vries. Afl. 1.

Amsterdam — Gebr. E. M. Cohen.

Terschellinger Volksleven

Gebruiken, liederenfeesten door Jaap Kunst met illustratie en muziekbijlagen.

H. H. Fongers — Uithuizen.

At the front with three armies

door Granville Fortescue.

Uitg. Andrew Melrose, ltd.

3 Yorkstreet, Covent Garden, Londen W. C.

CORRIGENDUM.

Nav. LXV, 138, regel 11 v. o. staat: gunnen moet zijn: gummen.

THE KAFFIR.

DOOR JAMES PENNINCK.

III.

(Voortzetting van Nav. LXV, 168.)

The Negroes in South-Africa are denominated by the general name of Kaffirs. Lower subdivisions are the Hottentots and Boschjesmannen.

The Hottentots are mentally and physically of a very much inferior order than the other Kaffir-races and not of pure negro-descent.

The Boschjesmannen (Bushmen) are considered of a still lower class: not far removed from the Patogonians or the Australian aborigines.

Another distinct type of the colored people in South-Africa is the Cape-Kaffir: a type known in the United-States in the vernacular as »yellow coon«: a light-colored outcome of the mingling of white and black blood. The cape-boy or girl are of varying degrees between white and black and some are black with white spots like those of a leopard, while at rare times one might see a specimen with a half white, half black body: the dividing line being drawn vertically, almost forming two equal parts. This mixed race forms a class itself and is very overbearing. Sometimes the Kaffir has mixed with the Malayan or Javanese.

The Kaffirs are divided in various tribes or nations, as: *Zulus*, *Swazis*, *Matabelen*, *Shanganen*, *Basutos* and so forth. The Transvaal Government has always tried to promote friendly relations with the independent Kaffir-nations. In South-Africa all manual and sometimes even skillful labor is performed by the Africans (black or colored natives of the soil) and the mining industry requires thousands upon thousands of laborers. They are stronger, and as a matter of course, receive less wages than a white man: although they often earn more than many a white laborer in other countries. However the Kaffirs are lazy and will not work, unless compelled to do so by circumstances. Furthermore Kaffirs have to pay a personal tax every year or de an equivalent amount of work for the Government, if unable or unwilling to comply

with the tax. However Government officials are rather hard taskmasters.

The ultimate aim of most Kaffirs is to save sufficient money in order to buy one or more wives and some cattle, when he will build a roomy kraal (hut or enclosure with huts) in his own country, where he will spend the remainder of his life amongst his kith and kin and superintend the manual work, performed by his one or more wives.

Kaffirgirls are sold for a certain number of oxen (usually from six to ten) depending on the age and beauty of the girl and also upon the standing of the highest bidder.

Thus the Kaffir becomes head of a generally large family and grows wealthy in cattle and land, without any exertion on his part. His wives labor for him; he hires out his sons and sells his daughters. The anticipation of enjoyment in such a paradise on earth makes the black man tractable and eager to perform any kind of work for the white Boss, as long as he receives his wages. Those born outside Kaffir-countries and roared on Boer-land, are called Boer-Kaffirs. The Boer will give the Kaffir a piece of his land in exchange for a certain amount of work. The Kaffir will build himself a hut and in the course of time will rear a family. His sons take turns in working for the Boer, while the others will go further away from home and seek to earn some money. According to the law of the land, the Boer must pay his help, but the payment is merely nominal, and the Boer exercises a sort of segineurial right over the black creatures, as he calls them, born on his land.

The Kaffirdrink »*Maas*« or Kaffirbeer is something like curds and whey: sour but refreshing. They also drink »*Duala*«, made out of Kaffircorn, crushed and left to ferment in the sun. A Kaffir can drink three times as much as a white man. Kaffir maize is called mealies, all over South and Central Africa.

Kaffirhuts are made of twigs bent over, crossed and recrossed with each other, until the whole forms the shape of a large bechive: the interstices being filled in with clay and *Tambooki* grass, plastered on from the outside, which composition becomes dried and hardened by the sun's heat.

Morality is very strict amongst them.

The boys *(Imfans)* and girls *(Intombizanes)* herd goats and cattle.

The wives *(Intombis)* cultivate corn and moalies; hoe and harvest; milk and feed the goats and cattle; fetch water and fuel; daager the floors of the huts and nurse the children. They are good-natured and happy.

Kaffirs easily endure extremes of cold and heat: doubtless greatly due to the thickness of their skins.

The third catagory of Kaffirs are those, born in the towns: called town-kaffirs. They generally serve as house-Kaffirs: cooks, messengers and scullions. They imitate the whites in dress and look down with lofty contempt and ludicruous superiority on their untutored brothers, scattered over the country and living in kraals.

The Zulus, the highest standing and proudest of the negro-races in South-Africa and physically the best developed, scorn to do house-work, but will perform labor, which requires great strength. Most of the rickshaw-boys are Zulus, as are the trolley-kaffirs of the railroads. The rickshaw is the copy of the Japanese ditto: a light-wheeled wagonette with a seating capacity for two.

The horse's substitute is the Zulu, arrayed in white cotton kneebreeches and jacket of the same pattern, trimmed with colored flounces and gay ribbons, his head supporting an ornament of semi-grotesque, semi-warlike character; principally consisting of ostrich-feathers or the horns of an ox or mountain goat.

In order to attract attention and claim the right of way, while running, the rickshaw-man will attach sleighbells to his wrists and ankles, out of which he will ring defiance to companions and rivals, while in harness and passing them on the road. Connecting sleighbells with wintersport, they seem very much out of place under a tropical sun. If not commanding such luxuries as bells, the Zulu will fasten a tin can, half filled with pebbles, to one of the spokes of a wheel and thus produce, if less musical, almost as effective a sound as that of the bells.

The continual rubbing with oil causes his body to shine like well-polished ebony, and there he will stand amidst his fellow-craftsmen, trying his best to entice possible customers to engage his services. At times he will jump high in the air, uttering a warwhoop, in order to show his suppleness and strenght, and sometimes he will adress the passersby, assuring them that his rickshaw will afford better satisfaction than those of others; that

it runs more smoothly; that ist seating-capacity is romier; that he himself never gets tired, no matter how long the journey may last etc. etc. speeches, which are accompanied and illustrated by pleasant, broad grins; the sudden flash of brilliant, pearl-white rows of formidable teeth; and a number of eloquent looks, elucidated by all sorts of mimicry, subtly hinting at pantomime-entertainment in addition to a rapid transit.

The price of a rickshaw is half that of a cab: six pence a person for one ride within the city-limits. While awaiting employment, the police keep the rickshaw men in line at certain points; a necessary arrangement, as their rivalry might become very annoying to pedestrians, especially to strangers. Although fierce-looking, they are rather harmless and good-natured, but in order to prevent clashes amongst themselves, the native police, Zulus as well, maintain strict discipline.

Puffing, perspiring, panting and straining their muscles, the Zulu will drag two grown people up a steep hill zigzag and display the latent strenght and endurance of his race, illustrating the possibility of the wonderful feats of Cetawayo (the Zulu King) 's Impi's (army corps) during the Zulu war, when they maintained runs for hours at a time under a burning sun; and covered distances, impossible even for trained horses to make within the time given: covering as much as 100 miles a day and keeping it up for a week at a time.

Trolley-Kaffirs, generally four in number, will push a trolley and its one or more officials up steep grades all day long, taking their rest while decending.

On the high veldt the railroad-track seldom runs level for considerable distance. Belfast, about 6000 feet above the sea level, is the highest point on the railroad of the Netherland Line, On either side the track runs down, crosses valleys and rivers and breacks the monotony by its ups and downs.

Besides those various classes of Kaffirs mentioned, there are a number of stray-Kaffirs, scattered over the respective countries of South-Africa, belonging nowhere in particular, occasionally working for the first met, and possessing neither kith nor kin.

Under the Transvaal Government all the Naturellen (colored natives) were required to carry passes from their last employer or from the local Fieldcornet or official. This system prevented

prevented the growth of an army of tramp-kaffirs, who might become a source of danger to the white people, outnumbering the latter at least ten to one, and having little to lose and much to gain. A Commissioner of Naturellen decided all final questions between white employer and colored employee regarding labor-questions.

Within the town-limits the natives are required to be dressed to a certain extent, but in te country their apparel often was very scanty. In the trains third-class wagons are set aside for colored people and the use of the sidewalks is prohibited to them, exept while crossing to reach house or store.

In Cape-Colony and Natal however they have the same rights as the white populations. Experience has taught the Boer that the Transvaal-Kaffir, especially the mining-Kaffir should be dealt with very carefully and is not yet capable to appreciate equal privileges with the other races. If punishment becomes necessary, the Kaffir will receive a number of strokes of the lash, after being duly tried and sentenced by the local official, while the police carries the sentence into effect. No other mode of punishment seems to have any lasting effect, and if guilty, the Kaffir does not seem to cherish any ressentment. Stealing and lying are his most prominent faults.

In matters of bravery and physical privation, the Kaffirs is a veritable Spartan. The warrior-races (principally Zulus and Swazis) are very courageous and fear death less than defeat. A Captain of a defeated regiment — no matter how brave and loyal he has been in the past — is disgraced and must suffer death. A wounded warrior, unless but slightly disabled, prefers to bo killed, to being left to the mercies of the enemy or to the aasvogels (buzzards or scavengers of Africa). When on the warpath, the Kaffirs take no horses or wagons along and can not carry their wounded away, as this would hamper them in their movements, as the success of their campaign depends upon the quickness of their actions. While handling railroad-material, a Kaffir had three toes of his right foot cut off. He showed neither emotion nor any pain he might have felt, but his face seem to express sorrow, when he limped off to the dispensary: the severed toes carefully put away in his trousers' pocket, probably intending to keep them as a remembrance. While the

Doctor treated and bandaged his foot, the Kaffir looked on in an indifferent manner, and, unable for the present to resume his labor, he exchanged places with the Kaffir-cook in order not to lose his pay.

The vitality of the Kaffir is marvellous and like the bears, they are proverbially hard to kill. For instance: four Kaffirs were hurled from a trolley, which had collided with a train, while the latter was running at full speed. Between the four, there was hardly a bone unbroken: ribs were smashed and skulls fractured. One crawled away on all fours, like a dying animal; the other lay motionless and apparently dead. The surgeon commenced treat them, but gave little hope of recovery. Ten days afterwards all four kaffirs were at work again and as frisky as ever.

Married men of some of the tribes wear rings on their heads, but generally only warriors of rank carry this distinction. The ring is made of the leaves of a plant bound into a ring-shape and sewn to the hair. A King's ring is heavier and broader than those of his subjects.

(After the death of Cetawayo — actually the last reigning Zulu King Zululand was divided into various Chieftainships under the suzerainty of Great Britain. Dini-zulu, — Cetawayo's son — died in Capetown in 1912: the last of the House of Royal Zulu's.)

Married women often carry brass rings around their ankles and wrists, every ring indicating one year of married life. Women are as streneous as men and will walk all day and night, if must be, often carrying loads and seldom showing any fatigue. They carry no food, but are given a welcome at every kraal they stop at.

Those kraals (generally an assemblage of huts) are scattered all over the land and often built in remote and not easily accessible places; and, although the white traveler will find it difficult to locate them, the Kaffir knows exactly where to seek them. Here he rests, sleeps, smokes and eats and pays no Hotel's bills, provided his host is a brother of his: that is: a native of the same nation or tribe. If the weary traveler belongs to another race of blacks, he may tramp on till the next halt: then in thar case no hospitality will be extended to him.

The kraals are reached by Kaffir-paths, of which there are

thousands upon thousands, running in all directions, intersecting and crossing in a bewildering manner: some apparently leading nowhere — probably to abandoned kraals — others abruptly ending on the top of a kopje or in a river at a spot, where the natives used to bathe. However a kaffir's instinct always is the best guide and his eyes seem to serve him at night as well as in day time.

A stable-boy, whose duty it was to lock the horses in the stable before dark, failed to leave the stablekey in the Office, as he had been instructed to do. The Kaffir-Police were sent for and directed to find the missing boy. Shortly after the culprit was brought to the house, having been found while courting the belle of the kaffir-quarters. The charming, dusky maiden had made him forget his duties regarding the horses and had persuaded him to escort her to a dance. The boy — young and impressionable — succumbed to the whiles of the temptress, as could expected, and promptly relieved his mind of further responsibility by substituting the intoxication of a dance for the uneasiness of having neglected his duty. To leave the horses roaming about at night might prove a serious matter: either they might get stolen or, unused to nightly prawls, they might stay near the river and catch horse-sickness: very prevalent at one time.

So the boy was ordered to hunt up the horses and to have them stabled before midnight, while failure meant an interview with the Fieldcornet on the following day. The threat had the desired effect and boy and horses returned before the appointed hour. The evening was pitck-dark and I wondered how the boy found the quadrupeds and manage to steer them towards the stable, as the fourfooters often strayed for miles.

Probably the Kaffir-boy kept the horses on the run by throwing klipjes (little stones) at them: a passtimo in which he was very proficient.

Kaffirs are named according to their appearance like Kleinboy (little boy); Pickanine (little fellow); Geelboy (yellow boy); or after household-articles: like: Kopje (little cup); Schoteltje (little saucer); Lepel (spoon); Potlood (lead pencil) etc.; or carry ordinary names: like: Piet (pete); Jan (John); Charlie; Jim; etc. Often names are applied indiscriminately: as: Concertina; Kantoor (Office); or resource is had to the Scripture: like in: Aaron;

Johannes; and again names of coins are used, as: Bob (Shilling), Sixpence, Halve Kroon (Half a crown). Kaffirs are very superstitious and greatly believe in Magic Art.

One Sunday I had occasion to go to Waterval Boven by train and from there two of my friends accompanied met to Waterval Onder on foot, as we did not care to wait for another train and the day was very favorable for a walk. Passing by a Kaffir Kraal had been recalled and secured with some difficulty, I proposed to have a look at the place and we entered the enclosure, *(Often Mastifes)*; we noticed a young boy sitting in front of the hut and I shouted to him to recall his dogs, who came running towards us, barking and yelping in anticipation of a fight with the three dogs I had with me. After the kaffir-canines.

An old kaffir was squatting on the inside and I informed him, that one of my friends wanted the services of a Kaffir-girl as a cook, after which explanation the old fellow called out all his female relatives, and with a proud gesture, made them pass the review, inviting us to make our choice. As the females of his establishment ranged from girls in their teens to old, toothless hags: it seemeed a quick solution of the servant-problem. The former were well-shaped, carried themselves gracefully and displayed all the buoyancy of youth in their elastic steps and movements. From a Kaffir point of view, some were great beauties. The pater familias assured us, that all were first-class cooks. I had my opinion about Kaffir-cooking, based on experience, but held my counsel.

One of the party engaged a girl on the spot and paid two pounds sterling down as monthly advance-money. As I heard later, the experiment did not prove a success, and after a couple of weeks, the man sent the girl back to her kraal to be exchanged for a boy. From the commencement of her tervice, the girl proved to possess a strong weakness for the admiration of the young kaffirs and duly was serenaded every evening by her numerous admirers, till the outside-kitchen had become the centre of attraction of all social kaffir-gatherings and the chocolate-colored belle of Kaffirville bacame too elevated to bestow more than passing attestion on the details of the culinary department. In consequence of which my friend considered dusky beauties undesirable for domestic services.

The Kaffir-kraal consisted of several huts and the old Kaffir alluded to looked as old as Methusael. He fixedly gazed at us for some time, and then, suddenly breaking the silence, he offered to tell our fortunes for a shilling a person. I laughed and tossed him a coin and in high-pitched voice he gave an order to the little boy. Having received an old, dirty bag, he shook a multitude of articles out on the ragged piece of carpet in front of him, and buttons, pieces of bones, lion teeth, chicken-feathers and some dull-glittering stones rolled clattering in all directions. The old Kaffir waited till all these objects had settled and left them undisturbed. After some moments of deep study, he began to speak in a droning voice, still keeping his eyes on the blanket and never looking up to us.

I was told of having been dangerously ill, before coming to the land of many kopjes, and that in a country where the soil produces more fruit than the people could eat themselves. Strange to say: he hit the mark several times, as I had suffered a severe attack of malaria, while in California, shortly before I left South-Africa.

The next man had to listen to a tale of an old love and was informed that the girl still loved him and always cherished hopes, that her former lover might turn up again. The man answered with an uneasy laugh, that he was glad to hear of it, but his looks belied his words.

The third man did not care to listen to any revelations about himself and throwing a shilling on the old carpet, he declared himself perfectly satisfied in regard to the foresight and clairvoyance of the old Kaffir, without putting the latter to the test. The kaffir watched the rolling of the shilling, and when it had come to rest, he apparently studied its situation in regard to the various other pieces on the carpet. Suddenly he glanced up, and addressing our friend, spoke very slowly: »Better be forewarned, Umlungu« (White man). My friend laughed a little nervously, I thought, but answered, unconcernedly: »Saka Bona«, and, turning his back on the kraal, walked off, without waiting for us. The old kaffir did not venture any further remarks, but gathering his paraphanalia in the carpet, he got on his feet and hobbled away.

When we rejoiced our friend on the road; the latter remarked: »Wonderfully superstituous those kaffirs are.«

A long time afterwards I learned of the sequal of this visit: the third and last man was taken prisoner by the British and sent to the fort of Pretoria, but, as they had no case against him, he was released on parole, after a couple of weeks of imprisonment. At a later date he was persuaded to join a plot to smuggle ammunition and provisions to a Boer Commando, lying in the neighborhood of the town in some mountainretreat. A spy joined the conspiracy, and when, on a dark night, the smugglers crawled through the bed of a dry creek, waiting for a prearranged signal, they were pounced upon by a detactment of British scouts, and, having contraband goods in their possession, theirs was considered a redhanded capture. They all were convicted by a drumhead court-marterial, sentenced and sent to Ceylon. My friend died before reaching his prison and was buried at sea.

Did the old Kaffir foresee this and did he try to warn him against it?

The spy was haunted out of Transvaal and later out of Natal. He went to Holland and his body was shortly afterwards fished out of a canal near Rotterdam. The coroner's verdict was: »drowned by accident«, as no marks of violence were found on the body.

On a visit to Pratoria I saw Buno, the King of Swaziland, a country west of Transvaal and at that time under the latter's suzerainty.

Buno their king, was but a big, overgrown boy, entirely under the influence of his mother and knew nothing of the state of affairs in the world outside his own, immediate sphere, but a visit to the capital of the South-African Republic made him view prevalent conditions in a different light.

The purpose of inviting Buno to the capital was to impress him with the power of the Transvaal Government and make him more tractable for future negotations.

On the second day of his visit, Buno was driving in a two-horse carriage on his way to the barracks of the State-Artillery.

The Transvaal Commissioner of Swaziland was with him and two old *Indunas* (Chief Counsellors) sat opposite hem. The rest of his suite had to follow on foot and run beside the carriage. Buno was dressed in an English tweed suit. He looked a strap-

ping fellow, young and rather goodlooking, but dissipation was strongly written on his features.

A second carriage contained his younger brother and the commander of the King's forces with two more Induna's.

Both brother and Commanding General wore tweed suitos and slouch hats of the same pattern as the King's. The Indunas were in native dress or more correctly speaking, undress, like the rest of the following.

The barracks were inspected, the Artillery Corps paraded and cannons fired as a salute to the evident consternation of the natives: Buno himself included. Afterwards the Government Building was made to object of a visit and a call made on *President Krueger.*

The King received several presents, amongst which a Mauser carbine and a Cavalry saber were the most conspicious. One of the King's followers carried a large bag, filled with transvaal gold sovereigns, out of which Buno paid for his many purchases: amongst which was a light traveling-wagon drawn by six horses. He seemed to be well supplied with money, as the Transvaal Government allowed him one thousand pounds sterling a month in ex-change for concessions and suzerainty.

Returning to his kingdom, Buno stepped at *Machadodorp* to await his mounted escort, which had been left within the nearest frontierline of Swaziland: thus enabling the King to reenter his native land in a befitting state.

To while away the time Buno resorted to a series of visits to the bar of the only Hotel, the little town could boast of.

A runner had been despatched to summon the escort and in the meantime Buno, indulging in deep potations, kept himself in a well-balanced state of intoxication. After absorbing all the Champagne available, he attacked various others liquors, imbibing large measures — apparently with no other effect than adding a fiercer expression to his countenance. The very steadiness of his gait was deceiving and only his eyes betrayed the excessive use of fiery spirits.

His brother Mimpo, younger and fresher looking seemed to consider Buno in an ugly mood and carefully avoided him.

The Chief Captain was armed with a cavalrysaber and carried a trumpet in his left hand. Several of the King's wives were

present: seemingly in a happy mood. Buno soon became restless and commenced to walk around in an aimless manner, his chiefs following him in Indian file.

Several Kaffirs, not Swazis, and employed by the Railroad, looked up to the King with wonder and awe. At last Buno sat down on a large bowlder on the top of a low kopje (hill), from where he could watch the road leading to Swaziland. He sharply ordered one of his attendants to bring the Mausercarbine, and, after firing a couple shots in the air, Buno looked about him for some better, target. He closely eyed his followers in a speculative manner, as if in doubt about the worthiness of any subject in serving as a human target for the King.

Apparently nobody seemed himself worthy of that doubtful honor, as none volunteered, and all tried to appear extremely unconcerned: studiously avoiding Buno's stare. However the King chose an old Induna, who, as soon as he realized the distinction, attempted to leave the firing-line and to shuffle off, as fast as his his old legs would carry him Fortunately for the old follow: he was not to be sacrificed to a King's whim just then, as at that very moment the Commissioner appeared, who explained to Buno, that shooting people was forbidden pastime in Transvaal. Buno did not vouchsafe any reply, but, judging by his looks, the safety of some subjects of his would be of short duration once again within the boundaries of Swaziland.

However Buno dropped the carbine on the ground and called for his cavalry-saber, ordering his captains to stand on their guard. It looked a strange sort of fencing-lesson: wooden sticks against a saber. The King was not instructed in the art of saber-exercise, and hacked at his adversaries with great brutal strenght, while swinging the saber like a war-ax. The Indunas were unable to parry the blows with their canes — the heavy saber cutting through their guards — and morever they did not dare to touch his black Majesty.

Jumping around Buno to keep out of danger the Indunas made a series of sham attacks, impelled by the King's thundering voice. Buno's fighting-blood was up and he seemed bent on injuring somebody, as undoubtedly he would have done, had not the Chief Captain shouted to him, that the escort was in view. This news, impatient as he was to be going, diverted Buno's thoughts.

Throwing the sabre away, he descended the kopje, and once more the Indunas came safe out of their predicament. The Head Captain, who had been careful to remain out of reach of the slashing saber, hastened down the road to issue instructions to the mounted guards.

A savage-looking band came dashing along the road. Dressed in full war-costume: carrying long lances and cowhide shields, without saddles or spurs, they urged their horses to a wild gallop, till they reached a spot about ten yards distance from where the King stood erect and immovable. At a word of command of their leader, they pulled up their horses simultaneously, lifted their lances high up in the air and shouted as one man the royal parole (salute) »*Bayete Inkoos*« (Greeting O Lord).

Buno did not acknowledge their homage, but, casting a glance at their horses, gave a brief command. Immediately six spare horses were led foreward and inspected by the Captain of the Guard. That individual, a magnificent specimen of a savage, grotesquelly wore a cast-off uniform of a Transvaal volunteer corps, in which he seemed to feel highly uncomfortable. The guards wore goatskins, while a single white stripe on their shields marked them as a guard-impi (regiment).

The day being warm, Buno doffed his soft hat.

Bareheaded he showed to a greater advantage: the high and massive forehead, encircled by a broad, heavy black ring, gave him an appearance of force and intellect. Standing ever six feet, he looked a royal savage, conscious of his power.

At this moment a native kaffir made his way through the crowd and prostrated himself before the King, who asked him: "*Foenani Kawenne?*" (What do you want?) "*Saka Bona*", "*Baba-inkoos*", "*Foene lapa kaai kamine*" (Greeting O Lord and Father, I want to return to my house); came the answer.

The Kaffir had fled from his native country to avoid serving in the King's Impi.

The black despot listened to the man's story and then, curtly refusing the appeal, angrily said: "*Hamba Kewenne*" (away with thee).

The exile slunk away with a woebegone look on his face.

While general preparations for departure were being made, Buno once more entred the Hotel-bar for a stirring-cup.

The King's horse was held by an attendant, and, when, Buno reappeared, he swung himself on his horse with an ease, which apparently astounded even his immediate followers, used as they were to the royal carousals.

The Commanding-General blew a fanfare on his trumpet and, amidst a cloud of dust, the King and his escort rode off — leaving the women, attendants and bearers to follow on foot at a leisure-pace.

The end of the procession consisted of the six-horse wagon and an attendant, holding a couple of beautiful greyhounds in leash.

Buno's cavalcade crossed the spruyt (rivier) and was lost to sight around a bend in the road, which twists itself snake-like between the kopjes, forming the natural boundary of Swaziland.

(Wordt voortgezet.)

Schimpvers van 1797.

Grafschrift van mijn zwaager Jan Peter........, overleeden binnen Zutphen den 4. December 1796 en ter aarde besteld den 9. dato naastvolgende, opgedraagen aan mijn deugdelyke huisvrou Derkjen . . . ., eenigste zuster des overleedenen.

Sta, wandelaar! sta stil! hier lecht een boereplaager,
Een, die 'k, helaas, met schaamt moest noemen mynen zwaager;
Die al zijn tijd en vlijt tot woekren heeft besteed
En my wel duisendmaal aandeede smert en leed.
Nu lecht dit booswicht naakt hier met zijn vlees en beenen;
Zijn leevenslamp die is met stank nu uitgescheenen.
Zijn roofzucht nam een eind, toen hy de aard verlied.
Deez' monster der natuer en allemansch verdried
Zal stooreloos 't geluk des vroome eeuwig derven:
Ik schrik en beeve met ontroering aan zijn sterven.

Bovenstaand schimpdicht heb ik gevonden in eenen bundel Zutphensche processtukken van het jaar 1797. De zonen van den overledene hadden den dichter in rechten aangesproken, verklarende, dat »oom« dit kunstwerk aan ieder, die er naar wilde luisteren, voorlas. Ik heb de namen weggelaten, omdat personen, die tot dit geslacht behooren, nog in leven zijn.

J. S. v. V.

Lyst der Bybelboeken.

De Bybel, die Gods woord bevat,
Behelst een onwaardeerbren schat
Van zes en zestig boeken,
Vyf zyn van Mozes en daarna
Vindt men 't verhaal van Jozua,
Dan moet men Richtren zoeken,
Nu Ruth en twee van Samuel;
Der Koningen van Israël
Ook twee, twee der chronyken,
Dan Esra en Nehemia,
Voorts Esther, die als 's Konings [Gâ,
't Gevaar haars volks deed wyken.

Na die verhalen volgt een ry
Van werken die in poezy
Door dichters zyn geschreven:
Als Job, de Psalmen, 't Spreuken- [boek,
De Prediker, waarin men zoek'
Wat goed is in dit leven;
En eindelyk het Hoogelied.
Waarop ge een reeks profeten ziet,
Die 's Heeren Woord doen hooren:
Jesaja, zoo verheven schoon,
En Jeremia, die den toon
Des klaaglieds niet kon smoren.

Als derde volgt Ezechiel,
En daarop d' edele Daniël,
(Die vier zyn groot geheten;)
Hozea, Joël volgen, dan
Amas, Obadja, en wie kan
Hier Jona's lot vergeten?
Voorts Micha, Nahum, Habakuk,
Zephanja, Haggaï, die in druk
Den blyden dag voorspelde,
Dan Zacharia, Iddo's zoon;
En Maleachi, die zoo schoon
's Messias komst vermelde.

Het nieuwe Testament vangt aan
Met Jezus' leven, leer en dâan,
Waarvan zijn vier verhalen,
Wier schryvers door Gods Geest [bestuurd
En waarheidsliefde aangevuurd
Behoed zijn om te dwalen.
Van deze zijn de eerste drie
Mattheus, Markus, Lucas, die
Johannes voigt als vierde,
Het boek dat handelingen heet,
Leert, wat God voor zijn kerk eens [deed,
En 't christendom versierde.

Aan Paulus is de kerk verpligt
Een aantal brieven van gewigt,
Eén moest voor Rome wezen;
Twee zendt hy naar Corinthië heen,
Aan de Galatiërs slechts één,
Ook êênen aan de Efezen,
Philippers en Colossiërs,
En twee den Thessalonikers,
Timotheus twee tevens,
Aan Titus en Philemon één!
Nog voegt men die aan de Hebrêen,
Als Paulus schrift daarnevens.

Ten nutte van Gods kerk op aard,
Zyn zeven brieven nog gespaard
Die »algemeene« heeten,
Eén schreef Jacobus, Petrus twee,
Johannes drie, voorts moet men mêe
Hier Judas niet vergeten.
Het openbarings boek aan 't slot,
Toont in gezigten 't Heerlyk lot,
Te wachten voor de vromen,
Als Jezus voor de laatste maal,
In vollen glans en zegepraal
Zal op de wolken komen.

Wie is de maker van dit gedicht? D. R.

Weersgesteldheid in 1542.

»Den XVIIIen dach in Januario XVcXLII stilo curio zoe heeft men van 't hooft van den briele oft connen gaen over ys tot aen maeslanderhaven toe de geheel maese over meer dan XV ofte zesthien p(er)soonen by malcander en(de) over gegaen ghind en(de) weder en(de) binnen een paer uren zoe heeft men deselve passaigche gevaeren mitte scepen.«

»Inde drie getyen eer men over die maese ginck zoe en haddet in de Schie drie gethyen noyt zoe hoege gevloyt dat die sluys toe bevloyede mar v(an) t thoechste water zoe ginghen die sluyssen altoes vuyt.«

[f° 1 van: Register van de boeten ende bruecken vallen(de) int bailiuscap ende Dyckgraefscap van Delfland beginnen(de) prima July (15) twee ende veerticht eynden(de) ultima Juny an(n)o XVC drie ende veerticht.)

p. c. c. M. G. W.

Het orgel in Den Briel.

In mijne dissertatie [1]) zeide ik, dat het orgel in de Groote Kerk van Den Briel eerst in 1678 werd geplaatst, onder een groot schilderstuk, voorstellende Mozes en Aäron.

Ik was, omdat ik het juiste jaar van de plaatsing van het orgel niet kon te weten komen, in de meening, dat Schotel zich een jaar vergiste, als hij zegt, dat het Brielsche orgel van 1679 dagteekent. [2])

Thans ben ik het aan de waarheid verplicht mede te deelen, dat Schotel het bij het rechte eind heeft gehad. Uit de »Dispositiën« van J. Hess vernemen wij, dat het in 1679 is vervaardigd door Apolonius Bosch.

Onder eene oude teekening van het orgel staat: »Anno 1722«. De Heer J. H. Been en ik wisten met dat jaartal geen raad. Wij kwamen tot de conclusie, dat dit het jaartal is, waarin het orgel werd geteekend of geschilderd misschien. Hess helpt ons uit den brand. In 1722 werd het orgel *verbeterd* door F. Mareau.

Dr C. VELTENAAR.

---

1) Het Kerkelijk Leven der Geref. in Den Briel tot 1816. Amsterdam 1915 p. 314.
2) De Openbare Eeredienst enz. 2de druk (z. j.) p. 69.
3) Hessische Dispositiën p. 19.

GESCHIEDENIS.

Opmerkingen over den oorsprong en de praktijk -:- van het leenwezen in Frankrijk en België. -:-

DOOR MR. A. A. VAN DER MERSCH.

»De middeleeuwsche maatschappij wordt ge-»kenmerkt door de sociale geleding, die wij »gewoon zijn het leenstelsel of liever het leen-»wezen te noemen.«

— — — — — — — — — — —

»Evenmin als eenige maatschappelijke orde was »het leenstelsel door menschelijk vernuft uitge-»dacht; het is niet ingevoerd, maar gegroeid uit, »door en met de maatschappelijke behoefte zelf.«
PROF. DR. H. BRUGMANS De Middeleeuwen.

t Is bekend, dat de Franken, een volksstam uit Neder-Duitschland afkomstig, na de Romeinen te hebben teruggedreven, ons land, benevens Gallië en België binnendrongen.

Hoewel een woeste volksstam, waren zij toch de meest beschaafde onder de barbaarsche volksstammen, en werden door legerhoofden in plaats van koningen bestuurd en geleid. De Romeinen, die alsnog in die landen de opperheerschappij voerden, wilden die legerhoofden wel erkennen en hun den titel van koning geven, doch in dat geval moesten zij zich verbinden, den Romeinschen staat met hulptroepen te dienen, ten einde den stroom van Germanen, die de Romeinen vijandig waren, te helpen keeren. In het Zuiden van ons Vaderland had de Salische stam der Franken zich genesteld, en over hen gebood de vorst Chlodio, die te Dispargum (Diest of wellicht Duisburg bij Tervuren [1])) verblijf hielden.

Deze stammen, die, voordat zij naar het Westen trokken, de uitgestrekte wouden van oud-Duitschland bewoonden, voerden ook na de bevrijding van de Romeinen, voortdurend strijd om de opperheerschappij en waar genoemde Chlodio in dien strijd overwon, werd hem de koningstroon, zoowel van de Salische als van de Ripuarische Franken aangeboden. Deze aanvaardde dien troon en heerschte over de Franken tot zijn dood in 448.

Reeds tijdens de Romeinsche overheersching waren de opperhoofden gewoon, hen, die door dapperheid in den krijg uitmuntten,

[1]) Het leven van onze Voorouders, door Dr. G. J. Dozy, 2e druk, 1e deel, blz. 126.

belooningen te schenken, die eerst in wapenen of paarden bestonden, doch later in landerijen, die in den oorlog waren veroverd. Ook onder de Frankische heerschappij hield dit gebruik stand.

Deze ten geschenke gegeven landerijen werden onderscheiden in drie soorten:

1e de allodiale of die landgoederen, die vrij van heerlijke rechten waren. Zij werden ook Salische gronden genoemd, omdat zij krachtens de Salische wet hunne bezitters tot den krijgsdienst verplichtten, en konden door erfrecht worden overgedragen.

2e de benificia of die landgoederen, die slechts voor een bepaalden tijd of ten langste voor het leven geschonken werden. Zij keerden daarna tot de eerste bezitters weder.

3e de cijnsbare gronden. Onder deze werden verstaan landerijen, die de bezitter losmaakte van zijne allodiale landgoederen, en waarvan hij de opbrengst of de inkomsten, onder zeker voorbehoud, aan een vrijen frank, of wel aan een slaaf gaf. De slaaf werd daardoor een zoogenaamde »servus casatus.«

Die hierboven genoemde Salische wet was eene verzameling van keuren en bij de Franken heerschende gewoonten, die bevestigd werd in een algemeene vergadering, waar de vorst en zijne onderdanen bij elkander kwamen tot het nemen van besluiten ten nutte en ten voordeele van de algemeene samenleving.

Deze bijeenkomsten werden op den eerste van lentemaand of den eersten Mei, twee maal in het jaar gehouden, en verkregen daarom den naam van »champ de Mars« en »champ de Mai.« Aldaar verschenen zoowel Franken als Gallen, die grondeigenaars of bezitters van beneficia waren.

Na de ontbinding dezer vergaderingen, werden in de provinciën bijzondere vergaderingen gehouden, waarin de in de algemeene vergaderingen genomen besluiten, onder het voorzitterschap der Graven, aan de mindere beambten werden medegedeeld, ten einde die in hun gebieden bekend te maken en ten uitvoer te brengen.

Wanneer de »leudes« of »getrouwen«, waaronder begrepen werden die personen, die wegens een zeer bijzonder voortreffelijke daad boven de gewone volksklasse werden verheven en den eed van getrouwheid aan den koning zworen, zich naar de algemeene vergadering begaven, brachten deze, evenals de koninklijke beambten en de bezitters van beneficia belangrijke en waardevolle geschenken voor den koning mede, welk gebruik langzamerhand ontaardde

in gedwongen schattingen, die kunnen worden beschouwd als de oorsprong van de later ingevoerde belastingen.

Deze toestand kwam echter noch den vorst, noch het volk ten goede. Het volk werd wel rijk door het genieten van de inkomsten der allodiale gronden en der beneficia, doch die rijkdom maakte hen zorgeloos en afhankelijk van de vorsten en grooten.

De koningen namen deze omstandigheden te baat, om hun vermogen te vermeerderen en de Grondwet, krachtens welke zij heerschten, te veranderen en ter zijde te stellen. Dit willekeurig bestuur begon met Childebert I omstreeks het jaar 524 en duurde voort tot aan de regeering van Karel den Groote.

Deze hoogst bekwame en verstandige vorst, ziende dat het volk door de geleden onderdrukkingen zoowel moreel als in ekonomischen zin achteruitging, wilde het wederom meer op den voorgrond plaatsen, begon met de Algemeene Vergaderingen nog eens bijeen te roepen, en aan dezen een hechteren grondslag te geven. Ook richtte hij scholen op, om de opleiding der geestelijkheid te verbeteren. Hij hervormde de rechtbanken, en hoorde dagelijks in persoon de klachten van zijn volk aan. Hij gaf aan de Salische wet nieuwe kracht en voegde daaraan eenige bepalingen toe met goedkeuring en medewerking der Volksvergaderingen.

Karel de Groote beschouwde de vrijheid van het volk als eene hoofdvoorwaarde voor het bestaan van den troon. De adel was echter met deze opvatting des konings niet ingenomen. Die bestond in dat tijdvak uit hen, die door den Koning of den Graaf waren begiftigd met belangrijke landgoederen, welke personen dan magnaten genoemd werden, terwijl zij, die met mindere goederen begiftigd waren, in den regel »milites«, ridders werden genoemd. Die titel »miles« (meerv. milites) was zeer in aanzien, en hij, die dien mocht dragen, verzuimde niet, om bij het plaatsen zijner handteekening onder een acte of bewijsstuk steeds het woord »miles« daarbij te voegen. De hoogere hofbeambten waren allen edelen, en deze hadden de bevoegdheid, om de van den Graaf in beneficio verkregen goederen, weder aan anderen overtedragen, welke omstandigheid het begin is geweest van de tot standkoming van het leenstelsel, welk instituut reeds voor de regeering van Karel den Groote bekend, doch door dezen vorst door middel van wetten en capitularia is bevestigd.

In de Vlaamsche en Zuid-Nederlandsche keuren komt het leenrecht slechts zelden ter sprake. Dit is misschien een gevolg daarvan, dat die keuren grootendeels betrekking hebben op verhoudingen, die niet naar het leenrecht werden beoordeeld.

In Frankrijk daarentegen, evenals in het Graafschap Vlaanderen, was het in leen geven van grondeigendommen een zeer gewone zaak.

Vooral in Frankrijk was het gebruik van leengoederen zeer nauwkeurig geregeld.

De in leen gegeven goederen heetten aldaar »fiefs«, een woord, dat zijn oorsprong vindt in het Latijnsche fevum, feum, feodum, of feodus, dat in de oude acten in verschillende beteekenis wordt gebezigd. Soms wordt daaronder verstaan het landgoed, dat in leen gegeven is; soms ook en wel meestal in den zin van de opbrengst van het ter leen gegeven goed. De Franschen noemden dit laatste de »mouvance« de la terre féodale. Dit blijkt o.a. uit een acte van koning Lodewijk de Dikke, van het jaar 1125, die aldus luidt: »Et omnia, quae illis de feodo nostro »data suit, unde ipsi saisiti suit, in perpetuo habenda et obtinenda concedimus.«

Het is duidelijk, dat hier het woord »feodum« in den zin van »la mouvance de la terre feodale« is gebezigd.

In denzelfden zin gebruikten de Franschen steeds »feoda«, de meervoudsvorm van »feodum.«

In Frankrijk bestonden verschillende soorten van »fiefs«, als b.v. de avoueries, vidamies, vigueries, chatellenayes en die in het bezit waren van kerkelijke prelaten. De oude Fransche schrijvers Chatereau lefèvre en Salvaing hebben dit onderwerp niet verder aangeroerd, zoodat het mij niet volkomen duidelijk is geworden, wat onder die verschillende soorten van »fiefs« is te verstaan.

't Meest aannemelijk schijnt mij, dat daaronder moeten verstaan worden die goederen, die werden ter leen gegeven aan ambtenaren, a. die belast waren met de zorg of de voogdij over minderjarigen (avoueries); b. die de troepen van den bisschop in den krijg aanvoerden, (vidamies); c. die de rechtspraak in naam van den Graaf uitoefenden (vigueries) en d. die het beheer over de wegen voerden (voiries).

De band, die de leenman aan zijn leenheer verbond, werd daargesteld door het afleggen van den eed »de foi et hommage« (trouw en hulde.) Die eed geeft niet te kennen een toestand

van onderworpenheid, maar geeft uitsluitend uitdrukking aan de vastheid, waarmede de vasal of leenman zich aan de verbintenissen, die uit het leenverband tegenover den leenheer voortvloeiden, zal houden.

Dat dit leenverband van den leenman tegenover zijn leenheer in lateren tijd ook wel op andere wijze tot stand kwam, is mij gebleken uit een authentiek afschrift uit de Archives Générale du Royaume de Belgique van het jaar 1543, van den volgenden inhoud: »Ic . . . . kenne ende lijde Dat ic houdende ben te leene ende »in manscepen van den Keysere onser gheduchten heere, coninc »van Spaengnen, eerdshertoghe van Oostenrycke, hortoghe van »Bourgoigne grave van Vlaenderen, etc. Als van zijnen hove »ter burch van Brugghe een leengoet my toecommen by coope »ghedaen jeghens heer Jacob van Gossy, groot zijnde twaelf »scellinghen zes penninghen parisis in pennincrente 't sjaers ende »de coorne thiende van vichtich ghemeten lands ligghend in de »prochie van Couckelaere zuut west van der kercke in eene »jeghende die men heet de Moort van drie scoven de twee »staende tvoorseyden leengoet te dienste van trauwen ende waer»heden te relieve ende camerlincghelde van der beste vrome »telcker veranderinghe ende voerts te alzulcken laste van thiende »penninghen ende anders als andere leenen staan in ghelijcken »ghehouden van denzelven hove.

»Oorconde mijner zeghele hier anne ghehanghen den twaelfsten »dach van November XVC drie ende veertich.« Dergelijke verklaring werd dan in het leenregister dat ten leenhove berustte, ingeschreven.

Die eed de foi et hommage was trouwens niets buitengewoons en kwam in dat tijdvak ook reeds voor bij het aanvaarden van ambten en waardigheden, als wanneer hij »serment de fidélité« werd genoemd en die hoofdzakelijk was ingesteld om den Koning zekerheid te geven, dat bij de verkiezing tot het ambt niet was geknoeid. Niet alleen de gekozen prevot des marchands, het hoofd van het koopmansgilde, of de maire of échevin, maar zelfs ook de Fransche Bisschoppen waren verplicht, onmiddellijk na hunne wijding in handen des Konings den eed van fidélité af te leggen. Daarbij zweren deze, dat zij gedurende geheel hun leven getrouwe onderdanen des Konings zouden zijn. Deze eed had in geene deele betrekking op de goederen, die de Bisschop in leen van den Koning had ontvangen.

Een voorbeeld daarvan vinden wij in den eed, die Hincmar Bisschap van Laon, zwoer aan Karel den Korte, zoon van Lodewijk den Vrome (± 843) die aldus luidde:

Eqo Hincmarus eclesiæ Laudunensis episcopus, amodo et deinceps domino Sinjori meo Carolo regi sie fidelis et obediens secundum meum ministerium ero, sicut homo suo sinjori, et epis copns per directum suo regi esse debet«.[1])

Toch schijnt het mij niet onwaarschijnlijk, dat die eed van fidélité van lieverlede is overgegaan op het leenverband en betrekking had op het wèl besturen van de in leen gegeven goederen en de versterking van den band tusschen leenheer en vassal, welke eed de serment d' hommage is genoemd.

In Frankrijk bestonden er drie soorten van »hommage«, de gewone (l' ordinaire), de eenvoudige (le plane ou simple), die van geringe beteekenis was, en (le lige), die hechter band op het oog had.

De gewone hulde, die de oudste en meest gebruikelijke was, verplichtte den leenman tot trouw aan den leenheer, waarmede bedoeld werd, hem naar eed en geweten raad te geven bij diens rechtspraak en hem gedurende 40 dagen in den krijg te dienen welke termijn aanving van af den dag der oproeping tot de verzamelplaats, hetgeen genoemd werd »être sujet à l' ost de 40 jours«, en in de verbintenis van den leenman werd uitgedrukt door »servitium«.

De hommage plane, ook wel »planum hominium« genaamd, duidde aan, dat de bezitter van de goederen, waaruit het leen bestond, tot geen enkelen dienst tegenover den leenheer was verbonden, zoodat deze vasal zich slechts verbond tot trouw aan zijn heer, en derhalve noch direct, noch indirect tegen hem op te treden, terwijl hem ook verboden was, eenige lasten op te leggen aan de onderhoorigen op het leengoed.

De hommage lige onderscheidde zich van de »hommage ordinaire« alleen daarin, dat de leenman gehouden was, den leenheer in den krijg te dienen, zoolang als deze duurde, terwijl de gewone leenman, (vasal ordinaire) steeds gedurende 40 jaren verplicht was, zijn heer in den krijg te volgen. Deze kon bovendien in zijne plaats een anderen ridder zenden, terwijl de vasal lige steeds in persoon had dienst te doen.

[1]) Brussel, Nouwel Examen de l' usage général des fiefs en France. Dl. I, Chap. 1, p. 21.

Reeds uit het bovenstaande blijkt, dat op feodaal terrein het woord »hommage« niet uitsluitend in verband met den eed werd gebezigd, maar ook op het leenverband in algemeenen zin betrekking heeft, hetgeen vooral uitkomt bij de thans voor oogen te brengen verdeeling in hommage lige personeel en réel. De hommage of vasselage lige personnel omvatte de geheele mannelijke nakomelingschap en had ten gevolge, dat deze alleen tot den adelstand behoorde. Dit kan blijken uit een notarieele acte in het jaar 1421 verleden, waarin vermeld wordt, den zekere heeren Jean en Louis de la Baume erkennen dat zij, evenals hun voorvaders, van ouds steeds zijn geweest hommes liges, nobles de corps et de personne van den heer de Chassenage en dat alle hunne nazaten eveneens zullen zijn nobles de corps et de personne et fèaux de leurs corps et de eurs personnes, par préféreneer à tous autres seigneurs.[1])

Sommige oudheidkundigen meenen echter dat deze acte niets bewijst, daar zij een unicum is gebleven, en dat deze soort van leenroerigheid uitsluitend in sommige provincies van Frankrijk in gebruik was. In dit geschil naar een beslissing te zoeken, schijnt mij voorloopig van belang ontbloot; wel dient opgemerkt te worden, dat in het midden der 13[de] eeuw niet meer werd onderecheid gemaakt tusschen de »ligence personelle en reelle«.

Het woord »ligius of lige« beteekent »verbonden« en zoo is het duidelijk, dat dit woord aan de engere verhouding tusschen leenheer en leenman is gegeven, maar sommigen willen het afgeleid hebben van «ligamen« en dit in verband met de toenmaals heerschende gewoonte, dat bij het afleggen van den »hommage« door den vassal aan den leenheer o.a. de duim van den vassal aan dien van den leenheer werd verbonden, hetgeen ook duidelijk te kennen geeft, dat bij het tot stand komen van den »vasselage lige« een nauwen band ontstond tusschen beide partijen, waarbij de leenman zich verbond den leenheer te dienen in alle oorlogen, die de laatste zou voeren, gedurende den geheelen duur van die oorlogen, en dat de leenheer daarentegen (de suserain) gehouden was, zijn vassal bij elken aanval te verdedigen, totdat hem algeheele voldoening was gegeven.

Als slotsom van een en ander meen ik nog te mogen aanhalen

---

[1]) De notarieele acte is in originali in haar geheel afgedrukt in het werk van Brussel I chap. XI, p. 111, not. a.

de woorden van den bekenden oudheidkundige Chatereau, die zegt, dat »celui qui tient un fief ligement est bien plus lié et obligé que cetui, qui le tient en hommage simple.«

De hommage lige réel had betrekking op een stuk gronds, dat aan den vassal werd gegevèn »en fief lige«, De vassal was dan »ligius in feodo.«

Buiten de hulp, die de vassallen aan den leenheer verschuldigd waren bij de administratie van het rechtswezen en den militairen dienst, waren zij ook nog verplicht de wacht te houden op het kasteel van den heer, welke wacht of voortdurend, of wel gedurende zekeren tijd werd gehouden. Dit heette bij de Franschen »estage« en hij die tot de wacht verplicht was »stagerius«.

Deze »estage« was een bijzondere aan het leen verbonden plicht, die in den leenbrief werd gestipuleerd. En terwijl de kosten van het krijgvoeren voor den leenheer ten laste van den leenman kwam, kwam die van de wacht op het kasteel ten laste van den leenheer. Uit een oude charte blijkt, dat door een Graaf kasteelbewoner voor die dienstpraestatie gedurende drie maanden aan zijn vasal 100 solidi werden toegekend.

Buiten de bovenstaande verdeeling werden in Frankrijk de leengronden nog verdeeld in »vrais fiefs«, d.w.z. die afkomstig zijn van een geschenk van een vorst of anderen magnaat en »fiefs de reprise«, wanneer de eigenaar van een adelijk leengoed dit aan een anderen edelman afstond, terwijl bij diezelfde acte, deze magnast dat stuk gronds weder teruggaf aan den edelman, onder den last, dat deze het voor hem in leen zou houden.

Een voorbeeld daarvan vonden wij in het Cartulaire de Champagne, waarbij de heer van Rosoy en Tierache erkent van de Gravin van Champagne en haren zoon Thiebaut te hebben ontvangen zijn kasteel van Chaumont en al hetgeen daarbij behoorde in hominio legio en dat hij daardoor hun homo ligius is geworden, daargelaten de rechten van den Koning van Frankrijk, enz.; dat zij, die mettertijd dit kasteel zullen bezitten, gelijke hulde verschuldigd zijn aan de Gravin van Champagne en hare opvolgers en dat met het oog daarop genoemde Gravin en haar zoon hem hebben geschonken 500 zilveren ponden, buiten 60 ponden rente, die hem en zijne erfgenamen gedurende hun leven werden toegekend. Wij zien hier de »reprise« in de teruggave van een stuk gronds, dat reeds in leen was gegeven, doch nu wederom in

hominio ligio kwam, hetgeen de oorspronkelijke eigenares, de Gravin van Champagne, zooveel waard was, dat zij haren vassal bovendien nog een aanzienlijke som gelds toekende.

Bij den aanvang der regeering van de Capetingers in Frankrijk in de 11de en 12de eeuw was het leenwezen in volledig gebruik gekomen. In dat tijdvak waren de voornaamste leenheeren de hertogen van Bourgondië, van Normandië, Aquitanië en Gasconje, de Graven van Vlaanderen, van Champagne en van Toulouse. Hunne leenmannen waren baronnen. Deze allen waren hulde en trouw verschuldigd aan den Koning. Alle andere hooge heeren, wier adellijk leengoed ontvangen was van deze graven of andere magnaten hadden den titel van Baron of waren ridders en waren hunne vasallen.

Al deze edelen, die nog onder zich hadden edelen van lageren rang voerden herhaaldelijk onder elkander krijg, wegens beleedigingen of geschillen van verschillenden aard. Hunne vassallen en bloedverwanten waren veelal in dien strijd betrokken. Maar deze laatsten hadden het recht te verklaren, dat zij buiten het geschil wenschten te blijven.

In de XIII[e] eeuw kwam die onderlinge krijg nog veel voor. Maar zooals blijkt uit een door Koning Lodewijk IX nagelaten geschrift, heeft deze zijn zoon Philips in 1270 aangemaand, om toch een einde te maken aan die voortdurende twisten tusschen zijn onderhoorige leenmannen.

Deze aanmaning des Konings had echter geen grooten invloed, want, hoewel onder de regeering van diens zoon die praktijk, om onderling krijg te voeren, veel verminderde, werd die gewoonte na den dood van deze koning weder hervat, en vatten de edelen wederom de wapens op, om de moeder van den minderjarigen koning Lodewijk IX te bestrijden, onder voorwendsel, dat zij de oude gebruiken van het koninkrijk wilden handhaven.

Koning Philips de Schoone maakte eerst in 1306 een eind aan dlen onderlingen krijg, en wel door middel van een besluit, waarin deze merkwaardige woorden voorkomen »nonobstante contraria »consuetudine, quae potius corruptela dicitur.«

De Fransche edelen uit dien tijd waren echter niet van hunne slechte gewoonte, om hun onderling geschillen door den krijg uit te maken, aftebrengen, en zoo duurde die gewoonte, ook na

het besluit van Philips den Schoone nog wel eene halve eeuw voort, tot dat de koning Jan II, bijgenaamd de Dappere, die zelf zijn manschappen hoog noodig had, om tegen Engeland te kunnen krijg voeren, op 15 October 1361 een besluit uitvaardigde, waarbij hij die onderlinge twisten en oorlogen verbood, en daarbij vaststelde, dat de baljuwen des konings, indien het hun mocht blijken, dat de edelen in strijd met dit besluit, handelden, hen in naam des konings zouden gevangen nemen, waarbij hunne goederen werden verbeurd verklaard. Dit besluit had uitwerking, en de edelen voehten nu niet meer, zonder daartoe speciale vergunning van den koning te hebben verkregen, gelijk de koning nader bij zijn besluit had vastgesteld.

Ook de geestelijken deden aan dit onderling krijgvoeren mede, daarbij geholpen door hunne vassallen en onderhoorigen. Daarbij stonden niet het minst de Bisschoppen op den voorgrond. Deze, evenals de kerken, deden ook wel hunne geschillen beslissen door leeken, die den titel van »vidame« ontvingen, en gekozen waren uit de meest voorname edelen van het diocees, en ook wel uit de geestelijkheid.

Deze »vidamen«, wanneer zij uit de leeken benoemd waren, moesten de vassallen van den Bisschop in het koninklijke leger aanvoeren, en de rechtspraak over dezen oefenen. Zij werden in de plaats van de Bisschoppen gesteld, van waar hun naam vidamus = vicedominus is ontstaan.

De bisschoppen en abten lieten hunne onderlinge geschillen ook wel door leeken beslissen, die dan als in een duel de zaak hunner heeren bevochten. Ook geschiedde het wel, dat geestelijken als kampioenen dienden. Dit blijkt o.a. uit een artikel van eene constitutie van Normandië van het jaar 1080, uitgevaardigd door Willem den Veroveraar, hertog van Normandië, koning van Engeland van dezen inhoud: »Si clericus duellum »sine Episcopi licentia susceperit, aut assultum fecerit, episcopoper »pecuniam emendetur.« [1]) Wij zien hieruit, dat dergelijk duel niet zonder toestemming van den Bisschop mocht plaats hebben, en mede, dat, indien dit duel den dood van den tegenstander mocht ten gevolge hebben, het met doodslag werd gelijk gesteld, waarvoor door den Bisschop boete werd opgelegd.

---

1) Brussel, Dl. I, liv. II, che. IV, bl. 146.

Deze ongeregelde wijze van zijn recht te verkrijgen, nam slechts een einde, toen de macht des konings niet meer op het leenstelsel gegrond was, maar meer grondwettig werd geregeld, en de koning en de hooge edelen de beslissing hunner geschillen onderwierpen aan de geregelde rechtspraak, zoodat daarna die particuliere oorlogen geheel tot de geschiedenis behoorden.

Aerdenhout Bentveld, Januari 1916.

Iets uit den tijd van vóór en na 1813.

De voortdurende stijging der tabaksprijzen en ook van de sigaren brengt me den ouden tijd, den Franschen tijd, in herinnering, toen onder Napoleons dwangbestuur, 1810—1813, de prijzen der in ons vaderland meest gebruikelijke genot- en levensmiddelen tot een aanzienlijke hoogte gestegen waren, vooral die artikelen, die van over zee of uit onze Buitenlandsche bezittingen, moesten komen als suiker, koffie, tabak, thee, enz. enz. Niet dat ik dien tijd heb meegemaakt. Want ik ben pas 81 jaar oud. Maar wat 'k sedert mijn schooltijd tot later van bejaarde, geloofwaardige lui mocht hooren en mocht lezen over die ontzettende duurte ni dien treurigen tijd, geeft me deze regelen in de pen, annex een paar andere bijzonderheden. En 'k kan nu, gelukkig teruggeven wat me door 't gesproken woord en ook door die lectuur bekend werd.

Zoo kon wijlen mijn leermeester in de Wiskunde; de heer R. Spruit, zeer smakelijk vertellen hoe in zijn tijd de tabak bij pakjes of in kardoezen van 1 ons of minder verkocht werd. En dat elk pakje een gedrukt blaadje bevatte met een versje erop. De beginletters van dat versje gaven te lezen: »Ze is te duur«. En de eerste twee regels luidden er van: »Zou ik mijn vriend een pijpje weigeren? En niet zeggen stopt van mijn tabak?« Wat volgt, is me ontgaan Misschien kan een mijner lezers het wel aanvullen, wat 'k bij dezen beleefd vraag en wensch.

Verder vertelde mijn leermeester ook nog hoe hij in dien tijd zijne opvoeding ontving, bij 't gemis zijner ouders, in 't D. I. A.-weeshuis, Zwanenburgerstraat, te Amsterdam, en dat hij als weesjongen reeds op zeer jeugdigen leeftijd met een even jeugdig meisje uit dat huis was getrouwd. Maar hoe er bij dat trouwen geen bruiloft was gevierd, en dat de jongen weer naar de jongensafdeeling was gegaan, en de bruid naar de meisjesafdeeling. En

dat ze daar zouden blijven tot nader bericht. Althans zoo was met medeweten en onder goedkeuring van de Eerw. Regenten en Regentessen van het Huis dat huwelijk tot stand gekomen. En zoo werden er meer gesloten. 't Was om de jongens van 't Huis, die wegens hun leeftijd in de termen vielen, om soldaat te worden, van Napoleons moeilijke en gevaarlijke veldtochten vrij te maken. Een ontduiken van de zoo gehate conscriptie. Ook onder niet-weezen.

Na Napoleons val, in 1813, kwamen dan de besproken jongelui bij elkander. De jonge onderwijzer, al zeer spoedig tot Hoofdonderwijzer aan een der D. I. A. Scholen te Amsterdam benoemd, en nog wel zonder deliberatie, wat voor zijn bekwaamheid spreekt, is jaren lang in zijn woning en in zijn school en in zijn huwelijk gelukkig geweest.

A. AARSEN.

In alle geschiedkundige werken over Suriname [1]) wordt melding gemaakt van een zeker opperhoofd van de Marrons (weggeloopen neger-Slaven) genaamd **Baron**, die door zijn meester **Dahlberg** [2]) aan een jood verkocht zou zijn en door dezen zóó slecht behandeld, dat hij ontsnapte en weldra een van de voornaamste aanvoerders der wegloopers werd, die Suriname gedurende geruimen tijd hebben verontrust, en oorzaak zijn geweest van veel ellende en achteruitgang.

Dahlberg wordt beschouwd als de oorzaak te zijn van zijn desertie en reeds in vorige eeuwen werd zulks op zijn rekening geschreven.

Een officieele tegenspraak werd wel bekend gemaakt, doch schijnt in het vergeetboek te zijn geraakt, daar anders de beschuldiging achterwege had kunnen blijven.

Hieronder volgt een door mij teruggevonden aankondiging in

---

[1]) Zie o.a. J. Wolbers. Geschiedenis van Suriname 1861 blz. 327.

Stedman. Narrative of a five years expedition against the revolted negroes of Surinam 1796 blz. 91 deel I.

[2]) Carl Gustaaf Dahlberg geboren in Zweden te Nieuw Copia en overleden te Paramaribo op 6 Sept. 1781, gehuwd met Johanna Catharina Bedloo, wed. C. Brouwer op 13 Augustus 1751 was ongeveer in 1746 als soldaat in Suriname gekomen en klom op tot Raad van Policie en Crimineele Justitie. Hij was eigenaar van de plantages Brouwershaven en Carlsburg.

Voor verdere bijzonderheden omtrent Dahlberg wordt verwezen naar het Pharmaceutisch weekblad 1911 No, 42, 43 en van 1916 No. 5. bevattende een artikel: Mededeelingen over den ontdekker van het Quassiehout door Dr. J. Sack, alsmede naar de Geschiedkundige aanteekeningen over Suriname en Paramaribo door Fred. Oudschans Dentz, 1911, blz. 14 en 25.

wekelijkse Surinaamse Courant van Woensdag 25 October 1775 No. 64.

Carl Gustaf Dahlberg, adverteerd by deezen tot finaale coupeeringe der sedert drie a vier jaaren, zoo hier als in den vaderlande en Elders, ten zynen disrespecte en nadeele verspreide en gesoveerde gerugten, nopens den fameuse *Neeger-Baron*, van zeekeren in deeze Colonie geweest en overleeden zynde Metselaars Baas, genaamt *Egili*, gedezerteerd, en zedert dien tyd zig onthouden hebbende by de Bosch-neegers in Boven Cottica.

Dat Hy *Dahlberg* zig aan den Edele Achtbaaren Hove van Politie en Crimineele Justitie dezer Colonie, Sessio Augustus, jongstleeden, by requeste heeft geadresseerd, en in 't breede gedetailleerd en aangetoondt, de notoire valsheid, en verregaande quaadaartigheid der voorsz: gerugten, en mitsdien verzogte certificaat Justificatoir, van welgemelde Hoove.

Dat in conformite van dien, het Hoogstdezelve heeft behaagd aan hem supliant te verleenen, het verzogte declaratoir in forma, daarby, na praemitteeringe van de middelen van des suppliants voornoemde requeste verklaarende.

»Dat den Edele Achtbaare Heer Carl Gustaf Dahlberg oud raad »der voorsz. onzen Hove, in geenendeele oorzaak is geweest van »de desertie der gedagte neger *Baron*, denzelven nimmer hebbende »geinstrueerd in 't metier der vestingbouwkunde en artellerie, nog »uit deeze Colonie naar elders getransporteerd of meedegenomen, »en vervolgens aan een jood verkogt; dat wel is waar, Zyn Edele »Achtbaare, dien neeger, weegens quaad gedrag heeft verkogt, »maar zulks is geweest aan een christen, genaamt Paap, dien »denzelven vervolgens weeder heeft verkogt aan een metzelaars »baas, genaamt *Egeli*, en van den welke dien neeger is wegge»loopen.

»Zynde den heer *C. G. Dahlberg* altoos geweest een goed »meester voor zyne slaaven, dezelve niet mishandelende, en hun »geevende wat een slaaf behoord te hebben; En dus dat gerugt »als of Zyn Edele Achtbaare oorzaak zoude zyn geweest van de »desertie van veelgemelde neeger Baron, allesints kwaad en malicieus »is worden bedagt, als gedestitueerd van alle fundament.«

Paramaribo, den 23 October 1775. *Carel Gustaf Dahlberg.*

* * *

Dat Baron zeer teleurgesteld moest zijn geweest, toen hij verkocht werd, *indien* hem door Dahlberg beloofd was de vrijheid te schenken bij zijn terugkeer van Nederland, is zonder twijfel. Doch de beloofde manumissie is nimmer bewezen en blijkens de verklaring van het Hof had Dahlberg dezen slaaf nimmer uit »deese Colonie naar elders getransporteerd of meedegenomen.«

Wij moeten dus gelooven voornoemde verklaring van den Hove, t.w.:

1. Baron is nimmer uit de Kolonie geweest.
2. Baron is niet aan een jood verkocht.
3. Baron is wegens slecht gedrag verkocht aan een christen.
4. Dahlberg is geen oorzaak van Barons desertie.

Ginneken, Juni 1916. FRED. OUDSCHANS DENTZ.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Rudolf Garrels.

In een der oudere »Navorschers« vraagt de in dit voorjaar overledene Johan Winkler eenige nadere bizonderheden van bovengenoemden Frieschen kunstenaar en »of er in Holland of elders in de Nederlanden nog meer kunstwerken in kerken of elders van hem bewaard gebleven en nog in wezen zijn.«

Het was den vrager bekend, dat deze beeldsnijder »de kunstvol gesneden preekstoel in de oude en schoone St. Ludger's domkerk te Norden had vervaardigd in 1711 en '12 en dat hij te 's Gravenhage den 9en Mei 1750 moest zijn overleden[1]). Op deze vraag kwam geen antwoord in. [2])

Toch is het bekend, dat deze kunstenaar de vervaardiger is van het orgel te Maasland en van het beroemde kerkorgel te Maassluis.

Het Maaslandsche orgel is van 1725, dat van Maassluis van 1732.

De Heer E. Haslinghuis wijst er terecht op, dat, nadat de onderhandelingen met Johannes Duitschot, orgelmaker te Leiden en Cornelis Schol, organist te Delft, over het maken van een nieuw instrument afgesprongen waren, de kerkmeesters [van Maasland] in bespreking kwamen met Rudolf Garrels, organist in

[1]) „De Navorscher" 1879 p. 563. De beeldsnijder Redlef Garrels.
[2]) „De Navorscher" 1880. Lijst van vragen uit het 39ste deel, waarop geen antwoord inkwam.

Den Haag. Ook met hem vlotte het niet, omdat het bestek van den door hem meegebrachten timmerman te hoog was. Maar het eind is toch geweest, dat het werk aan Garrels gegund is« [1]).

In een artikel »Govert van Wijn en zijne schenking« heb ik den versregel uit het gedicht van Jacob Schim geciteerd:

»En gij, o Garrels, die hier 't Orgel hebt gesticht
Uw naem, o kunstenaar moet duren door mijn dicht« [2]).

In »de Navorscher« van 1872 wordt zijn naam reeds genoemd en Garrels of Charels R... 1732—49 gespeld. [3])

Joachim Hess heeft eene uitvoerige beschrijving van zijn meesterwerk gegeven. Het is een kunstwerk »met drie Hand-Clavieren, een Vrij Pedaal en heeft 42 stemmen.» Hess was in staat dit orgel naar waarde te schatten, omdat hij het een zestal weken heeft kunnen bespelen. »De Maker van dit werk was R. Garels, welke het in 1732 vervaardigde.« [4])

Het »snij- en beeltwerk« verraden de kunstenaarshand van den artist van de Domkerk te Norden.

Organisten in de Groote Kerk te Maassluis.

De eerste organist was *Jaarsma*, die in „de Navorscher" van 1873 abusievelijk Jarsma wordt genoemd. [5])

»Thans wijt het Francken in en Jaarsma doet hef spelen.«

Hoe lang hij deze functie heeft vervuld, weet ik niet, misschien tot 1737, toen *Willem Lootens* kwam, die tot 1760 de functie van organist heeft vervuld en naar Zierikzee vertrok en later eene »Beschrijving van het orgel in de Groote Kerk te Zierikzee« in het licht gaf. [6]) In 1753 bespeelde J. Hess een korten tijd het orgel (omstreeks 6 weken).

Waarschijnlijk volgde *Jan Hendrik Bruininkluysen* Lootens op. Met dezen »beroemden organist van dit voortreffelijk orgel,« onder wiens directie de restauratie door Jan Robberts in 1773 plaats vond [7]), had de kerkeraad heel wat te stellen.

---

[1]) Bulletin van den Nederl. Oudheidk. Bond 7de jaargang. De Ned. Herv. Kerk te Maasland. 's Gravenhage 1914 p. 71.

[2]) „De Navorscher" 1916 p. 112.

[3]) „De Navorscher" 1872 p. 517.

[4]) Dispositiën der merkwaardigste Kerk-Orgels enz. door Joachim Hess, Gouda 1774 p. 54 en 55.

[5]) „De Navorscher" 1873 p. 73.

[6]) „De Navorscher 1873 p. 145.

[7]) Hess. Dispositiën Aanhangsel p. 151.

Tweemalen werd hij gecensureerd in 1762 en 1775. [1])

Omstreeks 1780 vertrok hij naar Rotterdam. [2])

Willem van der Jagt, een geboren Maassluizer, is de laatste der 18e eeuwsche organisten. Bekend is zijn »Vredebazuin of aansporing tot eendrachtig psalmgezang aan de gemeente te Maassluis.« [3])

Dr C. VELTENAAR.

TAAL- EN LETTERKUNDE.

Brief van Voltaire.

Deze mocht ik in afschrift aantreffen in het Archief der Baronnen van der Capellen. Indien dit schrijven reeds bekend is, maak ik mijne excuses voor de publicatie.

De brief is gericht aan: Monsieur le Grand Pensionnaire de Hollande en luidt verder als volgt:

Ne pouvant être instruit des formes Judiciaires des Seigneurs Etats d'Hollande et de Westfrise, je suis forcer de me borner a réclamer leur Justice par des Requêtes réitérées.

Des Libraires de Hollande ont imprimé et débité des brochures scandaleuses, connues depuis plusieurs années, ils ont déguisé ces impertinences punissables sous le titze calomnieux de Collection complette des Oeuvres de Mr Voltaire. C'est un crime de publier des libelles, c' est un autre crime de les publier sous le nom d'autruy.

J'ose espérer que les Magistrats, a qui il appartient de connoitre de ces délits, en poursuivront les auteurs et je m'en remets respectveusement a Nos Seigneurs les Etats Generaux de Hollande et de Westfrise.

31 Decembre 1764
au Chateau de Fermay
en Bourgogne par Geneve.

Voltaire Gentilhomme
ordinaire de la Chambre
du Roy de l' Academie
Francoise.

's Gravenhage.

J. D. WAGNER.

1) Acta Consist. 12 Maart 1762 en 22 Dec. 1775.
2) „De Navorscher" 1872 p. 459.
3) „De Navorscher" 1873 p. 71.

VIII.

LYNDE

BEI BILSEN, BELG. LIMBURG.

Die Van der Lynden, heren van Wynde und van Beche oder Beke, in Brabant

1066—1400

LYNDE — WYNDE — WYNGHE

von

BARON ADHÉMAR DE LYNDEN.

(Voortzetting en slot van Nav. LXV, 217).

DIE VON LINDEN, HERREN ZU GROSSEN—LINDEN IN HESSEN 1129—1336.

Der Ursprung dieser Linie der Van Linden ist, geradeso wie bei den anderen Linien dieses Geschlechtes, in den Niederlanden zu suchen. Dafür sprechen folgende Thatsachen.

1. Das Beizeichen im Siegel-Wappen des Macarius miles de Linden, 1264, ein *Gleven-oder Lilien-Andreaskreuz* mit dem die silbernen Schachfelder dieses Wappens belegt sind, bekundet dass der Siegelsteller zu der Linie der heren van Linne (Lijnden), bei Crefeld, gehört, da sich diese Linie des Andreaskreuzes als ihrem heraldischen Symbol bedient hat. Ferners, das Wort »miles« in der Mitte zwischen den Vornamen und Ortsnamen gestellt bezeichnet Macharius — wie seine Vorfahren in den Niederlanden — als nachgeborenen Sohn aus Dynasten oder Herren-Geschlechte.

2. Die Vornamen Johan, Gotfried (Godeverd), Henrik, Franko, etc., die in dieser Linie häufig vorkommen, sind specifisch Lynden'sche Vornamen, die in allen Linien des Geschlechtes Lynden gebräuchlich sind.

3. Die Beziehungen zum Deutsch-Orden welche wir in der Urkunde von 1263 bei Johan von Linden, Chorherr in Wetzlar, sehen, entsprechen völlig den Linden'schen Traditionen, denn ohne die Mitbrüderschaft der Van Lynden ist dieser Orden beinahe undenkbar, wo immer seine Niederlassungen waren.

4. Die Form »Her Johan von Lynden« die wir in den Urkunden von 1392 und von 1403 antreffen, zeigt, in der Ortographie den niederländischen Ursprung: der Titel »her«, der Vorname »Johan«

und das y im Zunamen zeigen die vlämische Schreibart dieser Worte.

5. Wie in Limburg, in Brabant, in Flandern, in Cleve, in Geldern und in Westphalen, so gründeten die Van Linden auch einen Ort dieses Namens in Hessen, am Mittelrhein.

6. Die Linie der Von Linden, in Hessen, führt ebenso den Rittertitel wie die Linien dieses Namens in den Niederlanden.

7. Bei der Schenkungs-Urkunde von 1129 waren Zeugen, unter anderen, *Reimarus de Linden und dessen Bruder.* Man geht daher kaum fehl mit der Annahme, dass deren Anwesenheit bei der Ausfertigung der Urkunde in einem gewissen Zusammenhang zu der leteren stand, dass Reimarus um diese Zeit, von Geldern oder von Cleve in Hessen ankam, dort sich niedergelassen, und die Linie der Van Linden, am Mittelrchein gegründet hat.

Weder Reimarus de Linden noch dessen Bruder erscheinen des weiteren in den bis jetzt bekannten Urkunden des 13 Jahrhunderts. Auf ihn folgt Macharius de Linden, miles. Er wird erwähnt in der Urkunde von 1260. (9) ».... nos Macharius et Godefridus fratres, *Macharii bon. mem. Militis quondam dicti de Linden, filii* communicata manu Uxorum nostrarum Johanni fratri nostro, Eccilesie Wetsl. Canonico« etc.

Macharius I de Linden, miles, muss ziemlich lange vor 1260 gestorben sein, aber wie weit sein Alter zurückzusetzen sei, ist schwer zu sagen; keinenfalls so weit dass man ihn zu einem Sohne des Reimarus de Linden, 1129, machen könnte. Der Tag seiner Geburt dürfte aber immerhin in das letzte Viertel des 12ten Jahrhunderts fallen. Eine Lücke ist daher zu constatiren in den Anfängen der Van Linden, am Mittelrhein d.h. der Vater des Macharius resp. der Sohn des Reimarus ist nicht bekannt. [1])

100 Jahre später, in 1225, finden wir den in den Urkunden dieser Zeitperiode vielfach genannten Ritter Werner de Tilia als Zeuge in Münstermaifeld bei dem Tauschgeschäft zwischen dem dortigen Chorherrenstifte mit dem Ritter Johan von Münster-Metternich, und mittels des Urkundenwerkes von Gudenus war es möglich eine Fragment Genealogie dieser Linie der Van Lynden feszustellen.[2])

Diese Linie der Van Linden führt in den meisten urkundlich bekannten Mitgliedern den Rittertitel. Man trifft sie auch als Schöffen von Giessen. Johannes de Linden, Kanonikus in Wetzlar, war Deutsch-Ordens-Ritter.

---

[1]) S. Urkundliche Belege, Urkunde vom 17 Juni 1129.

[2]) Ibid.

Die Linie hatte ihre Besitzungen in Grossenlinden in der Villa Lindehe oder Lindes, in Habechenheim, in Langenguns, in Rychelsheim und in Wedersheim, Oertlichkeiten, die alle in Hessen gelegen sind.

Die Urkunde von 1129 ist auch veröffentlicht im Urkundenbuch von Geldern in zwei selbstständigen Theilen die aus einem Auszug und aus der Urkunde in extenso bestehen. Im Auszug steht ..... »domina Clementia, venerabilis comitissa, consensu filii sui comitis Willehelmi et filie Irmesindis« ....

Im zweiten Theil, welcher die Aufschrift führt: »Dezelfde oorkonde uitgebreid«, liest man .... »Clementia. comitissa de Glizberc«, folgt die Beschreibung der zur Schenkung gehörenden Güter .... und dann, »per manum Gerhardi mariti sui, comitis de Gelre.«

In diesem Theile werden die im Auszug repräsentirten Kinder der Gräfin Clementia nicht erwähnt, dagegen wird in anderen Urkunden berichtet, dass Gräfin Clementia, cum nepotibus Ottone et Wilhelmo, welche sie ihre Blutsverwandte nennt, im Jahre 1141 eine Erklärung abgeben, welche sie im Jahre 1162 wiederholt haben (Beyer, a. w. I, n°s 512, 523 und 631, S. 568, 578 und 691).

Baron Sloet, der Autor des Urkundenbuchs von Geldern, unterzieht am Schluss der Urkunde den Status der Gräfin Clementia einer strengen Kritik, aus welcher er folgert, dass sie nicht die Gemahlin des Gerhard, Grafen von Geldern, gewesen sei. [1])

Wir sind der Meinung dass der gelehrte Baron Sloet mit seiner Schlussfolgerung über den Status der Gräfin Clementia nicht im Gegensatz steht zum Inhalt der Urkunde, glauben vielmehr dass der Text der letzteren hinreichend deutlich das Verhältniss derselben zu Gerhard, Grafen von Geldern, umschreibt. Thatsächlich, sagt die Urkunde von 1129 dass Clementia, Gräfin von Glisberg, Gemahlin des Gerhard, Grafen von Geldern, gewesen sei. Diese Umschreibung ihres Verhältnisses zu letzterem beweist aber, dass

[1]) Albero aartbisschop van Trier, bevestigde de stichting den 29en Juni 1139. Clementia zelve, cum nepotibus Ottone et Wilhelmo, die haar noemen consanguinea nostra, geven in het jaar 1141 over de stichting eene verklaring, waat de laatsten in het jaar 1162 herhalen. Beyer, a. w. I nos. 512, 523 en 631, S. 569, 578 en 691.

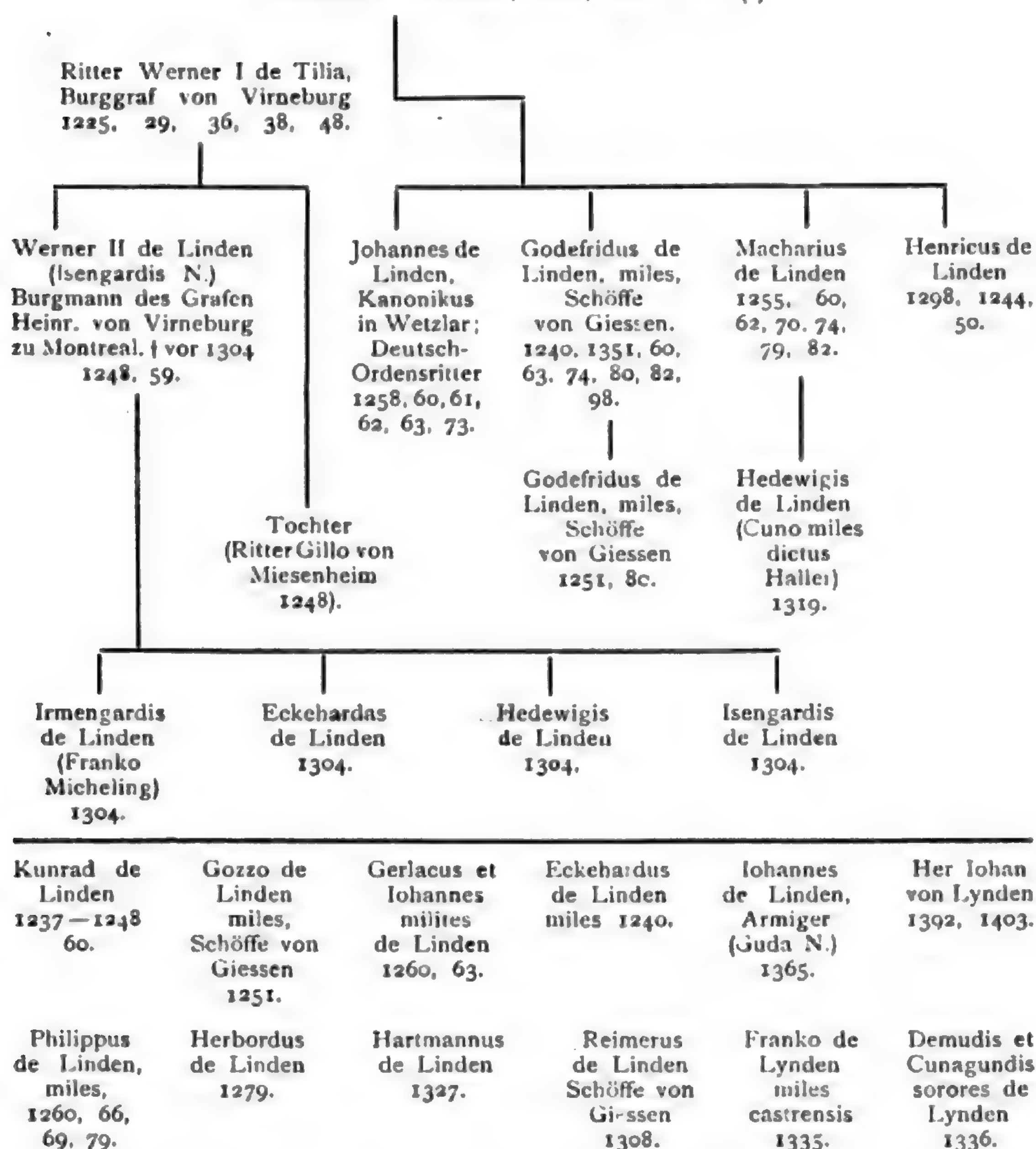
Noch in deze stukken, noch in het eerste, dat ik hierboven mededeel, wordt gewag gemaakt van een man van Clementia, die Gerard, graaf van Ge're, geweest zou zijn. Deze is, volgens de oorkonde n^0. 245 hiervoor, tusschen de jaren 1127 en 1131 getrouwd geweest met Irmgarde van Zutfen, die, na zijn overlijden in het jaar 1131, blijkens eene oorkonde van het jaar 1134, toen hertrouwd met Konrad, graaf van Luxemburg. Voor Clementia is als vrouw van Gerard gaene plaats, en er moet stellig geloofd worden aan eene vergissing bij het afschrijven der oorkonde in het Neue Urkundenbuch über Gleiberg uud Huttenberg, waeruit Beyer putte Sloet, I No. 55 unten.)

sie nicht seine legitime Gemahlin gewesen sein konnte, da es sonst in der Urkunde hätte heissen müssen: Clementia, Gräfin von Geldern, was aber undenkbar war, da Gerhard, Graf von Geldern, zwischen den Jahren 1127 und 1131 verheirathet gewesen ist mit Irmgarde van Zutfen (Sloet. I, n°. 255, unten).

Der genealogische Zusammenhang der in dem zu diesem Abschnitte gehörenden urkundlichen Belegen ist aus den hier folgenden genealogischen Fragmenten zu ersehen.

Reimarus et frater eorum de Linden, 1129 ([1])

Macharius de Linden, miles, circa 1180 ([2])

Die Filiation der in den zu diesem Abschnitte gehörenden

Urkundlichen Belegen erscheinenden Linie Von Linden von Schlaun, in Grossen-Linden, mit den Niederländischen Van Lynden ergibt sich aus Folgendem.

Im Staatsarchiv zu Lüttich befindet sich ein Wappen-Codex, welcher von dem ehemaligen geheimen Rath des Prinz-Bischof's herrührt. Es is ein Werk des Wappen-Herolds Iean Gilles Lefort. Der Titel sagt: »Diese folgend wapen sind zu finden an Segel und breff, welche Gerhard van Hulsberg genannt Schlaun auf dem Hause Schlaun hat«. Unter diesen Siegeln befinden sich auch diejenigen der Van Linden, deren Wappen von Lefort blasonirt ist, wie folgt: In Schwarz, ein goldenes Andreaskreuz. Helm: ein schwarzer Brackenrumpf für die ältere Linie, ein Böhmischer Hut für die jüngere. Es sind dies dieselben Wappen welche Siebmacher und Fahne den Van Lynden, Erbschenken in Geldern geben.

Der hier oben genannte Gerhard van Hulsberg genannt Schlaun war blutsverwandt mit den Van Lynde von Spauwen, d.h. mit dem Hauptstamme des Geschlechtes, woraus man schliessen kann, dass die in Grossenlinden begüterten Von Linden von Schlaun, wie die andere Linie der Von Linden, Herren zu Grossenlinden, von den Van Lynde, bei Bilsen ihren Ursprung nehmen.

Dass die beiden Linien der Von Linden, in Grossenlinden, miteinander verwandt waren, geht auch aus den Urkunden über Eckhard von Linden (1304 und 1308) hervor, weil der letztere in denselben Bürge steht bei einem Güterverkauf welchen Isengard, Wittwe des Ritters Werner von Linden an das Kloster Altenburg gemacht hat. Auch ist in 1280 Walter Schlaun von Linden Zeuge in einer Urkunde in welcher Gottfried von Linden einen mansus in Kleinlinden an den Landgrafen von Hessen aufträgt.

DE LA LYNDE, IN ENGLAND = VAN DER LYNDEN VAN WYNDE, IN BRABANT.

Der Name Wynde oder Winde birgt noch mehr: er enthüllt den genealogischen Geschlechts—Zusammenhang zwischen den De la Lynde, in England, und den Van der Lynden van Wynde, in Brabant.

Das Buch »The Battle Abbey Roll« berichtet, dass der Ursprung der De la Lynde, in England, in Lynde, bei Lille und Hazebrook zu suchen sei.[1])

[1]) Cleveland, Duchess of, The Battle Abbey Roll, 1889, vol. I, p. 310; gedruckt: Navorscher 1912, Lynde VI, Beilage A.

Nun erfahren wir aus einem Archeologischen Werk des Département du Nord (Frankreich), dass die Herrlichheiten von Balk und von *Winde* von *Lynden* belehnt worden seien d.h. die heren van Lynden. waren die heren der Herrlichheit Winde, heute Overwinden und Nederwinden (Brabant),[1]) die im 13ten und den folgenden Iahrhunderten ein Allod — Besitz der Van der Lynden, in Brabant, resp. Limburg, war, wie aus den obigen Urkunden hervorgeht.

Zur weiteren Erklärung des hier zu Tag tretenden Besitzverhält nisses zwischen Lynde und Wynde ist hervorzuheben, dass das zu Lynne oder Lynde gehörige Territorium seit den frühesten Zeiten dem Normannen-Geschlechte der heren van Millen, bei Herderen, die ihm zweifellos auch den Namen gegeben haben, gehörte, dessen Namen der jeweilige Besitzer aus dem genannten Geschlechte als Familiennamen angenommen hat, gemäss dem Gebrauche der Zeitperiode. Lynde war daher ursprünglich ein Allod der heren van Millen, um später ein eigenherrliches Territorium zu werden von welchem das von den heren van Lynde gegründete Wynde bei Hazebrouck, belehnt wurde. Der Ursprung der heren van Wynde genannt Van der Lynden muss in Folge dessen auf die Urstammlinie der Van Lynde, die in der beigelegten Urkunden-Genealogie mit Godeferde, here van Lynne, 1220, beginnt, und auf dessen Ascendenz, die bis 1066 reicht, zurückgeführt werden. Die Herrlichheit Wynde war somit ein Allodbesitz der heren Van Lynde, in Brabant resp. Limburg, und ist es auch geblieben nachdem ein Zweig derselben sich bei Hazebrook und Lille (Flandern) niedergelassen und dem gewählten Orte den Namen Lynde gab. Die eingangs angezogene Notiz über diese Oertlichkeit sagt auch, dass die Herrlichheiten Winde und Balk von Lynde, bei Hazebrook, in Flandern, belehnt wurden d.h. sie waren in Wirklichkeit ein

---

[1]) Arrondissement d' Hazebrouck—Lynden.

Situation. Sur le Borre, ouest d'Hazebrouck.

Noms anciens: *Linde* 1421—*Lynde* 1559, diocès de Terouane. Armoiries. François de Mametz, seigneur de Lynden portait d'argent à Drois maillets de sable. Selon Sanderus, il y avait *autrefois* dans ces parages une famille de Lynden. Du temps de cet historien, François de Mametz, chanoine de Ypres, exerçait dans la paroisse les droits de *haute, moyenne et basse justice.* Les seigneurs de Balke et de *Winde dépandaient de Lynden.* Le dernier possesseur de Lynden était le baron Jean Charles de Joigny, seigneur de Pamele, de Balke, de Creiques, de Borlant, de Bieselinghe, de Hoymille, de Terbrant, de Koyemeersch. Hamauxet lieux dits: Grote-Balke, Cleene-Balke, Borlant, Boonsberg. (Statistique Archéologique du département du Nord tome I. p. 224.)

Allod-Besitz der Van Lynde, in Brabant resp. Limburg, denn in Flandern gab es und gibt es eigentlich keine Oertlichkeiten die die Namen Lynde, Rode, Beche führen. Ebensowenig liegt Wynde in Flandern, sondern in Brabant. Die angezogene Notiz sagt auch unter der Rubrik »Noms anciens« : Linde 1421, hält also das 15te Iahrhundert für eine frühe Zeitperiode in betreff der Entstehung der Oertlichkeit Lynde, bei Hazebrook, und darin hat der Englische Gelehrte, der im Auftrage der Duchess of Cleveland Forschungen in Belgien für das von der letzteren herausgegebene Buch »The Battle Abbey Roll« gemacht hat, einen Irrthum begangen, denn da die De Lynde, bei Hazebrook, erst zu Anfang des 15ten Iahrhunderts urkundlich erwähnt werden, so konnten sie sich nicht von hier aus dem Guillaume de Normandie im Iahre 1066 in der Schlacht von Hastings angeschlossen haben, da die letztere, demgemäss, 324 Iahre vor ihrer Ankunft in Lynde, bei Hazebrook, stattgefunden hat. Hier können daher nur die De Lynde, in Brabant resp, Limburg, gemeint sein, da um das Iahr 1066 das Lynde oder Lynne, bei Bilsen, die einzige Ortschaft dieses Namens in den Belgischen Provinzen war, und thatsächlich bereits in 1057 im Besitze einer Kirche war[1]).

Die Behauptung in dem Buche »The Battle Abbey Roll« dass die De Lynde, Kampfgenossen des Guillaume de Normandie in der Schlacht von Hastings, 1066, von Lynde, bei Hazebrook ihren Ursprung genommen haben, ist daher ein Irrthum. weil dieses Lynde erst zu Anfang des 15ten Iahrhunderts in Existenz kam.

DIE HERRLICHHEIT BECHE ODER BEKE, BEI LÊAU, IN BRABANT. [2])

Ueber die in den vorgenannten Urkunden erwähnte Herrlichheit Beke schreibt Mr. Alph. Wauters, wie folgt.

Ein Theil der Herrlichheit von Betz gehörte ursprünglich einer Familie namens Van Ouderaen. Henrik van Ouderaen hielt dieselbe zu Lehen vom Herzog von Brabant, mit 19 Bünder Landes, Wiesen und Waiden, einem jährlichen Grundzins von 56 Kapaunen und einem herenceins (Herrenzins). Er hatte zum Nachfolger

[1]) Vgl. Navorscher 1912. Lynne VI, 1057—1330, Die De la Lynde und die De Beke, Kampfgenossen des Guillaume de Normandie in der Schlacht von Hastings, 14 Oktober 1066.
[2]) Wauters, Alf., La Belgique ancienne et moderne, Geet-Bets.

seinen Bruder, den Ritter Dierick, welcher, zum Heile seiner Seele und derjenigen seiner Eltern, seinen Zins den Mönchen von Rotthem, am 5 Iuni 1304, zum Geschenk machte.

Ungefähr 30 Iahre später, verkaufen die Söhne des Dierick an dieselbe Klostergemeinde den kleinen Zins von Bets. Einer derselben, Henrik cedierte zuerst die Hälfte, die zwei anderen, Dierick und Arnold, verzichteten sodann auf die andere Hälfte, am 25 November 1338, mit der Zustimmung des Kapitels von St. Denis.

Die Familie Van Ouderaen zögerte nicht auch ihre anderen Güter zu verkaufen. Einige kleine Lehen wurden übertragen, vielleicht in folge Heirath, von Henrik van Oudra oder van Audra an Walter de Tilia oder Van der Lynden oder Van der Linden, welcher, unter anderen Kindern, zwei Söhne hinterliess: *Dierick van der Lynden auch genannt Van Onderaen und Walter.* Arnold, Sohn des Dierick van Ouderaen, übertrug zu Gunsten dieses Dierick van der Linden drei Bünder Wiesen (eussels) und einen jährlichen Zins von 30 Kapaunen (Belehnung vom 10 März 1364-1365), und er belastete sein Lehen mit einer jährlichen Rente von 38 Doppelmottonen zu Gunsten des Iohan Landeys (in 1372—1373).

Dann theilte ein letzter Dierick van Ouderaen seine Domäne in zwei Partien, welche aus fünf Unterabteilungen bestanden: 1. Die Herrlichheit und Gerichtsbarkeit, mit einigen Parzellen Landes und Wiesen und einem Zins von 100 Kapaunen; 2. einen Zins von 47 Kapaunen, 325 Pfenningen, 3 Schillingen guten Geldes, 28 alte Groschen, 30 Heulasten (hoydage oder snydage), zwei keuren, drei Bünder Wiesen an der Geet und einige Afterlehen; 3 einen Zins von 23 oder 24 Kapaunen nnd von 26 boddraegers, das Amt des Sakristans und desjenigen des Feldhüters (coerenvorster) und einige andere Rechte; 4. einen jährlichen Zins von 60 Pfunden und von 26 Kapaunen, und 5. einen Zins von 25 Kapaunen und von 16 Schillingen.

Schliesslich, verkaufte Henrik van Ouderaen sechs dachwanden Landes an *Willem van der Lynden.*

Die erste Hälfte der Herrlichheit von Betz war, successive, im Besitze der folgenden Familien:

Van Liefkenrode, 1410—1672, Van Cocq, 1672—1759, Van Craywinckel, Belehnung von 12 Nov. 1759.

Die andere Hälfte der Herrlichheit von Betz hatte fur sich nachfolgende Besitzer:

Geldolf van der Linden und Dierick van Heyleven, durch Kauf von Dierick Van Ouderaen (Bel. von 1401—1402);

Geldolf van Wynde, Sohn des Geldolf van Lynde oder van der Linden genannt van Wynde (Bel. vom 1 Nov. 1427).

Katherina, seine Schwester, und ihr Gatte, Iohan Beert (Bel. vom 3 Sept. 1483, und dieser, nach dem Tode seiner Gemahlin (Bel. vom 18 Mai 1491);

Peter van der Roeren, von Neer-Linter, und Geldolf Wynnaerts, *Neffen* der Katherina (Bel. vom 14 Mai 1496);

Peter van der Roeren, durch Erbschaft von seinem Vater gleichen Namens und durch Cedierung von Wynnaerts (Bel. vom 30 April 1501);

Ioachim, dessen Sohn (Bel. vom 4 Dez. 1515 und vom 13 Iuni 1517);

Peter, Sohn des Ioachim (Bel. vom 18 April 1545).

Nun erbt sich die Herrlichheit abermals in weiblicher Linie fort bis 5 August 1779 an welchem Tage Johan Franz van Craywinckel, Besitzer der anderen Hälfte der Herrlichheit, mit derselben belehnt wird.

Die obigen Belehnungen ergeben, dass dieser Theil der Herrlichheit von Betz oder Beke sich in der weiblichen Linie der Van der Lynden fortgeerbt hat und dann in andere Hände überging, woraus zu schliessen ist, dass die Van der Lynden van Wynde im Mannestamme erloschen sind d. h. dass der Sohn Geldolf II, Geldolf III, vor seiner Majorität gestorben sein muss, und dass Geldolf II keinen anderen Sohn hatte.

Die Van der Linden scheinen schon frühe in und um Nederwinden oder Overwinden gewohnt zu haben, denn, schon im Jahre 1220 stiften Henricus filius Henrici de Linden ac fratres ipsius etc. eine Seelenmesse in der Kirche zu Winghe [1]).

SIEGELWAPPEN
der Van der Linden, heren van Wijnde und van Beke, in Brabant.

1. Winde[e]. *Iohannes de Winda, miles*, illustris viri domini W., comitis juliacensis, dapifer, 1264: *un lion* (Düsseldorf, St.

[1]) Brüssel, Staatsarchiv, Etablissement religieux, Carton 4724, Stück 14.

Arch., Ballei Biesen, No. 11). (Raadt, I. Th. de, Sceaux Armoriés des Pays-Bas),

2. Wind[e]. *Walterus, miles de Winde;* Gerardus de Felpe (Velp) se sert de son sceau, quia proprium non habeo, 1272: *un lion et un bàton engrêlé brochant* (Abb. d' Oplinter, A. G. B.) (Ibid.)

3. —— *Iohannes de Lijnden de Wijnde, miles,* s' engage, moyennant 21 livres de vieux gros. à suivre le duc de Brabant, cum sex viris, una nobiscum, probis et honestis, bene et honorabiliter cum galeis armatis et .... decenter armatis, dans la guerre entre l' Angleterre et la France, 10 avril 1338: *un lion et un lambel brochant.* L. † *S Ian van VVinde* (Chartes des ducs de Brabant. No. 499). Raadt, I. Th. de, Sceaux Armoriés des Pays-Bas II p. 359.

4. Wind[e]. *Jean van Winde,* échevin de Léau, 1358: *un lion et un bâton brochant* (Léau No. 46.) (Ibid.)

5. —— *Geldolf van der Linden,* prisonnier à Basweiler, sous la bannière de Diest; i.t.: 247 moutons. 1374, 81; scelle pour Bolle van den Hove, prisonnier illec, sous la même bannière i.t.: 16 moutons, 1374: *un lion couronné,* L.: S' Gheldolf va Winde (Ibid.)

6. *Didderic van Ouderaen,* prisonnier à Bäsweiler, sous la bannière de Wilre; i.t.: 36 moutons, 1374: écartelé; aux 1er et 4e, *un lambel;* aux 2e et 3e, *trois pals* retraits et six croisettes, 3 en chef et 3 en pointe, celles-ci rangées 2, 1 au 3e quartier. L.: † S *Teoderici de Overa.* (Raadt, I Th. de, Sceaux Armoriès des Pays-Bas III, p. 85.

7. *Walter van der Linden,* jadis prisonnier à Bäsweiler, sous la bannière de ilre, Wi.t.: 246 moutons, 1374: écartelé; aux 1er et 4er *une étoile à cinq rais* en pointe, surmonté d' un *lambel;* aux 2e et 3e, *trois pals* retraits et six croisettes, 3 en chef et 3 en pointe, celles-ci rangées 2 et 1 au 3 quartier. L: .... gilv Walteri de Tylia. (Ibid. II, p. 359.)

8. *Iohannes dictus Bremsoen, miles, s' engage* moyennant 24 livres de vieux gros, à servir le duc de Brabaut, cum septem viris, una nobiscum, probis et honestis .... cum galeis armatis et ...... equitatis, dans la présente guerre entre l' Angleterre et la

France, 11 avril 1339: *un lion*. L.: † S *Iohis Brasö de Winde* milit (Ibid. I, p. 325).

9. *Lambrecht Brempsoens, chev.*, alse gerfhere te Budinghen, 1358: *un lion* (Léau No. 46.) (Ibid. I, p. 325.)

10. *Iohan van Winde*, jadis prisonnier à Bäsweiler, dans la rotte de Wilre, i.t.: 168 moutons, 1374: *un lion* et un barre brochante, chargé de trois roses. L. • S *Iohan de Winde* (Ibid., IV, p. 256.)

11. *Olivier van Winde*, prisonnier illec, sous Jacques de Bourbon; i.t.: 260 mouton, 1374: plain; au chef chargé de trois fers de lance, Sur le tout: un écusson au *lion*. L.: † *Oliveri de Winde* (Ibid. IV, p. 256),

12. *Iohan van Winde, échevin de Tirlemont*, 1510: *un lion et un lambel brochant* (Ibid. IV, p. 256.)

13. *Henrik van Winde, échevin de Léau*, 1546—56: de beffroi au franc-canton chargé d' une ètoile. L.: † *S Henrici de Winde* ... leew (Ibid. IV, p. 256).

14. *Henrik van Winde, échevin de Léau*, 1576, 85: de beffroi, la 1re des trois tires chargée à dextre d' une étoile (non sur un franc-canton). L.L. 1567: Henrici de Win ...... i leew; 1585: *Henrici de Winde scab. lew* (Ibid. IV, p. 256.)

15. *Maitre Iasper van Winde*, tenancier de la chambre des tonlieux de Sa Majesté, à Tirlemont, 1634: de beffroi (vair) (de quatre tires), C.: ... (une fleur de lis?) L.: S *Iaspar van Winde* (Heijlissem) (Ibid, IV, 256).

16. *Winghe (Ywanus, miles de)*, scelle comme arbitre entre le prévôt du couvent de Insula Ducis, à Gempe (sous Winghe-Saint-Georges), et Henricus de Langhenpule, 1268, le 29 septembre; scelle comme témoin, à des donations faites au même couvent, 1268. le 28 octobre, et 1270, le 22 décembre: *un sautoir, chargé de cinq coquilles*. L.: † S *Iwanï militis de Wengis* (Arch. de l' Abbaye du Parc, près de Louvain, Chartrier du prieuré de Gempe). (Raadt, J.Th. de, Sceaux Armoriés des Pays-Bas IV, p. 257.)

1263 März.

Ego Ywanus, miles de Wingha notum facio, etc., quod Godefridus de Overloe (Overloo), filius quondam Lamberti, militis,

venditit... conventui de Parcho quodam nemusculum,... quod hereditarie de me tenebat,... et investivit eosdem (les religieux), de consensu meo ac Elisabeth uxoris mee, dicti Godefridi sororis, astantibus filiis meis,... scilicet Ywano dicto Stalpart, Egidio ac Lamberto, nec non et fratribus dicti Godefridi, scilicet Symone, investito de Ginghelghem (Gingelom), et Johanne, etc., 1263, mense martio (Arch. de l'abbaye de Parc.) Ibid., IV, pp. 257, 258).

1361 November 17.

Ywanus dictus de Winghe, miles, de l'aveu de sa femme Elisabeth, transporte, le 17 novembre 1361, des cens, dont l'un a charge d'une métairie, in vico dicto Coestrate, à Louvain, appartenant, autrefois à feu sire Godefroid Berthout, prêtre, et à son frère Henri, et, actuellement, à Laurent Riembesleghers (Abbaye de Sainte-Gertrude, à Louvain.) (Ibid.).

17. *Walter die Winde*, jadis prisonnier à Bäsweiler, sous Rike; i. t.: 681/2 moutons, 1374; scelle pour André Quaetvoet, prisonnier illec, sous le même, 1374; aux 1er et 4e, plain; au chef de quartier chargé de *trois pals;* aux 2e et 3e, une cotice. L.: *Wovter van Winghen* (Raadt, I. Th. de, Sceaux Armoriés des Pays-Bas, IV, p. 258).

18. *Walter van Winghe*, jadis prisonnier à Bäsweiler, sous le sire de Diest; i.t.: 723 moutons, 1374: trois macles; au chef chargé de *trois pals*, accompagnés au haut entre le 2e et le 3e pal d'une étoile à cinq rais. L.: † S *Walterus de Winghe.* (Ibid.).

19. Johan van *Winde*, rentier de Tirlemont 1416; allentier au métier d'illec, 1421; receveur général du Brabant, 1424: trois macles; au chef chargé de *trois pals.* C.: un sanglier en arrêt, S. du cq.: *deux aigles.* L.: † S Johannis de *Winghe* (Ibid.).

20. Andries van *Winde*, marchand du duc de Brabant, dans sa chambre de tonlieux, à Louvain, 1423: trois coqs, accompagné en coeur d'une *rose.* L.: S Andries van *Winghe* (Ibid.).

21. Lambrecht van *Winde*, receveur du duc de Brabant au métier de Tirlemont, 1424: trois macles; au chef ehargé de *trois pals.* C.: un sanglier passant. L.: S Lamberti de *Winghe.* (Ibid.).

22. Laurent van Wijnghe, échevin de Louvain, 1471: *trois lions;* au francquartier brochant, chargé de trois coqs, L., † S Laurencii de Wynge scab. louvanien. (Ibid.).

23. Gorijs van Wijnghe, à Louvain, il déclare tenir, des héritiers de feu Goris van Rode, des fiefs à Holsbeek. 1474: *trois lions*, au franc-quartier brochant chargé de trois coqs. S *deux lions*. L.: Sigillvm Gregorii de Winghe. (Ibid.).

Urkundliche Belege zum Artikel, Die VON LINDEN, Herren zu GROSSEN-LINDEN, in Hessen. 1129—1336.

Grossen-Linden ist 1$^1/_2$ Stunden von Giessen im jetzigen Grossherzogthum Hessen gelegen, und ist einer der ältesten Orte der Provinz Oberhessen. Im Mittelalter gehörte er zum Niederlahngau und im 11ten Iahrhundert zur Grafschaft des Grafen Werner. Kleinlinden und Lützellinden sind benachbarte Dörfer. Grossenlinden gehörte zur Diocese Trier.

Die Herren von Linden scheinen im 16 Iahrhundert im Mannesstamme erloschen zu sein, weil nach dem Iahre 1495 kein Mitglied derselben mehr urkundlich vorkommt. Der erste dieser Familie welcher in die Hessische Geschichte eintritt, ist

1129 Juni 17 — Reimar et frater eorum (!) de Linden, Zeugen in einer Urkunde in welcher Clementia, Gräfin van Glisberg, gemahlin des Gerhard, Grafen van Geldern, eine Schenkung macht, mit Zustimmung ihres Sohnes, Grafen Wilhelm, und ihrer Tochter, Irmesindis, zur Gründung eines Klosters in Schiffenburg, bei Marburg, in Hessen (Beyer, Urkundenbuch, I, n°s 465a und 465b, S. 524

1225 September 3 — Ritter Werner de Tilia war Zeuge in Münstermaifeld bei dem Táuschgeschäft zwischen dem dortigon Chorherrenstifte mit dem Ritter Iohan van Münster-Metternich (Original in Koblenz)

1229 — Wernerus de Tilia, Zeuge in Engers bei der Theilung zwischen den Brüdern Hermann und Philipp, Grafen von Virneburg (Kopie in Koblenz. Gedruckt: Günther, Codex rheno-mosellano II, 161).

1236 Oktober 2 — Wernerus de Tilia, Zeuge bei Keimt, wo Erzbischof Theoderich von Trier einen Bestätigungsakt für das Kloster Sankt-Martinsberg, bei Trier, ausstellte (Urkunde in Coblenz).

1238 November 25 — Hermann Graf von Virneburg schenkte bei Monreal Grundstucke bei Boos und Thur an die Cisterzienser

Mönchsabtei Himmerode. Unter den Zeugen waren auch seine „castellani mei": Sibreth de Ulmene, *Wernerus de Tilia* (Castellan = Burggraf) (2 Originale in Koblenz).

1236 Marz — Wernerus de Tilia, Zeuge beim Schiedsspruch des Erzbischof Theoderich von Trier zwischen der Abtei Himmerode und den Erben des Heinrich Hunswin (Original in Kobleuz).

1248 September 2 — Der erzbischöflich-trierische Schiedsrichter Konrad (Profst. des St. Florian Stiftes zu Koblenz) bescheinigte in der St. Florianskirche in Koblenz den Verzicht des Ritters Gillo von Miesenheim gegenüber der Abtei Himmerode auf den Zehnten zu Miesenheim und zu Metternich bei Koblenz.

. . . . Quod et duo sororii ipsius fecerunt, videlicet Engelbertus miles de Reineck (Rheineck) pro liberis Gillonis ex sorore sua defuncta susceptis, quorum tutor est et curator, et *Vernerus filius domini Verneri de Tilia pro sorore sua* nunc uxore Gillonis et liberis ejus renuntiationem facientes ad cautelam, factum Gillonis sororii ipsorum per omnia in hac parte ratum habentes et approbantes. (Aus dem Kopiar des Klosters Himmerode; Handschrift in Koblenz).

1259 Oktober 20 — Miles Werner de Tilia, Burgmann des Grafen Heinrich von Virneburg zu Monreal (Original-Urkunde im Kölner Stadtarchiv; Annalen des historischen Vereins des Niederrhein XXIII, 173).

1226. *Godefridus de Linden* (Anal. Hass. coll. II, p. 302).

1229. *Johannes de Linden, miles.* Zeuge in einer Urkunde, das Patronatsrecht in Steinbach, bei Schiffenberg betreffend (Gudenus, Codex Diplomaticus, III, p. 1203).

1233 *Macharius de Linden* und *Godefridus de Linden*, letzterer ein Vetter des ersteren. Zeugen in einer Urkunde in welcher der Dynaste Hartrad von Merenberg dem Kloster Arnsburg Güter in Holsheim verkauft (Cf. Wenk B. 2. Urk. S. 149).

1237. *Conradus de Linden, Kanonikus* in Wetzlar (Gudenus, Cod. Dip. II, p. 72).

1240. *Eckehardus de Linden und Godefridus de Linden*, Zeugen in einer Urkunde, den Kauf eines Hofs zu Frankfurt a. M. an den Kirchhof betreffend (Cf. Gud. C. D. I., p. 452; Kuchenbecker, Anal. Hass. coll. VIII, p. 277, in welch letzterem Citat jedoch Eckehardus weggelassen ist.

1244. *Henricus de Linden*, kommt vor in Urkunden von 1244

bis 1250 das Kloster Arnsburg betreffend (Gudenus, C. D. III, pp. 1113 und 1115).

1247. *Siboldus de Linden*, Zeuge in einer Urkunde, Güter in in Holzheim betreffend (cf. Wenk B. 2. Urkunde S. 167).

1250. *Gotzo de Linden, Godefridus de Linden et filius ejus Godefridus*, Burgmänner in Giessen (cf. Gudenus C. D. II, p. 93).

1259. *Conradus de Linden* et *Eckchardus de Linden*, cf. Kuchenbecker, Anal. Hass. coll. IV, p. 143).

1255—1262. *Macharius de Linden, miles*, Zeuge in verschiedenen Urkunden (cf. Gudenus C. D. V. p. 43; Kuchenbecker, Anal. Hass. coll. IX, p. 159 etc. Dessen Söhne waren:

Macharius, Godefridus und *Johannes.*

Die beiden ersten kommen vor in einer Urkunde vom Jahre 1282 als Zeugen, in welcher Conrad Nussel, Schenke zu Gleiberg, auf Güter in Wissek zu Gunsten des Klosters Arnsburg verzichtet (cf. Gudenus, C. D. IV, p. 944). Godefridus kommt nochmals vor als Burge in einer Urkunde vom Jahre 1274, in welcher Adolf von Nordecken den dritten Theil seines Hofes zu Gull an das Kloster Arnsburg verkauft (cf. Gud. C. D. IV, p. 922).

Des *Macharius II von Linden* Tochter war *Hedwig*, Gemahlin des Kuno, gen. Halber, welche i. I. 1319 vorkommt, und einen Altar in der Kirche zu Giessen zu Ehren der Apostel Simon und Juda hatte erbauen lassen (cf. Gudenus C. D. IV, p. 1030).

Der dritte Bruder *Johannes de Linden* war Kanonikus und Dekan am Collegialstifte zu Wetzlar, welcher um's Jahr 1263 in den Deutsch-Orden in Marburg trat. Seine Brüder, Macharius und Godefridus, überliessen ihm in einer Urkunde vom J. 1260 einige Güter in Habechenheim (jetzt Hochelheim), als Erstattung fur seinen Erbtheil, Güter in Grossenlinden. Als Zeugen, kamen dabei vor Gerlach de Linden und Johannes de Linden (Gudenus, C. D. II, p. 138).

Als der Kanoniker Johannes de Linden um's Jahr 1263 in den Deutsch-Orden in Marburg trat, schenkte derselbe seine Güter in Habechenheim seiner Familie in Grossenlinden, und diese verkaufte sie in demselben Jahre an die Walburgis-Kapelle in Wetzlar für 30 Marken (Gudenus, C. D. II, p. 145).

Es ist daher die Angabe von Gudenus in seinem Cod. dipl., V, p. 322 nicht richtig, dass Iohannes de Linden erst im Iahre 1273 Dekan in Wetzlar geworden sei, denn in der angeführten

Urkunde (Gudenus, C. D. II, p. 145) heisst es ausdrücklich, dass Bruder Johannes de Linden bereits im Jahre 1263 Deutschordensbruder in Marburg war.

1260. *Gerlach de Linden und Johannes de Linden, Ritter* (Gudenus, C. D. II, p. 138).

1260. *Conradus de Linden*, Zeuge in einer Urkunde, in welcher die Brüder Rembald und Ludwig von Aldenburg ihren Gebietern, den Rittern Engelhard und Conrad von Winsberg einen Hof in Wessungen verkaufen (Cf. Gudenus, C. D. I. p. 677).

1260. *Philippus de Linden*, Burgman auf Kalsmunt, bei Wetzlar (Gudenus, C. D. II, p. 207), und i. I. 1266 Zeuge bei einem Vergleiche zwischen dem Stifte Wetzlar und dem Dynasten Hartrad von Merenberg und Graf von Greifenstein (Gudenus, C. D. V. p. 46 und III, p. 1128.) Zeuge in einer Urkunde vom I. 1260. in welcher Gisbert von Vogedesberg (Vetzberg) und Emerich von Wolfskehlen (zu Vetzberg) und ihre Erben auf einen streitigen mansus zu Langguns, zu Gunsten des Kloster Arnsburg, Verzicht leisten, desgleichen Zeuge in Urkunden von den Jahren 1296 und 1272, Güter in Lützellinden, Grossenlinden und Langguns betreffend (Cf. Gudenus, C. D., II p. 173 und II p. 61).

1263. *Gerlacus de Linden* und *Macharius de Linden*, Zeugen in einer Urkunde, in welcher Ulrich, Pfalzgraf zu Tübingen und Herr zu Giessen, dem Kloster Arnsburg gestattet, qualibet septimana sich einen Wagen Holz im Wisseker Walde hauen zu lassen dürfen (cf. Beurkundete Nachricht von Schiffenberg Th. 2 Urk. S 66).

1270. Macharius erscheint nochmals als Zeuge in einer Urkunde vom J. 1270, die Schutzgerechtigkeit über das Kloster Altenberg, bei Wetzlar betreffend (Gudenus C. D. II, p. 176).

1269. *Erwinus de Linden* und *Conradus de Linden* (Gudenus, C. D. II, p. 173).

1279. *Herbordus de Linden*, Zeuge in einer Schenkungsurkunde des Albert Soolarïs von Rumrod zu Gunsten des Deutschordenshauses zu Marburg (Gudenus. C. D. IV, p. 934).

1279. *Wernerus de Linden*, Zeuge in einer Güterschenkung's Urkunde zu Gunsten des Klosters Arnsburg (Gudenus, C. D. III, p. 1155.) Dessen Gemahlin war Isengard, und beider Kinder waren Irmengard, verheirathet an Franko Milching, Eckhard (cf.

Wenk. B. 2. Urk. S. 257; Gudenus, C. D. III p. 96, 408 und 358; Kuchenbecker, Anal, Hass! coll. VII, p. 78). Desgleichen Zeuge in einer Urkunde, Güter des Klosters Schiffenburg betreffend, (cf. Entdeckter Ungrund etc. No. 206). (Cf. Gudenvs, C. D. V, p. 18),

Hedwig

Isengard

1298. *Godefridus de Linden und Henricus de Linden,* Brüder, Zeugen bei einem Heirathsakte (cf. Gudenus, C. D. I, p. 899).

1303. *Iohannes de Linden, miles* (Gudenus, C. D., IV, p. 986 und III, p. 30).

1306. *Gerlacus de Linden,* Zeuge in einer Urkunde, in welcher Landgraf Heinrich I als Schiedsrichter spricht zwischen dem Kloster Hainde and Heinrich von Michelbach über den Zehnt in Berendal (Wenk II. 2. Urk. S. 260).

1308. *Reinerus de Linden,* Scabinus (Schöffe) in Giessen, Zeuge in einer Urkunde, in welcher der Knappe Franko Milchling mit seiner Gemahlin Irmengard und seinen Schwestern Alheudis und Elisabeth dem Wetzlarischen Burger Heinrich Schurweder ihre Güter in Kirchguns verkaufen (Gudenus, C. D., III, p. 47).

1315. *Adolphus de Linden,* Knappe (Joannis spicil., p. 349.)

1322. *Conrad, gen. Setzpfand von Linden,* verkauft mit seiner Gemahlin Guda seine Güter zu Selters an der Lahn an den Dynasten Hartrad von Merrenberg (cf. Wenk B. 2. Urk. 284).

1327. Hartmannus de Linden, Mönch im Kloster Arnsburg (Gudenus, C. D. IV, p. 1041.)

1335. *Franko de Linden, Ritter und Burgmann* zu Giessen, Zeuge in einer Urkunde, in welcher Lysa, Wittwe des Ritters Johannes von Kunzenbach nebst ihren Kindern der Kirche zu Wetzlar 1 Malter Kern jährlicher Pension von ihrem Hofe in Kunzenbach vermacht (Gudenus, C. D. V, p. 188.)

1336. *Demudis de Linden Cunegundis de Linden,* sich in Wetzlar aufhaltend, schenken dem Altar St. Barbara in der Stiftskirche zu Wetzlar ihr Haus daselbst (cf. Gudenus, C. D. V, p. 188.)

1365. Johannes de Linden, Gemahlin Guda. Sie verkaufen im J. 1365 ihre Güter in Reichelsheim an das Stift in Aschaffenburg (Gudenus, C. D., III, p. 465); ferner kommt derselbe vor i. J. 1353 in foedere castrensi Königsbergensi; desgleichen Zeuge

in einer Urkunde vom Jahre 1392, in welcher Philipp von Falkenstein und Münzenberg seinem Neffen, Philipp von Falkenstein, alle seine Herrschaften, Schlösser, Land und Leute mit allem Zugehör für 100,000 fl. verkauft (cf. Gudenus, C. D. III, p. 603; IV, p. 33. Desgleichen Austrägalrichter in Streitigkeiten zwischen Mainz und Hessen (cf. Wenk B. 2. Urk. S. 421).

1482. Casparus de Linden, Clerikus zu Grüneberg (cf. Kuchenbecker, Anal. Hass, Coll. VII, p. 165.)

1495. Alheidis de Linden, Mutter und Vorsteherin des Klosters zu Grünberg, in der Neustadt, bei St. Pauls Kirche gelegen (cf. Kuchenbecker, Annal. Hass. Coll. VII, p. 103 und Beurkundete Nachricht vom Schiffenberg Th. 2. Urk. No. 182, S. 32.)

Die SCHLAUN VON LINDEN, Herren zu GROSSENLINDEN, in Hessen. 1280—1616.

Die Familie erscheint im Jahre 1280 in Grossenlinden begütert. Die männlichen Mitglieder derselben waren meistentheils Burgleute in Giessen. In der ersten Halfte des 17 Jahrhunderts erlosch diese Familie in Grossenlinden. Nach derem Erlöschen gab Landgraf Georg von Hessen-Darmstadt deren Güter seinem Kanzler Philipp Ludwig von Fabricius zu Lehen.

1280. *Walther Schlaun von Linden.* Derselbe kommt vor als Zeuge in einer Urkunde, in welcher Gottfried von Linden einen Mansus in Kleinlinden, welchen derselbe vom Landgrafen Heinrich I von Hessen zu Lehen trug, wieder zurück gibt (cf. Gudenus, C. D. III, p. 1159).

1304—1308. *Eckhard von Linden* (cf. Gudenus, C. D. III, p. 19 und 47. In der ersten Urkunde erscheint derselbe mit als Bürge bei einem Güterverkauf welchen Isengard, Wittwe des Ritters Werner von Linden, an das Kloster Altenburg gemacht hatte. In der zweiten Urkunde erscheint derselbe als Zeuge, in welcher der Knappe Conrad von Milchling dem Wetzlarischen Bürger Heinrich genannt Schurweder seine Güter in Kirchguns verkauft.

1306. *Ecclo von Linden* (cf. Gudenus C. D. III, p. 775). Zeuge in einer Urkunde, in welcher Synand und Kraft von Bodenhausen, Burgmanner zu Giessen, mit ihren Gemahlinnen ihren Hof zu Frankfurt an das Kloster Padenhausen verkauften.

1345. *Eckhard von Linden*, Zeuge in einer Urkunde, in welcher

sich Hartrad von Meerenberg mit seiner Schwester, Lysa von Meerenberg vergleicht (cf. Wenk H. L. B. 2. Mrk. S. 358).

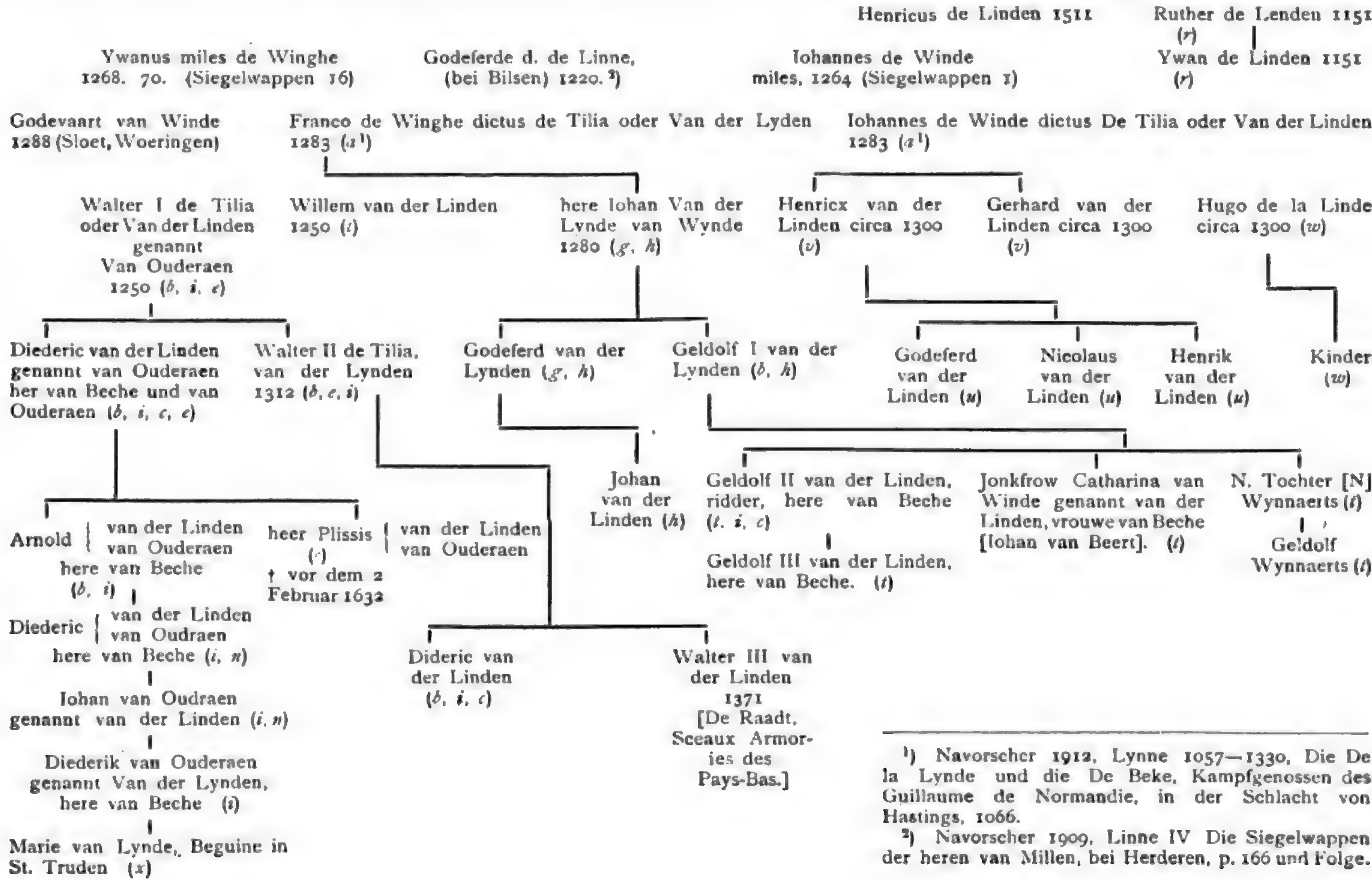
1370. *Rupert von Linden* und *Eckhard von Linden*, Zeugen in einer Urkunde, einen Zwist zwischen Giessen und dem Grafen von Ziegenhain betreffend (cf. Kuchenbecker, Aoal. Hass. Coll. I, p. 131; Wenk, B. 2. Urk. S. 274).

1392. *Margaretha von Linden* wird als Aebtissin des Klosters Marienschloss zu Reckenberg erwahnt (Beurkundete Nachrichten von Schiffenberg. B. 6., The V, S. 119).

1539. *Caspar Schlaun von Linden* und *Johannes Schlaun von Linden*, kommen vor in dem Aufgebotsregister der Grafen und Edellente in dem Fürstenthum Hessen (c-. Ibid., Th. 2. Urk. S. 92 und 87). Caspar Schlaum von Linden kommt noch vor in Ibid., Th. 2. S. 194 und Urkunde S. 83, das Centgericht zu Lindes betreffend.

1616. *Eberhard Schlaun von Linden* und *Wilhelm Schlaun von Linden*, Burgmanuer zu Giessen, kommen vor in der Bestätigung des Testaments des Hessischen Landgrafen Ludwig.

Urkunden-Genealogie B — DE LYNDE 1066. 1)

1) Navorscher 1912, Lynne 1057—1330, Die De la Lynde und die De Beke, Kampfgenossen des Guillaume de Normandie, in der Schlacht von Hastings, 1066.

2) Navorscher 1909, Linne IV Die Siegelwappen der heren van Millen, bei Herderen, p. 166 und Folge.

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

DOOR

J. A. R. KYMMELL.

(Voortzetting van Nav. LXV, 148.)

Volgens van Meurs, Ridderschap-Nymegen, bl. 112, zoude het derde huwelijk niet hebben plaats gehad en was *Anna van Wachendorff*, reeds weduwe in 1583, in 1601 nog als weduwe in leven.

Kinderen van *Werner van Neukirchen:*

Ex 1ª.

1. *Barbara van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, overleden in 1565, gehuwd 1°. met . . . . . *von Hocherbach*, zoon van . . . . . *von Hocherbach* en . . . . ; 2°. 1563, met *Arnold van Mirbach tot Fecheln*, overleden in 1564, zoon van *Johan van Mirbach* en van . . . . . *van Quernheim;* 3°. met *Hendrik van Spies tot Bullesheim en Bobbenheim (hoven?)*, overleden in 1580, zoon van *Hendrik van Spies tot Bobbenheim* en van *Elisabeth van Meller*.

Volgens Macco:

Heinrich von Spies zu Bobbenheim.	Elisabeth von Meller.	. . . . von Neukirchen.	. . . . von Obendorff.
Heinrich von Spies zu Bullesheim und Bobbenheim.		Barbara von Neukirchen.	

×

In dit staatje leze men, voor von Obendorff, von Eipsendorff, m.a.w. *Maria von Eipsendorff*, echtgenoote van *Werner van Neukirchen genaamd Nyvenheim*.

Ex 2ª.

2°. *Godfried*, volgt *X*.

3°. *Wilhelmina van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, overleden nà 16 Juni 1626, trouwde te Goch, op huwelijksvoorwaarden van 12 April 1601, waarbij als huwelijksvrienden der bruid optraden hare moeder (weduwe), hare beide broeders *Godfried* en *Balthasar van Neukirchen* genaamd *Nyvenheim,* Alpher Knippinck, heer van Heijen, Godfried von der Pfortzen tot Huet, en Mechtelt van

:tradt, vrouw van haren broeder *Godfried* (Heraldieke Biotheek 1883 bl. 196), met *Christoffel Mom tot Schwartzenstein*, :r tot Driel of den Aldenhof, hem toegewezen, na doode van .ı' broeder Roelof, bij de boedelscheiding van 12 April 1601, erleden vóór 14 Maart 1628, op welken dag zijn zoon *Bernard Berndt Mom* met Driel wordt beleend. Zijne ouders waren *'erndt Mom tot Schwartzenstein*, drost te Orsoy in 1581, en *Jutte 3aers genaemt Oligsläger;* van 1614 tot in 1626 compareerde *Christoffel Mom* in de Ridderschap van Nijmegen. (Zie o.a. Werner, Geldersche Kasteelen, I, bl. 396, Tabel.)

Uit het Leenaktenboek (Kwartier Nijmegen, 4e stuk), blijkt 31 December 1623 beleend te zijn met »Dat goet te Driel c.a. »*Christopher Mom*, na doode zijns broeders Rodolf, uit cracht »van broderscheydinge van 4 October 1601,» terwijl op 16 Juni 1624 beleend wordt »Johan Willem Mum, drost t' Orsoy, als erve »syns vaders Rodolf, die het leen opdraagt aan *Christopher Mom* »synen oom, die daeraen tucht syn vrou *Wilhelma van Nyvenheim; Christoffel Mom* stierf vóór 24 Maart 1628, want op dien dag wordt beleend *Berend Mom*, erve syns vaders *Christoffels*. (Zie ook Genealogie Mom, in Heraldieke Bibliotheek).

4°. *Balthasar van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, overleden nà 1609, gehuwd nà 1577 en vóór of in 1600, 1°. met *Gysberta van Puffelick op Ten Holte tot Puffelick*, weduwe van *Willem van Holthuysen* en dochter van *Hendrik van Puffelick op Ten Holte* en van *Maria van Meeckeren*, overleden vóór 18 April 1603; 2°. in 1604, vóór 17 September, met *Anna van Bommel*, overleden vóór 27 Maart 1618, dochter van . . . . . . *van Bommel* en . . . . . *Pieck* (of *van Driel?*)

Balihasar van Nieuwenum (van Neukirchen genaent Nyvenheim) was in 1589 ambtsjonker van Maas en Waal en van den ampte van Kysen; ook was hij heemraad van het ampt tusschen Maas en Waal; in 1589 werd hij geadmitteerd in de Ridderschap van Nijmegen en verschreven op een kwartierdag te Tiel, wonende te Puflick. Hij verscheen in de genoemde Ridderschap van 1604 tot 1609. Men zie over zijn aftreden van den kwartierdag, wegens het nog niet afleggen van den »eedt van getrouwicheyt« van Meurs, Ridderschap-Nijmegen, bl. 28.

Gysberta van Puffelick was, bij haar huwelijk met *Balthasar van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* gelijk boven reeds gezegd

is, weduwe van *Willem van Holthuysen* en stierf vóór 18 April 1603, want blijkens de Geldersche leenakten, kwartier Nymegen, »versueken 27 Juli 1573 *Gysberta van Puflick* unde »*Willem van Holthuysen* confirmatie eener makinge omtrent huys »en hofstat Op ten Holte onder Puflick», terwijl 23 November 1577 met Op ten Holte beleend wordt »*Gysberta van Puflick* »weduwe *Willem van Holthuysen*»; 20 December 1600 laat *Gysberta van Puflick* »eedt vernijen haren» (tweeden) »man *Balthasar van Nukercken gen[t] Nivenheim*» en op 18 April 1603 wordt beleend »*Sandrina van Steenhuys*, huysfrou *Hermans van Sevener*, erve »harer halve suster *Gysbertae*» *(van Pufflick)* »voornoemd». (Vergl. Leenakten, Kwartier Nijmegen, 3[e] stuk).

Kinderen:

Ex 1[a] *(Gysberta van Puffelick):*

1°. *Balthasar*, volgt *XI.*

Ex 2[a]. *(Anna van Bommel):*

2°. *Gysberta van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, vrouwe van Schorrenberg en Holt, in 1662 nog in leven, huwde vóór 8 November 1623 *Willem Frederik van Erp tot Schorrenberg en Holt,* minderjarig in 1616, in Ridderschap van Nijmegen 1634; bij Rietstap: Wapenboek v/d Ned. Adel I bl. 110 genoemd *Willem Hendrik van Erp van Holt.* (Zie den eerstvolgenden kwartierstaat).

Omtrent dit echtpaar leest men in de Publ. de Limbourg, Tome XXXIII, 1896/97, op bl. 400: »*Willem III d' Erp* (fils de »Diederik et d' Elisabeth van der Meulen), au Rp. Nimègue 1634, »mineur 1616. (Il acquit le fief de Schorrenberg sous Puyffelyk »(Maas en Waal), par transport de Thierry de Meeckeren et le »manoir de Holt, dans la même paroisse, de Guillaume de Bommel »en 1623.) Il ne vivait plus le 16 Juin 1650[1]); il se maria à »*Gisberte de Neukirchen dit Nyvenheim de Driesberg*, près Goch, »soeur de *Balthasar*, cité en 1651, et parente d' *Elysabeth de* »*Nyvenheim* née *van den Boetselaer.* Le généalogiste Andrè de »Woldenborg, qui écrivait en 1680, donne les quartiers de leurs »enfants comme suit:

»Erp	Molen (Meulen)	Meeckeren	Steenhuys
»Assel	Spee	Petersheim	Neersdorp
»Nyvenheim	Bommel	Spannerbock	Driel
»Pieck	Ingenulant	Wachendorff	Neerssel.

[1]) Van elders blijkt, dat hij stierf vóór 16 Juni 1642.

»(Les n°s 5—9, 11, 15, 16 s'appliquent exactement aux Ny»venheim. Les n°s 1—4 sont justes, mais les n°s 10, 12—14 »s'échappent à toute controle. Le 13 pourrait bien nous ramener »à la chef branche de Vechel. La veuve de *Guillaume* partagea »le 13 Decembre 1662 avec ses enfants Balthasar, Diedrich et »Guillaume d' Erp.»

3°. *(Anna) van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, overleden te Tiel 14 September 1681, huwde *Evert de Cock van Opynen*, overleden vóór of in 1679, zoon van *Johan de Cock van Opynen* en van . . . . . . *van Buuren*, beschreven in de Ridderschap van Nijmegen sedert 22 November 1634.

De vóórnamen van deze tweede dochter van *Balthusar van Neukirchen genaemt Nyvenheim* vond ik in geen der door mij geconsulteerde genealogiën vermeld. Zij zal *Anna* hebben geheeten; want in de Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven over 1897 (bl. 156), Gelderland) wordt melding gemaakt van eene kennisgeving dd. 13 Juni 1650, door *Anna van Nieuwenheym weduwe Cock van Opynen*. Evert de Cock van Opynen stierf dus niet alleen vóór of in 1679, maar reeds vóór 13 Juni 1650.

XI. Balthasar van Neukirchen genaemt Nyvenheim, overleden nà 1651, vóór 1674, huwde te 's Heerenberg 19 April 1643 *Elisabeth van den Boetselaer tot Toutenburg*, vrouwe van Eschbach en Poel, dochter van *Willem Jacob van den Boetselaer tot Toutenburg* en van *Clara Helena van Thomberg genaemt Wormbs*, overleden na 1674, die hem een zoon schonk, volgende sub *XII*.

XII. Willem Jacob van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer tot Eschbach, cornet in de compagnie van Baron van Boetselaer van Langerak, bleef ongehuwd en sneuvelde den 11 Augustus 1674 in de bataille bij Mons.

Kwartieren:

Van Neukirchen gen^d^ Nyvenheim.	Van den Boetselaer.
Van Puffelick.	Van Thomberg gen^d^ Wormbs.
Van Wachendorff.	Van Mervelt.
Van Meeckeren.	Van Twickeloo.
Van Spannerbock.	Schenck van Toutenburg.
. . . .	Münch von Roseck.
Van Herssel.	Van Dorth.
Van Wyhe.	Van der Eze.

Bij uitwerking:

Gothard van Neukirchen genaamd Nyvenheim	Joost van Wachendorff	Alert van Puffelick	Dirk van Meeckeren	Rutger van den Boetselaer (tot Toutenburg)	Adolf van Mervelt	Diederich van Thomberg gend. Wormbs	Johan van Twickeloo
×	×	×	×	×	×	×	×
Catharina van Spannerbock	Elisabeth van Herssel	. . . .	Elisabeth van Wyhe	Anna Schenck van Toutenburg	Johanna van Dorth	Clara van Mönch van Roseck	Heilwich van der Eze
Werner van Neukirchen gen. Nyvenheim	Anna van Wachendorff	Hendrik van Puffelick	Maria van Meeckeren	Oswald van den Boetselaer tot Toutenburg	Elisabeth van Mervelt	Dirk van Thomberg gend. Wormbs	Margriet van Twickeloo
×		×		×		×	
Balthasar van Neukirchen gend. Nyvenheim		Gysberta van Puffelick.		Willem Jacob van den Boetselaer tot Toutenburg		Clara Helena van Thomberg gend. Wormbs	
×				×			
Balthasar van Neukirchen genaamd Nyvenheim				Elisabeth van den Boetselaer tot Toutenburg			
×							
Willem Jacob van Neukirchen genaamd Nyvenheim, gesneuveld bij Mons 11 Augustus 1674.							

Tot toelichting van 't voorgaande, moge alsnog het volgende dienen:

Blijkens Van Meurs, Ridderschap Nijmegen, bl. 112 en blijkens hetgeen hierboven aangevoerd is, mag gesteld worden:

Werner van Neukirchen gend. Nyvenheim	Hendrik (in genealogie-Polvliet Johan) van Spannerbock tot Heijen.	Matthias van Wachendorff tot Hocherbach, Ridder	Johan van Herssel tot Vochum
×	×	×	× (1476)
Geertruid van Spee van Aldenhoff	Elisabeth van Asselt tot Asselt	. . . . van Petersheim	Maria van Hersdorff
Godert van Neukirchen gt. Nyvenheim	Catharina van Spannerbock tot Heijen	Joost van Wachendorff tot Hocherbach	Elisabeth van Herssel tot Vochum

Werner van Neukirchen gnd. Nyvenheim, heer van Geleen, † voor 1583. × Anna van Wachendorff

× (2e)

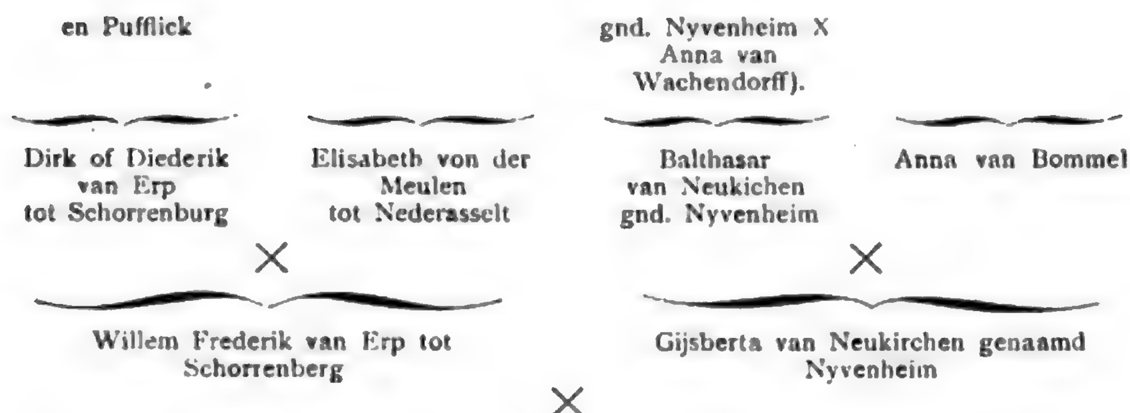
Balthasar van Neukirchen genaemt Nyvenheim, op Kwartierdag te Tiel 1580, woont te Pufflick, verschijnt in Rp. Nijmegen, 1604—1609, huwt *a.* Gijsberta van Pufflick op Ten Holte te Pufflick, weduwe van Willem van Holthuysen, dochter van Hendrik, op Ten Holte, en van Maria van Meeckeren; *b.* Anna van Bommel van Maasbommel, dochter van . . . . . . van Bommel en . . . . . . Pieck.

Ex. 1a. Balthasar; Ex. 2a. Gijsberta en . . . ., de laatste gehuwd met Everard de Cock van Opijnen, terwijl Gijsberta van Neukirchen gent. Nyvenheim, vrouwe van Holt, in het huwelijk trad met Willem Frederik van Erp tot Schorrenberg, zoon van Diederik, tot Schorrenberg, en van Elisabeth van der Meulen.

Door Fahne worden opgegeven deze kwartieren:

Erp × Meeckeren; van der Molen × Steinhaus; Niewenhem × Spannerbock! Bommel × Pieck. W. de Haas, die in zijn »Geslacht Pieck« op die kwartieren de aandacht vestigt, maakt daarbij de opmerking, dat dus de moeder van *Anna van Bommel,* gehuwd met *Balthasar van Nievenheim,* eene Jonkvrouwe *Pieck* zou moeten zijn; »maar,« zegt de Haas, »ik betwijfel de juistheid, »dewijl bij ontleding Steinhaus het vijfde (?) kwartier moet zijn »en dus alleen op de eerste vier namen staat gemaakt kan worden«. Hoe dit zij (de Haas maakt voor mij de zaak niet helderder), wanneer de kwartieren juist en goed gesteld waren, zou er uit moeten volgen:

Jan van Erp	. . . . . . van der Meulen, heer van Nederasselt	. . . . . . van Nyvenheim	. . . . . . van Bommel.
×	×	×	×
. . . . . . van Meeckeren, dochter van Jan van Meeckeren, heer van Schorrenberg	. . . . . . van Steenhuys	. . . . . . van Spannerbock. (Hier behooren evenwel: Werner van Neukirchen	. . . . Pieck.

De Haas had gelijk met te twijfelen, want *Balthasar van Nyvenheim*, de man van *Anna van Bommel*, is kleinzoon van *Gothard* en van *Catharina van Spannerbeck* en zoon van *Werner* en van *Anna van Wachendorff*. Bovendien zal de moeder van *Anna van Bommel* wel niet behoord hebben tot het geslacht Pieck. Een huwelijk Bommel—Pieck toch, is in de uitnemende genealogie-Pieck, door De Haas in »Heraldieke Bibliotheek« geplaatst, ten eenenmale onbekend. Zou voor Pieck misschien ook moeten worden gelezen Driel? Dit geslacht toch, wordt genoemd in *deze* kwartieren uit de »Publications de Limbourg« XXXIII (1897) bl. 401:

Erp	Molen (Meulen)	Meeckeren	Steenhuys
Asselt	Spee	Petersheim	Neersdorp
Nyvenheim	Bommel	Spannerbock	Driel
Pieck	Ingenulant	Wachendorff.	Neersel (lees: Herssel).

Pogingen tot afdoende verklaring van deze kwartieren faalden; men zal, evenals ik, bemerken, dat de aldus geplaatste kwartieren onoplosbaar, dus foutief zijn. Ik meen het er gerust voor te mogen houden, dat hier, gelijk ook in zoo menig ander geslacht van den hoogsten adel wel voorkomt, gedacht mag worden aan zoogenaamde »versierde kwartieren«.

X. Gotfried of *Gothard van Neukirchen genaemt Nyvenheim tot Geleen, Rath en Elbroich* (zoon van *IX. Werner, tot Geleen en Rath*, en zijn tweede vrouw *Anna van Wachendorff)*, geboren in 1555, overleden 26 November 1622, begraven te Kempen met acht kwartieren, huwde *a*. in 1581, *Mathilde van Retraidt tot Griethausen en Elbroich* in Bergsland, dochter van *Johan*, heer

van Gruithuisen of Griethausen, in 1568 drost te Lobith, *Peters*zoon ex *Methildis von Zweiffel* en van *Arnolda van Meverden tot Smidtheimshausen* in Cleve, *Adolfs*dochter ex *Margaretha von Steinhaus*, overleden aan de pest in October 1606; *b. Agnes* of *Anna van Pallandt tot Gladbach*, dochter van *Willem*, heer van Gladbach en Maubach, *Gerards*zoon ex *Maria van Gertsen genaamd Zintsig*, en van *Anna van Vlatten*, *Reiniers*dochter ex *Anna vau der Donck*, welke tweede vrouw kinderloos overleden is, na hertrouwd te zijn met *Herman Philip van Hompesch*, heer van Bolheim, Eich en Fetz, zoon van *Johan*, *Frans*zoon *van Hompesch*, heer van Fetz, en van *Catharina van Quadt tot Landscroon*, en weduwnaar, met vier kinderen, van *Anna van Reusschenberg tot Rürich*, *Hendriks*dochter ex *Anna van Gymnich*,

Als hunne acht kwartieren worden opgegeven:

Neukirchen gen^d Nievenheim.	Reetraedt.
Wachendorff.	Mevert.
Spannerbock.	Steenhuysen.
Herssel.	Holtmoelen.

(Maandblad Ned. Leeuw 1912 bl. 143).

Lees evenwel:

Neukirchen gen^d Nyvenheim.	Reetraedt.
Wachendorff.	Mevert.
Spannerbock.	Zweiffel.
Herssel.	Steenhuys.

Zie daaromtrent de zestien kwartieren, hier beneden, bij hun' zoon *Constantyn van Neukirchen genaemt Nyvenheim* en de door mij bijgevoegde oplossing.

De zeven kinderen van *Godfried van Neukirchen* en *Mechteld van Reetraedt* zijn:

1°. *Johan*, volgt *XI*.

2°. *Anna van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, huwt in 1618 *Frans Diederik van Pallandt tot Bredenbent*, heer van Börsenbeck, ambtman te Wassenberg en overste in 's Keizers dienst, zoon van *Christoffel*, *Diederiks*zoon ex *Johanna van Tseraets*, en van *Margriet van Harff*, vrouwe van Börsenbeck, *Johans*dochter ex *Elisabeth van Efferen*.

In Rietstap's Wapenboek van den Nederlandschen Adel wordt hij genoemd *Frans Dirk van Pallandt*, *heer van Borschemich of*

Börsenbeck, Keizerlijk kolonel, Palts-Neuburgsch raad en kamerheer en ambtman te Wassenberg, overleden vóór 1663.

3°. *Constantijn van Neukirchen genaemt Nyvenheim tot Gastendonck*, generaal-majoor, ambtman of kamerheer van den keurvorst van Keulen, gouverneur van Kempen en Keizersweerth, overleden 7 September 1657, begraven te Kempen, huwde in 1618 met *Johanna van Eyl tot Gastendonck*, erfdochter van *Engelbert*, heer van Gastendonck en Dorrenburg, *Engelberts*zoon ex *Sophia van Spee*, en van *Elisabeth Op den Berg*, *Georgs*dochter ex *Johanna van en tot Dript*, overleden 12 October 1651, begraven te Kempen.

Na 1651 is *Constantijn van Neukirchen genaamd Nyvenheim* hertrouwd met *Anna* of *Margaretha van Mirbach tot Zwanbrugge*, overleden 25 December 1666, begraven te Kempen.

Bij de bekende deductie, waarin de later te noemen *Johan Gysbert Ludolf Adriaan van Neukirchen genaamd Nyvenheim* zijn recht op sessie in de Ridderschap van Nijmegen heeft aangetoond, bevindt zich eene bijlage, gemerkt L^a^ L, waarin *Constantyn* genoemd wordt: »*Constantyn van Newkercken, gnt. Nyvenheim tot Gassen-* »*donk,* Keyserlicke Majestät en Coervorstl. Colls en Paltz Bayerse »respect. Kamer-Heer, Overste en Drost tot Kempen.» Die bijlage is gedateerd 28 Maart 1627.

Kinderen:

Ex 1^a^. *(Johanna van Eyl):*

1°. *Ferdinand van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, overleden 1 Mei 1630, begraven te Kempen.

2°. *Johan Engelbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* Keizerlijk en Keulsch kapitein, ongehuwd overleden 26 Maart 1651 en begraven in de Hoofdkerk te Kempen met de volgende zestien kwartieren:

Nivenheim.	Eyl.
Retraidt.	Op den Berg.
Wachendorff.	Spee.
Mevert van Veen.	Dript.
Spannerbock.	Hertefelt.
Steinhaus.	Recke.
Hersel.	Holthausen.
Zweiffel.	Ingenhoven.

Bij uitwerking of oplossing, blijkt de volgorde minder juist te zijn; de kwartieren Steinhaus en Zweiffel moeten met elkander van plaats verwisselen.

Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim	Joost van Wachendorff	Peter van Retradt	Adolf van Meverden	van Eyl	Goossen van Spee	Op den Berg	Van Dript
×	×	×	×	×	×	×	×
Catharina van Spannerbock	Elisabeth van Hersel	Mechtildis van Zweiffel	Margaretha van Steenhuys	Van Hertefelt	Johanna van Holthuysen	Van der Reck	Van Ingenhoven
Werner van Neukirchen genaamd Nyvenheim	Anna van Wachendorff	Jan van Retradt, heer van Gruithuisen	Arnolda van Meverden en Smidtheimshausen	Engelbert van Eyl	Sophie van Spee	Jurriën of Georg op den Berg	Johanna van Dript

Werner × Anna		Jan × Arnolda	
Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim		Methilde van Retradt tot Gruithuisen etc.	

Engelbert × Sophie	Jurriën × Johanna
Engelbert van Eyl tot Gastendonck en Dorrenberg.	Elisabeth op den Berg.

Godfried × Methilde: Constantijn van Neukirchen, genaamd Nyvenheim tot Gastendonck

Engelbert × Elisabeth: Johanna van Eyl tot Gastendonck

Constantijn × Johanna:

Johan Engelhert van Neukirchen genaemt Nyvenheim, overleden 26 Maart 1651, begraven te Kempen.

3e. *Mechteld Elisabeth van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, vrouwe tot Gastendonck, gehuwd in 1648 met *Eitel Friedrich van Roist tot Werth*, heer van Niederdriesch, erfheer van Aldenaltendorf en Masthoven, ambtman tot Kempen, overste en gouverneur van Kaiserswerth, commandeerende bij de belegering van Munster, zoon van *Johan Werner van Roist tot Werth* en van *Lucretia van Lützerath tot Duwel.*

Ex 2e. *(Margaretha von Mirbach):*

4e. *Maximiliaan Hendrik Joseph van Neukirchen genaawd Nyvenheim,* heer van Gastendonck, Keurschenbroeck, Nyvenheim en Groesen, pandheer tot Huls, gehuwd met:

a. .... *von Blauenfeld*, in Praag;

b. *Anna Agnes van Tengnagel,* dochter van *Wolter van Tengnagel tot Leeuwen* en van *Elisabeth Catharina van Pallandt,* overleden 2 Februari 1692 en begraven te Kempen;

c. *Anna Barbara van Asbeck*, dochter van *Georg Frederik van Asbeck,* heer van Münsterhausen en Op den Berge, en van *Sidonia von Schwansbell zu Aden und Oberfelt.*

Alleen uit het derde huwelijk eene eenige dochter:

Bernardina Sidonia Wilhelmina van Neukirchen genaamd Nyvenheim, chanoinesse te Heerdinck.

5e. *Mechteld van Neukirchen genaamd Nyvenheim.*

4e. *Godschalk van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* kanunnik te Heinsberg, overleden 1 Mei 1675, begraven te Heinsberg met deze vier kwartieren:

Van Neukirehen gend. Nyvenheim	Reetraet
Wachendorff	Mevert

5e. *Arnold Hendrik*, volgt *XIbis*.

6e. *Maria Elisabeth van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, overleden vóór 1642, huwde in 1627 haren vollen neef *Bernard Mom van Schwartsenstein*, na doode zijns vaders, in 1624 beleend met Driel. Hij was een zoon van *Christoffel Mom tot Schwartsenstein en Driel* en van *Willemina van Neukirchen genaamd Nyvenheim* en stierf in 1674.

Bij gelegenheid van zijn straks te vermelden derde huwelijk, werd *Mom* heer van Altendorff aan de Rhoer, op welk landgoed hij zich toen ging vestigen. Op jeugdigen leeftijd trad hij in dienst bij de lijfgarde van Prins Maurits; verder diende hij onder

de Prinsen Frederik Hendrik en Willem II; in 1626 was hij ritmeester van 's Prinsen garde, in 1649 ritmeester in Staten dienst en commandant van de lijfgarde te paard en als zoodanig tegenwoordig bij den intocht te Nijmegen; in 1650 was hij aanvoerder der ruiterij bij den mislukten aanval op Amsterdam op 30 Juli. (Verg. Werner, Geldersche Kasteelen I bl. 396, Stamtafel.)

Na den dood van *Maria Elisabeth van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, huwde *Mom*, 26 Mei 1643, met *Christina van Moerbeke*, overleden in 1647 in het kraambed, dochter van *Berend van Moerbeke van Noorddeuringen* en van *Ermgardt van Barvelt;* daarna met *Catharina Christina Mangelman*, die 4 December 1651 testeerde ten gunste van haren zoon, in 1653 eveneens in de kraam het leven verloor en erfdochter was van *Jacob Mangelman*, heer van Mendorff, Lweick etc., drost te Ravensberg, *Johans*zoon ux. *Catharina van Ollesheim genaamd Mühlstroh*, en van zijne eerste vrouw *Elisabeth Catharina* (of *Christina) van Steinen tot Lehrbach*, *Godfrieds* dochter ex *Maria von Gertzgen*. *Mom's* vierde vrouw werd *Ermgardina van der Marck*, dochter van *Johan van der Marck tot Vilgest*, drost te Swerte, en van *Clara van Asschebergh*, erfdochter van Rausschenberg.

7°. *Johan Gijsbert van Neukirchen genaamt Nyvenheim*, denkelijk jong overleden.

8°. *Mechtilde van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, non te Neuwerck, overleden als abdis.

XI. Johan von Neukirehen genaamd Nyvenheim tot Raeth was keurvorstelijk Keulsch kamerheer, 16 Maart 1656 te Wiel huwelijksvriend van zijne nicht *Mechteld Catharina* en stierf 26 Augustus 1657. In 1608 was hij gehuwd met *Hedwig de Merode van Vlatten* (bij Ferwerda *Heilwich van Vlatten* genoemd), overleden 22 April 1657, dochter van *Johan IV de Merode van Vlatten tot Troise*, groot-erfschenker van Gülick, *Reiniers*zoon ex *Anna van der Donck tot Obich en Donck* en van *Heilwich Torck van Hemert*, *Frederiks*dochter ex *Maria van Wittenhorst*.

Kwartieren:

Niekercken gen[t] Nievenheim.	Flatten van Frosum (sic!)
Reetraet in Smithuisen.	Torck van Hemert.
Wachtendorp.	Donck van der Donck.
Mevert van Veen.	Wittenhorst.

Johan van Nivenheim zu Raed; sin Husfrou Flatten.

Johan van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Raeth en zijne vrouw *Hedwig de Merode van Vlatten* testeerden beide 10 Januari 1657 en waren de ouders van:

1°. *Johan Friedrich*, volgt *XII*.

2°. *Josina* of *Josina Juliana van Neukirchen genaemt Nyvenheim tot Rath*, (die *Josina Margaretha* genoemd wordt in de M. S. genealogie behoorende aan Generaal Polvliet, in welke genealogie geen melding wordt gemaakt van de hier volgende *Margaretha*), huwde met *Ferdinand van Pallandt*, heer van Bredebent, Vrecken en Bachum, zoon van *Hans Adolf*, heer van Bredebent en Hulg, *Werners*zoon ex *Françoise van Merode*, en van *Antoinette Maria van Wylich tot Winnendaal*, *Adolfs*dochter ex *Catharina van Pallandt*. Hij is hertrouwd met *Maria Catharina Ignatia Gertzgen genaemt Sintzig*. dochter van *Johan Bertram*, heer van Sommersberg, erfmaarschalk van Gülick enz., *Johan Otto's* zoon ex *Maria van Kolff*, erfdochter van Blentzen, en van *Maria Elisabeth Print van Horchheim*, *Nicolaas*dochter ex *Maria van der Horst tot Himmersheim*. Deze *Maria Catharina Ignatia Gertzgen genaamd Sintzig* is, na *Pallandt's* dood, hertrouwd met *Willem Mom* of *Willem Freiherr Mum von Schwartzenstein*, over wien Prins Willem van Oranje peet is geweest en die, kort nà zijn huwelijk, op betrekkelijk jeugdigen leeftijd, in 1676 kinderloos gestorven is. (Vergl. Heraldieke Bibliotheek 1883, Geslacht Mom).

Deze opgaven wijken eenigszins af van die in Rietstap's Wapenboek (Pallandt, II, bl. 56), waar als ouders worden vermeld *Frans Dirk van Pallandt, heer van Borschemich* (of *Borseneck)* en *Anna van Neukirchen genaamd Nyvenheim* en van hem gezegd wordt: »*Ferdinand van Pallandt, heer van Borschemich*, was »generaal-majoor, kommandant en ambtman van Gulik en Keur»paltisch kamerheer. Hij ving, tegen een oom, een proces aan »om het bezit van Breidenbent, dat hij ook won. Hij stierf in »1673, na tweemaal gehuwd te zijn geweest», de tweede maal met »*Maria Catharina Ignatia von Gertzgen genaamd Sintzig*, »erfdochter van Sommersberg, Caldenborn, Vettelhofen en Obereke.»

3°. *Margaretha van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, in de straks genoemde M. S. genealogie vermeld als *Josina Margaretha*; zonder bijvoeging van leeftijd, met haren broeder *Johan Frederik* en hare zuster *Hester (Hedwig) van Neukirchen genaamd Nyven-*

heim, terwijl geene zuster onder den naam van *Josina* staat aangeteekend.

4°. *Hedwig van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, gehuwd aan *Johan Hendrik van Galen tot Dreis.*

In de Publications de la Société historique et archéologique de Limbourg, Tome XXXIII, 1896/97, (Genealogie-Pollart), worden vermeld: »Eve de Pollart d' Exaten, femme d' Othon de »Galen (contrat de mariage en 1598); père (croit-on) de *Henri* »*Jean de Galen*, époux en 1651 de *Jeanne Helwige de Nyvenheim.*»

XII. Frederik of *Johan Frederik*, ook *Johan Gijsbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, heer tot Raeth, erfschenker en grootwapendrager van Ferdinand, keurvorst van Keulen, overleden 23 Maart 1679, begraven te Kempen met zestien kwartieren, huwde in 1649 met *Margaretha van den Boetselaer*, overleden 31 Maart 1665, dochter van *Willem Jacob van den Boetselaer tot Windischen Eschbach* en van *Clara Helena van Thomberg genaamd Wormbs.*

In de familiepapieren vond ik deze kwartieren:

Neukirchen gen^t Nivenheim.	Boetselaer.
Vlatten.	Worms.
Retraedt.	Mervelt.
Torck van Hemert.	Twickeloe.

Frederick van Nivenheim ux. Botzler.

In het Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis etc., IIIe deel, 1885/6, bl. 207 en vlg., wordt in het opstel van H. N. Ouwerling »Iets over den Heydrik« gezegd: »Aan den weg van Deurne naar Meijel liggen, een uur ten Zuiden »van Liessel, eenige hoeven, die te samen het gehucht Heytrak »of den Heidrik vormen, welke buurtschap sedert eeuwen bekend »is om de turfgraverijen in hare nabijheid. Op 9 Juli 1640 was »*Johan van Nieuwenheym* eigenaar van den Heidrik en den 12 »Augustus 1699 heeft *Mechtelt baronesse van Keppel*, douarière »*van Nieuwenheim*, aan *Johan baron van Keppel* en zijne gade »*Cornelia baronesse van Lynden*, vrouwe van Peckedam, verkocht »de erven van den Heydrik, sooals dezelve wegens magescheyt »in dato 19 Juni 1683 met den heer *Johan Godfried van Nieu-* »*wenheym*, heer tot Raeth, opgericht, aengecomen syn en tot nu »toe rustigh ende vredig gepossideert heeft.«

Mechteld van Keppel was de tweede vrouw van *Johan Frederik van Neukirchen genaamd Nyvenheim.* Zij was eene dochter van

Dirk van Keppel, heer in de Voorst en tot 't Velde († 1647) en van *Theodora van Pallandt*, *Wynold* en *Garbrich van Lynden's* dochter. Volgens de genealogie der Keppel's had *Mechteld* in eerste huwelijk, sedert 1655, *Jan van Doetinchem tot Peckedam.*

Kwartieren:

Keppel.	Sallandt.
Capellen.	Lynden.
Van de Voorst.	Gendt.
Hoemen.	Lynden.
Loen.	Ossenbrouk.
Mom.	Besten.
Delen.	Stepraedt.
Wyhe.	Wylach.

Na den dood van haren tweeden man *Johan Frederik van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, sluit *Mechteld van Keppel* op 19 Juni 1683 een maagscheid met haren stiefzoon *Johan Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim* (moeder *Margaretha van den Boetselaar tot Toutenburg.)*

Kinderen:

Ex 1ª.

1. *Johan Godfried*, volgt *XIII.*

Ex 2ª.

2. *Mechteld Heilwich van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, overleden 20 September 1676, begraven te Kempen.

XIII. Johan Godfriedt van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Raedt en Hoogenlandt, 1658, vermeld in het magescheid van 1683, huwt 1°, *Maria Robertina* of *Lubertina van Scharenberg*, dochter van *Hendrik van Scharenberg tot Broel en Hupertingen* en van *Johanna Margaretha van Scheidt genaemt Westpenningh tot Holtrop*, erfdochter tot Broel, *Johan Bertram's* dochter ex *Margaretha Tengnagel*, overleden 7 April 1686; 2°. . . . . *van Reetraedt*, dochter van *Evert van Reetraedt* en van *Margaretha Johanna van Udesheim.*

Kinderen:

Ex 1ª.

1°. *Maximtliaan Antoon Willem*, volgt XIV.

Ex 2ª.

2°. . . . . *van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, Capucyner monnik.

3°. . . . . *van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, chanoinesse te Boeckholt.

XIV. Maximiliaan Antoon Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Raeth en Broel, overleden nà 14 Juni 1734. (Nieuwe Drentsche Volksalmanak 1913 bl. 95) en vóór 19 Augustus 1746, gehuwd in of vóór 1720 met *Johanna Catharina Elisabeth van Keppel tot Langen*, geboren in 1687, overleden nà 10 September 1746 en vóór 13 September 1758, dochter van *Adolf Johan van Keppel tot Langen, Johan Reinhards*zoon ex *Catharina van Coeverden*, en van *Maria Anna van Boecop tot Mullingen, Johan's* dochter ex *Johanna van Sallandt tot den Pol.*

Kwartieren:

Keppel tot Langen.	Boecop.
Coeverden.	Sallandt.
Keppel van Oolde.	Baerl tot Baerl.
Linteloo van Walfort.	Lynden tot Hamerte (sic!)

M. a. w.

Adolf van Keppel tot Langen	Johan van Coeverden tot Rhaen en Walfort	Arent van Boecop tot Mullingen	Wynand van Sallandt op de Poll
×	×	×	×
Agnes van Keppel van Oolde	Frederika Margaretha van Linteloo van Walfort	Maria van Baerl tot Baerl	Gerberich van Lynden tot Hemmen
Johan Reinhard van Keppel tot Langen	Catharina van Coeverden	Johan van Boecop tot Mullingen	Johanna van Sallandt tot de Poll

Johan Reinhard van Keppel tot Langen × Catharina van Coeverden

Johan van Boecop tot Mullingen × Johanna van Sallandt tot de Poll

Adolf Johan van Keppel tot Langen × Maria Anna van Boecop tot Mullingen

Johanna Catharina Elisabeth van Keppel tot Langen

×

Maximiliaan Antoon Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Raeth en Broel

Uit de Geldersche Leenactenboeken (kwartier Veluwe 4e stuk) blijkt, dat »met een erf en goet in 't Oldebroek, in der »buyrschap Spronck«, op de Veluwe gelegen, beleend zijn:

20 November 1713, *Maria Anna toe Boecop*, douairière *Adolf Johan van Keppel van Langen;*

5 Januari 1725, *Johanna Catharina Elisabeth van Keppel van Langen*, toen reeds gehuwd met »*Maximiliaan Wilhelm Anthon van Neukirchen genaemt Nyvenheim.*«

10 September laat zij, als weduwe, haar besloten testament van 19 Augustus 1746 approbeeren.

13 September 1758 beleend: *Maria Aloyisia Clementina van Nieuwkercken gen. Nyvenheim*, erfgenaam haares moeders *Johanna Catharina Elisabeth van Keppel van Langen.*

(Wordt voortgezet).

Sprokkels Acker, Van den Acker of Akker

uit de archieven te 's-Gravenhage, Amsterdam en Rotterdam

door

W. L. VAN DEN AKKER.

's-Gravenhage.

18 April 1700 ondertrouwde Willem Hoyer j.m., en Anna van den Acker, beide won alhier, getrouwd Kloosterkerk 4 Mei 1700.

Uit dit huwelijk werden gedoopt:

1. Jacob Hoyer, ged. 20 Febr. 1701 Groote Kerk.
2. Elisabeth Hoyer, ged. 27 Dec. 1702 Groote Kerk, waarbij getuigen W. Hoyer, secretaris van Brielle en Helena Hoyer.
3. Maria Hoyer, ged. 15 Juli 1705 Groote Kerk.
4. Petronella Hoyer, ged. 7 Aug. 1707 Groote Kerk.
5. Anna Hoyer, ged. 9 Juni 1715 Groote Kerk.
6. Anna Hoyer, ged. 18 April 1719.
7. Willemina Hoyer, ged. 2 Maart 1721, Nieuwe Kerk.

Na den dood van haren man werd Anna van den Akker, wonende in 1742 in de Vlamingstraat, gerekend te behooren tot den rijkdom van 's-Gravenhage, daar zij een jaarlijksch inkomen had van *f* 3500.— en een huis bewoonde van *f* 270.— huurwaarde, een buitenplaats had en eene dienstbode hield. (Zie Alg. Ned. Familieblad, No. 127 bladz. 4.)

Uit de transportregisters heb ik aangeteekend:

I. 5 Mei 1733. Willem Hoyer, procureur van de Hoven van Justitie, procuratie hebbende van Anna van den Akker, weduwe van Willem .Hoyer, commies ten comptoire der Unie, en Pieter de Graaf Izaakz, schout en secretaris van Nieuw-Hellevoet

en de Quack en notaris binnen de stad Brielle, beide kinderen en universeele erfgen. van wijlen Maria Hanou, laatst huijsvrouw Isaaq de Graaf — aan Anna Webbers, weduwe van Willem Molraet een huijs en erf aan de N.-zijde van het Noordereind; gelegen: Z. de verkooper, N. Cristiaan Roepel; W. de weduwe van Commies Hooft, O. de Heerestraat. Koopprijs *f* 800.— en een rentebrief van *f* 3000.—.

II. 21 April 1734. Willem Hoyer, procureur van de H. H. en de Hooge Raden in Hollandt, procuratie hebbende van Anna van den Akker, weduwe van Willem Hoyer, in leven tweede commies ten comptoire generaal van de Unie en Pieter de Graaf Izaaksz (zie: als boven) — aan Mr. Dankert van Assendelft, postm. alhier, een huijs en erf aan de U-zijde van het Noordeinde, gelegen N. de Weduwe Molraets, Z. Pieter Ravens, W. de deurwaarder Schopman, O. de Heerestraat. Koopprijs *f* 12000.—.

Willem van den Acker, won. te Rotterdam, ondertrouwde 15 Jan. 1702 met Anna v. d. Stoel, j.d. en won. alhier; getrouwd Stadhuis.

Christiaen Acker, j.m., ondertrouwd 27 April 1659 met Anneken van de Vijver, j.d. beide won. alhier.

Hij komt voor in de notarieele archieven:

20 Sept. 1656; 8 Dec. 1656; 27 Febr. 1657, 8 Aug. 1664 als getuige.

28 Febr. 1660 en 20 Febr. 1665 als bode en 9 Juli 1666 als bode van de Gr. M. en 19 Dec. 1662 als bode van de Raden van de St. Gen.

7 Juni 1668 als getuige, bode van de Staten van Holland.

Arent Acker, huwde:

1e. Suzanna Haverstan

2e. ondertrouwde 6 Mei 1668 met Cornelia van Immerseel, wed. Jan Bromhal, beide won. alhier.

3e. ondertrouwde 14 Sept. 1681 met Jasperina Vink, j.d. van hier, beide won. alhier.

Kinderen:

1. Rachel Acker, geb. 1656 ± —, j.dr., ondertrouwde 20 Sept. 1682 met Meijndert Elshoff, wedr. b. won. alhier.
2. Suzanna Catharina Acker, huwt Symon Lybrechts.

Hun zoon, Arent Lybrechts komt voor in de notarieele archieven als volgt:

24 April 1730, Arent Lybrechts, notaris alhier, procuratie hebbende van zijne moeder Suzanna Catharina Ackers, weduwe vae Symon Lybrechts — aan Catharina de Vos, huijsvrouw van Mr. Paulus Schelten een huijs en erf enz.

Arent Acker komt in de notarieele archieven voor als volgt, ter verduidelijking, als de naam anders geschreven is, zal ik dit er bij vermelden:

7 Jan. 1650 Arent Coenraats Acker, getuige.

19 Nov. 1653; 1 Nov. 1656; 10 April 1657; 4 April 1658; 4 Juli 1658; 14 Maart 1659; 5 Juni 1662; 20 Oct. 1664; 2 Dec. 1670; 24 Febr. 1665; 3 Jan. 1668 als getuige.

10 Jan. 1656 Arent Coenraats Acker, 34 jaren.

15 Juli 1659 Arent Coenraats Ackers.

24 Nov. 1659 Arent Coenraats Ackers.

13 Nov. 1656 Arnout Ackers, man van Susanna Haverstan.

8 Nov. 1658 Arnout Ackers, gehuwd met Susanna Haverstan.

30 Nov. 1666 } Arent Acker, verhuurder, rentmeester van Simon
24 Febr. 1668 } van Panhuijs.

6 Juni 1662 als getuige; 21 April 1663; 19 Sept. 1668; 13 April 1666; 4 Dec. 1663.

30 Juli 1670 als rentmeester 20 Febr. 1665.

15 Febr. 1668 Arent Acker, weduwnaar van Suzanna Haverstan, vader van Rachel, 12 jaar, en Susanna Catharina.

5 Juli 1669 de vrouw van Arent Ackers.

22 Maart 1667, Arent Akkers, administrateur der goederen van den Heer Bartholomeus van Panhuijs.

28 Juli 1663, Acker — Arent en Christiaan, Victor en Anna Magdalena, huisvrouw van Lambert Janss. te Amsterdam.

12 Juni 1668. Arent Acker, rentmeester van den Heer Willem Huijgens, Heer van Cronesteijn enz., Gedeputeerde bij de St. Generaal.

25 Sept. 1668 Arend *van den* Acker.

9 Jan. 1669 Arent *van den* Acker, getuige.

1 Mei 1669 Arent Acker, man van Cornelia van Immerseel.

12 Maart 1666 Arent Acker, rentmeester van Jhr. Simon van Panhuijs, capt, verhuurder.

3 Juni 1668 Arent Ackers, getuige, 29 Jan. 1664.
27 Juni 1664 Arent Acker. 12 Dec. 1664; 4 Oct. 1664.

Rachel Acker, ondertrouwde waarschijnlijk 12 Aug. 1685 met Pieter Libreghts, j,m., beide geb. en won. alhier, getrouwd 26 Aug. 1685 in de Scheveningche Kerk.

---

6 Febr. 1689 ondertrouwde Dirk Jacobss van den Acker, j.m. en Geertruijde Janss van Eijk, j.d. beide van Delft en wonende alhier, het 3de gebodt gesurcheert ten verzoeke van de buidegoms moeder.

---

5 Maart 1684 ondertrouwde Johannes van der Schilde, j.m. en Johanna van den Acker, jdr. beide won. alhier.

---

4 April 1696 ondertrouwde Pieter van den Acker, wed. won. tot Alblasserdam en Engeltje Sas, j.d. van Gelderland, won. alhier. Getrouwd Stadhuis.

---

28 Oct. 1696 ondertrouwde Pieter van den Acker, j.m. guarde du corps van Z. Con. Mt. van Gr. Britt, en Cornelia Hockenbergh, beide won. alhier, wed. van Dirck ten Oever.

---

18 Maart 1696 ondertrouwde Pieter van Duijsel, j.m. en Cornelia van den Acker, jd. geb. en won. alhier.

---

29 Juli 1696 ondertrouwde Jacob Pots, wed. en Geertruijd van den Acker, j.d. van alhier, beide won. alhier, getrouwd in de Hoogduitsche Kerk 12 Aug. 1696.

---

18 Mei 1687 ondertrouwde Johan van den Acker, j.m. en won. te Rijswijk en Neeltje Rietveld, j.dr. won. alhier.

---

1 Sept. 1680 ondertrouwde Adriaan van den Acker, j.m. van Heusden en Wilhelmina Voorhout, j.dr. van Nimwegen, beide won. alhier.

---

16 Jan. 1678 ondertrouwden Michiel van den Acker, j.m. van Rotterdam en Maria Haennou, j.dr. van alhier, getrouwd Hoogduitsche kerk 3 Feb. 1678. (Zie Rotterdam).

---

20 Oct. 1658 ondertrouwde Victor Acker, j.m. van Benthem en Jacoba Vlamingh, j.d., beiden van alhier.

Hij komt voor in de notarieele archieven:

3 Maart 1670. Victor Ackers, schoenmaker.

27 Maart 1662. Victor Acker, mr. schoenmaker, man van Jacoba Vlamings.

---

20 Jan. 1675 ondertrouwden Jacob Kattenbeech, corporaal, j.m. van Duijnkerken en Agnes Ackers, j.d. van Bergen op Zoom, b. won. alhier, getrouwd Scheveningsche kerk 3 Febr. 1675.

Everhardus van den Akker en Agatha Riems lieten doopen:

1. Johannes van den Akker, Groote Kerk 8 Nov. 1750.
2. Hendrik van den Akker, Groote Kerk 24 Sept. 1752.
3. Catharina van den Akker, Klooster Kerk 10 Oct. 1755.

Everhardus v. d. A. komt in de transportregisters voor als volgt:

I. 7 Mei 1753 getransp. door François Carron aan Everhardus van den Acker een huis en erf, tuin en speelhuis daarachter aan de Ozijde van de Nieuwe Haven tegenover de Houtmarkt, belendingen W de heerestraat, O de bleekerij van Simon Rodenrijs, N Simon Rodenrijs en voor een gedeelte bleekersgang, Z diverse gebouwen. Koopprijs f 6800 en f 500 voor eenige meubelen.

II. 13 Maart 1758 getransport. door Everhardus van den Akker, kok en logementhouder aan Catharina Elisabeth Crudon, weduwe van Jacob de la Fontaine een huis en erf tuin en speelhuis daarachter aan de Ozijde van de Nieuwe Haven volgens de laatste opdrachtbrief van 11 Mei 1753 belendingen W de Heerestraat, O de Blijkerij van Simon Rodenrijs, N dezelfde voor een gedeelte en voor een ander gedeelte gang, Z diverse gebouwen. Koopprijs het quiteeren van een hypotheekbrief van f 6000 en f 360 onder de koop mede inbegrepen de behangsels in de kamers, spiegels en schilderijen boven de deuren en voor de schoorsteenen.

Adrianus van den Acker en Geertruijd Noortdooren laten doopen:
1 Johannes van den Acker, Groote Kerk 25 Jan. 1758.

Hendrik van den Akker en Dijna Donker laten doopen:
1 Hendrina v. d. Akker, Groote Kerk 9 Mei 1781.

Mr. Dirk de Cocq van Nerijnen en Sibella van Ackeren laten doopen:

1. Dirck de Cocq van Nerijnen, Groote Kerk 28 Maart 1683.

2. Magnus Goswinus de Cocq van Nerijnen, Groote Kerk 2 Mei 1685.

3. Anna Catharina de Cocq van Nerijnen, Kloosterkerk 8 Aug. 1687.

Christiaan Akkers en Wilh. la Ferme laten doopen:

1. Christiaan Akkers, Kloosterkerk 7 Dec. 1703, get. Joh[a] la Ferme.

Uit de transportboeken:

I. 25 Sept. 1809 getransp. door Isaac de Ruijter en Maria van den Akker, weduwe van Gerrit de Wit aan Hendrik van den Elsthoudt drie huijsjes en erven en een gang en poort aan de Oostzijde van de Geoolde gracht genaamd de Kraaije poort Wijk R No. 393—395, belendende aan als 11 Juli 1803.

Johannes Roelofswaard, W. I. Elberg, Z voorn. gang op poort, N Christiaan van den Druijf, koopprijs f 100.

II. 12 Juni 1780 getransp. door Pieter Vackenisse en Abraham Theodorus Kooper, Burgers en Inwoners te Scheveningen als executeurs van het testament van wijlen Maria Man, in leven wed. en erfgename van Dirk Vackenisse, welke weduwe is overleden 27 April 1780 aan Gerrit van Acker een huis en erf aan de Oostzijde van dorp Scheveningen; belendingen: N en ZO Jacobus van Duijn, N en ZW de Graaflijkheidswildernis.

III. 5 Mei 1779 transp. Susanna Catharina Schopman, wed. van Joost Hendrik Rausch aan Maria van den Akker, huijsvrouw Gerrit de Wit een huis en erf aan de Zuidzijde van de Nieuwe Molstraat, belend aan volgens de laatste opdrachtbrief van Oct. 1733 O en Z Juffrouw Pijl, W Abraham Brugman, N de heerenstraat.

IV. 29 Nov. 1751 Pieter Lodewijk Anderson, gehuwd met Geertruid van den Acker transporteerd aan Berhardus Schmalt en huijs en erf aan de Z zijde van het Vos in tuinstraatje of Korte Boschstraatje; belendingen N. de heerestraat, O. de Wed. v. Hulst, Z de Graaf van Rechteren, W. de metselaar van Leeuwen. Koopprijs f 500, belast met f 1500 kapitaal. Antonie van de Pol.

V. 23 Mei 1738 Johannes van Cleeff aan Geertruijd van den Akker een huijs en erf aan de Z.-zijde van de Vossentuin, belendingen O. Andries van Hulst en Henricus Mes, Z. de president Scott, W. Gerrit 's-Gravensande N. de Heerestraat. Koopprijs *f* 1800.—.

Voor 1730 door gebrek aan tijd de transportregisters niet verder doorgeloopen:

In de notarieele archieven heb ik nog gevonden:

I. Cornelis van den Akker, 20 Maart 1628.

Cornelis Acker, getuige, 22 Febr. 1629.

II. Marinus Mariniss. Acker, gehuwd met Adriana Michiels, wonende te Rotterdam naast de Brouwerij »De Posthoorn«, 3 September 1642.

Marinus Marinuss Acker, timmerman te Rotterdam, geh. met Ariaentje Michiels, 27 Sept. 1647. (Zie Rotterdam).

III. Jan Jacobs van den Acker, 2 Nov. 1648.

De weduwe van Jan Jacobs van den Acker, 21 Dec. 1654.

IV. Pieter Jans van den Acker, Mr. Timmerman, 2 Nov. 1648.

» » » » » 4 Dec. 1641.

» » Acker, wonende op de Gracht, 1 April 1650.

» » van den Acker, getuige 8 Juni 1650.

» » » » » te Wageningen, 7 Aug. 1651.

» » » » » 11 Nov. 1651.

» » » » » 27 Febr. 1652.

» » » » » Mr. Timmerman, 13 Febr. 1656.

» » » » » 17 April 1656.

Erfgenamen van Pieter Jans van den Acker, 22 Febr. 1668.

V. Gijsbrecht van den Acker, te Maastricht, 1 Juli 1653.

» » » » » » 26 Mei 1654.

VI. Jan Jans van den Acker, 44 jaar, te Voorburg, 1 Dec. 1665.

VII. Pieter Jans Acker, zeepverkooper, 22 Dec. 1670.

» » van den Acker, koeverkooper, 15 Febr. 1661.

VIII. Nicolaes van Ackeren, 12 Sept. 1661.

De aanteekeningen die ik hierboven heb medegedeeld, zijn het resultaat van twee uur onderzoek in het Gemeente-archief te 's-Gravenhage. Geheel overtuigd zijnde van de onvolledigheid verzoek ik beleefd om aanvullingen, enz.

Amsterdam.

Uit de poorterboeken van 1732—1811.

22 Oct. 1732. Jan van den Acker, van Amst., factor, gehuwd met Maria Post, dr. van Abraham Post, Rapemeester en poorter.

13 Maart 1736. Julius Acker, silversmit, zoon van Renier Acker in leeven zilversmid en poorter, is geb. poorter.

7 Febr. 1741. Pieter van Akkeren, goudsmid, zoon van Pieter Lodewijksz., scheepstimmerman en poorter alhier, is een ingeboren poorter.

16 Aug. 1742. Dirk Ackers, kruijer, zoon van Pieter Ackers, in zijn leven schoenmaker en poorter, is ingeboren poorter.

13 Sept. 1741. Cornelis van Akeren, van Leiden, kruijdenier, heeft als getr. hebbende Maria Colomb, dogter van Johannes Colomb, knegt van het wijnverkoopersgilde en poorter.

8 Febr. 1752. Willem van Ackeren, van Sch. Molenaar.

16 Nov. 1751. Nicolàas Acker van Carelskraan, varentsman en Magdalena de Veth, dogter van Marinus de Veth.

4 May 1751. Lambertus van Ackeren, van Kleef, kleermaker.

20 Oct. 1751. Gerrit van den Acker.

29 May 1760. Matthys Franciscus van den Acker, schuijtevoerder, zoon van Jan van den Acker in leven factoor en poorter.

21 Juni 1757, Geertje Claesz. van den Acke, naaijster, dogter van Claas Arents van den Acke, in leven varentsman en poorter alhier.

1 Nov. 1764. Jan van Akker, zoon van Pieter Lodewijks, in leeven scheepstimmerman en poorter.

27 Nov. 1765. Jan van den Akker, witwerker, zoon van Jan van den Akker, in leven factor en poorter.

9 Sept. 1766. Pieter Ackers, sleeper, zoon van Dirk Ackers. kruijer en poorter.

28 Dec. 1769. Johannes Acker, goudsmit, zoon van Julius Acker, zilversmid en poorter.

15 Juni 1774. Jan van den Acker, van Horsen, koetsier, heeft als getr. hebbende met Margaretha Kok, dogter van Johannes Cock, in leven bakker

18 Nov. 1783. Laurens Akker, van Edam, scheepstimmerman, heeft als getrouwd hebbende Maria Koop, dogter van Jan Koop, scbeepstimmerman.

28 Dec. 1787. Grietje Ackers, dogter van Hendrik Ackers, in leven schipper.

3 Maart 1797. Daniel Acker, van Veerden. broodbakker.

3 Aug. 1797. Adrianus Ackers, koetsier, zoon van Dirk Ackers, in leeven kruijer.

8 Oogstmaand 1809. Jacob van den Acker, zoon van Gerrit van den Acker, schuitenvoerder.

Uit: Generaal Registers van de aangegeven Nalatenschappen het collatexale Recht subject

1757. No. 34, bladz. 84. Adriana van den Akker. *)
1766. No. 38, bladz. 537. Elisabeth Acker.
1786. Maria van Akker, obiit 4 Jan. 1786.
1790. Jan van Akker.

*) De nalatenschap van Adriana van Acker, obiit 17 Febr. 1757, bedroeg gezamentlijk *f* 86235.04 en daaronder staat:

Het voorstaande is eigentlijk den gemeenen boedel van wijlen Huijbert Botelman en mede wijlen Adriana van Acker, indertijd echteluijden welke bij mutueele testamente gedisponeerd hebben ten laatsten dood, ieder voor den halven gemeenen boedel.

Ingevolge van dien werd mans boedel geërft door vrienden buiten den vierden graad, voor de helft op vrienden der mans boedel resolveert binnen den vierden graad, alleen gerechtigd en voor de mede-erf buiten de boedel.

w. get. PIETER BOSCHMAN.

Rotterdam.

Antony van den Akker, cum. ux. testeert 8 April 1696 voor Nots. Joh. Bordels.

Antony van den Akker en Maria Neerwaert zijn vrouw, procuratie voor denzelfden notaris 2 April 1696.

Anthony van den Akker, obligatie voor den zelfden notaris 2 Febr. 1697.

Anthony van den Akker en Willem van den Akker, zijn broeder procuratie voor nots. Bordels 24 Maart 1695.

Anthony komt ook nog in vroegere protocollen voor.

Nots. Bordels No. 10 fo 241b.

Scheiding v/d boedel van wijlen Adriaentje Michiels, weduwe van Marinus v. d. Acker, verleden 6 Jan. 1681, erfg. zijn Marinus van den Acker, Michiel v/d Acker, Adriaan de Jongh geh. met Adriana van den Acker, Joost Abrahams van Guberon, geh. met Sara van den Acker, en kinderen van Cornelia van den Acker weduwe Willem de Bonts.

Marinus van den Acker, overl. 28/8 — 3/9 — 1678, woonplaats Wijnhaven naast de brouwerij de Posthoorn (zie aanteekeningen 's-Gravenhage) komt voor in het Quohier van 't Cleijn Familiegeld 1674 voor £ — 1 — 8 huwde Adriaentje Michiels, overl. 6 Jan. 1681.

Uit dit huwelijk werden geboren:

1. Marinus v. d. Acker, overl. 29/8 — 4/9/1706 woonplaats Huibrug.

2, Michiel v. d. Acker, ondertrouwd 16 Jan. 1678 te 's-Gravenhage en getrouwd 3 Febr. 1678 in de Hoogduitsche kerk aldaar met Maria Haennou, j.d. won. 's-Gravenhage.

Een kind hieruit overleed 29/10 — 4/11/1679.

3. Adriana van den Acker, overl., 12—18—5/1686, wonende Lombardstraat, gehuwd met Adriaan de Jongh.

4. Sara v. d. Acker, gehuwd met Joost Abraham van Cuberon.

5. Cornelia van den Acker, overl. 19—25/2—1696 woonplaats Hofsteeg, huwde Willem de Bonts.

Anthony van den Acker, testeert 8 April 1696 voor not. Joh. Bordels, was gehuwd met Maria Neerweert.

Uit dit huwelijk werden geboren:

1. Johannes, ged. 31 Maart 1682, zoon van Anthony van Akker en Maria Neerweert, waarbij getuigen Gerhardus en Gertrudis Teunisse. Hij overl. 12-18/10/1732 als man van Barbara Hoenderdiks.

2. Gerrardus, ged. 7 Nov. 1683, zoon van Anthony van Ackkere en Maria Neerweert, getuigen Gulielmus van Ackkere en Christina Gerrits.

3. Petrus, ged. 6 Nov. 1685, zoon van Anthonie van Ackkere en Maria Neerweert, getuigen Henricus Jans en Margarita van Ackkere. Hij overl. 10—16/9/1725 als man van Catrina Pruijt.

4. Gerrardus, ged. 18 Nov. 1688 R. C. Kerk Steiger, zoon van Anthonius van Ackere en Maria Neerweert, getuigen Christina en Leonardus Neerweert.

5. Aleijdis, ged. 30 Sept. 1691, R. C. Kerk Steiger, dochter van Anthony van Ackkeren en Maria Nederweert, getuigen Leonardus en Christiana Nederweert. Zij overleed 22—8/6/1727 wonende Dijk als vrouw van Gerrit Grootveldt.

Uit 1 werd nog gedoopt:

19 Juli 1725 Johanna Magdalena van den Akker, dochter van Jan en Barbara Honderdijk, woonplaats Breestraat, getuige Metie v. d. Akker.

Willem van Acker, overleed 7—13/8/1707, woonplaats Baan, teekende aan 3 April en huwde 19 April 1683 als j.m. van Rotterdam met Margarith Verburgh, j.dr. van Rotterdam, en ten tweede ondertrouwd 15 Jan. 1702 te 's-Gravenhage met Anna van der Stoel, jer.; getrouwd Stadhuis.

Uit het 1ste huwelijk werden geboren:

1. ...., ged. 30 April 1684, R. C. Kerk Steiger dochter van Gulielmus van Ackkere en Margaritha Verbeurgh, getuigen Marcus van Ake en Sentie van Ackkere.

2. Adrianus, ged. 3 Mei 1686, zoon van Gulielmus van Ackere en Margaretha *Ariens,* getuigen Henricus en Elizabeth Leenput.

3. Gerardus, ged. 7 Sept. 1687, zoon van Gulielmus van Ackkere en Margaritie ...., getuigen Elizabeth Leenput en Anthony van Ackkere.

4. Adrianus, ged. 24 Oct. 1689, zoon van Gulielmus van Ackkere en Margaretha Verbeurgh, getuigen Joanna Verbeurgh en Heynd. Leenput.

Uit het 2de huwelijk werden geboren:

1. Margrieta, ged. 14 Nov. 1703 R. C. Kerk Leeuwenstraat, dochter van Willem van Ackeren en Anna Maria van der Stoel, getuigen Nicolaes van der Stoel en Jacomina van Ackere.

2. Margrieta, ged. 5 Juli 1705 R. C. Kerk Leeuwenstraat, dochter van Willem van Ackere en Anna van der Stoel, getuigen Nicolaes van der Stoel en Jacomina van Ackere.

3. Willem, ged. 23 Nov. 1707 R. C. Kerk Leeuwenstraat, zoon van Willem van Ackere en Anna Maria v. der Stoel, gegetuigen Adrianus Verburgh en Catrijna van der Stoel.

AMSTERDAM, 12 Nov. 1915.

Nav. LXV, 234.

Celos (Celosse) O. Friesland.

Gedeeld.

1. doorsneden *a.* azuur met een schelp van goud, *b.* goud met een rad van sabel.
2. zilver met een hert van natuurlijke kleur staande op een groegrond in een ster (6) van goud tusschen de horens.

Helmteeken, het hert (óók het gewei alleen).

STEENKAMP.

Nav. LXV, 230.

Louis de Geer en Adrienne Gérard.

In het bezit van een lid van het geslacht de Geer bevindt zich de volgende kwartierstaat van den kleinzoon van bovengenoemd echtpaar: Mr. Jan Jacob de Geer van Finspong:

de Geer	Géard	Parmentier	Vivien
de Neille	de la Fosse	de Latfleur	Parmentier
de Belleflame	Tilman	de Flandres	Maisières
de Halinck	Malaise	Sohier	Castelain
Hierlot	Chockier Surled	Mulliers	de la Croix
de l' Esvesque-[court	de Lens	Rolland	Muliers
	Mulkeman	des Planques	Grebert
de Textre	de Cerf	Malapert	Deliot.
d' Heurs			

Eenige aanteekeningen over de geslachten Géard en de la Fosse zijn in de zeer uitvoerige genealogie de Geer in het Jaarboek van den Nederlandschen Adel 1892—1893 pag. 196 te vinden.

De Latfleur moet vermoedelijk zijn Lattefoer. Immers Catherine Sohier, dochter van Jean IV die nom en Antoinette Malapert, trouwde Jean Lattefoer. [La véritable origine de la très ancienne et très illustre maison de Sohier, Leiden 1671 f°. 10].

Ferwerd. F. F. DE SMETH.

Nav. LXV, 151.

Wierts.

De familie Wierts wordt behandeld in de 36ste jaargang van de Navorscher. Uit een handschrift kan ik alleen 't volgende nog vermelden: Jan Wierts' vrouw *Alida van der Gracht* was een dr van Wynand van der G. en Maaiken van Buuren. (Een van haar broers: Willem was secret. van den Hove van Holland en West-Fr.)

Catharina Ballendonck was een dr van Johan Theodoor, koopman te Antwerpen, en Maria Wierts (zie addenda Wierts: V. v. Oyen III Stam- en Wapenboek).

Zij was kleindochter van N. N. Ballendonck uit Keulen en een juffr. Langenberg, zijn vrouw.

Johan Theodoor is geboren te *Breda* in 1674 en overleden in 1721.

H. DE B.

Prins Maurits' strategie van 1599.

Het is bekend, dat, toen de Spanjaarden in Mei 1599 het hoofd bloedig te pletter geloopen hadden voor onze verdedigingslijn langs de Waal met de vesting Zalt-Bommel als centrum, tevens hoofdsteunpunt, er onzerzijds verschil van inzicht ontstond nopens het verder te volgen krijgsbeleid.

De Staten-Generaal streefden naar een snelle beslissing en stonden derhalve op een slag, desnoods in het open veld (Brabantsche heiden); onze krijgsoversten Prins Maurits en Graaf Willem Lodewijk daarentegen stonden den uitputtingsoorlog voor, waarbij men zich aanvankelijk nog strategisch verdedigend gedragen moest. Zij hadden de overtuiging, dat de kracht van ons polderland en van onze rivieren te groot was om Mendoza de gelegenheid te schenken, verder in Holland door te dringen; zijn leger zou dus op den duur vanzelf verloopen.

Als een der redenen, toen door Prins Maurits tegen een offensief aangevoerd, noemt Cornelius Lixa in Nav. 1874, 325 »namelijk dat het grootste deel zijner troepen uit Nederlanders bestond en dus eene nederlaag droefheid en rouw in vele huisgezinnen brengen zoude.« De inzender zegt zijne mededeeling te ontleenen aan van Meteren, doch ik vond het argument noch daar, noch elders aangevoerd. Wel zegt van Reyd, (ed. 1650), 385: »Die Staten mosten 't al binnenlants soecken, ende op een eenighe nederlage soude volgen verflautheyt van de onderdanen, verwoestinge des platten landts, vertreck van de ryckste coopluyden, verminderinghe van neeringhe ende bleven gheene middelen om te hervatten.«

Wie kan mij hieromtrent nader inlichten? Heeft C. L. wellicht de argumenten eenigszins anders voorgesteld, en zich tusschen van Meteren en van Reyd vergist? In ieder geval is het door C. L. aangehaalde argument tegen een strategisch offensief niet geheel juist, want uit een lijst van een monstering, op 18 Juni 1599 verricht en in de Lias loopende St. G. van dat jaar bewaard gebleven, blijkt, dat het veldleger en de bezettingstroepen langs de Waal destijds op 3 Nederlanders 4 vreemdelingen telden, hierbij nog aangenomen, dat alle Nederlandsche afdeelingen uitsluitend uit soldaten dezer landen bestonden.

Juni 1916. W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

Historische monumenten

van

BRITSCH GUYANA.

Dat er in *Britsch-Guyana* overblijfselen zijn van den Hollandschen tijd, is zonder twijfel, doch Nederlanders hebben nimmer gepoogd te boek te stellen welke gedenkstukken of monumenten nog herinneren aan het verblijf onzer vaderen, in de eertijds Hollandsche Koloniën *Berbice*, *Essequibo* en *Demerara*, thans tezamen geheeten Britsch Guyana.

Een enkele uitzondering hierop maakte de Gep. Generaal-Majoor *P. M. Netscher*, schrijver van de geschiedenis van de koloniën Essequibo, Demerara en Berbice. [1])

Door dit gemis aan belangstelling is reeds veel verloren gegaan. Het is daarom dat ik hieronder weergeef, wat mij op dit gebied bekend is.

Ik mag de geschiedenis bekend achten der koloniën *Berbice*, *Essequibo*, *Pomeroon* en *Demerara*, die ongeveer twee eeuwen Nederlandsch bezit waren, met enkele jaren Fransch en Engelsch tusschenbestuur, totdat ze in het begin der 19e eeuw voor goed in Engelsche handen overgingen. [2])

Van de oude nederzetting van Essequibo zijn sporen overgebleven van het fort Kijk-Overal, eerst geheeten *Fort ten Hoogen* [3]) aan de samenvloeiing van de rivieren *Essequibo*, *Massaruni* en *Cunyuni*, welk fort — naar aanvankelijk werd vermeend — door de Spanjaarden in 1591 [4]) gebouwd zou zijn — in welker hoofdingang een wapen is uitgehouwen. Het z.g. wapen is een gelijkarmig kruis, waarschijnlijk zonder eenige heraldische beteekenis.

Gedurende de grenskwestie tusschen Britsch Guyana en Venezuela

---

[1]) P. M. Netscher. Geschiedenis van de Koloniën Essequibo, Demerary en Berbice van de vestiging der Nederlanders aldaar tot op onzen tijd. 's-Gravenhage 1888.

[2]) In het voetspoor der Vaderen. Nederlanders in Berbice, Essequibo en Demerara, door Fred. Oudschans Dentz. Vragen van den Dag, 27e Jaargang, aflev. 6, 1912.

[3]) Naar Joost van der Hoogen. De familie van Borsselen van der Hooge waren voorname edelen en magistraatspersonen in Zeeland.

[4]) Hartsinck schreef, dat het fort Kijk-overal door de Portugeezen was gebouwd, dewijl het wapen van dat Rijk boven de poort is uitgehouwen. Blz. 207 en 262.

in 1897, werd er twijfel uitgesproken over de nationaliteit der oorspronkelijke bouwmeesters van fort Kijk-Overal.

De fundamenten van de bestaande ruïne werden daarop uitgegraven en steenen van de diepste plaats met den steen boven den ingang weggenomen en naar Engeland opgezonden ter onderzoek door deskundigen, die beslisten, dat ze van *Hollandsche oorsprong* waren.

In Juni 1910 [1]) liet *Sir Frederic Hodgson*, K. C. M. G. Gouverneur van Britsch Guya na het eiland grondig »schoonmaken« en al het kreupelhout vellen. Hierdoor werden de bolwerken en de steenen vloer van het fort, alsmede de borstwering van 10—20 voet hoogte met schietgaten duidelijk zichtbaar.

Belangwekkende herinneringen aan den Hollandschen tijd werden opgegraven, zooals: kanonskogels, sleutels, een zegel, vele aarden tabakspijpen, porceleinen glazen, flesschen, uniformknoopen, een pen, e. d.

Samuel Beekman was commandeur van 1690 tot zijn dood op 10 Dec. 1707 en werd begraven op de Compagnies plantage »*Fortuin*«, nu geheeten »*Bara-cara*« waar zijn graf nog te vinden is. Het werd ontdekt door Generaal Majoor Netscher op een dicht met bosch begroeide plek aan de rivier tegenover het eiland Kijk-Overal.

De kleine zerk van lood, 32 c.M. in omvang en 3 c.M. dik, die het graf dekte, werd overgebracht naar het Koloniaal Museum te Georgetown. Het opschrift luidt:

DE ER. SAMUEL
BEEKMAN ST
ERFT. DEN 10
DECEMBER
IN HET JAER
1707.

Samuel Beekman, die de kolonie tot bloei bracht, genoot geen goede gezondheid. In 1698 kreeg hij verlof om naar het vaderland te gaan, maar na zijn terugkomst werd hij weer ziekelijk. Toen hij in 1703 voor de tweede maal verlof vroeg, werd dit geweigerd. Vier jaar later stierf hij. Hij was gehuwd met *Elizabeth Tournaille* geboren te Middelburg in Zeeland. Zijn weduwe

[1]) Government Notice No. 309 in the Official Gazette of Saturday 12 July 1913 of British Guiana.

hertrouwde op 5 Maart 1710 in het district Commewijne in Suriname met *Ferdinand van Overschelde* (weduwnaar van *Josina Mathijs*) geboren op het eiland Curaçao en eveneens in de Commewijne wonende.

In 1748 werden de meeste gebouwen op Kijk-Overal afgebroken en — volgens Hartsinck — werden veel steenen gebruikt om de suikermolen op plantage *de Duinenburg* [1]) te bouwen.

. .
.

Van het Fort Zeelandia op *Fort-eiland* bestaat nog een ruïne. Fort-eiland heette vroeger *Vlaggeneiland* [2]) bij de monding van de Essequibo. De bouw werd aangevangen door *Abraham Beekman* (1678—1690) omstreeks 1679. Het was van hout. In 1687 meldde hij, dat het gereed was. Te voldoen scheen het niet, want de inwoners zonden een petitie naar de Directeuren van de Sociteit om een nieuw fort te doen bouwen, doch eerst onder *Hermanus Gelskerke* (1729—1742), werd er mede een aanvang gemaakt. In 1733 berichtte hij aan de Directeuren, dat het in staat was zich te verdedigen, ofschoon nog niet geheel en al klaar.

Het was evenwel de bekende *Storm van 's-Gravesande* [3]) die in Aug. 1738 berichtte, dat een houten fort geen nut had en er een steenen fort gebouwd moest worden. De steenen werden daarop in de kolonie zelf gebakken en de kalk van Barbados ingevoerd. Eerst in 1744 was het voltooid.

Storm van 's Gravesande stierf op 4 Aug. 1745, oud 75 jaar en werd in de kerk op Fort-eiland begraven, maar zijn graf is niet teruggevonden.

Op 6 Maart 1781 werd Fort Zeelandia door kapitein *Day* van de vloot van admiraal *Rodney* genomen, in 1782 hernomen door

---

[1]) J. Tuinenburg. Op de Compagnie plantages waren groote casavevelden of z.g broodtuinen (thans kostgronden genoemd).

[2]) Sedert de Kamer van Zeeland haar voorrang op het bezit van Essequibo had verloren, was men langzamerhand den zetel van het bestuur *Vlaggeneiland* met het daarop gelegen fort *Zeelandia*, gecombineerd »*Fort-eiland*« gaan noemen. In een missive der vergadering van Tienen van 3 Mei 1776 werd deze benaming voor het eerst officieel gebezigd.

[3]) *Laurens Storm van 's Gravesande*, geboren 12 October 1704 te 's Hertogenbosch, ging uit den militairen dienst in Nederland als secretaris-boekhouder over in dienst der West-Indische Compagnie in 1737. Daarna werd hij Commandeur en Directeur Generaal van Essequibo en onderhorige rivieren. Hij stierf 14 Aug. 1775, op zijn plantage: »De Standvastigheid«, na 34 jaar in de kolonie te zijn geweest.

Voor bijzonderheden wordt verwezen naar de lezing van *J. A. J. de Villiers*, Hon. Secretary of the Hakluyt, Society getiteld: British Guiana and its founder — Storm van 's Gravesande — Journal of the Royal Society of arts December 8, 1911. Blz. 87—96.

de Franschen en opnieuw in bezit genomen door de Hollanders in 1784.

In 1796 was dat het bijna geheel tot een ruïne was vervallen.

Op Vlaggeneiland was een *steenen kerk*. Het jaar van den bouw is niet met zekerheid vast te stellen. Omstreeks 1849 of 1850 werd daar nog nu en dan de dienst van de Luthersche Kerk verricht door den laatsten Hollandschen predikant in Britsch Guyana, Ds. G. *Drost*, die evenwel in de hoofstad Georgetown woonde.

De volgende grafzerken liggen nog in de Fort-eiland kerk, welke in tamelijk goeden staat verkeert:

1) Hier Legt Begraven
Den Wel Edele Gestrenge Heer
Johannes Backer Commandant
En Capitein Luytenant
Der Militie Benevens Raad
Der Beyde Collegien
Over De Colonie Essequebo
Cum Annexis
Overleeden Den 19 February 1772
Geboren In Doornick
In Den Jaare 1737.

2) Hier Legt Begraven
Laurens Gerhardus Lodewijck Backer
Geboren Te Rio Essequebo
Den 2 November 1767
En Overleden Den 1 September
1768.

3) De Gedagtenisse Des
Regtvaerdigen Sal Tot
Zeegeningen Sijn
Hier Legt Begraven
Michael Roth
Geboren in Neurenberg
Op Den 18 February 1732
Overleden In Rio Essequibo
Op Den 15 November 1770
In Sijne Leven Geweest

Chirugyn In Dienst Der
Edele Geoctroyeerde
West Indische Compagnie
Ter Caamer Zeeland.

. . .

De ruïne van Fort Nassau in Berbice.

Berbice was gesticht door den Zeeuwschen koopman *Abraham van Peere* of *Pere* in 1629 en was geheel onafhankelijk van de »twee rivieren« (Essequibo en Demerara) tot 1831. Het eenig overblijfsel uit het grijs verleden is *Fort Nassau*, op der rechter oever van de Berbice rivier, ongeveer 75 mijlen van de monding, doch veel is er niet meer van over.

Fort Nassau was de zetel van het bestuur. Hier ontwikkelde zich langzamerhand het vlek *Nieuw-Amsterdam*, waar in 1734 op kosten der kolonie een herberg gebouwd werd: »'s Lands Welvaren« genoemd. In het fort Nassau was een kerklokaal. In het laatste gedeelte van de 18e eeuw werd Fort Nassau verlaten en de stad Nieuw-Amsterdam tusschen 1785—1790 verplaatst naar de monding der rivier Berbice, naar de plannen van ingenieur *Herlin*, waar zij nog bestaat.

Nabij het fort vindt men een aantal graven. De meeste zijn echter verzakt. Het juiste aantal is niet te zeggen. Waarschijnlijk ongeveer 30. Van slechts 2 zijn de grafschriften leesbaar.

Een is van het 3-jarig zoontje van Gouverneur *Van Batenburg*, die van 1789—1806 het bewind voerde en in Barbados stierf.

De grafschrift van het andere graf luidt:

Hier Legt Begraaven den
Jonkheer Hendrik Jan
Van Rijswijk Eenigste zoon
Van den WelEdele Gestrenge
Heer Hendrik Jan Van
Rijswijk. Gouverneur
Generaal over de Colonie
de Berbice Rivieren
in Districkten Geebooren
den 17 Maart 1755 en
Gestorven Den 16
Augustus 1759.

Een weinig hooger op de rivier, ongeveer een mijl boven de

monding van de *Terani-kreek* treft men nog een 27 tal graven aan, waarvan slechts 2 opschriften leesbaar zijn:

1) Hier Rust
Helena Anna Brockhuyzen
Dochter Van
Den WelEdelen
Gestrengen Heer
Jacobus Brockhuyzen
Fiscaal en Secretaris Van de
Colonie de Berbice gebooren
9 December 1784
en aldaar overleden op den
j . . . November 1789
In den Ouderdom Van
4 Jaren 10 Maanden
En 26 Daagen.

2) Hier onder Rust
Jacobus Hendrik Brockhuyzen
Zoon Van
Den Wel Edelen Gestrengen Heere
Jacobus Brockhuyzen
Fiscaal en Secretaris Van
De Colonie De Berbice
Gebooren in de zelve Colonie
Op den 3 September 1780
en aldaar overleeden
op den 25 November 1787
In de Ouderdom Van 7 jaaren
Twee Maanden en 22 Dagen.

. . .

Op het Bourdakerkhof[1]) in Georgetown ligt nog een zerk van
Adrien Abraham Finne
Assistant Secretary
Of the Court of justice

---

[1]) *Joseph Bourda* was lid van den Hove in de Kolonie Demerara, die door den nieuwen Directeur Generaal, *Jaa l'Eepinasse*, op 2 februari 1785 met Willebrordus *Ramaker*, Anthony Pieter *Swaan* en Pieter van *Helsdingen*, werd ontslagen.

and Policy in the Colony
Born 28th July 1785
Died 21st August 1815.

. . .

Voor een weldadig Franschman is in de St. Saviours Kerk in Georgetown een steen aangebracht, waarvan het opschrift luidt:

Pierre Louis De Saffon
Born in France in the year 1724
and
Died in Demerara in August 1784
The Revenue of His Estate
After other bequests he Bestowed
In Perpetuity on the maintenance
Of ten poor Destitute Orphans
Until Attaining the Age of 16 years
The First Orphan was educated
At the Saffon School
On the Selection of the
Honble The Supreme Court of Justice
In the year 1825
Hear ye children the Instruction
Of a Father and attend to Know
Understanding.

. . .

Op plantage Providence in Demerara ligt nog een zerk van *Koppiers:*

Hier onder Rust
Mr Pieter Hendrik Koppiers
oud Gouverneur Generaal
der Colonie Berbice etc, etc, etc.
Gebooren te Giesendam den 25 January 1753
Overleeden te
Demerara den 15 September 1795.

Pieter Hendrik Koppiers volgde Isaacs Koeks als Gouverneur van Berbice in 1778 op, maar in April 1789 werd hij uit zijn ambt »wegens zijn aanmatigend en willekeurig gedrag« ontslagen. Hij werd toen in Demerara de leider Oranjepartij in de kleine revolutie van 1795, doch stierf in hetzelfde jaar.

Ginneken bij Breda, FRED. OUDSCHANS DENTZ.
Juli 1916.

Keizer Napoleon weigert Delfland's wapen te erkennen.

Het »Décret du 26 août 1811, accordant jusqu'au 1er janvier 1813 à ceux des habitants des divers départements réunis à l'Empire, qui étaient en possession de titres féodaux, la faculté de se pourvoir en obtention de nouveaux titres du dit Empire français, ainsi que de *nouvelles armoiries* et livrées«, vermeldt in Art. 3: La requête et les pièces à l' appui seront remises au secrétaire général du Conseil du sceau du titre et communiquées, par ordonnance du prince archi-chancelier, à notre procureur général près ledit Conseil lequel est chargé de vérifier les droits et la possession des requérants . . . .

Zooals uit het hiervolgende blijkt, had het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland op aanbeveling van Mr. A. P. Twent, graaf van Rozenburg (1745—1814) zich in verbinding gesteld met den advocaat by den Conseil du sceau, ridder Legras, en door diens bemiddeling aan den Aartskanselier een request doen ter hand stellen, waarin diens protectie werd ingeroepen, teneinde de Keizer te doen besluiten, het gedurende zooveel eeuwen door Delfland gevoerde wapen te bekrachtigen.

De Keizer weigerde evenwel de opene brieven te teekenen.

Ziehier de korte geschiedenis van het geval:

I

Delft ce 25 janvier 1812

Les membres du Conseil des Digues de Delfand en Hollande
à
Monsieur le chevalier le Gras, avocat au conseil

Monsieur

C'est par la recommandation de Mons. le comte Twent de Rosenburg que nous avons l'honneur de vous envoyer la requeste et les pièces ci-jointes afin que vous ayez la bonté de les présenter à son Altesse Sérénissime, le Prince Archi-Chancelier de l'Empire, Duc de Parme, et nous vous prions de nous remettre à l'adresse de notre secrétaire la disposition que Sa Majesté l'Empereur et Roi daignera de prendre à cet égard, et de vouloir y joindre une note des dépenses lesquelles vous seront remis au plutôt possible.

Agréez Monsieur, l'assurance . . . . . enz.

De minuut van het request bleef bewaard en luidt:

Monseigneur!

La partie méridionale de l' ancienne Province de Hollande, comprend trois districts, nommés Hoogheemraadschappen, celui de Rhinland, celui de Delfland, celui de Schieland.

L' administration de chacun de ces districts est confiée à un conseil dont les membres se nomment Hoogheemraden, qui a ses ministres, et à la tête duquel se trouve le Dykgraaf.

L' origine de ces conseils se perd dans l' ancienneté des tems: ils existaient déjà avant Florent, Comte de Hollande, avant Guillaume, Comte de Haynaut, de Hollande et de Frise. Ils datent par conséquent de plus de six siècles, et ils ont toujours subsisté depuis jusqu' à ce jour, sur le même pié et sous le même nom malgré les fréquents révolutions qui se sont succédées pendant cet intervalle, dans le gouvernement de ce pays.

On leur donna le titre de Hauts et Grands, pour les distinguer d' autres administrations dans la Hollande, qui avaient aussi pour objet les eaux et les digues.

Ils jouirent constamment de la faveur spéciale, de l' affection et de la protection, des Princes qui gouvernèrent ce pays, et ils n'étaient composés que de membres qui siégeaient parmi la noblesse, ou qui étaient propriétaires de terres considérables.

Dans tout ce qui était de leur ressort, savoir tout ce qui regardait les eaux, les digues, les ponts et chaussées, la démarcation des propriétés particulières, ces conseils étaient revêtues du pouvoir législatif judiciaire et exécutif, et ils avaient le pas sur les plus grandes villes de la province.

Le Heemraadschap de Delfland, placé entre celui de Rhinland et celui de Schieland, tenait aussi, pour le rang, le millieu entre ces deux conseils.

Déjà dans l'année 1319 (sic!). Florent V, comte de Hollande, accorda à ce conseil un privilège éclatant par lequel il lui conféra le droit de faire tels réglemens et de statuer telles ordonnances qu'il jugereait nécessaires, non seulement dans les villes et les villages, situés dans le district de Delfland, mais même sur les terres et les propriétés, qui appartenaient personnellement au comte, tant à La Haye, qu' à 's Gravesande, se soumettant à s'y conformer lui-même, à qui il appartiendrait, de s'y conformer à perpetuité.

Les successeurs du Comte Florent confirmèrent dans la suite ce privilège, et y ajoutèrent plusieurs autres, qui sont tous conservés dans nos archives. Enfin il a plu à Sa Majesté l'Empereur et Roi, lors de la réunion de la Hollande à son vaste Empire et même encore à l'occasion de son dernier séjour dans ces départemens, d' honorer d'un coup d'oeil favorable cette ancienne institution, qui s'est perpétuée ainsi sans interruption jusqu' à nos jours, coup d'oeil, qui lui est un sûr garant qu'elle trouvera près de Sa Majesté un bien plus grand et bien plus puissant protecteur encore sans ses secours efficaces duquel elle employerait bientôt inutilement tous ses efforts pour mettre une partie des Etats de Sa Majesté à couvert de la violence de la Mer du Nord qui baigne les côtes du Delfland.

En 1379, Albert de Bavière accorda par un octroi spécial au conseil des Digues de Delfland, la faculté de porter les armoiries du Duché de Bavière comme les siennes, et jusqu' à nos jours il a joui sans interruption de cet honorable privilège.

Votre Altesse trouvera çi-joints deux dessins des armoiries; le premier les représente avec tous leurs attributs, telles qu'elles ont toujours été portées; le second ne représente que l'écu simplement.

Le long intervalle, pendant lequel le conseil, a possédé les marques de cette honorable distinction, ne peut sans doute que justifier son désir d'en conserver la jouissance, et lui faire apprécier comme elle doit l'être, la permission que S. M. l'Empereur et Roi a donnée de solliciter cette continuation.

Si donc les Lois existantes ne mettent aucun obstacle à cette demande, le conseil regarderait comme une faveur bien précieuse de la part de Sa Majesté, qu' Elle daignât Lui permettre de garder les mêmes armoiries qu'il a portées jusqu'ici, sauf telles restrictions que Sa Majesté jugerait à propos d'y faire..

Une pareille concession ne serait sans doute qu'un nouvel encouragement dans le travail honorable, mais pénible, qui nous est confié et nous osons, Monseigneur, nous flatter, que Votre Altesse, convaincue de notre dévouement pour les intérets de notre Auguste Souverain et de notre zèle à remplir l'important devoir de défendre une portion, petite sans doute, mais non moins intéressante de son Empire, contre les efforts continuels d'un ennemi redoutable tant au dehors qu'au dedans, ne dédaignera pas d' intercéder pour nous auprès de Sa Majesté, afin d' obtenir

d'Elle la grâce que nous sollicitons, et de nous en faire délivrer acte en forme, ainsi qu'il est d'usage.

Nous sommes avec le plus profond respect, Monseigneur
De Votre Altesse
les plus etc.

(aan-den-voet)
A Son Altesse Monseigneur l' archi chancelier Duc de Parme.

Het antwoord van den heer Legras kwam zeer spoedig in, en luidt:

Messieurs

Je viens de recevoir l'honneur de votre lettre du 25 c[t] et les pièces qui y étaient jointes, je vais donner la requête et lorsque j'aurai obtenu les lettres patentes je vous les ferai parvenir avec le bordereau des frais.

J'ai l'honneur d'être avec respect
Messieurs Votre très humble et très ob. serviteur
Le Ch[r] Legras
Paris le 31 janvier 1812. avocat au conseil.

(Het adres luidt:) Messieurs
les Membres du Conseil des digues
de Delfland au domicile de Monsieur
van Bréda secrétaire à Delft
Bouches de la Meuse.

Na bijna drie maanden had de Keizer beslist; de ware reden der weigering werd evenwel niet bekend.

Ziehier het laatste bericht uit Parijs.

Paris le 27 avril 1812.

Monsieur

J'ai l'honneur de vous donner avis que S. M. I. et R., n'a pas jugé convenable d'accorder des armoiries à l'ad[on] du Conseil des digues de Delfland; il s'est probablement fondé sur ce que ce n'était pas une corporation. Quelque soit son avis à cet égard, il a rayé les lettres patentes qui étaient présentées à sa signature.

Il m' est dû la somme de 56 franes 15c[es] que vous voudrez bien me faire parvenir en un mandat sur Paris.

J'ai l'honneur d'être avec une considération distinguée.
Monsieur Votre très humble et très ob[t] serviteur
Le Ch[r] Legras
avocat au Conseil

Naar de origineele correspondentie medegedeeld door:

M. G. WILDEMAN.

Het Gemeenlandshuis te Delft.

[Vgl. De Nav. 1902, bl. 70.]

Het ter plaatse beloofde vervolg is in de pen gebleven, en de aanteekeningen gemaakt sedert de in 1905 afgebroken en in 1914 tot begin 1916 hervatte inventarisatie van het archief durf ik bijna niet om hare weinige beteekenis in het licht te geven. Toch bevatten ze nog wel 't een of ander wetenswaardigs, buiten hetgeen ik reeds in mijne fransche en engelsche gidsen voor Delft [1]) en in Het Huis Oud en Nieuw mededeelde. [2])

Ziehier hetgeen wat tot aanvulling kan dienen:

Eene Memorie van gekochte meubelen, welke nauw verband houdt met in 1766 ingeleverde rekeningen inzake behangen, 't plaatsen van gordijnen enz., geeft genoegzaam grond dit document ook op dat jaar te stellen. — Er schijnt toen een vermoedelijk zeer noodige generale vernieuwing van de stoffeering te hebben plaats gehad.

In die memorie dan, komt voor C. C. Schröder voor een paar branches in de voorkamer f 10.—; J. Koeymans een haijre kleed op de trap f 7.—; Faber voor een vloerkleed in het Eetzaaltje f 15.15.—; een glazen kroon met toebehooren f 94.—; twee tangen f 4.—; drie groote en zes klijne thuynstoelen f 63.—; voor matten f 113.—; voor het rood trijp tot behangsel in de agterkamer en voor 14 stoelen, en groen trijp voor 18 stoelen f 455.3. [3]); voor 't behangen van de groote agterkamer, gordynen, en stukjes in de schoorsteen en boven de deur f 210.— [4]); voor 14 roode stoelen met het bekleeden f 315.—; voor 18 groene stoelen f 148.10.—; voor het goudleer int 't Eetzaaltje, en papier op de slaapkamer, en het stukje in de schoorsteen, en het behangen van de twee voors: kamers f 337.—; [4]); voor een tapijt f 139.3.—; randen

---

[1]) *Archaeography of Delft curiosities* by M. G. Wildeman. Hon. F. H. S. of London, Corr. F. H. S. of America. — Delft J. Vis Jr. 1903.

Itinéraire archéologique de Delft, par M. G. Wildeman, Archiviste, e.r. Delft. J. Vis Jz., Paris. H. Daragon 1905. Een 2de vermeerderde en verbeterde druk hiervan verscheen in 1906 alleen bij J. Vis Jr te Delft.

[2]) *Het Huis Oud en Nieuw*, 1907, bl. 305, 339.

[3]) Dit werd geleverd door Isaac Louis La Campaigne te Amsterdam en wordt als volgt gespecificeerd: 18¼ el best groen geblomt turx fluweel à 44 st. = f 40.3.—; 18 blaede apart gedrukt à 2 st. = f 1.16.—; 103 el best fyn carmozyn geblomt els breed dito à 64 st. = f 329.12.—; 26 el dito smal dito à 52 st. f 67.12.—; 23 baene maal 32 blaederen apart gedrukt à 2 st. per stuk f 5.10.—; voor het cassie f 2.6.—; 2½ el best fijn carm. geblomt turx fluweel à 64 st. = f 8; 2 blaede apart gedrukt à 2 st. = ; —.4.—.

[4]) Hiervan bleef bewaard eene specificatie van de Firma Noë Colla en Zoon te 's Gravenhage, loopende over Sept. en Oct. 1766, gevende een totaal von f 213.1.— (betaald

tot 't selve f 52.10.—; voor de twee spiegels in de schoorsteenen van de 2 achterkamers f 116.—; glasgordijn van groen imperiaal in de eetzaal f 39,—,—; spiegel en penanttafeltje in roode kamer f 208.4.—; behangsel in het kleine benedenkamertje en de twee kamers boven de groote eetzaal en het behangen van dezelve met het schoorsteenstukje f 437.—,—; een vergulde armkroon f 73.11.—; twee glasgordynen in 't voorsalet f 68.2.—; 18 stoelen met groentrype zittingen en twee fauteuils f 183,—,—.

* * *

Ook de groote tuin werd aan een vernieuwingsproces onderworpen volgens eene »Memorie van onkosten wegens het uijtroeijen, verdelven, beplanten en verleggen van den thuyn agter het Gemeene Landshuijs van Delfland te Delft, in de jaaren 1765 en 1766.«

Zij bevat de volgende posten:

Aan 5 arbeyders betaalt voor het uijtroeijen van de oude boomen, het verdelven van de geheele thuijn en het op nieuw beplanten van deselve *f* 211.16.—; aan de boomkoopers Ravesteyn en Medemblik voor 120 groote beúke à 8 st., 7 linde à 2 gl., 100 Spaansche aaken à 2½ st., door elkander; 22 arbres nains appelen en peeren à 20 st., 112 klijne beuken à 2½ st., 54 arbores vitae à 8 st., 54 carnoeljes à 4½ st., 70 ligustra te same tegens 44 st., 95 beste eijke à 2 st., 300 d°. à 2 gl. per 100; 15 appelen lijboomen à 15 st., en 10 laurier hulsten à 5 st. het stuk, de S^a^. van *f* 175.14.—; aan Jan Meeuwsen voor het leggen van het parterre en leverantie van palm *f* 26.5.—; aan M. van der Waddingh over leverantie van veenaarde *f* 18.—.—; aan A. Moyel voor arbeydsloon in het klaermaeken van het hout voor de espoljeres *f* 9.—.—, aan denselven 18 dagen arbeijdsloon voor het stellen van deselve *f* 16.4.—; aan A. Scheer voor het stellen van hout van deselve *f* 115.—.—; aan Krijn van Son, boomkooper voor geleverde boomen *f* 26.18.—; voor 4 zwaare lindeboomen *f* 17.—.—; voor 9 hoed schulpen à 45 st., *f* 20.5.—. 't Welk alles te zamen een bedrag van *f* 636.2.— uitmaakte.

April 1916. M. G. WILDEMAN.

---

met 40 ducaten = f 210.—.— op 19 Jan. 1767) waaruit wij o.a. releveeren de posten: Een kamer met roodt tryp behangen in het gemeenelandtshuys, en in ordre gebragt daarvoor f 12.—.—; voor 8 dagen vragten eu kos(t)gelt van twee knegts f 4.8.—; in dezelve kamer voor de glaasen twee paar glasgordynen gemaakt van carm. camelot, als ook twee vensterbankkussens, rabatten en lysten alles belegt met d° passement f 18.—.—; twee ramen van schoorsteenen en twee dito van boove de deuren bekleet met wit linnen en daarop geplakt twee goude en twee zilvere blaaden oostindische pampieren f 4.—.—; 2 goude gronden pampieren f 11.—,—; 2 silvere dito f 10.10.

OUDHEIDKUNDE.

Brief van accoordt tusschen die van Gorcum mit Nulant en Leerbroek aengaende den vliet met die kaeden van 17 Augustus 1535

meedegedeeld door J. D. WAGNER.

Het volgende charter in mijn bezit, lijkt mij belangrijk genoeg om te publiceeren.

In der maniren end vorwarden hier nae bescreven zoe sijn die Burgemeistern, Scepen end Raide der stede van Gornichem van wegen derselver stede ter eener sijde, ende die Schouten, gesworen end die gemeyn geerffden van Nulant end Leerbroeck van wegen tgemeyn lant van Nulant end Leerbroeck voirs ter ander geaccordiert end overcomen, beruerende selver twisten end geschillen die sy luyden onderlinge gehadt hebben vanden Nulantschen vlyete mitten kaeey aen beyden sijden end voirt vanden bruggen, schot weren end anders dair toebehoirende. Ende dat inden manieren hier nae volgende, te weten dat van nu voirt aen geduerende alsoe langhe als die van Nulant end Leerbroeck welck doir die Nulantsche sluysse gelegen up Wolffren uuyt sullen wateren, dat die selve van Nulant end Leerbroeck den selven tijdt gedurende den voirs vlyete laeycken sullen vande nyeuwe Cansse moellen aff tot die schot weren toe, beter en neyt arger dan sy die voirmaels gemaeckt hebben gehadt, up dat den toeganck vanden voirs stede in weesen blijven mach end dat die geschauwet sall worden nae ouder gewoonten naevolgende die brieven die die van Nulant end Leerbroeck dair off hebben. Dan indien wy voirs vlyet alsoe nyet gemaeckt off gelaeyckt en worde gelijck dat behoirde, dat in dien gevalle die van den gereehte der voirs stede van Gornichem, dair up sullen peynen moegen ordonneeren die welck stadt houden sullen, dat elcx vande geerffden sijn slach vlyets verbeteren sall te maken naevolgende die ordonnantie die die vande gerechle voirs dair up ordonneeren end maken sullen, end dat men die peynen sall doen oprenten gelijck dat behoirt. Voort dat die geerffden van Nulant end Leerbroeck voirs. nu voer vry sluysse, dey wech ofte kaeey aen beyden sijden vanden schey vlyete effenen sullen end alle die slencken vullen, een voet hoger dan thoochste vanden

wech dair omtrent, sy dan en teynden sullen die selve kaeey off dey wech voirs geeffent end gemaeckt worden by den geerffden van Gornichem end van Arckell die dair tegens gheerfft sijn; en dat die selve kaeey voirs te weten dey wech dair aff voirt aen geschauwet sall worden by den Schout end leeghe Heemraders van Gornichem. Noch dat die van Nulant end Leerbroeck voirs. oick gehouden sullen wesen te onderhouden, die Hairbrugge over den voirs. vlyet, gelijck sy die tot hier toe gedaen hebben. Voirt dat die stede van Gornichem gehouden sall wesen vanden voirs. tijdt gedurende oick tonderhouden die schotwezen mitten vingerlinck, gelegen aenden Zeerick oft Vyaensche water end dat sy noch onderhouden sall die brug toebehorende die van Nulant gelegen by de Lazarus, tsy mit een steenen hoelle ofte toe te dammen gelijck die stede dat goetduncken sall. Noch dat hier mede bevoirwairt end uuytgesproken is, dat soe wanneer tvelt van Gorinchem tvoormaell boven heeft, dat men alsdan twater vanden Nulantschen bosem dair in sall moegen laten lopen up Gorinchem, alsoe ver alst lant dair nyet by beschadicht off vercort en is, end dit all gedurende ter tijt end wijlen toe gelijck voren gescreuen staet sonder alle argelist. Ende over dat dat voirs contract end overcomste vast end onverbrekelick gehouden soude worden, zoe hebben die burgermeistren, scepen ende raide der voirs. stede ter eener sijde end die voirn. schouten gesworenen mitten geerffden voirn. ter ander, gebeden den Edelen end Vromen Heren Johan vander Aa, Ridder, Vrijheer tot Bockhoven, Drossart tot Gorinchem en slants van Arckell desen brieff end contracte tot kennisse der wairheyt over hemluyden te willen besegelen. Ende hebben oick insgelycx gebeden tot meerre kennisse die Eerweerdige heren vanden Capittell binnen Gorinchem desen brieff end contracte mede over hemluyden te willen besegelen mit des Capittels zegell. All twelck wy Johan van der Aa, Ridder, Vrijheer tot Bockhoven end wy Heren vanden Capittell ter begeerten vande goede stede end die Schouten, Gesworen end Geerffden voirs. gerne gedaen hebben end onsse zegelen hier aen gehangen. Gedaen upten seventhienden dach in Augusto int jair ons heren 15^C vijff end dertich.

Aan dit uitstekend geconserveerd charter bevinden zich nog de beide daaraan behoorende zegels.

1. Johan van der Aa, ridder en Vryheer tot Bochoven. In rooden was. Middellijn: 40 millim. Gevierendeeld: 1 en 4 geschakeerd en een vrij kwartier, waarin een vogel op pooten; 2 en 3 twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken en een schildzoom. Helmteeken: twee buffelhoorns waartusschen de vogel. Op een fladderend lint de legende: Jan van der Aa her to Bochoven.

2. Heeren van het Kapittel binnen Gorkum. In groenen was. Middellijn: 35 millim. Een rijk gebeeldhouwde gothische nis, waarin een persoon, die in de rechterhand een staf, in de linker een beker (?) heeft. Legende: S. Sancti Martinius Cap..... in Ghorcum.

   In 1378 stichtten de Arkel's een kapittel van een deken en twaalf kanonniken in de kerk gewijd aan de heiligen Martinus en Vincentius te Gorkum.

TAAL- EN LETTERKUNDE.

Een brief van Jacob Cats, 1619. Poëzie van Janus Forestus. Bedijking van het Koegras.

Ernstfeste wijse Hoochgeleerde Wel Achtbaere Heer ende Vrunt.

Ick hebbe U.E. voor eerst hoochel. te bedancken, van dat U.E. mij mede hebt gelieft deelachtich te maeken van U.E. poëtische in vallen, die U.E, hebt gehadt op verscheyde occurrentien, ten goede des vaderlants onlanx voorgevallen. Het bevalt de liefhebberen vande kunste ende van het vaderlant beyde sonderlinge wel, dat Lieden, soo diep participerende inde regeringe als U.E. doet, euenwel niet en laeten te celebreren door de Poesie de gene die sulx zyn meriterende.

Vorder: Wel Achtbaere Heere, soo coomt dese expressel. aen U.E., ten eynde om te hebben de Acte geteykent by U.E. van wegen de heeren Gecommit. de raden aldaer, van dat *d' heer Burgmr, Si*-mon van Beaumont, mitsgaders de heeren Cornelis *van Beueren Roeloff Francken ende Jacob Cats, pensionaris deser stede*, sijn participerende inde dicage vant Koegras, in schade ende bate een gerecht negendepart, gel. bij U.E. ende d andere heeren derhalue de toesegginghe is gedaen, dat sulx ten eerste

goede gelegentheyt soude geschieden. U.E. gelieue doch niet te laeten, den brenger deser beneuens U.E. missiue (ick segge in U.E. missiue) te behandigen de voors. acte, van de welcke (om sekere occurrentien nu voorgevallen) die selue heeren sich nootel. hebben te dienen. Versoucken daerom op aller vrienschap de selue acte in iegenwoordel. te procureeren ende par brenger deses herwaerts te laeten comen, welck doende sult alle de voors. heeren sonderlinge aengename vrienschap doen, bereyt synde sulx by alle occasien te verschuldigen.

Valc tot Dordrecht desen XXIII[en] nouemb. 1619.

U.E. achtb: gans dienstwillige
J. Cats.

In margine staat nabij de namen der 4 dordrechtsche heeren:
nota
d' heer Terstegen sal de vijfde participant wesen, doch dient inde acte niet gestelt om redene mondelinge verclaren.

Het adres van den brief luidt:

Aan mijn Heer Myn Heer Foreest, Secretaris vande Ed. Mog: heeren de Gecommitteerde raden vant Noorder-quartier, Tot Hoorn.

Een kleine bronskleurige lak-afdruk toont op een gedeeld schildje een burg en een geplant latijnsch kruis. Eigenaar van den brief is de heer J. G. Messelaar te Alkmaar.

Medegedeeld door C. W. B.

MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Gedenkpenning van de Lande=de Veth.

In het bezit van den Consul-generaal H. van Oordt van Lauwenrecht bevindt zich een zilveren gedenkpenning der »plechtige viering« op 28 Nov. 1741, van het gouden huwelijksfeest van Hermanus van de Lande en Adriana de Veth. Dezelve is vervaardigd door N. van Swinderen, en groot $5^1/_2$ centim. middellijn, ter dikte van een Ned. rijksdaalder.

De voorzijde vertoont een, door dezen stempelsnijder meer gebruikte voorstelling: uit den bovenrand verschijnt de benedenhelft van een zon. Daaronder zweeft, boven een opwaarts gebogen lijn van wolken, een engel met uitgespreide armen, houdende in elke hand een lauwerkrans boven het hoofd van twee, terzijde

van een versierd en met twee brandende harten beladen altaar staande, en elkaar daarboven, de rechterhand gevende, personen. De een dezer (links van den beschouwer), verbeeldt een man, met paruik, in fantasie kleeding-afhangende mantel, tot de knieën reikend geborduurd wambuis, bloote armen, onderbeenen en voeten waarschijnlijk met bewerkt ijzer bedekt. Achter deze (verder naar links) eene pyramide van gevoegden steen, omhangen met een bloemkrans, waarboven, in het beeld der oneindigheid — slang met staart in den bek — de letter L.

Aan den voet der pyramide, op grasveld, twee duiven, een daarvan met een groote kuif.

De andere figuur (rechts van den beschouwer) verbeeldt eene vrouw, blootsvoets, in rok en overkleed. Achter haar (verder naar rechts) *Chronos*, een loopende gevleugelde oude man, houdende in den rechterhand een opgeheven zeis, in de linker, een naar beneden gewenden fakkel. De groep staat op een grasveld, waaronder in kapitale letters: N: V: Swinderen F.

De keerzijde geeft te zien: tegen den bovenrand, een heraldisch ornament, waarin twee tegen elkander rustende wapenschilden, (heraldiek rechts): mansschild waarin een boom, waartegen een naar (her.) rechts loopend schaap op grasveld; (heraldiek links): vrouwenschild, waarin een brandend hart, doorboord in de richting van het St. Andrieskruis, door twee pijlen, punten omlaag. Daaronder in kapitale letters:

De Liefde die dit Paer
Een halleve eeuw geleên
Naar 't Heilig echtaltaer
Deed met veel blijdschap treên,
Ziet hoe 't nu grijs en fris
Den gouden Bruiloftsdisch
Bekleedt terwijl het Godt
Dankt voor dat heilgenot.
Hermanus van de Lande out 73 Iaar
en Adriana de Veth out 74 Iaar
Geviert 28 Novemb.
1741.

Over dit echtpaar valt het volgende mede te deelen.

Hermanus van de Lande werd te Oud-Beierland geboren in 1667 of 1668. Inschrijving van zijn doop werd daar nog niet gevonden. Hij was zoon van den aldaar wonenden Jasper Lam-

brechtsz. van de Lande en van diens tweede vrouw Maria van der Stengh (ook voorkomende als van der Strengh), die met attestatie 3 Juni 1663 uit Oud-Beierland naar Heer Simonshaven, gehuwd waren. Dat zij zijne ouders zijn, blijkt uit eene acte 17 Nov. 1732 vóór notaris Johan van Gelder te Rotterdam verleden, waarin hij voorkomt als mede-erfgenaam zijner overleden moeder Marya van der Stengh.

Adriana de Veth zag te Rotterdam het levenslicht 6 Jan. 1667. Het doopboek der Geref. Kerk aldaar bevat de inschrijving van haren doop 9 Jan. 1667, als dochter van Hendrik Jacobsz. de Veth en Geertruid Cornelisdr. van der Kop; getuigen: Hubregt de Bra en Adriaentje van der Houve.

Hun huwelijk werd 28 Nov. 1691 te Rotterdam voltrokken, volgens de inschrijving in het trouwboek der Geref. Kerk, luidende: Hermanus van de Lande jm. van Oudbeyerland wonende Lombertstraat en Adriana de Veth jdr. van Rotterdam wonende Hoofdsteech.

Zij vestigden zich aan de Hoogstraat en lieten achtereenvolgens in de jaren 1694 [1])—1713 een twaalftal kinderen doopen, waaronder twee dochters, die tot echtelijken staat kwamen, en twee die ongehuwd op rijperen leeftijd stierven, terwijl de anderen jong overleden zijn.

In gemelde jaren waren zij verhuisd naar de Nieuwehaven Z-z. Volgens het personeel kohier over 1743/44 was dit huis hun eigendom en hielden zij twee dienstboden.

In den bundel »Nagelaten Gedichten« van prof. Hennert's begaafde echtgenoote P. J. de Timmerman (uitgave van Paddenburg te Utrecht) worden, in een gedicht op den 40sten verjaardag hunner dochter Sara van de Lande, schoone eigenschappen aan hen toegedacht.

Zijn bedrijf, een »Crudeneershandel« werd 25 Nov. 1750, bij acte vóór notaris Schadee, overgedaan aan den makelaar Willem Heybroek; in latere jaren oefende de firma Hollertt en Kolff in hetzelfde perceel dien handel uit.

Hermanus van de Lande werd 2 Ap. 1748 begraven in de Waalsche Kerk te Rotterdam, en zijne weduwe, die daarna eene woning aan het Haringvliet had betrokken, werd op 2 Mei 1753 in hetzelfde graf ter ruste besteld.

VAN OORDT.

---

[1]) In de doopboeken der Geref. Kerk van Rotterdam, komen ter zelfder tijd ook inschrijvingen voor, van den doop van kinderen van een anderen Hermanus van de Lande.

EPISODES AND REMINISCENCES OF THE BOER-WAR

DOOR

JAMES PENNINCK.

IV.

(Voortzetting van Nav. LXV, 246.

President Krueger had been forced by the demonstrations of his burghers to send his ultimatum to England and the latter considered said document sufficient as a "casus belli". The gauntlet was thrown down and the Boers crossed the Vaal, there after the Orange river, and confidently rode into Natal.

The war having commenced: things in general began to humm in our little village. Commando's were being concentrated, and Boers, singly or in groups, made their way to the front. Trainloads of fugitives from the larger towns passed by on the way to Delagoa Bay and undesirables hastened out of the country. A detachment of State-Artillery with a couple of light field guns remained a few days in Machadodorp on its way to Swaziland in order to check a possible kaffir-uprising and guard the frontier. In their anxiety to get away, some of the fugitives left all their earhtly possessions behind — others dragged the most cumbersome articles of furniture along, which, a slight reasoning would tell they could not possibly expect to carry any further than the railroad-terminus, as the steamship-lines already were overburdened with freight and passengers. Increasing numbers of immegré's commenced to erect tents outside Lorenzo Marques, waiting for an opportunity to sail on the overcrowded steamers, and soon a small town of tents appeared on the heights, surrounding te seaport, while living expenses rose accordingly, till they assumed outrageous proportions. Eventually all those people returned to their native lands. Some time afterwards, when the first wild exodus had somewhat subsided, the volunteer-ambulance-corps of various countries began to arrive and the variety of colors of their different national uniforms offset the sombre and simple effect of the Boer-garb, and creted a picturesque scene. They were received with military honors by a self-instituted town-guard, armed with

rifles, while their pockets bulged with cartridges through lack of bandoliers.

All the male residents of the town were requested to be present at the arrival of the ambulance-personal and were arranged as a reception-committee by the local Field-cornet. When at last the train, profusely decorated with flowers and almost buried under the colors of Transvaal, Orange Free State and the Geneva Convention of the Red Cross, intermingled with the various national flags of the countries represented, slowly steamed into the station, a triple salvo was fired; the National hymns were sung, and hands were gripped in a hearty welcome. Afterwards the Officials made appropriate speeches, refreshments were served and the sisters were made comfortable and treated with great courtesy. Many of the latter never returned to the land of their birth, but formed new ties and found new homes. In the meantime all horses, wagons, cattle and other live stock were commandeered by the Government against properly signed receipts. All citizens of the Sout-African Republic and those, who voluntarely had become so (under special provision, made at the outbreak of the war) were commandeered to serve at the front, as railroad-guards, or in other capacities in the field. Others were detailed to blow up bridges or lay mines; to operate the field-telegraph or to act as despatch-riders. Commissary-departments were established at various bases of operation in order to supply the commando's with food, clothing and other necessaries. Citizens of foreign countries were not molested, but volunteers were accepted without having to swear alligiance to the Boer-Republic. As an American citizen I could not be commandeered, but nevertheless I had to join the town-guard like the rest of te men, who lived in the village. The duty involved consisted of keeping a night watch, wherever detailed, for a period of four hours, Alternately this was required every third or fourth night. Two men were standing watch together, presumably to keep each other awake. The grounds of the Company, which I represented, were patroled at night by two kaffir-policemen, and one night, having been detailed for guard duty between the hours of midnight and four in the morning, I left instuctions to be called at a quarter to eleven, in case I should fall asleep. I had been notified in the afternoon preceding to report for duty at the railroad-station be-

fore midnight. My companion-in-arms to be was the storekeeper of the Netherland railroad, who resided half way between the station and my quarters. The properties of the two railroads were separated by a six feet wide ditch, spanned by a narrow wooden bridge. Dozing over a book, I awoke by a persistent knocking on my door, accompanied by the voice of one of the kaffir-police. I commenced to realize that for the next four hours the safety of the people and the welfare of the village were going to be trused to my vigilance and protective capacities, and resolved to communicate the same spirit to my fellow-guard. Donning my overcoat and cap, I took my rifle and cartridge-belt, and directed my steps to the storekeeper's abode. The night was pitch dark and I could not see two yards ahead, so I directed the kaffir-policeman to light my way and act as guide. The storekeeper was waiting for me, armed to the teeth, as if prepared for a wholesale massacre. He was large, fat man, rather devoted to Bacchus. A broad leathern belt was stropped around his waist, supporting a heavy, clanging cavalry-saber, while his trousers were tucked away in high boots, and a slough, much-battered hat completend his costume. With his flushed face and a somewhat fierce expression, he looked a living travesty of Captain Kidd. A kaffir carried his rifle; a can, containing coffee and sugar mixed; a bottle of whiskey and a box, filled with cold chicken-sandwiches. Lennet (the pseudo-warrior's name) could see in the dark about as much as I; that is: very little at its best, and we had to depend on the kaffirs for guidance in reaching the outpost. The two kaffirs walked ahead with lanterns and were loaded like pack-mules; next came Lennet and I, while the rear of the procession was made up by two of my dogs, barking joyously and inviting recognition of all the house — and stray-dogs in the village. The recognition was not long in coming and soon there was a veritable uproar amongst the canines near and far. The infernal noise seemed to raise Lennet's spirits and he joined the clamor by rendering a well-known kaffir-song in a high falsetto voice. The song translated the feelings of some kaffirs, whe had been taken to Londen for exhibition-purposes, and had returned to their native heath. It was much in vogue at that time and ran as follows:

ZULU SONG:

Saka Bona — white folks: very good evening;
Me come to see you very far away —
Through plenty manzie, mina slala panzie —
Hear what this nigger-boy has got to say.

Long time white man he figa lapa
He says nigger-boy: here is your chance;
You go to England, plenty umlunga,
All take a ticket to see the Zulu dance.

Chorus:

Saka Bona Zonkie: kaasla unbeetje
Give me your opinion of the Zulu song.

Nantik alapa, little sakabuka
Mina lambila niga mina scaff.

Me take big ship — ship say: puff, puff;
Make this nigger-boy danse with fright;
Too much long time on that manzie —
Aaikona outspan all that night.

Me very sick and skelm sailor man says:
He will bring me something nice —
Too much mafuta, too much injama;
That makes nigger sick two times twice.

Chorus:

Me gö to Londen — London big kraal:
Plenty wagons all in a row;
Aikona black man: shout out yek now,
All by themselves these wagons go.

Explanation of kaffir words: Saka Bona: the general kaffir-greeting by coming or going. Zonkie: all. Manzie: water: Mine slala panzie: I am resting at my ease. Figa lapa: Lives ther. Umlungu: whitie men. Kaasla unbeetje: wait a moment. Naatik slapa: good evening there. Sakabuka: cook. Mina lambila: I am hungry. Niga mine scaff: give me food. Aaikona outspan: no stopping. Skelm: rogue. Mafuta: fat. Injama: meat. Kraal: hut or number of huts enclosed. Yek: look out,

Every time he stumbled against a boulder, the clinking of the cavalry-saber, accompanied with some strong expressions in either Dutch or kaffir-tongue, seemed to produce a martial effect on the Kaffirs and proudly they led the procession on. It was a most remarkable parade and it reminded me strongly of some Offenbach Operas Bouffes. If the enemy had been anywhere within twenty miles or so, he could never have failed to locate us. As it was, there was no British scouts north of Johannesburg at that time. We had been instructed to report to the corporal of the town-guard at an old, abondoned beer-brewery, which was temporarely used as an arsenal. The beer-business had proved unprofitable and the building had become a storage-place. It was situated on the outskirts of the town near the river, and the road, which led to it, had long since passed out of existence through unuse. Nobody ever walked in that direction, and so it was small wonder, that we soon lost our bearing amidst the Egyptian darkness. However the Kaffirs claimed to know the place, where we were bound for, and, although they had lost the road, they confidently kept in the lead, and we could do nought but follow. So we stumbled on till we saw the flash of a lantern and we were brought to a standstill by the usual challenge: "Who goes there?" Shouting back: "Relief guard", we were ordered to advance, and came up with a sentry and the corporal of the guard. The latter was very angry, and told us that the noise we and our dogs had made was sufficient to arouse the whole neighborhood for miles around and furthermore that we would make excellent mourners for a Chinese funeral. The guard was relieved and the kaffirs were ordered to spread a repast. The sight of all those appetizing morsels mollified the corporal (an ex-schoolmaster of Lydenburg) while the picture of our camp might have formed a splendid subject for the master-brush of a Rembrandt. A fire was lit and the aroma of the rich coffee commenced to tickle our nostrils. It was rather a risky thing to have a campfire close to a building full of explosives, but, knowing the futility of protest, I kept my consel and an eye on the fire. After the collation, we made ourselves comfortable around the fire, rifles at hand and pipes filled, and the experiences of a life time were marched before the flickering flames, as each in turn told of events witnessed in various parts

of the globe. Lennet became unbridled in his speech and prophesied deeds of daring on his part, which never came to fulfillment, as he was ordered back, when the British approached Machadodorp; was captured by an advance guard of General French's cavalry and sent as a prisoner to Johannesburg. But fortunately for his state of mind, at that time he was blissfully ignorant of what the future held in store for him. Eventually he was released and sent back to Holland. My second and third watch proved more tedious, as we were kept at the railroad-station, where we used a cattle-truck as a sentry-box, and from where we sallied forth for an occasional round. After the Fall of Pretoria, President Krueger declared Machadodorp the Capital, and the Governement moved into the little village with its paraphernalia. Hereafter the residents were relieved of further guard duty, which then fell to the share of the Pretoria-Police and trusty old Boers, too old for the field or disabled by wounds. The President arrived in his official railroad-coach, preceding three large, covered trucks: containing about three million and a half in Transvaal gold: partly in sovereigns, partly in bullion, and protected and guarded by picked police.

(134 gold bars of Paul Kruger figure in Trial.

General Botha, Premier ot South Africa, Prosecutes Candidate for Asking About Them. Rumors that gold was hinden in veldt.

Johannesburg, South Africa, Thursday. —

The last days of the South African Republic figured in a trial that opened here to-day. The Premier, General Botha, is proceeding against Mannik, a nationalist candidate for Parliament, charging that during the recent political campaign Mannik slandered him by asking the Premier what he had done with 134 bars of gold valued at 750.000 pouds sterling left in possession of Botha and two others on the departure of Paul Kruger, late President of the Transvaal, and never accounted for.

General Botha said that he became commandant general in 1900, and had nothing to do with administrative affairs. The defendant, he said, had many opportunities to ask about the bars, but the Premier had never before heard any statement concerning them. There were rumors that the gold was hidden in the veldt, but Botha had always stated openly since the gold came

into the hands of the republican government that nothing was missing.

Judge F. W. Reitz, who was Secretary of State under the republic, testified that so far as he knew Mannik's statement was untrue. The trial was adjourned.

Botha wins in slander suit.

Johannesburg, South Africa, Saturday.

The jury in the case brought by Mr. Botha, the Premier, against a nationalist named Mannik, candidate for Parliament in the recent election, decited against the defendant to-day.

Mannik was charged with slandering the Premier in the campaign by asking what he had, done with gold bars valued at $ 3.750.000 left in possession of Mr. Botha and two others on the depature of Paul Kruger from South Africa. Mannik asserted the gold never had been accounted for.)

The various State-Departments transacted their official business in passenger-coacher: side-tracked for that very purpose, and from that time on te Government, correctly speaking, moved on wheels. The number of apparently idle men increased at such a rapid rate, that at last the then Commandant General: Louis Botha (now Premier of Transvaal) issued an order, which sent all available men to the front.

Field-Telegraphy, Printing-Office, Kint, Post-Office, Commissary-Departments, Field-Hospital, Police-Headquarters, Guard-Houses, Arsenals: the presence of all those factors in the Government machinery required improvised buildings, and the erection of numerous tents, and the subsequent bustle and commotion gave the sleepy, little town an air of animation, to which hereto it had been a perfect stranger.

A continually increasing number of cannons and instruments of war, captured from the enemy, formed the foundation of an Artillery-Park. A factory for the production of shells was erected, but the facilities and often the skill was lacking and for most of the captured guns no ammunition could be manufactured with the material on hand; so the latter were left in the town as eloquent trophies of the first Boer victories, while the others were sent to the front. Trains were running incessantly and extra side-tracks were laid to prevent tho overcrowding of railroadtrucks. The line to Lorenzo Marques was still open and provisions ware

plentiful. Night and day the loading and unloading went on without stopping and, as in a flowing panorama, men, live stock, material went as they came. What the Boers eventually did with all that war-material, is still to be learned, as but a small propertion ever was recovered by the British. The cannons probably were melted or thrown into the river, and at Barberton thousands upon thousands of railway-ties were set on fire as a pyre of Boer independence. Railway-bridges were burned down to the water edge; stone bridges were blown up by dynamite; empty trains were run into the river, while town and farmhouses were destroyed, before the Boers commenced to retreat. A one hundred and twenty meter bridge and about eighty thousand sleepers (ties constucted of djatti-wood off the Dutch-Indies and valued at from five to six shillings a piece) were carried away. The first disappeared entirely and never was recovered, and the latter were scattered all along the railroad line and used as fire wood. In the beginning of the war those sleepers formed part of the Boer gun-platforms, skilfully hidden behind recky shelters and difficult to locate on account of the smokeless powder used. Fortunately most of the houses in Machadodorp escaped destruction and but two fell under the bombardment, before the British entered the town. When the latter searched the place, they were greatly disappointed in not finding any war-material.

Commandant General Botha had intued permits of residence in order to prevent stragglers from remaining behind; and those, who were not entitled to such permits, were sent to the front by the Police. By this time the town, filled to overflowing with tents and encampments, had assumed the aspect of a military fancy-fair. The various, more or less conspicious, uniforms of the foreign attache's and hospital attendants contrasted strangely with the sombre, Puritan black of the Government-Officials and even with the nondescript dress of the citizenfighters, although some of the burghers wore the khaki-clothes of the British army, often captured in raids on convoys. Regular bulletins-telegrams of the seat of war and Governmental orders were daily printed, issued or published. In order to retain the currency of the country, blue-backs were issued and officially recognized as money at face-value. They were premium-bonds or promisary notes of the Transvaal Government, which guaranteed payment at a certain

date. A certain number of those notes wouldt then be called in: the numbers of which wer to be decided by erawing lots — and the full amount with interest and premium (if any) added, would be payable to bearer.

Salaries were met through the payment of those notes, and storekeepers were compelled to accept the latter under penalty of confiscation of their goods.

Some speculators bought those notes at half value in exchange for gold and afterwards purchased large quantities of provisions and clothes at Lorenzo Marques, paying the Custom House and railroad with bluekacks; and easily getting rid of their goods in Transvaal against cash-payments in coin by offering strong inducement to those of their customers, who could pay in gold or silver.

Bluebacks often were bought of people, leaving the country, at one fourth of the face value and sold at half value, and thus large commissions were made. During the war Transvaal banknotes remained at par and afterwards were exchanged at face-value, if countersigned by a British Official, appointed for that purpose; but the bluebacks became worthless, as soon as peace had been concluded.

Some unstamped Transvaal gold sovereigns were minted and usually found their way into the possession of coin-collectors. Bar gold could be bought from the Transvaal Government or given and accepted as payment: a small deduction being allowed in estimating the proper value.

The grounds surrounding my residence were turned into a huge camp and the sleepers were used as building-material for the construction of sleeping quarters and storage places. The veldt was alive with horses and cattle. The sanitary conditions were but scantily looked after, and but for the aasvogels (turkey buzzards: the scavengers of South Africe) disease would have reaped a harvest, as decaying earcasses were dotting the veldt or floating down the rivers in goodly numbers. Severe punishment was dealt out to any one, found interfering with or persecuting aasvogels. Uninterupted streams of oxen-wagons attested to the upheavel of the country's state of affairs, and slowly the sure footed beasts-of-burden dragged their masters' belongings to the less accessible parts of the country. Krueger used to travel in a light springwagen, escorted by mounted police, when inspecting

the kopjes surrounding Machadodorp with a view of possible defense. One time he went to the front, where he had an interview with Louis Botha. However the plan of defense eventually was abandoned as being unpractical Occasionally Krueger stepped out on the platform of his coach and addressed the crowd, which al ways gathered, whenever he appeared. He spoke in a fatherly manner, calling on them to do their duty toward their country and their native land against the invaders to their last breath: while throwing out subtle hints of European interference and concluding with a fervent appeal to the Lord not to let his chosen children perish in their dire need. His faith in the Almighty was sublime and he sustained courage and hope in the hearts of his people, till he said farewell to the land of his birth, never to see it again. At other times he held religious services in a large freight shed, and on such an occasion he was still the grand old man, the old leader of the herd; while, even during his country's adversity, he swayed his hearers as much, if not more, as he did during the bright days of prosperity and power in Pretoria. He remained the central power till the verylast and never acknowledged himself beaten. His eyes were officited and he wore blue glasses — the air ot Machadodorp being too sharp for him — and by the advice of his physician, he took up his quarters in Waterval-Onder, but the seat of Government remained in Machadodorp and Mr. Reitz, Secretary of State and formerly President of the Orange Free State, became in facto the Head of the Government, but called on the President almost every evening in order to consult him in matters of state. One evening the hotel saw a remarkable gathering and Louis Botha, de Wet, Reitz, Stein (the President of the Free State) with several lesser lights met in council. The matter was kept secret, but of course leaked out in time. The next morning they all departed and Stein and De Wet went straight trough the British lines in order to reach their commando's. As a matter of course a number of spies were lurking about and speech had to be well guarded. The men, camping around my house, were of different nationalities and to them I am indebted for the following description and stories of events during the war.

(Wordt voortgezet).

Kinderspelen of spelletjes, misschien ook voor groote kinderen.

Uit een oude boedel kwamen in mijn bezit o.m. drie kinderspelen, waarmee zoo het schijnt ook grootere kinderen zich kunnen amuseeren en waarschijnlijk zich geamuseerd hebben ook. Evenwel ontbreken bij die spelen de aanwijzingen hoe ze te spelen — en dit nu zou ik gaarne weten — een paar van die spelen zijn waarschijnlijk meer dan een eeuw oud. Een min of meer duidelijke omschrijving er van volge hier.

't *Eene* spel heet »de loterij van Don Quichot en Sanche pance.«

Het bestaat uit 30 genummerde kaartjes met roode letter gedrukt en 30 idem met zwarte letter gedrukt, voorts 30 idem goed uitgevoerde plaatjes, voorstellende mannelijke en vrouwelijke beeldjes — deze kaartjes zijn niet genummerd.

De met rood en zwart gedrukt dragen de nummers 1—30.

Nog zijn er twee kaartjes waarop de afbeeldingen van Don Quichot en Sanche Pance.

Zoowel de in zwart als rood gedrukte kaartjes bevatten versjes betrekking hebbende op het spel wat betreft te trekken prijzen — en schijnen te moeten worden gezongen — althans boven ieder staat een motto aangevende een min of meer bekende wijze.

Wat de plaatjes betreft, dit zijn deels om het zoo eens te noemen ernstige figuurtjes, deels caricaturen, onder de ernstige figuren staat de te trekken prijs, onder de caricaturen niets.

Onder don Quichot staat »wint van ieder 2« onder Sanche Pance« betaalt aan ieder 1«.

De toestand van het spel wijst er op, dat het vroeger veel gespeeld is.

Een *ander* spel heet »het kansbilletenspel of de twee speculanten.«

Het bestaat uit acht kaartjes als: *één* waarop afgebeeld een beursgebouw van binnen met blijkbaar handeldrijvende personen, *één* waarop een figuur met in zijn beide handen een groote zak en *vier* waarop afgebeeld in het midden van boven naar beneden drie ringen of cirkels en aan weerszijden van ieder van deze ringen een dobbelsteen, eindelijk *twee* waarop afgebeeld zes dobbelsteenen, twee aan twee van boven naar beneden.

Dit spel zal dus waarschijnlijk moeten gespeeld worden met dobbelsteenen.

Een *derde* spel heet »Der ewige Jude von, Le Juif errant de, The wandering jeu by . . . . Eugène Sue.

Uit de vermelding van die drie talen op het doosje, waarin het spel, zou men misschien kunnen opmaken, dat het nog al verspreid geweest is.

Het is van nog al wat jongeren datum dan de twee bovengenoemde — de uitvoering ook minder mooi, vooral wat de teekening enz. van de 14 vierkante kaartjes betreft.

Deze 14 kaartjes stellen voor de bekende figuren uit de Juif errant, o.a. Mayeux, Rodin, le Général Simon, Rose et Blanche, le prince Djalma, Adrienne, Agricola, Gabriel, le Docteur Balcinier, Jacob Rennepont, etc.

Op enkele van die plaatjes staat boven rechts en links een medaillon. In het linksche staat »victime de L. C. D. J. priez pour moi, Paris Le 13 Février 1682.« In het rechtsche »A Paris Rue Saint François No 3 dans siécle et demi vous serez« le 13 Février 1832 priez pour moi.«

Of kan het iets anders zijn en geen spel? 't Is altijd bij andere kinderspelletjes bewaard geweest.

W. DE R.

Ankerletters op het kasteel „Bergh".

H. G. Z. D. B. M. M. V.

Wat beteekent dit?

Opschriften te Montferland:

»Chronicon Thesavris Oswaldvs me strvxit.« en

»Chronodisticon rvdera: si pvdvit tristesqve: habitare: rvinas »ennova: strvctatibi rezia: plvtoredi.«

Letters hiervan in een andere kleur, geven waarschijnlijk het jaartal aan. Twee wapens met kroon gedekt en leeuwen als tenanten bevinden zich ook aldaar.

In de kapel van Zinderen nabij Terborg bevindt zich een steen met het volgende inschrift. »Admaiorem Dei gloriam etæ difi»catioem avditorv cvraetsvmptibvs so mreædificatum 1662.«

Nabij het kasteel »Slangenburg« staat een huis — thans herberg — met het volgende inschrift in een gevelsteentje

»Rust na Onrust

Anno 17 $\frac{7}{15}$ 75

C. Steengracht.

M

H W C.

Waar slaat dit zinnetje op?

De »Slangenburg« behoorde vroeger aan het geslacht Steengracht.

den Haag 1916. J. J. BASTERT.

Vraag.

Kan iemand mij zeggen, waaruit afkomstig is een papier, in een pakket onlangs door mij gevonden, dat er als volgt uitziet:

Elke bladzijde is verdeeld in 6 kolommen, de eerste van 6, de tweede en vierde van ± 1, de derde van nog geen centimeter, de vijfde van 1½ en de zesde van 2½ à 3 c.M. De opschriften zijn: Namen; jaargang; Afd.; Bladz. N°.; Aanmerkingen.

De vier bladzijden, in mijn bezit, zijn pag. 229, 230, 235 en 236. De namen gaan alphabetisch van Scha- tot Scher-, en dan van Scho- tot Schu-.

Als »jaren« worden genoemd: 1895—1899—1900 t/m 1909.

Als »afdeeling« wordt dan eens de letter F, dan weer de afkorting: Bek., doch haast overal een romeinsche I of II vermeld.

»Onder »bladzijde« is het hoogste getal: 1636.

Onder »N°.« het hoogste: N°. 11602.

In de kolom van aanmerkingen staat niets

Juist omdat onder de ongeveer 150 namen, die worden vermeld, ook de mijne voorkomt, stel ik er belang in de herkomst van deze uitgescheurde bladen te weten. Een politieblad is het niet, en een politie-agent te dezer stede herkende het stuk niet als een klapper daarop. Ook vrouwennamen komen er op voor.

Zoo een der Navorschers mij in kan lichten, breng ik daarvoor bij voorbaat mijn besten dank.

Dordt. E. SCHOTMAN.

Genealogische aanteekeningen betreffende de familie van Dam (Amersfoort).

XIV.

Pieter van Dam.

Raad te Amersfoort 1526, enz.; schepen aldaar 1531, enz.

Pieter van Dam was de zoon van Willem van Dam en van Beyeraet van Isselt [1]). Zulks blijkt ook uit feit, dat »Pieter van Damme« den 1en Mei 1526 beleend werd met het Hollandsche leen »dat huys ende hofstede van Ysselt mit vier mergen lants daertoe behoerende«, »hem angecommen ende bestorven by doode ende overlyden van Beyaert Iansdochter van Ysselt zynre moeder« [2]).

Zooals indertijd door mij werd medegedeeld, ontstonden er na den dood van Jan van Ysselt (ob. 1505) oneenigheden tusschen zijn zoon Volken (Volkert) en zijn dochter Beyeraet over het bovengenoemde Hollandsche leen Isselt, hetwelk de vader aan zijne dochter Beyeraet toegewezen had. Voor Beyeraet kwam hierin eerst haar man Willem van Dam op, en, vermoedelijk wegens het overlijden van dezen, sedert 1520 haar hier besproken zoon Pieter van Dam. [3]) Deze twisten duurden tot het laatst van 1526, toen »Pieter van Damme, woonende tot Amersfort«, door de Grafelijkheid van Holland in het gelijk werd gesteld. De spanning tusschen de beide germain-neven was hiermede echter nog niet geëindigd, want: »1527, 2° post Mauricii. Peter van Dam gewacht Jan Volckersz. (van Isselt) ende nyet gecomen. Clage X Rynse guldens, die hy hem scade gedaen heeft ancommen aen die alsackeren ende polmaet« [4]). Op Witte Donderdag van 1527 trachtte Peter van Dam de twisten over Isselt met zijn neef bij te leggen. Jan Volkers. van Isselt moest er echter met geweld uitgezet worden. [4a])

Daar de van Dam's destijds nimmer bezitters zijn geweest van het Stichtsche leen: »De tienden, groff ende smal tot Ysselt mit den gerichte,« zijnde de Heerlijkheid Isselt, is het *ten onrechte*, dat Ferwerda in zijn genealogie-van Dam P. v. D. Heer van Ysselt 1526 noemt. [5])

Peter van Dam was:

raad van Amersfoort: 1526, 1529, 10 Nov. 1543, tevens over de jaren 1544 en 1545, 1553. *a)*

vijve aldaar: 1529, '34, '38, '42. *b)*

schepen aldaar: 1531 [5]), '34, '38, '40, '42, '46, '47.

cameraar aldaar: 1540. [6])

Hij schijnt te Amersfoort een persoon van gewicht geweest te zijn; men had althans destijds te Amersfoort aan de Havick een »Peter van Damssteech« [7]). Zooals hierna uit een schuldbekentenis van 14 Nov. 1567 blijken zal, *c)* heeft P. v. D. op de Havick een huis gehad, en is het wel waarschijnlijk, dat bedoelde steeg dit perceel belendde en daaraan haar naam ontleend heeft.

P. v. D. heeft ook deel uitgemaakt van het *Bestuur* der *Onze Lieve Vrouwen Kapel* te Amersfoort, want op »ons Liever Vrouwen dach purification. 2 Febr. 1525 verbonden zich Peter van Westrenen, deken, Lambert van Noortwyk en Peter van Dam, *procuratoirs*, Jan Gerryts en Reyer Petersz. als broeders van de broederschap van O. L. V. Kapel« om de zaak te regelen van een priester, die eenigen tijd dienst verricht had in genoemde kapel en zich niet onderwerpen wilde aan een straf, door het kapittel van St. Joriskerk over hem uitgesproken. [8])

Voorts wordt Peter van Dam genoemd als *deken* van de »*Onse Lieve Vrouwen Cappel*,« respectievelijk »deken indertijd« in twee erfpachtacten d.d. 7 Jan. en 16 Mei 1551 van huizen, te Amersfoort gelegen. [9]) Verder vindt men hem met zijn zwager Jacop van Westrenen nog vermeld als getuige bij het transport d.d. 4ª post Pontiani 1541, van een huis in de Vrijheid van Amersfoort. [9])

Peter van Dam was *gehuwd* met »Maria (Marytgen) *d)* Verburgh, zuster van Geertruid Verburgh, die moeder was van den vader van den wijdvermaarden Advocaat (Raadpensionaris) van Holland, Johan van Oldenbarnevelt, dochter van Gerrit Verburgh en Gysberta *e)* van Weede« [1]).

---

a) Ferwerda, die wel zijn functie als schepen noemt, vermeldt hem *niet* als raad vóór 1553, vermoedelijk het jaar van zijn dood.

b) Zie voor deze functie, verband houdende met de rechtspraak: van Bemmel, II. 460/1, alsmede van Rootselaar, Amersfoort, II, 176 e.v.

c) Zie bl. 352.

d) Ferwerda noemt haar ten onrechte: Margaretha. Hare dochter Johanna (tr. Harman van Dompselaer) had eene dochter (tr. Wouter Buys), die Maria heette; zie Ferwerda. Zij heette dus naar hare grootmoeder. Hoe Ferwerda aan den naam Margaretha komt, is mij niet duidelijk, tenzij hij haar verwart met eene zuster, die blijkens het hier volgende bestaan moet hebben.

e) Ferwerda zegt: N.

De juistheid van dit huwelijk blijkt — behalve uit verschillende hierna aan te halen transport-acten van Amersfoort, waarin zij Marie of Marytgen heet, en waar zij »Geryt Gerytzoensdochter« wordt genoemd — nog uit de 8 kwartieren, waarmede haar achterkleinzoon, mr. Pieter van Dam, advocaat van de O. I. Comp[ie]. van 1652 tot 1706, te Amsterdam in de Oude Kerk begraven ligt:

Van Dam	Overryne
Leemputte	Ommeren
Ver-Burch	Wijn-Bergen
De Berghes ten Essendelle	Assenbroek.

»De geslachten van Verburgh ofte van der Burgh en van Weede waren over $1^{1}/_{2}$ eeuw voor die tijd de oudste en notabelste in Amersfoort.« [1])

Omtrent Marie Verburgh en hare ouders vindt men te Amersfoort nog de twee volgende belangrijke acten:

3 Jan. 1551. Geertruyt, weduwe van wylen Reyer van Ouwenbernevelt mit Henrick van Ryn, haere gecoren momber, bekent schuldig te zyn een losrente aan Margrieta Geryt Gerijtsz. dochter, haer suster,« [9]) en

7 April 1547. »Geryt Gerytsz. ende Splyntergen syn wyff« transporteeren aan »Geryt Janss. ende Beatrus syn wyff de een helft van de huysinge ende hoffstede geleege buyten den Rooden Tooren«; ook kwam te zelfder tijd in het gerecht »Jan Janss. mit Claes Janss. zijn oude vader ende gebooren momber, en transporteerden aan Geryt en Beatrus syn wyff voornoemd de wederhelft van dese voors. huysinge.« [9])

Uit het voorgaande en uit gegevens van Rootselaar [10]) volgt:

Geryt Gerytsz. Verburgh tr. Gijsberta van Weede

Gerrit Gerrits tr. Splyntergen (mem. 1547).	Geertruyd Verburg tr. Reyer (Reinier) van Ouwenbernevelt *a*), raad te Amersfoort 1530, schepen 1532 [6]) (is dood 1551 *b*) Claesz. ex.	Margriete	Maria Verburgh tr. Pieter van Dam.

a) Conform de in noot 11) te noemen »Waerachtige Historie«. Hier heet zij echter »van den Berg« en wordt er bijgevoegd, dat die familie in 1669 nog te Amersfoort bestond en vermaagschapt was aan »die van Schayck, Herdevelt, Dam, Ryn, enz.«

b) Volgens het maandblad van het Genealogisch Heraldisch Genootschap: De Nederlandssh Leeuw, 1886, blz. 46 tot 49, sterft hij in 1556. Uit de hiervóór aangehaalde acte dd. 3 Jan. 1551 blijkt, dat hij op laatstgenoemden datum reeds dood was. Ook de naam van zijne vrouw wordt er onjuist opgegeven.

Alydt van Lockhorst.

|

Gerard van Oldenbarneveld, geb. 1516, ob. 1589, [11]) tr. Deliana van Weede van Stoutenburg, ob. 1588, [11]) dr. van Johan *a*) Eliasz. ex. Theodora Pietersdr. van Hamersvelt, en van Christina Gysbregtsdr. van der Maeth ex Clementia van der Weyden.

|

Mr. Johan van Oldebarneveld, Hr. van den Tempel en Rodenrijs, geb. te Amersfoort 14 Sept. 1547; onthoofd te 's Hage 13 Mei 1619. Raad en pensionaris der stad Rotterdam; advocaat of raadpensionaris van Holland 6 Maart 1586; tr. Maria van Utrecht, geb. 1559; st. 1629.

van Olden-Barnevelt was een echt oud, adellijk geslacht, dat reeds ettelijke honderden jaren vóór 1650 tot de Ridderschap van de Veluwe of van het Kwartier van Arnhem behoorde [11]).

Omtrent het *vermogen* van P. v. D. is nogal wat bekend. Hij had o.m. land onder Soest, want onder de inkomsten van het St. Joriskapittel te Amersfoort komt voor: »Drie Keiser Karolus gld. van XX stuv. Holl. uit een stuk maetland, gelegen te Zoest aan de Melme, groot vijf dammaten, streckende van de hoywech in de Eem toe, daar Zuytwert naest gelant is Peter van Dam en Noortwert Henrick Stuepen erfgenamen. A° 1552.« [12]).

Ook is het waarschijnlijk, dat hij land had onder Woudenberg, want in een vonnis van den Stadhouder van Karel V, d.d. 28 Maart 1530 te Utrecht gegeven, wordt ook rechtgesproken over »den

a) Johan van Oldenbarneveld heette vermoedelijk naar zijn grootvader van moederszijde. (Zie Wijn. Nalezing op Wagenaar, Deel I, blz. 306.) Matthaeus, Rerum Amorfortiariun, blz. 24 noemt Deliana van Wede een dochter van Cornelius.

bouwman of pachter van Pieter van Dam tot Woudenberch« [13]), en in een uitspraak, namens Karel V in 1531 gedaan, leest men: »De maarschalk (van Eemland) zal den pachter van Pieter van Dam tot Woudenberch, beschuldigd van in strijd met de ordonnantie twee Horens Guldens en een schrikkelburger uitgegeven te hebben, te recht setten voor 't Hooge Recht«. [14]) Daar van Rootselaar dit laatste vermeldt in zijne geschiedenis van Amersfoort, hoofdzakelijk uit het Amersfoortsche oud-archief geput, is het zeer waarschijnlijk, dat het vorenstaande den hier behandelden P. v. D. betreft.

In 1548 kocht hij met Jacob van Westrenen *a*) en Henrik van Rijn den edik (= azijn) accijns voor 990 Keizersgulden. [15]).

Omtrent zijn bezittingen te Amersfoort vindt men aldaar:

1541. 2ª post Gertrudae. Transport van een stuk land buiten de Slyckpoort, genaamd de »Lywe rycken camp«, waar aan de eene zijde naast geland is Peter van Dam. [9]).

1541. 4ª post palmarum de Marie. »Peter van Dam en Mari *b*) syn wyff hebben belyt schuldig te wesen Meus Claesz. als busmeester van den cannegildt in Sint Joris Kercke tot behoef dat gildt voirsz. twee philippus burgoensche G. 25 valueerende stuvers voir elcke gulden«. In margine staat: »De rentbrieff van dese twee Philipsgl. tsiaers heeft gelost Jacob van Westrenen van wegen Peter van Dam's kynderen aen handen van N. N. den 1 October 1555.« [9])

1541. 6ª post assumptionis Mariae. Overdracht van den eygendom van dat âlinge erffhuys, hoff ende hoffstede, enz., van outs gelegen in die Nederburte, aan Peter van Dam en Marie zijne vrouwe, en Jacop van Westrenen en Marie zijne vrouw [9]). Den 3ª post Pauli conversionis aª 1542 werd door N. N. het recht op vorenstaand huis bevestigd ten behoeve van Peter van Dam en Merytgen zijne vrouw, en Jacop van Westrenen en Merytgen zijne vrouw *c*). [9])

17 Juli 1550. Jacob van Schayck draagt achtergelaten goed van Willem Hugenss. en Alydt zijne vrouw, nader omschreven in een verwinbrief van 1532, over aan Peter van Dam, Jacob van Westrenen en Maritgen zijne vrouw. [9])

---

a) Vermoedelijk de man van zijn zuster, Maria v. D. Zie Ferwerda.

b) Haar naam is niet zeer duidelijk geschreven, doch doet veel meer aan Mary denken dan aan een afkorting van Margaretha

c) Deze Maria (tr. Jacob van Westrenen) was de zuster van Peter van Dam.

28 Juli 1551. Henrick Jansz. van Dael transporteert aan Peter van Dam »een vyerdel van een huysinge ende hoffstede mitten werff, daeraen geleege, staende aen die Camper Vypoort, daer aen die eene die stadsingel ende aen dander syde die Vypoort naest geleegen zyn.« Denzelfden dag transporteerden Geryt van Dael en Geertruyt zyn wyff een huizinge en hofstede, gelegen in de Vypoort, aan Peter van Dam, terwijl laatstgenoemde dien dag het laatstbedoelde huis met nog een hof, gelegen »aen de pot« weer terug-transporteerde aan G. van Dael en zijne vrouw. [9]).

Dit is de laatste overdracht, waarbij P. v. Dam zelf betrokken was. In de volgende worden zijn kinderen genoemd; die transporten kunnen dienen om de tijdruimte te begrenzen, waarbinnen zijn overlijden valt en schenken mede een denkbeeld van zijn bezittingen:

22 October 1554. Transport van een huis in de Nederbirckt, waar aan de oostzijde naest gehuisd zijn Peter van Dammen kinderen en Jacop van Westrenen en socys. [9]). Vermoedelijk het huis, hiervoren reeds a° 1541 vermeld en dat nog afkomstig zal geweest zijn van de ouders van P. v. D., aangezien hij hier genoemd wordt met zijn zwager Jacop van Westrenen (tr. Maria van Dam). Hetzelfde huis, nog op gelijke wijze belend, werd 19 Maart 1555 andermaal getransporteerd. [9])

16 Febr. 1557. Transport van een huis, gelegen buiten de Frijsgens poort, waar aan de eene zijde naast gehuisd zijn Peter van Dam's erfgenamen. [9])

30 Maart 1566. Transport van alsulcke recht en toeseggen als comparant aengecomen, aengeërffd en aenbestorven waren aan een huis, hof en hofstede, gelegen achter 't stadhuis, mitsgaders zekere schuur en gang, strekkende vóór van de straat tot achter aan de Havickerbrugge toe, gezamenlijk door Cornelis Reyersz. als gevolmachtigde van Daem Jansz., corencoper, poorter der stede van Amsterdam, voor hemzelf en als man en voogd van Beyeraet Peter van Damsdr., syn echte huysfrou, en deze laatste mede voor haer selven, aen Herman van Dompseler *a*) en Jannitgen Peter van Dam's dr., syne echte huysfr.; aan de eene zijde is er naast gehuisd Merritgen Jacob van Westrenen's wed. (zuster van P. v. D.) met hare kinderen.

Het transport gold voorts »alle alsulcke andere goederen, huysinge,

a) In de later te noemen machtiging staat: van Dompselaer.

berg, hoven ende los- en erffrenten, die de voorn. Beyeraet in den voorsz. gerechte mit haer andere broeders en susters liggende heeft inden gerechte ende vryheyt van Amersfoort«. [9]) Uit de bij deze transport-acte gevoegde afschrift-machtiging d.d. 21 Maart 1566 voor burgemeesteren en raide van Amsterdam *a*) blijkt, dat Daem Jansz., coorncoper, onse poorter, voor zich zelf en als man en voogd van Beyeraet, Pieter van Dams dochter, syn geëchte huysfr., Cornelis Reyersz., burger tot Amersfoort machtigde om namens hem te transporteeren »alsulcke percelen van lant, huysen, erve, veenen, renthen ende andere goeden, waer en tot wat plaetse gelegen, der voorsz. Beyeraet Pieter van Dams dochter mit hare broeders en susters toebehoerende ende alnoch gemeen wesende, ende derselve Beyeraet opgecomen ende aenbesturffen by t overlyden ende sekere maeckinge van Pieter van Dam en Marytgen Geryt Gerytszoens dochter, haren vader ende moeder s. g. (= saliger gedachtenis). [9])

Uit een en ander blijkt, dat P. v. D. en zijne vrouw Marytgen (= Maria) thans beiden overleden waren en dat een deel van hunnen boedel tot dusverre onverdeeld was gebleven onder de kinderen.

14 Nov. 1567. Schuldbekentenis van 60 Keizer gld., komende van den koop van een huis, gelegen op de Havick, waarnaast gehuisd zijn de kinderen en erfgenamen van Peter van Dam. [9])

26 April 1577. Transport van een huis, gelegen achter het stadhuis, hetwelk genoemd wordt Trappenburch, waar aan de eene zijde naast gehuisd zijn de erfgenamen van Peter van Dam. [9]) (Dit laatste vermoedelijk het huis, genoemd in de hiervóór aangehaalde transport-acte van 30 Maart 1566).

14 Oct. 1584, stilo veteri. Decreet over den eigendom van een muur bij het huis, staande achter het stadhuis, waar aan de eene zijde naast gehuisd zijn de erfgenamen van Peter van Dam. Het geschil was tusschen Harman van Domselaer, voor zich zelf en zich sterkmakende voor Peter van Dam en Willemtgen van Dam, zijn zwager en zuster (schoonzoon en kinderen van P. v. D. ter eene zijde, en Steven Clementz. en zijne huisvrouw ter andere zijde [9]). (Vermoedelijk het huis als voren).

---

a) Het origineel dezer procuratie is op het oud-archief te Amsterdam niet meer te vinden.

Verdere gegevens omtrent zijn nalatenschap en zijne kinderen verschaffen de protocollen van de weeskamer te Amersfoort:

»Op den 1 Aug. a°. 1556 soe heeft Jacob van Westrenen als oem en rentmeester van za. Pieter van Dam's kynderen overgelevert die weesmeesters Johan van Westrenen, Ghysbert Both ende Johan van Dompselaer den staet van den inninge ende uutgevens behorende totten sterfhuys van za. Pieter van Dam en zynder huysvrouw, ende die gevisiteert zynde by den voorschr. weesmeesters Gerrit Gerritsz, Splynter van Westrenen, Henrick van Ryn, Wyllam van Hardevelt, Ghysbert Vermaet, Anthonis Bortsz., Wyllam van Dam Pieters voorsz. soon ende Jannitge pieters dochter, is bevonden den ontfange van pachten ende inschulden tbedragen ter somme van duysent 256 holl. gulden 8 st. 1 blanc. Ende den uutgevens dair tegens tbedragen duusent vier hondert elf gulden   stuuvers 5 penningen. Sulcx dat den uytgevens den ontfange te boven gaet hondert vyf ende vyftich gulden   stuuvers 1 penn., hyr nyet innegereckent die pacht verschenen van een maet legghende tot Emenes, bij Thonis Bortsz. ontfangen, van alles welck zoo voirs. Jacob van Westrenen op behoirlicke tyde rekening finaal doen sal.« [16])

»Opte 2e December anno 1559 soe hebben Gerrit Gerritss. ende Ghysbert Vermaet als mombers van de za. Pieter van Dams kynderen mede uyter naem ende van wege z. Splynter van Westrenen rekening, bewys ende reliqua gedaen van den ontfange ende uutgevens zy tyde (= tijdens) dese rekening gehadt ende uuytgeven hebben, zoo wel van de ontfang van die herlicke goederen, als van die deylbare goederen, die keynderen gelyckelycken toe comende, ende beliep den geheelen ontfanck ter somme van vierhondert negen ende tachtig gulden ende den uytgevens van de ontfange getogen die tot merder somme bedraegende, is comende die kynder generalicken by slot van desen toe die somme van negenthyen gl. 14 st. 7 oirts. Aldus gehoort ende gesloeten opte 2e December in den jaere 1559 by weesmeesters Cornelis Volckensz. ende Johan Pyl ten byweesz. van Gerrit Gerritsz. ende Wyllam van Dam ende Jannitgen zyn zuster. *a*)« [16])

»Opte 5en January 1561 soe heeft Anthonis Bortsz. als gestelt rentmeester over die kynderen van za. Pieter van (Dam) *b*) ter

a) Vermoedelijk de meerderjarige kinderen van P. v. D.

b) Dit woord is in de origineele acte uitgevallen, doch uit de rest van den tekst af te leiden.

requisitie van die mombers der onmundige kynderen rekening ende reliqua gedaen van ontfangs ende uytgevens hy van wegen der kynderen gehadt heeft van pachten verschenen zedert den 5[en] Marty anno 57 totten 5[en] Marty anno 58 ende dat volgende zekere provisioneel gescheyt ende rekeninge dair uytgevolcht. Alles breder blyckende by die principael rekening, groot 17 bladeren, rustende op die weescamer.« Eerst worden daarin de ontvangsten en uitgaven behandeld, die genoemde Anthonis gehad had voor Pieter van Dam, daarna die voor Beyeraet van Dam, daarna die vanwege »Dammitge Pieter van Dams dochter.« Vervolgens worden in hetzelfde stuk verantwoord de ontvangsten en uitgaven, doch nu alleen voor Pieter en voor Dammitge van Dam, van 5 Maart 1558 tot 1559. Uit het stuk valt af te leiden, dat een deel van den boedel van P. v. D. bij loting onder de kinderen was verdeeld, en dat er »uytgevens waren, by Anthonis gedaen den vyf kynderen aengaende van diversche reparatiën.« Niet recht duidelijk is, of met dit laatste aantal *alle*, dan wel alleen *minderjarige* kinderen werden bedoeld; het eerste schijnt het waarschijnlijkst. »Aldus gehoord ende gesloete op ter weescamer opte 5 January anno 1561 by weesmeesters Pieter van Westrenen Meynsz., Henrick van Ryn ende Aert van Deuverden en byweeszen van Ghysbert Vermaet, Wyllam van Dam, Daem Jansz. *a*) ende Cornelis van Schayck.« [17])

»Opte 2[en] Decembris anno 1561 soe heeft Cornelis van Schayck ter requisitie van Pieter van Dams kynderen mombers rekeninge gedaen van alsulcke ontfange ende uytgeven hy van wege die nae volgende kynderen gehadt heeft van den pachte zedert den 5[en] Marty anno 59 verschenen totten marty anno 61 ende dat achtereenvolgende sekere provisioneel »Lotinge ende overlegginge van den tyde van tyen jaren«. Achtereenvolgens worden hierin vermeld, voor 1559 tot 1560, voor 1560 tot 1561 en voor 5 Maart tot Martiny 1561 (schijnt een half jaar te zijn) de totalen der ontvangsten en der uitgaven, die de genoemde van Schayck gehad had »van wege Pieter van Dam« en »van wege Daemitge (een ander maal staat er: Dammetge) za. Pieter van Dams dr.« De verantwoorde bedragen waren niet hoog, alle onder f 100. »Aldus gehoort ende gesloeten optie weescamer staende op tstadt-

---

a) De man van Beyeraet van Dam. Daar hare rekening wel over het jaar Maart 1557/8 in bovenstaande acte voorkomt, doch niet meer over 1558/9, is zij vermoedelijk in eerstbedoeld jaar gehuwd of mondig geworden.

huys binnen Amersforde opte 2 Decembris anno 1561 by weesmeesters Pieter van Westrenen Meynsz., Henrick van Ryn ende Aert van Deuverden, ten bywesen van Gerrit Gerritsz., Ghysbert van der Maet, Wyllem van Dam ende Johan van Dam. *a*)« [16])

»Op huyden den 16 Juny anno 1564 soe heeft Wyllam van Dam bekent voir hem ende syne erven schuldich te weesen Pieter synen broder ende Dammitge syn zuster elck vyftich Carolus gulden, uuyt oirsaecke van pennyngen Gerrit Gerrits syn oehm *b*) ende Ghysbert van der Maeth mombers der voirs. kynderen die voirs. kynderen anno 1559 opten II Novembris sculdich gebleven syn. Den voirs. mombers wederomme van Wyllam van Dam by dieselve rekeninge commande als uuytten sterfhuys meer als syn portie tijde (= ten tijde van) hairluyder rekeninge gehadt, enz.« [18])

»Opte den 16 dach der maent Juny anno 1564 soe heeft Cornelis van Schayck als administrateur over die goederen van Pieter van Dam den Jongen, naegelaete soen van Pieter van Dam syn vader rekeninge ende reliqua gedaen van den ontfange ende uytgevens hy gehadt ter requisitie van des voirsz. Pieters mombers zedert martiny anno een ende tzestich tot martiny twee ende tzestich inclusz.« Tezelfder tijd deed genoemde administrateur rekening »van den ontfange ende uytgevens hy van wege Dammitge pieter van Dams naegelaeten dochter in den voirsz. qualite gehadt heeft.« De bedragen waren wederom onder de f 100. »Dese voirsz. twe actien syn gehoort ende gesloete optie weescamer by weesmeesters Pieter van Westrenen Meynsz., Henrick van Eck ende Ghysbert Vermaet ter byweesz. van Gerrit Gerritsz., Wyllam van Dam ende Herman van Dompselaer opte 16 Juny 1564.« [16])

»Opten 21 Septembris 15c vyf ende tzestich soe heeft Harman van Dompselaer als rentmr. ter requisitie van z. Pieter van Dams onmundige kynderen mombers. reken. ende reliqua gedaen van alsulcke ontfanck ende uytgevens hy gehadt heeft uyten naeme ende van wegen Pieter Pieter van Dams nagelaten onmundige soon, beginnende van martiny hyrmaels 1562 eyndende martiny '63 dair ende volgende.« De zelfde rekening werd gedaan voor

---

a) Er staat in de acte duidelijk: »Johan van Dam«. Deze komt in de genealogie-van Dam niet voor. Waarschijnlijk wordt bedoeld de mondige zuster van Wyllam v. D., n.l.: Johanna v. D., gehuwd met Herman van Dompselaer, reeds meermalen genoemd.

b) Deze Gerrit Gerrits (de jonge) was een broeder van Marytgen Geryt Gerytszoen (de Oude), genaamd Verburgh, die moeder was van W. v. D. bovengenoemd. Zie de Genealogische aanteekeningen-van Dam, VIII.«

»Dam. *a)* Pieter van Dam dochter.« Vervolgens werd beider rekening vermeld van martiny 1563 tot petri 1564. »Aldus gehoirt ende gesloete optie weescamer opte 21 dach van September 15ᶜ vijf ende tzestich bij weesmrs. Adryaen van Egmondt ende Rolof Jansz. ter audientie van Gerrit Gerrit Gerritsz., Henrick van Ryn oemen van die voirsch. kynderen mede ten byweesen van Ghysbert Vermaeth ter presentie van Pieter van Dam ende Dammitge z. pieter van Dams dochter.« [16])

5 Augusti 1567. »Rekening gedaen by Harman van Dompselair als dairtoe gebeden ende gerequireert van die mombers van z(alige) Pieter van Dams onmundige kynderen.« Eerst werd het jaar van martiny 1564 tot martiny 1565 beschouwd. De uitgaven ten behoeve van Pieter van Dam Jr., waaronder gelden voor reparatie van die huysinge, schuyer enz., afgetrokken van de ontvangsten, »zoo compt Pieter by slot van desz. van Herman van Dompselaer, syn zwaeger« een som van ruim f 49. Daarop volgt de rekening ten behoeve van »Dam Pieter van Dams dochter« gedurende hetzelfde jaar, welke weer gevolgd wordt door beider rekening van het jaar martiny 1565 tot 1566. *b)* »Aldus gehoort ende gesloeten optie weescamer opte 5[en] Augusti 15ᶜ67 by weesmrs. Adryaen van Egmondt ende Ghysbert van der Maeth, ter audientie van Gerrit Gerritsz. oem van die onmundige, ende Dammitge z(alige) Pieter van Dams dochter.« [16])

»18 Febr. 1570. Rekeninge ende reliqua gedaen by Harman van Dompzelair als momber van Pieter, Pieter van Dams onmundige soon, beginnende martiny 1566, eyndende 1567. Ontvang f 112, enz.

Noch zoe heeft den voirsz. Harman noch rekeninge gedaen van wegen Pieter voirsz. van den ontfang verschenen ende beginnende martiny 67, eyndende martiny '68, enz.

Noch soe heeft Harman voirn. rekeninge gedaen van den ontfang ende uuytgeven by hem gedaen vanwegen pieter voirsz. van den jaire beginnende martiny 1568 eyndende martiny '69, enz. Ontfang f 109; uitgaven f 69; komt pieter alhyer die somme van byna f 40, enz. »Alles gedaen ter audientie van Gerrit Gerrits, Pieter van Dam ende Dammitge zijn suster.« [16])

---

a) Een volgend maal staat er: Dammitge.

b) Er staat abusievelijk: 1567. Dat dit niet juist is, blijkt ook uit de hierna te vermelden acte.

»Opte 18 febr. anno 70 so heeft noch Harman van Dompzelair als momber over Wyllamtg. nu Dammitge genoempt rekening, bewys ende reliqua gedaen van zyn administratie hy gehadt heeft van den jaire beginnende martiny 66, einde martiny 67,« idem '67 tot '68 en '68 tot '69. Enkele ontvangposten boven de f 100. »Gedaen ter audientie van Gerrit Gerritsz. den ouden.« [16])

Het in noot [16]) genoemde protocolboek van de weeskamer te Amersfoort is door mij nagezien tot November 1575, toen de kinderen zeker meerderjarig zullen zijn geweest. Er is tot dien datum verder echter niets meer gevonden.

In het oud archief van Amersfoort berusten 4 charters, in welke Peter van Dam vermeld wordt en aan welke hij als *schepen* zijn zegel gehangen heeft. Zijn *wapen* is geheel gelijk aan dat, hetwelk nog thans door de familie van Dam van Isselt wordt gevoerd. [19])

De bedoelde charters zijn:

23 Juni 1531. (tfrydaichs voir Sint Ian baptisten dach). Gerechtsbrief van Amersfoort, waarbij schout en schepenen verklaren, dat Hendrik Hendriksz. van Byler van de stad verklaart ontvangen te hebben de achterstallige lijfrente, die zij hem schuldig was. Zegel o.a. van Peter van Dam (geschonden, groot ruim 2 c.M. in middellijn.

17 Nov. 1534. (swoensdags na sinte martinus dach in de wynter). Gerechtsbrief van Amersfoort, waarbij schout en schepenen verklaren, dat Alydt en Janitgen, dochters van Arie van Scayck aan Heer Evert van Scayck Jacopsz. een stuk land in de Woesteyger overdragen. Zegel o.a. van Peter van Dam, groot ongeveer 3 c.M. in middellijn.

26 Sept. 1538. (Donderdaichs na Sinte mauritius dach). Gerechtsbrief van Amersfoort, waarbij schout en schepenen verklaren, dat Luman Thomasz. c.u. verklaren, dat die stad een rente tot haar laste heeft afgelost. Zegel o.a. van Peter van Dam, groot in middellijn ruim 2 c.M.

20 Oct. 1540. (swoensdaichs na sinte gallendach). Gerechtsbrief van Amersfoort, waarbij schout en schepenen verklaren, dat Lourens Aertz. (?) en Weym. syn wijf elkander hun goederen vermaken. Zegel o.a. van Peter van Dam, groot ruim 2 c.M. in middellijn.

Pieter van Dam *overleed* vermoedelijk in 1554, want den 13en Jan. 1554 stilo curie Hollandie (= 1555) ging het Hollandsche leen Isselt over op Willem van Dam (zoon van P. v. D.), »hem angecommen ende bestorven by doode van Pieter van Damme *a)*« [20]). Dit sterfjaar klopt met de hiervóór aan de hand van Amersfoortsche transportacten gemaakte begrenzing van 1551 tot 1554. Den 22en Oct. 1554 toch worden »Peter van Dammen kinderen« genoemd en is de vader blijkbaar reeds overleden. *b)* Vermoedelijk overleed zijne vrouw, Maria Verburgh, tusschen 1542 en 1550, omdat zij in een Amersfoortsche transport van eerstgenoemd jaar nog met haar man genoemd wordt *c)*, terwijl 17 Juli 1550 P. v. D. zonder zijn vrouw genoemd wordt in een transportacte, waarin Jacob van Westrenen wél met zijn vrouw vermeld wordt. *c)* Zeker is het in ieder geval, dat zij 21 Maart 1566 reeds overleden was. *d)*

Pieter van Dam en zijne vrouw hebben verwekt zes *kinderen.* [1])

Amersfoort, Nov. 1910. W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

AANTEEKENINGEN.

[1]) Ferwerda. Genealogie van het Geslagte van Dam, 7de generatie, 1. [2]) Leenregisters van de Grafelijkheid van Holland en West-Vriesland, register 1517 tot '27. Capitulo S icht. Folio 22 verso. [3]) Zie Navorscher, 1905, blz. 275 e.v., waarin de geschiedenis van het Hollandsche leen Isselt door mij behandeld is. [4]) Zie Navorscher, 1908, bl. 80 e.v., alwaar door mij een aanvulling werd gegeven op het vóórgenoemde artikel, en wel inzake de twis'en van 1506 tot 1527. [4 a]) Navorscher, 1911, 217/8. [5]) Conform Ferwerda. [6]) van Bemmel. Amersfoort. II. 535 e.v. [7]) Protocollen van transporten en plechten van Amersfoort (rijksarchief te Utrecht). 22 Dec. 1546. Transport van een huis, gelegen op de Havick waar aan de eene zijde grensde de Peter van Damssteech. [8]) van Rootselaar. Amersfoort. II. blz. 208/9. [9]) Protocollen van transporten en plechten van Amersfoort op de aangegeven data. [10]) van Rootselaar. Amersfoort. I, blz. 114 e.v.; II. 338. Geschiedkundige bijzonderheden. I, 110 e.v. Oldenbarneveltiana. Zie ook de genealogische aanteekeningen-van Dam VIII. [11]) Een en ander nopens van Oldenbarneveld is verder ontleend aan: Waerachtige Historie van het Geslachte, enz. van wijlen Heer Johan van Oldenbarnevelt, 1669, blz. 2 tot 9. (Derde druk van een in 1648 voor het eerst verschenen boekje, door R. Fruin besproken in de Bijdragen voor V. Gesch. en O. 1877, blz. 119 e.v.) Zie voorts: Letterkundig magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak, 1819. Mengelwerk. St. II; maandblad De Nederlandsche Leeuw, 1886, 46 tot 49, waarin echter onjuistheden voorkomen. Zie ook: Navorscher, 1876, blz. 310 e.v. [12]) Van Rootselaar, Amersfoort. I. 325. [13]) Verhoeven Amersfoort, blz. 364. [14]) van Rootselaar. Amersfoort. II. 267. [15]) van Bemmel. II. 815, noot.

---

a) Men ziet, dat hier de namen »van Dam« en »van Damme» door elkaar gebezigd werden.

b) Zie bl. 351.

c) Zie bl. 350.

d) Zie bl. 352.

[16]) Protocolboek weeskamer Amersfoort. [17]) Als voren, folio 70 van het register, d. i. tusschen eenigszins andere data in. [18]) Protocolboek weeskamer Amersfoort. De acte is in extenso vermeld in de Genealogische aanteekeningen-van Dam, VIII. [19]) Zie hieromtrent meer uitvoerig Navorscher, 1914 blz. 348 e.v., alwaar tevens reproductiën. [20]) Leenregister Grafelijkheid Holland, enz. Register 1553 tot '59. Capitulo Sticht, folio 2 verso.

Nav. LXV, 230.

De Vree.

De WelEd. Heer W. A. C. Fontein, Badhuisweg 70, Scheveningen, de oudste mannelijke nakomeling van wijlen den Heer W. A. C. de Vree, is in het bezit van verschillende familiepapieren en is zoo vriendelijk deze ten zijnent ter inzage beschikbaar te stellen. RED. NAV.

ONDER DE STUDEERLAMP.

Leerboek der Algemeene Geschiedenis
door J. Kleyntjens en Dr. H. F. Huybers.
(Tweede deel, tweede omgewerkte druk).
L. C. G. Malmberg — Nijmegen.

Dit leerboek speciaal voor leerlingen van H. B. S. en gymnasia, behandelt de algemeene geschiedenis vanaf 1700 tot heden, in vrij korte trekken. Het bevat 334 pagina's dus kon er niet veel meer ingegeven worden dan de feiten met een beknopte omschrijving, die — we constateerden het met genoegen — neutraal is gehouden, voorzoover men dat van een geschiedboek zeggen kan, zoodat het werk een uitstekende leiddraad vormt voor hen, die zich voorbereiden voor het toelatingsexamen tot de Universiteiten.

Iedere leeraar is toch gewoon zijn »dictaat« te geven, de historische aanteekeningen, die hij zelf maakt op ieder geschiedenisleerboek, al is het nog zoo volledig. Een handboek moet er toch zijn en als zoodanig kan bovengenoemd werk goede diensten bewijzen.

Het is moeilijk na te gaan, welk gedeelte van de taak op de schouders werd gelegd van Dr. Huybers — Jos. Kleyntjens kenden we reeds uit zijn vroegere uitgaven als iemand die volkomen begrijpt wat de leerlingen van gymnasia en H. B. S. noodig hebben zonder ze te veel te overladen — maar het komt ons voor, dat

het resultaat van hun beider werk een gewichtige dienst is aan de studeerende jeugd bewezen.

Tot heden is het werk af, maar toch zal er wel een »klein« supplement moeten verschijnen als de vrede gesloten wordt, den . . . . 19 . . te . . . .

Der Weltkrieg in der Karikatur
door Eduard Fuchs.
Afl. 11—15.
Uitg. Albert Langen — München.

Dit gedeelte van het groote karikatuurwerk stelt een krijgsgeschiedenis voor — wat was *de* geschiedenis anders dan oorlog? — van af de 16e eeuw tot aan den vooravond van den huidigen wereldstrijd, wanneer de politieke onweerswolken zich boven Europa samenpakken.

Het valt niet te ontkennen, dat deze uitgave niet volkomen onpartijdig is, al is daar ook eenigszins naar gestreefd; hoe kan het ook anders, de huidige wereldoorlog overheerscht alle denken en zeer zeker in de oorlogvoerende landen.

De verdienste van Fuchs is, dat hij de oeconomisch ontwikkeling op den voorgrond stelt en dat deze belangen het zijn, die algemeen invloed oefenen. Door deze opvatting geeft hij blijk te staan op de nieuwere geschiedopvatting, en wel eene, die verreweg te verkiezen is boven de oude aaneenrijging van jaartallen met feiten er omheen, waardoor men beter in staat wordt gesteld de geheime drijfveeren na te gaan, die tot de uitbarsting in het heden geleid hebben.

De teekeningen zijn scherp en keurig uitgevoerd en de tekst leest prettig, zoodat het geheel, goed gedocumenteerd als het is, een nuttige bijdrage vormt voor de geschiedenis in het algemeen en het begrip der gebeurtenissen van het oogenblik in het bijzonder.

De karikatuur is immers een pakkende en eerlijke uitdrukking van de overheerschende meeningen en gevoelens, en als uiting van deze in een bepaald gebied heeft dit werk zijn waarde.

G. F.

Naam-Boek van de WelEdele Heeren der Hooge Indische Regeering

zoo tot, als buyten Batavia, Als meede van de Politique Bediendens, mitsgaders die van de Iustitie, de Kerk, Burgerye, Zeevaart, Militie, Arthillerye, Chirurgie, etc. zooals deselve onder ultimo September 1757 in wezen zijn bevonden.

Item der Gouverneurs, Directeurs en Commandeurs, mitsgaders de verdere Opperhoofden en mindere Bediendens op de respective Comptoiren van India, en een Lyst van de geene, die na Nederland en elders vertrokken, mitsgaders alhier overleden zijn
te Batavia.

Gedrukt by 's Compagnies Drukker, Casper Carel Renhard.
Met approbatie van haar Hoog Edelens.

---

bldz. 1—4.

Namen der Gouveneurs-Genl., sinds 1610.

Bldz. 5. Namen van de WelEdele Heeren der Hoge Indiasche Regeering Zijn Excellentie den Hoog Edelen Heere Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal van Nederlands India, Generaal over de Infantery, ten dienste van den Staat der Vereenigde Nederlanden, den WelEdelen Heer Petrus Albertus van der Parra, Eerste Raad en Directeur-Generaal van Nederlands India, 1755.

---

bldz. 6.

De WelEdele Heeren Raden van Nederlands India.

	Ex. Or.	Ordin.
Jacob van der Wayen	1748	1752
Jurgen van der Spar	1748	1753
Joan Gideon Loten	1749	1755
Mr. Librecht Hooreman	1751	1755
Pieter van den Velde	1751	1756
Jean Andries Baron van Hohendorff	1751	
Mr. Dethard van Rheden . . . . } Adriaen de Nijs. Huybert van Basel . . }	1752	
Jeremias van Riemsdijk	1754	
Jan Schreuder	1755	
Gouverneur van Ceylon	1756	
Reynier de Klerk	1755	

	Ex. Or.	Ordin.
Rijk Zulbach, Governeur van Cabo de Goede Hoop	1755	
Nicolaas Hartingh, Gouverneur van Java's Noord-Oost-kust	1756	
Louis Taillefert, Directeur van Souratta . . .	1757	

Oud-Gouverneurs.

Abraham Bernard, van Banda . , ...	1741	
Joan Elias van Mylendonk, van Ternaten . .	1748	
Gerardus Cluysenaer, van Amboina	1751	
Reinicus Siersma, van Banda	1752	

Secretarissen van de Hoge Regeering.

Jan Willem Hazebroek, Tweede	1754	
Eerste	1756	
bldz. 7.		
Mr. Willem Arnold Alting, Tweede	1756	
Oud Eerste Secretaris van de Hooge Regeering Michiel Romp	1752	

Namen van de Bediendens van Politie en Commercie.

Oud Directeurs.

Jan Kersseboom, van Bengalen	1749	
Johan de Roth, van Souratte.	1753	
Eyso de Wendt, van China	1754	
Reinicus Siersma, Ontfanger-Generaal	1753	

Opperkooplieden deses Casteels.

Christiaan Lodewijk Senff, Eerste	1755	
Christiaan Zurhosen, Tweede	1754	

Visitateur Generaal der Indische Negotie Boeken.

Jan Hendrik Bolender	1753	
Pieter Wentink, Boekhouder Generaal, ...	1753	
Abraham van Suchtelen, Oud-Opperhoofd van Japan	1750	
Opperhoofd van 't Generale Soldy Comptoir en Curator ad Lites		
Thomas Fredrik Wannemaker, Opperkoopman	1757	
Sabandhaar over de On-Christenen Christiaan Elzevier	1753	
Opperkoopman	1757	

Sabandhaar over de Christenen

bldz. 8.

Johan Andreas Paravicini, 1754, Opperkoopman 1755 (1757?)

Geheimschrijver van Zijn Excellentie, den Heere Gouverneur Generaal

Willem Fockens, Opperkoopman 1756

Jan Bierens, Opperkoopman, Groot Cassier . . 1756

In de Commissie tot het visiteeren der Bengaalsche Negotie Boeken.

Pieter Johan Bangeman 1757

Opperkooplieden buyten employ.

Anthony Everhard Meder 1744

Dirk Willem van der Brugghen, staat te repatrieeren 1749

Johan Hendrik Abrahamz. 1755

werd van Java verwagt om te repatrieeren 1757

Jeronimus Tonnemans 1752, Jacob van Schoonderwoerd 1750

Seneca Inggersen staat te repatrieeren . . . 1757

Gabriel de Lopes werd van Malacca verwagt . 1756

Jan Kleyn, Oud Opperkoopman 1757

Michiel van der Crap 1757

Kooplieden, Administrateurs, Pakhuysmeesters en andere Bediends, als:

ter Secretarye van haar Hoog Edelens.

Jacobus Johannes Craan, Eerste Geswore Clercq 1752

Naam-Boek van Hooge de Indiasche Regeering. A°. 1757.

Bemerking.

De inhoud van deze boekjes, hoewel van recenten datum, heb ik nuttig geoordeeld mede te deelen, aangezien volgens M. H. Rhede v. d. Kloot »de Gouv^{s}. Genl. van N. I. (uitgave 1891) deze boekjes in Nederlandsche bibliotheken en archieven, slechts zeer onvolledig voorkomen. Van de te Batavia gedrukte boekjes zijn, volgens bovengenoemden schrijver, bij 't Dept. van Koloniën aanwezig, die van 1767 tot 1810, behoudens 5 stuks,

die ontbreken. Op 't Rijksarchief, slechts de te Amsterdam gedrukte exemplaren van 1738, '43, '45, '46, '56 tot '62 en 1768.

Het Bataviaansch genootschap van K. v. W. te Weltevreden bezit slechts eenige exemplaren van de te Batavia gedrukte naamboekjes, waarvan 't oudste 1757 is gedateert. Van 't jaar 1770 af zijn de te Amsterdam gedrukte exemplaren vrij volledig aanwezig.

Het Landsarchief te Weltevreden, bezit een volledige verzameling van de alhier gedrukte exemplaren van 't jaar 1726 af, behalve dat van 1746. Wellicht verscheen dat jaar 't werkje niet. Hoewel 't wellicht wenschelijker was, het oudste register af te drukken, moet ik dit tot later uitstellen, aangezien het bewerken slechts in het archiefgebouw kon geschieden, en dit alleen in de ochtenduren is geopend.

Volgens Valentyn in zijn bekend werk over de Oost, 1e Deel, verschenen in 1724, moet reeds in 1719 een begin zijn gemaakt met de publicatie van genl. Naamboekjes. Hij zegt tenminste op bladz. 387, Deel IV, 1e stuk: »Ao. 1719 heeft men begonnen de Leden (v. d. Hooge Regeering) bij bedrukte boekjens dus te vertoonen, dog was 't te wenschen, dat er de vorige leden van iedere vergadering eens bygevoegt wierden«. En op bldz. 389 »Zoo bij een gedrukt boekje blijkt«.

Deze boekjes schijnen dus vanaf 1719 bestaan te hebben.

Gaarne verneem ik of een der geachte lezers deze deeltjes van 1719 tot en met 1725 en van 1746 ergens heeft aangetroffen.

CH F. H. B.

De achtergelaten garde-robe van Koning Lodewijk Napoleon.

Van de garde-robe, die Koning Lodewijk Napoleon bij zijn vertrek uit ons land, achterliet bestaat een opgave in de Archives Nationales te Parijs (carton O[2] 1094). Uit het afschrift, dat we hiervan geven, krijgt men indruk, dat de Koning, die een zeer gevoelig gestel had, zich nogal warm kleedde.

Inventaire des objet de la Garde-Robe du Roi de Hollande, laissés par le sieur Laforce, premier valet de Chambre de S.M. à Mr. Tivent, Intendant-Général qui les tient à la disposition de

Mr. le Grand-Ecuyer d' après les ordres de Mr. le Comte Daru, Intendant-général de la Maison de l' Empereur. [1])

Une grande pélisse de pékin violet fourrée.
Deux capotes de drap fourrées.
1 Pélisse à la hussarde en drapblanc fourrée.
1 Dolman et un pantalon à la hussarde.
2 Douillettes en soie.
1 Manteau de drap bleu.
1 habit de Grand Croix de l' Union Royale [2]).
1 autre de chasse du Loo.
1 Grand peignoir en flanelle.
1 robe de chambre de molleton.
8 id. en piqué.
1 id. en nankin gris.
11 pantalons de tricot de laine.
8 » de tricot de coton.
2 » de poil de lapin.
4 » en flanelle.
2 » de drap blanc.
2 » de soie avec peluche.
5 » de nankin.
2 gilets à manches en poil de lapin.
6 » en tricot de poil de lapin.
8 » en drap blanc.
1 piece d' estomac en flanelle.
3 peignoirs en toile.
1 bôite avec douze paires de bas blancs.
2 paires de bas de coton fourrés.
6 paires de chaussettes fourrées de laine.
5 id. en poil de lapin.
1 id. en soie grise à peluche.

---

[1]) Lapree kwam in 1808 bij den koning in dienst. Garnier zegt van hem in zijn »La Cour de Hollande sous Louis Bonaparte«, dat hij een soort Figaro was, een slimme vogel, die weinig gaf om de eervolle betrekking waarin hij was geplaatst. De Grand Ecuyer was generaal, Bruno, een verdienstelijk militair.

[2]) In de Almanac de la Cour pour l'année 1810, komt een afbeelding voor van het hofcostuum van de ridders der Orde van de Unie. De rok is van donkerblauw laken, roode kraag met roode mouwopslagen, beiden evenals de borst van zilver borduursel voorzien, witte pantalon, witte zijden kousen en lage schoenen met gespen.

6 paires de gants en poil de lapin.
10 id. fourrés.
2 paires de guètres de drap noir.
2 id. de drap blanc.
1 bôite de 14 pantalons de soie tricotée.
8 pantalons de soie fourrée.
6 paires de bas en poil de lapin.
16 pièces de rubans de différents ordres.
1 bôite avec 4 paires de manchettes et 4 cravates de dentelle.
3 fraises en dentelle.
12 paires de manchettes à effilè.
12 jabots.
2 paires de gants de peau brodès en or.
1 paire de bas de soie brodeé en or.
1 écharpe de soie blanche avec frange d' or.
11 cols plissés en mousseline.
2 ceinturons brodés en or.
6 paires de bottes à l' écuyère.
29 paires de bottes.
1 pair de pantoufles jaunes.
42 paires de souliers.
1 paire de patins.
2 chapeaux d' uniforme.
5 chapeaux civils de différents Costumes.
1 claque gris.
2 chapeaux ronds de grand dignitaire sans garniture.
1 carton avec 3 toques en velours rouge brodées en or avec 26 plumes.
1 carton avec une toque de velours noir brodé et deux en velours uni, toutes deux avec leur panache blanche.
1 bôit avec 3 p^s embauchoir de bottes.
1 nécessaire en bois d' acajou avec ses ustensilis en argent.
1 bôite en maroquine vert contenant 4 paires d' épaulettes en or et 2 en argent.
1 nécessaire en acapu et à bidet.
1 petit nécessaire en maroquin vert avec couvert et gobelet d' argent.
1 bôite contenant un dynamomètre.
2 exemplaires des constitutions de l' ordre de St. Hubert.

1 boite du Grand Collier, vide.

1 p^s de fieurets.
2 épeés de chevalier garnies ébène et argent.
1 id. d' uniforme garnie nacre et dorure.
1 id. garnie en dorure.
1 id. monteé en fleuret.
1 id. monteé en argent pour deuil.
1 couteau de chasse.
1 caisse contenant 6 chapeaux non montés.
1 id. en fer blanc intituleé habits de deuil.
Petit et grand costume avec manteau contenant un manteau de drap violet pour deuil, grand costume.
2 habits de drap violet avec une veste et 2 culottes et 2 pantalons même drap, grand costnme.
1 habit de velours violet, une veste, une culotte et 1 pantalon même étoffe, petit costume.
11 paires de gants violets en peau.
8 peignoirs flanelle.
1 caisse contenant 1 manteau et 1 habit de grand costume en velours violet, richement brodé en or.
1 caisse contenant un habit de Carabinier brodé en argent.
1 caisse contenant un habit de Carabinier brodé en argent avec la culotte.
9 habits de différents uniformes.
2 habits de chasse du Loo.
6 bonnets de nuit en coton blanc.
5 paires de bas de soie avec coinsbrodés en or.
4 id. violets.
6 id. en laine violette.
1 caisse intituleé, habits de Grand dignitaire sans manteau.
Contenant: 2 habits de drap et un de velours brodés en or,
3 ceinturons de grand costume brodés en or,
6 p^es de souliers brodés pour grand costume. [1])
1 casette contenant 21 plaques de différents ordres.
1 manteau de taffetas aré.

[1]) Dit zal het costuum geweest zijn van Connétable, welke waardigheid de koning bij de vestiging van het keizerrijk in 1804 was toegekend. Met den mantel en keten der orde van het Legioen van Eer is de koning in dat costuum in gravure gebracht door Gregorius naar de buste van Cartellier.

9 p[es] de gants en peau brodé en or
1 collet et une paire de parements brodés.
1 paquet de chapelets.
4 ceinturons violets.
1 ceinturon galonné or et argent.
1 manteau de drap vert à la dragonne.
1 caisse intituleé habit et manteau cramoiside grand costume contenant 2 manteaux en velours brodés en or pour grand costume.
1 habit de velours cramoisi brodé en or.
1 culotte en satin blanc à jarretières brodées.
1 ceinturon en velours cramoisi brodé or.
1 id. en drap blanc brodé or.
1 sabre monté en acier et dorure de la manufacture de Naples.
1 caisse intituleé habits et manteau blanc de grand costume Contenant: 4 habits de différents uniformes, 1 spencer et un pantalon de drap blanc.
4 robes de chambre en molleton.

Certifié le précent inventaire véritable par moi
Intemdant-général de la liste civile de Hollande.

Amsterdam, 22 Aôut 1810.
Twent.

Zooals bekend verliet koning Lodewijk in den nacht van 3 op 4 Juli 1810, het paviljoen te Haarlem. Z. M. was vergezeld van zijn kapitein der Gardes de generaal Travers, baron van Iever, zijn aide de camp, de admiraal Bloys van Treslong en den eersten kamerdienaar Laforce. Aan waarde nam de koning mede zijn met brillanten omzette decoratiën en tienduizend gulden aan goudgeld, [1]) Voor zijn vertrek regelde regelde de koning zijn particuliere zaken met den heer Twent van Kortenbosch aan wien hij zijn diamanten ter bewaring toevertrouwde, die Lafora naderhand is komen halen. [2]) Te oordeelen naar de dagteekening van den inventaris zal tegen eind Augustus 's konings garderobe naar Parijs zijn geëxpedieerd, want den 11[en] Augustus 1810 zond Napoleon den prins stedehouder der Hollandsche departementen Lebrun eene instructie ten opzichte van de

[1]) Documents Historiques III p. 301.
[2]) Garnier. La Cour de Hollande sous le règne de Louis Bonaparte p. 258.

achtergelaten papieren, de garderobe en de domeinen van zijn broeder Lodewijk waarin o.a. voorkwam: »Je donne ordre au comte Daru d'envoyer sa garde-robe à Paris. [1]) De hierboven medegedeelde nu te Parijs aanwezige inventaris doet dus de veronderstelling wettigen, dat onder geleide daarvan de garderobe hare bestemming volgde.

Vrijenban bij Delft. C. F. GIJSBERTI HODENPIJL.

Mr. Francois van der Hulst.

Is er ook iets bekend omtrent het sterfjaar van Mr. Francois van der Hulst, tot 1525 Keizerlijk en Pauselijk inquisiteur in Vlaanderen, Brabant en Holland, Raadsheer in het Hof van Mechelen? Paul Fredericq, Gachard e.a. heb ik geraadpleegd. In het Corp. Docum. Inquisitorum Neerl. van Paul Fredericq vond ik dat zijn naam nog in 1528 wordt genoemd in archiefstukken, en De Hoop Scheffer deelt mede dat hij, schoon in 1523 afgezet, nog weer opnieuw inquisiteur is geweest.

G. G. v. A.

OUDHEIDKUNDE.

„Reeckeninge Pieter Verharen als secretaris van de Heeren Dyckgraeff ende hooge heemraden van Delfflant van zijn ontfang ter zaecke van der zelver heeren tractement ende vuytgeven daertegen by hem gehadt voor den Jaere XVIe ende acht" innegegaen 1^{e} May, gestelt in ponden van XL groo(te)n [1])

ONTFANGH.

Tractement van de Heeren Dyckgraeff ende hooge heemraden van Delfflant bedraecht voor den v(oor)sz. Jaere XVI^{C} acht ter zomme van een en twintich hondert ponden daervan voor deerste vijer maenden des zelven Jaers met laeste Reeckeninge de anno

---

[1]) Ms. de Caumont la Force. L'Architrésorier Lebrun, p. 20.

[1]) In margine staat:

Overgelevert ter v(er)gaderinge van Dyckgraeff ende hooge heemraden van Delffl(and)t in den haghe den XXVen July Ao. XVIC ende neghen. P(rese)nt de Heeren Storm, dyckgrave, Egmondt ende Oldenbarnevelt hoghe heemraden.

XVI^C zeven een derde paert is v(er)antwoort tot VII^C £ blijft hyer voor dandere twee derde paerten in ontfangh XIIII £.

De rendant heeft nu vyer off vyff Jaeren ontfangen VI off zevendalve gulden sjaers off daer ontrent over dien helft van de rantzoenen gecomen van den besteeden helm in (de) Oostduynen mitten Heeren van Rynlant dien hij wederom heeft geemploijeert int betalen van eenige cleyne partijckens deurt geheele Jaer. Dan nu 't voorleden Jaer XVI^C acht zulcx meest deur een ander betaelt zynde: Brengt tgunt van de v(oor)sz. rantssoenen best aen hem overgezonden is in ontfangh hyer bedragende ter zomme van VII £ VIII sch.

To(ta)lis So(mm)a
van den ontfangh XIIII^C VII £ VIII sch.

Vuytgeeff tegens den v(oor)sz ontfangh.

Op den II° Mey XVI^C acht keurdach op den Maesdyck ende buyten dycxe wercken gereyst met drye wagens de Heeren Storm, dyckgrave, Myerop, Oldenbarnevelt, Dusse ende Schagen hooge heemraden, keuren deur als noens geteert tot Schiedam in de Pynasse (?) den Bailliu ende Burgem(eeste)r(e)n aldaer genoot spreecken off dèn gedroncken wyn voorts voor de maeltyt broot ende stallingh van de paerden gereeckent ende aldaer betaelt ten zomme XXXI £ X sch.

Van de wagenvrachten ter zelver dage van drye deurreyzende waegens elck tot VI £ ts(ame)n XVIII £

Den III° Mey rechtdach inden haege opt Raethuys aldaar p(rese)nt Storm dyckgrave, Myerop Oldebarnevelt ende Schagen hooge heemraden des noens geteert 't Vosken den Bailliu ende Burgem(eest)r(e)n genoot gereeckent (binnen) voor de maeltyt XVIII £ gedroncken XXIX cannen wyns tot XXI sch. de can daer offgetrocken VIII stoopen daer mede die van (den) haege den heeren v(er)eert hebben. Blyft te gelden in als innegereeckent de bellechere voor de meyskens XXXIIII £ VI sch.

Van de wagenvracht van Delff betaelt III £

Den Secretaris is gereyst op de besteedinge van de gekeurde buytendycxe wercken eerst in de west-ambachten de Contrerolle te houden comt van de v(er)teerde costen ende wagenvracht tezamen als van oudts IIII £ XVI sch.

Daernae in de Oostambachten gereyst op gelycke bestedinge van de gekeurde wercken comt alsvooren IIIJ £ XVI sch.

Op den XIII° Juny schouwe op den maesdyck de Heeren Storm, dyckgraeff, Myerop, Egmondt, Dusse ende Schagen reysen met twee wagens des noens geteert tot Joost van Steelant op Sluys den predicant ende penninckm(eeste)r genoot gereeckent van binnen met zwaer bijer ende stallinge van paerden XX £ VIII sch., gedroncken XX cannen wyns tot XXI sch., de can comt in als aldaer bet(aalt) XLI £ IIII sch.

Voor de wagenvrachten van de II deurreysende wagens XII £

Sdaechs daernae den XIIII^en Juny rechtdach gehouden binnen Delff int Vlyes p(rese)nt den dyckgrave, Item de heeren Myerop, Dusse ende Schagen, hooge heemraden, des noens aldaer geteert de heeren van de stadt gereeckent van binnen zes ende dertich gul(den) gedroncken XXVII cannen wyns daer aff moeten gaen XIIII cannen voor de statscannen. Blijft in als te gelden innegereeckent II gul(den) voor bellechiere tzamen LI £ XIII sch.

Van de schuytvracht daer mede de Heeren vuyten haege gecomen betaelt II £

Op den XXVIJ ende XXVIII Juny de Heere Dusse, hooge heemraet reyst metten secretaris in den Haege op de gemeenelants reeckeninge van de II wagevrachten betaelt VI £

Den V July daege dat den Secretaris zyn Reeckeninge dede van der heeren tractement de Anno XVI^C zeven van de wagenvracht betaelt III £

Op den I Augusti den dyckgraeff ende Dusse, hooghe heemraet reyzen met eene waghen op de schouwe vanden Lantscheydinge des noens geteert tot Berckel alwaer d ambachtbe(wae)r(de)rs de maaltyt ende wyn hebben betaelt daerom(m)e desaengaen(de) hyer nyet.

Van de wagenvracht zo sy deur den haege van Delff heeft moeten reyzen bet(ael)t V £

Op den 8 Augusti Jacobschouwe op den Maesdyck gereyst met II waegens de here Oldenbarnevelt vuyten haege ende Dusse metten Secretaris van Delff den dyckgraeff komt binnen deur op Sluys alwaer by den Heeren getoeft ende waerneemt schouwen

voorts deur tot Vlaerdingen toe, daar de heeren des noens terende in de gulde waegen metten bailliu ende Burge(eeste)r(e)n aldaer die der zijn genoot geweest is gereeckent van binnen voor maaltyt XIIII gul(den) gedronken XX cannen wyns tot XVI sch., ende aen byer V gul(den) XII sch., daer off XII cannen getrocken die de steede Vlaerdingen daerinne heeff gedragen. Is te gelde gebleven XXVI £

Den dyckgraeff ten v(oor)sz daege op Sluys angecomen zynde int v(oor)sz wachten van de Heeren heeft aldaer tot Steelant ontbeeten en(de) v(er)teert. II £ VI sch.

Van de vrachten van de twee deurreyzende wagens bet(ael)t XII £

Den XIX Augusti croosschouwe reyzen mette schuyt den dyckgrave metten Secretaris als by collegie van heemraden daertoe gecommitteert teren des noens op Sluys, den Schoudt van Maesl(an)t genoot gereeckend voor maaltijt, wyn ende byer tzamen XVI £ IIII sch.

Van de schuytvracht betaelt IIII £

Den XX Augusti den II^en^ dach van de v(oor)sz croosschouwe de voorn(oemde) persoonen tot heur hulp genomen hebbende den penninckm(eeste)r teren des noens int Vlies tot Delff voor maeltyt ende wyn, betaelt volgende de reeckenin(ge) XV £ IX sch.

Op den XXV Augusti de Heere Dusse reijst metten Secretaris in den haege op de v(er)gaderinge van dyckgraeff ende hooghe heemraden ten huyse van den heere van Kenenburch daert volle collegie was vuytgezondert den heere Myerop die doen in crancken schyne was ende *drie daegen daer nae als den XXVIII^en^ derzelver dezer werelt overleet*, worden v(er)scheyden zaken gehandelt den haven tot Vlaerdingen ende de nieuwe spoije aldaer angaende, van de wagenvracht betaelt III £

Den VI^en^ Septembris dyckgrave ende heemraden reyzen met eene wagen inde oostduynen op de keure ende bestedinge van (den) helm aldaer metten Heeren van Rynlant teeren des noens tezamen int Vosken alwaer met maeltijden wyn ende byer tot tzavonts toe v(er)teert is met bellechiere tzamen LXXV £ X sch. daervan deen helft an deze zyde betaelt ter zomme van XXXVII £ X sch.

Van de wagenvracht terzelver daege mitsgaders tgunt de voerman mette paerden tot Muyzer hebben v(er)teert tzamen bet(ael)t
V £ IX sch.

Op den XVI[en] Septembris ghereyst met II wagens op de keure van den helm in de westduynen de heeren dyckgraeff, Oldenbarneveldt ende Dusse hooge heemraden des noens geteert int Vosken met oock de Reeckenm(eeste)r Rycxe ende rentm(eeste)r Bor te gelden aen maeltyt XXV cannen wyns ende dickbyer bellechiere medegereeckent XLVII £ XIX sch.

Voor de II wagenvrachten mitsgaders tgunt de delffsche voerman met zyn paerden tot Muyzer [1]) in den haege heeft v(er)teert tezamen X £ III sch. I p.

Op den XX Septembris wegens de crebbeschouwe zyn de v(er)teerde costen ende wagenvrachten over den annemers van dezelve gesmaldeelt ende gedraghen daervan hyer alleen Memorie.

Den XXVI Septembris Rechtdach gehouden in denhaege p(rese)nt de Heeren Storm, dyckgrave, Oldenbarnevelt, Dusse ende Schagen hooge heemraden des noens int Vosken geteert daermede ter maeltyt genoot zyn geweest den Bailliu ende Burgem(eeste)r(e)n aldaer betaelt voor maeltyt ende wyn boven de acht stoopen van de haechsche cannen innegereeckent die byer ende belleschiere tzamen XXVI £ IIII sch.

Van de wagenvracht bet(ael)t III £.

Den secretaris rendant is gereyst op de bestedinge van de gekeurden helm inde Westduynen de contre rolle te houden voor v(er)teerde costen ende vracht tzamen als van oudts IIII £ XVI p.

Op den IIII Octobris de Heeren gereyst ende weder gekeert zynde van de schouwe vande poldervaert teeren des noens binnen Delff int Vlies alwaer te gelden gehadt ende betaelt voor maeltyt ende wyn volgens de Reeckeninge tzamen XXVIII £ VI sch.

Van de schuytevracht betaelt IIII £

Den XXII Octobris gereyst met eene wagen van Delff op de schouwe van den Oosthelm de heeren dyckgraeff ende heemraden met den heeren van Rynlant teeren des noens int Vosken ge-

[1]) Dirk Cornelisz. Muyser.

reeckent ende betaelt voor maeltyt, wyn, dic bier ende anders bellechiere daerinne begrepen te zamen ter zom(m)e

XXXVII £ III sch.

Van de wagenvracht met tgeen de voerman met zijn paerden tot Muyzer heeft v(er)teert tzamen V £ II sch.

Op den VIII Novembris gereyst met twee wagens op de schouwe van de westhelm de heeren dyckgrave, Oldenbarnevelt, Dusse en(de) Schagen heemraden met eenige van de heeren van de Reeckeninge teeren des noens int Vosken bailliu ende Burgem(eeste)r(e)n genoot betaelt voor maeltyt d acht stoopen van de haechsche cannen afgetrocken innegereeckent de bellechiere volgende de Reeckenin(ge) daer van ouergeleyt ter zomme van

LIX £ VI sch.

Van de twee wagenvrachten ende tgeen de Delfsche voerman met zijn paerden tot Muyzer ter zelven daeghen v(er)teert heeft tzamen IX £ XIIII sch.

Op den XI Novembris gereyst met Centen wagen van Delff om te schouwen den helm zuytoost van Scheveninge int velt van Jacob gerritsz duynmeijer de heeren dyckgrave ende Schagen hooghe heemraet metten Secret(aris) tot mees gerritsz ontbeten van binnen ende byer tzamen te gelden VI £

Van de wagenvracht betaelt IIII £

Den VI Decembris extraordinaris Rechtdach in den Haege gereyst met Centen waegen de heeren teeren des noens int Vosken alwaar den Raetsheer Veen oock is genoot te gelden voor maeltyt ende wyn meegereeckent de bellechiere tzamen volgende de reeckenin(ge) tot XXXVI £ VIII sch., de helft tot laste van den dyckgrave, de reste hyer XVIII £ IIII sch.

Van de wagenvracht bet(ael)t III £

Op de v(oor)sz schouwe van(de) westhelm den VIII Novembris der heeren dienaers ende voerluyden ter Heyde in den zeeridder v(er)teert aen ontbyten ende byer mette voeringe voor de paerden, tezamen volgende de declaratie daervan gelevert de zom(m)e van

VI £ XII sch.

Betaelt Corn(eli)s Joosten tot Delff van der Heeren cussenen die ontstelt waeren te repareren ende het stoffe daer toe te leveren tzamen VII £

Gegeven Willem pietersz. wielmaecker in den haege van repara(ci)e an der Heeren coetswagen van Delff eerst den VIII Juny XVIc acht gedaen II £ IV sch., ende noch den XXVIen Janry daer nae van twee nieuwe asschen erde anders VI £ VI sch., ter ordonnantie van den Heere Dusse tzamen VIII £ X sch.

Betaelt Henrick Smet zaelmaecker tot Delff vande huyffe vande v(oor)sz coetsche te repareren mitsgaders XII nieuwe riemen ande leeuen derzelver by ordonnantie tzamen II £ XVIII sch.

Gegeven Evert Jacobsz zaelmaecker in den Haege vande huyffe gerepareert riemen ende gespen gelevert ande coetsche aldaer IIJ £ V sch.

Op den XI April 1609 gereyst met de schuyt vuyten haege de heere van Kenenburch nae Sluys ende den dyckgraeff met den Secretaris mette waegen buyten om deur schiedam opt maecken van de voorkeur des noens geteert tot Steelant op Sluys, te gelden aen maeltyt VI cannen franschen wyn ende een canne Spaensche met byer ende voeringen voor de paerden tezamen volgen(de) de reeckeninge XXI £ II sch.

Van wagen en(de) schuytvracht tzamen VIIJ £.

Betaelt dirck Muyzer in denhage van der heeren coetswagen aldaer te logeren ende bewaren deur 't gehele Jaer volgende des heeren toeleggingen XII £.

Gerestitueert anden Heere Schagen hooge heemraet eenige partykens van wagenvrachten by hem v(er)schooten binnen tyds dezer reeckeninge als den XXII octobris de schouwe van d oosthelm ende gemeene duyn XXIII sch., den XI novembris schouwe van den helm by Scheveningen XII sch. op den keurdach lestleden XII., op den rechtdach daer nae XXIIII sch., op daegen van de leste gemeene lantsreeckenin(ge) II £ VIII sch., Odulphus schouwe lestleden XII sch., ende op den Rechtdach daernae XVIII sch., maecken tzamen tot VII £ XVI sch.

Den Secretaris ende Rendant van zyn ordinaris dachgelden ende vacatien in slants zaecken mitsgaders van zyn ontfang ende administra(ti)e van dezen tyde dezer reeckenin(ge) tsamen C £

Van de reeckeninge te minuteeren grosseren ende dobbleren VI £.

De Secretaris Rendant is op den XIII April gereyst op de bestedinge van de gekeurde ryetschuttingen de contrarolle te houden voor v(er)teerde costen ende vracht tezamen als van oudts

IIII £ XVI sch.

Den XXIII January lestleden de heeren Dusse hooge heemraet gereyst metten secretaris in denhaege op de v(er)gaderinge vant Collegie ten huyze vanden Heere van Kenenburch, gevisiteert v(er)scheyden requesten zo van die vande visscherye op Sluys van raetsheer Veen item de rescriptie vandie van Delff tegen het v(er)zouck vandie van denhaege als anders van de wagenvracht betaelt IIJ £.

So(mm)a totalis vanden Vuytgeeff

VII^C XCVII £ III sch. VI d.

Ergo meer ontfangen dan uytgegheven VI^c IX £ XVII sch.

Aldus gedaen geteeckent ende geslooten ter plaetze dage ende present als int hooft van desen

get. J. van Oldenbarnevelt.

Medegedeeld door: M. G. WILDEMAN.

MEMORANDA.

Navorschingen omtrent oude gebouwen te Hoorn

DOOR

J. J. VüRTHEIM Gz.

(Voortzetting van Nav. LXV, 22).

II.

St. Pietershof.

(Spoorstraat).

Het St. Pietershof vormt één geheel met het »Oude Mannen- en Vrouwenhuis« aan het Dal (zie beneden). Op de poort, die van bergsteen is opgetrokken en door twee Dorische pilasters geflankeerd wordt, staat het opschrift:

S. PIETERS HOF ANNO 1617

Het stuk land, waarop dit gebouw staat, werd in 1425 door eenige »burgheeren« (burgers) o.a. Jan Dirksz. Schencker, Pieter Claesz. Bramer, Lambert Hillebrantsz en Claes Pouwelsz. gekocht,

met het doel daar een huis te bouwen en daarin zoolang vroom te leven tot zij tot een orde zouden overgaan. Dit plan werd echter niet ten uitvoer gebracht, doordat er bij het bewallen van de stad, midden door hun land een gracht werd gegraven, en toen in 1429 de Ieronymieten uit Hoorn vertrokken, was er geen klooster van mannen meer in de stad.

In 1457 kwamen eenige Tertianen (Broeders van den 3den regel) van het St. Pauluskiooster te Amsterdam naar Hoorn en verzochten aan de nog in leven zijnde eigenaars, hun het terrein af te staan; dit verzoek werd ingewilligd. Met convent van den Proost van West-Friesland bouwden zij nog in hetzelfde jaar een steenen huis, waarvan de Noordzijde als kerk, de Zuidzijde als keuken en het midden gedeelte als slaapzaal werd gebezigd. Het klooster lag toen nog buiten de stadswallen en kwam eerst in 1508 door uitbreiding der stad, er binnen te liggen. Bij deze gelegenheid werd het aanmerkelijk vergroot.

De Tertianen gingen in 1461 tot de orde der Kruisbroeders over en eenige van hen, die deze verandering niet goedkeurden, keerden weder naar hun vroeger klooster te Amsterdam terug.

Na dezen overgang hadden de nieuwe Kruisbroeders eerst geen Prior, doch alleen een pater met name Jan Blasius. In 1462 kozen zij Nicolaes van Haarlem tot Prior, die echter later Generaal van de geheele orde werd. In hetzelfde jaar bouwden zij een nieuwe kerk, waarvan de Raad der stad de muren ten geschenke gaf. In 1516 kwam een Hoornsch burger, Evert Oly geheeten, uit het Heilige land terug en bracht vele, door hem daar verzamelde reliquieën mede, waarvan er eenige met processiën en groote feesten naar het klooster werden gebracht.

In 1615 werd het gebouw ingericht voor tuchthuis. Op den 22sten Mei 1700 ontstond er brand, waardoor het »vierkant« (d.i. het gedeelte dat als gevangenis gebruikt werd), de keuken en een gedeelte van het dak vernield werden. Den 15en November d.a.v. werd de herbouwing voor f 4.300 aanbesteed.

In 1814 werd door den Gouverneur van Noord-Holland, verblijf houdende te Haarlem, aldaar van landswege aanbesteed het vergrooten der gevangenis. Door bijtrekking der achterste proveniershuisjes bracht men het aantal cellen van zeven op dertig, waarvan dertien beneden en zeventien boven.

Thans doet het N. W. gedeelte dienst als »Huis van Arrest«

terwijl het overige, in verschillende woningen en kamers, aan ouden van dagen is verhuurd.

III.
Oude Mannen- en Vrouwenhuis (Dal).

De gevel van dit gebouw, dat één geheel vormt met het St. Pietershof, werd in 1692 opgetrokken.

Rechts boven de poort bevinden zich de wapens van Mr. Joan Verschuer, Nicolaes Wijntgis, Outger Groot, Outger Molewerf en Symon Baers.

Links ziet men de wapens van Mr. Albert Sonck, Pieter Vavoen, Cornelis Ment en Mr. Allardt Merens.

Het vijfde schild draagt het volgende opschrift:

FASCES ET
SECVRES
REIP
HORNANAE

Boven den ingang leest men:

OVD MANN' EN VROUWEN HVYS

Hierboven staat:

CONSVLIBVS FLAMMESCIT AMOR NEC PATRIBVS ARDOR
OCCIDIT OBSEPSIT FLAMMEA CVRA SENES
MACHINA TESTATVR FIRMANT INSIGNIA TANTIS
PRAEMIA SINT SVPERIS EXORITVRA VIRIS

Hetgeen beteekent: Bij de regeerders ontvlamde de liefde; ook bij de Vaderen was die gloed niet vergaan (Daarom) maakte hun vurige zorg een toevlucht voor de ouden van dagen. Dit gebouw getuigt er van. De wapens bevestigen het, aan zulke groote en uitnemende mannen moge het loon eens geworden.«

Ter rechter- en ter linkerzijde van de poort staat op twee steenen: ANNO en MDCLXXXXII.

In het fronton van het gebouw bevindt zich een rijk versierd wapen van Hoorn, met een eenhoorn als tenant.

Dit gebouw staat op de plaats waar zich eertijds het St. Petrus klooster bevond (zie boven). Het Oude Mannenhuis werd in 1617 gebouwd en in 1639 met het Oude Vrouwenhuis vereenigd.

In 1662 werden de leprozen van het Keerne er in overgebracht. Toen in 1692 de boven omschreven gevel voor het gebouw werd

geplaatst, werd ook de kerk der Augustijnen afgebroken. (Op het erf van het klooster der Augustijnen was reeds in den zomer van 1599 een Pesthuis gebouwd, hetwelk in 1685 tot Huiszittend Armen Weeshuis werd ingericht).

IV.

Weeshuis.
(Korte Achterstraat 4).

Op de rijk gebeeldhouwde hardsteenen portiek, aan weerskanten met festoenen uitgewerkt, bevinden zich twee beeldjes — een weesjongen en een weesmeisje — en het wapen van Hoorn met een eenhoorn als tenant.

Deze portiek dateert van 1620 en draagt het opschrift

'T WEESHUYS.

In den gevel van het gebouw bevindt zich een steen met het volgende opschrift:

ANNO 1573 MEN ZAG
IN OCTOBER DEN ELFDE DAG
GRAAF BOSSU HIER VEROVERT TOT HOORN
GEVANGEN IN DIT HUIS HY LAG
EVEN DRIE JAREN NA DEN SLAG
DIE HY OP DE ZUIDERZEE HAD VERLOREN.

Hieronder leest men:

HET BOVENSTAANDE GEDENKSCHRIFT BEVOND
ZICH BOVEN DEN VROEGER HIER AANWEZIGEN
INGANG TOT DE GEVANGENIS. TER HERINNERING
DAARAAN IS DEZE STEEN GEPLAATST
ANNO 1848.

Het eerste opschrift stond oorspronkelijk, in gouden letters op zwarten grond, boven den ingang van de gevangenis van Bossu [1]). De gevangenis deed later als turfpakhuis dienst en werd eindelijk geheel verbouwd bij het weeshuis getrokken. In 1848 werd het opschrift, in hardsteen gebeiteld, in den muur van het nieuwe gebouw aangebracht en wel ter plaatse waar zich eertijds de ingang van de gevangenis van Bossu bevond.

Ter plaatse waar zich thans het Weeshuis bevindt, stond eer-

---

[1]) Voor afbeeldingen van de gevangenis, die Bossu drie jaar tot verblijfplaats heeft gediend, zie men in het West-Friesch Museum: B. 1. P. Jolly. Album van West-Friesland, blz. 10, 11 en 12.

tijds het in 1408 door Heer Frederic Matthysz. gestichte St. Maria-klooster (Tertiarissen-klooster). In een oud hs. leest men aangaande de stichting het volgende: »Int Jaer 1408 doen worde« »Sint Marien-Convent tot Hoorn begonnen, van Heer Frederic« »Matthyssoon, die de huysinge eerst kogte, en sette daar negen« »Susteren in, op een May avont.«

Het klooster stond in de tegenwoordige Achterstraat en strekte zich uit ten noorden van het St. Catherinaklooster. Dit laatste werd in 1400 gesticht en besloeg een gedeelte van de Muntstraat (eerst later aangelegd) en van de Gouw (thans Nieuwstraat) tot bij de Groote Kerk. De kapel diende naderhand tot werkhuis van de Munt van West-Friesland.

In 1531 werd op het Groote Oost, ten westen van de St. Antoniekerk, tusschen Jeroen- en Borstelsteeg, het eerste weeshuis voor wezen en vondelingen gesticht.[1]) Toen dit gebouw in 1563 werd vernieuwd, verbleven de weeskinderen gedurende die verbouwing in het St. Maria Magdalenaklooster, dat eenige jaren te voren, door slordig beheer en tweedracht onder de nonnen, ten deele opgeheven was. Ten gevolge van het steeds toenemende aantal weezen was het gebouw op het Groote Oost echter spoedig weder te klein. In 1574 werd bij resolutie van de vroedschap besloten, dat het St. Catherinaklooster tot weeshuis zou worden ingericht; daar dit klooster evenwel zeer rijk was en meer land bezat dan eenig ander klooster in de stad, werd het doór de Staten verboden. Enkele jaren later werd het St. Mariaklooster tot weeshuis aangewezen.

Sedert het jaar 1573 werd het voorste gedeelte van de in 1506 gestichte kerk door de Heeren Gecomm. Raden van W. F. en het N. K. als artilleriehuis gebruikt. Over het achtergedeelte van het kerkgebouw was evenwel geen beschikking gemaakt en dus hadden zoowel de Regenten als de Gecomm. Raden er evenveel recht op. Beide colleges lieten er evenwel niet de minste reparaties aan verrichten, zoodat het gebouw deerlijk in verval geraakte. De Gecomm. Raden deden het voorstel om het op hun kosten te laten restaureeren om het daarna, als vergrooting van het

---

[1]) Volgens Centen was dit een „Burgerweeshuis" en werd het „Huiszittendearmenweeshuis" vele jaren *daarna* gesticht. In het electieboek op het stadhuis wordt evenwel vermeld, dat in 1529, dus twee jaren vroeger, het Huiszittendarmenweeshuis met het Weeshuis of Heilige Geesthuis werd vereenigd tot 1554. Centen schijnt dit boek dus niet gekend te hebben.

artilleriehuis te mogen gebruiken. Dit voorstel werd afgeslagen, doch een gelijk, in 1760 gedaan, aangenomen. Door deze uitbreiding werd het artilleriehuis meer dan een derde vergroot. Behalve allerlei oorlogsmateriaal bevond zich in het gebouw een groot aantal beziens waardigheden o.a. het harnas van den Graaf van Bossu.

In 1825 werd het artilleriehuis afgestaan aan de R. K. Gemeente tot het houden van godsdienstoefeningen.

V.
Ooster- of St. Antoniekerk.
(Groote Oost 60).

In den voorgevel van deze kerk staat, in een cartouche met rijke omlijsting, het jaartal 1616, in welk jaar de gevel gebouwd is. Deze is met nissen en flamboyant traceeringen versierd en herinnert aan de werken van den beroemden Amsterdamschen bouwmeester Hendrik de Keyser, zoodat het waarschijnlijk is, dat deze kunstenaar het ontwerp gemaakt heeft. De motieven van de latere Westerkerk te Amsterdam vindt men hier ongewijzigd terug. Verder bevat de gevel het wapen van Hoorn.

Op de wijzerplaat der klok, die evenals bij de Noorderkerk bij wijze van uithangteeken geplaatst is, staat het jaartal 1688.

Het torentje boven het huis draagt, hoewel het Gothische vormen vertoont, het jaartal 1600.

In 1450 werd door twee broeders bij de Bagijnensteeg een kapel gesticht, doch daar er spoedig verschil van meening ontstond over iets, dat ieder gaarne naar zijn eigen zin wilde uitvoeren, besloten zij ieder voor zich een kapel te stichten. De een bouwde aan de St. Corneliskapel verder, de ander bouwde een nieuwe, aan St. Anthonius gewijde, kapel. Het werk van den laatsten evenwel schoot door allerlei tegenslag niet op, zoodat de kinderen spottend op straat zongen:

Daer waren twee Gesellen
Stichtende twee Capellen
Hadden s' haer Buydel wel besien
Sy hadden genoegh gehadt aen ien.

De St. Anthoniuskapel werd in 1453 ingewijd en was volgens Velius: »een slegt en ligtveerdig werk«, daar deze slechts van hout en riet was opgetrokken. De groote kosten van het bouwen

werden ten deele door de Scharwouders gedragen, omdat »hair« »prochikercke lange tiit buten diicke geslegen is ende ter neder« »gevloeit die sy van armoede nyet weder tymeren en mogen.« Zij verzochten toen aan Graaf Albrecht om zich bij de gemeente Hoorn te mogen inlijven; bij schrijven van den Graaf van 1 Maart 1394 werd hun dit toegestaan, behoudens goedkeuring van den Proost van West-Friesland. Gedurende 70 jaren bleven de Scharwouders met die van Hoorn in kerkelijke zaken vereenigd, daarna hebben zij weder een eigen kerk te Scharwoude gebouwd.

De St. Corneliskapel werd in 1464 door den stichter aan de Zusters van het St. Maria Magdalenaklooster [1]) afgestaan. In 1495 werd deze kapel, die, zooals we boven reeds opmerkten, van hout en riet was opgetrokken, van steen herbouwd; na de Hervorming werd het gebouw afgebroken.

De St. Anthoniuskapel werd in 1493 van steen herbouwd. In 1519 werd het nieuwe hooge koor voltooid en onder een nieuw leien dak gebracht.

In 1600 werd een nieuwe toren op de kerk gezet, om er het oude speelwerk uit de Groote Kerk in op te kunnen hangen. Toen deze evenwel klaar was, bleek dat het speelwerk er niet in kon en dat hij bovendien te zwak was om al de klokken te dragen.

In 1604 werd een nieuwe gevel voor het gebouw geplaatst.

De kerk was intusschen zeer bouwvallig geworden en daarom gaf in 1615 de Raad der Gemeente aan de Kerkvoogden Cornelis Cornelisz. Soop en Cornelis Cornelisz. Veen last, om de noodige herstellingen te laten verrichten. De noordervleugel, welke vroeger laag en van twee daken en gevels voorzien was, werd in 1616 opgetrokken en onder één dak gebracht op gelijke hoogte als het kruiswerk en het koor. Tevens werd toen het leien dak op het noordeinde der kerk geplaatst. De prachtig gebrandschilderde glazen werden in 1618 en 1619 door de gilden aan de kerk geschonken. Op ruwe wijze is met dat mooie glas omgesprongen.

In 1764 werd de wijzerplaat vernieuwd en het uurwerk, dat ongeveer 3 jaren had stilgestaan, weder aan den gang gemaakt. In dit raam werden ook de beide boogramen in den voorgevel dichtgemetseld.

Van de geschilderde ramen in 1618, 1619 en 1703 in deze kerk geplaatst, is alleen één, aan de Oostzijde van het kruis, nog

[1]) Het St. Maria Magdalenaklooster, gelegen op het Groote Oost, werd in 1464 gesticht. De tegenwoordige Bagijnensteeg herinnert nog aan de bewoners. In lateren tijd heeft men er woningen gebouwd.

bewaard gebleven. Dit raam stelt den slag van Heemkskeerk bij Gibraltar voor. Hierboven ziet men de wapens van West-Friesland, Oranje en de Zeven Provinciën, benevens afbeeldingen van Prins Maurits en Frederik Hendrik met hunne schildknapen. Ten slotte vindt men boven de kroon een zeer beschadigde voorstelling van Neptunus, die, staande in zijn wagen, twee zeepaarden ment.

Het glas werd in 1620, gelijk een opschrift aanduidt, door de Heeren der Admiraliteit aan de kerk ten geschenke gegeven. Dit opschrift luidt:

De Heere gecometeerd t admiraliteyt
Tot staet en stat vryndschap genege
Hebben tot dees erkentlyckheyt
Dit glas in dese kercke gegeve.
1620.

Op den houten koker onder het glasraam lezen we:

Wij sterven daar wij staan, wij dalen in het graf;
Ons leven loopt gelijk met deze looden af.
De looden, die gij ziet allengkens nederdalen
Toont uwen levensloop, die niet is te herhalen;
Gelijk van stond tot stond die naderen de aard,
Zoo nadert gij uw graf van dat gij werdt gebaard.
Anno 1612.

Voor het orgel, in 1764 door Johan Hendrik Hartman uit Utrecht vervaardigd, heeft men de som van *f* 4000 betaald. Dit orgel, in 1860 geheel vernieuwd door H. C. Witte (firma Bätz & Co.) te Utrecht, met behoud van de oude betimmering, verving het oude kleine in 1523 uit de Groote Kerk in deze kerk overgebracht, dat aan de Westzijde geplaatst was. Bij gelegenheid van het plaatsen van het orgel in 1764, werden de beide boogramen in den voorgevel dichtgemetseld (zie boven), waardoor deze niet in schoonheid won.

De toren der kerk was al lang heel slecht. Eerst in 1911 begon men hem te restaureeren. Toen is bij den storm van 30 September van dat jaar de mooie klok van Willem Wegewaert (1596) uit den toren geslingerd en in stukken op straat gevallen.

Van de bezienswaardigheden der kerk noemen we nog het houten tochtportaal (stijl Louis XV) en eenige fraai gesneden banken. Preekstoel en doophek dagteekenen uit het begin der 17de eeuw.

EPISODES AND REMINISCENCES OF THE WAR.

DOOR

JAMES PENNINCK.

IV.

(Voortzetting van Nav. LXV, 342.

One of my friends, having volunteered for service in the Boer-army, was sent to the north of Transvaal as a member of a detachement of a bicycle-corps, under orders to report the movements of the British army, which lately had landed at Beira (seaport in the north of the Portugese possessions). With a burning sun overhead, a barren soil underfoot and the fever thinning their ranks, the British wisely forbade to penetrate the inhospitable regions, which protect Transvaal on the north. After a few weeks stay, the cyclist was recalled to Pretoria.

The north of Transvaal is a most desolate country and almost uninhabited: furnishing neither water nor wood.

The traveler is exposed to an intolerable heat, against which the nature of the soil offers no shelter.

A chain of bicycle riders was stretched toward the North with Potgieter's-Rust as a base; and suplies and water were forwarded to the various posts by a transportation system, carried out by oxen-wagons. Two men were detailed for each post. Toward the evening (the only time for travel) each post would forward a man to the next post (the remaining man having arrived the last), and, the distance between posts being but a couple hours for good rider, each station would have two men during the night. This perpetual motion kept the men fresh and produced a line of communication with headquarters, as the man at the last post, whose turn it was to move on, would return by the same route, and, after resting twenty four hours at each station, eventuallly would reach headquarters and deliver his report. The men were furnished with a tent to protect them against the burning sun during the day and against wild animals at night.

The night-rides took place in pitchy darkness, the bicycle-lantern hardly furnishing sufficient light to distinguish any object

the wheel might bump into and totally failing to show the narrow track, left by cycle or oxen-wagon.

My friend, a reporter of the Volksstem (the voice of the people: the Official recognized Organ of the Government) used to ride at utmost speed, regardless of obstacles, and at one time flew right over some wild animal, resting in his path, which with a terrible growl jumped up and out of his path nearly upsetting his wheel and almost scaring him out of his wits. The sudden flash of the lantern probably proved his safeguard and luckily he retained sufficient presence of mind to ride on as fast as he could. By the time that the beast had overcome his fright, the man and cycle were out of sight.

During the nightly hours one man kept watch in order to replenish the fire and keep the wild beasts at a respectful distance; as the stillness of the night often was interrupted by the roars of the king of beasts, while the dawn disclosed lion tracks, sometimes uncomfortably close to the camp, especially since one of the oxen-drivers graphically described how one of his oxen had been carried away by a lion, while the men were sitting around a campfire.

Suddenly (thus ran the tale) without any warning on the part of the oxen (which usually betray the presence of any wild animal by showing excessive fear), a terrific roar was heard and at the same instant the huge body of a monster-lion flew over their heads and pounced on one of the oxen. The latter crazed by fear, had run off with the lion on top, and the mingling of the pitious bellowing of the ox and the ferocious grewls of the lion raised such hubbub, that the men for the moment hesitated what to do.

When they recovered their senses, they rushed out into the darkness in order to trace the cattle-thief, but it proved a fruitless quest. The night had swallowed the king beast and his victim and it was too risky to stray far from the fire. The hunger had made the wild beast desperate and it did not hesitate to attack a camp protected by wide-awake men.

Of course the tale spread and no man would dare to fall asleep or let the fire go out. Shortly after the men were recalled to the Capital. The reporter went to the front and had his share of exiting events. He mentioned inexcusable blunders on

the part of the Boers. Nearly impregnable positions suddenly were left in hands of the enemy, without a semblence of a fight; while many a time a stubborn resistance was made in exposed places, impossible to defend against the superior artillery and discipline of Great Britain's regular troops. The stand made against the British lancers at Elandsfontein could but result in massacre — the hopeless defense of Paardenberg by General Cronje was but to invite disaster and defeat; and the many opportunities for retreat were totaly disregarded. — The Boer raid in English Natal instead of Dutch Cape Colony showed woful lack of foresight and generalship. For the British officers such proceedings often proved a puzzle. However the reason was very simple. The Boer-Commanders did not have any lasting hold on their men. The latter chose their own Field-cornets and Commandants, who could not enforce strict discipline without losing their popularity. Real authority they possessed very little and the Boer-fighters would leave their camps at will, and, at times, even their posts, without being punished.

The Burghers could fight well, if they had a mind to do so, but unfortunately they made up their minds at wrong times and at odd moments. Hence a waste of bravery without any results — a second Sedan at Paardeberg — a sudden withdrawing from the impregnable positions at the Tugela river; an ending of regular warfare on the Boer-side at Dalmanutha. A volunteer from Machadodorp was detailed as despatch-rider and sent to Colenso. After a busy day he reached his camp, and soon after supper, lay down to get some much-needed sleep. But fortune did not favour him. Within a couple of hours he was ordered by a Fieldcornet to report at the tent of General Botha forthwith, as no other despatch rider happened to be at the laager (camp). Hurriedly dressing himself, he reported for duty at Headquarters, where he found three Boer Generals discussing some matter with Schalk-Burgher: Vice-President of Transvaal since the death of General Joubert. The dispatch-rider was instructed to deliver a despatch into the hands of a certain Commandant, who at that time camped with his commando at a couple hours distance from the central Boer-position at Colenso. The order was verbally repeated to the messenger, in case the latter would lose his missive: reading that the Commandant should send some

forty mounted men with provisions and plenty of ammunition to a kopje at the end of the left wing on the Boer army, which kopje commanded a ford, where the British might try to cross and outflank the Boers. Entrenched behind the kopje, the Boers would be safe from attack and able to repulse any advance from the British side, as the narrow path, leading from the river winds itself around to the kopje, where one man could hold his own against a hundred; artillery being useles there. The attackers would have had to climb up that narrow, steep path, one at the time, and would have to reach the top of the kopje in order to descend at the other side. During all that time every man would be exposed to the fire of the unseen enemy. Still the river was fordable at that point and the British might make a desperate attempt to force a way, at the sacrifice of several men, in order to turn the Boer flank. Spies had reported that a few British officers had been scanning these heights, apparently seeking a weak spot amidst the forbidden-looking rocks, which frown from their great heights upon the herete futile, human efforts to hurl their projectiles against nature's barriers. The forty men should be in their position at dawn and the distance between the Kopje and the camp was about two hours on horseback. By the time that the messenger arrived at the outlying camp, it was near midnight. He was not challenged, but jumping off his bycicle, he stumbled over a man, who proved to be the sentry. The latter, grumbling and but half awake, rose to his feet and guided the messenger to the Commandants' tent; together they endeavered to awaken the Head of the Commando. It proved a case of shaking before waking and, after some minutes of strenuous efforts, they managed to make the Chief realize the importance of the despatch. The Commandant then directed the despatch rider to find the Fieldcornets, and, with the assistance of the centry, the two subaltern Officers were located and informed of the message. Returning to the Commandant's tent, they found the latter dozing and after some time the Officers commenced to grasp the strategy of the intended move. However it did not impress them as an imperative necessity to occupy the kopje forthwith and, after some consultation amongst themselves and out of hearing of the messenger, they decided to defer the matter till the next day. The messenger strongly

protested against any postponement, pointing out that an order of superior Officer should be obeyed, no matter what their private opinion might be. One Fieldcornet remarked that the horses of his command were nearly exhausted, while the other added, that lately his men had done so much rough work, that they needed a restly very badly.

The messenger, a Hollander, unable to comprehend such an unpardonable lazity in matters of duty and obedience, repeatedly urged the imperative necessity of following instructions, when the Commandant sharply stopped him. Although Schalk Burgher ranked as a Vecht-General (Major General), he (the Commandant) could judge better about the condition of his men and horses; and in his own laager he was as good as any man. The despatch-rider, seeing the hopelessness of further persuasion, rode back to headquarters. After listening to the report, the General did not evince any surprise and dismissed the messonger with a: »Very well«. This is but one instance of the lack of discipline, and many more of the same character happened, resulting into nullifyng the effects of the first Boer-victories. Concidering that England came near losing South-Africa (as conditions were then) the unification of all Africanders and the recognition of organization and discipline, based on common sense and common interest (if not on pride or patriotism) might have given different turn to affairs, and better results might have been obtained, as Great Britain's policy would have been against a long guerilla-war: the ending of which have been impossible to foresee; and thus the dream of the younger Boer-generation of a reborn United States of South Africa under their own flag and Government might have become true. The latent strenght was fully displayed, and, if all the Boers had practised the motto of the Transvaal coat-of-arms: »In Union lies Strenght«: the outcome of the struggle might still be hanging in the balance. Knowing their country like a book, the Boers had the advantage almost in everything, and, as long as they avoided personal encounters with the invaders, the could at a safe distance inflict all sorts of damage and keep the country in a state of affairs, sufficiently demoralized, to ruin all business; stop all industries; force the maintenance of a large, expensive, army; and prevent the enemy from reaping any benefits out of the conquered territory. Provisions

and ammunition were hidden everywhere and enabled the Boers to sustain the guerilla-warfare. However, when they were unable to reach the hidden stores, the Boers often were in a sad plight for the want of food.

While being closely persued, some Boers had thrown their blankets away, and for the time being, had eluded the enemy. Although much in need of something warm, they did not dare to light a fire, and made a meal of dry corn. Surrounded by British patrols and greatly outnumbered, they tried to make a dash during the night, but unfortunately one of their horses neighed and betrayed their whereabouts to the enemy, and, instantly, an alarm was sounded, which was the deathknell to the hope of escape. Leaving their horses behind and sacrificing all their belongings, except rifles and pistols, the Boers slowly climbed a precipitous kopje; and, having arrived at the top, they slid down on the other side and landed in a rocky ravine. Their knowledge of the country and its many intricate kaffirpaths proved their salvation, and on all fours they succeeded in passing between two British sentries. One sentry steadily gased in their direction for some time, ready to fire, but the men lay perfectly quiet for a long time' and the sentry resumed his patrol. The next morning they reached a Boer farm, where they received some food and at later date they fall in with a Boer-Commando.

A young Boer was present at Elandsfontein, where the British lancers made their memorable charge. The man, standing next to him, was killed outright, and being of a large powerful built, he knecked the first man clear over. Hidden by the corpse of the large man, the young man escaped the lancers of the British cavalry. When everything had become dark and quiet, the young Boer mananged to disengage himself from the corpse and to crawl away; and, making a wide circuit, he avoided the British lines and eventually reached the Boer laager.

One man was hit by a bullet, which glanced off his watch-kept in his left breast-packet right over his heart and escaped unhurt, while the watch kept on running.

The shrinking of his stomach saved the life of another man. He had been cut off from his commando with three others, with some British scouts steadily on their trail, not affording them any opportunity to obtain food. Perceiving a Boer farm in the

distance, the men decided to got something to eat by means fair or foul.

In the house they found a Boer woman with her young daughter and two young boys, and the men received a hearty welcome. However, before they could do justice to the hastily prepared meal, one of the boys rushed in, shouting: Hé, the khakis are coming«; and the men rushed out and were under cover, just as a British patrol rode up. The latter were warmly received and a sharp fusilade ensued. The fight might have lasted for some time, if suddenly some more Boers had not come upon the scene, attacking the Britishers in the rear. The latter, caught between two fires, soon were routed, leaving five wounded behind. Three Boers were hit, the narrator included. The bullet which laid him down had entered the place, where the stomach was supposed to be, but one of the late arrivals, who claimed some skill in surgery, stated, that, through a long fast, the wounded man's stomach had shrunk to such a small size, as to having allowed an unhindered passage to the bullet. The later found an exit in the man's back, after glancing off one of his ribs, without disturbing any vital organ. In order to recuperate he stayed a few days with the Boer family, needless to say, greatly to the benefit of his stomach.

One of my friends, a medical student and prisoner of war on Morgan Island (one of the Bermuda group), wrote about his various experiences. »I wish to tell you »— thus one letter commences —« about my dailly routine. I have been detailed to act as Doctor for the Boer-prisoners here and enjoy the privelege to have a tent of my own. The English physician, Dr. Nicholls, had the kindness to offer me a bed, a table. a chair, a bench and some clothes-pegs. I rise at a quarter after six to answer the rollcall. At half past six we have breakfast, consisting of coffee with sugar but no milk; after which I have to prepare a list of the sick and help these, who are slightly ailing, while I report bad cases to Dr. Nicholls, who generally sends them to the Hospital: a well-built structure and properly conducted. Dr. Freeman is in charge there and has appreached me in regard to a vacancy as Assistant House Physician, but I have not decided yet, as I do not like to leave my other patients without any medical assistance. We also have a library, where I often spend

part of the day, perusing some American newspapers, forwarded to us by a Professor from Boston. At twelve o'clock noon we have dinner, consisting of meat and potatoes. During the afternoon we are free to tend to our business till four o'clock, when we are detailed for garrison-werk. At six sharp all the prisoners fall in on the parade-ground in order to answer roll-call, after which supper is served; a meal on equal footing with breakfast. In the evening we play cards, read to each other or organise a concert. In the next week we expect a piano, which no doubt will enliven the camp a bit. I often go fishing in the afternoon and think it a great sport.

Another letter relates part of the battle of Vlakfontein (Transvaal) on the twenty-ninth of May 1901; reading: »On the twenty seventh of May at about four in the afternoon, I rode out to the farm of van Eelde, accompanied by a Frenchman, the Count de Courville. Camplife was fast becoming tedious and we were anxiously seeking a diversion, at the same time trying to buy some bread from the Boer Women.

We reached the farm in due time, and, jumping off our horses, were on the point of enteringthe house, when we noticed a young Boer riding towards us at a furious gallop. As soon he was within hailing distance, he shouted: »Return to the laager at once; the British are advancing in force and are close behind me.« In a moment we were in the saddle again, and, giving our horses the spurs, we flew back to camp. I had a five-year stallion under me, a spendid beast, and I outdistanced the Count by several yards. However we reached the laager in safety, where everything was packed and ready to be moved at a moment's notice. Scouts had brought the information of the British advance in overwhelming numbers, and, in order to avoid capture, we compelled to retreat. At one o'clock in the morning we halted at the farm of Jan Erasmus, where we rested till four a/m. The wagons were sent ahead under an escort of twelve burghers, fully-armed, and the rest of the men remained behind in order to cover the retreat and chock immediate pursuit.

I was one of the escort and we had been trekking for about twenty minutes, when suddenly a hailstorm of bullets whistled about our ears. The British had circumvented us and were attacking on all sides. One man immediately despatched

to General Kemp, and within a short time three hundred men came galloping to our assistance. The British were driven from our neighborhood, but kept us under a galling shell-fire from a distance. One shell struck a wagon and killep two mules. The occupants: two women and nine little boys with one young girl: shouted for help. I ran with another man to their assistance under a rain of bursting shells. We out the traces of the dead mules and laid the whip on the remaining four. Slowly the wagon moved on again. Fortunately nobody was hit, although the sharp whistle of the bullets and the hiss of the shells never ceased. At last we safely reached our position. The twinty ninth of May found us still in the same spot. The British artillery occasionally sent a few shells in our direction in order to remind us of their presence. At one p.m. a religious service was held in our laager and we implored the Divine blessing before engaging in the battle, which awaited us. The grass was set on fire, as the wind was blewing towards the enemy. Under cover of the smoke we slowly rode towards the British lines, and, unperceived, we halted at about fifteen metres from the enemy. We jumped off our horses and fired a few rapid volleys with deadly effect. The first ranks were nearly all killed or wounded. Still advancing, we suddenly were confronting two Armstrong cannons at a distance of no more than twenty feet, but we noticed to our surprise, that all but three gunners had been shot. Before the gunners could fire the guns, the Boers were upon them and, with the butts of their guns, clubbed them into insensibility. To turn the still loaded guns around, and fire the contents straight into the British lines, seemed to require the work of but a few seconds. At that short distance, the result proved disastrous, and in an instant the field was covered with dead and wounded. The British ambulance became demoralized: several of the bearers being killed. A fierce battle ensued and Briton and Boer kept up an unceasing fire at about twenty yards.

After twenty minutes of this carnage, British reinforcements appeared, accompanied by two Lyddite guns und the Boers were compelled to retreat and abanden their positions. Captain Williams of the seventh Imperial Yeomanry, one sergeant and six men were taken prisoners by the Boers. We had nine men killed and eight wounded, and of the latter all are again in fighting

trim. Amongst the killed were two Germans, named Behrendahl, twins, blown to pieces by the same shell. The British suffered a loss of siex men killed and about one hundred and eighty men wounded. The battle lasted less than two hours. It was terrible to have to listen to the groans of the dying and wounded, and, although we did our best, their suffering was intense. Two days afterwards we had to retreat in haste: 15.000 British were advancing from all directions in order to deliver a crushing blow, but they did not succeed in capturing the main body of the Boer-army. But a few women and children, and some faint-hearted burghers, who surrendered, fell the hands of the enemy. It is wonderfuil how little subsistence is needed to keep body and soul together. During the last three months, we had nothing to eat but meat, and, what proved worse, we did not have any salt. As a substitute for coffee we burned the beans of kaffir-corn. Once in awhile we found a watermelon. During the last three days we have subsisted entirely en kaffir-beer, which tastes much like buttermilk. Still we were all hearty and in good spirits. The worst night I experienced was in Natal, in the neighborhood of Frere. A storm burst loose at seven in the evening and lasted till four in the morning. The lighting was blinding and the surrounding country was lit up by continual flashes of electricity: a dozen at the time. The rolls of thunder made an eardeafening noise, and it looked, as if the Inferne had broken loose.

The rain descended in a veritable deluge and we were drenched were drenched to our skins. After the cloudburst had passed by the plain was converted into lake.«

(Wordt voortgezet).

Regententucht.

Deze trof op 16 Mei 1610 een oud schepen, toen Vroedschap, te Schoonhoven. Op dien datum wordt in het Resolutieboek 1584/1640, fol. 64, aangeteekend: »Die gemeene [voor algemeen] vroetschap vergadert zijnde hebben geresolveert dat Peter Willemszn. nyet meer in de vergaderinge van vroetschap, noch in geenen publyken offitien ofs wettelicke vergaderinge sall moegen comen ofte ontfangen worden soo lange hy geen leedwezen noch schult (.......) getoont off gedaen sall hebben naer behooren off dat oick anders dair inne sall weesen voorsien.«

In 1587 wordt als schepen genoemd Pieter Willemze Vlaming, in 1618 Willem Pieterse Vlaming, zijn zoon.

's Gravenhage. A. J. S. v. R.

Nav. LXV, 247.

De Boeken van het Oude en Nieuwe Testament.

Wijze: Psalm 36 of 68.

1.

Het heilig Bijbelboek bevat
In zich een ongemeenen schat
Voor naarstigen te zoeken.
Men vindt in 't Oude Testament,
Bij Jood en Christen welbekend,
Een min dan veertig Boeken.
Vijf zijn van Mozes, Josua,
Het boek der Rigteren, Ruth [daarna,
Van Samuel twee werken,
Twee van 't bedrijf der Koningen,
Chronijken twee, door Geest en pen
Beschreven voor Gods werken

2.

Esra en Nehemia trouw,
't Boek Esther, Ahasverus vrouw,
Job en het boek der Psalmen,
De Spreuken, Prêeker en 't Hooglied
Veel schooner dan Parnas uitziet
In aangename Galmen.
Profeten viermaal vier daar zijn
Vier noemt men groot en twaalf [klein
De groote zijn mits dezen
Jesaias, deftig, hoog van toon,
En dan Jeremis, priesters zoon,
Die 't Hooglied ook doet lezen.

3.

De derde is Ezechiël,
De vierde groote Daniël.
Nu volgen ook de kleine
Hosea, Jona, Amos frisch
Obadja, Jonas in den visch
En uit den visch onreine,
Voorts Micha, Nahum, Habakuk
Zephanja, Haggai, die van druk
Vermeldt met Zacharias
Maleachi, die besluit het hek,
Vertoont ons in een kort bestek
De komst van den Messias.

4.

Het Nieuwe Testament begint
Met Jezus, Godes heilig kind
Den mensch tot heil gegeven.
De boeken of afdeelingen
Zijn driemaal negen door de pen
Van heiligen beschreven.
Mattheus, Marcus, Lucas, Jan
Of wel Johannes melden van
De daden onzes Heeren.
St. Lucas, in het schrijven kloek,
Beschrijft met lof een tweede boek
De Apostelijke Leere.

5.

De Apostel Paulus, groot van geest,
Weleer in 't Paradijs geweest,
Schreef tweemaal zeven brieven.
De eene ging naar Rome heen,
Aan de Corinthers twee voor een,
Om 't Christendom te gerieven.
Galaat Efizen, Phillippens

En Colossens, elk een naar wensch
Twee brieven zond hij heilig
Naar Thessalonisensen toe
Werd nooit van Schrijven mat
[noch moe
God maakt zijn schriften veilig

6.

Hij zond twee brieven met een kus
Aan zijnen zoon Timotheus
Aan Titus een almede
Een aan Philemon, met gebêen
En dan op 't laatst aan de Hebrêen
Met wensch van heil en vrede.
De verdere heilige brieven zijn
Een van Jacobus, schoon en rein,
Heiligt in zijn verklaring
Petrus schreef twee, Johannes drie,
Dan volgt de brief van Judas, die
Sluit met de Openbaring.

7.

Dat zijn de boeken van het Oud-
En Nieuw-Verbond, meer waard
[dan goud
Men zoek' hierin het Leven.
Het eeuwig Leven is hierin
Te vinden, wat een groot Gewin!
Wil ons genade geven
O Heer! zoo groot op uwen troon
Dat wij door Uwen lieven Zoon,
Die ons dit komt bewijzen,
Opzoeken mogen 't smalle pad
Waarlangs wij gaan naar 't he-
[melsstad
Om eeuwig U te prijzen.

TOT BESLUIT.

Indien uw doen ooit wordt mis-
[prezen
Let er op door wien 't geschiedt;
Wordt het van een dwaas verwezen
Stoor u dan het minste niet.
Maar als gij 't moogt hooren prijzen
Wees dan niet te zeer verheugd
Want als 't werk behaagt den wijze
Is 't een teeken van zijn deugd.

Medegedeeld door W. Bakker.

Nav. LXV, 344.

Opschrift van Huis Bergh.

H. G. Z. D. B. M. M. V. B. = *H*ermann *G*raf *z*u *d*em *B*ergh *M*aria *M*arquisin *v*on *B*ergen. (De volkslezing: *H*ier *g*aan *z*ich *d*e *B*ossche *m*eisjes *m*et *v*rijen *b*ederven).

Op het rentmeestershuis van het kasteel staat: M. G. Z. D. B. M. V. B. O. Z. = Maria Gräfin zu dem Bergh, Marquisin von Bergen op Zoom. J. K.

J. Luyken — Jezus en de Ziel, 2e druk 1685.
Amsterdam, P. Arentsz.

Waar in Nederland een ex. hiervan te vinden is, wordt gevraagd door F. Reitsma,
Herv. Pred. te Dragten (Fr.)

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

DOOR

J. A. R. KYMMELL.

(Voortzetting van Nav. LXV, 301.)

Blijkens den Nieuwen Drentschen Volksalmanak voor 1913 bl. 95, is de familie van Neukirchen genaamd Nyvenheim ook gegoed geweest in de Wijk, provincie Drenthe. Wij lezen ter aangehaalde plaats, in een artikel van den heer W. Koops te de Wijk: »Vermoedelijk heeft Derk Gerrit van Dongen tot Dun»ningen een gedeelte van de eigendommen in Dunningen, eene »havezathe in de tegenwoordige gemeente de Wijk, afkomstig »van de familie Boecop en later aan den heer *Nyvenheim* toebe»hoorende, aangekocht, daar den 14 Juni 1734 onderscheidene »goederen van Dunningen door den heer *Nyvenheim* en zijne »echtgenoote, eene baronesse *van Keppel*, publiek werden verkocht.« Bedoeld zijn hier natuurlijk *Maximiliaan Anton Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Raeth en Broel* en *Johanna Catharina Elisabeth van Keppel tot Langen*, ouders van:

1. *Adolf Engelbert Christiaan*, volgt *XV*.
2. *Maria Aloyisia Clementina van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, non te Capellen, daarna (1768) chanoinesse te Stopenberg, overleden nà 20 Juli 1778, vóór 10 Januari 1781.

Omtrent haar lezen we in de Geldersche Leenaktenboeken, kwartier Veluwe, 4ᵉ stuk:

Beleend met een erf en goed in 't Oldebroek in der buurschap Spronk, op de Veluwe gelegen, c.a.:

13 September 1758, *Maria Aloyisia Clementina van Nieuwkercken gen. Nyvenheim*, erfgenaam haares moeders *Johanna Catharina Elisabeth van Keppel van Langen*.

20 November 1759, laat *Maria Aloyisia Clementina van Nieuwkercken gen. Nyvenheim*, tot broeder hebbende *Adolf Christoffel Engelbert* en tot zuster *Catharina Maria Francisca van Nieukerken gen. Nieuwenheim*, het geopende testament van nu wijlen hare moeder *(J. C. E. van Keppel van Langen)* registreeren.

20 Juli 1778, laat *Maria Aloyisia Clementina van Neukirchen gen. Nyvenheim* haar besloten testament van 18 Juli 1778 approbeeren.

10 Januari 1781, laat Frans van Meurs, executeur-testamentair in den boedel van wijlen *M. A. C. van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, haar geopend testament registreeren.

3. *Cathorina*, lees: *Catharina Maria Francisca van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, stiftsdame te Rheindorff, overleden in 1772, na de echtgenoote te zijn geworden van *Johan Carel* of *Joseph Carel van Staell van Holsteyn*.

Volgens de meermalen aangehaalde Geldersche Leenactenboeken, werden beleend met een erf en goed in 't Oldebroek, in der buurschap Spronck op de Veluwe gelegen, c.a.

9 Februari 1781, *Catharina Maria Francisca van Nieukerken gen. Nyvenheim*, zijnde dit leen haar aangekomen, voor de eene helft volgens testament van haar moeder *Johanna Catharina Elisabeth van Keppel*, voor de andere helft van haar zuster *Maria Louisa Clementina*.

14 April 1785, beleend *Maria Anna Margaretha van Staell van Holstein*, als erfgename van hare moeder *Catharina Maria Francisca van Neukirchen genaamd Nyvenheim*.

22 December 1786, dragen *Adrianus van* (of *de*) *Mons* en *Maria Anna Johanna Margaretha van Stael van Holstein*, eheluiden, bedoeld leen op aan Lutgertje Veldkamp.

XV. Adolf Engelbert Christiaan van Neukirchen genaemd Nyvenheim tot Rath en Broel, in 1748 wegens Saurenbach opgezworen in de Bergsche Ridderschap, huwde in 't zelfde jaar met *Anna Sophia Johanna van Brakell tot Breidsmar*, dochter van *Johan Lambert van Brakell tot Breidsmar*, *Philips*zoon ex *Isabella van Crummel van Eynatten*, en van *Maria Catharina van der Pfortzen tot Breidsmar*, *Rolands*dochter ex *Gudula Irmgarda van Pallandt tot Bredebent*.

Kwartieren volgens M. S. genealogie:

Brakel van der Portzen,
Breidsmar,
Crummel van Breidsmar,
Eynatten van Overheid tot Scheidt gen[d] Westpfenning.

Zij zijn onoplosbaar en foutief.

Wij weten alleen:

Philips van Brakell.	Isabella van Crummel van Eynatten.	Roland van der Pfortzen tot tot Breidsmar.	Gudula Irmgarde van Pallandt tot Bredebent.

×   ×

Johan Lambert van Brakell (tot Breidsmar)   Maria Christina van der Pfortzen tot Breidsmar.

×

Anna Sophia van Brakell tot Breidsmar.

×

Adolf Engelbert Christiaan van Neukirchen genaamd Nyvenheim, en werd in haar huwelijk moeder van:

1. *Marie Constant Wilhelm van Neukirchen genaamd Nyvenheim;*
2. eene dochter, gehuwd aan .... *von Martial;*
3. eene dochter, gehuwd aan .... *von der Lippe.*

XIbis. Arnold Hendrik van Neukirchen genaamd Nyvenheim, de derde zoon van *Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Geleen en Raeth* en van *Methilde van Retraidt tot Griethausen en Elbroich*, (zie boven *X*), is op Driesberg overleden nà 8 Februari 1666 en begraven te Gennep. Mogelijk is 1667 zijn sterfjaar, want hij wordt in 't Maandblad »De Nederlandsche Leeuw«, 1912 bl. 143, vermeld met de jaren 1626—1667 achter zijn naam. Een der geconsulteerde M. S. genealogieën noemt bepaaldelijk 3 Augustus 1667 als dag van overlijden en beroept zich daarbij op van Spaen; in de familiepapieren staat eenvoudig: »was in 1672 overleden of niet meer in leven.« Op eene lijst van leden der Kleefsche Ridderschap komt hij voor als »*Arnoldt Heinrich von Newkirchen genandt Nivenheim zum Schwanepoel*« (Maandblad, als boven, bl. 380). Hij werd heer van Driesberg, Kessel en Mook, was eerst ritmeester, daarna drost of ambtman van Goch en Gennep van 1638—1655, vervolgens regeeringsraad van Cleef, hofmaarschalk van den keurvorst van Brandenburg, »Cleve- und Markische Ampts Kammerpresident« en landcommissaris. Zijne opzwering in de Cleefsche Ridderschap greep plaats in November 1633, met deze kwartieren:

Nieuwkirchen gn[t] Nyvenheim.	Retraedt.
Wachendorff.	Meverden.
Spannerbock.	Zweiffel.
Herssel.	Steenhuys.

(Zie boven, sub *X*, 2; de kwartieren van *Johan Engelbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim).*

Arnold Hendrik van Neukirchen genaamd Nyvenheim huwde 1°. in 1626 met *Dorothea van Schewick*, erfdochter tot Driesberg, dochter van *Heinrich van Schewick tot Driesberg* en van *Catharina van Hertefelt tot Colck*, overleden te Kessel 19 October 1635.

Kwartieren:

Schewick.	Hertefelt zum Colck.
Luninck.	Randwyck.

In 1636 sloot *Arnold Hendrik van Neukirchen genaamd Nyvenheim* een tweede huwelijk met *Geertruid Cloeck*, vrouwe tot Zwanepoel, overleden 21 December 1681, begraven te Gennep met acht kwartieren, bij de beleening op 26 Augustus 1637 geheeten: »*Geertruyt van Nyvenhem* geboren *Cloeck*, erve harer moije *Jacoba* »*van de Sande*.« (Geldersche Leenakten, Uitheemsche Leenen, bl. 120). *Geertruid Cloeck*, die, bij haar huwelijk met *van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, weduwe was van *Ewald van Diest*, was eene dochter van *Rijckwijn Cloeck tot Zwanenpoel*, *Crachts*zoon ex *Geertruid van Buchel*, en van *Helena van de Sande van Mutzhagen*, *Thomas*dochter ex *Catharina Cloeck*.

In de M. S. genealogie van Generaal Polvliet wordt niet gesproken van een huwelijk met *Geertruid Cloeck*, doch als tweede vrouw, zonder opgave der namen van de ouders, vermeld ...... *van Wachendorff*. M.i. moet hier aan eene vergissing worden gedacht.

Kinderen:

Ex 1[a]. *(Dorothea van Schewick):*

1. *Magteld van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, denkelijk jong overleden.

2. *Helmich Godert van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, als kind gestorven in 1635 en begraven te Kempen.

3. *Johan Gijsbert*, volgt *XII*.

4. *Georg Willem van Neukirchen genaemt Nyvenheim*, erfgezeten tot Geleen en Keur-brandenburgsch majoor te voet, die op 10 Februari 1657 vijftig gulden bijdroeg voor den opbouw van de kerk te Gennep (Navorscher 1881, bl. 28).

Hij huwde *Mechteld van Diest, Ewald* en *Geertruid Cloeck's*-dochter, welke *Geertruid Cloeck*, na den dood van *van Diest*, hertrouwd is met *Georg Willem's* vader *Arnold Hendrik van Neukirchen genaamd Nyvenheim.*

Georg Willem verwekte bij *Mechteld van Diest:*

a. Dorothea van Neuktrchen genaamd Nyvenheim, ongehuwd overleden in 1715.

b. Mechteld van Neukirchen genaamd Nyvenheim, gehuwd aan ....
.... *Lauwerman*, heer tot Oijen.

c. Anna Geertruid van Neukirchen genaamd Nyvenheim, gehuwd aan .... *van Ingenhaeff tot Barl.*

d. Henriette van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

5. *Mechteld Catharina van Neukirchen geuaamd Nyvenheim*, geboren in 1632, overleden 17 April 1719, huwde 16 Maart 1656 met *Adriaan van Elderen tot Tinacker*, zoon van *Gerard* of *Gerrit van Elderen tot Tinakker*, en van *Walrave die Mommer*, kinderloos overleden 11 Mei 1687 en begraven te Wijchen met acht kwartieren.

Adriaan van Elderen werd 10 April 1647 geadmitteerd in de Ridderschap van Nijmegen, waarin hij bleef compareeren tot 1677; voorts was hij heemraad van het Rijk van Nijmegen.

De naam van *Jr. Adriaan van Elderen tot den Tinakker*, onder Wijchen, staat vermeld op een nog heden in gebruik zijnden zilveren nachtmaalsbeker, welke door zijne weduwe *Mechteld Catharina van Neukirchen genaamd Nyvenheim* in 1656 aan de kerk van Wijchen geschonken werd. (Vergl. Navorscher XXX, bl. 382, en Heraldieke Bibliotheek 1881, bl. 145).

De straks bedoelde kwartieren

Elderen	die Mommer
Foyert	Boedberg
Beeck	Galen
Hees	Till

leveren, bij ontleding, ons den volgenden kwartierstaat:

Gerrit van Elderen	Hubert Foyert	Philip die Mommer tot Palmestein	Adriaan van Boedberg tot Wanckum
×	×	×	×
Lucia van Beeck	Margriet van Hees	Walrave van Galen	... van Till

Gerrit van Elderen	Helena Foyert	Johan die Mommer tot Palmestein	Johanna van Boedberg

× ×

Gerrit of Gerard van Elderen — Walrave die Mommer

×

Adriaan van Elderen tot Tinakker

×

Mechteld Catharina van Neukirchen genaamd Nyvenheim, dochter van Arnold Hendrik en (1°) Dorothea van Schewick.

Ex 2a. *(Geertruid Cloeck).*

6. *Ewald Godfried van Neukirchen genaamd Nijvenheim,* geboren 1638, overleden vóór den 21 December 1682, die tegelijk met zijn halfbroeder (sub 4) *Georg Willem,* eene bijdrage, groot vijftig gulden, schonk voor de in Gennep op te bouwen kerk en de stamvader werd van den Duitschen tak der familie (Nederland's Adelsboek 1906, bl. 317), door zijn huwelijk met *Anna Margaretha van Preutz,* erfdochter van Caldenhausen, die hem overleefde en hem een zoon schonk, genaamd:

Arnold Reiner von Neukirchen genannt Nyvenheim, heer tot Caldenhausen, ambt Herdingen en Schwanenpfühl, in 1703 huwelijksvriend van zijn germain-neef *Wolter Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim.* Hij stierf op 2 September 1738, was gehuwd met eene niet-adellijke vrouw, wier naam door mij tot dusver niet gevonden is, en werd beleend o.a. met het Salm-Wijksche leen.

Blijkens de Geldersche Leenaktenboeken, Uitheemsche Leenen, bl. 120, werd:

»21 December 1682 beleent met zes Hollantsche mergen lant »in de Lijmers, in den Kerspel van Duven, *Arnolt Reinder van »Nykercken genoemt Nyvenheim.*« Jacob Boom was bij die gelegenheid hulder van den onmundigen beleende, die, meerderjarig geworden, »eet vernieuwt 10 Januari 1696« en denzelfden dag het leen transporteert aan Derck Kaeltjes.

Zijn zoon was:

Godfried Carl van Neukirchen genaamd Nyvenheim, overleden

in of vóór 1739, gehuwd met *Dorethea*, dochter van *Frederik Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Ham* en van *Geertruid Elisabeth van Eickel.*

Uit dit huwelijk sproten de volgende drie kinderen:

a. Arnold Willem Ewald van Neukirchen genaamd Nyvenheim, na zijns vaders dood, in 1739 beleend met Caldenhausen en ongehuwd overleden 24 Augustus 1741.

b. Frederik Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Issum, Thurm en Schwanenpfühl, gedoopt (doopgetuigen *Werner* en *Johan Frederik van Neukirchen genaamd Nyvenheim*) 5 Februari 1721, beleend met Caldenhausen in 1742 en ongehuwd overleden 1 April 1748.

c. Johan Gijsbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim, beleend met Caldenhausen van 1749 tot 1775. Hij is overleden in of nà 1780, in welk jaar hij een verdrag maakt met zijne kinderen, waarbij de oudste zoon de vaste goederen ten deel vallen.

Bij zijne vrouw, behoorende tot de familie *van Falkenberg*, verwekte hij:

1°. *Carel Frederik Willem Christiaan van Nyvenheim*, geboren 10 September 1752 (volgens Freiherrl. Taschenbuch 1908, 12 September 1742), overleden als heer van Caldenhausen, Issum en Schwanenpfühl 15 April 1829, gehuwd met *Charlotta van der Mosel*, overleden in April 1815. In Goth. Geneal. Taschenbuch 1872 S. 472, wordt dit echtpaar genoemd: »*Karl Christian* »*Freiherr von Neukirchen gen*t *von Nyvenheim*, Herr auf Calden»hausen, Issum und Schwanenpful, † 15 April 1829« en »*Char*»*lotta von der Mosel*, † April 1815« en er bijgevoegd:

»Die althergebrachte Freiherrenstand wurde laut Cabinetsordre »dd. 21 Aug. 1852 vom König Friedrich Wilhelm IV von Preussen »anerkannt und der Linie in Preussen bestätigt.« Bij Fahne heet hij *Friedrich Wilhelm*, geboren 12 Sept. 1752, majoor in Hollandschen dienst. Mogelijk wordt hij, bij Fahne, verward met zijn onmiddellijk volgenden zoon, den majoor in Hollandschen dienst *Friedrich Christiaan* of *Christiaan Friedrich*.

Kinderen:

1°. *Friedrich Christian*, elders *Christian Friedrich* (b.v. in zijn overlijdensadvertentie) *van Neukirchen gen*t *Nyvenheim*, geboren 18 September 1779, overleden Bad Rheine 21 Juni 1854, huwde in 1811 met *Carolina* (bij Fahne *Catharina*) *von der Mosel*, hem

in Juli 1842 in den dood voorgegaan. Hij werd 2 Maart 1807 kapitein en is als luitenant-kolonel in Hollandschen dienst gepensioneerd 21 Augustus 1852. *Carl Friedrich von Nyvenheim* behoorde in Mei 1809 tot het garnizoen, dat het fort Merida, in Spanje, onder bevel van Storm de Grave, verdedigde. Hij werd bij Talavera gekwetst (Bosscha, Nederl. Held. te land, Deel III, bl. 341—356).

De vader van *Carolina van der Mosel* was generaal in dienst van den koning van Pruisen.

Dat *Christian Friedrich* kinderen naliet, blijkt uit deze advertentie: »Um stille Theilnahme bittend, theilen wir die Trauerbotschaft »mit, dass unser geliebter Vater *Christian Friedrich Freiherr von* »*Neukirchen*, Oberst-Lieutenant ausser Diensten, den 21 Juni, nach »Mitternacht, zu Bad Rheine, an den Folgen einer Abnehmungs»krankheit, im 75ª Lebensjahre sanft, nach nur dreitagigen schmerz»losen Krankenlager entschlafen ist. Haus Caldenhausen bei Uer»dingen 1854. Die hintergeblieben Kinder.«

Deze kinderen waren, volgens het Gothaisches Taschenbuch van 1872, bl. 472:

1°. *Amalia von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren 20 Maart 1813.

2°. *Karl Freiherr von Neukirchen, genannt von Nyvenheim*, Kon. Preuss. Landgerichtsrath zu Düsseldorf (volgens Freiherrliches Taschenbuch 1863, bl. 666, zu Aachen), und stellvertretendes Mitglied im Stande der Ritterschaft des Rhein. Provinciallandtags, geboren 13 März 1814.

3°. *Pauline von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren 6 December 1816, overleden te Rome 6 Januari 1906.

2°. *August Wilhelm Freiherr von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, K. preussischer Oberst-Lieutenant, vermählt 3 December 1818 mit *Antoinette Nehmer* (Goth. Taschenbuch 1872 S. 472). Van elders haal ik aan, dat hij geboren werd 6 Januari 1792, tegelijk met zijn' broeder in den Pruisischen adelstand verheven en te Munster, als gepensioneerd luitenant-kolonel in dienst van Pruisen gestorven is op den 17 December 1877, na 3 December 1818 gehuwd te zijn met *Antoinette Nehmer*, uit Munster, geboren 6 Maart 1800, overleden 14 Juni 1877.

Kinderen:

1°. *Karl Anton von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, K.

Preusischer Oberst. Lieutenant z. Disp., geboren 1 November 1819, verschieden Trier 3 August 1888, vermählt, *a.* 16 Juni 1853 mit *Louise* geb. *Schaper* aus Danzig, geboren 1834, verschieden Coblenz 19 Januar 1864; *b.* 12 April 1866 zu Diest mit *Marie Caroline* geb. *de Prez*, geboren zu Bonn oder Boom in der Provinz Antwerpen 23 Mei 1840, wohnhaft zu Trier.

Kinderen:

Ex 1ª.

1. *Alfred Karl August Friedrich Wilhelm Freiherr von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geb. Jülich (Gulick) 30 Maart 1855, wonende te Boston (N.-A.)
2. *Alfons Karl Emil Freiherr von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren Euskirchen 2 December 1856.
3. *Arthur Karl Waldemar Freiherr von Neukirehen genannt von Nyvenheim*, geb. 19 April 1860, wonende te Boston.

Ex 2ª.

4. *Irma Françoise Caroline von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren Cüstrin 16 Mei 1867, wonende te Berlijn.
5. *Oscar von Neuhirchen genannt von Nyvenheim*, geb. 20 Februari 1876.

2°. *Gustaaf Ludwig Karl Freiherr von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, Kön. Pruiss-Oberst-Lieutenant zu Dienst und Bezirkscommandeur vom 1° Westphäl. Landwehrsregiment N° 13, geboren 1 Mei 1822, verschieden Münster 14 Februar 1878, vermählt Danzig 20 Ianuar 1853 mit *Marie Braune* aus Danzig, geboren Danzig 21 Novembe.ı 1833, verschieden Cothen 16 August 1900.

Kinderen:

1. *Anna Sophia von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren zu Preuss. Stargardt 27 October 1853, wohnhaft zu Jena, vermählt Münster 18 Mai 1878 mit *Wilhelm Ziegler*, Preuss. General-Lieutenant, verschieden Rudolstadt 17 November 1897.
2. *Helena Eugenie von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren zu Berent in Pr. 18 Märt 1855 wohnhaft zu Jarchow, vermählt Münster 11 November 1875 mit *Roderich von Romen* (*Ramin*), verschieden 30 April 1881.
3. *Eduard Ferdinand von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren zu Berent in Pr. 1 November 1857, Major der Ar-

tillerie, vermahlt zu Achen 22 Februar 1899 mit *Klara von der Mosel*, geboren Aachen 15 Mai 1869; das Ehepahr wohnt zu Aachen.

Kinderen:

a. *Hilde von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren Potsdam 16 April 1900.

b. *Ilse von Neukirchen, genannt von Nyvenheim*, geboren Potsdam 19 October 1901.

c. *Gustav von Neukirchen gen. von Nyvenheim*, geboren Potsdam 15 September 1903.

d. *Gertrud von Neukirchen gen. von Nyvenheim*, geboren Potsdam 22 Juni 1905.

e. *Christa von Neukirchen gen. von Nyvenheim*, geboren 26 Febr. 1907.

4. *Paula von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren zu Düsseldorf 1 Märe 1867, wohnt zü Rudolstadt.

3. *Augusta Caroline Christiane von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, geboren 2 Februari 1826, verschieden zu Weinstorff 20 Januar 1902.

4. *Eduard Ferdinand von Neukirchen genannt von Nyvenheim*, Lieutenant 28te Regiment Preuss. Infanterie, geboren 26 December 1831, verschieden 4 Mai 1859.

2. *Sophie Dorothea* (dochter van *Johan Gisbert* en ..... *Falkenberg) van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, huwde met Doctor Juris ..... *Weisse*.

7°. *Dorothea van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, huwde vóór of in 1677 *Assueer Cloeck*, heer van den Berenclau, *Rijckwijns*zoon en van *Elisabeth van der Hoeven*, moeder *van Dam*, en weduwnaar van *Mechteld van Harinxma thoe Heeg*, *Harinx*dochter ex *Geertruid van Quadt*.

8°. *Constantinus van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, vrij zeker jong, althans ongehuwd overleden.

9°. *Frederik*, volgt *XIIbis*.

10°. *Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, van wien geen levensbijzonderheden werden aangetroffen; mogelijk is hij eén persoon met *Frederik*, want in enkele M. S. genealogiën is alleen sprake van *Frederik Willem*, niet van *Frederik* èn *Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim*.

11°. *Thomas Theodorus van Neukirchen genaamd Nyvenheim,*

die heer van den Ham bij Gennep en in 1680 gehuwd was met *Geertruid van Eickel*, vrouwe van den Ham, dochter van den Ham, dochter van *Peter Diederik van Eickel*, heer van den Ham, en van *Hartlief von Bönen*.

12°. *Werner Rijckwijn van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, heer tot Epsendorff, 5 April 1703 huwelijksvriend van zijn' neef *Wolter Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim*.

(Wordt voortgezet).

Neukirchen genaamd Nyvenheim.

De samensteller der aanteekeningen betreffende het hierboven genoemd geslacht vermeldt op gezag van Mr. P. A. N. S. de Meurs »de Ridderschap van Nijmegen« dat Balthasar N gn^d N. (p. 288, sub XI) uit het eerste huwelijk van zijn vader — met Gijsberte van Puffelick — gesproten is.

In de onder mijn berusting zijnde authentieke en door partijen en getuigen eigenhandig onderteekende huwelijksvoorwaarden, tusschen genoemden Balthasar en Elisabeth van den Boetzelaer opgemaakt, lees ik: dat »Balthasar van Nykercken genannt Nyvenheim, eheligche soon van wijlen die oick WelEdelgeboren Balthasar van Nijkercken genannt Nyvenheim en Vrou Anna van Bommel« was, waaruit blijkt dat Balthasar niet uit het eerste, maar uit het tweede huwelijk zijns vaders geboren is.

De acte te 's Heerenberg 6 April 1643 opgemaakt, is geteekend door bruid en bruidegom, door Aernt de Cock van Oppijnen (in de acte staat Arnolt); door Arnolt Hendrick van Neukirchen gnant Nyvenheim. Zie Driesbergh und Swaenenpoll, Landcommissarius der fürstendumb Cleve und Churf. Brandenburgser Drost tot Goch; door Georg Wilhelm von Hertefelt tot de Colck, Churf. Brandenburgser Iegermeister und Waltgreve tot Neyena, door Wilhelm Jacob van den Boetseler tot Toutenburgh, her tot Windischen Eschenbach, Landdrost der Grafschap Berge, der Bruits vader, en door vrou Anne van den Boetseler, weduwe van Reede, vrou tot Amerongen.

Bovendien worden in de acte nog als bloedverwanten der bruid genoemd: Philibert van Thuil van Serooskercke, her tot Serooskercke, comparierende ter vergadering van die Ed. Mog. heren

Staten des Lants van Utrecht en Rutger van den Boetseler, her tot Batinge und Gedeputierde Staedt van de Ridderschap der Landtschep Drent.

De Bilt (Dorp). J. W. DES TOMBE.

Aarnout Pik, Heer van Leerdam en Asperen.

In Suikers en Verburg's Kerkelijke en Wereldlijke historiën, bladzijde 545 van deel 5 en 6; komt, met aanwijzing als bron: Heuter. Rev. Burg 5[b], een mededeeling voor omtrent Aarnout Pik, Heer van Leerdam en Asperen. De bedoelde mededeeling geeft het verloop weer van een strijd, die genoemde Aarnout Pik, in samenwerking met zijn zwager Wilhelm, Heer van Buren, voerde tegen Rogier van Boetselaer, die ook heerlijke rechten op Asperen deed gelden. Het geval deed zich voor omstreeks 1450.

Gevraagd wordt of er iets naders van deze familie Pik bekend is, en of ze soms in relatie staat met het geslacht Piek of Pieck, of mogelijk tot hetzelfde geslacht behoort. P.

ONDER DE STUDEERLAMP.

Historie diplomatique de l'Europe

depuis le congrès de Berlin jusqu à nos jours par A. Debidour.

I La Paix Armée 1878—1904.

Paris — Librairie Félix Alcan 108 Boulevard Saint-Germain.

Bovenstaand werk vormt het vervolg op l' Histoire diplomatique de l' Europe, dat de geschiedenis behandelt van 1814 tot het tractaat van Berlijn 1878. Het boek bestaat uit twee deelen; het eerste draagt den veelzeggenden titel van »den gewapenden vrede« en loopt tot 1904, terwijl het tweede, dat nog niet verschenen is, de historie tot 1914 bespreekt, dus de dichterbij liggende oorzaken van den wereldoorlog. Toch zijn in het eerste deel reeds de stoffen te vinden, die zich geleidelijk steeds meer ophoopten om in Augustus 1914 in lichte laaie over de geheele wereld bijna uit te slaan.

In bovengenoemd deel worden dan meer of minder uitvoerig en speciaal met het oog op de diplomatieke ontwikkeling der dingen de feiten behandeld, die hoewel door een Franschen bril bekeken, toch volgens een logisch systeem zijn weergegeven.

Geheel onpartijdig kon dit natuurlijk niet geschieden, maar toch zal de historicus er een massa bouwsteenen in kunnen vinden voor het groot gebouw, dat nog eens verrijzen moet — als het vredespaleis eens zijn diensten naar behooren vervuld heeft —: de oorzaken van den wereldoorlog en de middelen ter voorkoming van deze ontzaglijk ellende.

In »Les Paix Armée« zien we dan toegelicht, achtereenvolgens: Het Duitsch-Oostenrijksch verbond, waarin uiteengezet de verhouding der Europeesche staten ten opzichte van het verdrag van Berlijn, de bezetting van Bosnië, de Russische politiek in Hongarije en het verdrag van 7 October 1873. Dan volgen: de triple alliance, de koloniale politiek, het Boulongisme en de Bulgaarsche revolutie, de laatste jaren van Bismarcks politiek, het Fransch-Russisch-verbond, de Engelsche politiek in Afrika, de Chineesch-Japansche crisis en het Oostersche vraagstuk. Daarna de vredes-conferentie, de Boerenoorlog in Zuid-Afrika en de Fransch-Engelsche Entente.

De wijze waarop schrijver zijn onderwerp behandelt, alsmede de losse duidelijke stijl, waarin het geheel is gehouden, de kalme zakelijke en toch meesleepende betoogtrant dragen er toe bij deze uitgave niet alleen tot een leerrijk maar ook tot een interessant boek te maken.

Daar komt dan nog bij, dat niemand minder dan Léon Bourgois een alleszins lezenswaardige inleiding schreef.

In 1878 merkt Bourgeois op, schijnt Europa onderworpen aan de machtsidee. Het bleef in een staat van vrede zonder recht, »een ijzeren vrede«, zooals Grey het uitdrukte. In 1904 wenschten drie mogendheden den vrede gebaseerd op het recht waaruit voortvloeiden: de Fransch-Russische alliance en de Fransch-Engelsch Entente; en de handhaving van dit stelsel wordt thans in den wereldoorlog voortgezet.

Dat is vrijwel de draad, die door Debidour's goed doorwrocht studiewerk loopt.

G. F.

ONTVANGEN: **De torens zingen!**

Nederlandsche torens en hunne klokkenspelen door D. J. v. d. Ven (met 62 afbeeldingen naar photografische opnamen).

Uitg. J. H. Meulenhoff, Amsterdam.

EPISODES AND REMINISCENCES OF THE WAR.

DOOR

JAMES PENNINCK.

IV.*

(Voortzetting van Nav. LXV, 393.

While te British troops under command of Lord Roberts were in possession of Pretoria, and the Boer forces were still hovering around the railroad-lines: I was agreeably surprised one afternoon to receive a call from two of my old friends: Colonel Blake and the Lawyer artillerist Hardmine They looked rough and-ready, but were heartily wéll. The Colonel had been wounded on four different occasions: the last time in the left forearm. He had been under electric treatment at Pretoria, was still deprived of the use of three of his fingers. However he was assured of an ultimate recovery. Hardmine had been more fortunate. At one time a bullet had found its way into his left cootsleeve to drop out at the elbow without even scratching the skin. He was lying behind a large boulder watching a khaki-clad man, who kept under cover some two hundred yards distance, but occasionally peeped out like a rabbit out of a hole, in order to take a shot at Hardmine. The latter was waiting for such an opportunity and, exposing himself for the moment, took a careful aim at his adversary, when the other man's bullet entered his sleeve, giving him a jerk sufficient to spoil his shot and cause his own bullet to fly wide out of its mark.

Another time he was knocked down by the explosition of a Lyddite shell, but, although severely shaken, he was not hurt. The explosion of a Lyddyte shell runs upward in a funnel shape from the place, where it strikes and causes great concussion and destruction. If the shelle penetrates the soil, it will descend, till it strikes some hard substance, and the explosive matter will force its way up, gradually widening and carrying everything before it, and leaving a wide, gaping hole as proof of its egress. After the explosion a greenish gas is emitted, which was supposed to be deadly, but did not seem to produce the expected

effect. It seemed to cause men to lose consciousness for some minutes, but possessed no enduring after-effects but for a slight head ache or some bad taste in the mouth. The inventor tried to dispose of his explosive to the French Government under the name of melanite, but the latter refused his offer. He then sold his patent to the British War Departement, where it was rebaptized as lyddite or picric acid. Both men were sanguine about the eventual outcome of the war and were most entertaining in recounting their various experiences. After the Boers had retreated from Drakenberg (Orange Free State), little resistance was encountered by the rapidly advancing British cavalry. A British advance guard was nearing a kopje, when a desultory firing was heard in the distance. Fearing a trap and profiting by former experience, the British Commander arrested the advance and ordered some field-guns to the front in order to shell the kopje, before delivering an assault. Still an answering rifle-fire was maintained from different points, but at last it ceased and the British soldiers received the order to charge, while some cavalry was deployed to surround the kopje and cut off possible escape. While the infantry was employed trying to reach the top, the cavalry men turned the base of the kopje and were greatly surprised to see a single Boer galloping away. They fired a few shots out of their carbines, but the distance was too great for good shooting and the Boer was already beyond pursuit. The latter waved his hat as a last greeting and a bend of the road soon hid him from sight. Hardmine got the story from the sergeant of cavalry, who happened to be in command of the pursuing troopers, and who at a later date was a taken prisoner by the Boers and sent to the prisoners-camp in Pretoria. The solitary Boer had been crawling behind the natural defenses of the kopje, firing from different places, and placing his slough hat in conspicious spots. By continually shifting his position and that of his hat, he conveyed the impression, thant a number of Boers sought shelter on that kopje and intended to make a stand. The manoeuvre was well executed and probably intended to cover a retreat. If so the plan succeeded, as the British were detained for a couple of hours and the men needlessly warried by a wild goose chase.

Oft-times old Africanders were to be found a lacking in the

understanding of grammatical Dutch. One old Boer repeatedly heard the word: omsingelen (to surround), but he failed to understand the proper meaning. But unwilling to confess his ignorance and hearing the word used in connection with prisoners, he decided to use it hencefort in the sense of getting the best of anybody or anything.

One day the old Boer rode from Carolina to Machadodorp, marching-in three British soldiers as prisoners. When asked by the Fieldcornet, how he managed to capture singelhanded three soldiers, he gave the questioner a cunning look, and gravely answered: "I first surrounded them and then made them surrender." And that was all the explanation he would give.

Hardmine gave a detailed description of the panic, which reigned amongst the Polish and Russian Hebrews, as soon as war had been declared.

They immediately became panic-stricken and rushed out of the country. The way, in which they fought for room in the cattle-trucks, and, when sidetracked, kept guard over their belongings, without daring to leave their places, even for a drink of water, untill they reached the frontier, would create the impression, that the enemy was on their heels. Crowding into the cars, they became packed like sardines in a box, clinging to their baggage for dear life with mortal fear in their eyes. In their fright several forgot to purchase traveling-billets, and, when the conductors commenced to collect the tickets before the train left the station (an arrangement specially made to prevent complications) the fugitives were pressed so tightly together, that many were unable to reach their tickets or money, deeply hidden somewhere in their clothes, and forcibly had to dragged out, as they would not willingly leave their luggage. Others were afraid to show money or make a search for it, as somebody might notice the hiding place. It was a veritable pandemonium and the burlesque features relieved the tension, which foreshadowed the coming struggle. The railroad-station became the centre of attraction and all but the railroad-employees enjoyed the situation. Those of the fugitives, who wore ejected from the train, because they either would or could not pay for their passage, fiercely expostulated with train-men: some cried and fell on their knees,

imploring mercy; others swore at them in unknown tongues, shaking their fists, indulging in a multitude of gesticulations, while jumping around like maniacs. But the verdict was the same for all: no money — no passage; and, amidst a Babel of voices the train glided out of the station, followed by a conglomeration of creatures, which would have done credit to a menagery. Once out of the country, these Hebrews were considered undesirables, and the British authorities forbade their return, after peace had been concluded.

At the beginning of the war, Hardmine, being a progressive young advocate, born in the Transvaal and educated in Holland, volunteered for the State-Artillery. The latter formed the only body of regular troops and were officiered by some foreign and some native born, some of whom proved themselves very capable. The rank and file were nearly all young Africanders, some of the soil, of splendid physique and undoubted courage, handling their guns with the skill of veterans.

The corps was composed of but four hundred officers and men, and was increased to six hundred, when the war broke out. The quick moving of their big guns (the famous Long Toms, originally intended for the forts around Pretoria); the excellent work they did in the field; the skillful masking of their batteries; explains the little loss they suffered; their few casualties; and the rapid change of positions. At Ladysmith one of the Long Toms was in charge of Major Erasmus, and a Boer-guard (called Brandwacht) was stationed about one hundred yards in front of the gun-position, in order to protect the gun during the night. One night all the artillerists and burghers, belonging to the Brandwacht, received permission to leave their posts, and that night some Britishers crept up the height and blew the gun up. Erasmus was sent to Pretoria and sentenced by a court-martial to be shot at sunrise, but President Krueger pardoned him. Whether the man was a traiter or only the incapable braggart he looked, has never been proved, but the fact remains, that he was cognizant of the absence of his men, end that but for the family-influence (which had procured for him the commission in the State Artillery) the man would have suffered the extreme penalty. Erasmus was an Africander like General Joubert. How

the latter allowed the British four days time, before he commenced an attack, and afforded the enemy the best of chances to prepare for defense and fortily Ladysmith (an entirely open town), is now a matter if history, but at that time started ugly rumors, and the suspicion against Joubert, might have led to his death. Some of the Boers openly accused him of being a traiter, and the majority of the burghers thought him incapable to uphold the position of Commandant-General. His authority began to be disputed and his decease probbly happened just in time to save the remnant of his reputation. Whether he died a natural death, seemed to have been doubted by a number of people. An autopsy assured that nothing indicated a violent end. However the kaffirs possess subtle poisons: the existence and application of which no white doctor can detect. On the other hand his sudden death might have started the rumor. In camp the Boer Commànder lived in the same unostentatious style as his men, and the kaffir servants tended to the cooking of his meals. He was held in great esteem by the British, and, to judge by appearances, he always seems to show them great partiality. He was nominated as a candidate for the Presidency at the last election by the Johannesburger voters, but was defeated by Krueger in all the other towns. Probably he was used as a catspaw by the British element against the Krueger-faction. Slim Oom Piet (Cunning Uncle Pete) was a good fighter against the kaffirs, but in the contest with the British he did not display great generalship. Lying idle around the towns of Mafeking, Kimberly and Ladysmith, with no end in vienw, was sufficient in itself to dampen the enthusiasme of the Boers, and the martial possibilities of the burghers were killed in their first growth by the monotony of a siege. When the war broke out a wave of patriotism swept over the country, and, had the leaders directed the outburst of energy inte the proper channels, South-Africe would have been theirs, for Great Britain to reconquer. Thc Boers wanted to test their claim to complete independence, and repudiate any assertion on the part of England for suzerainty, and, before war had been declared, they claimored for the Government sanction for crossing into Bristish territory. Even Krueger could not stem the tide and was powerless to alley the gathering storm, and seeing the Burghers determined to force the issue, he followed the example

of Napoleon the Third and declared war in order to save his prestige. So Krueger's ultimatum to England simply was the outlet for the long pent-up feelings and to prevent disruption of the country; but the cooler heads felt, that Great-Britain never could overlook the challenge without risking the loss of South Africa and her reputation in the world's policy. Krueger willingly would have waited a few more years in order to complete his preparations for the coming struggle, but his hand was forced than and there, and, in order to prevent dissension amongst his compatriots, he sacrifficed his own opinion and eventually his country.

Numerous local outbreaks in Cape-Colony at a later date, and the joining the Boer-army of a large number of Cape-Boers, have plainly shown, that, had te Boers fallen into Cape Colony, they would have reived sufficient support to sustain them in their newly-conquered territories. Flushed with their first successes, they never would have stopped, till Cape-Town came in sight, and England's task would have proved no light one. An army had to be levied, and England was far off and taken by surprise. Joubert would or could not see his advantage and dallied like a second Quintilius Varus before insignificant open towns, which could have been taken without delay by an immediate, sharp attack: undoubtedly with a severe less of lives, but no more than were sacrificed in the end; while the effect of capturing men and towns in a decisive battle would have been immense and would have brought a number of Africanders, hereto still undecided, under the Boer-banners. While Varus received the nickname of Cunctator (he, who hesitates) for losing Cesar his legiones — Joubert should have been called the Neutralizer, for having neutralized all the good effects the first incredible victories of the Boers had produced on themselves and the world at large. His most commendable action was to recommend Louis Botha as his successor, and, while awaiting confirmation of his recommendation by the Government, to appoint the latter his substitute during his temporary absence. The stand at the Tugela River and the choosing of the defensive positions at Colenso virtually were Botha's doings, although nominally Joubert still held the high command. In the first battle at Colenso the Boers held their fire till the British were within thirty yards of the Boer-trenches, when the Boers opened fire.

The British were unaware of the close proximity of the Boers, and, in their flight, the former left their guns behind. Heroic messures were resorted to in order to recover their cannons, but every men fell victim to the unerring aim of the Boers, while all the horses were killed in the first fire. A large number of Britishers attempted to drag the cannons away by mere force, but all were shot down (including Lieutenant Roberts: the son of the British Commander-in Chief Lord Roberts) and the pieces of artillery fell into the hands of The Boers. The British showed undaunted bravery and lest eleven hundred men. The Boer loss was twenty.

Afterwards Joubert returned to Pretoria, where he died shortly after.

He was buried with military honors: the body being conveyed on a gun carriage and covered with the Transvaal colors.

During the siege of Ladymith, the Boers would not fight on Sunday, nor commit any hostile action. Trains were allowed to run between the town and a Red-Cross Hospital, outside the town-limits. The garrison, consisting of about twelve thousand regulars under command of General White, formed nearly all the avaible troops England could rely on in that part of the country.

British soldiers used to take the train in turns in order to get a whiff of fresh air, and, strange to remark, nobody objected to that arrangement. Of course the train was supposed to run for the benefit of the sick and wounded, and it was astonishing to notice how many khaki-clad men were ailing or had become wounded during an almost bloodless siege. A few daily courtesies were exchanged in the form of a shell or two, and not till later was any attempt made capture the town. To allow the Britishers recreation, undoubtedly was an act of humanity, but in wartime it proved to be bad policy. If the town had been closely infested, lack of povisions and resulting maladies, would have compelled the garrison to surrender, long before General Buller could have come to the rescue. Even as matters stood then, the town would have surrendered, if Buller had received another check, as General White is reported to have stated afterwards. In a terrific storm, amidst thunder and lightning, six hundred Boers made an attack on the town, and would have succeeded but for the lack of proper support. Eighteen hundred

men had been detailed to form the attacking force, but twelve hundred had managed to fall out, drop behind boulders or remain in camp: a not difficult feat, considering the pitch-darkness, lack of discipline and bad organisation. The night-attack was well planned, but the execution offered no guarany for success. The Boers had temporary possession of some of the British positions and inflicted a loss of eight hundred men on the enemy. The centre of the assault was directed toward a plateau, called the platrand, on which thirty pieces of British artillery had been mounted. The Boer loss was two hundred and thirty. A night sortie, from Ladysmith by twenty five hundred Britishers resulted in the battle of Nicholson's neck. The latter had taken possession at an earlier date of some kopjes, from where they safely could threaten the Boer lines. In order to dislodge them, six hundred Boers attacked the British at daylight. At noon the latter retreated, leaving six hundred killed, twelve hundred prisoners and several cannons behind. A former colleague of mine figured in both battles and escaped uninjured. Shortly before the relief of Ladysmith, an abortive plan was devised and a futile attempt made to turn the river from its course and flood the town, but General Buller already was on his way to relieve the town and break the siege, and there was not sufficient time left for a proper carrying-out of the object.

The failure of capturing the town of Mafeking has to be traced to the lack of foresight in the execution of the attack and the indifference of the Boer-Commander, who failed to support the attacking force at the critical moment. A body of the Boer forces already had penetrated into the Central square of the town, where they waited in vain for the promised reinforcements. Seeing the impossibility of holding their own, they retreated in good order.

Apart from the exhange of a few shots (similar daily greetings took place in Kimberley), nothing was effected and the sieges of the three towns became harmless burlesques. In the mean time the British War-Office did not waste its opportunities. All available steamers were leaded to overfilling with men, horses and war-material, and soon after the African veldt became alive with Khaki's (color of the British field-uniform). Kimberley was relieved and Cecil Rhodes escaped falling into the hands of his

arch ennemies. Cronje surrendered at Paardeberg, victim of his own stubborness, disclaiming General Villebois-de-Marreuil's (a French free-lance) advice, till the net was drawn and ascape became impossible. Stirring events were chasing each other rapidly and Paardeberg proved .to be the beginning of the end of regular Boer-warfare. The end came after four days struggle at Bergendaal near the Railroad Station Dalmanutha (Transvaal), where Botha made his last stand. Nothing succeeds like success, and nothing disheartens as much failure. The Boer retreat from Ladysmith proved worse than a routhe, it was a panic. If the British had been aware of and had persued the Boers, they might have chased them into Portugese possessions. But fortunately for the latter, the British did not know the plight the Boers were in and would not have believed it, had they been told of it. The road north af Ladysmith winds around the town, and on the third day after the Boer flight, the Transvaal State Artillery passed by on the same road in order to follow the scattered Boer army and protect its rear. Slowly the small force of Boer artillery rode in a wide circle in full view of the British, but the latter refained from making any hostile move trough fear of a trap. It was a bold, foolhardy move, riking the loss af all their canner but Fortune often favors the bold, and the stategy saved the Boer Artillery for many another day of officient work, while checking the immidiate pursuit of the numerous Boer stragglers.

Hardmine the lawyer-artillerist noticed and extreme carelessness on the part of the besieged in Ladysmith, before the final act took place.

He was sent under a white flag of truce to deliver a despatch to General White: the Commander of the British forces.

Riding up to the dividing-line between the out-posts, he was surprised to receive no challenge nor meet with anybody. Happening on a narrow path, he followed it, till he found himself within the British lines and close to the line of defense. The path turned abruptly and ran in front of a guard house. Still not a living body in sight. For a moment Hardmine hesitated whether to ride or to turn back, get some of his men and take the British by surprise. But the opportune moment was lost, when the door of the guard house was pushed open and two soldiers came out. Their eyes betrayed their surprise upon

seeing Hardmine sitting his horse with apparent ease, the little white flag fluttering behind his shoulder. However the men did not make any comment, but one went inside and returned with the sergeant of the guard. The latter tried to appear quite unconcerned, but evidently had his misgivings, when he ordered a soldier to notify the Captain of the guard, that a Boer-messenger had arrived. The Officer appeared shortly after in a high rage and brusquely commenced to fire questions at Hardmine, and especially wanted to kwow: »how in the name of things he could have penetrated into the British lines, without being challenged?« The tone was too peremptory for our lawyer, and he politely invited the Captain to find an answer to the question himself. The latter felt the justice of the remark, and, noticing, that he had an educated man before him, he considerably changed the tone of his conversation. Of course some of the sentries must have been off their posts or fast asleep. and it was an unpardonable offense to show an emissary of the enemy such an easy way of access into the besieged town. He should not have been allowed to proceed, without being blindfolded. The despatch was forwarded to the General and the British Captain and the Volunteer-Artillerist engaged in a dispute over the respective merits of Boer and British tactics. Of course both were very guarded in their speech, but neither would admit the possibility of ultimate defeat. The Captain predicted a relief at a not very remote date; the Artillerrist a sudden surrender within a short time. At last bets were in order and were duly marked down in note-books with names and addresses and amounts: to be met after the end of the war in the most convenient way, and transferable to respective heirs, should one of the betters have departed to the happy hunting-grounds. In case both should have sacrificed their earthy existence, both bets would be considered off through stress of circumstances. Hardmine hugely enjoyed the situation, but the Captain seemed to take matters quite seriously and formally expressed his wish to meet again by the time, that »the confounded scrap would be over and done with«. However they never saw each other again, and the lawyer (alive and well in Johannesburg to-day is still hoping for an opportunity to acquit himself of his debt toward his late adversary. He wrote to the address given, but received no answer.

Shortly after the Captain was called away by an orderly, and, Hardmine, who had to wait for an answer to the despatch, entered into a conversation with some of the soldiers, lounging around. The offer of some tobacco: then a luxury amongst the Britishors, was eagerly acepted the way to an exchange of harmless raillery. The lean faces of the men showed the lack of proper food, but they appeared cheerfull and full of confidence. Their talk was not atross-purposes, and, by the time a reply to the despatch was returned; the men had become quite sociable. This time the Artillerist was conducted blindfolded to the strip of neutral ground between the British forces and those of the Boers.

Buller, after repeated, bull-headed charges against the almost impregmable Boerpositions across the Tugela river, at last took a roundabout way and relieved Ladysmith. The British losses at Colenso were very severe. Spionkop, taken and retaken with great loss of life, did not prove to be the key to the Boer position, as the British were led to suppose, but a veritable death-trap. Many heroic deeds were committed on both sides on and around the kopjes, which stands as Nature's breastworks behind the Tugela river; and henceforth the name of Spion Kop (Spy Mountain) will remain in History as a monument of human bravery. About three thousand Britishers with several quick-firing guns, were attocked in their entrenchments on a steep mountain by loss than five hundred Boers. After a severe struggle, the British abandened their positions with a loss of seventeen hundred men. The Boer army suffered a loss of one hundred and seventy throe burghers.

(Wordt voortgezet).

Begrafeniskosten Bernard Brouwer 1840.

Na het lezen van den artikel van Dr. J. S. van Veen, »Eene deftige begrafenis in het eerste jaar der Bataafsche vrijheid« heb ik de onkosten van 1795 met die van 1840 kunnen vergelijken.

Johanna Henrica van Leeuwen overleed 8 Juli 1795 op Teisterbant en werd te Tiel begraven. De begrafenis koste f 288.28.

Bernard Brouwer te Leeuwarden was gehuwd met Agatha de Clerq, hij overleed 19 Juni 1840 te Leeuwarden en werd te Huizum begraven. Deze begrafenis koste f 403.56.

Afschriften der versehillende rekeningen.

Debet aan Dr. J. Vitringa Coulon wegens gedane Medicinale diensten:

	April 10 visiten		3.50	
	Juni 16	»	5.60	
	en		2.75	11.85
idem visiten 4—19 Juny				18.86

		Nota wegens geleverde medicijnen van L. Noe, apotheker 1 April—19 Juni	21.05
19	Juny	aan onderscheiden wakers en oppassers betaald	39.95
10	»	nota van den timmerman H. J. Keyzer voor een doodkist	45.—
20	»	voor het t'huisbrengen van de doodkist	2.—
20	»	» » » » het doodkleed	1.—
20	»	nota van het weeshuis voor het maken van doodkleed met muts	6.30
20	»	voor verschillende rouwgoederen, lakens voor deuren, schoorsteen en kist	26.50
20	»	voor vijf personen voor 't afleggen enz.	25.—
20	»	aan G. Lambert voor 't voortzeggen	2.—
20	»	voor het begrafenis-regt	10.21
22	»	aan zestien dragers (ieder f 5.20)	83.20
22	»	armengeld bij de begraafplaats	10.—
22	»	aan de twee leden voor het rondzeggen enz.	26.—
22	»	voor twee trekschepen naar Huizum	6.60
22	»	begrafeniskosten op het kerkhof te Huizum	11.90

voor het graven van drie verdiepingen	6.—
» » oplichten en neerleggen der grafsteen	1.—
» » begraven der beenderen	0.50
» » benoodigde zand	0.10
» » luiden der klokken	1.40
» gewone dorpslasten	1.—
» het aanwijzen van het graf	0.20
» » teekenen van het permissie-billet ter begraving	0.30
» » viseeren der rekening	0.30
» bijzondere kosten	1.—
» het ophalen van het geld	0.10
	11.90

23 Juni	advertentien in de Leeuwarder Courant			3.20
	» » » Haarlemmer »			4.70
11 Juli	nota van S. v. d. Wielen, Steenhouwer te Leeuwarden			
		een grafzerk 2 El lang 7 Pl. breed	34.—	
		vlakken, schuurloon en biljoenen	4.—	
		schrift	6.30	
		bezorgen naar Huizum	3.—	
		aan de doodgravers betaald	1.—	
				48.30
				403.56

medegedeeld door: J. H. PERSIJN.

Recepten om inkt te maken uit 't jaar 1542 of '43.

Een der laatste bladzijden van het »Registere van den Bailliu en Dyckgraeff van Delflandt beginnende 1° July XV^c twee en(de) veertich en(de) eyndende den lesten Juny drie en(de) veertich daer an volgend(de), Inhoudende alle die boeten in 't voorsz. bailliuschap en(de) Dyckgraeffschap binnen den voirsz. tyt gevallen« — leert ons twee recepten tot het bereiden van inkt kennen. Zij mogen hier een plaatsje vinden:

Om(m)e goedt Inkt te maeken.

Neempt een cruycke dair dat inne gaet een pinte bierscanne en(de) doet daer inne een pinte wynasyn ende doet dair int neghen loot gom(m)e van arabien ende laet et tsamen soelanghe staen, dat dit gom(m)e gesmolten is en(de) dan doetter inne neghen loot torcken ofte galnoeten wel gepolveriseert hoe cleyner hoe beter, Ende dan neempt zeven loot vitrioil ofte coeperroet ende doet die mede dair innen, Ende dan doet die cruycke mede vol waters te weeten leywaeter, Ende dan roertet alle te samen wel om(m)e ende dan settet alzoo wecht tot des anderen daechts ende dan sal dit weesen goedt Int.

Item dit Int mach men offgieten in een ander cruycke en(de) vollen deselve cruycke mit gelycke wynasyn ende water en(de) sal noch weesen goedtcoept Int ende goedt om(m)e voorsz. eerste Int als te dycke wordt weder mede bequaemt te maecken.

Anders om(m)e Int te maeken.

Neempt een pinte reghenwater en(de) doet dat in eenen steenen

cruycke dair doet in vier loet gallenoeten vier loots goms alleghesneeden Ende twee loet coeperroet die gallenoeten gestoeten dit alle vyff ofte ses maels daechts geroert.

p. c. c. M. G. W.

Over de „Factie Armyny" te Schoonhoven gerapporteerd.

De Schoonhovensche Vroedschap was op 22 April 1627 [1]) »in pleno« vergaderd. »Binnen stonded« Gerrit Symonszn van Sevenhuysen, Anthonio Leo, predikanten, en Michiel van Reussen, ouderling, »gecommitteert van de Kerckenraet ende hebben door aenschryvens van de Gedeputeerde vant Sino – dus van Zuyt-Hollandt voorgedragen de gelegentheyt en den staet van ons Vaderlandt, insonderheyt over t stuck van de religie ende hoe dat die van de factie Armyny nu jegenwoordsch wederom in alle quartieren van t landt beginnen t hooft op te steecken met versoeck, alsoo op de aenstaende vergaderinghe desen aengaende yet mochte werden gehandelt, dat de gecommitteerde deser stede mochte gelast syn op alles wel te letten en soodanige resolutie in te brengen daer door de waere gereformeerde religie tot dienst en ruste van t Vaderlandt mochte vast geseth ende gevordert werden, ende daerentegens gestuyt ende geweert alle t geven by gemaad ter contairie ingebracht ende voorgestelt souden mogen werden waer van dselve gedeputeerde voor haere goede sorgen syn bedanct.« Na deze handeling werd »by de Heeren Vroetschappen eenparich verstaen ende geresolveert dat men sal blyven by de publique religie sooals die uit sinodie nationaal is gearresteert ende besloten, ende daerentegen in de vergaderinge vande Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt vorderen om alle middelen aen te wenden tegen de conventueelen ende alle t gene by die Arminianen ter contrarie werd aengewent.«

's Gravenhage. A. J. S. v. R.

GESCHIEDENIS.

Vol X New Series.
TIMEHRI. Other Times, other Manners. (Pag. 242-243.)
Part. II. Dec. 1896.

Obituary notices were sometimes very full, especially if the deceased was a man of importance in the community. The fol-

[1]) Res. b. 1598/1640, fol. 309.

lowing from the account of the funeral of Lieut. Col. *J. T. van Well*, who died on the 10th of February, 1825, will perhaps be interesting.

»We have been given to understand that the venerable decased first came to this colony about the year 1794, as Captain in a detachment of Dutch Troops in the service of the then *Stadtholder*. He was however found by the Britsh, when they came and took the colony under their protection in 1796, with the rank of Major, and in the Command of the Garrisson — he having in the meantine by his loyalty and firmness, saved the colony from Revolution, and heroically maintained *Orange Boven*. On, as we said before, the British taking the colony under their protection, we are further informed the Dutch troops were nevertheles still in service, under the appellation of the »*Loyal orange battalion,*« and as Major-Commandant of wich *van Well* continued, till 1802, when it was finally disbanded. Subsequently, for a short time, he acted as Adjudant-General of the Militia, and was afterwards placed on our late Governor, Major-General *Murray's* colonial Staff as Aide - de Camp - with the rank of Lieutant-Colonel. He was likewise for a time, Inspector-General of Georgetown — and when his advanced age dictated an honourable *retreat* from public life, the Court of Policy, much to *their* honour, voted him a pension of 5.000 guilders. He died in the 72nd year of his age.«

Other Times, other Manners. (Pag. 243.)

»Died on Plantation *Onderneeming*, Canal No. 1, on Friday last, (June 10th 1825), in the 46th year of his age; *C. G. Storm van 's Gravesande, Esq.* By whose death this colony has lost a truly valuable man, whose merits perhaps wre not sufficiently appreciated. Unassuming and modest even to excess-benevolent and kind to his dependents, almost to a fault-disinterested and firm in his friendship-always fair and strictly honourable in his dealings-he is deeply regretted by all who knew him; and many a tear is shed on his grave. The pen of truth will write on it — He was a just and good man.«

Medegedeeld door F. OUDSCHANS DENTZ.

Doop-, trouw-, begraaf- e.a. registers te Rockanje (Voorne) met eenige (volledige) afschriften

DOOR

D. W. VAN DAM.

(Voortzetting van Nav. LXV, 96—100).

Den selvigen dito. *Jan Aertsz*, kleermaker (weduwenaer?) van *Maertge Crijne* met *Martijntge Govers* Jd. beyde wonende in Racange.

Huybrecht Jansz. JG. met *Maertge Jans* jd. beyde wonende in Racange. Beyde getrout in Racange.

Den 8 November 1626. *Rochus Jansz*, wed. van *Leentge Cruyne* (?) met *Commertge Jacobs* jd., beyde wonende in Racange. Getrout in Racange den 19 November.

[1627].

Den 15 Julii 1627. *Aert Jacobsz* weduwenaer van *Jannetge Gerrits* met *Maertge Claes* weduwe van *Arent Cornelisz.* beyde wonende in Racange. Getrout in Racange den 15 Augusti.

Den selvigen dito. *Claes Cornelisz. Os*, weduwenaer van *Centge Arens* ende *Leentge Cornelis* wed. van *Cornelis Meuldijc*, beyde wonende in Racange. Getrout in Racange den 8 Augusti.

Den 12 September 1627. *Cornelis Cornelisz.* JG. ende *Jannetge Arens* jd. beyde wonende in Racange. Getrout in Racange den 17 October.

Den selvigen dito. *Leendert Jacobsz Poel*, wed. van *Pleuntge Huyge*, wonende in Racange met *Grietge Arens* wonende op Maeslant Sluys wed. van *Willem Arentsz.* Getrout in Racange.

Den 19 dito. *Ary Jacobsz.* JG. uyt Oostvoorn met *Jannetge Crijne* JD. uyt Racange. Getrout in Oostvoorn.

Den 17 October 1627. *Gysbrecht Melsz* JG. ende *Lysbet Jans* JD. beyde wonende in Racange. Getrout den 8 December in Racange.

Den 28 November. *Dirck Corsz.* JG. uyt de Rigge met *Pleuntge Jobs* wed. van *Abraham 't Gilde* wonende onder de parochie van Racange. Den 19 December getrout in Racange.

[1628.]

Den 26 Martii 1628. *Leendert Jacobsz.* JG. uyt Swartewael met *Jannetge Everts* jd. uyt Racange. Getrout den 30 April in Racange.

Den 2 April. *Crijn Jacobsz. Poel* JG. met *Lysbet Jacobs* wed. van *Ary Jansz.* beyde wonende in Racange. Getrout den 2 Mey.

Den 27 Augusti 1628. *Gerrit Pietersz.* JG. uyt de Rigge met *Jopge Leenderts* jd. uyt Racange. Den 24 September getrout in Racange.

Den 3 September 1628. *Willem Cornelisz* JG. met *Jannetge Pieters* jd. beyde wonende in Racange. Getrout in Racange den 13 October.

Den 30 September 1628. *Claes Jansz Boutkan* JG. uyt Racange met *Eewoutge Crijne* jd. van Abbenbroeck. Getrout in Racange den 29 October.

[1629].

Den 4 Martii 1629. *Crijn Jacobsz Care* JG. met *Neeltge Jans*, weduwe van *Arn. Leendertsz. Trol,* beyde wonende in Racange.

Den 15 April 1629. *Crijn Jacobsz Care* met *Neeltie Jans* weduwe van *Ary Leendertsz Trol.* [1])

Den 19e April 1629. *Bouwen Willemsen* met *Lysbeth Dammis.* [2])

Den 2 Mey 1629. *Ary Waelingsen* met *Jobie Dammis.* [2])

De Persoonen die haer in den houwelijcken staet begeeven hebben ten tijden der bedieninge Joannis Méfantii.

Dirck Jaspersen JG. met *Cruyeergen (?) Arents* weeduwe; sijn getrout den 5 Augusti 1629 met attestatie D. Dionisii Spranchuysii, predicant tot Delfft.

Leenert Arents J. man van Oostvooren met *Maertien Arents* J.

---

[1]) Met deze akte worden de inschrijvingen, tevoren bij den ondertrouw geschied, blijkbaar bij de huwelijksinzegening gedaan.

[2]) Een overeenkomende akte staat in het doopboek:

Den 8 April 1629 *Bouwen Willemsz.* JG. van Oostvoorn met *Lysbeth Dammis* JD. beyde wonende in Racange.

Ary Walingsz. JG. van Biert met *Jopge Dammis* JD. beyde wonende in Racange.

dochter van Hellevoeten; sijn getrouwt den 21 October Anno 1629.

Huyg Crijnsen J. man van Racangie met *Grytie Jans* J. dochter mede van Racangie; sijn getrout den 23 December Anno 1629.

[1630.]

Den 1 April Paeschmaendach Anno 1630 sijn getrouwt *Jan Jansz Lapper* met *Ariaentien Jansd. (?)* jd. van Abbenbroucke.

Den elfsten Augusti sijn getrouwt *Cornelis Joosten* Jong. van Racangie met *Lysbeth Pieters* jd. van Hellevoete.

Den 22 September sijn getrouwt *Cornelis Cornelisen* cuyper *(Cnyper?)*, weed. van Hellevoete met *Soetie Baerents* jd. van Racangie.

Jacob Dame, meulenaer, weeduwenaer met *Soetie* jd. dochter van *N. Pieters,* sijn getronwt den 9 Junii Anno 1630.

[1631.]

Den 23 Feb. Anno 1631. *Adam Jansen* met *Commertie Ingels.*

Den 27 April Anno 1631. *Jan Jobsen* met *Neeltie Cornelis.*

Den 8 Junii op pynxter Anno 1631. *Cornelis Melschen* met *Jopie Ewits.*

Den 27 Julii Anno 1631. *Jan Crijnsz* Jongman van Racangie met *Neeltie Jacobs* weeduwe van *Thijs Jansen* woonende in Natris.

Den 23 Augusti. *Pieter Claesen* jm. van Rugge met *Jacomijntie Corneelis* weeduwe van *Ary Slijps (Glijns?)*

Op den 31 Augusti. *Leenert Leenertsen* jm. van Hellevoete mct *Lysbeth Cruyne* jd. woonende in Natris.

Den 5 October Anno 1631. *Jan Arentsz.* jm. met *Jobien Lambregts* beyde woonende in Natris.

Den 2 November Anno 1631. *Leenerdt Barensz.* jm. van Racangie met *Maetie Jans* jd. wt de Tinte.

Den 30 November. *Gerrit Jansz* smit *(Smit?)* weeduwenaer, met *Cruynte Jacobsdr.*

Den 14 December Anno 1631. *Jan Jansz.* jm. van Delft met *Neeltie Arents* jd. wt den Niuwen Hooren met attestatie van D. Pet. Montani wt den Niuwen Hooren.

[1632.]

Den 4 April Anno 1632. *Jan Pauelsz.* weeduwenaer met

Hilletie Cornelis weeduwe met attestatie D. de Milde wt Oostphooren (?).

Den 11 Julii Anno 1632. *Leenerdt Commersen* weeduwenaer met *Jannetie Jobs.*

Den 25 Julii Anno 1632. *Willem Bouwensen* jm. met *Trintie Commers* jd.

Den 17 October Anno 1632. *Cornelis Arensz* jm. woonende in den Niuwen Hooren met *Tryntgen Arentsd.* woonende in het Racangesche Niuwlandt.

[1633.]

Den 9 Januari Anno 1633. *Ewit Cornelissz.* weeduw. van *Maertie Leenderts* met *Aeltie Arents* weeduw. van *Roeland Jacobs.*

Joost Roelofs met *Aegthen Joosten* met attestatie van den Briel.

Den 24 April Anno 1633. *Gisbert Thomassen Vos* jm. van Erwijnen (Herwijnen) met *Marythen Pieters* jd. van Sarloos (Charlois) met attestatie wt Strijen (D.) Heeman Bastingius.

Den 1 Mey Anno 1633. *Cornelis Wilhemsen* weeduw. van *Ariaentie* (N.) met *Neeltie Jans* weeduwe van (N.)

Den 29 Junii Anno 1633. *Jan Fransen* jm. met *Neeltie Leenders* weeduwe met adtestatie wt den Briel van D. Cloppenburch.

Den 3 Junii Anno 1633. *Leonorus Spranckhuysen,* Jongman van Leiden, met *Maria Beecke* J. dochter meede van Leyden met adtestatie van Leyden van (D.) Henricus Fabricius.

Den 7 Augusti Anno 1633. *Leendert Cornelis* jm. van Abbenbroeck met *Heyndricken Cornelis* jd. van Racangie.

Den 18 September Anno 1633. *Cornelis Claesz.* weeduw. van *Maertie Jacobs* woonende in Hellevoete met *Cruyntie Cornelis* jd. opt Schaepen-gors in Racangie.

Den 25 Septemb. Anno 1633. *Theunis Jansen* weeduwenaer met *Wybetie Crijns* weduwe onder Racangie.

Den 16 October Anno 1633. *Jan Jansen* Jongman met *Thrijntie Theunis* Jong. dochter.

[1634.]

Den 8 Januarii Anno 1634. *Wilhem Jacobsz.* jm. met *Soetie Bouwens* weeduwe van *Cornelis Wittensz.*

Den 23 April Anno 1634. *Jan Arisz.* weeduwenaer met *Cruyneertie Aerents,* weeduwe.

Noch op den selven dach. *Witte Commersz.* jm. met *Neeltie Cornelis* jd.

Den 7 Mey Anno 1634. *Jan Crijnsz.* JM. met *Neeltie Claes* jd.

Noch op dien dach. *Cornelis Jansz.* jm. met *Neeltie Cornelis* jd.

Noch *Jacob Boudewijnsz.* jm. met *Maetie Dammis* jd.

Den 25 Mey Anno 1634. sijnde Hemelvaertsdach. *Abraham Corneliss.* jm. wt den Niuwen Hooren ende *Ewittie Crijns* weeduwe van *Claes Jansz.*

Den 4 Junii op Pynxterdach Anno 1634. *Adam Jansz* weeduwenaer van *Commertie Ingels* woonende tot Racangie met *Machdaleentie Jacobs* jd. woonende tot Oostphooren.

Den 11 Junii Anno 1634. *Ary Jansen* jm. met *Jannetie Barents* j.d. op de Roo stee.

Den 15 October Anno 1634. *Joris Meesz* jm. van Oostvooren met *Bastiaentie Corstiaens* woonende tot Moterdijck.

Den 3 November Anno 1634. *Cornelis Arentsz* jm. van Racanie met *Annetie Cornelis* jd. van Maeslant.

Den 5 November Anno 1634. *Pieter Jacobsz.* jm. me(t)-selaer met *Grietie Ruts* jd. van Racangie.

[1635.]

Den 13 Mey Anno 1635. *Cornelis Cruyne* jm. met *Leentie Leenderts* jd. van Racangie.

Den 9 September Anno 1635. *Lauws Crijne* weedunaer van *Catalyntie Thijs* met *Thrijntie Claes* jd. wt Oost-vrieslandt.

Den 7 October Anno 1635. *Arent Cornelissen Cleyburch* jm. van Oostvooren met *Trijijntie (!) Cornelis* woonende in Natris.

[1636.]

Den 20 Januarii Anno 1636. *Jan Rutsz* weeduwenaer van *Soetie Gerrits* met *Pitertie Jans* jd.

Den 27 April Anno 1636. *Ary Jobsz* jm. met *Hester Leenderts* jd. beyde woonende tot Racangie.

Den 15 Junii Anno 1636. *Leenerdt Barents* jm. van Racangie met *Maertie Gerrits* jd. wt de Liere.

Den 12 October Anno 1636. *Jacob Pietersz.* jm. van Racangie met *Leentie Jobs* jd. meede alhier.

[1637].

Den 5 April Anno 1637. *Jacob Comelissen* jm. van Racangie met *Pleuntie Cornelis* jd. van Outbeijerlandt.

Op Paesdach voormiddach Anno 1637. *Jan Theunisz.* jm. van Racangie met *Trijntie Dammis* jd.

Den 24 Mey Anno 1637. *Jan Arentsz Boelhouwer* jm. woonende in Racangie met *Maeti Jans* weeduwe van *Job Leendersz*

Op den 2 Pynxterdach Anno 1637. *Jan Pietersz* j.m. woonende in Natris met *Marytie Corvings* weeduwe woonende in den Briel met adtestatie *Wilhelm Crijnsz.* [1])

Den 28 Junii Anno 1637. *Arent Cornelis* jm. woonende in Natris met *Fytie Arents* jd. woonende oock aldaer.

Den 22 November Anno 1637. *Job Pietersz.* jm. woonende in Racangie met *Agie Cornelis* jd. opt Schaepe Gors.

Den 6 December Anno 1637. *Job Leendertsz.* jm. met *Maertie Cornelis* jd.

[1638].

Den laesten Februarii Anno 1638. *Aren Jansen* jm. uitt Racange Niuwlant met *Trijntie Melsch* jd. mede wonende alhier.

Den 14 Maert Anno 1638. *Aren Jansen* jm. uyt den N. Hooren met *Dingenum Cornelis* jd. woonende te Natris.

Den 18 April Anno 1638. *Sent Jansen* jm. van Racangie met *Ningetie Jans* weduwe van *Melsch Gijsbertsz.* meede woonende alhier.

Den 25 April Anno 1638. *Cornelis Maertensz.* jm. woonende in Racangie met *Ningetie Barents* jd. meede woonende alhier.

Den 2 Mey Anno 1638. *Dirck Pietersz.* jm. woonende in Natris met *Pietertie Theunis* jd. meede woonende aldaer.

Noch *Nijs Cornelisz.* jm. woonende in Racangie met *Theuntie Jacobs* jd. meede woonende alhier.

Den 11 Julii 1638 sijn getrouwt *Ary Jobsen* weeduw. van *Hester Leender(ts)* met *Lysbeth Jans* jd.

Den 30 Julii Anno 1638 in de proefpred. syn getrouwt *Rochus Jansen* weeduw. van *Commertie Jacobs* met *Aeltie Ingels* jd.

Den 3 October Anno 1638 *Huyg Jansen* jm. van Oostvooren met *Ariaentie Arents* jd. van Racangie woonende opt Clooster.

Den 21 November Anno 1638. *Cornelis Pietersz. Verniel(?)* jm. van Racangie met *Lysbeth Barens* jd. meede woonende alhier.

[1639].

Den 10 April Anno 1639. *Cornelis Jacobsz* weeduwenaer van *Arentie Claes* met *Maetgie Joost*, weeduw van *Cryn Cornelisz.* beyde woonende alhier.

---

[1]) Waarschijnlijk verschrijving voor: weeduwe *Wilhelm Crijnsz.*

Den 1 Mey Anno 1639. *Wilhem Leunissen* jm. [met] *Grytie Cornelis* beyde wonende alhier.

Den 22 Mey Anno 1639. *Leenerdt Arentsz. Boelhouwer* jm. met *Tannetie Leenders* jd. beyde woonende alhier.

Den 29 Mey Anno 1032 sijn getrout *Hubrecht Hubrechtsz.* weeduwenaer van *Arentie Nie* met *Ariaentie Hermans* weeduw van *Jacob Cornelisz* beyde woonende alhier.

Den 10 Julii Anno 1639. *Ary Jansen* jm. met *Jannetie Jobs* weeduwe van *Leenerd Commersz* beyde woonende onder Racangie.

Den 17 Julii Anno 1639. *Leendert Pietersz* jm. met *Wilhemtie Cornelis* jd. beyde woonende alhier.

Den 24 Julii Anno 1639. *Cornelis Jansz* jm. van Racangie met *Ariaentie Ariens* weeduw van *Aren Engelsz* meede woonende alhier.

Den 21 Augusti Anno 1639. *Huyg Crijnsen* weduwenaer van *Grijtie Jans* met *Jaepie Jacobs* jd. van Swaertwael.

Den 18 September Anno 1639. *Leendert Melsen* weeduwenaer van *Maertie Jans* met *Pleuntie Cornelis*, weeduwe van *Jacob Cornelisz* beyde woonende in Rackangie.

Den 30 October Anno 1639 syn getrouwt *Abraham Jansen* jm. met *Neeltie Jacobs* jd. beyde woonende in Racangie.

Den 27 November Anno 1639 syn getrouwt *Claes Corneliss Rijswijck* jm. met *Maetie Bastiaens* weeduwe van *Jacob Claesen* beyde woonende in Racangie.

(Wordt voortgezet).

Grafzerken Breda.

In de Navorscher van 1881 zijn door wijlen den heer *Backer van Leuven* de zerken uit de groote kerk te Breda beschreven. Aan het eind vermeldt hij als noot, dat er in een paar opschriften fouten schuilen doch dat hij geen gelegenheid had ze te verbeteren.

Werkelijk schuilen er meerdere druk- en grovere fouten in en zijn zelfs enkele namen en wapens geheel verkeerd opgenomen.

Wij zullen hier in alphabetische volgorde die fouten aangeven en er nog een veertig tal zerken bij vermelden die over het hoofd waren gezien. [1])

---

[1]) Deze zijn met *vette* letter aangegeven of een *.

Aerssen de zerk is eigenlijk van zijn vrouw *van der Veecken.* 1—4 is wel degelijk met dwarsbalk onder het schuinkruis. De herkruiste kruisjes (Capelle) zijn alleen breedarmige kruisjes met wat langer voet. Het helmteeken is een snoek, die in den wrong bijt.

* *Aicens Zoen.* Gothische zerk, randfiguren en letters. In het midden 2 wapens aan een haak opgehangen.

R. een gebladerde tak het schild vullend, met een vrijkwartier beladen met 3 schuinkruisjes.

L, een pentalpha. Hier onder (omgekeerd) Dezen serck hoort toe aan Wouter *van Gool.* Obit Anno 17 . .

Randschrift:] hier leet begraue adriaen Jacop ajcens zoen die sterf int iaer ons heeren XV^c en IX. XVI dage in Juny bidt voer de ziele.

Asseliers. Conform.

Bax er staat: Illmi. Princ. *Aura.*

Het helmteeken is een *zittenden* leeuw.

Beens, de figuren zijn duidelijk *ossenkoppen met halzen* en hebben niets in den bek. [1])

Het opschrift is vergeten en luidt:

Hier leyt begraven Dingman Willem Beens sterft den 17 Augusty 1639 oudt 42 iaeren 11 maenden. Ende Huybert Dingman Beens sone sterft den 3 July 1640 oudt omtrent 6 iaer.

Van Bergen conform.

Van Berlicom idem (Register N°. 144 blz. 15).

De Bernuy.

Het 4e kwartier is: gevierendeeld: (1—4) van Hanswijk (2—3) 3 palen met een vrijkwartier van hermelijn.

Het volledige opschrift luidt:

> Ende de edele vrouwe Meh
> grelia van Haestricht huysvrou
> was in haer leven van den eedelen
> ioncheer . . . Ferdinando de Bernuy
> Drossart der stad ende lande van
> Breda en Stadhouder van de leene
> sterf den 10den Mey 1613.

---

[1]) Dit klopt, met een lak in mijn bezit.

* *Bierstekers.* Hier leyt begraven
Sr Cornelis Bierstekers
Sterft den 20 December 1707
Met juffr. Cornelia van Bergen
Sijn huysvrouw sterft den ....
Met hare descendenten.
(Kerkregister No. 141 blz. 126).

* *van der Biestraten.* Op den rand. Hier leijt begraven Pauwels Coernelisz. vân Biestraten hij sterf de 8 September Ao. 1603 Ende Anna ian *Roovers* sijn huysvrou sterf den 12 january Ao. 1628. Bidt voor de siel.

Bovenaan:

Ende catharina sijne dochterken sij sterf den 30 October Ao. 1603 ende Maria iacob van der Biestraten weduwe wijlen Mr. Thomas *van der Weghen* die sterf den 28 January Ao. 1630 met Iohanna Gysbrechts *Beens* huysvrou was van Ian van der Biestraten die sterf den 4^en Augusti Anno 1632.

Hieronder het wapen in een cirkel:

3 boomen naast elkaar op een grasgrond en 3 sterren (6) naast elkaar en omgewend in het hoofd.

* *Blerincx.* Gothische zerk, erg beschadigd randschrift. .... lijt begravē heer *Rombout Blerincx* priester capellaen sterf Ao. XV^c XXI, VIII dagh .... (vergelijk van Goor).

* *de Blyde,.* Deze zerk wordt abusievelijk als van *de Peydeson* vermeld en later nog eens genoemd onder No. 3 op blz. 408.

Wapen in ovaal onduidelijk, een ster boven 2 rozen. Helmteeken de ster.

Hier leijt begraven ionker *Louis de Blyde* sōn van canet? ende sterf de 25 July 1625.

* *de Bonte.* In een cirkel gothische letters. Hier leit begraven pieter *de Bonte* die sterf int iaer MCCCCXI. XXII daghe ī febr.

De Boubert dit Pergamont comform.

* *Bouwens.* Gothische zerk en letter. Hier leet begr .... en ian Bouwens sō die brouwer hij sterf Ao. XV^c en XI. En Maet sij huysvrou sij sterf Ao. XV^c. In het midden een ledig wapenschild aan een riem.

Van den Brandeler comform.

* *Van den Broeck* (de zerk gedeeltelijk bedekt door een vaste bank).

..... Dingman van der Locht ..... der stad Breda ..... sterf Anno ..... Dingna van der Broeck ..... sterff den xx[en] iuni ..... XVI. XXI. ..... de zielen.

Hieronder alliantie-wapen.

Mannelijk schild *(v. d. Locht)*, een varken waarboven 5 in elkaar gestrengelde ringen 3—2. Vrouwelijk schild, gevierendeeld I, 3 burchten; II gevierendeeld, elk kwartier beladen met een rad (6); III een schuin kruis op hermelijn; IV drie balken en 3 korenschoven naast elkaar in het hoofd..

Helm $^3/_4$ Wrong. Dekkl. Helmt.: uitk. varken. Er onder bij gehakt I. B. V. D. Locht en op een ingehakt gedeelte erg uitgesleten nog leesbaar.

Hic – cippu – claussa D. Christianus.

Van der Broeck V ..... O ..... AS ..... obyt.

Bruhese conform, alleen staat er: *in syn tijd* alsmede XIIII dach *Mart.*

Van Buuten. Zij heet werkelijk *Yken* van *Laerhoeven.* De andere vrouw heet *Yken Jan de Buss* dochter.

de Bruyn conform.

In het kerkregister No. 141 blz. 51 staat o.m.:

d' Heer *Pieter de Bruijn* Rentm. van de Broeke heeft syn Kelder oft begraefplaets liggende omtrent de diaconie besuyde de consistorie breet 6 lang 9 voeten overdekt met een sarck waarop een *leeuw.* Daerinne gerust den 17 October 1740.

Erfgenaem Kuypers.

* *Buerstede.* Gothische zerk en letters met hoekfiguren, in het midden een miskelk.

Hier leyt begravē heer ian vā buerstede priester en caepellaen hi sterf int iaer MV[c]. XV daghe i Septembri bidt voor de ziele.

In het Kerkregister No. 141 blz. 61 vindt men het volgende:

Juffr. Alida Jacob Polders en de Kinders(?) van d' Heer *Adriaen van Buerstede* als in huwelyck gehadt hebbende juff. *Willemina Polders* hebben haer begraefpl. liggende in den omgang van het hoogh. Choir omtrent de deur van de consistorie overdeckt met een sarck waerop uytgehouwen staat een *burght.*

(Deze zerk is niet meer aanwezig.).

Carlewyck, conform, er staat alleen: »in haeren leven«.«

de Clercq, een regel vergeten, n.m. Abraham Nicasius sone enz. sterft den XXVI December Ao. M.D.C.L.XXX.

die Cock, gothische zerk als boven in het midden een ledig wapenschild opgehangen aan een haak.

Randschrift: Hier leet begrave Simon janss die cock die sterf int jaer ons heere MV^c en VI de IIIIden dagh van aprelle. Daarbinnen een tweede randschrift. En lijsbeth van der ruts sijn huysvrouw was sterf int jaer ons heere MV^c en I de XXVIste dagh in Julio. Bidt voer die ziele.

Coirmans moet zijn *Coirman*.

Er staat ook Aruenzi, niet Azuensi.

Van den Corput. De zerk waarop nog duidelijk het wapen, de haan met de blokjes, is geheel gebarsten. Het randschrift voorzoover nog over, luidt: Hic ..... honlis. vir. dm. henrico. corput quondam ..... qui. ob. elle. ..... an ..... MV^cXXXVII.

* *Cruijske* erg verbrokkelde zerk waarvan een miskilk van koper is verwijderd en waarop een groot breedarmig kruis ingehakt. Nog leesbaar: .... alias *cruijske* capellan' h. eccl. q ob.

Van Dale conform.

* *Dirixsen* Begrafenis van Goivert Dierixsen en zijne zoon in schrijfletters. Daaronder in drukletters:

Anno 1610 den 1 December is in den heere ontslapen goevert Dierixsen gebore tot Antwerpen audt 42 iaeren. Zijn wapen, een huismerk liever, staat abusievelijk onder *Van Olmen* vermeld op blz. 291.

Dirven conform, wat de 2 eerste zerken betreft met het wapen met wereldbol,

In het schip der kerk ligt de derde zerk met het wapen der 3 druivetrossen en het opschrift: hier leyt begraven ian matysen Dirven enz. Zijn vrouw heet: Cornelia van Lochtenborgh en sterft 8 februarius 1622.

Domis of *Domijs*, niet Dornys. Op den rand van het kleinere zerkje staat nog »hier leyt begraven«.

* *Van Drongelen*. Gothische zerk.

In het midden 2 wapens. R. gevierendeeld in elk kwartier een rad. L versleten.

Randschrift. hier leet begrave roelof van drongelen die sterf a°. XV ende XXVI de XXVIII dach in februario.

(Vergelijk het 2^e kwartier bij v. d. Broeck in het vrouwe wapen)

Draeck, conform.

van Erffrenten, conform.

* *Fabri*, gothische zerk waarop vrijwel uit gesleten nog een geestelijke te zien is. Onder op zijn kleed staat I. H. S. Het randschrift luidt: hic jacz. ven. vir. Wualter[a] fabri qda . can . huius . ecclesie . obiit . anno dni . milisio . quingetesio . triachesio tercio . mesz . aug . die . XXVII . *s.* quia . reqniescat . in . pace . (zandsteen).

Verg.: Kalf. Het opschrift is echter niet twijfelachtig duidelijk.

Faes. conform, later ingehakt op een gothisch zerk.

* *Froenhusen* en *Verneburg*. Het eerste is goed maar *Verneburg* zooals v. Goor aangeeft is niet te vinden. Op den steen voor het epitaph staat heel iets anders en wel:

hier leet begȃ delya . . .
veridich robbret ysac . . .
Sterf a° XXXIIIJ . XVIJ . . . . .

Van Galen vergelijk de afbeelding bij *Kalf* of die in den gids voor de Lieve Vrouwe Kerk.

Het vrouwe wapen komt als 3[e] kwartier voor op den zerk van v. d. Broeck (vrouwelijk schild).

* *Geldens* eenvoudige zerk met gothische letters

hier leet begrave ian geldens soon die hor . . .
. . . Sterft int iaer . . . . sijn huysvrouw was sterf A° MV[c] en tien.

* *van Giesen.*

In het Kerkregister No. 141 fol. 53 staat:

Helena van Giesen en haer 3 susters hebben haer begrafplaets naest den ingangh van de consistoriedeur aan de W. zijde overdekt met eenen serk waar op staat uytgehouwen *drie duiven* en drie vlasblommen.

Modo. W. van Weert 28 April 1752.

(Deze zerk is niet meer aanwezig, evenmin als de volgende).

* *Godtschalck*, volgens dat register op blz. 47.

De Erfgen. *Cornelis Godtschalck* en de Wed. *van der Hoeven* hebben haar graft liggende in den omgangh aghter het hoog choir aan de Noort oost zijde overdekt met een sarck waarop staat *drie ossekoppen en drie vierslagen* (vuurslagen).

* *le Hardy* fraaie gothische zerk.

In het midden en miskelk er boven een wapen drie violen of luiten, de eerste bedekt door een vrijkwartier met een leeuw.

Er onder een wapen 3 boomen op een grasgrond en een koe gaande voor langs de stammen. Het ruitschild tusschen de letters C en P. Randschrift; hier leet begr. heer Symon le Hardy capelaan vā de lei Arainariey (?) sterf a° XV^c XLII dē VI dagh novber. Vergel.: v. Goor blz. 87.

* *van der Hendy*, fragment, op den rand:

...illems rutgheersz van dr hendry sterf int jaer XV^c en dry XIJ dach.... In het midden: Dierck Jansen van Leerdam hier leit begrav. Maaiken huysvrou ioste va de Berch ste A° 1624 de...Mart.

Heiblom, conform.

de Hertoge, conform.

* *Heijs* (verg. *Kalf* met afbeelding).

Prachtige gothische zerk met ingelaten, fijn bewerkte koperen ruit, hierop het wapen gehouden door een vrouwenbeeld aan de L.hand; een miskelk binnen een krans in de R.hand.

Het schild beladen met een zwarte gekanteelden en tegen gekanteelden balk vergezeld van 3 rozen. Er om heen staat:

Hoc . saxo . lemtine . corpus . honorabilis . vir . dom adam . roelandi . bartholomei als . heys . sacellani . huius . eccle . qui . ob . a° dni. 1550 july die Septimo.

Op den rand van den zerk staat:

hier leet begr. Roeladt bartelmeeus Alartsz. die starf a° XIIIJ^c en LXXXV den XVII^en dach Aprilis. En Maria Godevaertkens dochter Roelandts huysvrō die starf a° XIIIJ^c en LXXX de XVI^en dach Aprilis.

Hultens conform. Helmt.: 2 bisschopskoppen.

Huybrechts (v. d. Brandeler) conform.

Huygens conform.

Issac conform. Het vrouwe wapen is van *Geertruyd Züeriüs* wed. wijlen Fred. Hendr. Issac enz. Alliantie *Hop*. (Kerkregister No. 141 blz. 118).

Jans conform.

* *Jantzonius*. Ostium Sepuleri Jantzonium, zonder wapens enz.

Jonston, conform.

Kamerling, idem.

Kip. In het opschrift een regel vergeten: »geboren den 25 February 1637 enz.«

Van der Aa heeft geen gevleugelde pijlen, maar gewone; evenzoo *Gressenich*.

Du Gardin heeft een stengel met vijf eikenbladen. *De Bure* een gebladerd of gebloemd schuinkruis. *Riethoven* 2 sterren in het hoofd en een *vos* in den voet. (Verg.: Kerkreg. No. 141 blz. 7 en 51).

Knollaert conform.

* *Leckerkerck*, groote gebarsten zerk. In een cirkel een miskelk met kruisje er naast. Er om heen in een grooten cirkel in gothische letters: hier leet begrave heer jan va leckerkerck soene...... eda die sterf int iaer MCCCC LII de VIde dach va noveber. Er boven bidt voer de ziele tusschen 2 breedarmige kruisen, boven en onder nog 10 dergelijke grootere en kleinere kruisen.

Leeuwerck. Geen wildeman, maar een gevleugeld engeltje dat 2 schilden houdt.

* *Van de Leur*. In een cirkel een schild waarop een 4 eindigend L. onder als een L en R onder als een V tusschen twee letters C in. Er boven: Hier ligt begraven Cornelis Cornelissen *van de Leur* kerckmeester dezer kerck in den iare 1637 sterft den 19 juny 1662 oudt sijnde 64 iaer. Ende Anna *Molemans* sijn huysvrou out sijnde 89 iaren sterft den 29 juny Anno 1684.

In kerkregister No. 141 blz. 81, staat nog:

De H. *Cornelis van de Leur* en deszelfs descendenten heeft syn begraafpl. liggende aan de N.zijde van het hoogh choir over de Prince Tombe overdeckt met een sarck met een kopere plaat alwaar voor waepen op staat eene grooten ende cleynen valck klauw (uit het frans overgezet in het nederduyts) welk graft is vereert van Zijn Hoogheyt graaf Hendrik van Nassau aan Johan de Boubert gekomen van de erfgenamen van *Rietmaehers*.

(Vergelijk: de Boubert dit Pergamont.)

Van der Locht, conform. Het opschrift is alleen veel langer.

De Maisière, conform.

Martfeldt. Er staat: Lient[t] Collonel van de Artillerie.

In het kerkregister No. 141 fol. 120 staat nog o.a.:

Vrouwe *Berta Vereyck* laest Wed. van d' Heer Luyt. Collonel Martfeldt en d' Heer Josephus Augustus, Johan Frederick, Vrouwe Maria Elisabeth en Juff. Johanna Cornelia Martfeldt (1713) Modo Mr. *Amya* en Annette Antonia *Kraayenhoff* 1805.

Verg. de zerk van *Vereyck*.

Mattemburgh niet van Mattenburg.

Hij heet: Pieter *Wuyt*.... in synen leven enz.

* *Van Mechelen.* Goth. zerk, hoek figuren en letters.

Randschrift: hier leet begraven jan Willebant va mechele lisensiaat en stadt medecn alhier sterf de XX Juny an XV^c^LV bidt voer de ziele.

De Mehls conform.

Le Mens beter *Lemens* conform.

* *De Mera* gothische zerk en letters.

Randschrift: hic . est . sepult . venerab . vir . servacius . de . mera . canonic^s^ . h . eccl . q . ob . anno . dm . millesimo . quingetesimo . X^o^ messis . octobr . die p^a^ c^s^ . aia . requiescat.

(Verg. v. Goor).

* *Mercy,* goth. zerk de letters op een omgebogen lint in den vorm van de zerk, in het midden een miskelk. Hier leggen begrave die eerlike heeren henrick *mercy* priester die sterf a^o^ XV^c^ XXXVIII de V juny En Jan *mercy* syn zone priester die sterf a^o^ XV^c^LI de XI Septembris.

Meyers, conform.

Montens, idem.

* *Morin,* gothische zerk met uitgenomen koperen ruit waaronder een ingegrifte St. Joris met den draak. Randschrift gedeeltelijk onleesbaar van bovenaf beginnend luidt het:

Eum . nom . incon . . . q z . sic . *doris* . *Morin* . Dutucne . viaetis . aitadi . gra . Me . cotulisse . ipromet . Morto . humanus exemplus, hor . sub . saxo . Mortales . sebqui eximias.

Moursan. Deze zerk ligt thans geheel zichtbaar, het opschrift luidt: Hier leyt begraven Fransoeys *van Ferrier* Heer van Moursan ritmeester van een compagnie curassiers sterff de 22 July A^o^ 1647 ende Vrouw *Anna von Nassau* syn huisvrouw sterff den 11 Juny in het jaer A^o^ 1673.

In meergemeld kerkregister No. 141 blz. 17 vindt men bovendien het volgende:

Maria *van Brusegom* Wed. *Jeronymus Tonneman* naergelaten doghter en erfgen. van *Anna van der Meulen* die huysvrouw was van *Pieter van Brusegom* dewelke erfgen. was voor de eene helft van moederszijde van de nalatenschap van *Vrouwe Anna Maurice van Nassau* Wed, van de WelEd. *François de Ferrier* volgens haer Ed. besloten testament alhier in dato 11 Sept. 1666 heeft voor de helft haer begraefplaets synde een kelder gelegen in het hoogh Choir alhier groot ende wijdt soo in lenghte als

breete t' samen 88 voeten gelyk de gezamenlijke erfgen. van Mev. *Anna Maurice de Nassau* Wed. van wylen d' Hr. Ritm. Ferrier Zal[r] voor haerselve gevest ende gecoft syn op den 3 February 1674.

De vraag op blz. 291 van den Navorscher is dus volledig opgelost en bovengemelde dame een bastaard-dochter van Prins Maurits van Nassau.

Het kwartierwapen *Barallier* is een dubbel gekanteelde schuinbalk, op de 3 uitpringende gedeelten beladen met een vat (wellicht van baril?)

Het kruis van *Dupuijs* heeft ingehoekte uiteinden en is dus eigenlijk 8-puntig.

* *Van Nispen.* Prachtige gotische zerk, pas ontdekt in een bijhokje van den toren. Gotische hoekfiguren en letters. In het midden een afgeronden zeshoek waarin het volle wapen van Nispen. Helm gekroond. Helmt: uitk. leeuw. Er om heen staat: hier leegt begrave *adam van nyspen* wilen drost? frans?.... die sterff int jaer XV en tien IIIJ dach van juny bidt voor de ziele.

Boven en onder twee wapenschilden aan riemen met gespen opgehangen.

R.-boven: 2 balken. L.-boven: v. Nispen. R.-onder: 3 schuinkruisjes die molenyzers moeten verbeelden. (Vladeracken). L.-o. een geënte balk (Lawick.)

Randschrift.

Hier leegt begrave joffrou Johanne *van Vlaracke* adams eerste huysvrou sterf a°. xiiij[c] opte derden dach va december. Hier leegt begrave joffrou Johanne *van lauwick* adams tweede huysvrou die sterft a°. xv[c] en .... opte .... dach va april.

* *Nuyssenaer*, moet zijn *R*uyssenaer.

Oesterzeel drukfouten, Jeromm[s]. canonic[s], aia. xv[c]. *de* Oesterzeel.

Van Olmen, eerste deel foutief (Dirixsen) tweede deel comform.

Van Opstal comform, doch moet eigenlijk *v. d. Goorberg* heeten. In straks genoemd register op blz. 130 vindt men: *Pieter van de Goorbergh* heeft syn begraefplaats aan den ingang van de deur van de kerkenhuyskens en alzoo aan de Noortzijde van de Kerck waarop uytgehouwen staet drie eyndekens met een helm, gekomen van deszelfs grootvader Christoffel *Cluyters* (of *Cluyten?*)

De Peijdeson, foutief dit is *de Blyde*.

Piermans drukfouten, niet Petri II maar Petri I. V. Licenciatus en 14ᵉ January 14 *A*.

Polyet. Het Randschrift luidt verder nog cuius aia re .... ur .... om. max. obiit Aº. 164. in gewone letters.

Vergelijk v. Goor.

De Pottre comform.

Petrorius. Het middelste helmteeken bestaat uit 2 armen. Het rechtsche uit 3, en het linksche uit 5 vederen.

De Raadt conform.

* *Raso*, gothische zerk met ingegrifte geestelijke en randfiguren. Omschrift:

hic . jacet , Sepultus . venirabilis . vir . dns . *Raso* . Cornely . presbiter canonic . hui . ecclië . qui . obyt Anno A . na cc . dm . XVᶜXLII . de . ulmo . mess . februario .

Renesse conform. De laatste regel alleen luidt:

otrint der noene bidt voir de ziele out weesende XVIII iaer.

Rethaan. Het helmteeken is geen eend maar duidelijk een *haan*.

Op blz. 297. moet vroe zijn: Uwe.

Hans de Huust = de Houst.

* *Van Rheenen*. De zerk met uitgenomen koperplaat en het wapen met den schuinbalk en leeuwenkop gemeld als No. 4 op blz. 408, is van het geslacht *van Rheenen*. Vergelijk de afbeelding bij Kalf.

Rietmakers drukfouten.

Margreta Adriaenten *de Ovind*. Er is maar één helm met helmteeken de schapenschaar.

Het vrouwenwapen heeft een *breedarmig* kruis. In het 1ᵉ kwart. een *pelikaan*, in het 2ᵉ een opvliegende vogel, in het 3ᵉ een *koe* en in het 4ᵉ een *draak*.

Roovers conform.

De Roy conform.

Van Rijen. Het helmteeken bestaat uit *twee* vederen naast elkander.

Rijers. Het wapen is geheel foutief besehreven, en moet luiden: gevierendeeld, 1. uitkomend getoomd paard, 2. doorsneden met een balk over de snylijn heen. *a*. gedeeld, *b*. een paal. 3. gedeeld met een paal over de deellijn heen. *a*. doorsneden, *b*. een balk. Helm $^3/_4$ Wrong. Dekkl. Helmt. het uitk. paard.

Precies hetzelfde wapen komt voor in de kerk te *Zundert* wat al opgegeven is.

De Salisch. De zerk genoemd onder No. 6 op blz. 408 is van Ernst Willem Baron *de Salisch* (met s c h) gen. Maj. Commandeur van Breda in 1696 en zijn vrouw Amarante de Raedt van Kerckum. Vergelijk de noot van B. v. L. op blz. 295 waar *de Salis* staat doch dit is een geheel andere familie. Vergelijk ook het Arm. Général wat klopt.[1]) De koperen plaat is er uitgestolen.

In Register 144 blz. 5 leest men ter bevestiging nog dit:

Ant. Greg. van *de Lemmer* daer moeder of was Geertruyd de Haen enz. nevens de Kelder *van de generaal de Salis op het hoogh choir* enz.

Scheerders conform.

Schuifhil idem.

Van Strijpen was coopman *van* lijnwaet enz. op den onderrand van de zerk staat nog:

Wie loope met lust ik legh in rust.

Stuerman conform.

Teneramumdus idem.

* *Vereick* op een klein fragment staat het wapen, een eikenboom, waarboven: Keldermondt van A. J. Vereick (verg. Marfeldt).

Vierling conform.

Villegas staat op een gothische versleten zerk van een ander. Hier rusten volgens het register (blz. 9): Collonel *George de Villegas* en vrouwe Juanne Georgette de Villegas wed. van d' Heer Rentm. *Josias Eekhout* en vrouwe Anna Geertruyda de Villegas huysvrouw van den heer L[t] Col. Meyer?? 1739.

* *Vinck* gothische zerk met alliantie wapen versleten. Randschrift: hier leet begrave hendrick *Vinck* sterf de .... en anala syn wyf sterf den IIIJ[n] januari a[o] XV en XX.

* *De Vroom.* Register 141, blz. 116.

Wilhelm de Vroom. Sarck met een vierkante kopere plaete ingegraveerd met een form van Kelck.

Alliantie Rucphen, de Wijse.

Van Vliet conform.

Wachtmans moet zijn W a c h m a n s.

Wilms moet zijn W i l s.

* *Witten.* Dat is de zerk van *van Linde* wed. *merten ian va Witten* brouwer in de * enz.

---

[1]) Ook volgens een lak in mijn bezit.

* *Wittens.* (Register 141 blz. 174.)

Antony Wittens heeft zijn begraafplaats in de buyck van de kerck liggende reght onder de pijpen van het orgel overdeckt met een sarck waarop staat uytgehouwen *3 boenders* (1752).

* *Wouwensz*, goth. zerk met wapen opgehangen aan een haak drie klaverbladen met lange naar L omgekrulde stelen (2—1). Randschrift: hier leit begraven Willem gheryt. *Wouwensz*, hij sterf a° XV en X . XY daghe in augusto bidt vo de ziele.

Zimmerman, conform caesmatis alleen moet luiden *caes . matis* . et . principis . *auraica*.

Juani de apteker lees ik er uit . anno mv^c^ enz.

Dan zijn er nog de volgende zerken zonder opschriften.

* Zandsteenen zerk met doodshoofd en been in den mond waaronder twee schilden en een kruisje er tusschen.

R. 3 molenijzers met een smalle Rechter schuinbalk.

L. een keper met een haan er onder (vergelijk van Buyten) en een smalle linker schuinbalk over alles heen.

Randschrift: hier leet beg . . . . . . die . . . en adus . . . . . die sterf A° YIV^c^ . . . . .

Onder de wapens in oud-gothische letters:

ghi die syt
hier inder tyt
vreese om dat overlyt
dat elck moet gebuere
Cort is maer ons respyt . . .

verder onleesbaar.

* een fragment met 4 hoekwapens. Het schild met een leeuw of beer tusschen een vlucht.

* Goth. zerk met geestelijke er op, de twee wapens in het hoofd op koper zijn er uit, evenals de miskelk. (Verg. Kalf blz. 118). Het randschrift voor zoover nog leesbaar luidt: . . . . obiit anno . . . . , . YY mesis Septebris die VIIJ requiescat in pace.

* *Webbenom.* In het koor, op de plaats van het hoofdaltaar, ligt een volkomen gave zerk, hardsteen met ingelaten marmeren rand en wapen omringd door lansen, vaandels enz. op een vorsten mantel met een vorstelijke kroon op den open helm. Het schild heeft 3 verkorte smalle palen vergezeld van 2 klimmende toege-

wende leeuwen en een hartschildje beladen met een adelaar, geen opschrift. In het *Armorial Général* niet vermeld.

In Register 141 blz. 21 leest men echter: Volgens resolutie van de H.H. van de Magistraat der Stad Breda 31 July 1741 is verklaert vervallen te zijn van de groote Kerk een kelder daer d' Heer *gouverneur Webbenom* in begraven leght, overdekt met een schoone blauwe sarck ingelijst met een wit marbele rand en de randen en in de middel het wapen mede van wit marbel. Modo Freule Wilhelmine Pretorius en Christiaan Wilhelm Baron van Kleist bij Vest dato 30 April 1762.

* Zerk met een ovaal schild, waarboven parelkroon opgehouden door 2 meermannen elk met een banier in de buitenhand.

Er onder een mantel voor het opschrift en een geknoopt lint met kwasten. Het schild is ledig en het opschrift is uitgehakt. Dezelfde stijl als de steen van Kip die er vlak bij ligt ┼ 1725.

* Naast den toren stond vroeger een lijkenhuisje of z.g. beenhofje met een gevelsteen. Deze wordt nog in de kerk bewaard en vertoont een liggend geraamte waaronder A° 1660 en het volgend opschrift:

O, mens dat gij zijt
ben ick geweest
en dat ick ben dat
sult gij worden.

Hier en daar liggen in de kerk nog eenige fragmenten en totaal versleten steenen. In het reeds meermalen genoemde register der graven en kelders dateerend uit 1740 vindt men nog meerdere aanteekeningen betreffende grafzerken die versleten of verdwenen zijn.[1]) Voor belangstellenden volgen hier de namen en bladzijden.

Baillet blz. 154. Alliantie van Vechelen (wapen met doodshoofd en zandlooper.)

Van Beeck blz. 132.

Van Bergen blz. 79 (v. Erp—de Bruyn, v. Baerle).

Biersteeckers blz. 126.

Dé Brinques blz. 15 (v. Berlecom, Houttuyn, Chombach).

Buerstede blz. 65 (graf van Bacx).

Van der Creke blz. 67 (v, Beeck, v. Veltwyck).

Deckers blz. 175.

Dirven blz. 148 en 188.

Damisse blz. 77.

[1]) Een duplicaat van dit register bevindt zich op het gemeente-archief te Breda.

Ellinckhuysen blz. 83.
Faes blz. 181.
Du Faget van Assendelft blz. 116 (Majoor te paerd).
Du Faget van Heineoord idem.
Hanecops blz. 129.
Heyblom blz. 155 (Nuyts).
Van der Heyden de Gouda blz. 11 (Weyers, Mengersen, v. Alfen, v. Naerssen).
Kamerling blz. 49
Knollaert blz. 134.
van der Locht. Blz. 134.
Meyers blz. 178.
Van Pergum blz. 144. (v. Amersfoort, Isegrams, Cruyt, Dirven. v. Dongen).
Van Putten blz. 166.
De Putter blz. 122 (X Sophia Jaen).
Riethovon blz. 104.
Reygersman blz. 69.
Roelants blz. 182.
v. Rossum blz. 111.
Ryckevorssel blz. 180.
Stockmans blz. 98 (v. d. Schoot. Helder).
Stuerman blz. 71.
Vereyck blz. 96 (Stuurman, v. Bommel, v. Heusden).
Van Vrijbergen blz. 13 (Leydecker, Riebeeck).
Wils blz. 164.

Men vergelijk hiervoor ook *Taxandria*, welks Redactie echter op beleefde vragen het antwoord regelmatig schuldig blijft.

STEENKAMP.

Genealogische Aanteekeningen betreffende het geslacht „VAN DER KOOG".

DOOR E. SCHOTMAN

(van Bijnkershoek van der Koog; van Toulon van der Koog; van der Koogh, de Grijze van der Koogh, Bussingh van der Koogh).

Bij het completeeren van de genealogie mijner familie *Gips* [1])

[1]) Van Zuid-Engelschen oorsprong, doch reeds bijna drie en een halve eeuw hier te lande gevestigd onder de namen *Gibbes, Gibbs, Gibs* (nog in 1857), later steeds *Gips.*

kwam ik door een huwelijk van der Koog-Gips in aanraking met het geslacht *van der Koog*, ook geschreven van der Koog*h*, enkele malen Coog, en eens van der Cooghen.

Na bij mevr. de wed. van der Koog-Gips (geboren te Dordt in 1820) meerdere gegevens omtrent deze familie gevraagd te hebben, kreeg ik een zeer groot aantal familiestukken, genealogiën (ook fragmenten van aanverwante geslachten), aanteekeningen, enz., alsmede een zilveren huwelijksmedaille, ter copie. Hierdoor werd mijne belangstelling in deze familie grooter, temeer daar te dezer stede (Dordrecht) beide spellingen, met en zonder *h*, voorkomen. Lang was er strijd, althans onzekerheid, omtrent de verwantschap tusschen de *van der Koog's* en de *van der Koogh's*. Sommigen beweerden tot hetzelfde geslacht te behooren, anderen bleven aan de aangenomen spelling vasthouden. Thans is een niet meer te ontkennen feit, dat beide familie's van één stam zijn. Zekere *Abraham van der Koog* (geboren 1723) begon zich met *h* te schrijven, en zijne descendenten doen zulks tot op heden. De anderen, zoo ook zijn vader en broers, bleven zich eenvoudig van der Koog schrijven, zooals ook hunne afstammelingen tot op heden doen. Als oorzaak der scheiding noemt de overlevering verschil van meening op godsdienstig gebied.

De familie van der Koog(h) is in Dordrecht nooit patricisch geweest en heeft hare leden nooit in de regeering gezien, doch zij was immer eene welgestelde, degelijke, goed-burgerlijke familie, zooals nu nog.

De afstammelingen leven heden in de meest verschillende maatschappelijke positie, zooals wij dat bij vele geslachten [1]) zien.

De genealogie, die hier volgt, maakt geenszins aanspraak op volledigheid; ik geef, hetgeen ik putte uit: 1°. bescheiden mijner familie, 2°. papieren, mij door bevriende families ter copie afgestaan, 3°. brieven van naamdragers en van archieven ontvangen en 4°. gegevens terloops ten archieve alhier opgeteekend.

Omtrent het wapen is niets met zekerheid te zeggen: ik ontving er wel vier verschillende. Mijne familie gaf mij dat met de ster? en de rozen. Enkele bijzonderheden hieromtrent zullen de geslachtslijst voorafgaan.

Daar ik zelf geen tijd heb deze genealogie persklaar te maken,

[1]) Wij denken hier o.a. aan het geslacht van Riemsdijk, dat naast degenen met den adellijken titel, velen van lageren stand (hier ter stede bijv. een straatmaker, onderwijzer enz.) opleverde.

is zulks door de zorg van mijn vriend, den heer *E. Schotman* alhier, in overleg met mij, geschied.

Dordrecht, October 1916. GERARD D. GIPS DZ.

WAPENS.

1. *van der Koog:* gevierendeeld; 1 en 4 twee gekruiste scheppen. 2 en 3 een liggende koe, de voorpooten geknield onder het lichaam. Helm naar rechts gewend. Helmteeken: een loodrecht staande schep tusschen een vlucht. Hemkleeden, kleuren onbekend.

   (een en ander volgens oud cachet in bezit van J. M. H. v. d. Koog, luit. kol. te Breda in 1897).
2. *van der Koogh:* gedeeld; rechts een halve adelaar (Friesch?) links een boom. Aanziende helm met wrong. Helmteeken naar rechts: kop en hals van den adelaar, naar links de boom. Beide helmteekens staan onder een hoek van 45° op den helm. Kleuren onbekend.

   (Oud barock cachet met slingers van bladeren er om heen, in bezit van Ewoud de Grijze van der Koogh te Middelharnis).
3. *van der Koog:* In blauw een driepuntige ster? waarop in 't midden een cirkeltje, [1]) omringd door drie rozen, 2 en 1. Aanziende helm met wrong. Helmteeken: de ster uit het wapen. Helmkleeden, kleuren verder onbekend.

   (Oud cachet in bezit der familie v. d. Koog-Gips).
4. *van der Koog,* zooals dat gekwartileerd voorkomt met van Toulon en van Bijnkershoek, volgens Rietstap: »Ec. aux 1 et 4 de sable à deux flèches à tête effileé d'arg., empennées d'or, passées en saut., les dites têtes effileés d'or, et en bas; aux 2 et 3 d'arg. au lion de gu. Brl. de sa et d'arg. C. un vol à l'antique, de sa et d'arg. L. d'arg. et de sa.« [2])

Dit laatste komt wel het meest voor. Welk het oudste is heb ik nooit onderzocht. Dit laatste is eigenlijk dat van Biertjes wat ik later hoop te bewijzen.

---

[1]) Noch bij Rietstap noch bij M. Gritzner vond ik deze figuur.

[2]) Ik wijs hierbij op de (toevallige?) overeenkomst met het eerstgenoemde wapen: beide gekwart., bij no. 1 1 en 4 scheppen, op 't bleekersvak der Biertjes wijzend, bij no. 4, meer heraldisch 2 pijlen; 2 en 3 bij no. 1 een koe (landbouwbedrijf) bij no. 4, meer heraldisch, een leeuw. De oudste leden van het geslacht waren molenaars.

GENEALOGIE.

A. *Willem van der Koog*[1]), geb. ± 1645, begr. 3 Aug^s^. 1728, woont aan den Noordendijk,[2]) had o.a. twee zoons:

B. 1. *Jacob*, volgt later.

2. *Hendrik*, geb. ± 1670, begr. 28 Dec. 1731 gehuwd met *Pieternelletje van Zevenhoven*, (begr. 18 Jan. 1732) d. v. Maarten van Z., had o.a een zoon:

C. 1. *Maarten*, geb. 15 Dec. 1696, gest. 27 Aug^s^., begr. 1 Sept. 1739 in de Groote Kerk, gehuwd 28 Juni 1722 in de Groote Kerk met *Anna Biertjes* (Bierties, Bierté), geb..., gest. 9, begr. 14 Dec. 1770 in de Gr. Kerk; d. v. Geerit Bierties en Mary Hofman.[3])

Kinderen:

D. 1. *Hendrik*, geb. 3 Jan. 1723.

2. *Gerrit*, geb. 22 Juni 1724.

3. *Petronella*, geb. 19 Mrt. 1726, gehuwd met *Willem van der Koog*, z. v. Willem Jacobse en Jacomina van Tuynen (als afstammelingen van Jacob, voornoemd als B. 1, worden zij later behandeld). Tuynen hetzelfde als Duynen, Duinen.

4. *Cornelis*[4]), geb. 3 Febr. 1728, gehuwd 8 Mei 1757 met *Cornelia van Asperen* (gest. 8 Febr. 1759).

Kind:

E. 1. *Anna*, geb. 23 Jan. 1759, begr. 5 Aug^s^. 1761.

D. 5. *Willem*, geb. 7 Mei 1730. — volgt —

6. *Nicolaas*, geb. 19 Mei 1732. — volgt —

7. *Maria*, geb. 22 Aug^s^. 1734, begr. 11 Jan. 1782. (Komt 30 Juni 1757 met attestatie van Numansdorp naar Dordrecht.

8. *Anna*, geb. 25 Febr. 1737, begr. 30 Jan. 1802.

9. *Antonia*, geb. 27 Juni 1739, gest. 15, begr. 18 Juni 1740 in de Groote Kerk.

D. 5. *Willem van der Koog*[5]), geb. 7 Mei 1730, gest. 4, begr. 6 Oct. 1808 in de kerk te Sprang, is getrouwd 4

---

[1]) Waar deze vandaan kwam heb ik in de Poorterboeken alhier niet kunnen vinden. Misschien uit het land der Kogen in Noord-Holland?

[2]) Wanneer geen plaatsnaam genoemd is, wordt *Dordrecht* bedoeld.

[3]) De familie *Bierthé* komt waarschijnlijk reeds vóór de herroeping van het Edict van Nantes naar Nederland, zij waren kooplieden, o.a. juweliers en bleekers! Er bestaat een zilveren geslagen gedenkpenning van de zilveren bruiloft van *Dirk Marschal* en *Elisabeth Bierties* (gehuwd 25 April 1700) *Maria Bierties* wordt te D. begraven 4 Febr. 1769 (is dit Mary Hofman?) *Mary Hofman* was in 1722 al hertrouwd met *Lambert Camby*.

[4]) In 1774 chirurgijn op de Buitensluis = Numansdorp.

[5]) Bakker te Dordt.

April 1762 (attestatie afgegeven) met *Maaike Weeda*, hadden o.a. een zoon:

E. 2. *Maarten*, geb. 1760, gest. te Strijen, den 22 Dec. . . . . . schoenmaker, gehuwd te Strijen 8 Mei 1796 met *Aagje Dekker*, geb. te Westmaas 1768, gest. te Strijen 22 April 1840, d. v. Klaas Dekker en Maria Vermaas.

Kinderen:

F. 1. *Nicolaas*, geb. te Strijen 1 Jan. 1803. — volgt —
2. *Hendrik*, geb. te Strijen 27 Nov. 1808. — volgt —
3. Willem,
4. Maaike,
5. Maria,
6. Wilhelmina,

tot nog toe verder niet bekend.

F. 1. *Nicolaas*, geb. te Strijen 1 Jan. 1803, gest. aldaar 20 Sept. 1894(?), gehuwd 21 April 1824 aldaar met *Barbara van der Poel* (geb. te Heerjansdam in 1803, gest. 25 April 1844 te . . . .)

Kinderen:

G. 1. *Jan*, geb. 15 Dec. 1827 te Groote Lindt. — volgt —
2. *Willem*, geb. 19 Aug^s. 1833 te Strijen. — volgt —
3. *Aagje*, geb. . . . . gehuwd met *Willem Hollesteijn*.
4. *Jannigje*, geb. . . . . . ., gehuwd met *Huibert van der Wild*.

G. 1. *Jan*, geb. 15 Dec. 1827 te Groote Lindt, gest. 20 Sept. 1894 (?) te Strijen, broodbakker, gehuwd 21 April 1864 met *Teuntje Leert*, (geb. 30 Aug^s. 1829 te Strijen, d. v. Cornelis Leert en Catharina de Croot.)

Kinderen:

H. 1. *Nicolaas*, geb. ± 1872 te Strijen, broodbakker.
2. *Catharina*, verder niet bekend.

G. 2. *Willem*, geb. te Strijen 19 Aug^s. 1833, gehuwd 6 Maart 1859 te Klaaswaal met *Neeltje de Vroet* (geb. 25 Dec. 1833 te Numansdorp, d. v. Jacob de V. en Cornelia de Haas.)

Kinderen:

H. 3. *Nicolaas*, geb. 14 Mei 1862 te Klaaswaal.
4. *Jacob Gerrit*, geb. 5 Oct. 1863 te Klaaswaal.
5. *Barbara*, geb. 16 Juli 1868 te Zuid-Beijerland.
6. *Cornelia Jacoba*, geb. 10 April 1872 » »
7. *Maarten*, geb. 24 Aug^s. 1876 » »

Hendrik van der Koog (F. 2.) geb. te Strijen 27 Nov. 1808, gest. te Leiden 18 Sept. 1884, gehuwd 13 Dec. 1832 te .... met *Maria Catharina Geertuida de la Bije* (geb. 29 Mei 1811 te ......, gest. 19 Dec. 1888 te ....), onderwijzer te Leiden.

Kinderen:

G. 5. *Jacques Martin Henri*, geboren te Leiden 1897-98, luitenant-Kolonel te Breda. gehuwd met ..... *Wilmerink*, (éene dochter).

D. 6. *Nicolaas van der Koog* geb. 16 Mei 1732, gehuwd met *Elisabeth Bonket*, d. v. Johannes Bonket[1]) en Johanna Mortier.

Kinderen, o.a.:

E. 3. *Anna Elisabeth*, geb. .... vertrekt 13 Mei .... als jonge-dochter met attestatie naar Pouderoijen.

4. *Matthijs*, geb. ± 1765 — volgt. —

5. *Maarten*, geb. 21 Juni 1772. — volgt. —

E. 4. *Matthijs van der Koog* geb. ± 1765, gest......., gehuwd 3 Febr. 1788 met *Elisabeth Pungeler* (geb ....., gest. 22 Aug. 1794, d. v. Johannes Pungeler en Pieternella Bauman [2]).

Van de Kinderen mij bekend:

F. 7. „ begraven 't kind van Matthijs van der Koog, 12 Sept. 1791.

8. „ idem. 28 Juni 1793, beide in de klasse van *f* 3.—.

9. *Anna Elisabeth*, geb. ...., gest. ...., gehuwd met *Nicolaas van der Koog*, geb. 1791, bierbrouwer in de »Drie Snoeken« te Gorinchem, z. v. Maarten v. d. K. en Mathilda Broeksmit (later te behandelen).

10. *Petronella Christina*, geb......, gehuwd 6 Dec. 1821 met *Mr. Jacob Crans*. Kinderloos.

E. 5. *Maarten van der Koog* geb. 21 Juni 1772, controleur der Belast. te Rotterdam, later ontvanger D. B. te Gouda, gest. 20 Oct. 1839 te Utreeht, gehuwd: 1°. met *Esther Sara Elisabeth Rijgerbos* (geb. 7 Mei 1780 te 's-Hage, gest. 29 April 1813 te Groningen, d. v. Jan Anthonie Rijgerbos en Cornelia Anthonia Pauw, klein-

---

[1]) Johannes Bonket (ook wel: Bokett) was »schoolmeester van den 2den rang in de Vriesestraat« te Dordrecht. Hij wordt aldaar begraven 6 Oct. 1759 in de klasse van f 3

[2]) 8 Nov. 1787: »Belijdenis te Dordrecht per J. H. Kraft: *Matthijs van der Koog*, j.m. in de Vriesestraat, en *Elisabeth Pungeler*, jongedogter op de Kalkhaven.« Van haar en andere leden van het geslacht *van der Koog* bevinden zich *olieverfportretten* in het Dordrecht's museum, later te beschrijven.

dochter van François Rygerbos en Clasina Ter Bruggen en van Willem Pauw en *Cornelia Margaretha van Bynkershoek)* en 2°. met *Johanna Paulina Jacoba van Toulon* [1]) (geb. 1794? gest. 3 April 1884? d. v. Mr. Lodewijk van Toulon en Johanna van Nispen.

Kinderen:

F. 11. *Elisabeth Clasina,* geb. 6, ged. 18 Dec. 1803 te 's-Gravenhage, ongehuwd overleden te Utrecht 28 Oct. 1832.

12. *Mr. Anthonie Jan Cornelis van Bijnkershoek,* geb. 23 Juni 1808 te Nijmegen, gest. te Maastricht 23 Nov. 1866, gehuwd 12 Mrt, 1841 te Maarsseveen met *Petronella Vincentia van Toulon* (ged. te 's-Hage 17 April 1806, gest. 10 Juni 1854 te Bunde, begraven te Meerssen, d. v. Mr. Lodewijk van Toulon en Johanna van Nispen) subst.-griffier te Amersfoort, rechter te Maastricht, raadsheer in het Prov. Gerechtshof van Limburg; stamvader van hen, die den naam „*Van Bijnkershoek van der Koog*" dragen of gedragen hebben.

13. *Lodewijk Johan van Toulon,* geb. ...., gest. ...., gehuwd met *Martha Kinnema Wijndels,* in 1898 oud-Inspecteur der Registratie en Domeinen te Utrecht; stamvader van hen, die den naam „*Van Toulon van der Koog*" dragen of gedragen hebben.

(Wordt voortgezet.)

Geslacht PERSIJN.

Jan Poppes van Persijn, geboren 1700 te Harlingen, huwt Fetje Bouwes Sidière (dochter van Simons — Grietje Cornelis.)

Wanneer is hij overleden?

Zijn ouders waren Poppo Tjeerds van Persijn en Margaretha van Persijn (± 1704) Jansdochter; zij trouwden 1694 te Harlingen en waren doopsgezind. Margaretha moet niet het eenige kind van Jan en ...... geweest zijn.

Wie was haar moeder en wie hare broeders en zusters?

Mogelijkerwijze.

Maarten van Persijn, die in 1685 als doopsgezinde te Gouda vrijdom van de schutterij bekwam (± 1699);

---

[1]) Deze naam is ontstaan uit: *Fantalon.* In de doodboeken alhier komt voor: *Fantalon* (Louis Fantalon begraven 17 Augs. 1702), *Fantoulon* en *Van Toulon.*

Lambertus Persijn, predikant te Leeuwarden ┼ 1702, die gehuwd was met Wycke Brongersma (Juliusdr.);

Abraham van Persijn ┼ 1698 × 1672 Margaretha Morris, Haag;

Cornelis van Persijn trouwt 1694 Barbara van Oostwaard te Amsterdam;

Frans Persijn huwt 1695 te Amsterdam Catharina Wijnschenk;

Baukien IJsbrands Persijn huwde 1725 te Harlingen Joost Rinia Jonggrijp; en

Dirk IJbrands (Persijn?) die in 1720 een huis te Harlingen bezat.

Heeren Navorschers die gegevens kunnen verstrekken wordt beleeftelijk verzocht deze mede te deelen aan

J. H. PERSIJN, sergeant bibliothecaris.

Nav. LXV, 407.

Aarnout Pik, Heer van Leerdam.

Met Aarnout Pik, heer van Leerdam en Asperen wordt bedoeld Arend Pieck van Beesde, heer van Half-Asperen.

Elburg van Langerack, eehtgenoote van heer Rutger van den Boetzelaer, was in de 15de eeuw beleend met de andere helft der heerlijkheid Asperen.

Deze heerlijkheid was een hollandsch leen en Arend Pieck was een Gelderschman. In den strijd tusschen den Hertog van Bourgondië en dien van Gelre trok Pieck voor den laatsten partij. Hierdoor ontstonden er moeilijkheden over Asperen, die waarschijnlijk met familieveeten tusschen de Boetzelaers en de Piecks gepaard gingen.

Willem van Buren, een bloedverwant van Arend Pieck, doodde in 1461 heer Rutger van den Boetzelaer.

Zie: »Sententiën van den Hove v. Holl.« V, Alg. R. A. Beekman, Beschrijving van Asperen p. 322; Broucrius van Nidek en Le Long, Kabinet van Ned. en Kleefsche Oudh. IV, p. 151.

J. W. D. T.

Sandberg.

Wie kan omtrent de familie Sandberg juiste gegevens verstrekken?

Q.

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

DOOR

J. A. R. KYMMELL.

(*Voortzetting van Nav. LXV, 406.*)

XII. Johan Gysbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van Driesberg, hem aangekomen van zijn vader *Arnold Hendrik,* »bij transport en overgifte gedaan den 13 October 1649«, welke vader hij in 1655 opvolgde in het drostambt van Goch en Gennep, (Wapenheraut 1903, bl, 463). Den 15 Juni 1653 werd hij opgezworen als lid van de Kleefsche Ridderschap en 16 Maart 1656 was hij huwelijksvriend van zijne zuster *Mechteld Catharina,* trouwende met *Adriaan van Elderen tot Tinakker.* Als zijn sterfdag wordt opgegeven 8 Februari 1666; als zijn sterfhuis de Driesberg; maar volgens familiebescheiden, zou deze opgave niet juist zijn en hij zijn vader, denkelijk gestorven op 3 Augustus 1667, wèl overleefd hebben, maar overleden zijn vóór 1672.

Volgens Werner, Kasteelen, deel II bl. 150, had zijne opzwering in de Kleefsche Ridderschap plaats op 1 Augustus 1649, met deze kwartieren:

Neukirchen gen. Nyvenheim	Schewick
Reetraedt van Smithuysen (of Grüthaus ?)	Herteveldt
Wachtendorp	Luningh
Mevert van Veen	Randwyck

In 't Maandblad »Nederlandsche Leeuw« 1909, bl. 172, worden van *Johan Gysbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim* en *Beatrix van Brienen* opgegeven de onderstaande zestien kwartieren, dus eigenlijk de kwartieren hunner kinderen:

Van Neukirchen gen. Nyvenheim	Schewick
Reetraet van Smithuysen tot Grothaus	Herteveldt
Wachtendorp	Luiningh
Mevert van Veen	Randwyck
Brienen	Bueren
Lynden	Brempt
Wynbergen	Wylich
Zuylen	Smullinck

Na uitwerking zal men deze tabel verkrijgen:

<table>
<tr><td>Werner van Neukirchen genaamd Nyvenheim
×
Anna van Wachendorff</td><td>Jan van Reetraet tot Gruithuijsen.
×
Arnolda van Meverden tot Smidtheimshausen</td><td>Schewick
×
Luninck</td><td>Elbert van Hertefeldt tot de Colck
×
Elisabeth van Randwyck</td><td>Wolker van Brienen
×
Gerarda van Wynbergen, vrouwe van den Zwaluwenburg</td><td>Karel van Lynden, heer van Mussenberg
×
Aleid van Zuylen van der Haer</td><td>Johan van Bueren, heer van Griet
×
Anna van Wylich</td><td>Johan van Brempt, heer van Clörath en Vorst
×
Ida Smullinck, vrouwe van Wardestein</td></tr>
<tr><td>Godfried van Neukirchen gend. Nyvenheim</td><td>Methilde van Reetraet tot Gruithuysen</td><td>Heinrich van Schewick tot Driesberg</td><td>Catharina van Hertefeldt tot de Colck</td><td>Hendrik van Brienen tot Zwaluwenburg</td><td>Beatrix van Lynden, vrouwe van den Mussenberg</td><td>Wolter van Bueren, heer van Clörathen en Griet</td><td>Carola van Brempt, vrouwe van Clörath, Vorst en Wardestein</td></tr>
<tr><td colspan="2">×</td><td colspan="2">×</td><td colspan="2">×</td><td colspan="2">×</td></tr>
<tr><td colspan="2">Arnold Hendrik van Neukirchen gen. Nyvenheim tot Driesberg</td><td colspan="2">Dorothea van Schewick, erfdochter tot Driesberg</td><td colspan="2">Wolter van Brienen, heer van den Mussenberg</td><td colspan="2">Elberich van Bueren, vrouwe van Clörath en Griet</td></tr>
<tr><td colspan="4">×</td><td colspan="4">×</td></tr>
<tr><td colspan="4">Johan Gysbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van den Driesberg</td><td colspan="4">Beatrix van Brienen, vrouwe van den Mussenberg</td></tr>
<tr><td colspan="8">×</td></tr>
<tr><td colspan="8">Wolter Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van Driesberg, zijn broeder Arnold Hendrik en hunne zusters</td></tr>
</table>

Johan Gysbert komt op eene lijst van de leden der Kleefsche Ridderschap dd. 25 Januari 1665 voor als »*Johan Gisberth von Neukirchen genandt Nivenheim zu Driesberg*» (Maandblad Nederlandsche Leeuw 1912, bl. 380), in welke Ridderschap hij 1 Augustus 1649 werd opgezworen. Voorts was hij, behalve van Driesberg, ook heer van Kessel en Moock en opperjagermeester van 't Hertogdom Kleef.

Over zijn optreden als Drost, vond ik in de »Publications de Limbourg«, deel XXXII (1895) bl. 124, het volgende:

»Anno 1650, 7 April, brengt *Johan Gysbert van Nivenheim,* »drost der ambten Goch en Gennep, een verslag uit aan den »Keurvorst, waarin hij hem opmerkzaam maakt op eene »Aerger»niss oder Misbrauch«, n.l. »dass alle die Wallfahrten aus den »»Unterkwartieren nach Kevelar, gemeinlich mit ihre proces»»sionibus den Weg durch die Stadt Goch nehmen, daselbst die »»Glocken ziehen in der Kirche und so mit öffentlichen Gepräge »»fortan wanderen; welches diejenigen, so Christlicher Religion »»sind billig nicht allein betrübt, sondern deren Kinderen auch »»zum Anstoss gereicht.« Ten einde zulks te beletten,« schrijft de Drossard verder, »had zijn vader (de Calvinistische Woudgraaf »*Arnold Hendrik van Nivenheim,* die in 1647 het Driesberg, onder »Kessel, bewoonde) te vergeefs stappen gedaan »bei den Kriegs»»commandanten.« Aangezien het miraculeuse Mariabeeld in »1644 te Kevelar geplaatst werd, was in zes jaren tijds de toe»vloed der processiën dus reeds zóó, dat de Protestantsche drost van »Goch en Gennep daarover eene klacht meende te moeten indienen.«

Johan Gysbert van Neukirchen genaamd Nyvenheim huwde, op den Mussenberg onder Valburg, 17 Juli 1655 met *Beatrix van Brienen,* vrouwe van den Mussenberg, dochter van *Wolter van Brienen*, heer van den Mussenberg, kolonel en gouverneur van Emmerik, *Hendriks*zoon ex *Beatrix van Lynden* en van *Elborg* of *Elbrich van Brienen,* vrouwe van Clörath. Griet en Wardestein, *Wolters*dochter ex *Carola van Brempt tot Clörath,* geboren in Mei 1636, overleden 7 October 1707.

Een der M. S. genealogiën vermeldt deze kwartieren:

Nievenheim	Brienen
Schewick	Bueren
Reetraedt	Lynden
Herteveldt	Brempt

Johan Gisbert van Nieuwkirck gen[t] Nivenheim zu Driesberg, drost zu Goch, uxor Beatrix van Brienen.

De kwartieren van de vrouw zijn, volgens M. S. genealogie: Brienen, Lynden, Wijngaarden, Zuylen van Nyevelt, Buiren, Brempt tot Clöradt, Wylich, Smullinck; volgens Werner's Geldersche Kasteelen:

Brienen	Buren	Lynden	Brembt
Wynbergen	Wylich	Zuylen	Smullinck.

In hoeverre de eerste opgave onjuist is, blijkt uit de hiervoor door mij ingevoegde verklaring der kwartieren van hare kinderen; voor Wijngaarden moet men lezen Wijnbergen.

Die kinderen waren:

1. *Dorothea van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 28 Mei 1656, overleden 8 Mei 1734, begraven te Valburg.

2. *Elbertine Charlotta van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren op den Huize Driesberg 9 Februari 1658, ongehuwd overleden 22 October 1739.

3. *Wolter Godfried*, volgt *XIII*.

4. *Mechteld Beatrix van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren op den Huize Mussenberg 8 Mei 1662, ongehuwd overleden 8 Mei 1726.

5. *Henriette Johanna van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren op den Mussenberg 30 Juni 1663, ongehuwd overleden 8 Maast 1729, begraven te Valburg.

6. *Arnold Hendrik van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, heer van den Mussenberg, geboren op den Driesberg 5 Januari 1665, ongehuwd gebleven en op 5 December 1692, als vaandrig dienende bij de garde van den Koning-Stadhouder Willem III, doodgeschoten door Luitenant Eck en begraven in St. James te Londen.

7. *Walradina Maria Dorothea Mechteld van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, ongehuwd overleden 13 October 1736.

(Wordt voortgezet).

ONDER DE STUDEERLAMP.

Verslag van den toestand der Gemeente Nieuwer-Amstel over het jaar 1915
waaraan toegevoegd:
Nieuwer-Amstel in den loop der eeuwen 1451—1500
bewerkt door H. J. Scharp.

Voor ons tijdschrift heeft alleen het historisch toevoegsel be-

teekenis, waarin de heer Scharp zijn verdienstelijk werk over de geschiedenis van Nieuwer-Amstel, vgl. gemeenteverslag van 1914, pagina 30, voortzet.

Voor onze Navorschers is in het gemeente-archief van Nieuwer-Amstel veel wetenswaardigs te ontdekken en dat de gemeente Amsterdam dit beseft blijkt wel uit de overbrenging van archiefstukken naar laatstgenoemde gemeente, zoo is dit in den laatsten tijd geschied met de stukken, die voor het kantoor der hypotheken en het kadaster van belang zijn, o.a.: Mutations à titre de vente etc., de propriétés bâties, 1812—1824, Mutatiën van gebouwde eigendommen, 1825—1834 e. a.

Uit het verzamelde van den Heer Scharp citeeren we:

1454 — 14 Juli. Rudolph van Diepholtz (Diepholt? Red.) bisschop van Utrecht schenkt aan de Regulieren voor altijd de vrijheid om hun klooster en kerk te vergrooten en de altaren te vermeerderen.

1459 — 2 Juni. Graaf Philips ordonneert, dat voortaan een van de burgemeesteren van Amsterdamme, een van de oud-schepenen aldaar en de prior der Karthuisers mede zullen keuren en schouwen de dijkage gelegen ter plaatse, waar eertijds eene sluis, geheeten Costverlorene, lag bij het klooster der Karthuisers van Amsterdamme en de zeven schepenen, die vroeger alleen het bewind daarover hadden.

1478 — 3 en 4 April. Hertog Maximiliaan is te Amsterdam. Hij wordt aldaar gehuldigd door die van Amstelredamme, Mude, Weesp, Amsterlant en Zeevanck.

1479 — 9 Juni. Amsterdam is aan de landzijde met muren, torens en poorten omringd. De Heer van Amstelveen beklaagt zich, dat men die binnen zijn heerlijkheid had gebouwd.

De samensteller van het historisch bijvoegsel levert door deze periodieke uitgave een belangrijke bijdrage tot de Nederlandsch stedengeschiedenis. G. F.

CORRIGENDA.

Bladz. 406 11de regel van onderen staat »Zie Driesbergh«, enz. lees: »*Zu Driesbergh*« en op den 8sten regel van id. op dezelfde pagina staat »tot Neijena« lees: »tot *Nergena*«.

MEMORANDA.

EPISODES AND REMINISCENCES OF THE WAR.

DOOR

JAMES PENNINCK.

IV.

(Voortzetting en Slot van Nav. LXV, 419.

One morning, feeling restless, I rose very early, and on stepping out-side for my morning-constitutional, I found one of the kaffir boys sitting on the stoop holding a letter in his hand. Seeing my own name on the envelope, I took it from him, intending to peruse its contents at my ease, as the letter was quiet bulky. I had lent my boy to one of my friends, who wished to reach Pretoria (already in the hands of the British), and finding no other way, had started on foot, guided by the Kaffir boy. The writer informed me of his safe arrival and returned the boy with thanks. But what aroused my interest more than anything else, was the story of the various experiences of a mutual friend of ours, one of my colleagues, the first part related by the man himself, the final chapter added to by his only companion.

Alberma, then stationed on the road to Carolina, had tried to join me in Machadodorp, but meeting with a detachement of British scouts, he was compelled to leave the main road and cut cross-country, making a wide detour. The scouts had tried to cut him off, but having a better horse under him, and knowing the lay of the land, Alberma had made a straight run for the river and crossed, before the troopers could head him off. The latter sent a few random-shots in his direction and abandoned further pursuit. But Alberma had seen the futulity of attempting to reach Machadodorp and returned to his station. The latter is situated about halfway between Machadodorp and Carolina, built in a sort of hollow, formed by a dip in the ground. It is two hundred yards from the river and twice that distance from the road, and is carefully screened from observing eyes by two low kopjes. Probably for that very reason, Alberma and his only white companion, had been left undisturbed thus far, while the surrounding country had been scoured bij the British patrols and swept clean. However that peacefull existence amidst strife soon was to find a rude awakening. One morning, while at breakfast,

something suddenly flashed in the sunlight, and a lance fell clattering across the table, doing not a little damage to the crockery. This informal introduction was followed by a gruff: "hands up there now, you are my prisoners". A corporal of British lancers appeared at the open window, covering them with his carbine, while two more troopers in rear of the non-commissioned officer, held themselves in readiness to forcibly emphasize the Corporal's command. Resistance was cut of the question, and Alberma courteously invited the spokesman to enter and share their repast, disclaiming all intention to resist, being unarmed and non-combattant. Somewhat mollified, the Corporal cautioned his men to remain on guard and keep an eye on the prisoners. He himself jumped off his horse and through the window, took a hasy bite of some of the victuals and offered some to his men. He brusquely informed the prisoners, that he should march them to the nearest camp, and that any attempt to escape would mean death to them, if recaptured. They were allowed to pack a few provisions in a blanket, and were hurried off without any further ado. Each prisoner had to march alongside a trooper's horse, while the Corporal made up the rear, leading the captured horses of the two engineers. The troopers received the order to blow the prisoners' heads off, should they attempt to escape: an information doubtless more intended for the prisoners than for the soldiers. Later on their captors proved far less ferocious than they appeared in the beginning, and soon they commenced chatting and asking questions; and the realations between prisoners and guards became less strained and more friendly. It was thus that Alberma discovered that one of their kaffirs had informed on them and notified the Captain of the nearest outpost of their presence at the station. The long tramp across the veldt proved very tedious and wearying, and, when late in the evening they reached camp, the prisoners were all but exhausted with fatigue and thirst. They dropped down on the ground and lay like logs, but the next morning the tramp o'er the veldt recommenced. Some four hours afterwards, they fell in with a larger party, in command of an officer, and for four days the march was kept up. More dead than alive, they at last reached Barberton, whence they were transported by train to Pretoria in company with a number of other prisoners. After a long and

wearysome tramp, the open cattle trucks seemed a heaven to them. In Pretoria they all were locked up in one of the forts till further orders, and that was the first occasion the Boers ever came within their own forts. Through the influence of one of the Directors of the road Alberma and his friend were released shortly after: first on parole, later on pass. The men on parole were required to report every day, morning and evening at the Police Station of their precinct, when they either could be locked up for the night or by good behavior might be allowed to sleep at their own lodgings. The residential pass gave one the right of residence in the town, but might be recalled at any time, if any suspicion became attached to the bearer's conduct. Unfortunately Alberma was not formed out of the clay, which produces caution. Six feet two inches in height and built in proportion, he was too restless and daring to keep out of mischief, and soon after his release, he became involved in a conspiracy, which aimed at: furnishing ammunition and provisions to the Boers who were, hiding in the kopjes, which surround the town; arm all Boer symphatisers within the town-limits; and enable a Boer Commando (at that time reported to be hovering in the neighborhood under De la Rey) to enter the town by stealth some stormy night. It was a wild scheme, but wilder plots have been carried to success, and the conspiracy might have good results, but for a traitor, who had joined the conspirators for the very purpose of betraying them. Later on it became known that for that dastardly act the man was to receive one hundred pounds of sterling. A house, standing on the outskirts of the town, was the rendez-vous of the conspirators, and from there out a tunnel had made, which opened amidst a clump of trees outside the town: a well chosen spot, which easily could be reached. One dark night the men carried ammunition and provisions through the tunnel and piled them up amongst the trees. Having made their last trip, they waited for the Boers to come and carry the goods away, when they were pounced upon by a large number of British soldiers, and, after a fierce struggle, they all were overpowered and sent to the nearest fort under a heavy guard. At the same time the house was raided, the inmates were captured and a large stock of ammunition was discovered. In order to avoid suspicion the spy also was taken prisoner, and secretly sent out of the town

with his bloodmoney. The conspiracy was nipped in the bud, but in some way the betrayal leaked out and about two months afterwards the traitor was shot through the window of a house in Johannesburg, where he had been hiding. The murderer never was caught. Alberma was shipped to Ceylon, but never reached his destination. He was killed while attempting to jump overboard, ofter knocking two of the guards senseless. Some of the other conspirators were condemned to two years hard labor, while others were sentenced to join the chain-gangs: consisting of convicts, who perform the sanitary work within the town-limits, under the supervision of a strong guard. The men are chained together.

Alberma's companion, Smidt, went as far as Durban (principal seaport of Natal, where he was kept in the camp for prisoners-of-war, there being no more room on the transport. Later on he was sent aboard a guard-ship, stationed in the harber. With two other prisoners Smidt planned an escape. Having timed the relief of the sentry, who stood guard over the prisoners, in order to gain plenty of time, before the Corporal of the guard should make another round, the three men took the sentry by surprise and prevented an outcry through the suddenness of the attack. The latter was gagged and secured by his own belt and the three prisoners quietly slipped through one of the gunportholes of the lower deck into the water. Diving, they kept under water, as long their breath would last and, when they came to the surface, they were at some distance from the ship. Smidt was in the lead, when suddenly he heard a sharp cry, and, glancing backward, he saw the man, who closely had been following him, disappear beneath the waves: probably caught by a shark. The next few moments he felt all the horrors of anticipating a similar fate and becoming desperate, he strained all his muscles in the endeavor to reach the shore. But the cry of the drowning man had been heard by the sentry on the upperdeck of the guard-ship; the alarm was sounded and a shot flew over the bay toward the shore. Instantly the stillness of the night was broken by a succession of rifleshots, lanterns appearad and soldiers commenced to spread themselven out on the beach in order to intercept the escaped prisoners, should they attempt to land. The third man was mortally wounded and sank out of sight. His body floated

ashore the next morning: the sharks being scared away by the firing. Smidt succeeeded to reach the shore in safety, but the break for liberty proved a failure, as he was retaken the moment his feet touched the beach. Thereafter he was kept ashore with the rest of the prisoners-of-war. In order to retain their good health, they, at stated times, were allowed to indulge in a swim, as the presence of numerous tigers-of-the-sea excluded the probability of escape. But soon Schmidt commenced to rack his brain for other means of escape, one of which succeeded. With the help of some other prisoners — the latter standing around him in order to prevent the lounging guards to become suspicious — he scooped out as much of the sand in a little dip of the beach, as the men could carry away at one time: either in their pockets or hands. The sentries, thinking the prisoners a play, and instructed to keep at a certain distance in order to prevent possible outbreaks on the part of the numerically stronger prisoners, did not interfere, and, when at last the bugle sounded the recall to quarters, Schmidt remained behind, snugly hidden in the dug-out and entirely covered with sand. Between his lips he tightly held a clay-pipe-stem, the other end of which stuck out above the sand for about half an inch. The simple device enabled him to breathe, while the little bit of white clay was too insignificant to attract attention: the beach being strewed with seashells. When, at the evening roll-call, Smidt's name was called, a friend answered the name, and, as the Sergeant-Major did not know Smidt's voice any better than another man's, the prisoners were sent to their tents and no suspicion was entertained. That same night Smidt crawled out of his temporary grave and slowly made his way on all fours toward the chain of sentries, which guarded the camp. One sentry saw him move, but, mistaking him for a dog, picked up a stone and threw it at him. Smidt followed up the man's mistake, gave a dog's yell, and jumped away in the darkness. On the evening of the next day, hungry and footsore, he reached a Boer farm. Just then a young boy came out of the house, and, seeing a disreputable tramp advancing toward him, made a motion to run back into the house. But Schmidt beseeched him to stay with all the eloquence at his command, and finally persuaded the boy to hide him somewhere. After Schmidt had told his story and had pleaded his cause with

all the forver the situation demanded, the boy soon symphatized and promised all the help he possibly could give. The boy's father was a Boer, fighting on the Boer side, but the mother was English Africander, and her symphaties were all with the British. After showing Schmidt a hiding place in the left of the stable, the boy left, and, after a long suspence he returned with some scraps of food, which, Schmidt ravenously devoured. The next morning at dawn, the boy woke Schmidt up, gave him some breakfast and directed him to a narrow path, which led into the mountains, where hands of Boers still held their own. He cautioned him to avoid all the roads, as the British were patroling the country thoroughly, and handed him some biltong (long strips of dried meat) and a bag of his father's tobacco. When Schmidt wanted to thank the boy, the latter answered: "that is alright, I want you to go and fight the khaki's again." Schmidt had some narrow escapes, but eventually he fell with in with a scouting party of de Wet's commando. At the end of the war he sailed for Antwerp, where I heard of his adventures.

But very few met with such good luck. Before Smidt made his escape, some of the prisoners had begun to dig a tunnel underneath their tent. The whole was dug in a corner, underneath an improvised bedstead, and was intended to lead outside the inner ring of sentries. In daytime the hole was covered by a blanket and the sand was carried out in the men's pockets and dropped on the beach, during the recreation hour. The plan was disclosed to the Officer-in-charge by one of the prisoners. There after the prisoners were under stricter surveillance and the flaps of their tents were left open during the night: no matter what the state of the weather might be. The traiter expected his parole as a reward for his treachery, but Fate willed it otherwise. The next afternoon, while disporting themselves on the beach the other prisoners suddenly fell on the betrayer and strangled him to death. The Guards, thinking the men were having a wrestling-bout, never interfered, and, when the body was discovered, nobody dared to give any information, fearing a similar doom. The prisoners, as one man, denied any knowledge of the cause of the man's death, and, as it was impossible to punish a couple hundred men for the sake of three or four, the matter was dropped.

KERKGESCHIEDENIS.

Eed van de kannunikken der St. Stephenskerk te Nijmegen in 1672.

Toen den 9 Juli 1672 Nijmegen door Lodewijk XIV veroverd werd, werd aanstonds de Katholieke eeredienst zooveel mogelijk hersteld. De katholieken kregen de Stephenskerk, die door door Kardinaal de Bouillon den 14[den] [1]) Juli opnieuw ingezegend werd, weer terug. Van den 15[ten] Juli tot den 28 Nov. van dat jaar werd de zielzorg van de Stephenskerk door P. Balthasar Daems S. J., die daartoe door den Kardinaal was aangesteld, uitgeoefend.

Spoedig kreeg de oude collegiale kerk haar kapittel en deken terug. De eerste, die in deze kerk een kannonikaat kreeg, was zekere Joannes Cocx (24 Nov. 1672) en den 28 van denzelfden maand werd Arnoldt de Raedt tot Deken en pastoor der St. Stephen aangesteld.

Wij laten hier den eed volgen, dien de kannunikken en de deken der St. Stephen, bij de aanvaarding van hun ambt moesten afleggen:

Juramentum *Canonicale* et *Pastorale*.

† Ego N. juro, quod ad *Canonicatum* et praebendam nec non Pastoratus hujus Collegiatae Ecclesiae *Sti. Stephani*, protomartyris canonice et legitime sum praesentatus et admissus, absque ulla simoniae labe reverentiam et obedientiam exhibebo Domino Decano et Capitulo, in licitis et honestis. Secreta Capituli non revelabo. Statuta et laudabiles consuetudines dictae Ecclesiae observabo. Jura et bonaipsius Ecclesiae pastoratus conservabo et conservari semper procurabo, et alienata ac distenta, si quae fuerint, ad jus et proprietatem dictae Ecclesiae et pastoratus reducere studebo, praemissa vero pro posse et nosse fideliter adimplebo. Sic me Deus adjuvet et haec sancta Evangelia.

Postea dicat Dom. Decanus aut locum ejus supplens cum canonicis, modo in defectu illorum cum aedilibus, psalmum sequentem:

Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum, sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam

---

[1]) Niet zooals Schutjes V, 280 zegt: 6 Juli.

Aaron

Quod descendit in oram vestimenti ejus, sicut ros Hermon qui descendit in montem Sion

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in seculum.

Gloria Patri etc.

Collecta.

Praetende Domine famulis tuis dexteram coelestis auxilij, ut Te toto corde perquirant et quae digne postulant consequantur. Per Christum Deum nostrum. Amen.

Postea sequitur juramentum Reverendi admodum Domini *Decani*.

† Ego N. ad Decanatum Ecclesiae Collegiatae *Sti Stephani* protomartyris, oppidi Neomagensis canonice et legitime praesentatus, confirmatus et admissus, ero fidelis Capitulo et Ecclesiae praedictis, ejusque res, bona, jura et privilegia confirmabo et defendam; eaque non alienabo, sed alienata pro posse recuperare studebo. Secreta Capituli non revelabo, ejusque statuta et statuenda ac laudabiles observabo, rixas, dissentiones et simultates inter confratres, vel personas capitulares pro posse sedare et fraternam concordiam fovere et augere conabor; eorumque excessus, seu negligentias solo fraternae charitatis ac disciplinae Ecclesiasticae motu, cum consilio et auxilio Dominorum de Capitulo corrigam et corrigi procurabo. Divini cultus honestatem et magnificentiam quantum potero promovebo. In dicta Ecclesia continuam residentiam faciam, nisi me necessitas vel Capituli consensus meam absentiam excusabunt. In summa nihil de rebus vel negotiis Capituli gravioribus et quae alicujus momenti erunt, disponam absque consilio, scitu et consensu Dominorum de Capitulo. Praefata omnia et singula juxta sacrosancti concilii Tridentini decreta ego N. spondeo, voveo et juro. Sic me Deus adjuvet et sancta Ejus Evangelia.

Quo facto cantatur hymna Te Deum, cum pulsu majoris campanae, et in fine per Decanum aut juniorem vel seniorem Canonicum presbyterum collecta pro Relatis et congregationibus eis commissis Omnipotens Sempiterne Deus, qui facis mirabilia magna solus, etc.

Einde November werden 4 seculiere priesters en eenige regulieren in de stad met de zielzorg belast. Dat men echter dit

aantal niet wilde vermeerderen, vooral geen reguliere geestelijken (misschien uit voorzichtigheid) meer wilde toelaten, blijkt uit een brief van den Vicaris Generaal Jacobus van Oeveren aan deken De Raadt:

Reverende admodum et clarissime Domine Decane.

Ejusdem sumus mentis de Regularibus non facile admittendis ad Pastoratus et beneficia Saecularia. Verum ne eos penitus repellamus, nos inducit ansa adeundi Xantense quare voluimus Reverentiam suam desuper consulere, et si expedire judicet bono Ecclesiae Horsensis Domini Bollemans non quidem ad Pastoratum, sed ad deservituram illius dumtaxat admittemus, uti alibi cum Regularibus processimus, ac proinde responsum Reverentiae suae expectabimus data occasione missuri directoria diocesis nostrae ubi erunt impressa hisce mittimus dimissoriales pro Domino Henrico Palingh, quibus uti non poterit nisi ipse sit qui canonicatum Xantensem obtinebit vel aliud beneficium in procinctu obtenturus sit. Litteras inclusas commendamus ut Domino ab Haeren tradere dignetur jura pro quadam Domina de Bronckhorst, Ruremundae refuga, cujus maritus nuper trucidatus est. Si quid Reverentia tua ea in parte praestare poterit, enixe rogamus, noluimus tamen molesti esse aut importuni, ne forte aliquam displicentiam Reverentiae suae inferremus quibus precantes felicia natalitia manebimus.

Reverende et clarissime Domine
Reverentiae suae addictissimus
Jacobus Oeveren decanus et vicarius Generalis
Ruremundensis Ecclesiae.

Ruremonde, 16 Decembris 1673.

Na de Fransche occupatie 1672—1674 kwam de S. Stephen weer in handen der Protestanten en spoedig (reeds in 1676) deed zich gebrek aan geestelijken gevoelen.

Ruremundae, 18 Febr^{ii}. 1676.

Reverende admodum et Clarissime Domine.

Esus ovorum in quadragesima, ita ex nunc inveteratus est, ut vix aboliri queat eo vel magis in diocesibus vicinis (: quibus

nostra quaqueversum mixta est) permittatur accedit quod rarius per hoc petatur dispensatio in carnibus ut experti sumus praesertim in nobilibus qui arroganter potius, quam necessitate solent petere relaxationem. Ut igitur uniformitas sit per omnia, licet necessitas non sit parilis ubique indultum concessimus generatim.

De interdicto vero Divinorum sacerdotibus exterius nisi praeviis ordinarum suorum testimoniis agemus post Pascha, cum Reverentia sua aliique Decani sacra olea quaerent.

Oratorium autem Domini Abhaeven (qui nobis inconsultis stationem suam sat tenui conditioni commutavit) retinendum suademus, ne clerus secularis oves suas deserere videntur, quo circa alicui presbytero seculari zeloso, et in missionibus hollandicis versuto locuti sumus, qui se brevi Reverentiae suae sistet cujus proinde responsum expectaturi manebimus.

(Onderschrift als boven).

Aen mijn Heere
Mijnheere Arnolt de Raedt, ten
huyse van S^{r}. Hendrick van den Bergh
neffens de plaats
tot
Nimmegen.

Medegedeeld door J. K.

GESCHIEDENIS.

Aanteekeningen over Remonstrantsche zaken.

In chronologische orde medegedeeld door
A. J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Casper Jansz. Coolhaes.

Op huyden den XXVI^{en} dagh Augusti a^{o} XV^{c} negen ende tzeventich compareerde voor mij Wilhem Claesz. van Oudevliet notaris binnen Leyden ende ter presentie van getuygen deersame Johannes Junior Altceanus 23 jaren student inde Academie der stede van Leyden ende heeft bij sijne manne waerheyt in plaetse van eede ter ernstiger versoucke van Jasper Coolhaes dienaar des godlicken woorts binnen de voorsz. stede getuycht ende verclaert hoe dat waarachtich es dat eenen Henricus Geystranus wonende

in de Cellebroeders cloestere binnen de voorsz. stede hem getuyge by twee ofte drye verscheyden personen doen seggen en op ghisteren hem getuyge selffs dair hy inde voorsz. cloestere byden voorsz. Henric Geysteranus was geseyt ende onder andere vertelt heeft dat hy Geysteranus sekerlicken wiste dat die voorsz. Coolhaes wt den cloestere dair hy eertyts in geweest heeft, met hem wten zelven cloistere genomen ende gedragen heeft aen baren gelde die some van drye hondert guldens ende voor hondert guldens cleederen twelck den voorsz. Geysteranus den voorsz. Coolhaes jacteerde met synder eygender hant toverkennen mitsgaders met den predicant in Hollant wonende; seyde meer dat de voorsz. Coolhaes dairover geapprehendeert es geweest ende dat dezelve in echtenisse wesende gecondempneert es geweest te sterven te weeten thooff te laeten ofte dat hy Coolhaes met syn eygen hant schryven ende bekennen zoude die voorsz. somme en pack clederen syn cloistere ontdragen te hebben ende een openbaer straetschender te wesen vermits hy droncken zynde weder (nair hy de penn. ende clederen wech gebraicht hadde) voirden cloisteren gecomen es treckende van leeder ende willende met gewalt syn boucken wten cloestere hebben dair over hy als vooren geseyt es gevangen werde en sulcx inden gevanckenisse synde gedwongen es geweest selffs met zyn eygen hant te schryven, de penn. ende de clederen den cloestere ontdragen te hebben, en een straetschender te wesen ofte zyne comdempnatie te verkiesen; Seyt voorts dat die voorsz. Heinricus Geysteranus hem getuyge gelast ende beladen heeft altzelve den voorsz. requirant aente dienen ende dat hy Geijsteranus tzelve tallen tyden gestant zal doen ende en tuychde wyder nyet, presenteerende« enz.; volgen de handteekeningen.

Den 27 Augustus van dat jaar legt ook »deersame Johannes Emshemius wt Spalsgraven Landt Student inde Academie der Stadt Leyden«, 22 jaren oud verklaring af. Hij attesteert o.a. »dat hy getuyge op Maendage den XXIIIJ^en Augusti gegaen es geweest inde cellebroeders cloistere ten woonhuyse van Henricus Geysteranus en dair comende heeft hy getuyge gevraecht wat hy tracteerde dairop de voorsz. Geysteranus seyde ic translatere de Justificatie van de Burgem^ren van Leyden waerop hy getuyge seyde wel domine hoe behagen u die, daerop Geysteranus weder antwoorde 't meestendeel en syn nyet als Calumen ende loogenen

Caspar Coolhaes es veel meer te beschuldigen dan Pieter Corneliszn. dewylen« — en nu komt 't zelfde wat in de eerste acte is verklaard, met deze byvoeging: »Ic segt u daerom ten eynde dat ghyt Coolhaes weder seggen niet off ghy moochtet laeten. Ic stelle u dair van vry al ist datet voor de magestraet van Leyden comt, ic wil tselve verantwoorden.« Als getuige fungeert nu Johannes Junior Altceanus, die de eerste verklaring heeft afgelegd,

In een derde acte van 1 September legt Authon Lodemius Alpeldensis student te Leyden, 22 jaar oud, verklaring af ten verzoeke van Henricus Geystranus. Zij komt hierop neer, »dat hy getuyge op gister mergen metten voorsz. Geysteranus ende een Johannes Bachusaris predicant binnen der Goude tsamen metten anderen gegaen syn ten huyse van Everardus Bommelius mede predicant binnen der Goude denwelcken die voorsz. Geysteranus voirstelde vragende Eerwaerde hebt ghy myn nyet geseyt dat Casper Coolhaes predicant tot Leyden ten tyde hy syn cloistere verlyet dair wt gedragen heeft eene some gelts dieffsgewys ende naderhandt weder voor den cloistere gecomen met blooter geweer gelyt als een straetschender, dair over hy gevangen werd en gevangen synde met synder eygender hant onderschreven en bekent heeft dat hy Caspaer Coolhaes hem tegens den cloistere als een dieff ende straetschender gedragen hadde dair op die voorsz. Everardus Bommelius antwoorde jae dat is waer dat meer es syn sweert werdt hem in stucken geslagen.«

Verder wordt niet getuigd.

13 Juny A°. 1618, compareerde voor not. Warmenhuysen Andries Jacobszn Raes oudt Schoenmaecker ende heeft verclaert, ter requisitie van Azarias Justini Dienaer des H. Woorts der dolerende Kercke van Goederede, dät in Januario lestl. hy dep^t met den req^t en̄ Pasquier de Roy is gevaren naer Goederede ende op den XIX^en aent hooff aldaer aengecomen synde, is hy dep^t allene wat voor uytgegaen nae de Stadt toe, comende den reqt met den vsz. Pasquier sachtgens nae, Ende hy dept gecomen zynde in de poorte der vsz. Stadt heeft daer gevonden een groote troupe volcx onder dewelcke een was Jan Gerritssen ouderlingh van̄ Remontstrantsche Kercke aldaer, dewelcke hem dept willecom heete, seggende wat dunct u van onsen handel, en̄ hij dept vragende wat, antwoorde de Slyckgeusen hadden de kercke ingenomen en̄ wy hebbenser uytgeiaecht en hy Jan Gerritsen

siende den reqt met den voorn. Pasquier van verre aen comen, vraeghde hem deposant wie comt daer achter is dat Pasquier, daer op hy deposant antwoordende: Jae vraeghde hy vorders heeft hy den predicant by hem, ende hy dep[t] weder seggende Jae, seyde den voorn. Jan Gerritssen tegen hem: Ick rade hem niet dat hy in de stad comt, soo hij der in comt syn voeten sullen der hem niet uytdragen, waerop hy dep[t] wederomme antwoordende Beyd Beyd Jan Gerritssn hoe soude men zoo toegaen men soude wel zyn vingeren branden, seyde hij Jan Gerritssen neen niet met allen all watter off comt dat zal ick heurl. uytdragen, seggende noch zoo sall men de slyckgeusen bruyen men salse leeren de kerck innemen offte alle diergel woorden.

3 Sept. 1620, wordt voor not. Angillis te Leiden verklaard, door twee poortwachters, dat, by het gevankelijk binnenvoeren, door de dienaars van den Bailluw van Oegstgeest, van zekeren Pr. Symonsz. Cruytpennining, deze zeide: »ha siet hier is een Arminiaen gevangen, en wyzende op een der wachters, Jan de Jonge van Duynkerc, kloppende met zyne vingeren op zyn mont uitriep ha ghy hebt Barnevelts bloet gedroncken.«

13 Nov. 1620. Wordt verklaard dat de deposant op Zondage lestvoorleden ten tyde omtrent de Reynsburgerpoorte groote moeyte was deurdien de Rem. gesinden personen off arminianen zoe men die noempt buyten gepredikt hebbende de Reynsb. poorte inquaemen gestaen heeft by die poorte ende welverscheyden groote trouppen van ingeseten deser stede dwelcke by de jongens mit steenen geworpen werden en arminianen naegeroepen.

6 Juli 1630. Over eene *Remonstrantsche Vergadering* leze men fol. 219, e.v. der Protoc. v. Not[s]. A. Paedts te Leiden.

1 Januari 1635. Over Remonstranten. Prot. Not[s]. Adr. Paedts, Leiden.

19 September 1665. Gerrit Rycken van Antwerpen, Koster van de Remonstrantsche Kerk, en zijne vrouw maken test[t] ten overstaan van not[s] Corn. v. d. Hooch te 's-Grav. (Zie Protocollen).

26 Juli 1685. Het adres van een brief van dien datum, geschreven uit Sluys in Vlaenderen en geteekent Cornelis Boucquet, luidt:

»Desen brieff sal men bestellen aen Judick Boucquet, woonende

om den hoeck van de Schoolstraet na de Harre mejaensche *(sic!)* Kerck te gaen,

per amy in den Hage.

6 Februari 1690. Insinuatie aan Joan Brandt »armeniaens leeraer« in den Haag, huurder van het huis daar de Burg van Leiden uithangt op de Heerengracht (over wederverhuring) Prot. Not[s] Corn. Den Haen.

Acta Kerkeraad 1701—1718, fol, 105.

Ord. Kerkeraad voor het eerste avondmaal den 6 April 1708.

Praeses D. de Bruine.

Art. 2. Coll Troyen heeft ingebracht tegen D. Gabiljau dat hy sig in Engeland voor eenige tyd onthoudend soude hebben uitgegeven voor den Remonst. professor de Clerc, om daardoor ingang te maken by deze en geene Heeren; ook dat hy een boekverkooper soude hebben opgeligt met hem niet betaalen eenig geleent gelt etc. synde dit openlyk te leesen in de Republ. de lettres van Mons[r] Barnard.

Ook dat hy onder een gemeen gerugt legt van ergelykte syn in syn gedrag etc.

De E. Kkraad vind goed om D. Gabiljon door den pred. vant quartier, in welk hy woond, geassisteert van een br. ouderling te laeten seggen, dat men hem soude raaden sig voor ditmaal te onthouden van de Tafel des Heeren, en sig ten spoedigste soude hebben te sulveren van sulcken blaam.

OUDHEIDKUNDE.

I.

Waterschap de Vijf Heerenlanden.

In Godes Naame Amen, want die mensche vergetel is, ende dat Leven kort is, zo en mogen wij niet Lichtelyke op onze geste, oft op onze daad bescheyden, die geene die langtijt na ons komen zullen, wij en latent hem in schrift, dat zij daar op bescheyden mogen, hier bij is het dat ik Heere *Jan van Arckel* doe te weten alle die geenen die dezen brief zullen zien ofte horen leezen, dat *Capittel ten Dom*, dat *Capittel van Oude Munster tot Utrecht*, *Johan van der Leede*, *Gijsbrecht Vuijten Goeije*, Heer

Zweder van Buesecom, Heer *Hubrecht van Everdingen*, Heer *Aarnout van Schalkwijke*, Heeren *Gerrit van den Rein*, *Bernard van Schalkwijke*, *Gijsbrecht*, Heere *Gysbrecht zoon van Schalkwyke*, *Cornelis* ende *Jan Samson*, hebben met mij door erven, by water dat hen 't onnutte maakede gedragen over een aldus, dat ik hen verkoft hebbe eenen watergank ende gewater erffelyk, ende ommermeer van beneden der Steege te Everdingis langes tot Schoonerwoerde toe, ende tot Ameijdens zijdwende, allent dat binnent die Ban-dijke ligget, ende aan der Lecke duer den Zeeriche aan den dam, ende roert die grafte uijt in 't lange water, onder zulke voorwaarden, en bescheydenisse alse in dezen brieff beschəyden staan, aldus daar zij komen en de Zeeriche daer zullen zij houden hare Sluijzen, ende haare dammen, alzo die Heemraads wijzen, en aan den Lecken Dijk zal men houden al zulken queldam als die Heemraads bekennen zo mense houden zal; ende alzo dat water, in de Zeerick komen is, zo zal ik zelve, of mijn Erffgenamen die na mij komen Euwelyken zelve weeren onzen schaade buyten schaade der geene die hier boven genoemt zijn en heuren nacomeren immermeer, alzo verre alse onze Gerechte gaat, ende er wordet Land weder zijdende, ende het rede vier Jaar over een zonder were, bij hare schout die in de Zeerick watert, zo ware die watergank mij, ende myne Erffgenamen na myn dood weder vrij, merwordet Land rijdende by myne schout Jan van der Leede, of onze Erffgen: daarmede en ware die waterganck niet verlooren, dezen dijk zal hebben drij schouwen in den Jare, die eerste schouwe zal wezen die eerste Sonnendag in die meij, die andere zål wezen St. Jansmisse, die derde schouwe zal wezen St. martynis avond, ende elke schouwe zal hebben een affter schouwe, alse deze drie schouwen geschouwd zijn waar 't dat s' Lands nood waar, daar zoud men met Heemraaden op den Dyk komen, ende verzekeren, ende waar men twee Heemraaden heevet, ende een Ambagts Heer, daar mede mag men wael verzekeren dien dijk daar 't Lands nood waaren van dezen dryen schouwen doet elken verbeurtenisse vijff schellingen die zellen hebben die Heemraders 't derdendeel ende die rechter daar 't in zijnen Dijk vervallet tweedeel, ende den Regter zal inpenden die boeten der Heem-raders alse deze drie schouwen geschouwt zijn, waar men dan komt, en den dijk ongemaakt is, daar verbeurd men drie Pondt, ende daar en zullen die Heemraaders niet afko-

men, hij en zij alzo volmaakt dat zij het loven, alsulken kost als zij daar op doen, zullen die gelden dijes den dijk is, worden die dijkere regtende op die dijk, dat zal die Regter berigten des die hoefslag is, zonder van doodslagen, geschieden daar doodslag, dat zal berigten die des die Heerschap is, in dezen watergank en zal niemand nadijen dat die Heemraaden verbieden visschen met korven, nog met fuijken, in dezen voorgezegden dammen, zal men leggen sluijzen alzo menigen als die Heemraaden denket dat die Lande nuttet zij, ende die sluijsen, ende die Dammen, zele wij beschouwen, gelijke dat men andere dijken beschouwet en indien men keuren, ende wat ambagt in dien keure bevallet, dier verbuert vijff schellingen, ende mergen zal gelden mergen gelijke, die Heem-raden zele wezen achte, viere van de Leeke, ende vier van de Lange watere, die zelen Schouwen van Ameijders zydwende, tot Everdingen op den Leckendijk. wendt aan den dyeffwegh, voert den dijeffwegh tot Lederdamme aan 't Lange water, in 't Lange water neder tot Arezel aan den Dijke van breenweerde is aldus bescheijde dat mede wateren zelle alzo lange alset Heer Zweder of dies Erfgenaame es; zonder wade houd, ware dat inbrake zo zal hij, of zyne nakomelingen dien watergang bestoppen, alzo lange unt zij beren werden hebben belet, ware imand die deze Heemraaden wederzeijden die verbuerden zegens elken Heemraaden een Pont en Iegens dient in zyne Hoeff slagh vallet achte pont, ende mogen die Heemraderen, ende die Heere die 't in zijn Hoeff slag vallet achte pont, ende mogen die Heemradenen en die Heere, die 't in zijn Hoeff slag vallet dien Regten bewijzen dat deze indien Recht wonet, alzo veele Godes zoo zal 't dien Regter uijtwijzen, ende die achte pond halff hebben, die opstal van de watergank zal wezen alzo groot als dien Lande oirbaar is, waar dat ander zijd wende brake een wiel brake, die aan eenen gelouenden dyk zo zouden die gemeene Polre weder opmaaken, waart dat hij gelaster ware, zo zouden des mannes goed des die dyk ware alzo verre innegaan als het in zynen goeden ware, waar des gebraake daar zouden die gemeene Polre weder opmaken, ende alzo hij opgemaakt is, zo zal hij komen op het Gemeene Ambacht, daar hij inbehoort met al zulke erve alse daar toebehoort, waar 't dat men dien Zeerik zoude greven, zo zal men die aarde werpen oostwaards te minen Lande, waar 't alzo verre als mense met rofuellen schieten off werpen magh *alle die geene*

die komen ter Schouwe en ten dijke, en des Landes oirbaar die zelven hebben vast geleijde, zo wat zij hebben misdaan alle die voorwaarden die hier boven beschreven staan in dezen brief groot, ende klene die heb ik Heere Jan de Heere van Arckel die hier bovengenoemt binnen gelouet te houden bij ridderschap bij waarheid en bij kurstenlieker trouwe, ende myne Erfgenaamen die na mij komen gebonden te houdene als ickes zelve gebonden bin, ende ick ende die hier bovengenoemt zijn Johan van der Leede, Gijsbrecht Vuijten, Goije Heer Zweder van Bosinchem Heer Huijbregt van Everdingen Heer Aarnout van Schalkwijke, Heer Gerard van den Reijne, Bernhard van Schalkwijke, Gijsbrecht Heeren Gijsbrechts zoone van Schalkwijk Amelis, en Iohan Samson bezekeren ons, en onze Erfgenaamen die na ons komen ommermere te samene te bliven, ende eene manne te weezene dat mannelyk den anderen helpen zal, ende bijstaan, bij waarheijde, ende bij zijne Kurstelijker trouwe dezen Dijk te houdene gelijcke off mij alle Broederen waren waarimand die ons letter woude, dat zele wij gemeene wederstaan, ende onze Erfgenaamen na ons, gelicke of wij Broeders waren, ende ware dat ijmand onwillig ware, in onze Polre, zo zele wine also goed maken dat hij doe, alse de anderen doen, ende dit hebben wij gelovet ende besekert bij Kurstenlichen trouwe. In oirconde dat wij alle der dingen die hier boven beschreven staan over en gedragen zijn, alzoe alse zij beschreven staan alhler, zo heb id Heer Johan de Heer van Arckeles, en wij Johan van: Liede, Gijsbert Vuijten, Goije Haer Zweder ven Bozinchem, Heer Huijbregt van Everdingen Heer Aarnout van Schalkwijke, Heer Gerard van den Rijnde, Bernard van Schalkwijke Gijsbrecht Haeren Gijsbrecht Zoone van Schalkwijk, Amelis, en Johan Samson gegeven dezen brief, ik hun en zij mij besegelt mannelijk met zijnen zegel van Woerde tot woerde en eenre forme alse hier beschreven is, dit is gegeven volmaakt en bevest the Everdingen bij der Kerkes des Dijngsdags in die Paschen Weeke in *duijzend Twee honderd vier en tagtigst Jaar dat God menschen waert.*

Accordeerd voor zoo veel het voorsch: aangaat,
met het Register der Vijff Heeren
Landen ter Secretarije berustende

D. van der Vlist, Secret.

II.

Chieringe en Keuren

Geleid en Geordonneerd bij Dyckgraven en Hoog Dyk Heemraaden van de

VYF HEEREN LANDEN

Gelegen tusschen den Dief, en Souwendijk zo op de Leck en lingen dijk, als op den Diefdijk, waar naar een yder zich zal hebben te reguleeren.

EERST IN 'T GENERAAL.

1.

In den Eersten zal de Schouwe aanvangen bij den Koornmoolen van Ameide, tot den Arkelsendam toe, en zal men den dijk zo langs de Leck als de linge en generalijk doorgaans effenen, heelen, en vierkanten, mitsgaders de Sporen toe steeken, alle laagtens en dellen, een halven voet hoger als het hoogste aan wederzyden van den Dijk is, op haalen, den binnekant zo verhoogen dat die bekwamelijk, over den buiten kant afwateren kan, als mede den buiten kant daar die gezonken en afgetreeden is, verhoogen na het Pijl of streepen, in de Steenen op verscheide plaatsen, tot dien einde gesteld, alles van goede Kloyer aarde, op poene van vier Guldens, op St. Jans Schouwe, en Twee Guldens boven de inrijdinge op St. Jacobs Schouwe, te verbeuren als op zodanige dijk of slag, als op de St. Jans Schouw niet gemaakt, of onbeheerd is gebleeven. Den Lekkendijk, onder Vianen, Hagestein, en Everdingen, zal men de vloer van den zelven overkleden met Zand ten minsten met Twee voeders op elken Dijkroede, en zal daar en boven iederen dykstoel, onder haar Territoir dezelve Wekelyks, doen effenen, Heelen, en Schuppen ten einde, het Zand te conserveeren, en den dyk passabel te houden, en de Schouwe daar over voeren, op pœne als vooren.

2.

Item de Kade, leggende op de binnekant van de leck en lingedyken, zal men dezelve wederom doorgaans heelen, vierkanten, en houden op alzulke hoogten, als die in voortijden geschied is geweest, namelyk zes voeten aanleg, en aan wederzyden aanheelen, dat dezelve blijft op haar Lijf te minsten vier voeten breed, en van binnen na den loop ophaalen zonder oversteeken

en den Buitenkant dorserende zonder Holtens of laagtens daarin te laaten, mitsgaders dezelve Kade overtrekken, met Zand, of Sintels, ten minsten een halve voet dik en vier voeten breed, en de Nek van de Kaade met Zooden aangezet, en zullen daar op ook geen dwarstuijnen mogen worden gezet, op pœne als vooren.

3.

Item is gekeurd, dat men de buitenloopen van voorsz. dijken, die in den voorleeden Winter, of voorgaande Jaaren, door hoog Water zijn afgeslagen, uitgekeldert, wel vast onder de lynt, of Schagt weder zal aanmaken en heelen, zodanig dat den Dijk doorgaans, heeft aan den buiten loop, daar het Schoor is, Twee of drie voeten, op den voet dorseerende, en op andere plaatsen ten minsten Twee of drie voet zo als dezelve vallen kan, en voorheen besteed en gemaakt is geworden op pœne als vooren.

4.

Niemand zal eenige betimmering of beplanting op den dijk, of in den loop, vermogen maken dan met Consent van 't Collegie van het district, en in Cas ymand dat Consent heeft verkreegen, en de betimmering of beplanting hebbende gedaan, zal den dyk maaken tusschen de betimmering en beplanting, blijvende niet te min, het land dat tot den dyk behoord, daar voor Subject.

5.

Den Leck en lingendijk zal men ten minsten anderhalve Roede of Agttien voeten putzemaat breed maken, met zijn behoorlyke loop als in het derde Articul vermeld is, op pœne als vooren.

6.

De Schoordyken op Kersbergen, en tot Hagestein zullen Twee roeden breed moeten zijn, zonder oversteeken, op pœne als vooren.

7.

Eenige dyken, breeder zynde, als hier vooren staat, zal men niet mogen versmallen, of afneemen, meede alwaar de binnen of buiten loop, meerder dorsering heeft als hier vooren Articul drie is vermeld, niet mogen intrekken, op Pœne van arbritale straf.

8.

Niemand zal zich vervorderen, de Aarde die in de voorgaande Winter of voorgaande Jaaren is afgeslagen, en nog in den loop, of aan den voet van den dijk ligt, te reppen of te roeren of dyk met dijk te maaken, op Pœne als vooren.

9.

Gelyk men ook op den leck of lingendijk geene nieuwe Stoepen zal mogen openen, of andersints in den Dyk graaven, zonder Concent en kennisse van den Dykstoel, in wiens bedrijf het is, of waar Stoepen of afwegen zijn, zal men den Dyk voor dezelve maken en houden ter volle breedte van den Dijk, en van binnen behoorlijk aanvaarden, na den loop van den Dijk, en aldaar houden de behoorlijke hoogte op Pœne van Zes Guldens.

10.

Een ieder zal zijne merkpaalen, staande aan de vlugt dijken, daar zijn Dijk begint, onderhouden en vernieuwen als het van Nooden is, met Steene in plaats van houte Paalen in welke het Nummer duijdelijk is ingehakt, op pœne als vooren.

11.

Alle Damsteegen en Stoepen, zoo op den leck als Lingendijk, zal men een voet overtrekken met aarde, en de binnenkant van den zelve, zo hoog maken, als den Dijk is, de Heuvels ten wederzijde verhoogen, ten minsten aan ieder zijde, en et een Schaft Aarde, en verbreeden, dat zij zijn vijf en Twintig voeten in 't Rond, en zullen de damsteegen maar een roede breed mogen zijn, en de Heuvels aan de gemeen lands af wegen een derde part zwaarder als andere gemaakt worden; op Pœne als voren tot welke Stoepen en afwegen, een ieder zal gehouden te doen maken, en houden Damplanken, van Twee duim dik, en ten minsten Twee voet hoog, ter volle langte van dezelve Stoepen en af wegen, wel geklampt, en met Twee of drie Yzere pinnen, van duijms ijzer, de pinnen van onderen lang een voet, welke damplanken, zo wel bij de Mij, als bij de St. Jans Schouw, aan ieder Stoep of afweg, zullen moeten gezet, en vertoond worden; als meede daar die niet gevonden worden, zal den Dykgraaf van het District, dezelve damplanken laaten maaken, ten kosten van den gebrekigen op Dubbeld geld.

12.

Alle Heggen 't zij van Doorn, Vlier, als mede Heiningen van Planken, als anders, zullen zo aan den Binnekant als aan de Buitenkant, niet hooger zijn als vyf voeten op Pœne als vooren, en de tuynen zal men zetten op de uitterste kant van den Dyk, zullende alwaar een Nieuwe heg, met consent gepoot word, dezelve niet anders mogen worden gesteld, dan Twee voet

beneeden de vloer van den Dyk, op de verbeurte van Twee Guldens. en de Amovering van dezelve Heggen, Tuynen etc.

13.

Item zal men geene Boomen aan de Binnen of Buiten Loop der dijken, binnen een halve roede van het vierkant, van den Dyk mogen Planken, en die alreeds zodanig mogten gezet zijn, zal men uitroeyen op Pœne van vyftien Stuyvers, op ieder boom te verbeuren, zullende in cas, van nalatigheid de amotie dadelyk door het Collegie van den gebrekigen geschieden.

14.

De Takken over den vloer van dyk hangende, zal men opsnoeijen, en afhouwen, dat geen Drop op den Dyk vallen kan, op pœne van Twee Gvldens.

15.

Ook zal men geen varkens kotten in den loop van den Dyk zetten, of binnen Dyk Raveling Spaaden, of Aarde omroeren, of mijten op den Dijk zetten, of mest leggen, op Pœne als vooren.

16.

Niemand zal zijn grove beesten, geringde of ongeringde Verkens, of Schapen, op, of langs den Dyk laten loopen of weijden, op de verbeurte van een grof beest, dertig Stuivers, een ongeringd verken drie Gulden, een geringd verken dertig Stuyvers, en een Schaap vier Stuijvers, tot welke Calange of aanhaling een ieder dyk geslaagde op wiens Dijk of Slag het Vee word gevonden, bij deze word gequalificeerd, niet alleen, maar ook boven dien, een yder Lid uit het Collegie, als mede de respective Schouten, en laage Heemraaden van de Polders in den ring gelegen, mitsgaders alle Dyk, en Polder Boodens, en Dienaars der Justitie, ten einde dezelve bekeuringe te doen, mits den Dykgraaf van het District daarvan dadelijk kennis gevende, zullen alle zodanige beeedigde Personen, worden geloofd, op den Eed, bij den aanvang hunner respective bedieningen gedaan.

17.

Een ieder Dykgeslaagde zal, zowel ten tyde van de May Schouwe, als van de St. Jans Schouwe, met een Spade in de hand wyzen den aanvang en afgang van zijn Slag, mitsgaders de voorz. dyken, zo de binnen als buiten loopen, blooten, en alle ruigte en brandnetels opruimen opdat de loop bekwamelyk kan worden bezigtigd,

als mede de vloer van de Dyken behoorlyk effenen, en vierkanten, op de Boete van Twee Guldens.

18.

De Aarde tot het maaken en onderhouden, mitsgaders tot voldoening der Keuren van den Dyk, nodig zal worden gehaald op aanwijzing van Dykgraaf en Hoogdyk-Heemraaden in derzelve District, uit de Landen Buitendyks, zo lange dezelve aldaar te bekomen is, andersints Binnendyks, ter naaste lage en minste schaade, en onder dezelve eerst uit die landen, waaruit van ouds de aarde tot het maken van den Dyk gehaald is.

19.

Die de Aarde tot het maken van den Dyk haalen, zullen gehouden zyn, van den Tee of Voet van den Dyk af te blyven, als van buiten zes roeden, en van binnen Twee roeden; dog in cas buiten deze bepaling, gelyk ook aan de Schoordijken geen aarde te bekomen was, zo zal dezelve worden gehaald ten repeecte van den generalen Dyk, regt voorhooft van den dyk uit de Waerden, en landen, die voorhooft gelegen zijn, en ten aanzien van het Schoordijk boven en beneeden als vooren; en dit onvermindert, en zonder Prejuditie, van een ieders regt en geregtigheid, daar van by Privilegie, Contract of andere deugdelyke Titul, gedoceerd zal konnen worden, dat zij tot het leveren en laten volgen van aarde, uit derzelver landen zo van binnen als van buiten, tot het maaken van den Dyk niet gehouden, nog verplicht zouden zijn; En zal ook geen aarde binnendyks mogen worden gehaald, dan met voorweeten en Speciale bewilliging van het Dykcollegie, in wiens Territoir die Cas mogt voorvallen, het welk dan ook verzogt wordende tot het aanwyzen van aarde zig daartoe gereet zal laten vinden, gelyk dan ook altoos op het verzoek van de Dyk geslaagdens, Aarde zal aangewezen worden, wanneer dezelve als voorsz. Buitendyks niet te bekomen was, En in gevalle er over het halen en leveren van Aarde verschil mogt vallen, zal hetzelve ter instantie van Partyen, by het Dykcollegie der Vyf Heeren landen, de Plano worden gedecideerd, mits te betalen de kosten hier over te vallen.

20.

Item ten tijde van Hoog water, ofte dat bij Dykgraaven, en Hoogdykheemraden geoordeelt wierd, dat er Dyklegering op den dyk zoude betrokken worden, en bij Publicatie gerequireerd wierd,

zullen alle ingelanden, na mate hunner Mergentalen, manschap op den Dyk zenden, mitsgaders zal uit elk huis ten platten Lande, daar een man is, een moeten volgen, met een Spade, of Griepe in de hand, en een Bijl op zijn zyde, en niet van den Dyk scheiden, dan bij oorlof, op Pœne van Zes Guldens, behalven de arbitrale straf, tegens den geenen die moetwillig nalatig zal zijn gebleeven, gelyk ook zulks als voorsz. geobserveerd zal worden, in het Ysen of Byten, op de Linge of andere Rivieren;

dan vermits sedert eenige Jaaren op verzoek van veele Principaale Geerfdens bij de Dykcollegien is gerezolveerd, om in Cas van dyklegering, de manschappen, die men op de dyken, zo tot het houden van wagten, als tot eenig werk nodig heeft, voor rekening van de gezamentlyke ge-erfdens, in ieder District aan te nemen, en daar voor een dag Geld te betaalen, zal zulks op dien voet alzo worden gecontinueerd, met dien verstande nogthans, dat bij mangel van zodanige manschappen, als nodig mogten zijn, de ingelanden naar rato hunner mergentallen verpligt zullen zijn, de gerequireerde manschappen ter dyk te zenden, zo als hier voren is gezegd, en in gemeld geval, zal den Schout of laagheemraden van ieder district verpligt zijn, op aanschrijving van het dijkcollegie, daarvoor zorge te draagen, dat de gerequireerde manschappen dadelyk ter dyk koomen.

21.

Dykgraaven en Hoogdykheemraaden, in tyden van Nood, de ingezetenen, die landerijen gebruiken, op ontbiedende, met haare wagen en Paarden ter dyk te komen, zal een ieder gehouden zijn te verschynen op den tyd en Plaatse daartoe gesteld, op Pœne van Twintig Guldens te verbeuren.

22.

Item het volk te Dijk zijnde, zal een ygelyk Dykgraven en Hoog Heemraaden gehoorzamen, op Pœne als vooren; en zo iemand opstinatelyk opposeert, injurieert, of andere opruid, zal boven de boeten, arbitralijk gestraft worden.

Barmen en Bekrammingen.

23.

Alle Barmen en Pakkingen, in de voorleden Winter of voorgaande Jaaren, aan den dijk gemaakt en gechierd, zal men onderhouden en vernieuwen daar het nodig zal weezen, en dat tegens

da Schouwe van dezelve die weezen zal op den eersten donderdag in de maand November, ten zij de hooge rivier zulks kwam te beletten, wanneer de Schouwe zal worden gevorscht op de verbeurte van vier Guldens booven de inrijdinge.

24.

Alle afgeslagen, gezonken en ongerepareerde Pakkingen, Barmen en Bekrammingen, of daar Kelders in gewoeld zijn, zal men uit de Grond met Aarde en Rijs vullen, ophalen, vierkanten, bekleden, en repareeren, als meede dezelve Barmen maaken ter breette van zes Voeten, of een halve roede, en die optrekken ter hoogte, dat die zijn Tien voet onder het pijl van den Dijk, mitsgaders dezelve alzoo onderhouden zo die van Ouds gechierd en gekeurd zijn geweest, ook dezelve wel doortuinen, en de tuinen maar anderhalven Voet, van den anderen stellen; en daar den buitenloop met rijs werd bekleed en bekramt, zal dezelve zodanig moeten gemaakt worden dat daar op ten minsten Zeven Tuinen zullen moeten worden gezet tot aan den Barm of de Kille toe; ook zal men de Horden op de Packingen bepalen en vesten als voorschreven na den eisch, alles van goede slachtige vier Jarige rijzen, de Palen lang en dik na den eisch doch zal het een ieder vrij staan en toegelaten worden, den buiten loop en Berm met Steen op te maaken, en te bestorten en naar hetzelve reeds bestort is, behoorlijk alzo moeten met steen aanvullen, en onderhouden op Pœne als voren.

25.

Op de Schoordijk van Kersbergen zal men de Pakking en bekleding, mitsgaders den Barm, en ondervoet, met het hooftgen van Kersbergen zo maaken, als voorsz. en in voegen als die voor deezen gechierd, of met Steen bestort zijn, beginnende van het hooftgen tegen over het huis van Kersbergen, zo voorts opwaarts tot de Lexmondse haven, en den ondervoet behoorlijk onderhouden, het zij door steen of Pakking, in voegen voorsz.

26.

Op het holle Schoor tot Lexmond, langs de Kleine leck, dat voorheen beschoud is geweest zal men mogen na behooren, en tervolle loop met Steen aanstorten, en denzelven als voren onderhouden, op pœne als vooren.

27.

Aan het Schoordijk tot Hagestein zal men de Schoeijing en

Pakking maken, daar, en als die voor deezen gemaakt en gechierd is geweest, en dat met goede Slagtige vier Jarige rijzen, de Palen na den eisch en de Barmen maken, dat die op haar lijf blijven Agtvoeten breed, en voorts in voegen als by het 24ste articul hier vooren vermeld is, en zal den zelven dyk voortaan moeten worden beschouwd, of met Steenen bestort, zo verre als van ouds gebruikelijk is geweest.

28.

Op de ondervoeten of Barmen van de Schoordyken, zal niemand, zijn Paarden, Beesten, Verkens, of Schapen, vermogen te weiden, of laten lopen op Poene van vier Guldens, of met Trekpaarden ryden, op Poene van Tien Guldens.

29.

Gelyk geen Scheepen aan de Schoordyken of aan Rys werken zullen mogen worden gemeerd op Poene van Twee Guldens, ook binnen de vier Roeden van den Berm, geen Zand moge getrokken worden, op Poene van Vijf en Twintig Guldens, worden de Respective dykgeslaagdens gequalificeerd tot de bekeuring, en het aanhouden of Arresteren van de Vaartuigen.

30.

Niemand zal zig ook hebben te verwonderen eenig dor of groen hout van de schoeijing, of Pakking der Dyken te breeken, nog Steenen waarmeede den loop of de Bermen bestort zijn, weg te halen, of te neemen, op poene van als dieven. arbitralyk gestraft te worden.

Queldammen.

31.

Eerstelijk zal men alle queldammen, en Voorhooft dyken, van het Land langs de dyken zo verhoogen en verzwaaren, dat er geen water over of door lopen kan, op de verbeurte van Twee Guldens.

32.

Niemand zal het Quel of Regen Water van het zyne leijden, of laaten loopen tot schaade van zijn Nabuur, op Poene als vooren.

33.

Alle Queldammen zullen ten minsten op haar lyf een halve roede breed zijn, op de boete van vier Guldens, en die voor deezen breeder gechierd of gemaakt zijn, zal men niet mogen versmallen op Poene van Agt Guldens.

34.

Item iemand zijn Queldammen doorstekende voor en aleer zes dagen uitgang geweest is, of eer de molens een gelyk getal van dagen zullen onder het malen geweest zijn, zal verbeuren Tien Guldens, en zo t' eenigen tyde bevonden word, dat dezelve doorgestoken geweest zijn, ten tyde die digt moesten geweest zijn, zal verbeuren gelyke boete, alwaar het dat die daar na wierden digt bevonden.

35.

De voorschreven Queldammen zal men beginnen te Schouwen, agt dagen voor St. Maarten, en zoo vervolgens, zoo lang het noodig zal bevonden worden.

Diefdijk.

1.

Den Diefdijk zal men doorgaans heelen, en vierkanten, en den buitenkant houden, op de hoogte als dezelve in den Jaare 1742 gechierd, en besteed is geworden, mitsgaders het Vierkant van den Dyk, na de Pylsteenen in de Respective Heeren huisen, zynde een Voet onder de bovenkant van de Pylsteenen, blyvende de Buitenkant van den Dyk, een en een halve Voet dorsseerende, mitsgaders alle laagten zat vullen, de sporen toe steeken, den Dijk wel effenen, en op den Dyk langs de Kade op de roede leggen vier Zooden, als meede den Buitenkant die gezonken en afgetreden is, verhogen en ophalen naar advenant het midden is van den Dijk, als ook denzelven houden en leveren, op zyn behoorlyke breedte van Twee Putze Roeden, alles op de Boete van Zes Guldens op St. Jans Schouwe, en Twee Guldens boven de inrydingen op St. Jacobs Schouwe te verbeuren.

2.

Den Buitenloop van de voorsz. Diefdyk zal men zat vullen, en de Schagt onder de Lynt regt ophaalen met Kleïer Aarde, en den zelven een dorssering geeven na het beloop van den Ouden loop, en zo als dezelve in den voorsz. Jaare 1742, gemaakt is.

3.

De Aarde by Waternood afgeslagen, of in de loop, of onder aan den voet, van den dyk leggende zal men niet mogen reppen, of Dyk met Dyk maken op Poene als vooren.

4.

Niemand zal zich bevorderen, eenige Spekdammen te Ontgronden, Weg te Graaven, Verdonkeren of anderzints te verminderen, op Poene van Vijf en Twintig Guldens.

5.

Ook zal niemand eenige Bergroeden of Paalen, in den loop van den Dijk zetten, Graven, Stoepen openen, of Nieuwe maken zonder Consent van den dijkstoel, in wiens Jurisdictie het is, op de verbeurte van Zes Guldens.

6.

Op alle afwegen en Damstegen zal men leggen Twee Heuvels, in zulken hoogte, en Breedte dat men in tyd. van Nood, de afwegen daarmede vullen kan ter voller Dyk, voor welke afwegen, en damstegen, den Dyk zal gehouden worden, ter hoogte en breedte, als den Dyk gechierd en gemaakt is, en den binnenloop behoorlyk aanheelen, en aanaarden, zonder dezelve damstegen en afwegen af te graven en af te steeken, op de verbeurte van een oud Schild boven Arbitrale Correctie in 't laatste geval.

7.

Voorts zal men den voorsz. Dyk, zo ten tyd van de May Schouw als van de St. Jans Schouw, blooten van de Brandnetel en Ruigten het zelve opruimen, zulks dat men den loop bequamelyk kan bezigtigen, op poene als vooren.

8.

Zullen ook geen Wagenhuisen op den voorsz. dyk gezet worden, of zo eenige gezet zijn zal men dezelve wegnemen.

9.

Alle tuinen zal men zetten op de Uitterste kant van den Dyk; op dat dyk behoude zijn volle Breedte van Twee Roeden, op Poene van Twee Guldens.

10.

Den Dyk zal ook ontledigt worden van alle Hooij, Hout, Mijten, Mest als anders op Poene als vooren.

11.

Alle takken over de Vloer van den dyk hangende zal men opsnoeien, dat geen drop op den Dyk vallen kan, op Poene als boven.

12.

Item alle Boomen, staande in de Buitenkant of loop van den

Dyk, binnen een halve Roede, van het vierkant van den Dyk, zal men afhouwen op Poene van op ieder stuk te verbeuren Vyftien Stuivers, en zullen voortaan in den Binnen of Buitenloop, van den Dijk geen Boomen binnen de bepaalde halve roede, mogen geplant worden, op Poene van Zes Guldens voor yder Boom.

13.

Zal ook Niemand eenige Grove Beesten, Verkens of Schapen op of langs den dyk mogen laten loopen of Weiden, op Poene van op een Grof beest dertig Stuivers, een ongering Verken drie Guldens, een geringd half Geld, en een Schaap vier Stuivers, tot welke Calangie of aanhaling gequalificeerd worden bij deezen, alle zodanige persoonen als hier voorsn bij Art. 16 in 't generaal zyn genoemd, en zal voorts ten opzichte van dit Art. plaats hebben alles 't geene bij voorsz. 16 Art. is bepaald.

14.

De Kade leggende op de binnenkant van den Dijk, zullen de geslaagdens moeten maken en houden als dezelve in den Jaare 1743 opgemaakt is namelyk van agt voeten aanlegs met vier voeten kruins ter hoogte van Twee voet boven het Pijl, welk Pijl is een voet onder de bovenkant van de Pylsteenen, staande in de Huisen van Vianen, Alblasserwaard, en aan den Horn, op het midden van welke Kade van vier voeten kruins nog zal gemaakt worden, een hoogte van een voet ton rond, aan weer zyde verstervende, den Binnenkant na den loop op te haalen zonder oversteeken, werdende de geslaagdens toegelaten, de Kade uitgezakt zynde te mogen schuins afsteken, mits de Kade te laten ter behoorlyke breedte, en de aarde daar van komende, te leggen op het lijf of kruin van dezelve, verbiedende wel expresselyk dezelve Kade met Wagens of andere Rytuigen te gebruiken op eene Boete van Tien Guldens, latende aan de geslaagdens de vrijheid, om op dezelve Kade te mogen stellen Paaltjes, waar door het ryden met Rytuigen zoude konne worden belet.

15.

Zo wel op de May Schouwe, als St. Jans Schouwe, zal yder dykgeslaagde met een Spade in de hand Wijzen den aanvang en afgang van zijn Slag, op Boete van Twee Guldens.

16.

Alle vermiste Slag, of merkpaalen, op den voorsz. dijk, zullen moeten worden vernieuwd met Steene No. Paalen, met behoor-

lijke inscriptie, en van tyd tot tyd onderhouden, op Poene van vier Guldens.

Laatstelyk, is by Dykgraaven, en Hoogdyk Heemraaden gerezolveerd om voor te komen, de schade der Dykgeslaagdens, in gevalle van beboeting, en inryding der Schouwen, op defecte en verlaaten Slaagen, ter hunner waarschouwing, zo wel als ter onderrichting van des onkundigen te adverteeren.

Dat alle Hooge Dykschouwen, in den ring der Vyf Heeren landen, worden gevoerd, behalven de Boeten, op Poene van inrijding.

Dat de Boetens Paratelyk worden geëxecuteerd, en met de kosten der beboeting. en executie worden verhaald aan het Perceel lands, waar aan den Defecten Dyk is gehoorende, of daar aan geaffecteerd is het welk daar voor in het openbaar word verkogt, en door het volle Collegie aan den Koper met Brieven van eigendom werd geleverd, ten zij den Territorialen Dykgraaf, de kosten der Boetens, inrijding en Executie uitlegt om op den Dubbelden penning aan den gebrekigen dykgeslaagden te verhaalen, of dat zodanigen dykgeslaagden zelve de Penningen inlegt, of afspreekt te voldoen zo veel die verpleegt zijn.

Dat de inryding der Schouwe plaats heeft zo dra de Schouw gevoerd word op St. Jacob.

Dat ten opzichte der Schoordijk Schouwen en der Queldammen zo aan dezelve defecten bevonden worden, en niemand by het voeren der Schouwen op komt, om die te beteren en de Boete uitlegt, zal in dat Cas, zo wel als op de St. Jacobs Schouwe dadelyk ingereeden worden, en de Schouwe vallen zulks Dykgraven en Hoogdyk Heemraaden zig ter naaster Herberge begeeven ten koste der gebrekigen, en daar vertoeven zonder verder te Schouwen den tyd van vier en twintig uuren, en zo dan nog niemand komt om te beteren, en de kosten uit te leggen, en te voldoen, die verpleegt zijn, worden de defecten door het collegie, daar toe beschreven door hunne gecommitteerdens of wel door iederen Dykstoel op haar Territoir van wegens het geheele Collegie in het openbaar bij Klokluiding aanbesteed, en de kosten verhaald, in voegen als vooren.

En ten reguarde van alle de tusschen beide invallende en geboodene Schouwen van iederen Dykstoel, afzonderlyk onder haar bedrijf, zo ten aanzien der Dyken als Kadens en Queldammen

dat voor de inryding als vooren, na gedaane beboeting, en aanmaning ter verbetering der defecten nog vooraf gaat een Herschouw die gevoerd word, ten koste der gebrekige Dykgeslaagdens, alles overeenkomstig en ingevolgen de Oude Keuren en Chieringen.

Alle de voorsz. Generaale Schouwen zullen alzoo op de Leck, Lingen, en Diefdyken beschouwd worden den Tweeden Dingsdag en Woensdag na S^t^. Jan, zullende weezen den .....

En indien een inrydende Schouwe mogt vallen, zal dezelve zyn den Tweeden Dingsdag na S^t^. Jacob, ten waare alles op de Boet-Schouwe van S^t^. Jan bij Hoogdyk Heemraaden gelooft wierde, en ten aanzien van alle andere Particuliere Schouwen, van de respective Collegien afzonderlyk op zodanige tyden, als bij de respective dykstoelen, ieder in den zyne, geordonneerd zullen worden.

Aldus gedaan Gekeurd en Gearresteerd bij Gemelde Dykgraaven en Hoogdyk Heemraaden, op den Tweeden Dingsdag en Woensdag in Meij.

Ter ordennantie van dezelve

Pro vera Copia

D. van der Vlist,
Secret.

(Wordt voortgezet).

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

DOOR

J. A. R. KYMMELL.

(Voortzetting van Nav. LXV, 455.)

XIII. Wolter Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van Driesberg, Kessel, Moock en den Mussenberg, geboren op den Mussenberg 13 April 1660, overleden 8 Mei 1726, begraven te Gennep.

Na den dood van zijn' vader ging de Mussenberg over op hem; hij bleef evenwel in krijgsdienst, want hij werd, Pinksterdag 23 Mei 1706 zwaar gewond (zeventien blessuren) in den slag bij Ramillies en heeft het gebracht tot generaal-majoor en kolonel van een regiment cavallerie in Statendienst; bovendien werd hij directeur van de Cleefsche Ridderschap, daarin opgezworen zijnde met deze kwartieren:

Neukirchen gen[d] Nyvenheim	Brienen
Schewich	Buren
Reetraedt	Lynden
Herteveldt	Brempt.

Zijn naam prijkte, volgens de familiebescheiden, in 1542 nog op de oudste der zilveren gildeplaten, waarmede, in één keten vereenigd, de koning van het gildefeest, die den vogel van de hooge staak schoot, omhangen werd, in deze bewoordingen: »*Wolter Gottfriet van Nyvenheim gnt. Nykercken*, Herr zu Driesberg, Kessel und Moock etc. Koninck A°. 1684.« Navorscher 1888 bl. 276 noemt dezen »Koninck«: »*van Nykerken genmd Nyvenheim.*«

Den 15 April 1703 is *Wolter Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim* te Nijmegen, op huwelijksvoorwaarden van den 5[n] te voren en huwelijksproclamatiën te Goch en Nijmegen op 8, 9 en 15 d.a.v., getrouwd met *Elbertina van Tengnagel tot Gellieum*, geboren 14 November 1678, overleden 7 November 1745, dochter van *Gijsbert van Tengnagel*, heer van Gellicum, en van *Geertruid Albertine* of *Elbertine van Steenhuys*, gesproten uit het huwelijk van *Ludolf van Steenhuys*, heer van Oploe, Malden en Hoemen, met *Anna van Randwyck*. Huwelijksvrienden van de zijde des bruidegoms: zijne moeder *Beatrix van Brienen*, zijne zusters *Dorothea*, *Elbertine Charlotte*, *Mechteld* en *Henriette, Frederik Willem van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* heer van den Ham en Geleen, *Werner Ryckwyn van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, heer tot Epsendorff, als ooms, *Arnold Reyner van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, heer tot Caldenhausen en Schwanepoel, neef-germain, wijders *Dirk Wolter van Lynden*, heer van Hemmen en Blitterswijck, *Jacob Derk van Heeckeren,* heer van Barlham en Enghuijsen; van de zijde der bruid: *Gijsbert van Tengnagel,* heer van Gellicum, en zijne vrouw *Elbertine van Steenhuys*, als haar vader en en hare moeder, *Anna van Randwyck* weduwe *Ludolf van Steenhuys*, grootmoeder, *Zeno Diederik van Tengnagel tot Gellicum*, oom,

Walraad van Steenhuys, heer van Hoemen, oom, *Diederik van Wylich* vrijheer van Pröbsting en Aldenhof, oom, en *Jacob van Randwyck*, burggraaf, neef-germain.

Wolter Godfried van Neukirchen genaamd Nyvenheim, werd bij *Elbertina van Tengnagel tot Gellicum*, vader van:

1. *Johan Gysbert Ludolf Adriaan*, volgt **XIV**;

2. *Elbertina* of *Albertina Anna van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 7 September 1706, begraven te Eck en Wiel 7 October 1772, na overleden te zijn op haar buitengoed achter de Wetering bij Utrecht, gehuwd te Nijmegen 8 Januari 1750 met *Georg Carl Ludwig Myhler van Myhlerberg*, kapitein in het regiment van den Prins van Saksen-Hilbourghausen, later luitenant-kolonel, overleden nà zijne vrouw.

Omtrent eene familie *van Myhlberg* zegt J. Anspach in Navorscher 1877, bl. 589: »Zekere Mevrouw *von Myhlberg* »was overleden en te Eck-en-Wiel begraven. Het bij die be»grafenis gebruikte doodkleed gaf den richter Arnoldus Dirksen »van Wijk 6 October 1772 aan de Diaconie der gemeente ten »geschenke; maar de koster gaf het den kerkvoogd, die het voor »»de Kerk in bezit nam. De geschillen werden evenwel spoedig »bijgelegd.«

Anspach vroeg verder: »Wat is er van eene familie *Mijhlberg* »bekend? De leden er van, die te Eck-en-Wiel gewoond hebben, »— de man van de straks genoemde vrouwe was bij hare uitvaart »nog in leven — zijn misschien verwant aan den toenmaligen »heer der plaats *Evert Jan van Neukirchen genaamd Nieuwenheim*, »destijds gehuwd met *Geertruida Margaretha Mom.*«

J. T. de Raadt antwoordde in Navorscher 1878, bl. 99, dat hij omtrent verwantschap der familie met die van *Mijhlberg* niets vond; »een geslacht *von Mühlberg* (in zilver een raaf met een »ring in den bek) behoorde vroeger tot den Silezischen adel«, zegt hij en, eenige leden van dat geslacht opnoemende, oordeelt hij, dat de geslachten *von Mühlberg* en *von Mijhlberg* dezelfde zijn.

Hoe het zij, ik vond geen beschrijving van het wapen-*Mijhler von Mijhlenberg;* de verwantschap staat vast en met het oog op de vóórnamen en den tijd van haar huwelijk moet Mevrouw *van Myhlberg*, *Mühlberg* of *Myhler von Myhlerberg* zuster van den vorigen en dus tante van den toenmaligen heer der plaats, *Evert Jan van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geweest zijn.

3. *Arnold Hendrik Dirk*, volgt *XIV*^bis^.

4. *Alexander Theodoor Wolter van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 25 October 1709, overleden aan de kinderpokken 23 April 1711.

5. *Karel Jacob*, volgt *XIV*^ter^.

6. *Jacob Hendrik Jan Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 27 Mei 1712, werd vaandrig onder het regiment-van Haersolte, en is, denkelijk ongehuwd, overleden te Maastricht.

Volgens Officiersboekjes en stamboeken was hij 28 December 1764 ritmeester bij de cavallerie van Famars, 18 Maart 1766 majoor, 14 Februari 1769 luitenant-kolonel en 25 Juli 1771 kolonel, nog steeds bij Famars. Den 1 Januari 1775 teekende hij de conduitelijst en den 1 Januari 1781 de ranglijst; later komt hij niet meer voor.

In December 1769 en 29 December 1771 was hij te 's Hertogenbosch in garnizoen. (Dossier in 't Gen. Her. Archief van de Heeren van Epen en Wildeman te 's Gravenhage).

7. *Beatrix Dorothea Charlotta Geertruid van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 8 September 1713, overleden 5 Maart 1715.

8. *Beatrix Genoveva Josina van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 4 April 1715, huwde *Carel baron van Lichtenberg*.

9. *Wolter Werner Walraven van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 1 Mei 1716, overleden 15 Februari 1717.

10. *Walradine Maria Dorothea Mechteld van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 27 Juni 1718, overleden aan de grauwe loop 13 Augustus 1736.

11. *Wolter Godfried*, volgt *XIV*^quater^.

XIV. *Johan Gysbert Ludolf Adriaan van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, vrijheer van Driesberg, Kessel en Moock, welke heerlijkheden bij in 1751 verkocht (zie beneden), gedoopt in de Gereformeerde Gemeente te Goch 5 Februari 1705, lidmaat aldaar 12 September 1720, overleden te Nijmegen 22 Mei 1792, gehuwd te Eck 18 September 1731, na ondertrouw te Nijmegen op 24 Augustus te voren, met *Seyna Margaretha van Wyhe*, vrouwe van Eck en Wiel, geboren te Tiel 4 Maart 1714, overleden, volgens M. S. genealogie, in 178, (lees December 1787, op den 7^en^ van welke maand het lijk uitgevoerd werd van Nijmegen naar Wiel), dochter van *Evert Jan van Wyhe*, heer van Eck-en-Wiel en Eschate, kapitein in dienst van den Lande, *Otto's* zoon

ex *Seina van Delen* en van *Hendrina Hermina Bentinck tot Aller, Goossen's* dochter ex *Margaretha van Haersolté.*

Johan Gysbert Ludolf Adriaen van Neukirchen genaamd Nyvenheim, werd in 1726 lid van de Kleefsche Ridderschap, later director er van, vice-president van het Hof van Justitie van het Hertogdom Kleef en Marck tot 1750, in welk jaar hij zijne Kleefsche ambten liet varen en op 25 November geadmitteerd werd in de Ridderschap van Nijmegen. (Zie Van Meurs, Rp. Nijmegen, bl. 17 en bl. 71).

8 October 1728 wordt *Johan Gysbert Ludolf Adriaen van Nieukerken genaemt Nieuvenheim* beleend met de Haegbecksche hoeve en weiland, onder Ewijk, en 30 Juni 1759 dragen hij en zijne vrouw *Zeyna Margaretha van Wyhe* dat leen, in handen van den heer stadhouder der leenen, op ten behoeve van Derk van 't Lindenholt (Geldersche Leenaktenboeken).

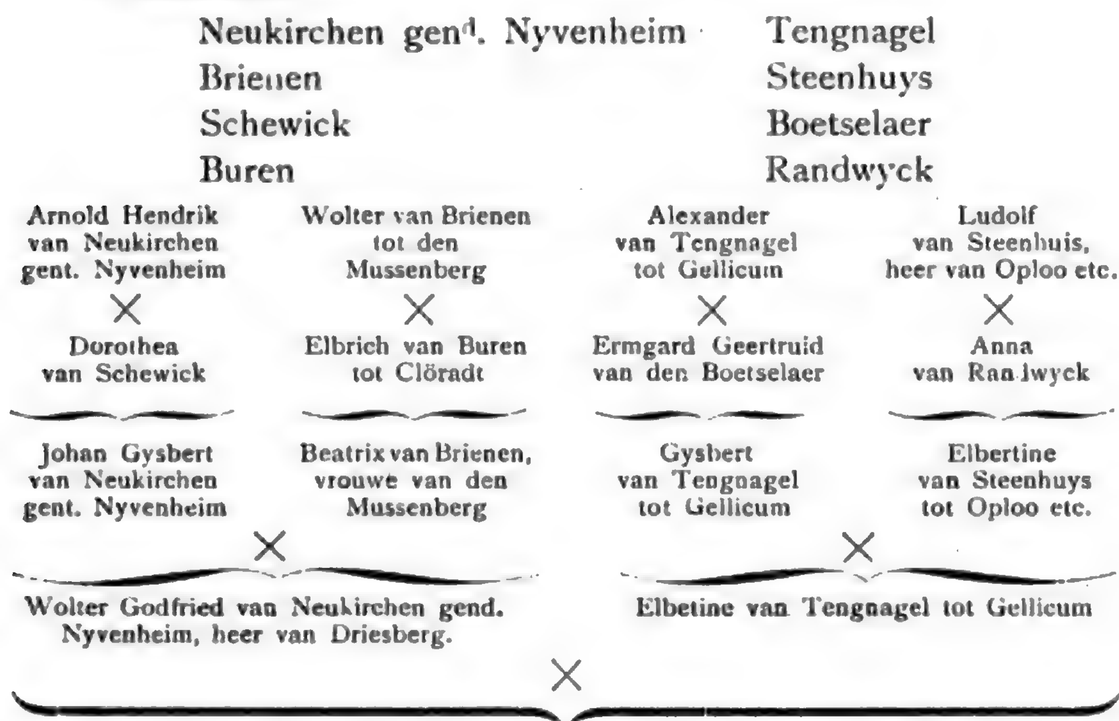
Uit Heraldieke Bibliotheek 1879 bl. 144 en 145 blijkt, dat *Seina Margatha van Wyhe,* als dochter van *Evert Jan van Wyhe,* heer van Eck-en-Wiel, en van *Hendrina Bentinck,* geboren is te Tiel 4 Maart 1714, aldaar (staande haar huwelijk) lidmaat werd in 1732, er 24 Augustus 1731 ondertrouwd en 18 September d.a.v. gehuwd is, krachtens attestatiën van Goch, Nijmegen en Tiel, met *Jan Gysbert Ludolf Adriaan van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* zoon van *Wolter Godfried* bij *Elbertine van Tengnagel tot Gellicum,* geboren 15 Februari 1705, vrijheer van Driesberg, Kessel en Moock, vice-president van het Hof van Justitie van Kleef en directeur der Ridderschap van dat Hertogdom, en dezen haren gemaal in 1736 tot heer van Eck-en-Wiel heeft gemaakt.

Zijne admissie in de Geldersche Ridderschap heeft veel moeite gekost; de aanvraag daartoe bleef in behandeling van 1730 tot 1750. Tijdens de behandeling legde hij o.a. deze verklaring over: »Verklare ik ondergeschreven, secretaris der stad Tiel, ten ver»soecke van die Hoogh Welgeboore Heere *J. G. L. A. van Neu»kirchen gen^t^. Nyvenheim,* vrijheer van Driesberg, dat Sijn H. W. »Geb., sedert desselfs trouwdagh, sijnde voorgevallen September »1731, alhier binnen de Stadt Tiel tot dato deses, successivelijk »sijn domicilium gehouden heeft ten huijse van desselfs schoon»vader, die HoogWelGeb. Heere *Everd Jan van Wyhe van Ecken-Wiel:* oorconde mijne beteekeningh den 23 May 1733.« (Was

geteekend) »*A. J. van Lith de Jeude,* secret.« (Vergl. Heraldieke Bibliotheek 1879, bl. 104—184.)

In het jaar 1751 verkocht *Van Neukirchen gen^d. Nyvenheim* zijne heerlijkheden Driesberg, Kessel en Mook aan Gysbert Willem van Dedem; hij liet zijne ambten in 't land van Kleef varen en werd, op 25 November van gemeld jaar, lid van de Geldersche Ridderschap. In 1771 was hij hoogheemraad van het Rijk van Nijmegen en extra-ordinaris gedeputeerde bij de Staten-Generaal; op het eind van gezegd jaar verliet hij Eck-en-Wiel, deed afstand van de Heerlijkheid ten behoeve van zijn zoon *Evert Jan* en vestigde zich te Nijmegen, waar hij 22 Mei 1792 stierf.

Kwartieren:

Johan Gysbert Ludolf Adriaen van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van Driesberg, Mook en Kessel, gehuwd aan Seyna Margriet van Wyhe, vrouwe van Eck-en-Wiel.

Hunne kinderen waren:

1°. *Wolter Godfried Albert Dirk van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* geboren 20, gedoopt te Nijmegen 23 November 1732, overleden in of na 1781, in welk jaar hij op 22 September testeerde, was kapitein bij de Hollandsche gardes tot aan zijn overgang in Franschen dienst, waarin hij kolonel geworden is van het régiment royal Liégois. Vóór zijn overgang in Franschen dienst was hij verloofd met de weduwe *Van Borselen van Geldermalsen;* maar de trouwbeloften werden, bij afkoop voor *f* 100.000.—, ongedaan gemaakt en *Neukirchen gen. Nyvenheim* bleef ongehuwd.

Hij vermaakte dan ook, bij bovenvermeld testament, zijne juweelen aan zijne zuster de *Hertogin van Brancas-Villars;* aan zijne andere zuster, de *Markiezin de Champcenetz* legateerde hij zijn portret en aan zijn nicht *Ida Seina (Idalie Johanna Seina)* zijn zilveren tafelservies. (Wapenheraut 1903, bl. 468).

Blijkens de Verslagen omtrent 's Rijks Archieven over 1904, bl. 150, berusten in 't Geldersch depôt stukken betreffende de nalatenschap van G. G. A. T. baron van Neukirchen en Nyvenheim, van 1783. Ik meen voor G. te mogen lezen Gualterus = Wolter en voor T. Theodorus, eene verlatiniseering voor Diderik of Dirk en te mogen aannemen dat hier de nalatenschap wordt bedoeld van Wolter Godfried Albert Dirk van Neukirchen genaamd Nyvenheim, die zooals boven gezegd wordt, op 22 September 1781 zijn testament heeft gemaakt.

2°. *Henriette Anne Christine Marie van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* geboren te Tiel 30 April 1734, gedoopt 2 Mei d.a.v., overleden te Nijmegen 28 Januari 1813. Van 1745 tot 1759 was zij stiftsdame en chanoinesse te Bedbur; door E. A. Th. van Heyden genaamd Rijnsch en A. S. Vrijheer van Spaen werden op 25 Februari 1745 opgezworen deze kwartieren (vergl. Sloet's »Bedbur«, bl. CLXXI):

Johan Gysbert Ludolf Adriaan van Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Drissberg,
Eck-en-Wiel, Seina Margriet van Wyhe.

Wolter Godfried van Neukirchen gend. Nyvenheim tot Driesberg Elbertina van Tengnagel		Evert Johan van Wyhe tot Eck-en Wiel Hendrina Bentinck	
Johan Gysbert van Neukirchen gend. Nyvenheim tot Driesberg	Gysbert van Tengnagel tot Gellicum	Otto van Wyhe tot Echteld	Goossen Bentinck tot Aller
Beatrix van Brienen tot Mussenberg	Elbertine van Steenhuys tot Oploo	Seina van Delen tot Laer	Margriet van Haersolte tot IJrst

Deze chanoinesse heeft hare prebende in Bedbur verkocht, om voor de opbrengst er van haren tweeden broeder *Evert Jan* uit te rusten naar Oost-Indië.

Op 16 Juni 1782 huwde *Henriette Anna Christine van Neukirchen genaamd Nyvenheim* te Nijmegen met *August Hendrik Christiaan graaf van Rechteren,* heer van Borgel en Rhaan, kommandeur in de Duitsche Orde, kolonel van het regiment infanterie

van Leiningen, zoon van *Frederik Willem van Rechteren*, heer van Noorddeuringen, *Adolf Hendriks*zoon ex *Sofia Juliana van Castel-Rüdenhausen*, en van *Dorothea Carolina Charlotte van Castel-Rüdenhausen, Frederiks*dochter ex *Charlotte Juliana van Castel-Remlingen. Van Rechteren* werd geboren 30 October 1726 en stierf kinderloos te Zwolle 9 Juni 1798. Zijn lijk werd uitgevoerd, om te Almeloo te worden begraven. Vóór 16 Maart 1759 was *Van Rechteren* in 't huwelijk getreden met *Maria Sofia Augusta Reinira van Coeverden*, vrouwe van Rhede, *Goosewyn Hendrihs*dochter ex *Margaretha Florentina Eleonora van Rechteren* en weduwe van *Georg Jacob van Münchhausen tot de Oldemeule.*

Volgens Heraldieke Bibliotheek 1883 (Genealogie van Coeverden bl. 287): *Margaretha Sophia Augusta Reinira*, dochter van *Goossen Hendrik van Coevorden tot Rhaen en Rhede* en van *Margaretha Florentina Eleonora van Rechteren*, geboren in 1723, overleden in Mei 1779, eerst gehuwd in 1746 met *George Jacob van Münchhausen van Oldemeule*, zoon van *Joan Christoffel Ludolf* en van *Isabella Maria Sweerts de Landas*, overleden in 1756, daarna op 3 September 1758 met *August Hendrik Christiaan graaf van Rechteren, heer van Borgel*, zoon van *Frederik Willem* en van *Dorothea Carolina Charlotte von Castell Rüdenhausen*, die na haar overlijden in Juni 1781 hertrouwde met *Henriette Anna Christina van Neukirchen*, en in Juni 1798 overleed.

3°. *Evert Jan*, volgt *XV*.

4°. *Lambert Jan Berend van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, Pruisisch luitenant-kolonel, geboren 20 Februari 1738, gesneuveld te Swalmen, bij Roermond, in Maart 1793. Zijn huwelijk met *Eleonora van Angeren*, eerder weduwe van *Alexander von der Schulenborg*, werd door echtscheiding ontbonden.

5°. *Karel Anton Hendrik van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 20 October 1739, ongehuwd op reis naar Oost-Indië overleden te Rochefort 5 Januari 1773.

6°. *Berend*, volgt *XVbis*.

7°. *Sophie Geertruid*, volgens Heraldieke Bibliotheek 1881, bl. 144/145, *Elbertine Elisabeth* en volgens Wapenheraut 1903, bl. 468, *Sophie Geertruid Adelaide Dorothea Catharina Albertine Frederique van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren in 1743, kinderloos overleden te Fontainebleau 24 De-

cembęr 1805, huwde, na geschaakt en op 14 Mei 1760 te Kleef in ondertrouw opgenomen te zijn met Jonker *Gerhard Pater,* voerende in goud drie roode hamers of roskammen, wiens geslacht men niet verwarren moet met de niet-adellijke *Pater's.* Mevrouw *Pater–van Neukirchen genaamd Nyvenheim* vestigde zich in December 1762 te Parijs, waarna op 29 Juli 1763 eene minnelijke scheiding werd aangegaan en zij, na korten tijd favorite te zijn geweest van Koning Lodewijk XV en inmiddels katholiek te zijn geworden, op 20 Juli 1779 hertrouwde met den markies *de Champcenetz.*

Over dezen markies leest men in Navorscher 1894, bl. 94, overgenomen uit de Fransche Intermédiaire: »Le marquis »*de Campcenetz,* gouverneur du palais des Tuileries en 1789, avait »pour une de ses femmes (en tout cas la dernière) une demoiselle »*de Neukirchen,* soeur d'un riehe Hollandais des Indes Orientales, »le baron *de Neukirchen dit de Nyvenheim,* dont la fille, *Idalie* »a épousé le 6 Septəmbre 1790 à Rome *Armand de Polignac.*« (Mededeeling van J. D. Wagner, destijds te Breda.)

In de Intermédiaire van 30 Augustus 1803 schrijft Alf. Bégis: »*Sophie Gertrude Adelaïde Dorothée Cathérine Frédérique* »*de Neukirchen de Nivenheim,* née en 1743, mariée à *Gérard* »*Pater* en 1760, vint à Paris au mois de Décembre 1762, avec »une de ses amies, la baronne *de Wartberg* née comtesse *de Nes*»*selrode.* Elle se sépara à l'amiable d'avec son mari le 20 Juillet »1763 et vécut à Paris sous son nom de famille. Elle fut bientôt »admirée pour sa beauté et admise à la cour de Louis XV, sous »le nom de la baronne *de Newkerke,* choisie par la Reine pour »jouer des ballets; elle devint la favorite du Roi.« (In één der geraadpleegde M. S. genealogien komt voor: »Zij werd geadmitteerd in 't »parc aux cerfs« van Lodewijk XV en bekwam een pensioen van hem.) »Elle obtint de grandes faveurs et des pen»sions importantes, ainsi motivées: »en considération de son étàblis»»sement en France et de sa conversion à la réligion catholique.« »Le 20 Juillet 1779 elle épousa le Marquis *de Champcenetz,* etc.«

Van Mevrouw *de Champcenetz* wordt door den heer Anspach in Navorscher 1893, bl. 412, gezegd, »dat zij onder het Koning»schap grooten invloed verwierf en reeds zestien jaar te voren, »door tusschenkomst van den toenmaligen staatsminister, den »aartsbisschop de Sens, belangrijke diensten had bewezen aan

»haar uitgeweken landgenooten. Zij, eene *van Nyvenheim*, onder »geleide van een gendarme uit Parijs gevoerd, kwam in de Ba- »taafsche Republiek onder surveillance. Als voorname oorzaak »van de plotselinge verwijdering van haar en andere aanzienlijke »personen uit Parijs, wordt opgegeven ingenomenheid met de op- »voering van een stuk in het Théâtre Français, getiteld »Eduard van Schotland (A°. 1745), hetwelk zinspelingen be- »vatte tegen hen, die vóór den dood van Lodewijk XVI hadden »gestemd en waaraan de Eerste Consul (*Napoleon Bonaparte*) zich »geërgerd had.«

G. J. Pyman, gepensioneerd luitenant-generaal, gewaagt in »Bij- »dragen tot de gebeurtenissen in de Republiek der »Vereenigde Nederlanden, van 1778—1807, Utrecht 1826, bl. 20—23«, van zijne evacuatie naar Frankrijk, na de invasie der Pruisische troepen in 1787 en zegt, dat hij te St. Omer een groot aantal Nederlandsche patriotten aantrof en, te Parijs ge- komen, geintroduceerd werd o.a. bij den Markies *de Lafayette* en bij den Markies *Chansonnet* (sic!) die gehuwd was met de »*Barones* »*van Niewenheim*«, in Nederland geboren, een beminnelijke en verstandige vrouw, die bij den Eersten Minister, den aartsbisschop *de Sens*, en andere hoogwaardigheidsbekleeders zeer in aanzien was en daardoor goede diensten kon bewijzen aan de uitgeweke- nen uit haar vroeger vaderland. Door haren invloed hoofdzakelijk kwam de oprichting tot stand van het corps Liégois, waarbij een groot aantal uitgeweken officieren (o.a. haar oudste broeder *Wolter Godfried Albert Dirk van Neukirchen genaamd Nyvenheim)* in dienst werden gesteld.

Markies *de Champcenetz* is gestorven te Fontainebleau op 7 Mei 1813 en was achtereenvolgens kapitein van de dragonders, gou- verneur, eerst van de kasteelen Meudon en Bellevue en later van de Tuileries.

8°. *Seyna Alexandrina van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* geboren op 't Huis »Wiel« 17 Maart 1745, overleden te Tiel 19 December 1819, chanoinesse te Averendorp, huwde te Eck 11 November 1776, op huwelijksvoorwaarden van 20 October te voren, met *Jacob Derk van Brakell,* heer van den Hoeckenburg, zoon van *Jacob van Brakell* en *Maria Catharina van Borssele,* geboren te Doornik 22 November 1736, overleden te Tiel 17 April 1796, geadmitteerd in de Ridderschap van Nijmegen 26 Januari

1759, waarna hij den eed teekent op 3 April en door het kwartier wordt toegelaten 3 Mei 1759; sedert 26 Januari van laatstgemeld jaar was hij ook rechter van Tiel en Zandwijk.

(Wordt voortgezet).

Testament van Peter van der Molen [1]) ridder, en zijne huisvrouw Hillegondis meester Willems Andriesdochter l.d. Antwerpen 6 Maart 1529.

In den name ons heeren Amen By desen jegenwoordighen openbaren Instrument sy condt ende kenlyck een(en) jegelycken dat inden jaer van der geborten desselfs ons hee(re)n duysent vyfhondert en(de) neghenentwintich in de tweede Indictie den sesten dach in merte, des pausdomps onser alre heylichste vaders in gode en(de) hee(re)n, hee(re)n Clemens by der godlycker voirsienicheyt de Sevenste paus van dien name in synen sesten jar, Syn personelyk geweest, Inder presentien myns openbaers notars en(de) getuygen na genoempt hier toe geroepen ende gebeden, deersame en(de) voirsienighe persoenen, *heer peeter van der molen, ridder*, ende vrouw *hillegondis meester willems andries dochter* syn wettege huysvrouwe, ingeseten van Antwerpen. Al was die voirsz *heer peeter* wat sieck van lichame nochtans beye huer vyf sinnen, verstant ende memorie wel hebbende alsoe dat scheen, aenmerckende ende overdenckende de broesheyt der menschelycke natuire ende dat niet sekerder en is dan de doot, en(de) niet onsekerder dan de ure des doots, hebben daer om(m)e wel bedacht synde, soe sy seyden van allen hueren tytlycken goeden, die hen god van hemelryck op deser erden verleent heeft en(de) noch verleenen mach gesamender hant ende elck van hen besunder gemaect en(de) gheordineert huer testament ende utersten wille in der manieren hier na volgende wederroepende, irst casserende en(de) doende te niette alle ander testamenten codicillen en(de) makinghe van uitersten willen die sy tsamen oft iemant van hen besunder voerdat van desen enichsins gemaect en(de) geordineert moghen hebben, begerende ende willende dat dit huer

[1]) Of, en op welke wijze er verwantschap bestaat tusschen dezen *Peter*, en het bekende geslacht Van der Muelen, waarvan sedert 1915 leden tot den Nederlandschen Adel behooren, is nog niet vast te stellen. Vgl. De Wapenheraut 1915 bl. 113, 153 en Nederland's Adelsboek 1914, bl. 356.

testament en(de) utersten wille na huer aflyvicheyt, altyt van goeder werden gehouden sal syn en(de) blyven, tsy vuyt crachte va(n) rechte van testamente oft codicille oft donatie die men heeft in rechte causa mortis oft oick vuyt crachte van ottroyen by hen vercreghen oft andersins, Alsoe dat enighe testament ende utersten wille van yemanden alderbest van werden mach syn en(de) blyven al ist dat alle de solempniteyten die van rechs wegen in de testamenten sculdich syn te gescieden in desen hueren testament en(de) utersten will niet volcomelyck onderhouden oft gesciet en wensen, niettegenstaende oick enighe privilegien, costumen oft municipael statuyten van enigher plaetsen daer sy selen geraken te sterven, oft daer huer goeden gelegen selen syn alle de welke sy desen aengae(n)de en(de) contrarierende derogeren.

In den Irsten soe bevelen die voirsz. testateurs haer ziellen wanneer die vuyt hueren lichamen scheyden sullen gode van hemelryck marien synder gebenedyder moeder ende alle den hemelschen geselscappe en(de) huer doode lichamen der gewyder erden, begerende huer sepulturen inder kercken tot Westmalle inde capell besyden den hoogen choer.

Item de voirsz. testatoers procederende voorts ter dispositien van allen hueren tytelycken goeden die sy achter laten selen geeft en(de) maect elck van hen onser liever vrouwen van Camerryck voir huer ontrechverdich goet oft sy enich onwetens hadden twelf gr. br. eens.

Item elck van hen geeft en maect St. Jacops kercke alhier tot tim(m)eragien drie ponden gr. br. eens.

den prochiaen van derselver kercken twee scellingen brabans eens, ende den coster een(en) scellinck br. eens.

Item elck van hen maect den Ermen huysarmen alhier t Antwerpen twelf ponden gr. br. eens.

den predick(hee)ren, den mi(nde)rbroeders onser liever vrouwen broeders, den broeder van St. Salvatoers cloester geheeten peeter pots, den claren susterkens ende den susterkens van der derder regulen alhier, elcken voirsz. connink — thien scelling(en) br. eens tot .... voir de gemeyn broeders en(de) susters opten dach van elck uytvaert.

Item de voirsz. testatoers geven ende laten na die aflyuicheyt van irsten van hen *Erarden Cotereau,* de sone van vrouwe *Anna* haerder dochter saliger memorien daer vader off is heere *Philips*

Coutereau, ridder, alle alsulken goeden als sy na d inhouden van der houwelyxsche vorwaerden tusschen den voirsz. heere Philipsen ende haerder dochter gemaect na de doot van den irsten van hen derselver haerder dochter gegunt hebben, en(de) dat nochtans mit alsulken belastinghe en(de) beswaringhe als sy nu mits desen alle deselve goeden gesamenderhantt gebruyckene huer ottroyen hen verleent belasten, Te wetene dat sy malcanderen reciproc maken en(de) uterlycken willen dat die lanxtlevende van hen beyden daer op en(de) vuyt hebben sal alle jaer soe lange als dieselve leven sal dry hondert rynsgulden(en) elcken rynsgulden tot twintich stuvers gerekent ten tyde van den irsten aflivigen van hen ingaende, den voirsz. Gerarden in alle deselve goeden, alsoe belast en(de) beswaert synde, jure institutionis huer erfgename instituerende, willende dat hy daer mede na de doot vanden irsten van hen beyden geheellycken vuyt blyven sal vuyt alle huer ander beyder goeden.

Item de voirsz. testatoers willende in desen omme meerder sekerheit gebruycken, als vor die ottroyen hen gegont en(de) verleent, geven maken en(de) laten midts sekere redenen hen daertoe moverende malcanderen reciproc deen den anderen, donatione causa mortis te wete dierst aflivighe den lanxtlevende van hen beyden alle dese nabescreven goeden, te wetene, huer thiend en(de) Erve in *Zuyt-bevelant*, haer huys met alle syn toebehoorten metten lande Inde *oude tonge int lant van grysoort*, huer hoeve mit alle huer toebehoorten en(de) chy(n)sen tot *Scilde* gelegen, alle huer huysen met alle huer toebehoorten binnen der stadt van Antwerpen gestaen en(de) gelegen, en(de) voorts alle huer ander goeden haefiycke en(de) erflycke, rueren(de) en(de) onrueren(de) die sy nu hebben en(de) noch in toecomende tyden verswygen moegen, hoedanich dat die syn mogen zeten en(de tot wat plaetsen die gelegen selen syn oft bevonden werden, tsy binnen der stadt van Antwerpen, tot Malle oft elders, tsy gout, gelt, silver ghemunt oft ungemunt katheelen, juweellen, huysraet oft ander goeden, hoe die genoempt mogen syn egheen vuytgescyden boven die parceelen van goeden van den irsten aflivigen van hen beyden in de voirsz. houwelyxsche vorwaerde gespecificeert staende overschietende met oick alle de sculden, crediten verschenen renten, pachten en(de) chy(n)sen en(de) oick met alle de vruchten ten tyde van der aflivicheyt van den irsten van hen

beyden alsdan noch opter erden oft inder erden wesende alle alsulken goeden euwelyck en(de) erflyck te hebbene en(de) te gebruyckene sonder iemans toeseggen willende uterlyck dat die lanxtleve(n)de wt dattet van het beyden syn sal, synen vryen eygen wille, met alle die selve voirsz. goeden sal moge(n) doen, deselve mogen vercoopen, verthieren, alieneren, wechgeve(n) en(de) daer aff disponeren tsy by testamente oft andersins soedat den selven lanxtlevenden believen sal sonder den Erfgenamen van den irsten aflivighen aen te siene oft e(e)nighen inventaris oft staet daer off te moeten overgevene, Ende offer eenighe goeden waren, onder de voirsz. goeden die sy malcanderen reciprox maken daer off sy de proprieteit malcanderen niet maken en mochten soe maken sy alsdan malcanderen reciprox tgebruyck en(de) tochte daer aff.

Item want de lanxtlevende van den voirsz. testatoers hebben en(de) behouden sal alle die halflycke ruerende goeden, mit alle die verscenen renten chy(n)sen en(de) pachten als vore verclaert is, daer om(m)e sal deselve lanxtleve(n)de gehouden syn te betalene, alle huerder beyder wettige sculden, legaten, des irst aflivighe vuytvaert kerkelycke rechten, en(de) alle ander oncosten dien aencleve(n)de.

Item om dat dit huer tegenwerdich testament te bat soude mogen gestelt worden tot volcomender executiën, soe kiesen en(de) noemen die voirsz. testatoers voir huer executuers deersame mannen *Frederick van Reness, heer tot Oostmalle, meestere Adriaen Hertsen, meestere Jacoppen de Vocht* pensionar(is) des(er) stadt.

Ende daertoe den lanxtlevende van hen beyden als principael en(de) superintendent tsamen en(de) elcken van hen metten superintendent besunder stellende in hueren handen alle huer goeden die sy achterlaten zelen, om(m)e daermede dit huer testament in allen synen poincten te volbrengene tsy metter minnen oft metten rechte ten coste en(de) laste van allen hueren goeden die sy achterlaten selen gevende elck van hen testatoers, elcken van hueren voirsz. executeurs een silveren croes van een(en) marcke voir een memorie.

Item de voirsz. testateurs willende voorts den voirsz. Eraert huerder dochter sone versien van profitelycken regimente soe ordinieren sy en(de) uterlyck seer herttelyck begerren dat die voirsz. meester adriaen Hertsen en(de) meester Jacop de Vocht ende die lanxtlevende van hen testateurs onder hen dryen den

voirsz. Erarden huerder dochter sone en(de) alle syn goeden regeren selen ende die a(d)ministratie oft regiment daer off gehiellycken hebben tot dat deselve Eraert vierentwintich jaren out sal syn, hen herttelyck biddende dat sy dien last aenverden willen en(de) een(en) rentmeester oft meer rentmeesters stellen omme die pachten en(de) chy(n)sen in te halene, den selven rentmeesters gevende voir hueren salar(is) den twintichsten penninck voir hueren arbeyt van hueren ontfange, welke rentmeesters hen alle jaer van allen hueren ontfange rekeninge ende bewys doen selen, ende soe wanneer e(e)nighe vanden voirsz. Erarts renten afgescuten wordden, oft oick wanneer dat e(e)nighe quantiteyt van penning(en) vergadert syn soe selen die voirsz. Regerders daer mede ennighe renten oft ander erfgoeden soe hen dat beste en(de) profitelycxste duncken sal coopen tot behoeff vanden voirsz. Erart, Ende offer iemant vanden voirsz. twee regeerders storve, eer de voirsz. Eraert tot huwelycken state oft tot vierentwintich jaren gecomen ware soe sal die andere met rade van den lanxtlevenden van hen testateurs een anderen die hem daer toe nut en(de) bequaem sal duncken mogen kiesen, Ende oft daer na noch yemant van den twee Regeerders alsdan wesende storve soe sal altyt voorts die andere eenen in diens plaetse mogen kiesen en(de) stellen met rade van den lanxtlevenden als vor(en) ende altyt soe voorts, tot dat die voirsz. Eraert vierentwintich jaren out sal syn, oft tot huwelycken state gecomen sal syn, Ende zelen de voirsz. twee Regeerders voir huer moetsel en(de) arbeyt alle jaer hebben vuyt Eraerts goeden na de doot van den irsten va(n) hen testatuers thien ponden groot brabans te wetene elck vyff ponden, Ende na de doot vanden lanxtlevenden van hen testatuers noch thien ponden brabans, soedat elck van hen alsdan hebben sal thien ponden groot brabans.

Item die voirsz. testatoers en willen niet dat heer Philips Coutereau de vader vanden voirsz. Eraert noch oick yemant anders van dyersyden enich bewint gesach oft regiment hebben sal over die goeden den voirsz. Eraerden van hen testatoers toegecomen, Ende oft gebuerde dat in toecomenden tyde yemant twaer de voirs. Eraert oft iemant anders, hem tegens dit huer testament in al of in deele opponeerde, soe selen alsdan die voirsz. twee regeerders dat defenderen en(de) vervolgen(e) ten coste en(de) laste van den goeden des voirsz. Eraerts, ende soe verre de selve

Eraert hem opponeert soe sal hy alsdan daer mede verburen vanden goeden die hem van den testatoers toegecomen selen syn twintich marck fyn gouts waer off alsdan deen derdedeel hebben sal Sint Jacops Kerke alhier, dander derdendeel die aelmoeseniers alhier tot behoeff van den Armen, Ende het derde derdendeel de lanxtlevende van hen beyden, welke pen(ningen) betaelt oft onbetaelt willen de voirsz. testatoers dat dit testament altyt sal blyven in synder werden en(de) onderhouden worden gevende oick denselven twee Regeerders metten lanxtlevenden volcomen macht en(de) auctoriteyt.

Weert by alsoe datt ennighe duysterheyt oft divers verstant gebeurde oft gevielle in dit heur testament, dat alsdan dat staen sal tot hue(re)n verclerrene, en(de) elck van hen besunder metten lanxtlevende van hen testatoers, ende na verclaren onderhouden wordden.

Item soe wat legaten dat die voirsz. testatoers in hueren levene betalen die en sal men niet meer na huer afflyficheyt betalen.

Item die voirsz. testatoers ende elck van hen besundere hebben tot hen gereserveert dit huer testament te mogen veranderen minderen en(de) meerderen soe hen dat believen en(de) goeduncken sal waer off ende van al dat voirsz. is, begherden de voirsz. testatoers van my openbacr notar(is) onder genoempt gemaect te wordene een oft meer openbaer en(de) openbaren instrument en(de) instrumenten inder bester formen. Dit geschiede t Antwerpen des bisdoms van Cameryck ten huyse van den voirsz. testatoers in de merre staende in een neder camere in den jaere, maent dage indictie en(de) pausdomme als vore, daer mede by en(de) over waren deerbaer mannen Pieter de Hase douwe en(de) Jan Verheyden hun vetters ingeseten poorters van antwerpen als getuygen hiertoe geroepen en(de) sunderlinge gebeden.

Onderteekent aldus:

Et ego Johannus de Zeverdonck p[res]b[yte]r camerar. dioc. sacra publicus sacra Ap[osto]lica aucte notarius . . . . etc.

Codicil van Peter van der Molen, ridder, i. d. Westmalle 14.9.1529.

In den Name ons heeren Amen, By desen tegenwoordig(en) Instrumente Sy condt ende kenlyck eenen iegelycken dat in den

jaere van der geboerten desselfs ons hee(re)n duysent vyfhondert en(de) neghenentwintich in de tweede indictie den vierthiensten dach in Septembri des pausdomps onser alreheylichste vaders in gode en(de) hee(ren) hee(re)n Clementis by der godlycker voersienicheyt de sevenste paus van dien name in synen sesten jare, is personelyck geweest in der presentien myns openbaers nota(ris) en(de) getuyghen na genoempt hiertoe geroepen en(de) gebeden, deersame en(de) voirsinnighe *h. peeter van der molen, riddere*, syn vyf sinnen verstant ende memorie wel hebbende, alsoe dat scheen, Ende heeft vuyt synen vryen eyghen wille, ombedwongen oft verleyt van iemanden mit goeder deliberatien, wel bedacht synde, so hy seyde, in den irsten ende voir all gheapprobert, gelaudeert ende geratificeert, ende midts desen approbeert, laudert ende ratificeert alsulken testament ende vuytersten wille in allen synen pointen en(de) clausulen als hy en(de) vrouwe *Hillegondis meester willems andries dochter* syn wettige huysvrouwe in den jaer van der geborten ons hee(re)n duysent vyfhondert en(de) neghenentwintich den sesten dach in merte voir my openbaer notaris onder genoempt gesamenderhant en(de) elck van hen ghemaect ende gheordineert hebben.

Voerts soe heeft de voersz. heer Peeter gegeven gemaect ende gegunt geeft maect ende gunt midts desen dair en boven in maniere van codicille oft additie van synen voirsz. testamente der voirsz. vrouwe Hillegondis synre huysvrouwen huer leefdaghe gedurende te hebbene tbesittene ende t gebruyckene na syn doot soe verre sy langher leeft dan hy, syn hoff ende huysinghe tot Westmalle gelegen met opper hove en(de) neder hove met beyde de bogaerden en(de) pryeel, metter visscherye ende grachten rontom(m)e by der kercken aldaer geleg(en), Ende daertoe noch oick de hoeve aint voirsz. hoff geleg(en) met alle hueren toebehoorten gelyck heinrick Kyen die nu tertyt in huringe ende pachtinghe heeft ende gebruyct.

Noch wilt de voirsz. h(eer) Peeter dat deselve vrouwe Hillegondis syn huysvrouwe huer leefdage gedurende hebben en(de) gebruycken sal sonder toeseggen van yemanden den jaerlyxschen hout houwe van alle die goeden die hy binnen Westmalle en(de) Soerselle liggende heeft, na inhouden syns selfs Registers, Ende daertoe noch mogen gebruycken syne moeren binnen Westmalle ghelegen ende daer vuyt alsoe vele torfs moegen doen steken

ende halen als sy tsamen binnen huer beyder levene gedaen hebben, voorts soe verclerde die voirsz. Peeter dat hy niet en wilt dat Eraert syn neve ende generael erfgenaem noch oick ymant anders van synen twegen ennighe opgaende hout afhouden selen, tensy dat deselve Eraert vyfentwintich jaren out sy, maer believet der voirsz. vrouwe Hillegondis synne huysvrouwen e(e)nighe tim(m)eragie off reparatie aen t voirsz. hoff oft hoeven te doene soe sal sy daertoe ennighe boemen aff mogen doen houwen die huer daertoe best zelen duncken dienen, ende desgelyck selen oick de Curatoers ende governoers van Eraerden voirsz. tot behoef van Reparatie van en(n)ighen hoeven, huysen oft visscheryen den voirsz. Eraerden toebehoorende, ennighe opgaende houten aff moghen doen houwen ter minster scade ende meest profyte.

Voorts wilt uterlyck die voirsz. h(eer) Peeter by alsoe dat God almechtich vuechde dat de voirsz. Eraert syn neve afflivich wordde sonder wettige gebuerte van hem gecomen levende achter te latene, dat alsdan alle die goeden, die hy den selven Eraerden achterlaten sal, toecomen ende succederen zelen op *Jacoppen van Brymuer* syns susters soene, sonder ennighe belastinge byden voirsz. Eraerden opt selve goeden te doene twaer by testamente oft andersins, begerrende ende uterlyck willende die voirsz. h(eer) Peeter dese teghenwordighe codicille oft additie altyt van goeder werden gehouden te hebbene in allen manieren soe die alderbest na geestelycken ende werlycken rechten van werden mach syn, waer off en(de) van al dat voirsz. is begerde die voirsz. Peeter van my openbaer notaris ondergenoempt gemaect te worden een oft meer openbaer ende openbae(re)n instrument ende instrumenten in der besten formen. Dit ghesciede in den dorpe van Westmalle des bisdomps van Cameryck int voirsz. hoff in een nedercamere inden jare, maent, dage, indictie ende pausdomme als vore, daer mede by ende over waren deersame mannen en(de) hee(re) meester Henrick Aelbout en(de) Louwereys van der Lynden priesters des bisdomps van Utrecht en(de) Cameryck als getuyghen hiertoe geroepen en(de) sunderlinghe gebeden.

Onderteckent:

Et ego Johannes de Zeverdonck pbr. Camerar. diac. publicus sacra aplica auct. notarius..... etc.

Medegedeeld door M. G. Wildeman.

Wapen Fabri.

In de kerk te Helvarenbeek bevindt zich een grafsteen met uitgesleten wapen, alleen de omtrekken van helm en dekkleeden zijn nog zichtbaar, alsmede het navolgende inschrift: »Hier leet »begve *Lambrech Fabri*, schoutent deser vriheit, sterf d. 25 Febry »1618 en *Barbara van de Venne*, sijn huysvr. sterf ... uny 1607«. Hun zoon *Ancelmus Fabri*, gehuwd met *Healwich*....., was in het begin der 17de eeuw schout te Budel. Kan een der lezers het wapen dezer familie *Fabri* mededeelen?

's-Gravenhage. CARL KÖFFLER.

ONDER DE STUDEERLAMP.

De Torens zingen!

Nederlandsche torens en hunne klokkenspellen,
door D. J. VAN DER VEN,
met 62 afbeeldingen naar photografische opnamen.
Uitg. J. M. Meulenhoff, — Amsterdam.

De omstandigheid, dat de beroemde Mecheler beiaardier Jef Denijn zijn krachten gaat wijden aan het Arnhemsche klokkenspel, gaf Van der Ven aanleiding een aardig boekje te schrijven over de Nederlandsche klokkenspellen en met tal van afbeeldingen te voorzien. De Nederlandsche klokkengieters waren immers algemeen bekend en gewaardeerd. En juist in dezen tijd, nu Vlaanderen's klokkenspel zwijgt — wie weet voor hoe lang — dienen we ons kostbaar bezit dubbel op prijs te stellen en heeft schrijver van bovengenoemd boekje een dubbel goed werk gedaan door onze aandacht te vestigen op onze „zingende torens". Van historische waarde is het tweede gedeelte, dat meer in het bijzonder »onze Vaderlandsche speeltorens« beschrijft er hun geschiedenis.

Op volledigheid maakt het werkje natuurlijk geen aanspraak, daarvoor is het in een te kleinen »mantel gegoten«, maar er is toch veel in bijeengegaard, die wetenswaardig is. Vooral ook het hoofdstuk dat over de kunst van het klokkengieten handelt.

Kortom, het geheel is een nuttig boekje, dat we onzen lezers kunnen aanbevelen. G. F.

GESCHIEDENIS.

EEN EN ANDER UIT:

RECES DES QUARTIERS VAN NIJMEGEN 1795—1798

DOOR J. D. WAGNER.

Vergadering binnen de stad Nijmegen in Januari en Februari 1795, het eerste jaar der Bataavsche Vrijheid.

Praesente Leden des Quartiers:

Nijmegen.
In loco.
Thiel.
Cornelis Taaij,
Jasper van Galen.
Bommel.
Augustinus Geukama,
Henricus Schull,
Jasper Ganderheijden,
Jan Hendrik Stoffenberg,
Warmold Albertinus van der Feltz,
Paulus van Essen.

Saturdag den 31 Januari 1795.

Tot Ordinaris Gecommitteerde ter Vergadering van Hun Hoog Mogenden in plaatze van den Burger H. W. van Grootenray te nomineren den Burger C. H. van Grasveld, Burgemeestr der Stad Nymegen, en den Burger Augustinus Geukama, lid van de Municipaliteit der Stad Bommel, in plaatze van den Burger D. G. van den Steen.

In het Collegie ter Admiraliteit op de Maze tot den eersten Maart aanstaande te committeren den Burger Alexander in de Betou, Lid der Municipaliteit der Stad Nymegen, in plaatze van den Burger F. J. Omeling.

Zondag den 1 Februari 1795.

Ter Vergaderinge van H. H. M. in plaatze van den Burger P. W. L. Quarles de Quarles was benoemd den Burger Cornelis Taaij, Lid der Municipaliteit van Tiel.

Praesente Leden op de Extraordinaire Landschaps vergadering binnen Nymegen in Februari 1795.

Nymegen.
In loco.
Thiel.
Jasper van Galen,
Herman Jacob Dyckmeester.
Bommel.
Warmold Albertinus van der Feltz,
Daniel Verweyde.

Vrijdag den 6 Februari 1795.

Tot Directeur benoemd den Burger Gisbertus Cornelius in de Betouw, eerste regeerende Burgemeester der Stad Nijmegen.

Saturdag den 7 Februari 1795.

Dat tot Gecommitteerde in de Generaliteits Rekenkamer wegens deeze Provincie tot den eersten Mai aanstaande was benoemd de Burger Adriaan François de Virieu, Lid der Municipaliteit der Stad Bommel, in plaats van den Burger O. de Virieu; en tot Curator der Provinciale Academie te Harderwijk de Burger Scipio de Kanter ln plaats van den Burger G. D. van den Steen.

Zondag den 8 Februari 1795.

Dat de Commissie van W. G. van Oijen, als Bewindhebber der Oostindinsche Compagnie, door dien reeds als Regent der Stad Thiel was ontzet, ingetrokken en buiten effect gesteld zijnde, daar toe in deszelvs plaatsen tot 1 Mai aanstaande benoemd was de Burger Jan van Leeuwen, Lid der Municipaliteit der Stad Thiel.

Donderdag den 12 Februari 1795.

Tot Secretaris der Ordinaris Gedeputeerden deezes Quartiers aan te stellen den Burger P. A. Schull, Commis der Financien, in plaats van Burger Jan van Leeuwen.

Vrijdag den 13 Februari 1795.

Dat in het Provinciaal Collegie tot Leden zijn benoemd de Burgers H. W. Rappard en J. H. Stoffenberg, respective Leden der Municipaliteiten Nymegen en Bommel, en tot Ordinaris Raad in het Provinciaal Hof van Justitie de Burger W. G. J. van Gendt.

Saturdag den 14 Februari 1795.

Voorgebracht de Resolutien der Steden Nymegen, Thiel en Bommel, waar bij de Burgers Gisbertus Cornelius in de Betouw, Herman Jacob Dijckmeesier en Henricus Schull, respective Leden der Municipaliteiten aldaar, worden gecommitteerd ter Camere van de Finantien deezes Quartiers, ieder voor den tijd van drie maanden, ingegaan den eersten deezer, in plaatze van de Burgers G. W. van Balveren, D. J. van den Steen en A. de Roock respective gewezene Leden der voorschrevene Municipaliteiten.

Extraordinaire Landschaps Vergadering binnen Zutphen in Maart 1795.

Praesente Leden des Quartiers van Nymegen.

Nymegen.
Gisb. Corn. in de Betouw,
Jan Engelbart Sanders van Well,
Alexander in de Betou.

Thiel.
Cornelis Taay,
Adrianus van Oosterhoudt,
Herm. Jac. Dyckmeester.

Bommel.
Henricus Schull,
Warmold Albertinus van der Feltz,
Daniel Verweyde.

Over-Betuwe.
Olivier Theod. Petr. Paul. van Hacfort.
Goossen van Tricht,
Gradus Roest.

Vrydag den 6 Maart 1795.

De Gecommitteerden der Stad Bommel hebben voorgesteld dat, daar het bekend is, dat het oude Wapen der Stad Nymegen, waar van het Quartiers Wapen meede is ontleend, van ouds geweest is een goude Leeuw op een blaauw veld; en dat daar na, de Stad Nymegen door een der Duitsche Keisers tot eene zogenoemde Rijkstad zijnde verheeven, dit Wapen is geplaatst op eenen dubbelden zwarten Adelaar, het gewoon Wapen van het Duitsche Rijk en van deszelvs Keiser; en daar thans uit meergemelde grondbeginzelen alle leenrechtelijke stelzels, alle Gotische

oppermagt, en voorrechten van den een boven den anderen verbroken zijn, alnu het Nymeegsche Wapen tot deszelvs oude eenvoudigheid behoort weder te keeren, en die Stad de Arenden rechts en lings te laten vliegen, zich met den gouden Leeuw op het blaauwe veld alleen vergenoegende.

Waar tegens de Gecommitteerden der Stad Nymegen hebben geprotesteert, en, onder reserve van hunne aantekeningen, het geproponeerde overgenomen, om in den haare breeder gecommuniceerd te worden.

Donderdag den 19 Maart 1795.

Praesente Leden als voren doch:

Bommel.
Paulus van Essen.
Daniel Prillevitz.

Saturdag den 21 Maart 1795.

Missive van J. J. van Werkhoven en Jan Heuveman junior, als Gedeputeerdens der dorpen Everdingen, Zijderveld en Golberdingen in het Graafschap Cuilenburg, daar by verzoekende om ter Vergadering der provisionele Volks Vertegenwoordigers geadmitteerd te worden.

Woensdag den 1 April 1795.

Praesente Leden als voren doch:

Over-Betuwe.
Wouter Rynders, junior.

Donderdag den 2 April 1795.

Ter Vergadering voorgedragen zijnde, dat Willemina van Rijnberk, huisvrouw van Adrianus van Riemsdyk, voor Schepenen des Gerichts van Santwyk, den 18 Augustus 1787, aan Cornelis van Rijnberk voor de somme van 2000 guldens hadde opgedragen een Huis en Erve c.a., mitsgaders een Houtschuur daar nevens staande in de Waterstraat binnen Thiel, en een Hof met een Tuijnhuisje in de Conijnenwal op Santwijk gelegen. Dat hoewel bij dit Transport was vermeld, dat de koopspenningen betaald waren, egter de gelden door de Transportante, of haaren Eheman, niet waren ontfangen, om reden dat dit Transport alleenlijk was geschied om voor te komen de gevolgen eener proceduure tegens

voorschreven Adrianus van Riemsdyk in 1787, afwezig zynde wegens de toenmaals plaats hebbende omstandigheden, ondernomen, enz. enz.

Naamlijst van de ter Vergaderinge verschenen Gecommitteerdens en Gevolmagtigden wegens de Dorpen van Nederbetuwe, Thielre- en Boemelrewaarden, Schependom van Boemel, Beest en Rhenoy.

Uit Neder-Betuwe.
Nicolaas Lobrij,
Albert van Eldik.
En wegens Lhede en Oudenwaerd.
Hendrik den Drijver.
Uit de Thielre-Waard.
Wegens Tuil.
Hendrik Murmans.
Zennewijnen.
Cornelis Fermijne.
Ophemert.
Gobel Valkis.
Varik.
Adrianus van Empel.
Heesselt.
Aart van der Linden.
Est.
Paulus van Esse.
Haeften.
Hendrik van Heukelom.
Hellouw.
Stoffel Starrenbergh.
Herwijnen.
Nikolaas Arriens.
Deyl.
Jan Margriet Franciscus van [Overdingen.
Rumpt.
G. Buschman.
Jan Oversteeg.
Enspijk.
Nicolaas van Dockum.
Geldermalsen.
Hendrik Josephus Meijer.
Drumpt.
Johannes van Offerden,
Willem Mulders,
Bastiaan de Kleijn,
Aart van den Hurk.
Wadenoyen
Jan van Haren.
Meteren.
A. J. Sloot.
Uit Boemeler-Waard.
Wegens Stads Schependom.
Petrus Prillevits.
Driel.
Christiaan de Gier.
Hurwenen.
Wouter van Hurwenen.
Rossem.
Philip Willem van der Horst.
Zuijlichem.
Pieter van Vugt.
Brakel.
Martin Godfried Hofman van [Hove.
Gameren.
Hermannus Timmer.
Bruchem, Kerkwyk en Delwijnen.
Nicolaus Lange.
Hedel.
Jacob de Roock.
Well.
Johan de Jongh,
Adrianus Vesters.
Ammerzoden, Well en Wordragen.
Hendrik Eliasse,
Hendrik van Dieden.
Nederhemert.
O. F. van Ommeren.
Heerewaarden.
...... van Riemsdyk.
Beest.
Pieter van Pavia,
Peter van den Biese.
Rhenoy.
Dirk Bos.

Praesente Leden des Quartiers van Nijmegen op de vergaderingen binnen Zutphen in April 1795.

Nijmegen.
Gysbertus Cornelius in de Betouw
Hendrik Willem Rappard.
Thiel.
Jan van Leeuwen,
Peter van Galen,
Herman Jacob Dyckmeester,
Cornelis Taaij.
Bommel.
Daniel Verweyde,
Jan Carel Juta,
Jan Hendrik Stoffenberg.

Ryk van Nymegen.
Jan Engelbert Sanders van Well,
Gerrit Rycken,
Hendrik Derkse.
Overbetuwe.
Olivier Theodorus Petrus Paulus [van Hacfort,
T. J. Bakker,
Jan Bodd.
Tusschen Maas en Waal.
Wilhelmus Theodorus van [Bennekom.

Woensdag den 8 April 1795.

Request van Gijsbert van Ee, tijdelijke Pagter van het Passagegeld over het Thielsche Gomptoir, ingegaan den 1 Julii 1794.

Donderdag den 9 April 1795.

Request van A. en J. Bonebakker, Collecteurs van den impost od de Coffij, Thee, Dienstboden, Rijdtuigen en Rijdpaarden over het Thielsche Comptoir.

Maandag den 13 April 1795.

Request van Willem Engelen, Lendschrijver des Rijks van Nijmegen.

Vrijdag den 17 April 1795,

Op het geproponeerde ter Vergadering gedaan, in hoe verre de tractementen der gewezen Gecommitteerdens uit deezen Quartiere zouden behooren te worden betaald, en gelet zijnde, dat geene der Ordinaris Gedeputeerden bij het aannaderen en intrekken der Fransche troupes in deeze Provincie, binnen Nijmegen, de gewoone residentie van het Collegie, zijn tegenwoordig geweest, maar in tegendeel de plaats der Vergäderinge eigendunkelijk verlaten, en zich buiten deeze Provincie begeeven hebben.

Is goedgevonden, dat geene tractementen aan de gewezene Leden der Ordinaris Gedeputeerden verder dan tot den 9 November des gepasseerden jaars, zijnde de dag der aankomst van de Franschen binnen de Stad Nijmegen, zullen worden voldaan; En aan de gewezene Gecommitteerdens zoo ter Vergaderinge van

Hun Hoog Mogende, als in de Generaliteits Rekenkamer en ter Admiraliteit op de Maaze, verder dan tot den dag der intrekkinge hunner Commissiën, zijnde geweest den 8 Februarii jongstleden.

Praesente Leden des Quartiers van Nymegen op eene Landschaps Vergadering binden Zutphen in April en Mai 1795.

Nymegen.
Gisbertus Cornelius in de Betouw,
Jan Engelbert Sanders van Well,
Johan Casper Muller.
Thiel.
Cornelis Taay,
Peter van Galen,
Herman Jacob Dyckmeester.
Bommel.
Warmold Albertinus v. d. Feltz,
Daniel Verweyde,
Jan van Tricht.

Ryk van Nymegen.
Hendrik Derksen,
Willem Libotté.
Overbetuwe.
Thomas Jacobus Backer,
Jan Bodd,
Hendrik Aalbers.
Tusschen Maas en Waal.
Anthony van Gemert,
Willem Storij.
Thielre-Waard.
Augustus Johannes Sloot.
Bommelre-Waard.
Nicolaas Lange.

Donderdag den 30 April 1795.

Tot Ordinaris Gecommitteerde wegens deeze Provincie ter Vergadering van Hun Hoog Mogende voor den tijd van één jaar, ingaande op morgen, was benoemd de Burger Augustinus Geukama, Lid van de Munnieipaliteit der Stad Salt-Boemel.

De Burger Henricus Schull voor den tijd van één jaar, ingaande op morgen, aangesteld tot Ordinaris Gedeputeerde ter Financiën deezes Quartiers.

Request van J. van Horssem, Pagter van 's Quartieis impost op den Tabak voor het district des Thielschen Comptoirs.

Saturdag den 2 Mai 1795.

Request van Gijsbert van Ee, tijdelijke Pagter van het Passagiegeld ouer het Thielsche Comptoir ingegaan den 1 Juli 1794.

Woensdag den 9 Mai 1795.

Beslissing op het request van Willemina van Rynberk, huisvrouw van Adranus van Riemsdijk. [1])

[1]) Zie op 2 April 1795.

Saturdag den 9 Mai 1795.

Is ter Vergadering voorgebragt eene Missive van den Burger van Grasvelt, Gedeputeerde in het Committé tot de algemeene zaaken van het Bondgenootschap te Lande, geschreven in den Hage den 5 deezes, en geadresseerd aan de Ordinaris Gedeputeerken ter Financie deezes Quartiers, houdende, dat zich in de grootste onaangenaamheden bevond door de wanbetaling der Troupes, op het Quartier gerepartitieerd; dat elk, Officieren, Gedeputeerde van Provinciën, en Committé van Bondgenootschap zich aan hem adresseerde, en dat, daar thans konde verzekeren, dat de troupes ap het punt staan van te revolteren, en die van het Regiment van Welderen reeds actueel weigeren te dienen, en aan de ordres van hunnc Officieren openlijk resisteren, zonder één dag te verzuimen, in de provisioneele betaling behoorde te worden voorzien.

Woensdag den 13 Mai 1795.

Het Quartier van Nymegen heeft goedgevonden aan 's Landschaps tafel te openen, dat by Acte van de Munioipaliteit der Stad Salt-Boemel tot provisionelen Ordinaris Raad in het Provinciaal Hof van Justitie was benoemd de Burger Jan Hendrik Stoffenberg, en zulks in plaats, en vermits de verzogte en geobtineerde dimissie, van den Burger Lud. Did. Wil. Car. van Tengnagel.

Praesente Leden des Quartiers van Nymegen op eene Extraordinaire Landschaps Vergadering binnen Zutphen den 22 en 23 Mai 1795.

Nijmegen.
Gisbertus Cornelis in de Betouw,
Hendrik Willem Rappard,
Johan Caspar Muller.
Thiel.
Hendrik van Rijnberk,
Peter van Galen,
Cornelis Taaij.
Bommel.
Warmold Albertinus van der Feltz,
Henricus Schull,
Jan van Tricht.
Ryk van Nijmegen.
Hendrik Derksen,
Willem Libotté.

Over-Betuwe.
Thomas Jacobus Bakker,
Jan Bodd,
Hendrik Aalbers,
Peter Dibbets,
Gerrit Arntz.
Neder-Betuwe.
Cornelis van Westrenen,
Aart Verburg,
Willem de Haas,
Gobel van Versendaal.
Thielre-Waard.
Augustus Johannes Sloot.
Bommelre-Waard.
Nicolaus Lange.

Vrydag den 22 Mai 1795.

Request van J. H. Mahlstede, Praedikant te Bemmel, verzoekende om de daar bij geallegeerde redenen, dat aan hem ter vergoeding der groote schade, door de overstroomingen in den jaare 1784, aan de de pastorie landen aldaar geleden, eenig douceur mogte worden toegelegd.

Is goedgevonden en verstaan, dat in Suppliants gedaane verzoek niet kan worden getreden.

Request van J. de Man, verzoekende restitutie van het door hem betaalde Amptgeld als Raad ordinaris in den Hove van Justitie, van welken post Suppliant thans was gedimitteerd.

Saturdag den 23 Mai 1795.

Naar aanleiding van de muiterij, gemeld in de vergadering van 9 Mai 1975, werd aan Hun Hoog Mogende eene missive gericht, in welke o.m. dit voorkomt: en hebben om te praeveniëren het geheel verloop, zoo niet volslagen muiterye van het gemelde Corps, onze Ordinaris Gedeputeerden geauctoriseerd, om alle efforts te doen, ten einde één duizend guldens aan ieder Compagnie van het tweede Battaillon, en dus aan zeven Compagnien van het Regiment van Welderen te doen geworden zeven duizend guldens, mitsgaders aan een Compagnie Artilleristen eén duizend of vijftien honderd guldens; gelyk dan ook door middel van den Solliciteur Poelman aan ieder Compagnie de gemelde *f* 1000 reeds zijn ter hand gesteld.

Praesente Leden des Quartiers van Nymegen
binnen Nymegen in Mai 1795.

Nieuwe personen, niet op voorgaande lijst voorkomende:

Rijk van Nymegen.
Henricus van Bennekom.
Over-Betuwe.
Wouter Rijnders junior.
Tusschen Maas en Waal.
Jan Festen,
Aeldert Schouten.

Neder-Betuwe.
Aalbert van Eldik,
Nicolaas Lobrij.
Thielre-Waard, met Beest en Rhenoy.
Augustinus Johannes Sloot,
Martinus van den Heuvel.

Donderdag den 28 Mei 1795.

Request van de Buurmeesteren der kerspelen van Over- en Nederasselt in den Ampte van tusschen Maas en Waal, waarbij: wijders verzoekende ter zaake zeder den 10 Aug. van gepasseerden

jaare, door het cantonneren der Hessische en Hanoversche troupes en sterke inquartiering, daar na door de Engelsche troupes, die zich veroorloofden de Ingezetenen te plunderen, en te ruineren, en eindelijk door het Corps Emigranten van Damas, toenmaals zijnde in dienst van deezen Staat, door openbaare diefstallen van paarden, koeijen, schaapen, varkens, hooi, stroo, brood, boter, kleederen, geld de Ingezetenen van voornoemde Dorpen, zodaanig waren uitgeput, dat buiten staat waaren deze Impositien te voldoen, alsnoch voor eenigen tijd verschooning van betaaling van bovengemelde lasten.

Request van Matthys de Jong, Collecteur der Verpondinge te Haaften in Thielre-Waard te kennen gevende o.a. dat de Stad Bommel op den 27 December 1794 door de roemrijke wapenen der Franschen in de magt derzelven gekoomen zijnde, de voorposten van dien dadelijk waren doorgedrongen tot in den Thielrewaard, en dat te dier gelegenheid het voor Suppliant zoo smertelijk ongeluk had gewild, dat een Hussaar, zoo Suppliant geïnformeerd was, door anderen daartoe aangezet, en van Suppliants bezitting onderricht, ten zijnen huize gekoomen was, met een blanke sabel in de hand, hem afpersend al zijn geld.

Request van de Buurmeesteren van Hien en Dodeweerd in den Ampte Neder-Betuwe. houdende een breedvoerig verslag van den ellendigen staat dezer Dorpen, bijzonderlijk veroorzaakt zedert de Engelsche Armee over de Whaal derwaarts begon te retireren, wanneer wagens en paarden wierden weggehaald, de Voerman zijn Vrouw en Kinderen zonder brood moest agterlaaten, en de Arbeider gedwongen wierdt aan de Batterijen te werken, terwijl de Engelsche Soldaat zijne aardappelen rooijde en dezelve benevens de verdere provisie consumeerde. met berooving en vernieling der goederen zonder betaaling of vergoeding; welke schaade reeds den 28 November 1794 volgens ingeleverde Lijsten bedragen hadde over de twee en twintig duizend guldens.

Vrijdag den 29 Mai 1795.

Op Requeste van Gerhard Brantsen, Ritmeester in het Regiment van Tuyll, verzoekende, dat aan Suppliant ten spoedigsten de agterstallige penningen, welke hij tot onderhoud en conservatie van zijn Compagnie voorgeschoten heeft, en zich thans na aftrek vrn f 2600, onlangs in drie termijnen van de Gedeputeerden

deezes Quartiers ontfangen, ruim 8000 guldens beloopen, gerestitueerd mogen worden.

Is goedgevonden, dat zoo aan de Compagnie van den Suppliant, als aan die van J. A. van Dedem, ieder een Ordinantie van 1500 gulden zal worden verleend.

Saturdag den 30 Mai 1795.

Request van Herm. Hesse Woldring, Praedicant op het Fort St. Andries, verzoekende Ordonnantie voor deszelvs tractement, verschenen op den 31 December laatstleden.

Request van Corn. van Biesen, verzoekende affectatie op het half jaar tractement van den gewezen geweldigen Provoost G. H. de Haan (hij had de Stad en zijnen post eigendunkelijk verlaaten), verschenen ultimo December 1794, tot consecutie van eene somme van f 100-7-8, aan Suppliant competerende wegens geleverde Winkelwhaaren.

Request van Carel Busch en Derk Hummelberg, Pagters van 's Quartiers impost op de middelen van consumtie, over 's Gravenwaerd of Schenkenschans, ingegaan 1 Julii 1794, verzoekende om de daarbij geallegeerde redenen remissie van pagtpenningen.

Request van Jan Timmermans, verzoekende als Tapper te mogen volstaan met betalinge van den enkelden impost op de Bieren.

Zondag den 31 Mai 1795.

Dat, inplaats van den Burger Jacob Carel van Lijnden, tot Curator van de Provinciale Academie te Harderwijk uit deezen Quartiere wegens het platte Land is benoemd de Burger Nicolaas Lange.

Voorts tot Ordinaris Gecommitteerde wegens deeze Provincie ter Generaliteit voor den tijd van één jaar, ingegaan den 1 dezes maands, de Burger Jan Willem Hendrik Conradi, Lid van de Municipaliteit der Stad Nijmegen.

(*Wordt voortgezet*).

Merkwaardige Kroniek

opgesteld

DOOR EEN NOTARIS.

In de 16de eeuw stelde Jean Perrat, afkomstig uit Courthezon en notaris te Oranje, eene kroniek op. Deze kroniek, welke

loopt over de jaren 1518—1567, geeft — wat men niet verwachten zou — geen dorre notariëele protocollen, doch bestaat voor het meerendeel uit kleine gedetailleerde mededeelingen, belangrijke opmerkingen, interressante anecdotes. Van jaar tot jaar toch teekende de schrijver alle groote en kleine gebeurtenissen aan, waarvan hij getuige was of welke hem ter oore kwamen en door middel van zijne kroniek kan men zich dan ook een duidelijk beeld vormen van het zestiende-eeuwsch staatkundig en maatschappelijk leven te Oranje, van de toenmalige gebeurtenissen en toestanden dier oude beroemde stad, terwijl men bovendien ook Jean Perrat zelf leert kennen als type van een 16de eeuwsch hoogstaand burger, vurig patriot, vroom christen, eenvoudig en edeldenkend mensch. Dat ook zijn eigen tijdgenooten hem waardeerden als kroniekschrijver en zijne aanteekeningen belangrijk achtten, blijkt uit artikel 10 van het reglement betreffende de zaken van het prinsdom Oranje en de finantiën van den prins, door Maurits als regent opgesteld te 's-Gravenhage, 4 October 1588, waarin het volgende over de minuten van Jean Perrat wordt gezegd:

»De même moyen enjoignant audit avocat et procureur général de poursuivre, avec diligence, le recouvrement de tous les papiers et écritures servant au soutènement des droits de ladite Principauté, qui sont ès-mains de particuliers, tant dedant que dehors icelle Principauté et notamment les protocoles et registres des notes de feu maître Jean Perrat et autres, que Jean Regnier a puis longtemps transporté hors dudit état, contre lequel et ses pleiges fera ledit avocat promptement toutes poursuites nécessaires, attendu le grand prejudice et interêt qu'a apporté et apporte tel transport de papiers aux sujets de ladite Principauté.«

Om u een denkbeeld te geven van deze belangwekkende met zooveel zorg en liefde geschreven kroniek laat ik hier eenige van Jean Perrats aanteekeningen volgen, door mij voor dit doel in rubrieken gerangschikt.

Die der eerste stellen ons in de gelegenheid geleidelijk na te gaan, op welke wijze de Fransche koningen den prinsen van Oranje hun prinsdom ontnamen en geven een juist beeld van het ceremonieel, waarmede zij weder in het bezit daarvan traden.

De aanteekeningen van de volgende rubriek verplaatsen ons naar den tijd der godsdiensttwisten.

Van den ontzaggelijken geloofsstrijd in de 16de en volgende eeuwen heeft dan ook het oude, kleine prinsdom Oranje niet het minst geleden. Reeds omstreeks 1560 begonnen daar de godsdiensttwisten, en de feiten in en over dien tijd te boek gesteld, leeren ons, dat de herroeping van het edict van Nantes eene langdurige voorgeschiedenis heeft gehad, somber en naargeestig door felle haat, welke zich uitte in branden en moorden, plunderen, vernielen en verbrijzelen.

Hoe weet Jean Perrat ons vaak met een enkel sober woord zijne verontwaardiging te schetsen over het ruw geweld, waarmede zoowel zijne tegenstanders als zijn geloofsgenooten te keer gingen; hoe weet hij dikwijls door eene korte, treffende toevoeging ons de feiten helder voor oogen te stellen. Deze aanteekeningen van Perrat vormen als het ware eene zich telkens herhalende klacht over droef onheil en somberen rampspoed, een beeld van verwoeste kerken, vernielde altaren, kruisen en heiligenbeelden, gepijnigde en vermoorde menschenlevens. En ook eigen hopen en vreezen doet hij ons medegevoelen, terwijl onder zijn telkenmale afgebroken verhaal toch steeds het duidelijkst doorklinkt die toon van innig Godsvertrouwen, de vaste overtuiging, dat God alles ten beste zal wenden.

Begrijpelijker wordt ons nog zijn smart over den geloofsstrijd door zijne aanteekeningen over godsdienstige feestdagen. In die korte memoranda doet hij ons met een enkel schilderend woord verstaan welk eene vreugde die dagen voor hem waren en welk eene verhooging van stemming het zonlicht en de tinten van het landschap daarbij teweegbrachten.

Tenslotte leven wij met hem mede bij zijne belangstelling in graan- en wijnoogst, eene schipbreuk op de Rhône, de waarde der munten, de verschrikkingen der pest, een schraal of mild voorjaar, eene verwoesting tengevolge van een bliksemslag of overstrooming, de statie van een vorstelijk bezoek of van de intrede van een bisschop en dergelijke gebeurtenissen meer, schijnbaar van geringe waarde, doch inderdaad van groot cultuurhistorisch belang.

I. Aanteekeningen betreffende het optreden van den Franschen koning tegen den prins van Oranje.

1541. D' un impost nouveau.

L' an présent et le vendredi XXIIII jour du mois de jung, monseigneur l' auditeur Gauchier, de Grenoble, avecques un uchier a faict publier a voys de trompe par la ville, de ne porter hors du pays du roy nulles marchandises sans payer au roy cinq pour cent, et y a mis recepveur Jehan de Vaureas; conteroleur, messire Jean Cayrolle, et greffier, Jaumet Hugonis notaire.

De la venue de monseigneur le président, de Grenoble.

L' an présent et le samedi trentième jourt de juillet, a la disner est arrivé à Aurange ung sergent royal du lieu de Montelheymar, nomine François Fornier, lequel a ajourné les officiers et consuls d' Aurange a comparoyr lundy prochain au logis de 'l Ange, pardevant le sieur président a sept heures de matin.

L' an dit et le dimanche dernier de juillet, le dit seigneur président accompanhé de monseigneur de .... sénéschal du Valantynois, messire Gl..... chevalier, vice procureur pour le roy à Grenoble, messire Claude Chapuis secrétaire, sont arrivés à Aurange environ heures de vespres.

Du président.

Lundi premier d' aoust, ledict présidant accompanhé de sénéschal a l' auditoyre de la court a grosse compagnie, a faict faire lecture des lettres du roy et de la commission et a décerné copie aux officiers de monseigneur le prince et les a adjournés a lendemain mardi second d' a oust a l' audiance, a huict heures de matin.

Le matin second jourt d' aoust a la dicte heure a l' auditoyre, ledict sieur présidant accompanhé comme dessus a faict publier les ordonnances royaulx et donné sentence définitive et faict inhibitions à monseigneur le prince de ne donner grasses, forger monnoye et de ne se entremettre de la souvereineté et aux subjects d' observer les ordonnances royaulx.

Le mercredi tiers jourt d' aoust, au lieu que dessus, ledict présidant a creé notaires royaulx et sergent royal Luquin Gobert. Et sont estés creés notaires Estienne Cayrelle, Jacques Hugonis, Jehan d' Alison et moy Perrat. Ledict jour ledit sieur président et sa companie, a l' après-disner, s' en sont allés du dict Aurange et retournés à Grenoble.

1543. Mutation de prince d' Aurange.

L' an mil cinq cens quarante troys et le samedi XXVIII d' avril, monseigneur le conseillier messire Henry Marcel, de Grenoble, commissayre à ce député a réintegré en la principaulté d' Aurange et terres adjacentes comme nouveau prince hault et puissant seigneur Philipes de Chabot, chevalier de l' ordre et admiralh de France et mises ses armes aux portes et chasteau.

Et puys est mort audit an et madame Francoyse sa fame tuteresse a regné.

Prinse de possession de la principaulté d' Aurange pour monseigneur l' admiralh.

L' an mil cinq cens quarante troys et mardi vingt quatriesme d' avril, monseigneur le conseillier Henry Marcel, de Grenoble, commissayre à ce député par le roy, en son grant conseilh, à heure de disner, est arrivé Aurange accompanhé de monseigneur Phelix Guerre, le capitaine de Partotrine, Antoine de Charin, procureur de, Charni et plusieurs autres, au nombre de quatorze chevaulx, pour exécuter l' arrest du haut et puissant seigneur Philipes Chabot, admiral de France, pour prendre possession de la principauté d' Aurange et a faict assigner les officiers de monseigneur le prince devant luy à l' Ange, et le terme tenu, a fait assignation a jeudy prochain, heure de midy, à tantôt une heure.

Le jeudy XXVI dudict moys, le terme fut tenu audict logis et monseigneur le prince réputé contumas et ont procédé à l' examen d' aucuns tesmoings dans la mayson de monseigneur le prieur Argelier là où il estoit logé aussy le vendredi XXVII dudict moys a examiné tesmoins.

Le samedi XXIII dudit avril a troys heures après midi, dans la maison prieur Argelier, ledict sieur Marel prononça le dicton de l' arrest et la réintegrande de la principaulté et terres adjacentes.

Et après tout incontinent ledit sieur Marel, a grosse companhie, est allé á l'audiance de la court et illec a mis en possession ledict seigneur admiralh comme prince et succédant à dame Philiberte de Luxembourg, princesse d' Aurange, en la personne de procureur de Charni.

Et an après, par manière de provision, a confirmé les officiers et ont presté serment.

Et puis sont esté faites criées a voys de trompe de obéir audict seigneur prince admiralh et à ses officiers.

Le lundi dernier d' avril, ont mis les armes dudict seigneur admiralh aux portes d' Aurange.

Le mercredy, second de may, lesdits sieurs commissayres au matin sont despartis et s'en sont allés.

Des gens de monseigneur l' admiralh et de monseigneur de La Chambre.

En la présente année, les gens de monseigneur l'amiralh sont venus Aurange le samedi IX febvrier et le receveur, messire Jean Vincent a rendu ses comptes devant eux, du revenu de la principaulté.

Les gens de monseigneur de La Chambre ont faict adjorner monseigneur le prince d' Aurange, en personne des officiers à comparoyr à Grenoble a procéder en la cause qu'il a contre ledict seigneur prince prétendant droit sus la principaulté.

1547. De la réintegrande de la principaulté d' Aurange, faicte à tres illustre prince Guillaume de Nassau, souverain en sa principaulté.

L'an présent et le dimanche dix septiesme de juillet, vers le soyr, est arrivé Aurange monseigneur le receveur messire Jehan Virieu, lequel avoyt demeuré à la court, en Flandres et Bourgogne, bien vingt moys pour avoyr ladicte réintegrande, et a amené avecques luy monseigneur le baillif Pierre Sachet et procureur de monseigneur le prince, et monseigneur le secrétaire, maistre Jehan Piquenet. Et se sont logés à la maison dudict receveur et sont allés au devant les consuls, officiers et aultres gens, au nombre de cinquante chevaulx, faict tirer artilherie et trompetes et gros bruyt a l'entrée.

Le mardy dix neuviesme de juillet, lesdits baillif et receveur ont envoyé quérir messire George Jehan, juge royal du Saint Sperit et natif d' Aurange pour exécuter ladite réintégrande et est arrivé Aurange le mercredy vingtiesme dudit juillet à l' heure de disner, à la maison dudit receveur.

Le jeudy vingt uniesme dudict moys de juillet, ledict messire George Johan, commissaire, accompaigné dudict bailif, receveur, officiers consuls, et plusieurs notables personnes, à l'après disner,

environ midy. sont allés a l' audiance. La cour estoyt tapissée. Et illec ledit receveur a presenté audict messire George, commissaire, les lettres de réintegrande, desquelles en a esté faict lecture par ledict secrétaire, ensemble de la puissance desdits seigneur baillif et receveur a eux donné par ledict seigneur prince. Et illec lesdicts seigneurs baillif et receveur ont juré observer les libertés dudict Aurange à la requisition de messieurs les consuls. Quoy faict, ledict messire George, commis sacré, a réintégré ledict seigneur prince en sa principaulté et terres adjacentes et mis en souveraineté.

Et après ledict commissaire accompaigné comme dessus, est sorti de l' audiance et est allé au portal de l' Ange et a faict oster les armes de monseigneur l'admiralh Chabot, qu' estions affigées sur le portal et y a faict mettre les armes de Monseigneur le Prince sus la porte.

Et de là, ledict commissaire accompagné comme dessus, sont allés au portal de Portoles et ont osté les armes dudict admiralh et a faict mettre les armes dudict seigneur prince, et de là, sont allés souper à la maison dudict receveur.

Le vendredy XXII de juillet, de matin, heure de huict heure, dans la maison du receveur et salle basse d'icelle, s'est présenté messire Jherosme des Laurens d' Avignon, procureur de messire Jehan des Rolans, soy disant regent et gouverneur de la principaulté, lequel a présenté audict seigneur commissaire, requeste et sa procure pour la partie dudit Roland, tendant à confirmation de son office de gouverneur et regent et lequel procureur a esté desmis et debouté sus grosses peines et sa requeste annullée.

Et après, ledict seigneur commissaire accompaigné desdits baillif, receveur, consuls, officiers et aultres plusieurs gens, sont montés au chasteau d' Aurange et là a faict la visite par tous les carrefours et ont trouvé la première porte toute couverte et le pertuis, en outre le ferroulh rompu et n'ont treuvé nuls meubles dans ledict chasteau ormis a l'entrée une vieille pièce d'artillerie, et en une chambre haulte, ung vieilh cofre de boys rompu et en a faict faire sommaire, prinse et actes.

Et tout incontinent après, ledict seigneur commissaire continuant ladicte réintégrande a mis en vraye possession ledict seigneur prince dudit chasteau par le moyen desdits seigneurs baillif et receveur, les mettant dans le chastau en sortant et a faict

mettre les armes dudict seigneur prince à la porte en signe de réintégrande, et puis s'en sont retournés à la maison dudict receveur pour disner.

Ledict jour et à l' après disner et dans la salle haulte de la maison dudict receveur, ledict seigneur commissaire avecque l' assistance desdits procureurs et plusieurs notables personnes a faict inquisition, s' ils auront veu mestre les armes du roy aux portes d' Aurange, en signe de souveraineté et en après oster les dictes armes, et les seigneurs princes estre souverains et ont déposé avoyr veu oster les armes dudict seigneur roy des dictes portes et mestre les armes dudict prince et lequel prince estoyt après souverain.

Le samedy XXIII de juillet, les dits baillif, receveur et commissaire, après vespres, ont faict faire la criée de la notification de ladicte réintégrande par les carrefours de la ville a six trompettes, et Jehan de La Rosière, clerc, lisoyt le bilet de la criée, faisant grosses inhibitions à tous subjets de observer ladicte réintégrande et de ne recourir ailleurs.

Le dimanche XXIIII de juillet, de matin, lesdits seigneur baillif, receveur, avec bonne compaignie, sont allés a Courthezon continuer ladicte réintégrande et ont mis les armes de monseigneur le prince aux portes de la ville.

Le lundy vingt cinquesme dudict moys de juilet, lesdits messire George et Jehan, commissaires, avec lesdits seigneurs baillif, recepveurs et plusieurs aultres, continuant la dicte réintégration, à l' après souper, sont allés au chateau de l' Arc, ors les murailles d' Orange et faicte inquisition avecques les assistens, comment toutes les portes estoyent ouvertes et rompues et emporté une grand partie des pierres qu' estions dans l' arc et dehors et ont faict faire actes audict commissaire.

Le mercredy XXVI dudict juillet, environ vespres, ledict sieur commissaire, avecques lesdits sieurs et receveur et plusieurs aultres notables personnes, sont allés à l' audience et ont faict et institué regent et gouverneur de la Principaulté, Pierre de Rosset, cappitaine de Coutrhezon, faicte lecture de son institution et a juré les libertés.

Et aussy ont institué viguier, pour une année, Nicolas Jehan, escuyer d' Orange.

Et après tout, incontinent sont sortis de l' audience et a grosse

compagnie sont allés au portal de l' Ange, et ont faict descendre les armes du roy dauphin qui estions sus les portals, par messire Laurent Barbet, gippier, maistre Jacques Lhautier, fustier, et Pierre Vielle, et les ont descendues honorablement, teste descouverte, et estant descendues, les ont mises sus une bière couverte de tapisserie de drap de soie de satin, six torches allumées, et les consuls d' Orange et gentilshommes portions le drap et a grosse companie les ont portées à l' esglise des Cordeliers d' Orange et dans une fenestre au lieu accoustumé.

Et en après, s' en sont allés à l' aultre porte d' Orange appelée de Protholles et en semblable companie et honneur et ont faict descendre les armes du roy dauphin qui estions sus la dicte porte et les ont faictes conduire, en semblable honneur que dessus, dans la dicte esglise des Cordeliers, a une aultre fenestre au lieu acoustumé.

Et estions consuls de la dicte année: messire Pierre Saunier, docteur; Pierre Sergent, trezaurier, et Pierre Serre dit Motet, consul.

Président et conseillers. — Le mercredi XXVII jourt du moys de juillet, dans la maison dudict receveur, après midy, lesdits commissaires, baillif, receveur, par l' avis des consuls et autres, ont faict creé et institué président et conseillers, messire Antoyne Gay, docteur de la cité d' Avignon, George Jay, docteur, natif d' Aurange et habitant du Pont Saint Esprit et ont presté serment.

Advocat et procureur. — Ledict jourt, au lieu que dessus, ont institué advocat et procureur fiscal en la principaulté, messire Estienne Bauseur, escolier, du lieu de Bedarrides, et a presté le serment.

Juge ordinaire. Messire Pierre Saunier, docteur, habitant d' Aurange.

Juge d' appeaulx. Messire Jean Dertis, d' Avignon.

Soubvignier. — Richart Lyon, dit Ralhardon, d' Aurange.

Création des notaires. — Et après, le second d' aoust, lesdits seigneurs baillif, présents messieurs les consuls et receveur, a crée notaires de par ledict seigneur prince, messire Jehan d' Alizon, Estienne Gaudret, Jehan de la Rozière et moy Jehan Perrat, et avons presté serment.

Création des notaires de Courthezon. — Le mercredi tiers jourt

d' aoust, lesdits seigneurs baillif et receveur, ont crée notaires au lieu de Courthezon messieurs Laurens Bussière, Lois Connin, Perin et Vidal Serpel, et ont presté le serment dans la maison dudict recepveur.

Du retour des gens de monseigneur le prince.

Le samedy sixiesme jour du moys d'aoust, an présent, lesdicts seigneur baillif et receveur, à l'après disner, accompagnés des officiers et consuls d'Orange, à bonne compagnie, sont despartis d'Orange tirant leur chemin à Orpierre, Grenoble et en après en Bourgonge et les ont acompagnés jusqu' à Camaret. Là ont fait collation et s'en sont allés à bonne réputation. Et tant qu' ils ont demeuré Orange, ont tenu maison ouverte à la maison du receveur, et les consuls tant d'Orange, Courthezon, Jonquières que Gigondas, leur ont fait des présents comme vins, volailles et aultres.

Première assemblée des sieurs du parlement d' Aurange.

L' an présent et le mardi au soyr XI d'octobre, messieurs les conseilliers de la court souvereine de la principauté sont arrivés Aurange pour commencer à tenir leur audiance.

Le vendredi XIIII d' octobre, an susdit, lesdit conseilliers ont faict faire intimation a cri public de trois trompettes par la ville, comment la première audience se tiendra le samedi suivant XV dudict moys, au chasteau.

Le samedy quinziesme d'octobre 1547, lesdits quatre conseilliers, advocat, officiers, consuls et plusieurs autres gens, sont montés au chasteau, de matin, à sept heures, et tenu la première audience à la grande salle, avoir premièrement faict faire lecture des lettres de leur office, et avant que procéder a l'audience, lesdits conseillers et advocat, à la requisition des consuls, ont juré d' observer les libertés d' Orange.

Dr. JOHANNA M. SERNÉE.

(Wordt voortgezet).

Prins Maurits' trein (1599).

Ten vervolge op mijn bijdrage in Nav. LXV, 79 e.v, kan hier nog het volgende worden medegedeeld:

Op 11 Jan. 1599 stond de R. v. St. den Prins op Diens ver-

zoek om op zijn a.s. tocht naar Gelderland met een goed getal wagens geassisteerd te mogen worden, 60 wagens toe. Twee maanden later bepaalde die Raad op een brief van den Prins, dat iedere kolonel, ritmeester en kapitein zich, evenals vorige jaren, van een wagen moest voorzien. Voorts blijkt uit een res. R. v. St. van 23 Nov., dat aan Graaf Willem Lodewijk jaarlijks te velde 25 wagens voor Zich en Zijn gevolg werden toegestaan.

Daar de St. G. bij res. van 8 Febr. nog f 1500 per maand gebracht hadden op den staat van Utrecht (legerlasten) »tot de wagenvrachten en de extra-ordinaris tochten bij Zijne Excellentie te doen« en uit een res. St. G. van 19 Febr. (toestaan der consenten) blijkt, dat de St. v. Utrecht »alle jaer te betaelen hebben die wagens, die Syn Excellentie uyt die provintie van Utrecht gewoonelyk is te velde te gebruycken«, ligt het vermoeden voor de hand, dat de Prins ieder jaar een groot deel van zijn trein trok uit die centraal, derhalve daartoe gunstig gelegen provincie.

Op 4 April verzocht de Prins uit Arnhem den St. G. om Hem in allerijl 200 trekpaarden te zenden en den luitenant van de wagens met 120 voertuigen, »alzoo wy ons tot noch toe alhier zonder eenige assistentie vinden, zoo van wagens als van trekpeerden voor 't geschut.« De R. v. St. werd hierop den 6en door de St. G. verzocht, zorg te dragen voor toezending van de wagens en de paarden, alsmede van haver en hooi.

Bij schrijven van 16 Mei »urgeerden« de St. van Utrecht »zeer ernstelyk« bij de St. G., dat de voerlieden, die het vorige jaar legerdienst hadden verricht, betaald mochten worden van hetgeen zij daarop nog tegoed hadden, bedragende ruim f 17.000. De St. G. besloten hierop 29 Mei om die zaak te »liquideeren« [1]); klachten in dit opzicht zijn dan ook niet meer vernomen.

Dien zelfden dag benoemden de St. G. op aanbeveling van den Prins en den R. v. St., en gezien zijn langdurige trouwe diensten, den commissaris Langley tot wagenmeester-generaal, voorloopig gedurende den veldtocht van 1599. [2]) De ordonnantie voor den

[1]) Zie ook hun res. 8 Juni.

[2]) Commissie van den R. v. St. dd. 2 Juni als „Generaal van de wagens", bij provisie gedurende den leger te velde zijnde.

wagenmeester en voerluyden in het leger dienende was 31 Maart t. v., tegelijk met vele andere, door de St. G. na overleg met den Prins en den R. v. St. vastgesteld. Teekenend is het, dat zij eerst 15 April 1672, bij den aanvang van een ander, belangrijk oorlogsjaar voor de Republiek, vernieuwd is behoeven te worden. Op 15 April 1599 verleende de R. v. St., ingevolge eene res. van de St. G., commissie aan Nicolaes Mouthaen als commies over de wagens en trekpaarden gedurende den a.s. veldtocht.

Aan Friesland berichtte de R. v. St. op 30 Maart en 9 April, dat men tevreden was, indien uit die kwartieren 51 wagens mede te velde kwamen, mits zij alle met goede paarden aangespannen werden.

Behalve zijn wagentros, die Hem hoofdzakelijk door de provinciën geleverd werd, had Prins Maurits ook een varende trein tot het vervoer van bagage en legerbehoeften. Uit een res. der St. v. Holland van 9 Jan. blijkt, hoe de Prins en de R. v. St. den 7en t. v. verzocht hadden, dat Johan Lacase, kapitein en brugmeester, met 12 bekwame paetschepen [1]) voorzien mocht worden, te koopen ten laste van »het (al)gemeene land om op alle togten of de opvoeringe van de groote en groove materialen, te weten pulver en andere ammunitiën, als tot transport van brieven en vragten gebruykt te worden.« De burgemeesters van Dordrecht, die later nog soortgelijke opdrachten voor den brugbouw ontvingen, kregen in last om die schepen zoo mogelijk te koopen.

Utrecht, 30 Dec. 1916. W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

Edele, Erentfeste, Voorsienige, Discreete, Lieve, Besondere,

Syne Hoogheid, de Hertog van Brunswyk, &c. &c. &c. als by Testamente van wyle haare Koninglijke Hoogheid Mevrouwe de Princesse Gouvernante, &c. &c. &c. aangesteld zynde tot administreerende Voogd over de Hoogvorstelijke Kinderen, ons geauthoriseert hebbende, om alle de respective Officieren, Rentmeesters en verdere Bediendens in de Domeynen, in naame van hoogstgemelde fijne Hoogheid, in hunne respective Ampten en

[1]) Paetschepen waren vermoedelijk de later z.g. potschepen = kleine jachten.

Bedieningen by provifie te laaten fungeeren, hebben wij goedgevonden U Ed. hier van by deesen kennisse te geeven, eu U Ed. beneevens de verdere Bediendens in U Eds. District teffens in naame van sijne Hoogheid, de Hertog van Brunswyk, &c. &c. &c. by provifie te continueeren in der selver Bedieningen, conform den Eed op der selver Commissien en Instructien afgelegt.

En alsoo ter geleegentheid van het overlyden van haare Koninglijke Hoogheid, *Anne*, Kroonprincesse van Groot-Brittagne, glorieuser gedagtenisse, de noodige ordres dienen te werden gesteld tot het reguleeren en nakoomen van deselfde plegtigheeden en formaliteiten, die voorheen in dergelijke omstandigheden zyn geobserveert geworden; soo hebben wy ook teffens goedgevonden U Ed. te ordonneeren, dat U Ed. aanstonds op receptie deeses, en soo vervolgens dagelijks, geduurende den tyd van veertien daagen, driemaal 's daags, t'elken reife anderhalf uur, en vervolgens driemaal 's daags ieder reise een half uur, dog weederom drie daagen voor en op den dag van de begraaffenis selfs, gelijk als vooren in de voorgemelde veertien daagen, alle de Klokken in desselfs Stad en District sullen hebpen te doen luiden, met soodanige solemniteiten, als in gelijke gevallen voor deesen is gəschied. Wyders verklaaren wy hier neevens, dat wy aan een ieder de vryheid laaten, sig omtrent het draagen van den Rouw op eigene kosten na welgevallen te reghleeren.

Waar meede wy U hier meede,

Edele Erentfeste, Voorsienige, Discreete, Lieve, Besondere,

Gode beveelen.

F. H. v. Wassenaer.

V. Ed. goede Vrunden,

Præsident, Raaden en Reekenmeesters van sijne Hoogheid, den Heere Prince van Orange en Nassau, &c. &c. &c. by deliberatie en goedvinden van sijne Hoogheid den Heere Hertog van Brunswyk, als administreerende Voogd.

Ter Ordonnantie van deselve,

In 's Gravenhag den 17 January 1759. B. Dutry van Haeften.

Medegedeeld door J. C. S.

Uit het archief van het hoogheemraadschap De Vyff-Heerenlanden.

medegedeeld door M. G. Wildeman.

Nav. LXV, 470.

Aan het artikel voorkomende in Nav. LXV, 470 dient nog het volgende vooraf te gaan:

In Mei 1798 werd in de couranten door den Agent van Inwendige Politie en toeverzigt over den Staet der Dijken, Weegen en Wateren der Bataafsche Republiek, het volgende geadverteerd: [1])

»De Agent van inwendige Politie en Toeverzigt over den Staat der Dijken, Wegen en Wateren der Bataafsche Republiek A. I. La Pierre adverteert hiermede aan alle Hoogheemraadschappen, Heemraadschappen en Waterschappen, Dijk-collegien of andere Corporatien tot den inwendige Waterstaat behoorende en onder welke benaaming ook in de onderscheidene Gewesten existeerende dat zij zullen gehouden zijn vóór den 10en Juni eerstkomende aan dit Agentschap in te zenden, een Exemplaar hunner kaarten, Keuren, Reglementen en Costumen, met opgaave van de persoonen, tbans in het Bestuur der respectieve Collegien fungeerende, mitsgaders derzelver Secretarissen en verdere Geëmployeerden.

Ter ordonnantie van den Agent voornt.
Quint Ondaatje,
Secretaris«.

Daarop kwam het volgend antwoord in, van:

Dykgraaven en Hoogdykheemraaden der Vyff Heeren Landen

Aan

Den Agent van inwendige Politie en toeverzigt over den Staat der Dyken, Wegen en Wateren der Bataafsche Republicq.

Medeburger.

Ten einde te voldoen aan de Advertentie uwentwegen in onderscheide couranten geplaatst hebben wij de Eer aan U hier nevens toe te zenden

1°. de kaart van de Vyff Heeren Landen geleegen tusschen den

[1]) O.a. in de Leidsche Courant. Vgl. ook Taxandria 1915, bl. 109 e.v.

Dief- en Zouwen-dyken, de Rivier de Lecq ten Noorden, en de Linge ten Zuide, in vier bladen [1]).

2°. Copie van de Unie der Vyff Heeren van de Jaare 1284 [2]).

3°. Copie Chieringen en Keuren, geleid en geordonneerd bij Dijkgraaven en Hoogdykheemraaden der Vyff Heeren Landen op de Lecq, Linge en Diefdijken [3]).

4°. Copie Reglement en ordre waarna de tijdingen off Rapporten ten tijde van Hoogwater zou leeren in de Vijff Heeren Landen Alblasserwaard, Arkel beneeden den Zouwe en Lande van Culemborgh [4]).

5°. Costumen by de Vyff Heeren Landen in observantie waer agter de naamlijst van Persoonen thans in het Bestuur van het Collegie der Vyff Heeren Lande fungeerende mitsg^{rs} derselver Secretaris en verder geëmploijeerde [5]).

Waar mede wij U in de Beschermege Godes aanbeveelen.

Heil en Broederschap
Ter ordonnantie van Dijkgraaven
en Hoodykheemraaden voorn^{t}.
D. van der Vlist,
Secret.

Vianen, 9 Juny 1798.
A° 4° L. B.

TAAL- EN LETTERKUNDE.

Nederlandsche taal.

Waar er terecht een streven is, om geen vreemde woorden te gebruiken, moge het volgende als bewijs dienen dat er »niets nieuws onder de zon is.«

Extract uit het Verbaal van den Landdrost van Braband.

Maandag den 13^{en} van Lentemaand 1809.

De landdrost gehoord hebbende het gerapporteerde, ingevolge Dispositie van den 27^{en} van Sprokkelmaand Litt. A. op de order Zijner Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken van

---

1) Van deze wordt hier geen copie gegeven.
2) Volgt hier I.
3) Volgt hier II.
4) Volgt hier III.
5) Volgt hier IV.

den 21[en] derselver Maand No. 11; waarbij ter kennisse van den Landdrost wordt gebracht, dat de Ministers, Directeurs-Generaal. en Rekenkamer bij Koninklijke Decisie gegeven te Amsterdam den 16[en] daer te voren No. 3 zijn gelast om in alle Rapporten, Voordrachten, Lastgevingen en andere Geschriften welke zij in hunne qualiteit uitvaardigen gebruik te maken van de Hollandsche benamingen der Maanden van het jaar als *Louwmaand*, *Sprokkelmaand*, *Lentemaand* enz. en om verder te zorgen dat almede door alle gestelde Magten deze bepaling worden achtervolgd en nagekomen.

Geeft achtervolgens den verderen inhoud van voors. order onder toezending van een exemplaar derzelve, ten einde zich daarnaar te gedragen, bij deze kennis aan den Secretaris-Generaal bij dit Landdrostambt, den Kwartierdrosten en door dezelve den Burgemeesters der Steden en verdere gemeente-Besturen mitsgaders de Schouten-civiel en andere officieren, aan de commissiën van geneeskundig Onderzoek en Toezicht van Landbouw en van Onderwijs in dit Departement, met last aan dezelve om te zorgen dat het welbehagen Zijner Majesteit in deze, ook door de onder hem staande Ambtenaren, Geemployeerden en Bedienden worde nagekomen.

Accordeert met voors. Verbaal
De Secretaris-Generaal.
Vogelvanger.

Hoewel het stuk nog wemelt van vreemde woorden, is de poging van Koning Lodewijk wel aardig, al is het succes niet blijvend geweest. Op enkele almanakken voor 1917 trof ik de benamingen echter nog aan.

Elders vond ik nog:

Hairdmaent, *Spurkille*, *Sporcle*, *Spelmaent*, *Braemaent* en *Euenmaent* aan.

(Zeitschrift Aachener Geschichts Verein. 1910).

STEENKAMP.

VOLKSKUNDE.

Een spotlied op Jhr. Mozes Salvador.

Als kleine jongen herinner ik mij een politiek spotlied op Jhr. Mozes Salvador. De wijs heb ik onthouden; de woorden

slechts wat het begin betreft. Het feit weet ik mij nog goed te herinneren. Salvador zou spreken voor de Utrechtsche Studenten in de Studenten-Sociteit, toen naast den boekhandel Van Kemink & Zn., achter den Dom. Hij maakte fiasco; toen zongen de Studenten op de straat:

Salvadortje,
Kittig Tortje, (op *Thorbecke?*)
Bietebauer van *Van Hall;*
Heb je een blauwtje,
Kabeljauwtje,
Och, wij treuren in uw val.
Maar probeer
't Nog eens weer,
Schoon 'k mijn kwartje heb verloren,
Door uw voordracht aan te hooren,
enz. enz.

De volgende regels weet ik niet meer. Is de wijs niet van 't vulgaire: »Waar is Keesje, enz.«; welke politiek werd aangevallen of geridiculiseerd; wie is de dichter; wie kan de slotregels van het eerste couplet en de woorden der volgende coupletten mededeelen?

Zeist, 19/11 1916. A. J. S. v. R.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Doop-, trouw-, begraaf- e.a. registers te Rockanje (Voorne) met eenige (volledige) afschriften

DOOR

D. W. VAN DAM.

(Voortzetting van Nav. LXV, 424—430).

[1640].

Den 25 Maert a. 1640 sijn getrouwt *Corstiaen Jacobsz* weeduwenaer van *Pietertie Paschiers* met *Leentie Cornelis* weeduwe van *Claes Cornelisz Os* beyde woonende in Racangie.

Noch op dient tijdt oock getrouwt *Cornelis Wilhemsz* weedu-

wenaer van *Neeltie Jans* met *Trijntie Barens* weeduwe van *Pieter Volckersz* meede wonende alhier.

Den 20 Mey a. 1640 sijn getrouwt *Arent Arentsz.* jm. woonende onder Racangie met *Neeltie Cornelis* weeduwe van *Cornelis Jansen* woonende alhier.

Den 3 Junii a. 1640 sijn getrouwt *Jan Jansen* jm. woonende onder Racangie met *Ningetie Barents* jd. meede woonende alhier.

Den 1 Julii a. 1640 sijn getrouwt *Bouwen Sentsen* jm. met *Arentie Arents* jd. beyde woonende alhier.

Noch op den selven dach sijn getrouwt *Paulus Cornelisz* jm. met *Leentie Pieters* beyde woonende alhier.

Den 22 Julii a. 1640 sijn getrouwt *Jan Bouwensen* weeduwenaer van *Hilletie Jans* woonende in Natris met *Dingenum Cornelis* weeduwe van *Zeeger Cornelisz* woonende in de Rugge.

Den 23 September a. 1640 sijn getrouwt *Abraham Maertensz* weduwenaer van *Hilletie Jans* met *Aegie Vrancke* weeduwe van *Cornelis Hubrechtsz* beyde woonende in Racange.

Den 18 November a. 1640 sijn getrouwt *Ary Jansen* jm. woonende in den N. Hooren met *Neeltje Hubrechts* jd. woonende in Racangie.

[1641].

Den 3 Februari a. 1641 sijn getrouwt *Gerrit Jansz* met *Jannetie Jacobs* Jonge *(Jonge?)* beyde woonende in de Tinte met adtestatie van Oostvooren.

Den 17 Maert a. 1641 sijn getrouwt *Cornelis Jobsz* weewenaer van *Neeltie Cruyne* in Rangie met *Grytie Wilhems* weeduwe *Jacob Pietersz de Jonge* met adtestatie uyt den Briel.

Den 4 Mey a. 1641 sijn getrouwt *Cornelis Leendertsz* woonende in de Quack met *Truytje Vrancke* jd. woonende int Racangische Niuwlandt.

Den 26 Mey a. 1641 sijn getrouwt *Jacob Leendersz* weeduwenaer van *Neeltie Arents* met *Tanneken Thomas* jd. beyde woonende in de Tinte.

Den 21 Julii a. 1641 sijn getrouwt *Leendert Melschen* weeduwenaer van *Pleuntie Cornelis* met *Maetie Joris* weeduwe van *Claes Leendertsz* beyde woonende alhier.

Den 6 October a. 1641 sijn getrouwt *Cornelis Maertensz* weeduwenaer van *Ariaentie Dirx* met *Stoffeltie Cornelis* jd. beyde woonende in Racangie.

[1642].

Den 2 Februari a. 1642 syn getrouwt *Huyg Crijnsen* weeduwnaer van *Jaepie Jacobs* met *Grijtie Arents* weeduwe van *Cornelis Cornelisz.*

Noch op dien tijdt *Dirck Claesz* weeduwenaer van *Neeltie Claesen* met *Jannetie Otto* weeduwe van *Corstiaen Maertensz.*

Den 9 Maert a. 1642 sijn getrouwt *Crijn Cornelisz* jm. met *Leentie Jobs* weeduwe van *Jacob Pietersz* beyde woonende alhier.

Den 20 April a. 1642 sijn getrouwt *Aren Leendertsz* jm. met *Neeltie Cornelis* jd. beyde woonende alhier.

Den 4 Mey a. 1642 sijn getrouwt *Cornelis Cornelisz* jm. van N. Hellevoet met *Annetie Pieters* weeduwe van *Wilhem Cornelisz* woonende in Racangie.

Noch nademiddaeh op den selven dach *Pieter Lambrechtsz* jm. uyt den Niuwen Hooren met *Arentie Arents* weduwe van *Bouwen Sentsz* woonende in Racangie.

Den 18 Junii biddach a. 1642 (sijn ondertrouwt den 23 Maert 1642) sijn getrout *Jan Cornelissen* weeduwenaer van *Maetie Arens* met *Ariaentie Jacobs* jd. beyde woonende alhier.

Den 13 Julii a. 1642 sijn getrouwt *Pieter Jansen* weeduwenaer met *Annetie Rutte* weeduwe van *Jacob Jansen*, waegemaecker, beyde woonende in Den Briel.

Den 27 Julii a. 1642 sijn getrouwt *Ary Jansen Duynmeyer* weeduwenaer van *Jannetie Barents* ende *Trijntie Claes* weeduwe van *Lauwris Crijnsz.* beyde woonende onder Racangie.

Den 28 September a. 1642 sijn getrouwt *Sent Cornelisz Bom* jg. van Oosterland met *Jannetie Jacobs Boutkant*r *(?)* van Racangie.

Den 12 October a. 1642 sijn getrout *Claes Arentsz.* jm. met *Jannetie Dammis dochter* beyde woonende in Racangie.

Den 19 October a. 1642 sijn getrouwt *Jacob Cornelisz.* jm. met *Grijtie Corsz* jd. beyde woonende in Racangie.

Den 26 October a. 1642 sijn getrouwt *Ary Jansen* jm. van Racangie met *Jillisste Jilles* jd. van Oostvooren.

[1643.]

Den 8 Februarii a. 1643 sijn getrouwt *Ary Jansen* weeduwenaer woonende in den N. Hooren met *Dingenum Joost* jd. woonende in Racangie.

Paesdach den 5 April a. 1643 sijn getrouwt *Barent Jobsen* weeduwenaer van *Jannetie Wilhems* met *Maertie Wilhelms*

weeduwe van *Ary Dirxsen* beyden woonende in Racangie.

Den 26 April a. 1643 sijn getrouwt *Cornelis Cornelissen* jm. met *Maertie Jans* jd. beyde woonende in Racangie.

Den 3 Mey a. 1643 sijn getrouwt *Hubrecht Jacobsz.* jm. woonende in Natris met *Geertie Mauris* jd. woonende onder Racangie.

Den 14 Junii a. 1643 sijn getrouwt *Jochem Cruynissen* jm. met *Wilhemtie Huyge* beyde woonende in Natris.

Noch op dien tijdt met adtestatie van Hellevoet *Elandt Barens* met *Lysbet Cruyne.*

Den 13 Julii a. 1643 sijn getrouwt *Job Barentsz* jm. van Racangie met *Neeltie Cornelis* jd. woonende in Nieuwe Hellevoet.

Den 8 November a. 1643 sijn getrouwt *Claes Jansz.* jm. met *Lysbet Barens* jd. beyde woonende alhier.

[1644.]

Den 24 Januarii a. 1644 sijn getrouwt *Jacob Cornelisz.* weeduwenaer van *Grijtie Corsz.* met *Maertie Jans* jd.

Den 17 April a. 1644 sijn getrouwt naedemiddach *Cornelis Joosten* weeduwenaer van *Lysbeth Jans* met *Clijntie Huyge* jd.

Den 1 Mey a. 1644 sijn getrouwt naemiddach *Wilhem Leendertsz* jm. met *Soetie Leenderts* jd. beyde woonende alhier.

Den 8 Mey sijn getrouwt naemiddach *Aren Melschsz* jm. met *Maertie Jans* jd. beyde woonende in Racangie.

Den 2 October a. 1644 sijn getrouwt *Jacob Jansen Poel* jm. van Racangie met *Neeltie Cornelis* jd. uyt de Rugge.

[1645].

Den 1 Januarii a. 1645 sijn getrouwt naemiddach *Witte Corneliss.* jm. met *Maertie Engels* jd. beyde woonende in Racangie.

Den 12 Februarii a. 1645 sijn getrouwt *Ary Jansz* jm. woonende in Racangie met *Maertie Jans* weeduwe van *Cornelis Cornelisz. Woura* woonende in Den Briel.

Sijn getrouwt den 19 Maert a. 1645 *Jan Jansz. Krap* jm. woonende in Racangie met *Nelletie Pieters* weeduwe van *Cornelis Mechielsz.* woonende in 't Reckhuys (Rechthuys?) bij Den Briel.

Sijn getrouwt den 23 April a. 1645 *Frans Jobsz. Bom* weeduwenaer woonende in Oostvooren met *Aertge Arens* jd. van Racangie.

Den 4 Junii a. 1645 op Pynxter dach naedemiddach sijn ge-

trout *Cornelis Cornelisz.* jm. met *Eewetie Crijns* weeduwe van *Abraham Cornelisz.* beyde woonende in Racangie.

Den 10 September a. 1645 sijn getrouwt *Gerrit Heyndericksz.* jm. van den O. Hooren met *Ariaentie Jans* jd. van Racangie.

Den 8 October a. 1649 sijn hier getrouwt brengende haere attestatien soo uyt den Briel als oock van Delft Mr. *Johan Rota* Jongman met Juffrou *Maria van der Meer.*

Den 3 December a. 1645 sijn getrouwt *Wilhem Engelsz.* weeduwenaar van *Beatris Gerrits* met *Lysbeth Joris* weeduwe van *Simon Jobsz.* beyde woonende alhier.

[1646.]

Den 28 Januarii a. 1646 des naemiddachs sijn getrouwt *Jan Rutsz.* weeduwenaer van *Pietertie Jans* woonende onder Racangie met *Leentie Jacobs* weduwe van *Henderick Gerritsz.* woonende in de O. Hooren.

Den 4 Februarii a. 1646 sijn getrouwt des naemiddachs *Jan Cornelisz.* j.m. van Racangie met *Maertie Cornelis* jd. van Maeslandt beyde woonende alhier.

Den 1 April Paesdach naermiddag sijn getrouwt *Jan Arentsen* weeduwenaer *Cuneertie Arents* met *Claesie Leenderts* jd. beyde woonende in Racangie.

Den 6 Mey a. 1646 sijn getrouwt voormiddach *Dirck Claesz.* jm. woonende in Racangie met *Aeltie Ingels* weeduwe van *Rochus Jansz.* meede woonende alhier.

Den 29 April a. 1646 op mijn beurte tot Heenvliet sijn alhier van D. van Rielen getrouwt naemiddach met adtestatie D. Schullii in den Briel *Egbert Hermansz. van Geelen* soldaet onder de compangie van Sijn Genaede Graeve Henric van Nassauw met *Hester Matthijs* weeduwe van *Jacobs Arentsz.* beyde woonende in Den Briel.

Sijn getrouwt met adtestatie D. Schulii uyt Den Briel den 2 September a. 1646 *Andries Charles* soldaet onder de compagnie van Syn Genaede Graef Henric van Nassauw met Margriete Heyndrix[z] weeduwe beyde woonende in Den Briel.

(Wordt voortgezet.)

De doop-, trouw-, begraaf- e. a. registers te Rockanje. Nav. LXV, 429.

Ik stel voor de noot op pag. 429 te doen vervallen.

Met Wilhelm Crijnsz. toch zal vermoedelijk ds. Willem Crijnsse, van 1604 tot 1616 (toen hij om zijn Contra-Rem. gevoelens werd afgezet) en vervolgens van 1618 tot 1636, predikant der Ger. gem. in den Briel, bedoeld zijn.

Waarom in het Rockanjesche Trouwboek geen *D* voor zijn naam geplaatst werd? Het zou *kunnen* zijn, omdat hij geen gestudeerd persoon was. In zijn jonge jaren is hij zelfs kuiper geweest, later schoolmeester te Vlaardingen en ook (met toestemming der Classis) dat laatste, terwijl hij al predikant te Nieuwenhoorn was.

Ds. Willem Crijnsse hield wel in 1636 op predikant te zijn in den Briel, maar dit geschiedde niet omdat hij stierf. In dat jaar toch nam hij zijn emeritaat. Hij overleed in 't jaar 1638, en werd den 5den Januari van dat jaar begraven. Van zijn weduwe zou alleen om deze reden in het Trouwboek van Rockanje op tweeden Pinksterdag 1637 geen sprake kunnen zijn. En eigenlijk in het geheel niet, want hij heeft geen weduwe nagelaten. Zijn vrouw toch stierf vóór hem en werd 13 November 1637 begraven. Den 28en December 1637, dus zeer kort voor zijn dood, maakte deze merkwaardige man zijn testament, »sieckelijk van lichaem in den haert bij t'vyer sittende«.

JOH. H. BEEN.

De Ridders van de Ronde Tafel.

Volgens eene overlevering zou Koning *Arthur* van Engeland, nadat hij de Saksers en eenige andere volken had overwonnen, in het jaar 516, vier en twintig personen van zijn leger, die zich buitengewoon kloek en vroom in den strijd hadden gedragen, tot de Ridderlijke waardigheid hebben verheven. Die Ridders zouden genoemd zijn Ridders van de Ronde Tafel, omdat Koning *Arthur*, de eer en de verdiensten van allen even hoog schattende, eene ronde tafel zou hebben doen vervaardigen, waaraan zij bij feestelijke gelegenheden, met vermijding der teedere kwestie van den voorrang, zich broederlijk vereenigden.

Wij zullen thans laten volgen de namen van die Ridders en de omschrijving in het Fransch van hunne wapens, zooals die

zijn te vinden in het werk van *M. de Vulson de la Colombière*, getiteld: »La Science Héroique«, Paris 1644, met uitzondering van de wapens der Ridders *Lancelot du Lac* en *Tristan de Leonnois*, die niet in dat werk zijn afgebeeld.

Le Roy *Artus*, Chef et Grand Maistre ses Chevaliers de la Table ronde: d' azur à treize couronnes d' or, 4. 4. 4 et 1. *Amant le Bel Jousteur:* de sable à la teste et col de pucelle au naturel, chevellée d' or; *Argaac le Beau:* d' or à un toureau furieux de gueules langué d' azur; *Artus les Petit:* de sable au sycamor d' or (sycamor nom ancien des cercles); *Baudouin le Percien:* de sable à une chappelle d' argent; *Brumer de la Fontaine:* écartelé d' or et de sable, à une fontaine d' argent a deux bassins, sur le tout; *Bruor le Noir:* d' argent au lyon éschiqueté de gueules et de sable; *Bruyant des Isles:* de sable à un chien courant d' argent, armé de gueules; *Le Chevalier des Sept Voyes le Duc de Clarance:* de gueules à un pont d' argent d' une seule arche, maçonné de sables, et dessous une riviere d' argent ondoyée d' azur, courant en bande; *Le Duc de Clarance:* d' azur à une ville d' or maçonnée de sable; *Courant de Roche-Dure:* de sable à trois lapins ou connils d' argent, onglez de gueules, les deux en chef affrontez; *Damatha:* de vair; *Le Fortune de l' Isle:* de gueules à un élephant d' or, armé et onglé d' azur; *Chirflet:* de sable semé de testes de chardons d' or; *Le Roy Lac:* d' or à trois testes de dragon de gueules languées de sinople; *Lucan le Bouteillier:* d' or à un loup servier de gueules, armé et lampassé de sable; *Le Roy Malaquin d' outre les marches de Galomme:* d' or à une teste de more en profil, couronnèe d' un diadème ou bandeau d' argent; *Melianderis de Sansem* de queules à un renard d' or armé et langué d' azur à la bordureé eciqueté du champ et de lassietté de deux tires; *Le Noir Perdu:* d' argent à un tygre de sable, courant en bande, armé et lampassé de sinople; *Sadoc de Vençon:* une mer d' argent, ondoyée ou agitée de sable; *Le Varlet*[1]) *au Cercle:* de pourpre à un cercle de tonneau d' or, lié de sable (on nommait anciennement les cerles des sycamors); *Verraut de la Roche:* de gueules à un allant ou ellan d' or accorné et onglé de sable.

Medegedeeld door wijlen v. R. v. D. K.

[1]) *Varlet* = *Valet*, titre encore au temps de la jeunesse de *Bayart*, qui ne dérogeait pas de la noblesse.

Het geslacht Van Neukirchen genaamd Nyvenheim.

DOOR

J. A. R. KYMMELL.

(Voortzetting van Nav. LXV, 496.)

9°. *Catharina Frederica Wilhelmina van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* geboren in 1746, overleden te Montgiron, canton de Boissij, Saint-Léger 29 Mei 1830, »ci-devant chanoinesse de Boue »à Clèves et d' Orzindorp« (Averendorp), à Nesel.« (Navorscher 1894, bl. 204), huwt 30 Juni 1772 met *Louis hertog de Villars-Brancas,* graaf van Maubee, pair van Frankrijk, zoon van *Louis Antoine hertog de Villars-Brancas,* baron d' Oise de l' Isle-Champcenetz, markies d' Apély en graaf de Lauragnais en van *Maria Angélique Frémin de Moras,* geboren 5 Mei 1714 en overleden in 1795 als ridder van het Gulden Vlies.

Aan 't Nobiliaire Universel de France etc., par M. de St. Allais, zij hier ontleend: »*Louis de Brancas, II* du nom, »comte de Maubec, né le 5 Mai 1714, connu d' abord sous le »nom de comte *de Lauragnais,* duc de Lauragnais en Juillet 1731, »colonel du régiment d' Artois, infanterie, le 10 Mars 1734, »chevalier de l' orde de la Toison d' or le 1 Janvier suivant, »lieutenant-général des armées du Roi le 10 Mai 1748, reçu au »parlement comme pair le 18 Février 1751, pourvu du gouverne»ment de Guise le 2 Septembre 1758, titré duc de Brancas »19 Février 1760, avait épousé:

»1°. le 27 Août 1731 *Adelaïde Généviève Félicité d'O,* marquise »de Franconville, comtesse de Manicamp, dame de Baillet, de »Herbeville et de Barmont, morte le 26 Août 1735, fille unique »et héritière de *Simon Gabriel marquis d'O,* brigadier des armées »du Roi, colonel-lieutenant du régiment de Toulouse, infanterie, »et d' *Anne Louise de Madaillau de l'Esparre;*

»2°. le 29 Janvier 1742 *Diane Adelaide de Mailly,* dame d' »atours de madame la Dauphine, morte et inhumée à Saint- »Sulpice le 1° Décembre 1769, fille de *Louis de Mailly,* IIIme du »nom, marquis de Nesle et de Mailly, prince d'Orange et de l' »Isle-sous-Montréal, comte de Bohain etc., chevalier des ordres »du Roi, et d'*Armande Félice de la Porto-Mazarin.*»

Villars werd door Koning Lodewijk XIII in 1627 verheven tot een hertogdom, Lodewijk XIV maakte er in 1652 een pairschap van. Laatstgenoemde vorst verhief in 1705 ook het landgoed Vaux-le-Vicomte tot een hertogdom, onder den naam Villars, ten voordeele van *Lodewijk Hector hertog van Villars,* maarschalk van Frankrijk; in 1709 werd het een pairschap.

10°. *Dorothea Charlotta van Neukirchen gnnaamd Nyvenheim,* geboren in 1748 of 1749, overleden 21 Mei 1785, chanoinesse te Averendorp, huwt te Neerbosch, na ondertrouw op 5 te voren, op 21 Juli 1778 met *Otto rijksgraaf van Quadt tot Wickradt-Isny,* heer van Wickradt en Swanenborg, als indemniteit voor welke goederen hij de stad Isny en de abdij S^t^. Georges aldaar in 1803 verkrijgt, [1]) Lienden dat hij verkoopt in 1794, Loenen en Wolferen, als zoon van *Willem Otto Frederik baron*, later *graaf*, *van Quadt van Wickradt genaamd Heiden* en van *Anna gravinne van Bijlandt-Palsterkamp* geboren te Dusseldorf 14, gedoopt aldaar 17 Juni 1758 en overleden 19 Januari 1829. *Otto van Quadt-Wickradt* werd verschreven in de Ridderschap van Nijmegen sedert 20 October 1780; verder was hij kommandeur in de Duitsche orde voor Schalluynen, erfdrossaard en erfhofmeester van Gelder en Zutphen. Na den dood zijner eerste vrouw sloot hij op 28 Febrnari 1787 een tweede huwelijk, in 1798 door echtscheiding ontbonden, met *Justine Everhardine gravin van Bijlandt*, als dochter van Graaf *Alexander* en van *Anna baronesse van der Duyn* geboren in den Haag 29 December 1767, aldaar gedoopt 3 Januari 1768, overleden in November 1829.

11°. *Louise Francoline*, aldus geheeten in de advertentie van haar overlijden, door van Meurs, Rp. Nijmegen, bl. 395, *Louise Francelina* genoemd, terwijl zy ook voorkomt onder den naam *Francoline Louise Sophie van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren 18 Mei 1751 of 52, overleden te Darmstadt 16 December

---

[1]) Bij den vrede van Luneville in 1801 werden Wickradt en Swanenburg (in het Güliksche) op den linker Rijnoever, aan Frankrijk toegewezen. Voor dat verlies ontving de familie *Van Quadt* bij het deputatie reces van 1803 als vergoeding de rijksstad Isny in den Donaukreitz van het koninkrijk Wurtemberg, alsmede de rijksabdij St. George aldaar en eene jaarlijksche rente van 11.000 gulden, te betalen uit de inkomsten der heerlijkheid Ochsenhausen. Eerst geschiedde de uitkeering door Prins Metternich als bezitter van Ochsenhausen en later, toen de Prins die bezitting aan Wurtemberg verkocht had, door de Wurtembergsche regeering. Bij de Rijnbondsacte van 1806 werd Isny met zijn onderhoorigheden, gezamenlijk met 4200 inwoners, onder de souvereiniteit van Wurtemberg geplaatst.

1829, huwt, na afkondiging te Nijmegen op 16 te voren, te Neerbosch, onder Hees, den 30 Maart 1783 met *Frans Karel baron van Randwyck*, geboren op de Pol 13 Februari 1741, overleden op de Plak 1 November 1797 en begraven te Bemmel, zoon van *Otto Derk van Randwijck* en van *Clara Margaretha Mackay*. *Frans Karel vau Randwyck* was ambtsjonker van Overbetuwe, werd geadmitteerd door de Ridderschap 14 en door het Kwartier van Nijmegen 16 April 1764; op 4 November 1772, in militaire dienst, vertrokken naar West-Indië, werd hij dientengevolge 30 April 1773 uit de Ridderschap ontslagen; in het vaderland teruggekeerd, is hij later controleur der convooien en licenten te Nijmegen geworden.

XV. Evert Jan van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van Voorst en Eck en Wiel 1771, van Wadenoyen van 1737 tot 1789, geadmitteerd door de Ridderschap 24, door het Kwartier van Nijmegen 25 October 1777, was vroeger, n. l. in 1771, opperkoopman (resident) op Cheribon, en werd, wegens zijn patriotisme, sedert 22 April 1788 niet meer in de Ridderschap verschreven; nà 1795 was hij schepen van Neder-Betuwe. Hij werd geboren 5, gedoopt 8 April 1736, stierf op den Huize Wiel 17 Juli 1812 en werd te Eck-en-Wiel begraven.

Hij huwde 1°. in Oost-Indië *Geertruida Margaretha Mom*, dochter van *Gerrit Mom*, heer van Groenestein onder Nederlangbroek, sedert 1762 van Maurik, en van *Ida Constantia Comans*, welke eerste vrouw hem voor 1778 moet zijn ontvallen. In Heraldieke Bibliotheek 1883 bl. 207/210 wordt evenwel gezegd, dat *Geertruida Margaretha Mom* tot ouders had *Mr. Arnoldus Constantijn Mom*, heer van Maurik, en *Catharina Louise van Riemsdijk*, m. i. met het oog op de namen van één der kinderen niet de juiste opgave en ook in strijd met de opgaven in de familiepapieren.

Evert Jan van Neukirchen genaamd Nyvenheim is, op huwelijksche voorwaarden van 23 Januari te voren (Inventaris-archief Amerongen bl. 439) den 10 Februari 1778 te Arnhem hertrouwd met *Frédérique Christine Henriette Bentinck tot Aller*, als dochter van *Goossen Geurt Bentinck tot Aller, Brieler en Berenkamp* en van *Willemine Jeanne van Reede* geboren op den Brieilaart in 1753 en overleden te Arnhem 24 Januari 1822.

Evert Jan van Neukirchen genaamd Nyvenheim nam, bij onder-

handsch contract van 13 December 1771, de heerlijkheid Eck-en-Wiel over van zijn vader *Johan Gijsbert Ludolf Adriaan* voor f 60000. De heerlijkheid Maurik had hij reeds in 1762 gekocht van Gijsbert Willem van Dedem, heer van den Berg, Hoevelaken, Driesberg, Kessel en Mook.

In 1787 komt *Evert Jan van Neukirchen genaamd Nyvenheim* voor als ambtsjonker en heemraad van Neder-Betuwe, vau 1787 tot 1789 ook als heer van Wadenoyen; hij stierf in 1812.

De 32 kwartieren van *E. J. van Neukirchen genaamd Nyvenheim* zijn, volgens de archieven van het Huis Wiel

A

Neukirchen genaamd Nyvenheim tot Driesberg.
Tengnagel tot Gellicum.
Brienen tot Mussenberg.
Steenhuysen tot Hoemen.
Schewick tot Driesberg.
Boetselaer tot Boetselaer.
Buren tot Calbeeck.
Randwijck tot Ressen.

B

Reetraedt tot Gruythuis.
Dorth tot Dorth.
Lynden tot Mussenberg.
Hunnepel tot Groin.
Hertevelt tot Hertevelt.
Aeswijn tot Ruwiel.
Brembt tot Werdenstein
van der Noot.

C

Wyhe tot Eck-en-Wiel.
Bentinck tot Aller.
Delen tot Laer.
Haersolte tot Yrst.
Brederode.
Pynssen van der Aa.
Broekhuysen.
Appelthorn tot de Poll.

D

Wyhe tot Hernen.
Lawick tot Geldermalsen.
Appelthorn tot de Poll.
Bentinck tot Aller.
Riemsdyck.
Lawick tot Deil.
Cock van Opynen.
Lynden tot Hemmen.

De rangschikking dezer kwartieren is wel eenigszins ongewoon; toch vindt men gemakkelijk de juiste oplossing.

Godfried v. Neukirchen gen. Nyvenheim Methilda v. Retraedt tot Gruythuis	Arnold Hendrik v. Neukirchen gnt. Nyvenheim	Johan Gysbert van Neukirchen gnt. Nyvenheim	Wolter Godfried van Neukirchen gnt. Nyvenheim	Johan Gysbert Ludolf Adriaan van Neukirchen gnd. Nyvenheim	Evert Jan v. Neukirchen gn. Nyvenheim
Heinrich v. Schewick tot Driesberg Catharina van Hertefelt tot Colck	Dorothea van Schewick				
Hendrik v. Brienen tot Zwaluwenberg Beatrix v. Lynden vr. van de Mussenberg	Wolter van Brienen tot Mussenberg	Beatrix van Brienen tot Mussenberg			
Wolter v. Buren tot Calbeeck en Griet Carola van Brempt vr. van Clörath	Elbrich van Buren tot Clörath				
Alexander Tengnagel tot Oploo Josina van Dorth tot Dorth vrouwe van Gellekom	Alexander Tengnagel van Gellicum	Gysbert Tengnagel van Gellicum	Elbertine Tengnagel tot Gellicum		
Gysbert van den Boetselaer tot Leeuwen Agnes van Aeswijn	Ermgard Geertruid van den Boetselaer				
Godfried v. Steenhuys heer van Oploo Elberta van Hunnepel gen. Impel tot Groin	Ludolf van Steenhuys tot Oploo	Elbertine van Steenhuys tot Oploo			
Jacob van Randwyck heer van Rossem Genoveva Maria van der Noot vrouwe v. Beek	Anna van Randwyck				
Otto van Wyhe tot Echteld Christina van Wyhe tot Hernen	Christiaan van Wyhe, heer van de Schaar	Otto van Wijhe	Evert Jan van Wyhe van Eck en Wiel	Seyna Margriet van Wyhe	
Johan van Brederode Catharina van Riemsdyk	Maria van Brederode				
Albert van Delen tot Laer Seina van Apeltorn tot de Poll	Evert van Delen tot Laer	Seina van Delen			
Daem van Broeckhuysen tot Eschate Anna de Cock van Opijnen	Johanna van Broeckhuysen vrouwe van Eschate				
Carel Bentinck tot Aller Sophie van Lawick tot Geldermalsen	Alexander Bentinck tot Aller en Bernickhuisen	Goossen Bentinck	Hendrina Bentinck tot Aller		
Willem Pynssen van der Aa Geertruida van Lawick tot Deil	Anna Pynssen van der Aa				
Willem van Haersolte tot Yrst Christina Bentinck tot Aller	Wolf van Haersolte tot Yrst	Margaretha van Haersolte tot Yrst			
Zweder van Apelthorn tot de Poll Anna van Lynden tot Mussenberg	Hendrina van Apelthorn tot de Poll				

Kinderen van *Evert Jan van Neukirchen genaamd Nyvenheim:*

a. bij de eerste vrouw *Geertruid Margaretha Mom:*

1° *Petrus Albertus van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* jong overleden;

2°. *Gerrit Adriaan van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* jong overleden;

3. Een ongedoopt kind, gestorven toen het drie maanden oud was.

b. bij de tweede vrouw *Frédérique Christine Henriette Bentinck tot Aller:*

4°. *Seyna Adriana van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* geboren 20 November 1778, overleden te Kleef 10 November 1801, begraven te Velp, gehuwd 9 September 1800 met *Alexander Willem Jacob rijksvrijheer van Spaen,* geboren te Arnhem 15 Februari 1775 als zoon van *Willem Aune rijksvrijheer van Spaen-Laleck* en van *Anna Bentinck tot Buckhorst,* majoor in 1793, luitenant-kolonel, chef d'escadron van het 2de regiment huzaren, écuyer en kamerheer, eerst van den Koning van Holland, later van Keizer Napoleon, overleden te Kleef 26 September 1811 en vervolgens aldaar begraven;

5°. *Willemine Jeanne van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* geboren 31 October 1779, ongehuwd overleden te Wiel 17 Januari 1797;

6°. *Adelaïde Aurora van Neukirchen genaamd Nyvenheim,* geboren 5 April 1781, kinderloos overleden 15 Januari 1802, begraven te Eck. Zij huwde te Eck-en-Wiel 22 October 1799 met *Jonkheer Jan,* sedert 11 Juni 1813 *Jan baron van Pallandt,* heer van Walfort en Clarenbeeck. geboren te Zutphen 17 Juli 1776, overleden op Clarenbeek, bij Arnhem, 9 Augustus 1844, lid van de Ridderschap van Gelderland, lid van Gedeputeerde Staten dier provincie, ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, kommandeur der Duitsche orde sedert 1841, zoon van *Adolf Werner Carel Willem van Pallandt,* heer van Keppel, Voorst, Walfort, Barlham en Elderen, *Frederik Willem Floris*zoon ex *Sophia Dorothea van Linteloo* en van *Heilwich Charlotte Barbara van Heeckeren van Roderloo, Assueers*dochter ex *Henriette Johanna Elisabeth Agatha Walrave van Laer,* vrouwe van Kell etc. *Jan van Pallandt* huwde 2°. te Woubrugge 5 Juni 1805 met *Maria Johanna van Hoogstraten* uit Rotterdam, als dochter van *Samuel van Hoogstraten,* heer van Woubrugge en St. Jacobswoude, en

van *Josina Christina Meynders* geboren te Rotterdam 2 Februari 1783, overleden op Clarenbeeek bij Arnhem 7 April 1813; 3°. te Rotterdam 27 Januari 1825 met *Anna Henriette Eisabeth Verstolck*, als dochter van *Aart Johan Verstolck*, heer van Zoelen en Aldenhaag, en van *Maria Elisabeth Hoffman* geboren te Rotterdam 29 Augustus 1786, overleden op Clarenbeek 27 October 1866.

7. *Goswina Geurdina van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren te Arnhem 25 Maart 1782, overleden te Utrecht 6 December 1830, huwde te Eck-en-Wiel 9 September 1800 met *Reinhard Jan Christiaan Torck*, vrijheer van Rosendaal, Haarloo etc., burgemeester van Wageningen, geboren 2 en gedoopt te Rossendaal 6 Augustus 1775 als zoon van *Assuccr Jan Torck*, vrijheer van Rosendaal etc. en van *Eusebia Jacoba de Rode van Heeckeren* en overleden te Rosendaal 2 Januari 1810.

8°. *Johan Gysbert Ludolf Adriaan*, volgt *XVI*.

9°. *Albertine Euphrosine Thaléa Eglée van Neukirchen genaamd Nyvenheim*, geboren te Amsterdam 12 December 1785, overleden te 's-Gravenhage 24 Maart 1867, gehuwd 17 September 1805 met *Jonkheer Andries*, later *Andries baron van Pallandt*, heer van Eerde, geboren op Eerde onder Ommen 10 Juni 1781, overleden op genoemd huis 2 October 1827 (2 November 1817?) en begraven te Ommen. Hij was een zoon van *Adolf Werner van Pallandt tot Beerse*, later *van Eerde*, *August Leopold*'szoon ex *Anna Elisabeth van Haersolte* en van *Anna Elisabeth Schimmelpenninck van der Oije tot den Poll*.

Andries van Pallandt was Eerste kamerheer van Koning Lodewijk, lid van den Staatsraad, kommandeur in de Orde van de Unie, lid van de Ridderschap van Gelderland sedert 28 Augustus 1814, lid van de Provinciale Staten van dat gewest, kamerheer van den Koning der Nederlanden, lid van de Ridderschap van Overijsel sedert 1826, lid van de Staten en adjunct-houtvester in die provincie. Op 11 Juni 1818 werd *Pallandt* bevoegd verklaard tot het voeren van den titel van baron.

XVI. Johan Gijsbert Ludolf Adriaan baron van Neukirchen genaamd Nyvenheim, heer van Voorst en Eck-en-Wiel, gedoopt te Arnhem 31 October 1784, overleden te Parijs 21 December 1818, begraven te Eck-en-Wiel 21 Mei 1819, werwaarts het lijk in een looden kist werd overgebracht en op laatstgenoemden dag bijgezet in den grafkelder onder het koor der Ecksche kerk.

(Heraldicke Bibliotheek 1879, bl. 152. In leven was deze heer der plaats maire van Eck-en-Wiel, Maurik en Ingen in 1811 en 1812 en kommandeur in de orde der beide Siciliën; bij organiek besluit van 28 Augustus 1814 N⁰. 14 werd hij benoemd in de Ridderschap van Gelderland met den titel van Jonkheer; bij besluit van Z. M. den Koning d. d. 22 Mei 1822 werden hem, voor zich en zijne wettige erfgenamen en nakomelingen, de titels van baron en barones vergund. In 1812 volgde hij zijn vader op als heer van Eck-en-Wiel; hij fungeerde evenwel niet persoonlijk als zoodanig, daar hij ging wonen op de Voorst.

Van Neukirchen genaamd Nyvenheim huwde twee keer; 1°. in 's-Gravenhage, na afkondiging aldaar op 5 October 1806, in den loop dier maand met *Maria des H. R. Rijks gravin van Rechteren*, vrouw van Pettekom, dochter van *Adolf Hendrick van Rechteren*, heer van Collendoorn, ,generaal-majoor en commandant van Arnhem, *Reinhard Burchards*zoon ex *Maria Louisa van Boetzelaer*, en van *Henriette Christine Alexandrine Torck van Rosendaal*, vrouwe van Pettekom, *Assueer Jan's*dochter ex *Eusebia Jacoba de Rode van Heeckeren; Maria van Rechteren* werd geboren te Zutphen 27 Juli en gedoopt aldaar 2 Augustus 1789; zij stierf te 's-Gravenhage 30 April 1808 en werd begraven te Eck. In 't »Register van aangegeven lijken te 's-Gravenhage» staat aangeteekend: »5 Mei 1808, Vrouwe *Maria baronnesse van* »*Neukirchen gen. Nyvenheim*, geboren gravinne *Van Rechteren*, »19 jr., gehuwd. Te Eck in Gelderland getransp., woonpl. Noord-»einde F 120. Borstziekte.« (Maandblad Ned. Leeuw 1903 bl. 36).

Het tweede huwelijk werd gesloten te Maurik op 28 October 1813. Tweede echtgenoote werd daarbij *Antoinetta Maria Charlotte gravin des H. R. Rijks Bentinck van Rhoon*, vrouwe van de Voorst, dochter van *Willem Gustaaf Frederick Bentinck*, heer van Knyphausen, Rhoon en Pendrecht, *Christiaan Frederik Anthonie's*-zoon ex *Maria Catharina van Tuyll van Serooskerken*, en van *Ottolina Frederica Louisa gravin van Reede*, vrouwe van Nederhemert, dagelijksche vrouwe van Delwijnen en de helft van Katwijk, *Arent Willem's*-dochter ex *Heilwich Adriana Amarantha van Lynden*. Zij was geboren in Den Haag 24 Juli 1792, werd 29 d. a. v. gedoopt in de Kloosterkerk aldaar en stierf te Zwolle 29 Juli 1832, na te Gorssel den 21 Juni 1822 hertrouwd te zijn

met *Jacob Hendrik des H.R. Rijksgraaf van Rechteren,* heer van Appeltern en Gerestein, ridder der Duitsche orde, balye van Utrecht, en van de Militaire Willemsorde, kommandeur in de Orde van den Nederlandschen Leeuw, lid van Gedeputeerde Staten van Gelderland, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, gouverneur der provincie Overijsel, enz. enz.; *Van Rechteren* werd, bij organiek besluit van 7 October, 1914 No. 53 en bij Koninklijk Besluit van 28 April 1822 No. 137, met al zijne wettige afstammelingen, in den gravenstand verheven. Hij was geboren te Appeltern 27 November, aldaar gedoopt 2 December 1787 en stierf te Zwollerkerspel 9 Juli 1845. Zijne eerste vrouw, gehuwd te Arnhem 28 October 1818, was *Carolina van Haersolte*, geboren te Arnhem 16 September 1817, *Antony Frederik Robert Evert's*-dochter ex *Catharina Jaçoba Johanna Taets van Amerongen*, terwijl hij *(Van Rechteren)* een zoon was van *Rudolf Christiaan van Rechteren,* heer van Westerveld, Wittenstein, enz., *Jacob Hendrik's*-zoon ex *Margaretha Maria Pynssen van der Aa* en van *Anna Elisabeth van der Capellen,* vrouwe van Appeltern, Werkeren, enz. *Johan Derk's*-dochter ex *Hillegonda Anna Bentinck.*

Na den dood zijner tweede vrouw *(Antoinette Maria Charlotte Bentinck,* overleden 29 Juli 1832) ging van Rechteren een derde huwelijk aan met *Geertruid Agnes de Vos van Steenwijk*, geboren op de Havixhorst, gemeente de Wijk, gedoopt te IJhorst 14 October 1807, overleden te Zwolle 20 Februari 1845, dochter van *Godert Willem de Vos van Steenwijk van de Havixhorst,* landcommandeur der Duitsche Orde, luitenant-kolonel der gardes te paard, *Jan Arent Godert's*-zoon ex *Geertruid Agnes van Isselmuden*, en van *Andrea van Holthe.*

(Wordt voortgezet).

Het Oost-Friesche geslacht PETERS [1])

DOOR

J. J. VÜRTHEIM Gz.

Het Ev. Luth. geslacht Peters is afkomstig uit de omstreken van Norden (Oost-Friesland).

I. *Peter Dirks Peters,* »Landwirt aus der Hagormarsch bei

[1]) Bij het samenstellen van deze genealogie is o.a. gebruik gemaakt van de in mijn familie-archief berustende gegevens, indertijd door Prof. D. Schöningh uit Munster welwillend voor mij verzameld.

Norden«, geb, omstr. 1690, overl. omstr. 1750, was gehuwd met N. N. en had een zoon

II. *Apt Peters*, »Landwirt Hagerhilgenbur bei Norden«, geb. omstr. 1720, overl. in 1805, was gehuwd met N. N. bij wie hij drie kinderen had, n.l.:

1°. Ettje Peters, geb. in 1753, overl. ?. Zij huwde omstr. 1795 met ..... Tjaden uit Leer. [1])

2°. Claes Apt Peters, die volgt onder III.

3°. Peter Apt Peters, die volgt onder III*bis*.

III. *Claas Apt Peters*, »Lehrer zu Norden«, geb. in 1755, overl. ?, was gehuwd met N. N. bij wie hij één dochter had, n.l. Dedde Johanna Peters, geb. omstr. 1790, overl. ?. Zij huwde omstr. 1820 met den »Kantor« Schlüter uit Norden. [2])

III*bis*. *Peter Apt Peters*, »Tischlermeister zu Norden«, geb. in 1765, overl. 9 Mei 1849. Hij huwde in 1797 met Jacobina Heyen Emmius uit Greetsiel, geb. omstr. 1770, overl. in Februari 1835. Zij hadden twee zonen:

1°. Apt Dirks Peters, geb. in 1798, overl. 23 Maart 1837. Hij was combattant in den oorlog van 1815.

2°. Daniël Dirks Peters, die volgt.

IV. *Daniel Dirks Peters*, »Tischlermeister und Orgelbauer«, geb. 13 Juni 1799, overl. 19 Juli 1840. Hij huwde 2 Januari 1828 met Johanna Maria Schütz, geb. in 1801, overl. 1 November 1861. Zij was weduwe van Peter Menken Tjaden (zie Noot 2.)

Zij hadden vijf kinderen:

1°. Peter Apt Peters, geb. 7 September 1828, overl. 13 Maart 1836.

2°. Jakobina Peters, geb. 11 Juli 1830, overl. 26 Juli 1891. Zij huwde 7 Maart 1859 met Peter Wilhelm Schöningh, geb. te Emden 22 Juni 1825, overl. te Norden 16 April 1914, zoon van Hermann Schöningh en Elisabeth Kappelhoff.

---

[1]) Uit dit huwelijk twee kinderen:
Peter Menken Tjaden, geb. omstr. 1795, overl. in 1827, huwde in 1822 Johanna Maria Schütz, die na zijn dood hertrouwde met zijn neef Daniel Dirks Peters (zie Genealogie.) [1])
Dedde Tjaden, geb. omstr. 1800, overl. in 1877, huwde met Johann Budde uit Leer.

[2]) Uit het huwelijk van Dedde Johanna Peters met Schlüter werd één dochter geboren: Eleonora Schlüter, geb. in 1825. Zij huwde met »Bäcker« Hattermann uit Norden.

---

[1]) Uit het huwelijk van Peter Menken Tjaden en Johanna Maria Schütz werden twee kinderen geboren:

1°. Johanna Tjaden, geb. in 1823, overl. in 1850. Zij was gehuwd met .... Bokemyer.

2°. Aletta Tjaden, geb. in 1825, overl. in 1907. Zij huwde in 1851 met .... Estinghausen uit Weener.

3°. Maria Peters, geb. in 1834, overl. in 1896. Zij huwde omstreeks 1870 met James Titzpatrick uit New-York.

4°. Apt Dirks Peters, die volgt onder V.

5°. Wilhelmina Peters, geb. 20 December 1838, overl. 6 April 1914. Zij huwde in 1862 met .... Liese, »Lehrer zu Melle« geb. in 1838, overl. in 1908.

V. *Apt Dirks Peters*, oud-gezagvoerder, geb. te Norden 21 Maart 1837 [1]), overl. te Rotterdam 11 September 1894. Hij huwde te Rotterdam 23 Augustus 1865 met Gretje Peters Rose, geb. te Hagermarsch 18 October 1833, overleden te Rotterdam 28 Januari 1903, dochter van Peter Janszen Rose en Rinste Hinrichs Rühaak.

Uit dit huwelijk:

1°. Rinste Hendrika Peters, geb. te Rotterdam 27 October 1867 (Loosduinen).

2°. Johanna Maria Peters, geb. te Rotterdam 25 Augustus 1870. Zij huwde aldaar 30 Mei 1895 met Bastiaan Lehmann, hoofd der firma Lehmann & Co, geb. te Rotterdam 25 Augustus 1870, zoon van Johan Sebastiaan Jakob Lehmann en Catharina de Regt (Rotterdam). Zie Nav. LXV, 94.

3°. Greta Petronella Peters, geb, te Rotterdam 18 Januari 1878. Zij huwde aldaar 1 Juli 1914 met Willem Estor, mijnbouwkundig-ingenieur, leeraar aan de H. B. S. te Terneuzen, geb. te 's Gravenhage, 5 Augustus 1879, zoon van George Willem Estor en Catharina van Eyk (Terneuzen).

Uit het Generale Kerckboek van Zuriname.

13 November 1707.

Gedoopt de persoon *David Kock* genaamd, van afkomst een Jode, gebooren in den jaare 1683 in de maand Augustus de vader genaamd *David Marcus*, de moeder *Tzulchi*.

Zijn geboorteplaats Monsbag aan der haart geleegen in de Paltz, na dat sijne geloofsbelijdenisse den 1 November deses jaars in d' E.E· Kerkenraad hadde gedaan heeft hij het H. Sacrament des doopsels den 13de ontfangen en soo met een als Lidmaat in de

---

1) »Apt Dirks Peters wurde über dem Sarge seines Onkels Apt Dirks Peters getauft«, aldus een familieaanteekening.

schoot van de waare Gereformeerde Kerk aangenomen is genaamt *Francois Joannes*, zijn Peters den Ed. Agtb. Hr. *Francois Anthonie de Raijneval* Raad & & en de Hr. *Joannes Bleij*, capteijn der militie aan Paramaribo.

B. MODA.

---

25 July 1725.

Is door mij in de kerk van Paramaribo in de tegenwoordigheid van de broederen ouderlingen *Jacob van der Werff* en *Jean Nicolas* gedoopt een negerin, genaamt *Elisabeth* nadat deselve alvorens voor ons in presentie van de twee waarborgen *Adriaan van der Beets* en *Jan Spies* ledematen onser kerke, belijdenisse van de gereformeerde Xtelijke religie gedaan, en op desselvs principaalste poincten tot genoegen geantwoord hadde. Na welke verrichting wij gesamentlijk haar hebben gerecommandeert sig verder meer en meer te oefenen in de kennisse der waarheid, die na de Godsaligheid is en sulks neffens de reeds gedane belijdenisse met enen Godvruchtigen en Eerbaren wandel te vercieren, 't welk sy belooft heeft te sullen doen, gelijk ook de waarborgen op sig genomen hebben, so veel in haar vermogen is, sorg zullen dragen dat sulks aan de voornoemde gedoopte te worden nagekomen.

A. ENGEL, pastor.

N.B. is verder in ons dagelijks kerk-boek ondertekend *Jacob van der Werf*, *Jean Nicolai*, *Anciens*.

In fidem veri

Engel fol. 96.

Grafzerk op het verlaten kerkhof in de Gravenstraat te Paramaribo.

Hier legd het stoflijk deel van de Brave Merie van Bessie van Castilho. Overleden den 10 Mei 1842 in den gezegenden ouderdom van 109 jaren.

Vermoedelijk een slavin geheeten Marie, toebehoorende aan Bessie van Castilho. (Een Israëlite).

Het was de gewoonte deze te noemen naar de(n) eigenaar, zooals uit het „van" hier ook blijkt.

Deze vrouw bereikte wel een gezegenden ouderdom. Zij was in 1733 geboren.

O. D.

Nav. LXV, 407.

Aarnout Pik.

Heer van Leerdam en Asperen.

Bedoelde persoon was Arnt of Arent Pieck van Beest, heer van half Asperen, zoon van Gijsbert en Wilhelmina van Heukelom, gehuwd met Belia van Polanen, vrouw van half Asperen.

Zie Heraldieke Bibliotheek. Nieuwe Reeks IV bl. 134.

C. J. P.

Nav. LXV, 451.

Sandberg.

Eene voor de 19[de] eeuw volledige genealogie komt voor in *Adelsarchief, Jaarboek van den Nederlandschen Adel.* Jaarg. 1901, onder redactie van D. G. van Epen. D.

Wapens gevraagd.

1°. Dirk v. Keppel tot Dingshof was gehuwd met Anna Reiners. Haar kwartieren waren:

Reiners Doys
Essinck(s) *ten Brincke.*

Kan iemand de wapens dezer geslachten mededeelen? (Doys is bekend).

2°. Sweer van Appelthorn was gehuwd met Seyna Gabels (± 1550) dochter van Peter en Bertha van Dorth. Welk wapen voerde dit geslacht *Gabels?*

3°. Hendrik van Brempt tot Hardenstein trouwde ± 1600 met Margriet van Hagedorn, dochter van Gerhard en Segewith von dem Stein. Gevraagd: het wapen *von dem Stein.*

4°. Ernst van Ittersum tot Nijenhuis trouwde ± 1530 *Anna van Cortryck.* Welk wapen voerde zij? V. D. H.

Hoe is het wapen van den Nederlandschen tak der familie *Vürtheim.* Verg. Nav. VXIII, 102,

Welke familie voert: in rood een gouden geënten balk (of balk met 8 knoppen onder en boven) vergezeld van 15 tranen 7 boven (4—3) en 8 onder den balk (5—2—1) met het devies »Durland« of is dit soms de familienaam?

Welk geslacht voert: een keper beladen met 3 brandende kaarsen? STEENKAMP.

Pynsse van der Aa.

Wie kan juiste inlichtingen verschaffen omtrent het wapen van het oud-adellijk geslacht Pijnsse van der Aa?

Het Nederlandsch Geslagt- en Stamboek eindigt met Gerrit Maximiliaan Pijnssen van der Aa, Heer van Deyl, overleden 20 Januari 1733 en begraven met het Wapen in den Dom te Utrecht.

W. v. C.

In jaargang 1863 van de Navorscher komt een artikel voor waarin gezegd wordt dat het behang van een der zalen in het Huis ten Bosch een geschenk is van een omstreeks 1790 uit O. I. teruggekeerden Heer (Hemmingson?).

Is het ook bekend op welken grond dit geschenk aan genoemden Heer Hemmingson wordt toegeschreven.

H.

ONDER DE STUDEERLAMP.

Kramer's Woordentolk,

bevattende de vertaling en verklaring van ruim 26000 vreemde woorden en uitdrukkingen (726 blz.), 15de druk met medewerking van Dr. F. P. H. Prick van Wely.

Gouda — G. B. van Goor Zonen. — 1917.

De vele malen, dat dit boek herdrukt is, bewijst wel, dat het in een behoefte voorziet en dat de wijze van opvatting in de samenstelling gehuldigd, aller goedkeuring wegdraagt.

In deze nieuwe druk wordt het stelsel weer verbeterd o.a. door de bijvoeging van de geslachten der woorden. Inmiddels staat de naam Prick van Wely in voor een zorgvuldige bewerking.

Ondanks de herhaalde pogingen tot zuivering van onze taal van vreemde bestanddeelen, is de toestand nu eenmaal zoo, dat er nog tal van »buitenissigheden« in voorkomen, die verklaring behoeven, en voor dit doel verricht bovengenoemd werk goede diensten.

Het puristisch streven is alleszins toe te juichen, maar toch leidde het — te ver doorgevoerd — tot belachelijkheden, we behoeven hiervoor slechts te verwijzen naar de tijden van Hooft voor het Nederlandsch of naar den huidigen te ver doorgezetten strijd tegen Fransche uitdrukkingen in Duitschland. Dergelijke

pogingen tot het uiterste doorgezet zullen moeten mislukken, omdat de beschaving, die het gebruik er van noodig maakt, zich niet aan afgesloten terrioriale grenzen laat binden.

Een strijd tegen de vreemde woorden als zoodanig moet op een nederlaag uitloopen, iets anders is het, de zinswending en den zinsbouw aan vreemde talen eigen op de Nederlandsche taal te willen toepassen: het z.g. germanisme of gallicisme, dat kan en moet belet worden.

Met de woorden en eenige uitdrukkingen, die niet altijd goed vertaald kunnen worden is dat een ander geval, en daarvoor hebben boeken als Kramer's Woordentolk hier niet.

Als proeve van bewerking laten we hier een paar regels volgen:

Gano, laat mij den slag (in 't onderspel).
Ganteeren, (zich) zijn handschoenen aantrekken.
Ganterie v., handschoenenwinkel.
Ganymedes m., Jupiters schenker en lieveling; (fig.) zeer schoon jongeling.
Garage v., stelling voor automobielen, enz.
Garaceeren, krappen, met meekrap verven.

Wij kunnen dit handige in zakformaat uitgegeven boekje onzen lezers aanbevelen. G. F.

ONTVANGEN: Prospectus van een nieuw Tijdschrift **„Bossche Bijdragen"**, welke naam door den ondertitel »Bouwstoffen voor de geschiedenis van het Bisdom van 's-Hertogenbosch« nader wordt verklaard.

De geschiedenis van het Bisdom van 's Hertogenbosch, zoover zich zijn gebied thans uitstrekt of vroeger uitstrekte, benevens de geschiedenis van dat gebied, vóórdat het in 1559 tot een zelfstandig Bisdom werd verheven, zal de stof leveren voor deze uitgave, waarin zullen worden gepubliceerd: Oorkonden, akten, brieven, kronieken enz., die als bron kunnen dienen voor de geschiedschrijving van het Bisdom. Uitgewerkte artikelen, die handelen over personen, zaken, feiten of plaatsen, met het Bisdom in eenige betrekking staande.

Bijdragen over Vaderlandsche Geschiedenis en Ondheidkunde
V Reeks, deel IV, afl. 1—2.
's-Gravenhage. — Martinus Nyhoff.

bevat o.m.:

Het Zeeuwsche Prijzenhof te Vlissingen van de overgave van Middelburg tot na de Pacificatie van Gent.

Een bijdrage tot de geschiedenis der Kaapvaart in de eerste jaren van den 80-jarigen oorlog door H. G. van Grol.